DE NEDERLANDSCHE LEEUW

MAANDBLAD

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP VOOR GESLACHT- EN WAPENKUNDE

GEVESTIGD TE 's-GRAVENHAGE

1949

66STE JAARGANG

INHOUD

1949

	kolom
Bestuursberichten 1, 33, 65, 97, 129, 193, 233, 257, 329,	417
Notulen van de Algemene Vergadering, gehouden 20 Nov. 1948 in Pulchri Studio te 's-Gravenhage	1 - 4
Het denombrement van het leengoed Loenersloot van 1476, medegedeeld door Dr. A. Johanna Maris	4 - 17
De Amsterdamse en Bodengravense ter Meulens, door Dr. Johan E. Elias 17-24:	35 - 47
De oudere generaties van het geslacht (van Voorst) van Beest, door J. D. van Voorst van Beest	24 - 28
Foutieve wapens en namen in diverse bronnen, door R. T. Muschart 29-32; 51—57; 91—93; 115—120; 172-179: 2242228; 247-251; 319-322;	410 - 415
Het Geslacht Oostenvelt, door J. T. F. Sluiter	47 - 49
De kwartierstaat van Petrus Ludovicus de Pauly (1746—1817), door Ir. M. J. Nix	49 - 51
Boekbespreking . . . . . 57; 179; 228—230;	436 - 438
Bouwstoffen voor een genealogie der Groningsche familie Pathuis, door A. Pathuis . . 70-85;	98 - 108
Van der Hoeven tot de Hoeve, door Mr. A. Haga	85 - 87
De voorouders van Judith In de Betouw, echtgenote van François Leyssius uit Middelburg, door Jan Verzijl	87 - 91
De oudste generaties van het Hollandsche geslacht Clant, door Mr. K. N. Korteweg	109 - 113
Het geslacht van Bemmel in Groningen, door J. T. F. Sluiter	113 - 115
Prof. Otto Hupp †, door H. 's Graeuwen	130 - 131
Nazaten van de dynasten van Blois. Een miskende overlevering, door Mr. Dr. J. C. Maris van Sandelingenambacht	131 - 150
De Van Rensselaer's in Nederland, door Mr. W. de Vries (met drie platen) . 150—172;	194 - 211
Bijdrage tot de kennis van het Koninklijk zegel der Nederlanden, alias het Rijks- 'of 'Staatszegel, 181421948, door Mr. Elisabeth C. M. Prins (met twee platen)	212 - 223
Jaarverslag 1948	233 - 236
Notulen van de Algemene Vergadering met excursie, gehouden 25 Juni 1949 te Culemborg ..	236 - 238
De oorsprong van het Bildtsche Wassenaar-wapen, door D. D. Osinga (met een plaat) ...	238 - 247
P. M. van Walchren †, door H. J. van 't Lindenhout	258
De Heeren van Goye, door Dr. P. G. E. Vermast (met twee platen) .. 259-313; 330—410;	419 - 435
Heinsius(Heyns, (van) Heins), door Mr. Dr. L. H. N. Bosch ridder van Rosenthal (met een plaat)	313 - 318
D. L. Galbreath †, door Mej. Mr. E. C. M. Prins	417

Kortemededelingen: Clarion 93; van Eik 94: van den Ham 94; Velters van Waalwijk-van Beest 94: Nederland's Adelsboek 95; ten Holte 120; Guldewagen-Wagenaar-Trappert 120—123; Het wapen van de familie van Vlierden 123; Nogmaals het geslacht Oostenvelt 180—182: Errata op het artikel „De eventueele oudere Veluwsche afstamming van het geslacht van Woelderen" 182; Enige beschouwingen naar aanleiding van „De eventueele oudere Veluwsche afstamming van het geslacht van Woelderen" 183-185; Groep Rotterdam en omstreken 251; De eerste generatie van het geslacht Loder in Nederland 251; Pathuis 415: Clant 415; Heinsius (Heyns, (van) Heins) 438.

Vragen en antwoorden: Aelst, van 57, 95, 230; Aitton 439; Albinus 322, 439; Alffen, van 322; Alphen, van 322, 324, 439; Amerongen, van 322; Baecke, de 323; Banning 58; Bassewitz, von 58; Beek, van 186, 252, 323: Berkhout 186: Blankert 186, 324: Blankerts 186; Blankevoort, van 186; Bögel, Nering 230; Bondt, de 124: Bosch 324; Bresser 59; Breukel 440; Broeuck, van den 324: Buren, van 440; Busche, von dem 254; Buyck 64; Conge, le 324; Dalem, van 255: Dallem, van 255; Dam, van 186, 252, 323: Dammer. ten 186; Dedel 125, 326; Doesburg(h), (van) 186, 255: Domselaer, van 58, 59; Donker 188; Doomer 186, 187; Drin(c)kveld 187; Duin (van der) 188; Duinen, van 325; During van Rottenburg, gen. Hornman 189: 325; Dijkveld 325; Egmond van Meresteyn, van 59: Enloo 188; Faes 188; Geerlings 126; Gimmer, de 59; Glavimans 60, 255; Gooszen 60: Gouckens 188: Grient Dreux, de 187, 324: Groeningen, van 188: Haas 188; Haaselsek 60; Haesert 189; Hagen 323; Hagenau, van 327: Hagendijck 187; Harn, van 125, 188; Hartjens (Hartgens) 325; Harvant, d' 188; Hassert 189: Havermans 322; Hazard 189; Hazelzet 60; Helmigh 189: Herlaer, van 60; Hertiens 325; Herwijnen, van 186, 324; Hesen, van 189: Hoogwerff 189: Hornman, During van Rottenburg gen. 189, 325; Hugo 189; Hustaert 189; Janssen 232; Jongkindt 189, 325: Kegelaar 190; Keppel, van 191; Ker(c)hof(f), van den 124; Koelman 190; Koole 186; Kovey, van 190, 326; Craandijk 61, 231; Kroes 190; Crudop 61, 125, 190; Lambois 62: Lambooi 62, 125; Latenhof 192; Leydecker 326; Lips 326; Loo, van 326; Mekeren, van 125, 326; Middagh 191: Monrfoort 415: Mostert 190; Mulert 327; Neander 327; Nering Bögel 230; Nes, van 125; Niel, van 63: Niepoort, van der 327; Oort, van 191; Pauw, de 190, 327: Peeman 190; Piek 63; Pieman 190; Pijnappel 126; Renesse, van 63; Rochel 188; Roest 126, 327; Schinkel, van de 191: Schoock 191; Schoonhoven, van 191; Schoonderwoert 191; Schouten 63: Sem 328; Siddré 328; Spiering 191; Spruyt 415; Stooflant, van 415; Stoop 64; Suik 190, 326; Swan, van der 191: Taets van Amerongen 327: Thyssens 189; Veltkamp 191; Verkerk 126; Vermaat 64, 192; Verschoor 126: Vos, de 192; Waal. wijk, van 126, 231; Zelm, van 232; Wapens gevraagd 232; Onbekend wapen 64, 232, 416; Wapen met hinden in Friesland en Groningen 64, 127, 416.

DE NEDERLANDSCHE LEEUW

MAANDBLAD VAN HET

Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde,

Dit blad verschijnt aan het begin van iedere maand en wordt aan alle leden van het Genootschap toegezonden.
Bijdragen en correspondentie, bestemd voor het Maandblad, zomede opgaven van adresverandering gelieve *men* te richten tot den Hoofdredacteur MR. W. W. VAN VALKENBURG, *Jonkerlaan 26, Wassenaar.*

Correspondentie, bestemd voor het Bestuur, gelieve men te richten tot den Secretaris *IR. C.* M. R. DAVIDSON, Prins *Mauritslaan* 64, *'s-Gravenhage.*
Alle overige correspondentie (niet bestemd voor Bestuur of Redactie) te richten aan het Bureau van het Genootschap, *Bleijenburg 5,* 's-Gravenhage.

De redactie van het **Maandblad wijst er nadrukkelijk op, dat zij niet aansprakelijk is voor de strekking of den inhoud der ondertekende stukken.**

No. 1 | LXVIe Jaargang | Januari 1949

BESTUURSBERICHTEN.

Tot lid zijn benoemd:

E. P. BEVERSEN . . . . . *Leiden.*
Witte Singel 4.

A. W. E. DEK . . . . . *Rijswijk (Z.-H.)*
Julianastraat 22.

A. H. J. GUNNEWEG . . . . . *Schiedam.*
Singel 159.

Mevrouw A. M. D. VAN LINDEN TOL
geb. SIEGER . . *Baarn.*
Hôtel Zeiler.

MR. R. PARQUI . . . . . *'s-Gravenhage.*
Herengracht 21.

P. DE RIDDER . . . . . *Leiden.*
Breestraat 159a.

H. H. J. SCHRIJVER . . . . . *Schiedam.*
Singel 159.

M. S. H. G. HEERMA VAN VOSS . . . . *Leeuwarden.*
Harlinger Straatweg 56.

Adreswijzigingen:

MR. H. DANIËLS . . . . . *Brussel.*
507 Avenue *Louise.*

MR. L. A. KAKEBEEKE . . . . . **Overveen.**
Lonbar Petrilaan 6.

MR. G. W. MOSSEL . . . . . *Utrecht.*
Stadhouderslaan 89.

MR. J. NOLEN . . . . . *Amsterdam-Z.*
Museumplein 10.

Notulen van de Algemene Vergadering, gehouden 20 November 1948 in Pulchri Studio te 's-Gravenhage.

Aanwezig: Het Erelid Jhr. Mr. F. Beelaerts van Blokland en de gewone leden: Mej. Th. J. van Alff, D. van Baalen, H. J. Barendregt, J. A. J. Becx, J. D. van Voorst van Beest, Dr. J. P. de Bie, W. J. J. C. Bijleveld, J. H. Brakke, Mr. M. J. H. de Bruyn van Melis- en Mariekerke, A. L. Carstens, Mr. F. Daniëls, Ir. C. M. R. Davidson, Ir. J. G. Deknatel, Mej. Mr. J. C. van Es, Jhr. Mr. H. O. Feith, A. P. J. B. Fermin, L. F. van Gent, J. A. H. M. van Geyn, H. 's-Graeuwen, Jhr. **Dr. D. P. M. Graswinckel, J. T. van den Ham,** F. Hers, J. G. van Heyst, Mr. H. L. Hommes, Mr. C. G. Jordens, J. W. M. Klomp, Mr. N. Kolff, Mej. Dra. E. H. Korvezee, J. W. G. van Lansberge, H. J. van 't Lindenhout, G. L. Maaldrink, Jhr. Mr. Dr. A. J. C. Rethaan Macaré, H. C. de Man, J. P. de Man, Jhr. P. H. A. Martini Buys, Ir. G. L. Meesters, W. J. H. Mulier, Mej. H. Mijnssen, N. F. Cambier van Nooten, Mej. Mr. E. C. M. Prins, Mr. B. L. de Regt, H. A. de Reiger, G. Rousegaarde Bisschop. Mr. Dr. L. H. N. Bosch ridder van Rosenthal, Mr. A. P. van Schilfgaarde, Mr. C. Ph. C. E. Steinmetz, Mr. J. J. L. Temminck, Jhr. H. Trip, Jhr. Mr. C. C. van Valkenburg, Mr. W. W. van Valkenburg, Drs. A. Veth, C. A. van Woelderen en de introducé A. W. J. Mulder.

De *Voorzitter* opent te **14.45** de vergadering.

De notulen van de Algemene Vergadering van 19 Juni 1948 worden ongewijzigd goedgekeurd.

De ***Penningmeester*** licht de onderstaande begroting nader toe.

Begroting voor 1949.

Contributie	ƒ 10.875,—	Zaalhuur	ƒ 85,—
Interest rekening ...	90,—	Ziektewet	- 300,—
Overdrukken, maandbladen, kwartierstaten	- 235,—	Secr. en Penningm.	100,—
		Abonnementen	65,-
		Assurantiën	- 100,—
		Onk. op de Bibliotheek	250,-
		Aankoop boeken	- 600,-
		Diverse uitgaven ...	- 200,-
		Bindloon	250,-
		Licht, gas en water	- 250,-
		Drukkerij	4.500,-
		Verzend. maandblad	- 300,-
		Koster (schoonmaak)	- 240,-
Tekort	- 1.800,—	Bode- en schrijfloon	600,-
		Vereveningsbelasting Rentezegels	200,—
		Salaris Mej. van Alff	- 2.400,-
		Huur Bleyenburg 5	- 800,—
		Portikosten	200,-
		Omzetbelasting	- 350,—
		Zegelkosten Rott. Bk.	10,—
		Salaris Mej. Smelt . .	- 1.200,—
	ƒ 13.000,—		ƒ 13.000,—

Dit is de begroting met het verkleinde Maandblad Per 1 Januari 1948 kapitaal ƒ 5.230.17 (waarvan ƒ 1.398.61 geblokkeerd). Per 1 November 1948 kapitaal ƒ 6.260.99. Hiervan gaat, ruw geschat, tot 1 Januari 1949 nog ƒ 1.000.— af. We teren ditmaal dus niets in, doch mogen niet uit het oog verliezen, dat we in 1948 aan extra giften ƒ 1.300.— ontvingen. Normaal zouden we dus ƒ 1.300.— zijn ingeteerd.

De *Penningmeester* merkt op, dat de heer E. A. Kuipers van het Departement weer een subsidie voor het Genoot-" schap in uitzicht heeft gesteld, misschien zelfs met terugwerkende kracht tot 1948. De heer *van 't Lindenhouf* deelt mede, dat een aantal leden weer een bedrag ter beschikking heeft gesteld voor het Genootschap, welke mededeling met applaus wordt ontvangen. Hierop wordt de Begroting goedgekeurd.

Bij de rondvraag stelt de heer *de Regt* een drietal vragen. en wel ten eerste: Toen hij het doopboek van Abbenbroek opvroeg bij de Nederd. Hervormde Gemeente, bleek dit verloren gegaan te zijn. Hij acht het daarom zeer gewenst, dat de doop- en trouwboeken, die nog bij de Kerken berusten, overgebracht worden naar de Rijksarchieven en vraagt of ons Genootschap hier geen hulp kan bieden. De heer *Graswinckei zou*, gaarne zien, dat alle doop- en trouwboeken naar de archieven worden overgebracht. Napoleon gaf hiertoe de eerste verordening, doch deze werd ontdoken en er bestaat tegenwerking van de zijde van de Kerken. Deze materie eist echter voorziening en heeft de aandacht van het Departement. Hij zou het toejuichen wanneer het Genootschap hier een duwtje in de goede richting gaf.

In de tweede plaats merkt de heer *de Regf* op, dat de genealogische vereniging in Noorwegen 1200 leden heeft op 3 millioen inwoners, tegen ons Genootschap 700 leden op 9 millioen inwoners. Hij vraagt nu, of deze matige belangstelling niet gestimuleerd kan worden, inzonderheid door uitgaven van stamreeksen door ons Genootschap.

De *Voorziffer* meent dat dit een goed middel is, maar de moeilijkheid is de financiën.

De heer C. C .*van Valkenburg* deelt mede, dat bij het Adelsboek en Ned. Patriciaat de kosten niet of nauwelijks gedekt worden: bovendien is het moeilijk redacteuren te vinden.

Mejuffrouw *Prins* merkt op, dat een lid van ons Genootschap thans stamreeksen uit wil geven onder den titel „Ned. Proletariaat"

De heer *van Geyn* constateert, dat onze leden te kort schoten in ledenwerving, en zag daarom gaarne een commissie ingesteld voor ledenwerving. De heer C. C. *van Valkenburg* antwoordt, dat de kring van wetenschappelijke genealogen maar klein is, doch dat het Bestuur thans contact heeft opgenomen met de Ned. Genealogische Vereeniging te Amsterdam en de Vereeniging ter Bevordering van het Stamboomonderzoek voor Rotterdam en Omstreken, waarover nadere mededelingen zullen volgen.

In de derde plaats verzoekt de heer *de Regt,* het Maandblad uit te geven in de nieuwe spelling, waarop de *Voorzitter* de vraag stelt, of dit de spelling volgens de Eerste Kamer, of volgens de Tweede Kamer moet zijn. De *Redacteur* antwoordt, dat het Maandblad, wat de algemene rubrieken betreft, zich houdt aan de spelling volgens de Eerste Kamer, doch dat inzendingen in de spelling, waarin zij den redacteur bereiken, geplaatst worden.

De heer *van Woelderen* heeft bij de rondvraag in 1916 de vraag gesteld, of gekomen kon worden tot een cursus paleografie. Hij herhaalt thans deze vraag. De bedoeling is, dat de deelnemers aan de cursus zelf de kosten dragen.

De heer C. C. *van Valkenburg* vindt dit een kwestie, die beter overgelaten kan worden aan de plaatselijlce groepen.

Hierna hield. Mejuffrouw Mr. *E.* C. M. *Prins,* aan de hand van lantaarnplaatjes, een zeer interessante causerie over zegels.

De *Voorziffer* dankte Mejuffrouw Prins 'voor haar boeiende voordracht, die door de leden met grote aandacht werd gevolgd.

Het denombrement van het leengoed Loenersloot van 1476,

medegedeeld door DR. A. JOHANNA MARE.

Den 3den Februari 1476 werd Dirck van Swieten, zoon van heer Arnt en Otte, dochter van Splinter van Nyenrode, door bisschop David van Bourgondië beleend met het huis Loenersloot c.a., hetwelk hij van zijn vader geërfd had. Aangezien het huis een z.g. open huis van het Sticht was, moest het leen verzocht worden in een daartoe belegd Kapittelgeneraal, d.w.z. de vergadering der drie Staten van het Nedersticht, en voor leenmannen. Deze leenmannen waren, zooals gebruikelijk, aanwezig als leden van het bisschoppelijke leengerecht, terwijl zij in ieder geval mede compareerden als het tweede lid der Utrechtsche Statenvergadering. Na het leen verzocht te hebben, moest Dirck, alvorens de beleening kon geschieden, een plechtige belofte afleggen, dat hij noch iemand anders het huis en de hofstede te Loenersloot sterker zou maken dan op den huidigen dag het geval was, en dat hij huis en hofstede zou hoeden en verwaren als een open huis van het Sticht. Voorts zwoer hij ingeval van oorlog het huis te zullen openen voor den bisschop of de stad Utrecht en huis, hofstede en grachten in goeden staat te zullen houden. [1]) Vervolgens legde Dirck alle „verbontbrieven" over. Over de daarop volgende beleening stonden als leenmannen heer Johan burggraaf te Montfoort, ridder, heer tot Purmerend, bisschoppelijk raad, Johan van Bouchout, heer Johan van Renesse, ridder, Johan van Zuylen van Natewisch en Frederic uten Ham.

Het door Dirck van Swieten overgelegde denombrement, zooals ket afgeschreven staat in het Nederstichtsche Leenboek van bisschop David, fol. 96 vso, moge hier thans volgen. In het Leenboek gaat hieraan de boven vermelde eed vooraf, terwijl het denombrement gevolgd wordt door de beleeningsacte. [2])

Het denombrement is van eenig belang, omdat er een lijst van de leenen, welke van het huis Loenersloot als achterleenen van het Sticht gehouden werden, aan toegevoegd is. De lijst is helaas niet vlekkeloos in het Leenboek afgeschreven en het bleek niet altijd mogelijk verbetering voor te stellen. In het algemeen bevat de lijst leenen, welke men als boeren-leenen betitelen kan: zij liggen meest in de nabijheid van de Vecht, voorts in Amsterdam, Utrecht, Harmelen, Bodegraven, Jutfaas, Houten, Oudegein, Jaarsveld, Werkhoven en in de Marsch tegenover Rhenen. Van de leenadministratie van de heeren van Loenersloot zijn slechts eenige deelen uit de 17de en 18de eeuw bewaard gebleven,

[1]) Zie de grosse Bisschoppelijk archief Utrecht, B.A. Utrecht, inv. no. 139.

[2]) Bisschoppelijk archief alsv., inv. no. 275, fol. XCV verso vlg., vergel. Mr. S. Muller Fz. e.a., „Regesten van het Archief der Bisschoppen van Utrecht", 1919, nos. 42404242.

ten deele onder den eigenaar van het huis, Jhr. A. A. Martini Buys, ten deele in het Rijksarchief te Utrecht, zoodat wij ons slechts uit de leenenlijst, welke aan het denombrement van 1476 toegevoegd is en uit den tijd van Dirck van Swieten's vader, heer Arnt, afkomstig is, een denkbeeld van de leenkamer in de late middeleeuwen kunnen vormen. [3])

1476 Februari 3.

Den erweerdigen vader in Goide, hoechgeboren moegende vorsten ende heren, heren David van Bourgoengen, bisscop t Utrecht, mynen genedigen heren, *Derick van Zweeten,* heren Aernts soen, ridders, eere ende onderdanicheit. Geboertige genadigde lieve here, uwen genaden doe ic te weten, dit alsulke leengueden te wesen, als ic van uwen genaden ende den Gestichte van Utrecht nae dode heren Aernts, mijns vaders voirs., te leen houdende byn: item dat huys ende hoffstede tot Lonresloet mitten lande, gelegen tusschen Stevensbrugge ende Oucoeper zijtwynde mit XVIII mergen lants oft daer ommetrent mitten dagelicxschen gerichte van Lonresloet, van Oucoep ende van der Ae, mit tyns ende mit tienden, swaenendryff, visscheryen, streckende die zwaendrift van der Ouderkerck voirt alle dat Nedersticht dore, als men seyt gemeyn nae ouden hercomen mitten swanendrifften van Apcoude, van Nyenroede, van der Ae, van Cronenborch ende van Rueel, ende die visscherie van den huyse voirg. strect soe verre als die hoffstadt breet is ende dairtoe 1111 roeden van den hoffstadt lanc aen beiden syden, suyden ende noerden. ende dair t enden leyt een visscheriken, toebehoerende mynen genadigen heren ende is t Gheyn streckende totter Anxter [4]) toe, t enden welken men hout noch voert een visscherie, streckende van den Gheynen lancster Amstal [4]) tot Ae toe mitter nyewer weteringe, daerof die een heelft mynen genadigen here ende d ander Dirick voirs. toebehoert, streckende in de Vecht, ende die mannen, daertoe behoerende nae uutwisinge van een register, houdende XIX blade, dair ic des te getuyge mijn seghel aen gehangen hebbe.

In t jaar onss Heren dusent IIIIc LXXVI opten IIIen dach in Februario.

Hyernae volghen alsulke leenmannen van diversche derpec als *heer Aernt van Zweten, here tot Leyenberch,* saliger gedachten onder hem hadde ende aen hem versocht werden, ende hoevoele elc van hem te leene houdende plach te wesen van der hoffstede van Lonresloet:

In den iersten Loenen.

Eerst Jan Dirick Eybenz. een mergen lants, gelegen in den kerspel van Loenen op die Aemster [4]) in de sate [5]), die Derick Eybenz. te wesen plach, te verheergewaden als t verschijnt mit een jair renthen.

Derick Willem Hubrechtz. een mergen lants, dair aen die suytsyde naest gelant is dat Smaellant, dair in gelant sijn Geryt Aems soen mit sijn kinderen ende noirtwert Gijsbert Jansz. ende Deric Volpersz. mit hoir medewerckers, te verheergewaden als t verschijnt mit een pair hantschoen.

Geryt van der Ae [6]) 11 mergen lants, dair op die suytsyde naist gelant is Geryt Willem Gerytz. ende op die noertsyde Geryt van der Ae selven.

Aernt Loef Aems sone anderhalf mergen lants, dair boven naest gelant is geweest Jacob van der Ae ende aen die westsyde Claes Rol mit sijn stiefkinderen.

Jan Botterman een mergen lants, gelegen in t gericht van Cronenborch in XVIII mergen lants gemengder vore [7]), geheten Bottermans lant, dair aen die suytsyde naest gelant is Anthonys van Mijnden ende aen die noertsyde Jacob Sloyer, ende te verheergewaden mit eenre stoppe gueder roder botter.

Maritgen Gijsberts dochter II mergen lants, gelegen in Bottermans saet ende belegen hebben aen die noertsyde Claes Vogelers erffgenamen ende aen die suytsyde Aernt Weygenz. mit erve.

Jacob Sloyer VII mergen lants, gelegen aen die Anxter [4]), dair aen die suytsyde naest gelant is Jan Bottermans erffgenamen ende aen die noertsyde Melis van Mynen als besitter van Cronenborch [8]).

Henric Jan Dericxz. anderhalven mergen lants, gelegen gemengder vore in drie mergen lants, dair Derick van der My dat weerdeel af hout van der hoffstede van Lonresloet, te verheergewaden mit een halff virendel botteren.

Henric Jan Dericxz. anderhalven mergen lants in den gericht van Cronenborch in een camp van drie mergen, die geheten is Cleewers camp, te verheergewaden mit een halff virendeel botteren.

Lucye Jan Aerntsz. de cupers wijff een hoffstede, gelegen tot Loenen op t suyteende, dair aen die zuytsyde naest gelant is Herman Janss. ende aan die noertsyde naest gelegen is een hoffstede, toebehoerende Sante Anthonys ende Sante Cornelys outaer tot Loenen, te verheergewaden mit soven oude Johannes brasd. [9]).

Jutte Egbert Oems wijff een hoffstede mit een stege, gelegen tot Loenen, aen die wech uutgaende, ende op die suytsyde heeft belegen Vogelaer Janss. ende aen die noertsyde Jacob Walraven erffgenamen, te verheergewaden mit enen Vranckrixen scilt.

Gijsbert Oudencoep een mergen lants, gelegen in t kerspel van Loenen, geheten Oddencamp. dair boven naest gelant is Amsen Amsenz. ende beneden Baudric ende Gijsbert Janss., sijn broeder, te verheergewaden mit een jair renthen.

Jan Nyesen een mergen lants, gelegen tot Loenen in t bisscops gericht van Utrecht, streckende doir die boemgaert

---

3) Als belender van eenige leenen ontmoeten wij den *heer van Oostervant,* o.a. in Wilnis, als heer van Zuilen („mijn heer van Oestervant als van Zuylen"). Hiermede wordt bedoeld de echtgenoot van *Jacoba van Beieren, Frank van Borselen,* door zijn huwelijk met vrouwe Jacoba in 1433 graaf van Oostervant en door erfenis heer van Zuilen en Westbroek. Zijn grootvader Frank van Borselen was gehuwd geweest met Alienora van Zuylen. Frank van Borselen overleed in 1470; zoodat de leenenlijst inderdaad, zooals in het hoofd vermeld staat, uit den tijd van heer *Arnt wan Swieten* kan dateeren. Heer Arnt werd 29 April 1460 na doode zijns grootvaders Boudewiin van Swieten door den bisschop van Utrecht, David van Bourgondië, met Loenersloot beleend Zie voor Frank van Borselen: Dr. H. Obreen, „Bijdragen tot de kennis der middeleeuwsche geslachten van Holland en Zeeland" in „Nederlandsche Leeuw", XLV, kol. 333/4 en tabel VI. Zie voor de beleeningen met Loenersloot: Jhr. Mr. E. B. F. F. Wittert van Hoogland, „Bijdragen tot de Geschiedenis der Utrechtsche Ridderhofsteden en Heerlijkheden", deel 1, blz. 326 vlg., af. „Genealogische en Heraldische Bladen", jrg. 3, 1908, blz. 134, 433.

4) Angstel.

5) Sate of saet = zeer waarschijnlijk een boerderij, welke kleiner was dan ¼ hoeve, d.w.z. een boerderij, welke te gering was om den boer een positie als vollen buur of geërfde in polder-, dorps- en kcrspelzaken te verschaffen. De „hofstede" was daarentegen ¼ hoeve of meer (vgl. Prof. Dr. J. Ph. de Monté verloren, „Hoven in Holland" in „Opstellen, aangeboden aan Prof. Jhr. Dr. D. G. Rengers Hora Siccama", 1942, blz. 113, aangaande Rodenrijs).

6) Vergel. „Utrechtsche Ridderhofsteden", 11, blz. 235, cf. „Genealogische en Heraldische Bladen", jrg. 8, 1913, blz. 235.

7) gemengder vore = gemeen liggend, onverdeeld.

8) Zie voor *Amelis van* Amstel van *Mijnden,* heer van Cronenburch, Loenen, Ruwiel en Mijnden: „Utrechtsche Ridderhofsteden", 1, blz. 671, cf. „Genealogische en Heraldische Bladen", jrg. 4, 1909, blz. 335.

9) brasd. = brasdenariën of braspenningen.

ende doir Bouchouts hoffstede gemeen mit een mergen lants, toebehoerende Gijsbert Oucoeps, te verheergewaden mit een stop botteren.

Willem Gijsberfsz. een half mergen lants, dair aen die suytsyde naest gelant sijn Huge van Cronenberchs erffgenamen ende aen die noertsyde die susteren van Sant Cecilien [10]), te verheergewaden als t versterft mit enen gouden Rijnsgulden.

Diemeren"[11]).

Eerst *Walich Geryt Egbertsz.* een tiende te Diemeren buyten der kerke, te verheergewaden mit een jair renthen.

IJsbrant Louwensz. een mergen lants, gelegen in die IIII mergen bij Diemerdijn, dair aen die noertsyde naest gelant is Claes Heyn ende aen die suytsyde Roel Claes Reynersz. saet.

Jaersvelt.

Dirck Govertz. ses mergen lants, gelegen in Jaersvelt, dair boven naest gelant is Alijt Bartlemeeusz. wijff mit hoeren kinderen ende beneden Adriaen Sybrantsz. ende Geryt Diricxz., te verheergewaden mit een Stichts heergewade [11a]) of een jair renthen dairvoir.

Gijsbert Jansz. ses mergen lants, dair boven naest gelant is Geryt van Heeswijck ende beneden Rutger Willemsz., te verheergewaden mit een jair renthen.

Oudencoop.

Eerst *Jan Gijsbert smitz.* 11 mergen lants, gelegen in t noerteynde van Oudencoop, dair aen die suytsyde naest gelant is der capellen lant van Lonresloet ende aen die noertsyde Jacob Smits erffgenamen, te verheergewaden mit een jair renthen.

Geryt Alertsz. 1½ mergen lants, gelegen in Oudecoep gemengder vore in een halve hove [12]) mit Jan Jacobsz., dair beneden naest gelant is Dielof Gelysz. ende boven naest gelant Sinte Katherynen outaer ter Ae ende te verheergewaden mit een jair renthen.

Meister Aernt Spruyt 11 mergen lants. gelegen in de Breedehove. dair aen die noertsyde naest gelant is der capellen Pant van Lonresloet mit twe mergen in gemengder vore, te verheergewaden mit een jair renthen.

Jacob Albertsz. VI mergen lants, dair boven zuytwaert naest gelant is Vranke van Eyke ende Jan Vrankenz. ende beneden noirtwaert Dieloff Gelysz., te verheergewaden mit een halff virendeel butters ende mit een halff virendeel halff (sic!).

Aernf Bloecxz. II mergen lants, dair aen beyde syden naest gelant is die Capelle van Lonresloet, te verheergewaden mit een jair renthen.

Reyner Henricxz. een mergen lants, gelegen in die sate, die Reyner Hugenz. te wesen plach ende te verheergewaden mit een jair renthen.

Peter Ruysch [13]) 1111 mergen lants, gelegen in Oudencoep,

10) klooster binnen Utrecht.

11) Diemen; het hier volgende Diemerdijn is mogelijk Diemerdijk.

11a) Een Stichtsch heergewaad heeft, de waarde van drie oude Fransche schilden.

12) ½ home = in de 14de eeuw en later gewoonlijk een stuk lands ter grootte van ± 8 morgens, doch ook wel 12 morgens. De hoeve is oorspronkelijk de hoeveelheid lands, henoodigd voor een normaal boerenbedrijf.

13) Vtrgcl. „Utrechtsche Ridderhofsteden", 11, blz. 221, cf. „Genealogische en Heraldische Bladen", jrg. 8, 1913, bla. 221.

dair aen die suytsyde naest gelant is mijn here van Utrecht als here van Apcoude ende aen die noertsyde Jan Vrankenz., ende te verheergewaden mit een halff virendeel botteren.

Aernf Wouferss. een mergen lants, gelegen in Geryt Nitters saet, dair boven naest gelant is Willem Aernt Cruyvenz. ende beneden Hubert Heynenz., te verheergewaden mit enen gueden capoen.

Gijsberf Sas [14]) 1111 mergen lants, dair boven naest gelant is Jacob Gerytz. ende beneden Vranck Henrickz., ende te verheergewaden mit een jair renthen.

Henrick Block II mergen lants, dair aen die zuytsyde naest gelant is Henrick Block ende aen die noertsyde die papelike pravende van Lonresloet, te verheergewaden mit een jair renthen.

Dirick Jan Aerntsz. een mergen lants, dair aen die suytsyde naest gelant sijn Sweer Deric Jansz. erffgenamen mitten leen, dat sy houden van die Crommestaf [15]) ende aen die noertsyde Jacob Claesz., te verheergewaden mit een jair renthen.

Frederick Aerntsz. 1½ mergen lants, gelegen in een halve hove, dair aen die noertsyde naest gelant is Deeloff Gelisz. mit synen medewerckers ende aen die suytsyde Geryt Alarts soens huysweer [16]), te verheergewaden mit een jair renthen.

Claes Lambrechfsz. 1111 mergen lants, dair aen die suytsyde naest gelant is Deric Jan Aernts., Joest Roloffs. ende Deric Helling ende aen die noertsyde Evert Gruyter ende jonge Claes Block kinderen, te verheergewaden mit een jair renthen.

Cortehove ende Dorsscherwaerde.

Kerstijn Govert Jacobsz. dochter een halff acker [17]) lants, dair boven naest gelant is Jacob Louwez. ende Jan Ghijsbertz. ende beneden die herea van Sinte Marien t Utrecht, te verheergewaden mit een jair renthen.

Wendelmoet Geryf Jacobsz. dochter een halff acker lants, gelegen in de Cortehove in een acker lants, onderdeelt, dair boven naest gelant is Lijsbet Geryt Lubbertsz. dochter ende beneden Jacob Goenz., te verheergewaden mit een jair renthen.

Herman Diricxz. een acker lants, streckende van den ouden wege aen de Loesdrecht-sceyd, dair boven naest gelant is Gijsbert Meerrnan ende beneden Otte die Ledighe, te verheergewaden mit een jair renthen.

Geryt Claes Heynenz. II mergen lants ende gelegen in gemengder vore in vier mergen lants mit (ter) kerke van Corttehove, dair aen die suytsyde naest gelant is Peter Lansen soene ende aen die noertsyde Jan Derick Eggensoen, ende is te verheergewaden als t versterfft mit een jaer renthen.

Mariken Gijsbert Claisz. dochter een halff acker lants van den 111 ackeren, dair Gijsbert Lysen op te woenen plach,

14) Zie „Nederlandsch Adelsboek", 1917, blz. 36.

15) Onder „die Crommestaff" zal men n i et den bisschop van Utrecht moet& verstaan, aangezien er in zulk een geval in den regel gesproken wordt van „mynen heer van Utrecht". Mogelijk wordt hier een abt of abdis bedoeld (de Cisterciënser abdij van Mariëndaal?)

16) weer = een tusschen twee afwateringssloten gelegen strook lands. De weer was oorspronkelijk gelijk aan de hoeve, doch heeft tengevolge van overlangsche splitsingen en samenvoegingen van afgespleten strooken zeer uiteen loopende grootten gekregen. Kenmerkend echter bleef, dat de weer t.o.v. de publiekrechtelijke lusten en lasten als een geheel beschouwd werd. ook al deed zich herhaaldelijk het geval voor, dat meer personen binnen eenzelfde weer gegoed waren. Een huysweer is een behuisde weer, huiserf.

17) acker = in den Pegel 1 à 2 morgens, in Eemnes evenwel meer.

den middelsten acker halff van den 111 ackeren, soe die gelegen is in t kerspel van Cortehove, te verheergewaden als t versterfft mit een jair renthen.

Gijsbert Spruyf een mergen lants, dair aen die suytsyde naest gelant is Splinter van Nyenroede ende aen die noertsyde Geertrut Reyn Jansz. wij ff oudemoeder, ende te verheergewaden mit een jair renthen.

Claes Diricxz. een acker lants, dair aen die suytsyde naest gelant is Claes Gerytsz. ende aen die noertsyde Herman Dericxz. ende Claes Diricxz. erffgenamen.

Henrick Dirickz. een acker lants, gelegen in der heren gericht van Sinte Marien, opstreckende van den ouden wege in des Loesdrechs scheydinge, dair de heren van Sinte Marien boven naest gelant sijn ende aen die noertsyde Dirick Henricxz.

Wouter *Claesz.* 11 acker lants van den Engen weghe aen die Uterdijck in der heren gericht van Sinte Marien t Utrecht, dair aen die suytsyde gelant sijn die heren van Sinte Marien voirsz. ende aen die noertsyde Otte Claesz. erffgenamen.

Geertruyt Melys Jacobsz. dochter een mergen lants, gelegen in den ban van Cortehove op die westsyde van der Vecht, dair naest gelant is aen die suytsyde Steven van Nyevelt Jacobsz. ende aen die noertsyde die papelike proven van der Horst [18]).

Jan Hunninck een mergen lants, gelegen in Horstwaerde in eenre saten, dair Jan nu ter tijt op woent, in gemengder vore, dair aen die suytsyde naest gelegen is Bruyn Janz. ende Bruyninck Bloxz. ende aen die noertsyde Alpher van der Horst [19]).

Dorsscher veen in t gericht van Sinte Marien t Utrecht.

Woufer Heyn Hermanss. een acker lants, dair aen die suytsyde ende noertsyde naest gelant is Heyn Hermanss., Wouters vader voirs., te verheergewaden mit een jair renthen.

Loesdrecht.

Wygher Willemss. een acker lants: dair op de oestsyde naest gelant sijn Wyghert Janss. erffgenamen ende aen die weestsyde Jacob Loys, te verheergewaden mit een jair renthen.

Jacob Geryfss. Scooc een acker lants, gelegen in die Loesdrecht, dair aen die suytsyde naest gelant is Derick Didde ende aen die noertsyde Gijsbert die Hase, te verheergewaden mit een jair renthen.

Jacob Geryfst. een mergen lants onderdeelt in vijftalven mergen lants, dair die twee mergen sijn oudemoeder of toebehoeren ende die ander mergen Jan Nyewenhuys, te verheergewaden mit een jair renten.

Herman Willemss. een acker lants, dair aen die suytsyde naest gelant is Reyn Aerntz. kinderen ende aen die noertsyde Jacob Jan Janss. soene, te verheergewaden mit een jair renthen.

Elborch Gijsberf Jacobss. wijff een acker lants in Claes Aernt soen saet, dair op die suytsyde naest gelant is Jan Grietenz. ende aen die noertsyde dat gasthuys van Oudekerck, te verheergewaden mit twee vette capoenen.

Gijsbert Jansz. t fyrendeel van oude Jan Snyders lant, dair

[18]) Ter Horst = Nederhorst den Berg.

[19]) Voor *Alpher van der Horst*, heer van Nederhorst, vergel. „Utrechtsche Ridderhofsteden", 11, blz. 359, cf. „Genealogische en Heraldische Bladen", jrg. 8, 1913.

aen die noertsyde naest gelant sijn Croeck Willen erffgenamen ende aen die suytsyde Heyn Scoocx erffgenamen, te verheergewaden mit een jair renthen.

Midrecht, Tamen, Uuthoirn.

Geryt Willemss., wonende tot Aelsmer, 11 mergen lants, gelegen in Bloclant an die Proestie van Sint Jan in den (h)oecken tusschen den Drecht ende den Vlienweteringe, dair aen die oestsyde naest gelant is Peter Willemss. ende aen die suytsyde dat goods(huys) van Culstart [20]), te verheergewaden mit een jair renthen.

Peter *Meynertss.* 11 mergen gaerden [21]) lants, gelegen toe Mydrecht in Roemer Gaeyen soens hoffstede, dair hy op te woenen plach, dair op die suytsyde naest gelant is Volpert Meynertsz. ende aen die noertsyde Jan die Lange, Corte Cleymments erffgenamen, te verheergewaden mit een jair renthen.

Claes Claess. III acker lants in Weestveen buten den draybоem (dair) aen die suytsyde naest gelant is mijn heer van Oestervant ende aen die noertsyde Deric Berent soen.

Claes Tibbe 1111 gaerden lants, gelegen in den kerspel van Myert in die Proestie van Sant Jan, dair Claes voirs. op te woenen plach, dair Vranck Jan van Diemenss. aen beiden syden naest gelant is.

Geerfruyf Deric Claess. doch. een gaerde iants, gelegen tot Mydrecht. dair op die noertsyde naest gelant is Gijsbert Katherynen soen ende op die suytsyde Frederic Mertenss., te verheergewaden mit een jair renthen.

Mydrecht.

Meynert Korstkensz. ses gaerden lants, gelegen in Truyden weer, dair aen beiden syden op dese tijt naest gelant is Aernt Lambertss., te verheergewaden mit vijfftich g.

Hille Roemers wijff een mergen lants, gelegen op Soevenhove in Mydrecht, dair aen die suytsyde naest gelant is Egbert Diricss. ende aen die noertsyde Hil Roemers voirs.

Claes Diricxz. twee halve acker lants, gelegen in Mydrecht in Vincken weer, dair op die suytsyde naest gelant is Gijsbert van Nyenroede mit 11 acker lants, die Claes Diricxz. van hem te leen hout, ende op die noertsyde Claes Dericx voirs., te verheergewaden mit enen gouden Bourgoenschen schilt.

Mydrecht.

Geryf Aernf Lambrechtz. een acker lants, gelegen in Mydrecht, dair aen die suytsyde naest gelant is Geryt voirs. selven ende aen die noertsyde Meynert Korstkensz. erffgenamen, tot enen rechten leen.

Geryt Egbert Hollenz. 1 ½ ackeren lants, gelegen in Mydrecht in Willen Goetgenz. weer op die suytegge, dair op die suytsyde naest gelant is Willem Heynenz. ende op die noertsyde Egbert Hol.

Henrick Janss. enen acker lants, gelegen in Mydrecht in Gijsbert Boyen weer ende nu geheiten Aelbrechts weer, dair aen die suytsyde naest gelant is Geryt Jansz. ende aen die noertsyde Wygher Lambrechtss., tot enen rechten leen.

Jan Vranckenz. 1111 mergen lants, gelegen in Mydrecht in Vranck Claess. saet, dair aen die suytsyde ende noertsyde naest gelant is Vranck Claess. voirs., te verheergewaden mit een jair renthen.

[20]) Cudelstaart.

[21]) gaerde = gard = roede (landmaat, vierkante roede).

Jacob Dericxz. enen camp lants, die nu gehieten is die Hoeftcamp, gelegen in die Proestie van Myert, dair aen die noertsyde naest gelant is Jan Vrytel ende aen die suytsyde des proest banwech, te verheergewaden mit 11 visaen[22]) off een jair renthen dairvoir.

Jan Willem Crokenss. een halff virendeel lants, gelegen in Mydrecht, dair Jacop Vinck ende Willem Croeck aen die suytsyde naest gelant sijn ende aen die noertsyde die heren van Sant Jan, te verhcergewaden mit een jair renthen van den lande.

Mydrecht.

Albrecht Geryt Coppens. 1½ mergen lants. gelegen in Mydrecht in Hermen Thuyns saet, tot enen rechten leen.

Wylnisse mitter Rugher Wilnisse in der heren gerichte van Sant Marien t Utrecht.

Willem Gelysz. een halff acker lants, soe die gelegen is in Wilnisse, dair Henric Gerytz. op te woenen plach, dair t aen die suytsyde naest gelant sijn die heren van Sant Jan ende aen die noertsyde mijn heer van Oestervant. te houden tot enen rechten leen.

Jan Vranckenss. een halff acker lants, gelegen in Wilnisse op die noertsyde den utersten acker sonder een [23]), dair aen die noertsyde naest gelant is Brede' weer ende aen die suytside Jan Vranckenss.

Wylnisse mitter Rugher Wilnisse.

Willem Janss. 1111 gaerden lants, gelegen tot Wilnisse in een saet lants, geheiten Vranck Claess. saet, dair aen die suytsyde ende noertsyde naest gelant plach te wesen Vranck Claess. voirsz., te verheergewaden mit een jair renthen.

Joest Dericxz. een halff acker lants, gelegen in Wilnisse in dat Uterste weer alre naest aen Mydrecht, tot enen rechten leen.

Claes Diricxz. een virendeel lants, gelegen in Wilnisse ende leyt opten noertegge van den lande, dair Geerloff Peterss. op te woenen plach.

Wilnisse.

Dirck Diric Claess. een virendeel lants, gelegen tot Wilnis, dair op die suytsyde naest gelant is mijn heer van Oester-, vant als van Zuylen ende aen die noertsyde Deric Dericxz., tot enen rechten leen.

Jan Henricxz. van Diemen een acker lants. gelegen in Wilnis, dair Jan Henricx. voirs. aen die suytsyde naest gelant is ende Geryt Croeck aen die noertsyde. te verheergewaden als t verschijnt mit een jair renthen.

Derick Willemss. een halff acker lants, gelegen in Wilnis in Aernt Witten Wegghen lant, dair aen die noertsyde naest (gelant) is Diric Willemss. ende aen die suytsyde Berte Roleff Clemenss., te verheergewaden mit een jair renthen.

Henric Gerytsz. een halff acker lants, gelegen in Wilnis, dair aen die suytsyde naest gelant is Eerst Henricxz. mit synen medewerckers ende aen die noertsyde Jan Vranckens., te verheergewaeden mit een jair renthen.

Geryt IJsbrantz. een halff acker lants, gelegen in Wilnis in Laerkens lant, dair op die suytsyde naest gelant is Zeger Gerytz. ende aen die noertsyde Katherijn IJsbrants myt hoeren kinderen.

[22]) visaen = mogelijk een verhaspeling van Fr. faisan of fazant.
[23]) sonder een = verschrijving voor:, ondereen, d , i , onverdeeld.

Jacop Fredericxz. een acker lants, gelegen in Wilnis in Jan Willems. saet, dair aen die noertsyde naest gelant is Claes Clements. ende aen die suytsyde Jacop Frederixz., tot enen rechten leen.

Nichtevecht.

Jan Vranck de Hasenz. vijffthalft hont lants, gelegen tot Nichtevecht, dair Deric Lambertsz. suytwert naest gelant is. noirtwert Bruyninc Jan Albertss., te verheergewaden als verschijnt mit een jair renthen.

Jacop *Gerstmens* een mergen lants, gelegen in t gericht van Nichtevecht in vijff mergen lants gemengder voren, dat geheiten sijn dat Huyslant, te verheergewaeden met een jair renthen.

Otte de Bastert van Leydenberch [24]) 11 mergen lants, gelegen in den gerichte Nichtevecht, dair boven naest gelant is meister Florys van Jutfaes mit de susteren van Bethleem [25]) ende Stijn Jacop Backers wed. ende aen die noertsyde Elsabeen van Rossem, te verheergewaden mit een halff virendeel botteren.

Derick Gijsbertsz. die heelft van 11 mergen lants, gelegen tot Nychtevecht, onderdeelt in soeven mergen lants, dair boven naest gelant Baerte Peter Tymanss. mit hoeren kinderen ende Fye Willem Blocx dochter beneden naest gelant is, te verheergewaden mit een jair renthen.

Johan Hunninck een mergen lants, gelegen in Nichtevecht in een stuck lants geheten Lanchals, dair Gijsbert van IJsselsteyn aen die noertsyde naest gelant is ende Jan voirs. ende Peter Kibbe aen die zuytsyde.

Peter Kibbe 11 mergen lants, gelegen in Horsterwerde in Nychtevecht in een sate, die Jan Rycquynsz. sate plach te heten, aen die noertsyde naest gelant is Tyman Berents. erffgenamen ende aen die zuytsyde mijn joncker van Gaesbeeck [26]), te verheergewaden mit een jair renthen.

Gijsbert van Dorsschen 111 mergen lants, gelegen in Nichtevecht, dair boven naest gelant is Deric Corlincx erffgenamen ende die papen van Sant Jacop ende beneden die heren van Sant Jan, te verheergewaden mit een jair renthen.

Gerbrant Lambertss. 111 mergen lants, gelegen in Nichtevecht ende bepaelt nae uutwysinge sijnre brieven, die hy dairvan heeft.

Nywencoep.

Symon Janss. een halff acker lants, gelegen in Nywencoep ende belegen aen die zuytsyde Lijsbeth Jan Gerytz. wijff mit hoeren kinderen ende aen die oestsyde naest gelant s Margriet Jan Roelefsz.

Roeleff Willemss. 1½ acker lants, gelegen in t gericht van Nywencoep ende aen (die) suytsyde naest gelant is dat goedshuys van Nywencoep ende aen die noertsyde Geertruyt Jacob Willem soens.

[24]) Dr. C. Booth, „Genealogieën" (Hs. R.A. Utrecht), vermeldt onder 1323 een *Otto Jans bastert soon van Leyenberch*, die wegens „truwanterye" *in 1409* voor *50* jaren uit de stad (Utrecht) gebannen werd. Het valt noeilijk dezen Otto te vereenzelvigen met den Loenerslootschen leenman en naamgenoot gezien de groote tijdruimte, welke tusschen het genoemde feit en het tijdstip van opstelling der Loenerslootsche leenmannenlijst ligt. Ook is het niet zeker, of wij met een bastaard uit den Arkelstam of uit dien der Swieten's te doen hebben.
[25]) klooster buiten de Bemuurde Weerd, Utrecht.
[26]) *Jacob, heer van Abcoude,*, Wijk bij 'Duurstede, Gaasbeek, Putten en Strijen, overleed in 1459; hij moet dus kort voor de opstelling der Loenerslootsehe leenmannenlijst 'gestorven zijn (vergel. Dr. H. Obreen, „La Maison de Zuylen dans l'histoire des Pays-Bas", 1933, tabel I).

Geryt Jacobsz. een acker lants, gelegen in Nywencoep, dair aen die zuytsyde naest gelant is Geryt Jacopsz, voirs. selven ende aen die noertsyde Claes Coeppens.

Vinckenveen.

Jan Heyn Croeckenz. 1½ acker lants, gelegen tot Vinckenveen in die saet, dair Heyn Croeck op woent ende sijn huys op staet, dair Heyn Croeck voirs. aen beiden syden naest gelant is, te verheergewaden mit een jair renthen.

Frederic Jansz. een virendeel lants van enen acker, gelegen in Vinckenveen, dair Jan Henricxz. op te wonen plach ende die suytsyde Vien Geryts. ende aen die noertsyde Gerytgen Jan Snyders dochter naest gelant sijn, te verheergewaden mit enen vetten capoen.

Maersen.

Jan Taets [27]) 11 mergen lants, gelegen in Maersenbroeck, dair aen die zuytsyde naest gelant is Henric die Witte mit synen broederen ende aen die noertsyde die Katuysers by Utrecht, te verheergewaden mit een jair renthen.

Aernt Gijsbertsz. een camer mitten erve, dair dese camer op staet ende gelegen is tot Maersen, dair boven naest gelant is die papelike proven ende beneden Aernt Gijsbertsz. voirs., te verheergewaden mit een 1 b guets gelts, dat is te verstaen XX groet alsulke payment als t Utrecht ganc ende gave is in der tijt als men verheergewaden sal.

Juffer Jutte Henric Hugens dochter van Lonresloet ½ hove lants van VIII mergen, gelegen in Maersenbroeck, dair boven naest gelant is dat capittel van Sant Jan t Utrecht ende beneden Jan Egbert Geryts. die viscoper.

Jutfaes.

Gijsbert van Hoesde Danelts. een bloc tienden, gelegen in t Nedereynde van Jutfaes, ende is geheiten den Nederen tiende, streckende aen die Meerndijck, groff ende smal, mit eggen ende myt eynden ende mit allen synen toebehoeren, te verheergewaden mit een Stichts heergewade.

Gijsbert van Huesden Danelts. een tiende mit allen synen toebehoeren ende van outs gelegen ende bepaelt leyt in t Nedereynde van Jutfaes ende geheiten den Hellinctiende, te verheergewaden mit een Stichts heergewade.

Lodewick de Wael [28]) een tiende, gelegen in t Jutfaes ende geheten den tiende van Soevenhoeve, groff ende smal, mit alle synen toebehoeren, soe die gelegen is in Florys gericht van Jutfaes, tot enen Stichts leen, ende recht streckende mitten enen eynde aen den Randijck voirt van denselven Randijck doir Jutfaes aen Galencoep.

Adriaen van Rijn ende van Jutfaes [29]) *een gericht* ende tyens van viertich hoeven, gelegen in den kerspel van Jutfaes op ten Overeneynde tusschen den Rijn (ende) Heemsteden, tot sulken leen als zijn voirvaderen dat plagen te houden.

Spenghen, Bertengen.

Bely Roloff Henricxz. dochter 11 mergen lants, gelegen in Spengen in eenre halver hoeven gemengder voren mit Elyas

[27]) Zie: „Utrechtsche Ridderhofsteden", I, blz. 543, cf. „Genealogische en Heraldische Bladen", *jrg.* 4, 1909, blz. 207.

[28]) Zie: „Utrechtsche Ridderhofsteden", I, blz. 292, cf. „Genealogische en Heraldische Bladen", *jrg.* 3, 1908, blz. 99.

[29]) Zie: „Utrechtsche Ridderhofsteden", 11, blz. 533, cf. „Genealogische en Heraldische Bladen", jrg. 9, 1914, blz. 63.

Vermyen eerffgenamen dair een huys op staet, te verheergewaden mit een jair renthen.

Claes van der Mye Geryts [30]) 111 mergen ende 11 hont lants, gelegen in Spengen ende bepaelt nae uutwysinge sijnre brieven, te verheergewaden mit een jair renthen.

Joffer Lijsbeth Christofels wijff van Haerlem [31]) VIII mergen lants, gelegen in suyteynde van Pertengen in Vrederick(s) gericht uten Hamme, onderdeelt in XII mergen lants, dair die ander 1111 mergen van den XII mergen voirs. te leen hout van Melys van Mijnden, te verheergewaden mit ½ virendeel vats roder botter.

Joffer Goude Bartholomeus Soudenbalchs wijff [32]) de heelft van XX mergen lants, gelegen in t Pertengen in Jacops gericht van der Ae, mit ½ huys, dat dair op staet ende joffer Goede voirs. boven ende beneden selver naest gelant is, ende te verheergewaden mit een virendeel botteren.

Apcoude.

Sweer Willemss. een mergen lants, gelegen in Apcoude tusschen den dijc ende den Indijck, dair die wyndemole op staet, te verheergewaden als t verschijnt mit enen vetten capoen.

Jan Jacop Peterss. II½ mergen lants, gelegen in de Ryetscot in der heren gericht van Sant Peter, tot alsulken (leen) als t sijn voirvaderen te houden plagen, te verheergewaden mit een jair renthen.

Jan Geryt Spruytss. ende *Herbrant Geryt Spruytz.* elx 1111 mergen lants, gelegen in Apcoude op die Veensyde tegens Stevens brugge, (daer) aen die suytsyde naest gelant is Jacop Claes Tolss. ende aen die noertsyde Jan Spruyts., te verheergewaden mit 11 vireudeel gueder roder botteren.

Jan Willemss. een mergen lants, gelegen in die Proestye, ende op de noertsyde naest gelant is Jacop die Roede ende op die suytsyde Brunync IJsbrantss. nae uutwysinge sijnre brieven.

Jan Roemer VI hont lants, gelegen in Apcoude in Claes Blocx lant, dair boven naest gelant Geryt Symon Hagenss. ende beneden Deric Albert Bienz., te verheergewaden mit een jair renthen.

Lambrecht Janss. een mergen lants ende geheten is dat Scuyrlant, dair boven naest gelant is Vranck Willemss. ende beneden naest is gelant Jan Visscher Dericxz.

Joffer Joest Herberen Spruytss. dochter V mergen lants, gelegen in Apcoude in mijns heren gericht van Utrecht in Geryt Kurincx saet, dair boven naest gelant is Bartout Jans. mit sijn medewerkers ende beneden die canoniken van Wijck tot een eerffleen ende Stichts recht.

Jutte *Egbert Oems wijff* 1½ mergen lants, gelegen in Apcoude, dair boven naest gelant is Henric Deken ende beneden naest gelegen dat Smaellant, te verheergewaden mit een stopp roder botteren.

[30]) Voor de Van der Mye's vergel. W. J. J. C. Bijleveld in „Buiten", 29 Januari 1921, blz. 56 en J. C. van Doorn, „Het oude Miland en zijn waterstaatkundige Ontwikkeling", proefschrift Utrecht, 1940, blz. 48 noot 4.

[31]) *Lijsbeth was* een dochter van *Peter Ruysch*, zie noot 13.

[32]) Volgens Jhr. G. G.. Calkoen, „De Kapittelkerk van St. Marie" I (Hs. Gemeente-archief Utrecht), blz. 92 en 125. heette de vrouw van den Utrechtschen schepen Bartholomeus Soudenbalch Goede Splinter *Gielisdochter.* Het. Gaasbeekscbe leenboek, II (Bisschoppelijk archief, B.A. Utrecht, inv. no. 110), vermeldt op het jaar 1408 een boleening van *Spliinter Gilles soen van* den *Sliic* met goed onder Maarssen „op 't Sliic" en opdracht van dit leengoed ten behoeve van Jan van der Meer. Vermoedelijk was deze Spliinter Goede's vader.

Henric die Bastert [33]) een mergen lants, gelegen in Hubert Snyders saets, dair boven naest gelant is Deric van Oestrum ende Henrick Jan Smitss. ende beneden Joest Rolofsz. mit synen medewerckers, te verheergewaden mit een jair renthen.

Waverveen.

Roleff Claess. een acker lants, gelegen op Waverveen in die Ruge Wilnisse, ende boven naest gelant is W (i)llem Weynden kinderen ende beneden Claes Willemss. nae inhout sijnre brieven.

Willem Jacopz. een acker lants, gelegen tot Waverveen in Jacops lant van Aemstel, dat belegen heeft aen die zuytsyde Hasen weer ende aen die noertsyde dat gotshuys van Waverveen.

Jacop Hermanss. 111 acker lants, gelegen in Waverveen, die Splinter Berentsz. plagen toe te behoeren, te verheergewaden mit een jair renthen.

Ouderkerck.

Willem Gijsbertss. II mergen lants, gelegen tot Ouderkerck te Ouder Aemstel in Valkenaers saet, te verheergewaden als t verschijnt mit een jair renthen.

Hildegont Frederic Symons dochter 1½ mergen lants, gelegen tot Ouderkerck op geen syde van Stockeke brugge, te verheergewaden mit een jair renthen.

Utrecht.

Heer Jan van Drakenborch [34]) een tiende, gelegen by der Groter wade afteren den ouden Duytschen huys, alsoe sy dair gelegen is, ende V mergen lants ende 11 hont luttel meer off myn, de gelegen sijn op Pijlstaert [35]), dair oestwert naest gelant sijn Jan Ruyschen erffgenaem ende westwert Willem Over die Vecht ende suytwaert naest gelant is Jan Ruysschen erffgenaem voirs. ende noertwaert Jan die Craen.

Weesp.

Jan van der Meer [36]), die helft van IIII½ mergen lants, gelegen in Weseper kerspel ende aen die suytsyde naest gelegen is dat Snellant ende die noertsyde Henrick Claes Deynenz., te verheergewaden mit enen Vrancrixen schilt.

Hanne Meer Lappens, een mergen lants, gelegen over die Vecht in Jan Geryt Tollens. saet, te verheergewaden mit enen Vrancrixen schilt.

Sovenhoven.

Willem Hertgerss. van Dobben II acker lants, gelegen to Sovenhoven, te verheergewaden mit een jair renthen.

33) Volgens het in de vorige noot genoemde leenboek werd in 1405 *Henric bastaert van Loenresloet* door Jacob, heer van Gaasbeek, enz., beleend met huis en hofstede in het gericht van Abcoude en *Henric bastaert* met land in Kamerik hij den Oudendam. Wegens het groote tijdsverschil met de Loenerslootsehe leenmannenlijst is vereenzelviging met den Henric uit deze lijst zonder meer niet wel mogelijk. Het weglaten van Henric's geslachtsnaam wijst er op, dat hij een bastaard was uit het geslacht der Sw-ieten's van Loenersloot of uit dat der oude heeren van Loenersloot.

34) Kanunnik van do kapittelen ten Dom en van Sint Jan te Utrecht, zie: „Utrechtsche Ridderhofsteden", 11, blz. 5, cf. „Genealogische en Heraldische Bladen", jrg. 8, 1913, blz. 5.

35) Lees: Pijlsweert.

36) Vergel. „Utrechtsche Ridderhofsteden", 11, blz. 546, cf. „Genealogische en Heraldische Bladen", jrg. 9, 1914, blz. 66,

Ter Nyer Amsteel.

Jan Vrelants. een acker lants, gelegen ter Aemstel aen den ouden wech tusschen die Lechmeer ende naest den wech, dair aen die noertsyde naest gelant is Jan Vrelant voirs. ende aen die suytsyde Peter Heynenz., te verheergewaden mit een jair renthen.

Vredelant.

Peter van Sijl den Derch ende den Gheen mit allen hoeren toebehoeren, alsoe als dit gelegen is by der bruggen te Vredelant in den gericht van Nychtevecht, te verheergewaden mit een jair renthen.

Amsterdamme.

Rycke Henricxz. den smaeltienden buyten den Vedert ende in die Calverstraet t Amsterdam die smaeltienden, tot sulken leen alss sijn voirvaders plagen te houden.

Amsterleveen.

Claes Peter Willemss. een acker lants, gelegen in den ban van Amsterleveen, (dair) aen die noertsyde naest gelant is Willem Peterss. huysweer ende aen die suytsyde Wouter Dericxz., te verheergewaden mit een jair renthen.

Bodegraven.

Peternelle Peter Hermans. dochter XII gaerden lants, gelegen in der ambocht van Bodegraven op de noirsyde van den Rijn, dat overste eynde dair af streckende in den Rijn ende dat nedereynde strecket aen die lantsceidinge, dair aen beiden syden naest gelant is Jan Willemss. wijff ende sijn erffgenamen, te verheergewaden mit 111 oude Vranckrixe scilden.

Scalcwijck.

Geryt Duys Willemss. VI mergen lants, gelegen in den gerichte van Schalckwijck in een ½ hove van X mergen gemengder vore ende Willem Duys Janss. die ander 1111 mergen oic van te leen hout, opstreckende van den Boudmaer weteringe totter Honsdycker opslach, boven naest gelant is joffer Nelle van Blochoven erffgenamen ende die Bernairdietten van IJsselsteyn [37]) ende beneden Jan de Valkenaers wijffs erffgenamen.

Willem Duys Janss. IIII mergen lants, gelegen in ½ hove van X mergen, dair die ander VI mergen van my oic te lene houdende sijn, opstreckende van den Boudmaer weteringe totter Honsdijck geslacht, dair boven naest gelant is joffer Nelle van Blochoven erffgenamen ende die Bernaerdijtten van IJsselsteyn ende beneden Jan die Valkener, te verheergewaden mit ½ Vrancrixen scilt.

Hermelen.

Geryt Wernarsz. 11 mergen lants, gelegen in Gherwerscoep in den lande van Woerden in een weer lants van XIIII mergen, dair boven naest gelant sijn Henric Geryts. ende Weernar Gherytz. ende beneden Loef Gerytz. ende Jacop Gerytsz.

Jan Jacobsz. een mergen lants, gelegen tot Hermelen in den lande van Woerden aen den Indijck, dair boven naest

37) Cisterciënser klooster te IJsselstein.

gelant is Jan Jacopsz. mit VIII mergen lants erffpachts ende beneden die nonnen van Sant Servaes t Utrecht, tot sulken leen als die oude brieven dairoff houden.

Tienhoven in der heren gericht van Sante Peter t Uterecht.

Jonge Jacob *Mants.* ½ virendeel lants, gelegen in Tienhoven in der heren gericht voirs., streckende van den ouden wech op in den veen, te verheergewaden mit een jair renthen.

Leemcolck.

Heer ***Evert Soudenbalch,*** proest tot Sante Servaes tot Maestricht, canonic ten Doem t Utrecht, een hoeve lants, gelegen by Werchoven opten Leemcolck, te houden tot enen Stichtschen leen.

t Goey.

Evert Janss. van Catwijck VI mergen lants, gelegen in t Goey opten enge, dair boven naest gelant sijn die heren van den Duysschen huyse t Utrecht ende beneden naest gelegen die kercke van t Goy mit 11 gouden tornoescen Rijnsche gulden.

In den Merchs[38]).

Jacop van Dolre een stucke lants mit allen synen toebehoeren, gelegen in die Marsche ende geheten die Grote Griet, dair aen die suytsyde naest gelegen is die Cleyn Griet ende aen die noertsyde den Rijn, te verheergewaden mit III oude Vrancrixe scilden.

In den Ouden Gheyn.

Jan Bouman enen tienden van eenre hoven, soe die gelegen is in t Oude Gheyn, dair boven naest gelant is Aernt van Hove mit enen tienden ende toe te behoeren plach Borren wijff van Heemsteden ende beneden Jan van Jutfaes mit eenre tienden, te verheergewaden mit een Stichts heergewade.

De Amsterdamse en Bodengravense ter Meulens[1]),

door Dr. Johan E. Elias.

I.

De stamvader Jan ter Meulen 1 (1709-1783).

Groot is ten onzent het aantal familiën, wier stamvader behoorde tot die stroom van jonge, voor het merendeel uit Westfalen afkomstige, Duitsers, die zich in de 18e eeuw — en ook later — over het „steinreiche Holland" uitstortte, om er een bestaan te zoeken, dat hun eigen armelijke en achterlijke vaderland hun niet kon schenken. Het is bekend genoeg, met welk een spottende geringschatting de in hun welvarende dagen zo zelfgenoegzame Nederlanders op deze schamele immigranten uit het nabuurland neerzagen. De kleinerende benamingen, waarmede zij hen aanduidden, zoals: groene moffen, knoeten, poepen, grashannesen enz., zijn daarvan een sprekend bewijs. Toch vond deze zo onwelwillend- begroete bevolkingsaanwas, — die naar men het placht uit te drukken: „op een strowisch was komen aandrijven", — zonder moeite zijn plaats in onze steeds nijvere handen te kort komende zee- en landprovinciën.

In honderdvoudige verscheidenheid verspreidden zich de nieuwaangekomenen over alle mogelijke neringen, ambachten en dienstbare betrekkingen, zowel op het land als in de steden. De armsten onder hen — nog in de 18e eeuw tot den middeleeuwsen stand der „horigen" behorende — streken in onze Oostelijke provinciën neer, waar zij als veenarbeiders en hannekemaaiers zwaar werk verrichtten tegen zeer karig loon en, vooral in 't veen, slecht, „als vee", behandeld werden. De betere elementen kwamen, met den destijds reeds bestaanden geregelden postdienst op Holland, over Zwolle en de Zuiderzee naar Amsetrdam. vanwaar zij uitzwermden naar alle delen van het gewest. Men trof er hen overal aan als marskramers (de zogenaamde kiepenkerls) , arbeiders, tuinlieden, boerenknechts, huisbedienden, varensgezellen, soldaten en wat dies meer zij [1a]). Om hun ijver en werkkracht, hun eerlijkheid en aangeboren discipline, waren zij alom gezocht en doorgaans wisten zij zich hier spoedig in te burgeren. Velen hunner slaagden er op den duur in, zich, dank zij hun taaie volharding en bekwaamheid, tot een zekeren welstand op te werken. Tal van deze nijvere luidjes legden op die manier de, soms nog bescheiden, grondslagen van een goodwill of een familievermogen. dat ééns den nazaat een geëerde plaats onder de gegoede Nederlandse burgerij zou verschaffen. Zulks was ook het geval met den stamvader der ter Meulens, Jan 1, die zich als eerste van zijn geslacht vestigde te Amsterdam.

Nadere gegevens omtrent Jan's afkomst ontbreken ten enenmale. Wij weten alleen, dat hij geboortig was uit Gronau, aan het riviertje den Dinkel, even over de grens van Overijssel. Dit landelijke stadje, waar men in dien tijd nog Hollands sprak, dat er ook in de kerken en de school gebezigd werd, was — en is nog heden ten dage — een centrum van textielnijverheid. Destijds verkeerde deze industrie nog in het stadium van hand- en huisarbeid, die ver in 't rond aan het armoedige landvolk het noodzakelijke levensonderhoud verschafte. Des Zondags kwamen deze huiswerkers naar Gronau, om er de producten van hun huisvlijt bij de „reders", die het bedrijf financierden, in te leveren en van hen een nieuwe partij garens ter verwerking in ontvangst te nemen. De gegoede redersfamiliën nu, die aldus de in hun omgeving ruim beschikbare geschoolde en goedkope werkkracht exploiteerden, vormden wat men de aristocratie van Gronau zou kunnen noemen. En tot hun onderling veelvuldig vermaagschapten kring behoorden ook de ter

---

38) Lees: Mersch (Marsch tegenover Rhenen).

1) Het is Schrijver dezes een behoefte hierbij uitdrukking te geven aan zijn erkentelijkheid jegens zijn neven ter Meulen voor de ruimhartigheid, waarmede zij toestemming hebben gegeven tot het publiceren van deze artikelenreeks, die oorspronkelijk slechts voor den intiemeren familiekring bestemd was. Het feit, dat de genealogie ter Meulen in Nederlands Patriciaat 1949 verschenen is, geeft aan het verhaal een zekere actualiteit.

1a) Zie: L. J. Rogier, Het Graafschap Lingen enz. (Archief voor de geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht, LXIV, blz. 121 vlg., waarop Mejuffr. Mr. E. C. M. Prins, te 's-Hage, mij opmerkzaam maakte). Ook: Gronau und Epe, Landschaft, Geschichte, Volkstum, Unter Mitarbeit vieler Heimatfreunde herausgegeben von H. Bremer, Gronau 1939, S. 178 ff. Hetgeen hier verder over de ter Meulens te Gronau vermeld wordt, is ontleend aan bovengenoemd werk „Gronau und Epe", S. 87 f., 145, 191.

2) Als wapen wordt door beide takken der ter Meulens tot nu toe gevoerd: in blauw een hond van zilver, met gouden halsband, omziende naar een stralende zon van goud in den rechterbovenhoek. Dit wapen komt reeds voor op een, van Hendrik ter Meulen Sr. afkomstig document van 1804, dat, evenals het oude cachet zelf, berust onder Hendrik's nazaat. Dr. Jacob ter Meulen, bibliothecaris van het Vredespaleis te 's-Hage. Een ander waarschijnlijk nog ouder cachet, dat de Heer W. ter Meulen te Amsterdam onder zijn vaders papieren vond, vertoont als wapen zonder aanduiding van kleur: een stenen stellingmolen. (Rietstap vermeldt als wapen der Gronause ter Meulen's: in groen een antieke molen, deur geopend en met rode vensters, zilver gewiekt).

Möllens of ter Meulens (die, zoals niet alleen uit den naam, maar ook uit den molen in hun wapen valt op te maken, oorspronkelijk wel het molenaarsbedrijf zullen hebben uitgeoefend). Toen de „reders" van Gronau zich in 1789 aaneensloten tot een „subskribierte Handelsgesellschaft", namen niet minder dan vier afzonderlijke fabrikanten ter Meulen deel aan deze oudstbekende organisatie hunner industrie.

De genealogie van deze 18e en 19e eeuwse Gronause ter Meulens, waarvan een tak zich te Enschedé vestigde, vindt men in extenso vermeld in Vorsterman van Oyen's Stam- en Wapenboek van Aanzienlijke Nederlandsche Familiën. Als stamouders worden daar (niet zonder feilen) vermeld het echtpaar *Berent ter Meulen* en *Aleidt Bertijna Stenvers,* welke laatste uit het te Gronau toonaangevende en ook thans in Nederland welbekende geslacht van dien naam gesproten was. Deze echtelieden waren, blijkens een in 1939 nog in de kerk te Gronau aanwezig „Hochzeitfensterchen", aldaar getrouwd „Anno Domijne 1669". De vraag doet zich nu voor: was Jan ter Meulen, de stamvader van de Amsterdamse branche, met dezen Berent verwant en, zo ja, hoe? Bij gebrek aan de nodige gegevens moet deze vraag helaas onbeantwoord blijven: men kan slechts subjectieve vermoedens opperen omtrent Jan's eigen voorgeslacht. Een nog voorhanden grafsteen in of bij de kerk van Gronau bevat de enige aanduiding, die ons in dit opzicht misschien den weg kan wijzen. Dit „stenen charter" n.l. voert als opschrift: „Ao. 1664 4 Ianuari ist Johan ter Mollen in den Herren Entschlafen", waaronder een merk en een aanhaling van den 4en Psalm, vers 9. In de 19e eeuw is dit graf, zoals de volgende op deze zerk aangebrachte inscriptie ons leert, overgegaan in het bezit van Hendrik Wilderink (die overleed 25 April 1837) en zijn vrouw Anna Christina Stenvers.

Is het nu te gewaagd de mogelijkheid te onderstellen, dat deze 17e eeuwse Johan ter Mollen (want zó zal de naam wel moeten luiden) een voorvader van onzen gelijknamigen Jan ter Meulen I zou kunnen zijn? Bij ontstentenis van de tussenliggende schakels in den keten der geslachten — een gaping, waarover onze gegevens zwijgen — moeten wij het bij deze inderdaad ietwat gewaagde gissing laten. Bestaat er voorts verwantschap tussen Jan's onbekenden, te Gronau wonenden vader en diens tijdgenoot, den hiervoor genoemden Berent, dan valt des te meer de schrijnende tegenstelling op, dat deze laatste een gevestigde zaak vererft aan zijn nakroost, terwijl de kinderen van den ander — wel door financiëlen achteruitgang van het ouderlijk gezin — genoodzaakt waren zich op eigen gelegenheid in den vreemde een nieuw bestaan te bouwen. Hetgeen Jan I en zijn nazaten dan ook wonderwel gelukte!

Eén ding kan men in alle geval uit Jan's Amsterdamse carrière opmaken, n.l. dat hij uit een beschaafd, zo niet met aardse goederen gezegend milieu stamde. Een milieu even+ wel, dat niet van handelsgeest ontbloot was en waarin latente krachten en capaciteiten aanwezig waren, die pas in in een daartoe gunstiger omgeving — zoals de handelsmetropolis aan IJ en Amstel — tot volle ontplooiïng zouden komen. Dat dit voorrecht ook den nazaten van Jan ter Meulen beschoren was, dat hebben zij zeer zeker niet in de laatste plaats te danken aan de persoonlijke eigenschappen, die hdn voorzaat bij zijn aankomst te Amsterdam in zijn mars voerde, Immers is dit de beste verklaring voor de snelle opgang — in twee generaties! — van zijn geslacht. De bescheiden jonkman, dien wij als 24-jarige in 't begin van 1733 voor het

3) Familie-archief Dr. J. ter Meulen, te 's-Hage.

eerst te Amsterdam aantreffen, moeten die soliede hoedanige heden van karakter en uiterlijk optreden eigen zijn geweest, waarvoor zijn streekgenoten er destijds algemeen bekend stonden. Hoedanigheden, die hij weer medegaf aan zijn beide zoons, waardoor het dezen mogelijk werd gemaakt hun vader reeds bij zijn leven in economisch en sociaal opzicht voorbij te streven.

Het eerste teken van Jan's aanwezigheid in de Amstelstad is de vermelding van zijn naam in het register der aldaar in de Nieuwe Kerk ingeleverde attestaties: „*Jan ter Meulen,* van Gronau, wonende op de Keizersgracht, 12 Maart 1733". Tot onze verrassing volgt op zijn naam, en op denzelfden datum, die van „*Margrieta ter Meulen",* eveneens van Gronau, wonende op de Leliegracht [3]). Wij leren hieruit al dadelijk drie dingen. En wel vooreerst, dat hij niet in zijn eentje naar Holland was overgekomen, maar dat een bloedverwante, — die wel zijn zuster zal geweest zijn — hem hierheen vergezelde. Voorts, dat beiden behoorden tot onze Nederduits Gereformeerde Landskerk, zodat zij zich al heel gemakkelijk konden aanpassen aan hun nieuwe omgeving. En ten slotte, dat beiden in stad een vast adres en dus ook wel een vaste betrekking bezaten. Uit andere bron weten *wij* daarenboven, dat onze Jan er in 1743 een neef, den uit Leymuiden geboortigen turfkoper *Willem Gordzak,* had wonen, die hem in dat jaar als huwelijksgetuige ter zijde stond [4]). Van meet af aan zien wij onzen Jan in zijn nieuwe vaderland dus niet als vereenzaamd en ontworteld vreemdeling, maar als een door verwanten omringd en geschraagd lidmaat van 's lands Kerk, reeds Nederlander van taal en geloof, zijn loopbaan beginnen.

Hoe moeten wij ons nu het begin van deze loopbaan voorstellen? Ook te dien aanzien bevat de bewuste inschrijving in het lidmatenboek voor den aandachtigen lezer een — zij het ook problematieke — aanwijzing. Er staat: Jan ter Meulen, wonende op de Keizersgracht. Een zo „deftig" adres voor een nog zo jongen man, die zich, zoals wij hierna zullen zien, twintig jaren later als gevestigd burger en stedelijk „officiant" moest vergenoegen met een nederige woning in de niet bepaald luisterrijke Lijnbaansteeg, wekt onze verwondering. Op de Heren- en Keizersgracht woonde „de rijkdom". Zou het niet te ver gezocht zijn te veronderstellen, dat onze Jan, als welgemaakt en welgemanierd man, zijn curriculum vitae is aangevangen als „hereknecht" — gelijk zo velen van zijn soortgenoten — bij een van de vele Amsterdamse rijkaards?

Er is bovendien een speciale aanleiding tot zulk een veronderstelling. Hierna zal blijken, dat Jan ter Meulen vier jaren later, in 1737, met het „officie" van korendrager werd begiftigd. Men moet daarbij wèl in 't oog houden, dat Burgemeesteren — aan wie alle benoemingen stonden — tot dergelijke zogenaamde „kleine ambten", onder vigeur van het destijds algemeen gehuldigde systeem van favoritisme bij voorkeur lieden benoemden, die zich in hun particulieren dienst of naaste omgeving min of meer voor hen verdienstelijk hadden gemaakt. Doorbladert men het (thans in druk verschenen) Kohier der Personele Quotisatie van 1742 te Amsterdam, dan treft men er verscheidene van zulke gevallen in aan. Ettelijke voorname regenten staan er op Heren- en Keizersgracht in geboekt met te hunnen huize inwonende huisbedienden, die ieder als titulair van een bescheiden stadsambt vermeld worden [5]). Op geen betere manier kon dan ook onze Jan in aanmerking komen voor het later door hem be-

4) Kerkintekenregister Amsterdam, 8 Maart 1743; Poorterboek, i.v. W.G., i.d. 23 Oct. 1739 (Gem. Arch. Amsterdam).

klede stadsofficie dan door enige jaren trouwen — en als zodanig door zijn „heer" gewaardeerden en beloonden — huisdienst bij een onzer Amsterdamse grootmachtigen. Het klassieke voorbeeld voor zulk een langs den „diensttrap" opklimmen tot hogeren socialen rang, buiten Amsterdam, levert de Baltische Duitser Martin Daehne, uit Riga, die als lakei van den bekenden „dikken Hertog" van Brunswijk, de latere voogd van Prins Willem V, in 1739 trouwde met de wasvrouw van de Hertogin, welk illuster echtpaar de stamouders werden van de jonkheren von Daehne van Varick.

Zou het soms — als Jan's benoeming zich werkelijk zo, ais hiervóór beschreven is, toegedragen heeft, — na te gaan zijn wie als zijn begunstiger opgetreden zou kunnen zijn? Van de vier Burgemeesters van 1737 woonde enkel Mr. Daniel Hooft op de Keizersgracht; hij komt ten deze dus het meest in aanmerking. Opvallend is het daarbij, dat in 't jaar 1774, toen aan Jan's zoon Jan ter Meulen 11 de uitzonderlijke gunst ten deel viel ener benoeming in het Korenlichtermansgild, hoewel hij reeds tot dat der Korendragers behoorde, de zoon van Mr. Daniel, n.l. de goedmoedige en populaire Henrik Hooft Danielsz., op zijn beurt op 't Burgemeesterskussen zat, zodat de genoemde gunstverlening allicht aan het nog voortleven van een oude patriarchale relatie van de Hoofts met de familie van een gewezen dienaar zou kunnen worden toegeschreven.

Nemen wij dus aan, dat onze Jan zich op de hier beschreven manier bij een dergenen, die over de stadsbeneficien te beschikken hadden, verdienstelijk had gemaakt, dan wordt het pas begrijpelijk hoe hij, de man van buitenaf, op den voor hem zo heugelijken 21en November 1737 door burgemeesteren als korendrager kon worden aangesteld [6]), op welken zelfden dag hij zich tevens als poorter van Amsterdam liet inschrijven. Door welke laatste — voor een gildebroeder blijkbaar verplicht voorgeschreven — formaliteit hij zich feitelijk als Nederlands burger (om een moderne term te bezigen) genaturaliseerd zag. De vraag ligt voor de hand of bij zijn sollicitatie naar dit, aan het bedrijf zijner vaderen verwante ambt zich soms het oude molenaarsbloed deed gelden?

Over hetgeen aan dit gildebroederschap vastzat, zal hierna nog het een en ander te zeggen zijn. Vooraf zij hier nog vermeld, dat de jonge korendrager — die er, zou men zeggen, niet van hield over één nacht ijs te gaan — er pas zes jaren later toe kon besluiten in 't huwelijksbootje te stappen. Den 8en Maart 1743 toch, liet hij zich in ondertrouw opnemen (waarna op den 26en Maart het huwelijk werd ingezegend) met de 27-jarige ouderloze *Hendrina Wolters,* uit Zwolle, wonende in de Driekoningenstraat, die, moge hier aan toegevoegd worden, in staat was haar handtekening in het huwelijksintekenregister te plaatsen, hetgeen, voor dien tijd, op een zekere graad van ontwikkeling wijst. De bruigom gaf, bij deze gelegenheid, als zijn adres den Nieuwendijk op, een woning dus in de nabijheid van zijn „ambtelijk" pied à terre onder de Oude Brug over het Damrak, waarvan in 't vervolg

[5]) Kohier Personele Quotisatie te Amsterdam. 1742. uitgegeven door Mr. W. F. H. Oldewelt. Wij vinden er in deel II als inwonende bedienden bv. vermeld op de Herengracht: bij burgemeester Gillis van den Bempden: J. Mor, schipper op Utrecht, "en J. H. Rien, bewaarder en opzoeker in de Bank (blz. 205); bij burgemeester Jan Six: P. Poorter, schipper op Gouda, J. van Eek, schipper op Delft, Rotterdam en Den Haag, en C. Willegius, aantekenaar van de goederen op Zaandam (blz. 320). Natuurlijk lieten deze „hereknechts" hun ambt door een karigbezoldigden plaatsvervanger waarnemen en streken zelf de meerdere opbrengst op.

[6]) De gildepenning met den gegraveerden datum berust onder den heer W. ter Meulen, te Amsterdam.

dezes sprake zal zijn. Dat het bruidspaar het niet zo heel breed had, kunnen wij opmaken uit de omstandigheid, dat het, — natuurlijk op grond van eigen aangifte — in het kohier van het „Middel op het trouw" in de pro-Deo klasse der onvermogenden genoteerd staat en dus van deze belasting van 's levens gewichtigste stap werd vrijgesteld. Pas elf jaren later zou deze echtvereniging door de gemeenschap in den gelove nòg hechter bevestigd worden, toen Jan's huisvrouw, die tot dien tijd toe blijkbaar tot een ander kerkgenootschap had behoord, den 25en April 1754 in de Nieuwe Kerk bij Ds. de Jonge haar belijdenis deed [7]). Het merkwaardige feit, dat daarbij, behalve haar man, ook de vermogende „suikerbakker" (d.w.z. raffinadeur) Dirk Lipman, van de firma Jan Corbag en Dirk Lipman, op de Prinsengracht, als haar getuige optrad, geeft reden tot het vermoeden, dat de economische en sociale positie van het echtpaar in die elf tussenliggende huwelijksjaren een niet onbelangrijke wijziging moet hebben ondergaan, zoals hierna ook blijken zal.

Intussen had het jonge paar zich door de openlijke manilestatie van onvermogen bij hun huwelijk zelf vrijwillig bij de brede schare der in de grote stad zo overtalrijke „smalle gemeente" ingedeeld. Maar al mocht onze Jan dus, volgens den destijds geldenden administratieven maatstaf geacht worden tot de klasse der onvermogenden te behoren, deze omstandigheid stempelde hem nog geenszins tot „proletariër". Dit blijkt trouwens al genoegzaam uit zijn opname in het Korendragersgilde, waarbij de candidaat aan het gilde een intredegeld van ƒ 50 te betalen had, terwijl hij bij zijn gelijktijdige verplichte inschrijving als Amsterdams burger eveneens een vrij hoog bedrag had neer te tellen. Deze onkosten werden echter ruim vergoed door de voordelen, aan het Gildebroederschap verbonden. Immers kan men — bij vergelijking van hun levensvoorwaarden bij die van hun standgénoten -- de korendragers en de met dezen in nauw verband samenwerkende korenlichtermans, als een bevoorrechte elite onder de Amsterdamse arbeiders beschouwen. Laat ons, ter adstructie van deze stelling, hierbij eens even met deze beide vakorganisaties kennis maken.

De korendragers, ten getale van 95 à 100 man [8]), vormden zoals Wagenaar mededeelt [9]), evenals de lichtermans, een gesloten arbeidersgilde (of eigenlijk een zogenaamd „veem"), dat het monopolie bezat van de verwerking — voor rekening van de kooplieden — van alle in de Amsterdamse haven aangevoerde ladingen granen en zout. Met dien verstande, dat ook de korenlichtermans daarin het hun toekomende aandeel waarnamen. Deze laatsten, die wij hierna nader zullen leren kennen, brachten met hun lichters of platgeboomde schuiten het koren en het zout uit de in het IJ liggende zeeschepen binnen de stad. En uit deze lichters nu droegen de korendragers de waar in zakken, hetzij in de pakhuizen, om er „gezolderd" te worden (zoals het heette), hetzij ter verkoop aan de markt. Beide gilden boden hun leden, die, zoals wij zagen, door Burgemeesteren werden aangesteld en dus (zij het ook op het niveau der „kleine ambten") deel uitmaakten van de hiërarchie der stedelijke „officianten", een verzekerd bestaan, met van overheidswege vastgestelde lonen en onderstandsgelden ingeval van ziekte of ouderdom. Zonder in de moderne zin „gemeente-werklieden" te zijn — immers werd hun arbeid niet door de stad betaald — genoten zij zodoende evenals dezen de gewaar-

[7]) Familie-archief Dr. J. ter Meulen, te 's-Hage.

[8]) Ambtenbock F., fol. 195 (1763). Gem. Arch. Amsterdam.

[9]) J. Wagenaar, Amsterdam, 11. blz. 447-449.

borgde „rechtspositie", die den loonarbeider met gemeente-aanstelling vasten grond onder de voeten geeft en hem een hogere standing onder zijn klassegenoten inruimt. Een parallel tussen de voormalige en hedendaagse instellingen kan in dit geval zeer stellig getrokken worden.

Vrij van zorgen konden de gildebroeders dus verder kijken dan den boterham van morgen. Zij hadden, tussen hun niet overmatige werktijden in (terwijl daarentegen de arbeiders in andere vakken een waar zwoegersbestaan leidden). genoeg gelegenheid, om zich met andere zaken dan het dagelijkse brood bezig te houden. En zo zijn er — zoals wij zien zullen — aanwijzingen, dat b.v. de politiek van den dag hen niet onberoerd liet en de lust tot ontwikkeling met deze ontluikende belangstelling voor de publieke zaak gelijken tred hield. Het behoeft ons daarom niet te verbazen, wanneer wij, bij het rondspeuren in de „Ambtenboeken" ten Gemeente-archieve, waarin de korendragers en -1ichtermans opgetekend staan, er tal van namen aantreffen van familiën, die, toen juist het hoofd boven mater stekende, een paar generatiën verder — en ook thans nog — tot het Amsterdamse zaken-patriciaat gerekend worden. Zoals men ziet: een we1 zeer curieus geval van collectieve opkomst ener van oorsprong nauw door gildeband verbonden arbeidersklasse, die het milieu karakteriseert, te midden waarvan de ter Meulens „hogerop" zijn gegroeid.

In deze broedplaats, om zo te *zeggen*, van toekomstige Amsterdamse kapitalisten ontrolde zich het vredige en bescheiden bestaan van *Jan ter Meulen 1.* Bescheiden was dit bestaan over het algemeen ontegenzeggelijk. „De korendragers (schrijft Wagenaar verder) houden zig doorgaans op, aan of omtrent de Korenmarkt (aan het Damrak, destijds „het Water" geheten!, of in een huisje onder de Oude Brug." Dit natuurlijk in hun vrijen tijd, wanneer het niet hun beurt was om aan den slag te gaan. Zij waren kenbaar aan hun zeer eenvoudige dracht (waarin zij op hun gildepenning afgebeeld staan): een kort katoenen buis, een doek om den hals, korten broek en lage schoenen. In deze kledij maakten zij, mèt de talrijke beurtschippers, die er aan den wal meerden, het passagierende volk van de zeeschepen op het IJ, de haringpakkers, ziel- en blokmakers van den IJkant en de vele om hen allen heenzwervende, meestal Joodse marskramers en vele andere volkstypen, die er vertier en verdiensten zochten, een onafscheidelijk deel uit van het bonte buurtleven op het Damrak, waar nog Justus van Maurik in zijn jeugd, *van* zijn ouderlijk huis uit, op neerkeek [10]).

In hetzelfde „huisje op de Oude Brug" als de korendragers, vergaderden ook hun vier overlieden en die van de korenlichtermans; allen vonden dus in die eigenaardige en wel zeer bekrompen behuizing overdag hun tehuis. Gaat men dit alles na, dan krijgt men van het bestaan van Jan ter Meulen en zijn consorten geen bijster hogen dunk. Maar men oordele in dit opzicht niet te voorbarig! Er waren „korendragers" en „korendragers". Dit schijnbaar zo nederige bestaan had meer kanten en bood meer kansen dan de oppervlakkige beschouwer zou vermoeden. De gildebroeders beschikten, zoals wij hiervóór reeds zagen, over veel vrijen tijd, dien zij op velerlei wijzen konden gebruiken en die de meer actieven en ondernemenden onder hen met succes productief wisten te maken. Slaan wij weer eens het register der Personele Quotisatie van 1742 op [11]), dan krijgen wij daarvan

[10]) D. Kouwenaar, Justus van Maurik Jr. herdacht. (Maandbl. Amstelodamum, 1946, blz. 66).

[11]) T.a.p., II, blz. 239.

een verrassend staaltje te zien. Wij vinden er nl. *Jan ter Meulen* — toen nog vrijgezel, maar reeds sinds vijf jaren korendrager, — in Wijk 41 op de Rozengracht vermeld als „beunhaas". Hij en een vakgenoot beunhaas woonden er, elk afzonderlijk, boven de tapperij van Frederik Meyer. Onze Jan had. zou men zeggen, wel een zeer ongunstige broodwinning erbij aangenomen! Maar in dien tijd had het vrije beroep van beunhaas (waarmede de in de grote handelsstad zo talrijke niet-officiële — of zoals men destijds zeide „niet-geadmitteerde" — makelaars van minderen rang, die in allerlei scharrelden, werden aangeduid) nog niet dien huidigen hatelijken en denigrerenden klank. Kleine luyden, met meer koopmansgeest dar middelen toegerust, vonden er, zonder bedrijfskapitaal, een redelijk bestaan of — zoals onze Jan — een flinke bijverdienste in. Dat Jan ter Meulen reeds destijds (ondanks zijn huwelijk, in 't volgende jaar, in de pro-Deo klasse!) geen minimumlijder was, blijkt uit zijn aanslag voor een inkomen van ƒ 800 (dat in werkelijkheid wel minstens het dubbele zal hebben bedragen, want de taxatiën waren aan den lagen kant) en uit het feit, dat hij een dienstbode hield, die voor zijn huishouden zorgde.

Zoals men ziet, had onze korendrager meer pijlen op zijn boog dan men denken zou. En men mag dan ook wel aannemen, dat zijn langzamerhand in betekenis toenemend bijbedrijf hem geen windeieren heeft gelegd, ja hem waarschijnlijk later de middelen schonk om zijn beide zoons zó op te voeden, dat zij in staat zouden blijken zich in betrekkelijk korten tijd tot gezeten burgers op te werken. De 74-jarige Jan ter Meulen kon dus, toen zijn uur geslagen had, met gerustheid en grote voldoening over hetgeen hij in zijn leven bereikt had, het hoofd ter ruste leggen. Den 24en Maart 1783 werd hij uit ziin woning in de drukke Haarlemmerstraat uitgedragen naar de Nieuwe Kerk, waar zijn vrouw hem reeds op 13 Augustus 1768 was voorgegaan [12]).

(Slot volgt.)

De oudere generaties van het geslacht (van Voorst) van Beest,

door J. D. VAN VOORST VAN BEEST.

Het familiewapen. Uit het feit, dat de Utrechtsche en de Arnhemsche tak hetzelfde wapen voeren, mag men wel aannemen, dat Gerrit van Beest, gehuwd met Cornelia Duyffhuys, die de stamvader der beide takken is, het wapen reeds voerde.

Aan de hand nu van de beschikbare gegevens lijkt het mij niet juist de 3 palen van vair te vermeerderen met een lelie of een gouden schildhoofd, zooals vroeger verschillende malen is geschied. De mij bekende afbeeldingen laten enkel de drie palen van vair zien. Gerrit van Beest, gesproten uit de Arnhemsche tak en gehuwd met Elisabeth van Walburg, voerde een vlucht als helmteeken. (Volmachten van de Geldersche Leenkamer in het Rijksarchief te Arnhem anno 1753.)

Genealogie:

I. *Willem Dircksz.*, grondeigenaar te Beesd [1]), † aldaar omstr. 1620, tr. *Mechteld Hendricksdr.*, †*Beest* tusschen 22 Aug. 1643 en 23 Februari 1644; zij hertr. *Quirijn*

[12]) Voor het opsporen van deze beide data ben ik dank verschuldigd aan den heer F. de Josselin de Jong, redacteur van Nederland's Patriciaat, te 's-Hage.

[1]) Zie nader Ned. Leeuw LVI, kol. 87—88.

Michielsz. († Beesd kort na 1624), wedr. van *Heylwich Jansdr.*

Uit dit huwelijk:

1. *Sijchjen Willemsdr.*, geb. te Beesd, † waarsch. kort na 25 Juli 1651 te Beesd, tr. *Claes Jansz.*, † voor 27 Nov. 1642.
2. ***Dirck,*** volgt II.
3. ***Anfhonis van Beesf,*** geb. te Beesd, „cramer" te Utrecht, begr. ald. (St. Jacobsk.) 22 April 1650, tr. Utrecht (Catharijnek.) 13 Oct. 1640 *Gerrichjen* ***Anfhonisdr.*** *Pau,* geb. te Zaltbommel, begr. Utrecht (St. Jacobsk.) 23 Januari 1657; zij hertr. Utrecht (Catharijnek.) 12 Aug. 1651 ***Willem Woufersz. de Visser.***
4. ***Harmsken van Beesf,*** geb. te Beesd, begr. Utrecht (Reguliersk.) 15 Juli 1672, tr. Utrecht (voor schepenen) 10 Nov. 1632 ***Jan fer Borch Jan*** *Jansz.,* van „Rinckenraid", linnenlakenverkooper, begr. Utrecht (achter de St. Jacobsk.) 1 Febr. 1675.

11. ***Dirck van Beest,*** geb. te Beesd, pachter van een Vleesbanckstede in het Oude Vleeshuis aan de Voorstraat te Utrecht, begr. Utrecht (Buurkerk) 27 April 1668, tr. Utrecht (St. Jacobsk.) 6 Febr. 1625 ***Deliana fen Haege,*** geb. Utrecht, begr. aldaar (Catharijnekerk) 31 Oct. 1699, dr. van ***Gerrit ten Haege*** *Jaspersz.* en *Digna van der Woerdt.*

   Uit dit huwelijk:

   1. ***Maria van Beest,*** geb. te Utrecht, † ongehuwd, begr. Utrecht (Catharijnek.) 17 Sept. 1699.
   2. ***Hillegonda van Beest,*** ged. Utrecht (Jacobik.) 7 Oct. 1627, † Utrecht 11 Sept. 1698 en begr. aldaar (Catharijnekerk), tr. Utrecht (St. Anthonisgasthuiskerk) 13 April 1658 ***Lodewijck Plucqué,*** geb. te Dordrecht, rentmeester van het Catharijne-Convent, regent van de Aalmoezenierskamer, † Utrecht 6 Oct. 1714, begr. aldaar (Catharijnekerk), zn. van *Pieter* ***Plucqué en Margarefha (Griefgen) Willemsdochfer.***
   3. ***Gerrif,*** volgt III.
   4. ***Dingena van Beesf,*** ged. Utrecht (Jacobikerk) 4 Aug. 1633, † 's-Gravenhage 2 Juni 1677 en begr. aldaar (Groote Kerk), tr. Utrecht (Catharijnek.) 29 Maart 1664 ***Marfinus (van) Balckenende,*** geb. te 's-Gravenhage, confiturier te 's-Gravenhage, † aldaar 1 Nov. 1684, begr. aldaar (Groote Kerk), zn. van ***Dirck van Balckenende Claesr.,*** stadsarchitect te 's-Gravenhage, hopman, en ***Dignom Piefersdr.;*** hij hertr. 's-Gravenhage 10 Oct. 1677 ***Willemina de Gersi.***
   5. ***Pefer van Beest, jong*** overleden.
   6. ***Mechfeld van Beesf.*** ged. Utrecht (Jacobikerk) 28 Juni 1640, begr. Utrecht (Buurkerk) 23 Febr. 1728, tr. Utrecht (St. Antonisgasthuiskerk) 27 April 1680 ***Marfinus van Doelen,*** ged. Utrecht (Jacobikerk) 3 Juli 1644, garentwijnder. † te Breukelen, begr. Utrecht (Buurkerk) 26 Sept. 1709, zn. van *Mor van* ***Doelen*** *Cornelisz.,* burgemeester van de Weerd bij Utrecht, schipper op het „Cleyne Veer", en *Jannichjen van Pothof Jansdr.,* en weduwn. van ***Hermina van der Rogge*** *Jansdr.*

III. ***Gerrif van Beesf,*** ged. Utrecht (Jacobikerk) 10 Juli 1631, pachter van een Vleesbanckstede in het Vleeshuys aan de Voorstraat te Utrecht, † aldaar 11 Sept. 1714, begr. ald. (Buurkerk), tr. Utrecht (Catharijnek.) 16 April 1667 C***ornelia*** *Duyffhuys*[2]), ged. Utrecht (Jacobikerk) 11 Mei 1636, † 18 Febr. 1718, begr. Utrecht (Buurkerk), dr. van ***Cornelis*** *Duyffhuys* ***Cornelisz.,*** bakker. schepen van de Weerd bij Utrecht, en ***Anfhonia van den*** *Harthals Jacobsdr.*

   Uit dit huwelijk:

   1. ***Dirk,*** volgt IV.
   2. ***Cornclis,*** die volgt IVbis.
   3. ***Deliana van Beest,*** ged. Utrecht (Domk.) 23 Aug. 1671, † Utrecht 19 April 1758, begr. in de Buurkerk, tr. Utrecht (St. Anthonisgasthuiskapel) 17 Maart 1696 ***Jacobus van*** *Weede,* geb. Utrecht, vachtploter en huidenhandelaar, † Utrecht 5 Febr. 1735, begr. ald. (Buurkerk), zn. van ***Dirck van*** *Weede Thijman* ***Cornelis Wiffenszoon*** en ***Aleffa van Isselvelf Jansdr.*** [2a])
   4. ***Anfhoneffe van Beest,*** ged. Utrecht (St. Jansk.) 1 Januari 1675, begr. Utrecht (Buurkerk) 2 April 1748, tr. 1° Utrecht (Catharijnekerk) 18 Febr. 1716 ***Anthoni van Wesfreenen,*** pachter van een Vleesbanckstede, begr. Utrecht (Buurk.) 19 Oct. 1728; tr. 2" Utrecht (Engelsche kerk) 12 Febr. 1730 ***Lodewijk*** *Craey,* wijnhandelaar en hospes in 't Wapen van Jeruzalem" aan de Voorstraat te Utrecht, † Utrecht 2 April 1758, begr. ald. (Buurkerk); zn. van ***Willem Craey en Adriana de*** *Cruyff,* en wedr. van ***Anthonia van Wijk*** en ***Geerfruy van Leinbeeck.***

IV. ***Dirck van Beesf,*** ged. Utrecht (Jacobik.) 10 Nov. 1667, † Arnhem omstr. 1705, tr. Arnhem (Gr. K.) 16 Oct. 1700 *Sybilla Scholten,* ged. Arnhem (Gr. K.) 20 Mei 1677, dr. van ***Gerrif Scholten,*** mr. chirurgijn, en *Jenneken* ***Kuipers.***

   Uit dit huwelijk:

   1. *Cornelia* ***van Beest,*** ged. Arnhem (Gr. K.) 4 Mei 1702, † Utrecht 2 Mei 1774, begr. ald. (Buurkerk), tr. (ondertr. Arnhem 17 Febr. 1726, att. naar Hal 4 Mrt. 1726) ***Wernard van Vloten*** [3]), deurwaarder, notaris te Utrecht 1720—'65, † Utrecht 24 Sept. 1767, begr. ald. (Buurk.), zn. van ***Wilhelmus van Vlofen*** en ***Jacquemina van Velthuysen,*** wedr. van ***Geerfruyd van Vleuten.***
   2. ***Gerrif,*** volgt V.

V. ***Gerrit van Beest,*** ged. Arnhem (Gr. K.) 25 November 1703, tr. Arnhem (Gr. K.) 10 Jan. 1728 ***Elisabefh van*** *Walburg,* ged. Arnhem (Gr. K.) 10 Sept. 1699, dr. van ***Albert van*** *Walburg,* wijnkooper, en *Risella* ***de Roos.***

   Uit dit huwelijk:

   1. *Risilla Margreta* ***van Beesf,*** ged. Arnhem (Gr. K.) 20 Jan. 1729, tr. Renkum 4 Juli 1758 ***Frank van Voorsf.***
   2. ***Dirk Anfhony van Beesf,*** ged. Arnhem 6 Juli 1730.
   3. ***Fenna Sebiila van Beest,*** ged. Arnhem 6 Juli 1730 (tweeiing met den voorgaande), tr. Arnhem 19 Jan. 1761 ***Anthony IJsbrand Looyen.***

---

[2]) Zie over het geslacht Duyffhuys Ned. **Leeuw LXII,** kol. **147 e.v.**

[2a]) **Zie voor** afstammelingen uit dit huwelijk Ned. Leeuw **XLI (1923),** kol. 347-348.

[3]) Zie D. G. van Epen. Het geslacht van vloten.

4. *Lamina Elisabefh van Beest, ged.* Arnhem (Gr. K.) 5 Juli 1733.
5. *Alberfus,* volgt VI.

VI. *Albertus van Beest,* ged. Arnhem (Gr. K.) 2 Jan. 1735. wijnkooper te Arnhem, gardiaan van het St. Nicolaas- of Kramersgilde aldaar, tr. Bemmel 3 April 1763 *Geerfruy Melsert,* ged. Arnhem (Gr. K.) 23 Maart 1738, dr. van *Cornelis Melserf,* wijnkooper, en *Anna Geertruy Ketel* [3a]).

Uit dit huwelijk:

1. *Elisabefh van Beesf,* ged. Arnhem (Gr. K.) 8 Juli 1764.
2. *Anna Geerfruida Ricella van Beesf,* geb. Arnhem 13 Nov., ged .aldaar (Gr. K.) 17 Nov. 1765, † Huissen 23 Mrt. 1847, tr. *Frederik Ockerse.*
3. *Gerarda van Beesf,* ged. Arnhem (Gr. K.) 15 Mei 1768, tr. [4]) *Daniël Velfers van Waalwijk,* zn. van *Antonius van Waalwijk* en *Maria Françoise Velfers.*
4. *Cornelia van Beesf,* geb. 18 Febr., ged. Arnhem (Gr. K.) 19 Febr. 1771, wijnkoopster onder de fa Wed. H. H. Reyers en Zoon te Arnhem, † ald. 8 Mei 1851, tr. Arnhem 6 Juli 1795 *Hendrik Hermanus Reyers* [5]), geb. 18 Sept., ged. Arnhem 23 Sept. 1773, wijnkooper, † Arnhem 16 Maart 1820, zn. van *Zeger Reyers* en *Reyniera Aletfa van der Heyden.*
5. *Gerrit van Beesf,* ged. Arnhem (Gr. K.) 24 April 1777, rentenier, † ongehuwd in 1845.

IVbis. *Cornelis van Beest, ged.* Utrecht (Jacobik.) 30 Mei 1669, tr. Arnhem (Groote K.) 1 April 1700 *Hermina van Wijert,* ged. Arnhem (Gr. K.) 17 Juli 1678, † Utrecht 10 Januari 1716, begr. ald. (Jacobikerk), dr. van *Alof van Wijert Leenderfsz.,* koopman te Arnhem en gardiaan van 't Kramersgilde aldaar, buitendijksch geërfde te Pannerden en leenman van Lathum, en *Elisabefh Muller; zij* hertr. Utrecht (Jacobik.) 20 Oct. 1715 *Willem Beumer.*

Uit het eerste huwelijk:

1. *Gerrif,* volgt Vbis.
2. *Elisabefh van Beesf,* ged. Utrecht 8 Oct. 1702, † Utrecht 9 Sept. 1717 en begraven aldaar (Buurkerk).

Vbis. Mr. *Gerard van Beesf,* ged. Utrecht (Domk.) 19 Jan. 1701, procureur te Utrecht, kanunnik van St. Jan Baptista te Wijk bij Duurstede, schout en gadermeester ván het Gerecht der Dwars- of Nijendijck, † Utrecht 21 Juli 1742, begr. ald. (Jacobikerk) tr. Utrecht aan huis 27 April 1727 *Johanna van Wesfreenen,* ged. Utrecht (Buurk.) 7 Juni 1705, † Utrecht 31 Mei 1739 en begr. ald. (Buurkerk), dr. van *Dirk van Wesfreenen,* domheer, klerk der Staten van Utrecht, kanunnik van St. Pieter te Utrecht, eigenaar van de brouwerij „De 3 Sterren" te Montfoort, en *Anna Mechfeld Masuer.*

Uit dit huwelijk:

1. *Hermina Johanna van Beesf,* ged. Utrecht (Jacobik.) 14 Dec. 1727, begr. Utrecht (Jacobikerk) 15 Mei 1746 [6]).

Ja) Zie over haar en het geslacht Ketel Ned. Leeuw XLI, kol. 273-284.
4) Zie Ned. Patr. XI (1920), blz. 77 (Stamreeks Dutry van Haeften).
5) Zie Ned. Patr. IX (1918), stamreeks Reyers.
6) Zij leed aan vallende ziekte en overleed in het Huis van Gemak te Utrecht.

2. *Anna Theodora van Beesf,* ged. Utrecht (Catharijnekerk) 1 Mei 1729, † Parijs 30 Maart 1803, begr. aldaar, tr. Utrecht (Jacobikerk) 7 Maart 1751 Mr. *Leonard Verspyck* [7]) ged. 's-Hertogenbosch (Gr. K.) 10 Jan. 1728, schepen van Culemborg, notaris 1756-1761 en regent van het kinderweeshuis aldaar, koopman en fiscaal van Banda (1773), secunde en tevens voorgedragen tot opperkoopman te Banda, vermoord in zijn huis te Banda-Neira 2 Juni 1780, zn. van *Jan Sfeven Verspyck* en *Cornelia Maria Smifs.*
3. *Cornelis,* volgt VIbis.
4. *Adriaan van Beesf,* ged. Utrecht 3 November 1733 en jong overleden.
5. *Jan Rudolph van Beest,* ged. Utrecht 14 October 1736, op 28 Juli 1756 nog in leven.

VIbis. *Cornelis van Beesf,* geb. 25 Dec., ged. Utrecht (Buurk.) 26 Dec. 1730, notaris te Utrecht, † aldaar 14 Juli 1790 en begr. (Buurk.) 19 Juli 1790, tr. Utrecht (Janskerk) 13 Sept. 1758 *Sibilla van Vloten,* geb. 25 Juni, ald. ged. Utrecht 26 Juni 1732, † Utrecht 24 Oct. 1814, dr. van *Wernard van Vloten,* notaris te Utrecht, en *Cornelia van Beesf* (zie hiervóór IV, 1).

Uit dit huwelijk:

1. *Gerard Wernard van Beest,* ged. Utercht (Domk.) 3 Oct. 1759, † Utrecht zonder kinderen na te laten, tr. Vlaardingen 10 Mei 1791 *Cafharina van den Ham,* dr. van Dr. *Adrianus van den Ham,* geneesheer, en *Zwana Killewig.*
2. *Wernard van Beesf,* ged. Utrecht (Domkerk) 4 Oct. 1760, kanunnik van St. Jan te Utrecht, † Utrecht 14 Dec. 1830, tr. Utrecht (Jansk.) 20 Sept. 1809 *Johanna Maria van Voorsf* [8]), ged. Utrecht (Jacobik.) 21 Juni 1772, † aldaar 23 Oct. 1843, dr. van Mr. *Eduard Amisforfius van Voorst* en *Elisabefh Jacoba van der Voorf.*

   De afstammelingen uit dit huwelijk vindt men in Nederland's Patriciaat VIII, jrg. 1917, blz. 49 e.v.
3. *Johan Cornelis van Beest, ged.* Utrecht (Jansk.) 6 Dec. 1761, begr. ald. (Buurkerk) 31 Dec. 1762.
4. *Cornelis Johan van Beest,* ged. Utrecht (Janskerk) 29 November 1767, † Utrecht 3 October 1769, begr. ald. (Buurkerk).

7) Zie voor hunne afstammelingen: G. M. Vorspyck, [Genealogie] Verspyck; Ned. Patriciaat XI (1920), pag. 207 e.v., en Ned. Adelsboek.
Uit de verzameling Crimineele Stukken op het Archief te Utrecht blijkt, dat Anna Theodora van Beest zich door Verspyck op Dinsdag 23 Juni 1750 heeft laten schaken. Zij woonde ten huize van haar aangehuwden neef Jacob van Dorssen, kanunnik ten Dom en kwartiermr. van de Stads-Aalmoezenierskamer. Zij kende Verspyck reeds sinds den winter van 1749 en bij zijn clandestiene bezoekjes, waarbij hij steeds door de stal binnenkwam, noemde hij zich Vegeling. Verspyck tracteerde de dienstbode op chocolade en Anna Theodora was den stalknecht te slim af; onder geleide van twee getuigen reed het paar in een koets met tmee paarden op den bewusten Dinsdag naar IJsselstein. Later misdroeg Verspyck zich te Amsterdam, waarop een scheiding volgde. Hij behield slechts zijn boeken en zijn fluit. Anna Theodora verhuisde naar Parijs, waar zij in de Rue Vieille du Temple overleed (aan een „valling op de borst"). Verspyck vertrok naar Indië.
8) Zie over het geslacht van Voorst Ned. Leeuw XLIV, kol. 2-12, 47-56. De eenige zoon uit dit huwelijk: Mr. *Cornelis Wernard van* Beest verkreeg bij K.B. van 17 Juni 1823 vergunning den naam van zijn moeder voor den zijne te voegen en zich mitsdien te noemen van *Voorst* van *Beest.*

Foutieve wapens en namen in diverse bronnen,

door R. T. MUSCHART.

(vervolg van LXV, 361.)

Groot.

Jacob Groot, schepen van Hoorn, getrouwd met *Anna Swaan*, waarbij *Lucretia Elisabeth*, die 26 Sept. 1761 trouwde met *Adolf Holland*, voerde volgens „De Nederlandsche Leeuw" 1890, pag. 34, als wapen: „in goud 2 blauwe dwarsbalken over een rood gekroonden rooden leeuw heengaande."

Volgens het Algemeen Nederlandsch Familieblad 1888, pag. 87 en 88, evenwel voerde *Elizabeth Groot*. die 26 Juli 1741 trouwde met *Adolf Holland* en daarbij de grootmoeder was van den in 1764 te Medemblik gedoopten schout bij nacht *Adolf Holland*, een totaal ander wapen n.l. het in het Armorial Général beschreven wapen met een vaartuig op water als wapen eener Hoornsche familie *Groot*.

Dit laatste nu is het juiste wapen en het in de Ned. Leeuw aangegeven wapen is niet van eene familie *Groot* te Hoorn doch van eene familie *de Groot* te Zaltbommel.

Het wapen met het vaartuig vond ik op de zegels en lakafdrukken van verschillende personen met den naam *Groot* in de 18e eeuw in de regeeringen van Hoorn, Alkmaar en Medemblik en o.a. van Mr. *Joan Groot*, pensionaris en secretaris van Hoorn, tevens ontvanger-generaal van het verhoogde last- en veilgeld aldaar, overleden aldaar 3 Nov. 1750 in den ouderdom van 69 jaar tengevolge van pleuris, als weduwe nalatende *Lucretia Elisabeth de Lange*, volgens diens lakafdruk in de Missiven aan de Burgemeesters van Rotterdam, welk echtpaar, gelet op de gelijkluidende voornamen, wel haast zelcer de ouders zullen zijn van de voornoemde *Lucretia Elisabeth Groot*, de vrouw van *Adolf Holland*.

Dit wapen met een fregat met alle zeilen bij op water komt in geuren en kleuren voor op een tableau boven een muurkast in de Regentenkamer van het St. Pietershof te Hoorn als wapen van *Jan Groot M.zoon*, in 1767 regent van dat Hof.

Het wapen met de 2 dwarsbalken over een leeuw is, zooals reeds gezegd, van eene familie *de Groot* te Zaltbommel, zooals uit zeer vele door mij gevonden zegels en lakafdrukken blijkt en eveneens uit een wapen op een grafzerk van buitengewoon groot formaat, liggende in den Zuidelijken zijbeuk in de St. Maartenskerk te Zaltbommel, waaronder meerdere leden dezer familie *de Groot* begraven werden.

van Grotenhuis Venhuis.

Volgens het Algemeen Nederlandsch Familieblad 1885, pag. 303, voerde *H. G. van Grotenhuis Venhuis*, abdis van het klooster Schledenhorst bij Halderen in de Kreis Rees en overleden 4 Maart 1778 als wapen: „1 maal gedeeld en 2 maal doorsneden gevende 6 kwartieren, waarvan de kwartieren 1 en 6 beladen met een burcht, 2 en 3 met een stappenden hond en 4 en 5 met drie pijnappels."

Hoewel betrekkelijk een kleinigheid wil ik er toch op wijzen, dat dit wapen niet geheel juist is en zijn moet: „gevierendeeld, I en IV een heerenhuis met 3 verdiepingen; 11 en 111 doorsneden, A. een omgewende springende windhond. B. 3 hopvruchten met de korte stelen naar boven, zooals o.a. blijkt uit den lakafdruk van *Maria Gertruda van Grotenhuijs de Veenhuijs* in 1767, in het familie-archief Heereman van Zuijdwijck. Van dit wapen zijn de kwartieren 1 en 4 het wapen *van Grotenhuijs*, terwijl de doorsneden kwartieren 2 en 3 overeenkomen met het wapen *de Breff* en daar ik in het archief van het Scholtampt Zutphen *Maria Anna de Bref* in 1743 te Zutphen vond als weduwe van *Joost Balthazar Antonij van Grotenhuijs tot 't Veenhuijs*, lijkt het mij wel zeker, dat de kwartieren 2 en 3 het wapen *de Bref* moeten zijn en dus doorsneden moeten zijn.

Gruter.

Volgens de Collectie Zegelbeschrijvingen in het Algem. Rijksarchief te 's-Gravenhage voerde *Gerit Gruter*, in 1487 schepen van Doesburg, als wapen: „2 weerhaken, waarvan 1 boven links en 1 beneden en in een vrijkwartier een vijfbladige bloem." Volgens de zelfde collectie zou *Johan Gruter*, in 1517 tijnsgenoot te Dieren, dit zelfde doch omgewend, dus met het vrijkwartier links, gevoerd hebben.

Deze beschrijvingen deugen niet, in de eerste plaats zijn de 2 voorwerpen geen weerhaken doch muurankers (zoogenaamde zuilen) en in de tweede plaats is de bloem niet in een vrijkwartier geplaatst, doch tezamen met de muurankers in hetzelfde veld, zooals blijkt uit talloos door mij in diverse archiefbronnen gevonden zegels o.a. van *Gerit Gtuter*. in 1487 en 1496 schepen van Doesburg, dus dezelfde als voornoemd. aan charter van het klooster Mariengrave te Doesburg.

Gruthuijsen.

Volgens de Heraldieke Bibliotheek 1880, pag. 356, voerde eene familie *Gruthuijsen* als wapen: „gevierendeeld, 1 een omgewende vogel met lint om den hals vergezeld boven van eene ster; II een gaande leeuw: III de Friesche adelaar: IV een sprinkhaan."

Deze näam deugt niet en moet *van Griethuijsen* zijn.

Met dezen naam *van Griethuijsen* wordt geheel hetzelfde wapen beschreven in het Armorial Général, doch de lakafdrukken van *Sibrant van Griethuijsen*, in 1688 ontvanger der convooien en licenten te Harderwijk, en van *M. W. van Griethuijsen*, in 1704 adjunct-waardijn van de Munt te Harderwijk, in het archief van den Levantschen Handel en in het Archief van het Hof van Gelderland vertoonen in het le kwartier een valk met gepluimden kap over den kop zonder de ster.

Dit gevierendeelde wapen moet men beschouwen als een gedeeld wapen, waarvan de doorsneden linkerhelft (met den leeuw en sprinkhaan) het wapen *van Cracouw is*, terwijl de beide helften van de doorsneden rechterhelft de rechter- en linkerhelft vormen van het gedeelde wapen *van Griethuijsen*.

Uit de Nederlandsche Leeuw 1937, kolom 286, waar meer gegevens, blijkt, dat de moeder van voornoemden *Sibrant van Griethuijsen Helleken van Cracouw heette*.

Gruijter.

Volgens de Collectie Zegelbeschrijvingen in het Rijksarchief te 's-Gravenhage voerde *Steven Gruijter*, in 1443 te Doesburg, als wapen: „2 weerhaken, waarvan 1 boven links en 1 beneden, en in een vrijkwartier een roos."

Voor dit wapen geldt dezelfde opmerking als bij den naam *Gruter* hiervoor gemaakt. De voorwerpen moeten muurankers (zoogenaamde zuilen) zijn en de roos niet in een vrijkwartier geplaatst, zooals blijkt uit het zegel van dezen *Steven Gruijter*, in 1443 aan charter van Presickhave.

Grijp **van** Valkenstein.

Volgens het M.S. Liber epitaphiorum van d'Yvoy in het Gemeente-Archief te Utrecht voerde een familie van dezen naam als wapen: „in blauw een gouden klimmende griffioen zonder vleugels."

Evenzoo beschrijft het Armorial Général een wapen Grijp, ook voorkomende als *Grijph.*

In een groot aantal andere bronnen echter heb ik dit wapen met de namen *Grijp* en *Grijph* nooit anders gevonden dan met een heel gewonen gevleugelden griffioen., zoo bijv. in „De Navorscher" 1874, pag. 367, waar uitvoerige gegevens, in „De Navorscher" 1875. pag. 259, de Aanteekeningen omtrent regeeringsfamilies te 's-Gravenhage en Scheveningen door van Rhede van der Kloot, etc., en evenzoo op de zegels van *Florijs Claesz. Grijp,* in 1463 schout van Valkenburch en Catwijck, aan charter van de abdij Rijnsburg en van Willem *Florijsz. Grijp* (ook *Grijpp),* in 1492 en 1501 schepen van Delft, aan charters van de Kloosters St. Hieronymusdal en St. Bartholomeus in Jeruzalem aldaar, en op den lakafdruk van *Job Christiaensz. Grijph,* in 1621 aangesteld tot baljuw van Jacatra, in de Brieven uit Oost-Indië in het Koloniaal Archief.

Guldewagen,

Pieter Crijnsz. Guldewagen, van 1602 tot zijn ontslag in 1620 raad van Vlaardingen, voerde volgens „De Nederlandsche Leeuw" 1933, kolom 116, als wapen: „gedeeld, I een schuinbalk vergezeld rechts van een omgewenden leeuwekop en links van 2 dito omgewende koppen; II 3 palen."

In dezelfde Leeuw is in kolom 115 precies dit zelfde wapen toegekend aan *Cornelis Crijnsz. Wagenaar,* van 1578 tot zijn dood in 1602 raad van Vlaardingen.

En dit zelfde wapen met slechts dit kleine verschil, dat de 2 omgewende leeuwekoppen rechts van den schuinbalk en links van den balk één kop geplaatst zijn, komt ook voor op het bord van het Huistimmermansgilde, hangende in de Groote Kerk te Vlaardingen als wapen van *Cornelis Trappert,* in 1742 hoofdman van dit gilde te Vlaardingen.

Dit lijkt mij vreemd; hebben wij hier te doen met drie families van een stam met verschillende namen of deugen de wapens *Guldewagen* en *Wagenaar* beide of één van beide niet?

van der **Gijs.**

Volgens het M.S. Wapenboek der Bewindhebbers van de O.I.-Comp. ter Kamer Delft in de Gemeente Bibl. te Delft, No. XIII, A[b] 34, voerde *Antonij Hendrik van der Gijs,* in 1625 bewindhebber van die kamer *en* overleden 17 Febr. 1650, als wapen: „in zilver 3 groene vogels."

Volgens het M.S. Wapenboek van van der Lely met de Namen, wapenen en stamdeeien der Veertigh Raaden van Delft in het Gemeente-Archief te Delft voerde *Anthonij van der Gijsen,* raad van Delft overleden in 1654 „in groen 3 goud gekroonde gouden vogels."

Volgens „De Navorscher" 1857, pag. 53 en 54, voerde *Sijntje Jooste van Gijzen,* die in 1667 trouwde met *Wouter Hoofman* „in groen 3 gouden vogels vergezeld van een gouden kroontje boven den kop van elken vogel."

Mijn dunkt, dat wij hier wel met hetzelfde wapen zullen te doen hebben, zij het dan met enkele kleine verschillen. Maar nu is het wel zeer opmerkelijk, dat eene Delftsche familie *van der Chijs* eveneens als wapen voerde: „in groen 3 vogels, die zoowel als gewone vogels en als eenden en zoowel zilver als goud voorkomen."

Zooals het voorkomt in het Armorial Genera1 en zooals ik het vond in het hiervoor aangehaalde 'Wapenboek der Bewindhebbers etc. als wapen van *Jan van der Chijs,* bewindhebber in 1639, en in het eveneens aangehaalde Wapenboek van van der Lely als wapen van *Adriaen van der Chijs,* den overgrootvader van Mr. *Adriaen Jansz. van der Chijs,* in 1668 raad van Delft.

Evenzoo voerde volgens „De Vroedschap van Amsterdam" door Elias *Elisabeth van der Chijs,* geboren 12 Febr. 1584 als dochter van *Adriaen Arentszoon* en *Elisabeth Melisdijck Jansdochter* en *20* April 1603 getrouwd met *Adriaen Pauw.* brouwer in „de Pauw en de Dubbelde Bijlen" te Delft, terwijl ik het zonder kleuraanduidingen vond op den lakafdruk van *Adriaen van der Chijs,* 11 Juni 1701 te Delft in de Volmachten van de Geldersche Leenkamer.

Tenslotte is op de Wapenkaart van de Burgemeesters van Middelburg van Anthonij van Dam dit wapen aangegeven met den naam *Gilles Pietersen Chijs* (dus zonder *„van der").* in 1559 burgemeester dier stad.

Gijssen.

Volgens het Algemeen Nederlandsch Familieblad 1905, pag. 209, voerde *Clara Gijssen,* getrouwd met *Cornelis Brouwer,* waarbij de in 1724 vermelde *Cornelia Brouwer,* als wapen: „een smalle dwarsbalk vergezeld boven rechts van een zwaard met het gevest naar beneden, boven links van een vogel, en beneden van 2 vogels."

Volgens het Armorial Genera1 echter voerde eene Middelburgsche familie Gijse „een gouden dwarsbalk op een doorsneden veld, waarvan de bovenhelft gedeeld met een zilveren zwaard met gouden gevest in de rechterhelft en een gouden vogel in zwart in de linkerhelft, terwijl de benedenhelft rood en beladen is met 2 gouden vogeis naast elkaar", welk wapen evenzoo gevoerd werd door *Jan Gijse,* in 1755 beleder en in 1777 deken van het Kruideniersgilde te Middelburg, volgens het M.S. Wapenboek van dat gilde.

Blijkbaar hebben wij hier met dezelfde familie te doen, waarvan het wapen op 2 verschillende wijzen is beschreven en de naam eveneens op 2 verschillende wijzen is aangegeven.

Aangezien ik dit wapen niet in eenige origineele bron gevonden heb, durf ik niet beslissen, welk wapen en welke naam juist zijn, doch één daarvan moet natuurlijk foutief zijn.

(Wordt vervolgd.)

INHOUD VAN DIT NUMMER.

Bestuursberichten. — Notulen van de Algemene Vergadering, gehouden 20 November 1948 in Pulchri Studio te 's-Gravenhagr. — Het denombrement van het leengoed Loenersloot van 1476, medegedeeld door Dr. A. Johanna Maris. -- De Amsterdamse en Bodengravense ter Meulens, door Dr. Johan E. Elias. — De oudere generaties van het geslacht (van Voorst) van Beest, door J. D. van Voorst van Beest. — Foutieve wapens en namen in diverse bronnen, door R. T. Muschart (vervolg). —

DE NEDERLANDSCHE LEEUW

MAANDBLAD VAN HET

Koninklijk Nederlandsch Genootschap, voor Geslacht- en Wapenkunde,

Dit blad verschijnt aan het begin van iedere maand en wordt aan alle leden van het Genootschap toegezonden.
Bijdragen en correspondentie, bestemd voor het, Maand blad, zomede opgaven van adresverandering gelieve men te richten tot den Hoofdredacteur MR. W. W. VAN VALKENBURG, Jonkerlaan *26*, Wassenaar.

Correspondentie, bestemd voor het Bestuur, gelieve men te richten tot den Secretaris IR. C. M. R. DAVIDSON, *Prins Mauritslaan 64*, 's-Gravenhage.
Alle overige correspondentie (niet bestemd voor Bestuur of Redactie) te richten aan het Bureau van het Genootschap, *Bleijenburg* 5, 's-Gravenhage.

De redactie van het Maandblad wijst er nadrukkelijk op, dat zij niet aansprakelijk is voor de strekking of den inhoud der ondertekende stukken.

N°. 2 — LXVIe Jaargang — Februari 1949

BESTUURSBERICHTEN.

Het Bestuur geeft met leedwezen kennis van het overlijden van den Heer G. H. J. Gijsberti Hodenpijl, sedert 1906 gewoon lid van het Genootschap.

Tot lid zijn benoemd:

J. P. C. VAN HERT . . . . . Rotterdam.
Saftlevenstraat 29b.

JHR. F. W. P. M. VAN PANHUYS . . . . **'s-Gravenhage.**
Frankenslag 159.

Groep Noord-Holland.

In de vergadering van de Groep Noord-Holland, welke 12 Januari 1949 gehouden werd te Amsterdam, is Mr. J. I. van Doorninck te Haarlem wegens drukke werkzaamheden afgetreden als secretaris. In diens plaats is benoemd tot secretaris de Heer H. J. baron van Nagell, Michelangelostraat 9 1, Amsterdam-Zuid, (telef. 955 11).

Het bestuur van de Groep Noord-Holland is derhalve thans als volgt samengesteld:

Voorzitter: H. F. Heerkens Thijssen.
Secretaris: H. J. baron van Nagell.
Penningmeester: Mr. J. J. C. R. 'van der Bilt.

Aanwinstenlijst der bibliotheek.

Annuaire des familles patriciennes de Belgique. Publié sous la direction de F. Koller. Bruxelles. 1940-1945, dl. 1 (1940)–VI (1945). ***(Ruil).***

Carstens, A. L. De band tusschen Oranje-Nassau en Nederland. 's-Gravenhage, 1948. ***(Geschenk van den Schrijver.)***

Coo mans de Brachène, 0. Tables ascendantes ou quartiers généalogiques des familles de la noblesse belge. Préface de L. Robyns de Schneidauer. Ninove, 1947, dl. 1. ***(Aankoop).***

Dull Azn., A. B. Genealogische en historische aantekeningen tot de voormalige eigenaren van Backenhagen, havezathe gelegen in het richterambt Delden in Twenthe. [Uithuizen, 1948.1. gestenc. ***(Geschenk van den Schrijver.)***

Familieberichten [van de Familie-ver. Kolff] over 1940, 1941—'45. [Z.pl. z.j.]. gestenc. ***(Geschenk van de Familie-ver. Kolff.)***

Forst de Battaglia, 0. Wissenschaftliche Genealogie. Eine Einführung in ihre wichtigsten Grundprobleme. Bern, [1948]. Mit 7 tabn. Sammlung Dalfs, LVII. ***(Aankoop.)***

Heraldisch-genealogische Zeitschrift, Organ des heraldisch-genealogischen Vereines Adler. [Wien, 1873.1 jrg. 111 (1873). ***(Aankoop.)***

Jaarverslagen 1939— 1947 [van de] Familie-vereniging Kolff. [z.pl., 1948.1 ***(Geschenk van de Familie-ver. Kolff.)***

'Jurriaanse, B. W. Catalogue of the archives of the Dutch Central Government of Coastal Ceylon, 1640-1796. Colombo, 1943. ***(Aankoop.)***

Kastelenboek provincie Utrecht. Utrecht, [1948]. 3e dr. ***(Geschenk van Jhr. Mr. Dr. J. R. Clifford Kocq van Breugel.)***

Korteweg, K. N. Rechtsbronnen van Woudrichem en het Land van Altena. Utrecht, 1948. 2 dln. Werken Ver. tot uitgaaf der bronnen van het oud-vaderlandsche recht, 3e rks., no. 14. ***(Geschenk van den Schrijver.)***

Kuile, G. J. ter. Geschiedenis van de heerlijkheid Zalk en Veekaten, van het kasteel Buckhorst en van zijn bewoners. Assen, 1948. Van Gorcum's Hist. Bibl., XXXIV. ***(Recensie-exemplaar.)***

Lindemans, J. Brabantsche persoonsnamen in de XIIIe en XIVe eeuw. Leuven enz., 1947. Anthroponymica, uitgeg. door het Inst. voor naamkunde te Leuven, 1. ***(Aankoop.)***

Mededeelingen der familievereeniging Kalf f. Heiloo, 1948. no. 32. ***(Geschenk van den Heer J. Kalff Azn.)***

Meyers, J. A. en J. C. Luitingh. Onze voornamen: traditie, betekenis, vorm, herkomst. Amsterdam, 1948. ***(Aankoop.)***

Mo n c h y, S. J. R. de. De stamvader van de Nederlandse de Monchy's. [Z.pl.], 1948. herz. dr. *(Geschenk van den Schrijver.)*

Nederlands archievenblad. Groningen, 1948. jrg. LII, afl. 2 en 3. *(Geschenk van hef Min. van O., K. en W.)*

R a v e, W. Die Geschichte des Westfälischen Geschlechtes Rave. Regensberg enz., 1948. *(Geschenk van Jhr. Dr. D. P. M. Graswinckel.)*

R o b e n s, A. Elementar-Werkchen der Wapenkunde. Düsseldorf, enz. 1790, 1791, 2 dln. dl. 1. Etwas von Stammtafelen u. vollständige Sammlung aller im gülisch-ritterbürtigen Collegio vorhandenen aufgeschwornen ritterbürtigen Familien-Wapen. dl. II. Vollständige Sammlung der im kurkölnisch-ritterbürtigen Collegio zu Bonn. u. im westphälisch-ritterbürtigen Collegio zu Arensberg aufgeschwornen vorhandenen Familien-Wapen. *(Aankoop.)*

R o g g e, J. Het geslacht Rogge te Zaandam. Drie eeuwen familiegeschiedenis tegen den achtergrond van nering en bedrijf. Koog aan de Zaan, 1948. *(Recensie-exemplaar.)*

[R o y e n, R. v a n.] Het archief van de stichting Erven Cornelis Sprongh. gestenc. [Leiden, 1948.] *(Geschenk van den Schrijver.)*

S c h o l t e n s, H. J. J. Uit het verleden van Midden-Kennemerland. Den Haag, 1947. *(Aankoop.)*

Sprecher von Bernegg, A. Wappen der Anno 1854 lebenden Geschlechter der Stadt Chur. Zürich, [z.j.]. *(Aankoop.)*

Stamtafel van het geslacht Stolk in 6 tabellen. [Z.pl., 1934.1 *(Aankoop.)*

S t a r i n g, A. Damiaan Hugo Staring, een zeeman uit de achttiende eeuw, 1736-1783. Zutphen, 1948. Drie zeelui uit de achttiende eeuw: Damiaan, Evert en Antoni Staring, I. *(Geschenk van den Schrijver.)*

Des grossen und vollständigen Weiglischen Wappenbuchs erstes Supplement oder Nachtrag, mit einer Vorrede J. D. Kölhers .... von den Erfindern der Wappenschattirungen enz. Nürnberg, 1753. *(Aankoop.)*

Wijzigingen aan te brengen in de genealogie van het geslacht Fabius, zoals deze is opgenomen in den 19en jaargang van „Nederland's Patriciaat" in 1930. [Z.pl., 1949.] gestenc. *(Geschenk van den Heer G. Fabius.)*

Z i n k w e g Mzn., B. B. Familieboek van het geslacht Zinkweg, 1639—1939. Schiedam, 1939. gestenc. *(Geschenk van den Schrijver.)*

De Amsterdamse en Bodengravense ter Meulens,

'door Dr. Johan E. Elias.

(vervolg van LVXI, 24.)

II.

De grondkggcr van het familievermogen: Jan ter Meulen IJ (1749—1830).

Intussen was de jongste van Jan's twee zonen, *Jan fer Meulen* II (wiens oudere broeder Hendrik hierna ter sprake zal komen), te Amsterdam in zijn vaders voetspoor getreden. Wel werd hij reeds op 6 Maart 1770, als *„Jan ter Meulen,* zoon van *Jan fer Meulen,* koorndrager en poorter", en dus zonder opgave van eigen beroep, in het Poorterboek ingeschreven, maar pas vier jaren later, op 25-jarigen leeftijd, volgde ook z ij n benoeming door Burgemeesteren tot korendrager (28 Januari 1774). Vermoedelijk werd voor dit ambt de meerderjarigheid vereist. Een half jaar later, 19 Juli 1774, viel hem het voorrecht ten deel bovendien tot lichterman aangesteld te worden [13]: een bewijs, dat hij er, van den beginne af aan, een ruimere ambitie dan zijn vader op na hield. Dat Jan 11 aldus als lid in beid e gilden opgenomen werd, was een gunst, die slechts weinigen ten deel viel. Want zij stelde den aldus begunstigde (zegt Wagenaar) in staat „van beide de gilden onderstand (te) genieten: 't welk anderszins, in 't algemeen, ongeoorloofd gekeurd is". Jan Jr. moet dus wel, zoals uit dit voorspoedige begin van zijn carrière blijkt, onder de vier Burgemeesteren van Amsterdam in dat jaar een specialen begunstiger hebben gehad.

Tussen het lidmaatschap der beide gilden bestond enig verschil. Was bij dat der korendragers het aantal g i l d e b r o e d e r s als norm gesteld, bij de lichtermans gold als zodanig het aantal z o l d e r s c h u i t e n of „l i c h t e r s". In 1641 was dit aantal op 250 gesteld, die elk in eigendom toebehoorden aan een lichterman. De totale sterkte van het gilde werd dus op deze bijzondere wijze gefixeerd. Men werd dan ook pas lichterman na overname van de schuit van een voorganger, hetgeen volgens de waardering van Overlieden van het Lichtermansgilde diende te geschieden. Daaruit volgt, dat, kon een korendrager het werk met zijn handen af, de korenlichterman zich een lichter diende aan te schaffen en derhalve over het daartoe benodigde kleine kapitaaltje moest beschikken. Als huur voor zijn lichter (zijn eigen arbeid daaronder begrepen) mocht hij tot ƒ 6.— daags beuren. Liep de huur hoger op, dan — maar dàn alleen — stond het den koopman vrij zich buiten het gilde tot andere eigenaars van klein binnenvaartuig te wenden.

Tot zover Wagenaar. Omtrent de koren- of graanfactors, met wie de broeders der beide gilden steeds ten nauwste samenwerkten, deelt hij voorts mede, dat de kooplieden zich gemeenlijk van dezen bedienden, om het opzicht te houden op het bewerken hunner granen en het arbeidsvolk (der twee genoemde gilden) in 't werk te stellen en te betalen. Maar hij verzwijgt daarbij de verdere aspecten van het graanvertier, die juist tot recht begrip van de usances in het graanvak van zo groot belang zijn. Zo laat hij na ons mede te delen, dat de korendragers tevens „beunhazen" (en dit waarschijnlijk wel in hun eigen graanbranche) konden zijn en de korenfactors zich als broeders in de beide werkliedengilden konden laten opnemen, ja er eigenlijk den toon aangaven. Deze democratisch aandoende vermenging van „heren" en „knechten" werkt zo uitermate verwarrend, dat het soms nauwelijks mogelijk is thans nog vast te stellen in welke betrekking een gegeven gildebroeder op een bepaald moment tot zijn gilde en tot den graanhandel staat: of men in hem een arbeider, beunhaas of korenfactor moet zien. En toch, welk een aanmerkelijk verschil bestaat er tussen deze drie klassen! De beunhaas verheft zich reeds boven den gewonen arbeider en de op zijn beurt ver boven den beunhaas uitstekende korenfactor bezorgt niet alleen (zoals Wagenaar het voorstelt) voor de kooplieden het vervoeren en zolderen der granen, maar treedt in meer uitgebreiden zin op als handelsgemachtigde en zaakwaarnemer van de graanhandelaars (te Amsterdam en elders), door wiens bemiddeling vaak grote transactiën op de graanmarkt tot stand komen.

Hoe moeten wij ons nu *Jan ter Meulen* Jr. in zijn hoedanigheid van pasbenoemd lid van het Korendragers- en van het Lichtermansgilde in 1774 voorstellen? Om „onder-

13) Beide gedateerde gildepenningen berusten onder den heer W. ter Meden, te Amsterdam.

stand van beide gilden te genieten" (wat Wagenaar als het eigenlijke doel van de cumulatie van het lidmaatschap der twee corporatiën beschouwt) was het den jongen Jan waarlijk niet te doen. Want het is wel uitgesloten, dat hij zelf ooit de koren- en zoutzakken geschouderd of den lichterboom gehanteerd beeft. Waarom hij dan wèl tot de gilden is toegetreden? Een passage in het Ambtenboek, die de drie klassen opsomt, waarin de lichtermans verdeeld waren, geeft de oplossing van dit raadsel. De lichtermans, meldt deze officiële bron, bestaan uit: 1°. gildebroeders, die lichters en „vrijheid" hebben, 2°. die wel de „vrijheid" maar geen lichter hebben, 3". „looze gildebroeders", die voor weduwen (de „vrijheid" hebbende) lichters mogen voeren, „maar niet voor hen zelfs, tenzij de vryheit alvoorens gekogt te hebben en dezelve alvoorens geagreëert zijnde".

Deze „vrijheid" nu, waar in de gilden alles om draaide, was het begeerlijke bezit, waar allen, die zich als korenfactor (of soms ook maar als beunbaas) ten dienste der kooplieden bezighielden met het vervoer van de granen en het zout van de zeeschepen in het IJ naar de stad en het „zolderen" ervan, zo gaarne naar dongen. Aan het gildelidmaatschap zullen wel bepaalde voorkeursrechten verbonden zijn geweest. Maar bovenal betrok het den werkgever binnen de belangengemeenschap van de arbeiders, waarmede hij dagelijks moest werken, knoopte aldus tussen patroon en werkvolk een vasten band en gaf hem daarbij vaak, als Overman, gezag over zijn medebroeders, die tevens zijn ondergeschikten waren. Patriarchale verhoudingen, die de rust in het bedrijf *onge*twijfeld ten goede zullen zijn gekomen.

Dat de, met Wagenaars hiervóór aangehaalde bewoordingen geschetste, verrichtingen der korenfactors ook die waren van *Jan ter Meulen* bij zijn intrede als gildebroeder mag wei als zeker worden aangenomen. Stellig zal hij, van den beginne af aan, reeds in zijn vak „gemakeld" of — zoals zijn vader — „gebeunhaasd" hebben. Maar zijn optreden als volwaardig korenfactor zal wel samengevallen zijn met zijn benoeming door Burgemeesteren tot makelaar, den 10en Augustus 1786 (welke functie hij pas op 15 October 1812, dus nog onder het bewind van Napoleon, zou neerleggen [14]).

Intussen mocht hij zich, als voortuitstrevend man, met een goed verstand en leidersgaven toegerust, van meet af aan in het vertrouwen en de waardering van zijn medegildebroeders verheugen. Het duurde dan ook niet lang of zij bleken bereid ook hun belangen in zijn handen te leggen. Reeds twee jaren na zijn intrede werd hij, den 17en Januari 1776, door de lichtermans op de nominatie voor Overman van 't Gilde geplaatst; maar pas in 't volgende jaar, den 7en Januari 1717, door Burgemeesteren als zodanig uit het bij hen ingediende dubbeltal gekozen.

Zo kwam onze Jan dus nu, een jaar lang, met zijn drie collega's, elken Zaterdag in het hun toegewezen ambtelijke vertrek onder de Oude Brug bijeen, om er voor de belangen van het gilde en zijn leden werkzaam te zijn. Zij genoten daarvoor een kleine vergoeding: „voor hunne moeite en verteeringe", zegt alweer Wagenaar, „werd hun ƒ 275 in 't jaar toegelegd." Een gratis pijpje en glaasje kon daar dus nog wel van af. Jan's bemoeiïngen werden gewaardeerd, want in 1780, 1783 en 1786 zag hij zich telken male, zoals gebruikelijk, voor één jaar, als Overman herkozen. Inmiddels had hij zich ook in de politiek begeven, als aanhanger van de Patriottenpartij. die streefde naar vernieuwing in ons verouderde

[14]) Mededeling van den beer F. de Josselin de Jong uit het Register der Makelaars (G. A. Amsterdam).

en vermolmde staatsbestel en aanleuning aan het Frankrijk der nieuwlichters. Dit bracht, toen de „Kezen" in 1787 het tegen de „oudstaatsgezinden" en Oranjemannen moesten afleggen, mede, dat Jan het lot der vooruitstrevenden in den lande moest delen. Hoewel zijn gildebroeders hem in 1789 en voorts telken jare tussen 1791 en 1795 bovenaan de nominatie van Overlieden plaatsten, werd hij door Burgemeesteren voortaan stelselmatig gepasseerd [15]). Bij de hoge heren. die thans resoluut tegen het Patriotisme — waarmede zij vóór 1787 aarzelend samengespannen hadden — front maakten. was hij voor goed uit den pas.

Zou het als een uiting van zijn Patriotse gevoelens kunnen beschouwd worden, dat hij op dit hoogtepunt van zijn politiek elan zijn naam meende te moeten verdietsen tot *„Jan Ter Moolen"*, om aldus zijn vaderlandse gevoelens zeer nadrukkelijk te onderstrepen? Zo althans komt hij niet alleen in 1786 voor op de lijst der Amsterdamse makelaars, maar ook, 17 Juni 1785, door zijn eigen handtekening bekrachtigd, op het „Reglement of wetten van 't departement der natuurkunde" van Felix Meritis [16]). Want de waarlijk „wakkere" man had, behalve voor de politieke noden van zijn land, ook een open oog voor de in wijde kring onder de burgerij zich voelbaar makende drang naar verhoging van het peil der algemene ontwikkeling. Zo liet hij zich reeds vóór 1785 in het voor propagering van populaire wetenschap ijverende Genootschap Felix Meritis opnemen. Een man, die op alle manieren met zijn tijd medeleerde: zo wordt *Jan ter Meulen* II wel het best gekarakteriseerd.

Opvallend is het nu, dat de naam van dezen wel zeer overtuigden Patriot, die tot 1795 geregeld als no. 1 op de voordracht tot Overman van het Lichtermansgilde voorkomt, na dat jaar niet meer wordt genoemd, olschoon toen juist zijn eigen partij over haar tegenstanders zegevierde en zodoende alle belemmering voor zijn uiteindelijke benoeming wegviel. Het is niet te gewaagd te veronderstellen, dat de Revolutie een radicalere groep in 't gilde naar voren had gebracht, van welker elementen de intussen tot behagelijken welstand opgeklommen *Jan ter Meden* (die nu zijn vroegeren naam weer hernomen had) zich liever distancieerde. hetgeen dan wel impliceert, dat deze omstreeks 1795 reeds als korenfactor — onder de firma Jan ter Meulen en Co [17]) — een man van zekere betekenis aan de Amsterdamse Beurs moet zijn geweest. Een man, die goed op weg was zich tot een „beursfiguur" van groot formaat en Amsterdams notabele te ontwikkelen. Wij komen hem in alle geval in latere jaren tegen als primus inter pares Onder de Amsterdamse korenfactors. Nòg nam de IJstad — het aloude emporium van den „Oostersen" graanhandel — in deze branche een voorname plaats in. Wanneer wij dit in het oog houden, dan wordt het begrijpelijk welke mogelijkheden de Amsterdamse Korenbeurs

[15]) Ambtenboek (G. A. Amsterdam).

[16]) Register der Makelaars en Archief van 't Genootschap Felis Meritis (G. A. Amsterdam). Het lijkt mij niet uitgesloten, dat met deze curieuse voorbijgaande naamgril van „Jan ter Moolen" samenhangt de vervaardiging, op diens last van het ongeveer uit denzelfden tijd dagtekenende (hiervóór in noot 2 vermelde) cachet met het molenwapen („Ter Moolen" ?), waarvan het gebruik later eveneens achterwege bleef.

[17]) Blijkens mededeling van Mejuffr. Mr. E. C. M. Prins, chartermeester aan het Algem. Rijksarchief te 's-Hage, verzochten *Jan Ter Meulen* (ook: *Termeulen) en Co.*, te Amsterdam (Dagbl der Verg. v. d. Prov. Repr. v. h. Volk v. Holland, 22 Juli 1795) en kregen zij bij decreet dier vergadering, van 4 Augustus 1795, vergunning, om drie last rogge uit de provincie te voeren naar Meppel, „mits vergoedende de Praemie op den invoer gesteld" (R.A. IIIe Atd., Holland, Supplement Franse Tijd, no. 6, 1795/6, Donkere Kamer, lijst 2, Dagbl. 4 Aug. Zie ook: Holland, no. 4447, Dagblad alsvoren, 22 Juli 1795).

aan een zaakkundig en met het nodige „aanvoelen" der conjunctuur begaafd man bood om er, ten allen tijde, fortuin te maken.

Op dit „ten allen tijde" mag hier wel sterk de nadruk worden gelegd. Want het is een wel zeer opmerkelijk feit, dat de volle ontplooiïng der ter Meulens als zakenlieden valt in den „Fransen tijd" (1795—1813), die als een tijdperk van diep verval van onzen handel en vrijwel algemene verarming bekend staat. Hoe was het mogelijk, zal men zich afvragen, in zulk een tijd in zaken rijk te worden? En toch is het Jan ter *Meulen* II gelukt in die, met een zwarte kool in onze geschiedenis gemerkte, jaren den grondslag te leggen van het soliede fortuin van zijn geslacht. Ook enkele anderen zijn er in dienzelfden tijd in geslaagd zich, van onder op, in de zakenwereld naar boven te werken. Men denke slechts aan den vermaarden brasseur d'affaires en stichter van Rijsenburg, den als weldoener alom geprezen Petrus Jodocus van Oosthuyzen, den ondernemenden en bekwamen leverancier van het Franco-Bataafse leger en vriend van den opperbevelhebber dier krijgsmacht, generaal Marmont [17a]). Zou nu de levensgeschiedenis van van Oosthuyzen ons misschien een vingerwijzing kunnen geven ten opzichte van de opkomst van *Jan ter Meulen* II?

De biographie van van Oosthuizen verwijst ons, als bron van grove winsten, naar de intendance van het nieuwgeschapen Franco-Bataafse leger, dat hier te lande volledig uitgerust, gekleed en.. .... gevoed moest worden. De uitrusting en kleding waren o.a. aan den Rijsenburgsen grootindustrieel opgedragen, die er schatten aan verdiende, zonder trouwens in de achting van zijn landgenoten te dalen. Een van diens vrienden, de vrijwel onbemiddelde d'Amblé, te Austerlitz, verkreeg de leverancie van den, voor de Franse militairen onmisbaren, wijn aan de legerkampen. Maar primair was toch de voeding dezer troepen en in de eerste plaats het leveren der voor de militaire bakkerijen benodigde granen, die men nergens anders dan uit Amsterdam kon betrekken. De grootste koper op de Amsterdamse graanmarkt — aan wien bovendien de voorrang boven alle andere gegadigden toekwam — zal dus wel de „Bataafse" intendance zijn geweest. En deze had bij haar aankopen de bemiddeling nodig van een tussenpersoon, die ais „fournisseur des armées" (zoals het gebruik bij de Franse legeradministratie medebracht) de gewenste transactiën tot stand bracht.

Dat daarbij Jan ter Meulen, als gematigd Patriot en belcwaam vakman, goede kansen maakte om voor deze bemiddeling aangezocht te worden, ja, dat hij allicht, als de beschikking hebbende over aanzienlijke partijen granen, vanzelf tot de meest in aanmerking komende „kopstukken" in zijn vak behoorde, zou ons niet behoeven te verbazen. Aan zulke leverantiën moeten wel aanzienlijke voordelen verbonden zijn geweest. Zulk een zeer aannemelijke toedracht zou dan ook, zonder meer, de verklaring geven van zijn, anders onbegrijpelijk snel in dien schralen tijd, verworven fortuin. Met schele ogen behoeft hij daarom niet aangekeken te zijn, want de Amsterdamse handelsstand was, vóór onze inlijving bij Frankrijk door Napoleon, overwegend Patriots en Fransgezind. In welke gezindheid het stadsbestuur, dat den in den omgang innemenden charmeur Marmont, den opperbevelhebber der Franco-Bataafse troepen, op de handen droeg, haar voorging. Al hadden de Franse „bevrijders" hun waren aard reeds zeer duidelijk gedemonstreerd, toch bleven de met hen aangeknoopte zakelijke betrekkingen nog altijd bevredigend. De grootste „huizen van negotie" knoopten gaarne relatiën met de legerleveranciers aan, en voeren er wel bij. En dat zal op de Amsterdamse Korenbeurs, die door Jan ter *Meden* gefrequenteerd werd, wel eveneens het geval zijn geweest. Van enige reprobatie van zulke handelingen is in dezen benarden tijd van verminderd vaderlands bewustzijn niets te merken.

17a) Zie Maandbl. Ned. Leeuw, LXIV, kol. 109, 115 vlg.

Hoe het zij, na de verjaging der Fransen en het herstel onzer onafhankelijkheid, in 1813, vinden wij *Jan* ter *Meulen* terug als een vermogend man. Zelfs had hij reeds de inconvenienten aan den rijkdom verbonden, leren kennen, toen, in datzelfde jaar, zijn 28-jarige stamhouder Jan als een der 82 zonen van de voornaamste en de rijkste burgers van Amsterdam – de jeunesse dorée der stad – door de Fransen ingelijfd was bij Napoleon's guardes d'honneur. Zijn bescheiden woning op den N.Z. Voorburgwal „over de Hopmarkt", waar hij in 1777 voorkomt, had hij waarschijnlijk reeds verwisseld tegen het deftige huis op de Herengracht, bij de Brouwersgracht, dat hij in 1819 en later bewoonde. Het gezin was klein en bestond uit man, vrouw en een dochter, Sara *Hendrika* (1779—1859), die ongehuwd bleef. Van de beide zoons was de een jong gestorven: de ander, *Jan*, trouwde in 1814 en ging toen het huis uit.

Zo had Jan II een rustigen ouden dag, tot hij, 80 jaar oud, den 31en Juli 1830 overleed. Zijn echtgenote, Sara *Elisabeth Rondeboom*, met wie hij te Amsterdam 3 November 1778 getrouwd was, overleed vóór haar man, den 18en November 1827, in den ouderdom van 71 jaar. Ook zij behoorde, evenals haar man, tot een uit geringe omstandigheden opgekomen geslacht. Zij was een zeemansdochter. Haar uit Karlscrona in Zweden geboortige vader *Pieter Rondeboom*, „varendsman", had, „als getrouwt hebbende *Anna Hansze de Wit*, dochter van *Hans Hansz. de Wit*, in zijn leven schoenlapper en poorter", 27 Juli 1745 het Amsterdamse poorterschap om niet verworven. Na eerst als weduwnaar hertrouwd te zijn met Grietje *Valk*, in de Lindestraat, had hij zich, toen zelf in de Lindestraat woonachtig, in Juli 1753 voor den derden maal in den echt begeven met *Elisabeth Tijk*. Uit dit derde huwelijk was Sara *Elisabeth* den 30en Augustus 1756 geboren. Deze had twee broeders: *Pieter Rondeboom* (die 31 December 1795 benoemd werd tot 2en luitenant bij de Gewapende Burgermacht of Schutterij te Amsterdam) en de winkelier *Jan Rondeboom*, die beiden op 21 Januari 1790 als „zoons van *Pieter Rondeboom*, varensman", in 't Poorterboek van Amsterdam staan opgetekend. Ook deze twee zwagers van Jan ter Meulen II hadden het dus tot een zekeren welstand gebracht. Het algemene kenmerk van dezen gehelen familiekring is de onweerstaanbare opgang naar een welverzekerden socialen status, die ook in ons volgende hoofdstuk waarneembaar is.

III.

De verfhandelaar Hendrik ter Meulen (1744—1805) en zijn Bodengravense nagedacht.

In het vorige hoofdstuk zagen wij *Jan ter Meulen* II, den j o n g s t e n zoon van *Jan* I, zijns v a d e r s lijn door trekken. De o u d s t e zoon daarentegen, *Hendrik ter Meulen*, die nu onze aandacht vraagt, zocht en vond zijn e i g e n weg. In zijn jonge jaren moet deze zich reeds, als ijverig en schrander, „comptoirknecht" de moeilijke beginselen van het koopmansvak hebben eigen gemaakt. Zo kon hij zich op zijn 25e jaar zelfstandig vestigen als „boekhouder", in welke hoe-

danigheid hij zich 6 Maart 1770 — tegelijk met zijn broeder Jan (bij wiens naam géén beroep vermeld wordt) als poorter liet inschrijven. De „boekhouder" van destijds, men begrijpe dit wel, was geen kantoorbediende, maar voerde doorgaans onder deze bescheiden benaming het beheer over een rederij, die een of meer schepen ter koopvaardij of visserij uitzond. Van welke schepen de eigendom (bij wijze van „scheepsparten") verdeeld was over een soms groot aantal particuliere geldbeleggers: een in de 18e eeuw zeer gebruikelijke beperking van het aan de zeilscheepvaart verbonden hoge risico. Het *was* overigens volstrekt niet uitgesloten, dat de „boekhouder" daarbij tevens de belangen waarnam van enkele voorname principalen, die hem daartoe volmacht hadden gegeven [18]).

Het zal wel met het, juist in deze jaren vóór den Vierden Engelsen Oorlog zo uiterst winstgevende, redersbedrijf verdiende kapitaal zijn geweest, dat *Hendrik ter Meulen,* nog vóór 1788, in gemeenschap met een associé, een eigen handel in verfwaren, onder de firma Wiselius & ter Meulen kon oprichten. Deze zaak, dreef hij (in latere jaren onder de firma H. ter Meulen & Zoon) in zijn woning op 't Water, het elfde huis van den Dam af (nu no. 91). Ook hij wist zich dus als handelsman een soliede positie te verwerven. Hij kon zich dan ook, zelfs in die ongunstige tijden, een royaal bestaan veroorloven, zoals blijkt uit zijn aankoop — wellicht om aan zijn tweede vrouw des zomers het buitenleven te verschaffen, dat zij in haar eerste huwelijk gewend was geweest — van de hofstede „Spaarnstroom" met tuin, aan den toen nog landelijken zoom der stad Haarlem: de Schalkwijkerlaan buiten de Amsterdamse Poort.

Het verdient opmerking, dat *Hendrik ter Meulen* den 7en April 1771 in eerste huwelijk trouwde met *Anna Eymer* (15 April 1747-25 October 1787), die den uit Homberg (Hessen) geboortigen bakker *Hendrik Eymer,* in de Vinkenstraat, tot vader, en diens uit G r o n a u afkomstige vrouw *Harmijna Harpeslagers* tot moeder had. Geven wij er ons rekenschap van, dat een dochter uit een der zijtakken van de Gronausche ter Meulens — *Johanna ter Meulen,* geb. 25 Maart 1708 — den 4en Mei 1729 gehuwd was met een *Gerrit Arend Harpenschlaget,* dan komen wij wellicht tot de conclusie, dat er tussen bakker Eymer (of liever zijn vrouw) en hun schoonzoon ter Meulen reeds van huis uit een zekere verwantschap moet hebben bestaan.

Ook Hendrik's tweede huwelijk is waard enigszins meer uitvoerig gememoreerd te worden. Reeds een jaar na het overlijden van zijn zozeer betreurde eerste vrouw, die hem met zes kinderen had achtergelaten, trad hij te Amsterdam den 2en September 1788 andermaal voor het altaar, ditmaal met de bijna 47-jarige *Elisabeth Boomhoff.* Gaf de bruidegom daarbij blijk van een sinds zijn eersten echt toegenomen welvaart en verhoogd standsbewustzijn — immers rangschikte hij zich „onder de classis van dertig gulden", terwijl hij in 1771 met „de classis van ses gulden" genoegen had genomen — ook bij de bruid valt zulk een stijging in maatschappelijken rang niet te miskennen. Den 27en November 1741 te Amsterdam als dochter van den weinig bemiddelden wijnkoper *Jacob Boomhoff,* op den Haarlemmerdijk [19]), en diens huisvrouw *Wijnanda Neevens* geboren, had zij te Haarlem in October 1766 de hand gereikt aan den veel ouderen Alkmaarsen notabele *Gerard Pan.* Deze, destijds sinds anderhalf jaar weduwnaar van zijn eerste vrouw *Anna Elisabeth van*

[18]) Zie Maandblad Amstelodamum, 1948, blz. 42.

[19]) Zie Cohier der Personele Quotisatie van 1742, blz. 288,

den Heuvel. was een man van stand. Hij behoorde tot een in Noord-Holland welbefaamd geslacht en had in zijn jongere jaren als onder-koopman in dienst der Oost-Indische Compagnie en pakhuismeester in het gouvernement Malacca (als hoedanig hij in 1743 voorkomt) fortuin weten te maken. Na zijn repatriëring in Alkmaar neergestreken, was hij daar in 1762 tot schepen verkozen en leefde er — tot zijn dood, midden Februari 1783 — op ruimen voet in de stad en 's zomers op zijn buitenhuis „Vergelegen" in de Schermeer, waar hij als landeigenaar tot de hoofdingelanden behoorde.

Van zijn zoons uit zijn eerste huwelijk was de oudste, *Jan Nicolaas Pan,* gehuwd met de voorname Hoornse patriciërsdochter Maria *Johanna van Akerlaken,* als schepen (1782) en raad (1785-1788) in de regering van Alkmaar opgenomen, terwijl diens jongere broeder, de chirurgijn *Jan Pan,* burgemeester van Egmond aan den Hoef werd [19a]). Het was dus in een aanzienlijk milieu, dat Hendrik ter Meulen, *toen* hij haar het hof maakte, de weduwe Pan in Alkmaar aantrof: ongetwijfeld een representatieve vrouw, en een frisse vrouw tevens — ondanks haar bijna 47 jaren — die het kon bestaan zich voor vier jaren jonger uit te geven dan zij was, om het leeftijdsverschil met haar 44-jarigen tweeden echtgenoot te bemantelen. In vitaliteit bleek zij trouwens uit te munten, daar zij haar man 28 jaar overleefde en pas den 28en October 1833, 92 jaren oud, hem volgde in 't graf. *Hendrik zelf* was reeds 16 September 1805 op huize „Spaarnstroom" aan verval van krachten overleden en werd den 21en September d.a.v. te Amsterdam in de Oude Kerk ter aarde besteld [20]).

Uit Hendrik's eersten echt, met Anna Eymer, was behalve twee dochters (en een aantal jonggestorven kinderen) één zoon gesproten, die naar zijn vader genoemd was en omtrent wien hier nog het een en ander te vermelden valt. Deze *Hendrik ter Meulen* Jr. (7 Februari 1779— 15 Februari 1849) zette, als enige zoon, na zijns vaders dood, diens affaire op 't Water voort. De zaak in verfstoffen werd in verloop van tijd door hem nog uitgebreid met een loodwitfabriek te Bodegraven, waarover een compagnon van Hendrik het bewind voerde, terwijl deze laatste de producten van dit bedrijf te Amsterdam verhandelde. Aan den handel in de verfstof werd aldus de fabricage ervan toegevoegd, hetgeen wel getuigt van den ondernemingsgeest ook van dezen ter Meulen. Toen het echter door het slechte beheer van den mede-firmant met de fabriek dreigde mis te lopen, nam Hendrik in 1831 het kloeke besluit de stad te verlaten, om zich verder geheel aan de loodwitindustrie (die later, nieuw bewijs van zijn doortastendheid in zaken, met een azijnfabriek werd uitgebreid) te wijden. Hij vestigde zich dus te Bodegraven, waar hij de ruime directeurswoning, met bijbehorende „plaats" betrok. Hij noemde het huis, naar het eiland, vanwaar hij de grondstof voor zijn bedrijf betrok, „Rhodus"; in 1840, het trouwjaar van zijn zoon *Jan ter Meulen,* die hem in de zaak terzijde stond, liet hij er voor dezen een kleiner huis, „Klein Rhodus" geheten, naast zetten. Wijd en zijd in den omtrek waren daarna deze huizen en hun algemeen geliefde bewoners bekend.

Reeds twee jaren na zijn vestiging in zijn nieuwe woon-

[19a]) De gegevens omtrent *Elisabeth Boomhoff's* doop en huwelijk en de familie *Pan* (wapen: in blauw drie dakpannen) heb ik onderscheidenlijk te danken aan Mr. A. Le Cosquino de Bussy, gemeente-archivaris te Amsterdam., en Dr. Mr. J. Belonje tc Alkmaar.

[20]) Omtront het overlijden van ***Hendrik ter Meulen, zijn*** begrafenis te Amsterdam en zijn buitenhuis onder Haarlem, mocht ik de nodige gegevens ontvangen van de heeren W. J. J. C. Bijleveld, F. de Josselin de Jong en A. Bandijk, ambtenaar ten gem. archieve te Haarlem,

plaats ontviel vader *Hendrik,* op 7 Februari 1833, zijn echtgenote *Rachel Anthonia Pennis,* die hem tien — bij haar dood deels nog jonge — kinderen geschonken had. Dat wij over dit moederloze gezin van den weduwnaar tot in alle bijzonderheden ingelicht zijn, danken wij aan onze bekende schrijfster Marie van Zeggelen, die, zelf zijdelings met dezen landelijken tak der ter Meulens enigszins verwant, het uitgebreide archief van „Rhodus" tot haar beschikking kreeg, om er, onder den titel „De Wachters van het Groene Huis", hun familieroman uit op te bouwen.

In 't middelpunt van dit familieverhaal staat, mèt den braven en Godvrezenden vader *Hendrik.* diens bij moeders dood 22-jarige nog ongetrouwde oudste dochter *Henriette Antonia,* het lieve, dappere, altijd montere „Jetje", den vader tot steun in alle bezwaarnissen, voor de broeders en zusters een tweede moeder. Zij is het, die, als de goede genius van 't huis, met vaste hand het grote huishouden bestiert en allen om haar heen in leed met raad en daad ter zijde staat, eigen geluk daaraan opofferende, háár geluk vindende in dat van de anderen. Tot zij, na zovelen, die haar lief waren, verloren te hebben, in 1887, op 76-jarigen leeftijd, het moede hoofd neerlegde. Het is de familiekring, in al zijn intieme huiselijkheid en idyllisch innig samenleven zich scharende òm den vader en zijn oudste dochter, dien Mevrouw van Zeggelen ons beschrijft. Wij leren er het — met chais, diligence en trekschuit moeizaam onderhouden — gezellige onderlinge verkeer met vrienden en kennissen van elders uit kennen, zo nodig voor deze stedelingen, die te midden van een zo geheel anders gaande boerenwereld verplaatst zijn, waarmede nochtans het overal om zich heen wel doende Jetje het uitstekend weet te vinden. Dit alles is het oud-Hollands familieleven waarlijk op zijn best.

Het kon niet anders of het vertrek van *Hendrik* Jr. naar het moeilijk bereikbare Bodegraven moest op de betrekkingen van hem en de zijnen met den Amsterdamsen tak een ontbindenden invloed uitoefenen. In de „Lijst van gasten op Rhodus", vanaf 1834 [21]), worden „Neef *(Jan) ter Meulen* en huisvrouw" maar ééns vermeld. Nadien lieten zij er zich niet meer zien. Wel bracht hun 12-jarige jongste zoon *Karel* [21a]) in Juli 1843 in het „Groene huis", zoals „Rhodus" wel genoemd werd, een negental vacantiedagen door, maar met diens vertrek hield alle intiemere omgang tussen beide branches op. Zelf heeft schrijver dezes in den grootouderlijken kring nooit met één enkel woord over de Bodengravense verwanten horen spreken. Nòch over den autodidact-ingenieur *Willem Hendrik ter Meulen* (1830—1901), die, met zo weinig succes, een groot deel van zijn leven besteedde aan pogingen, om met een zelf bedachte, elders zeer veel toegepaste, machine tot het duiken in zand, de schatten der Lutine aan de zee te ontwoekeren: noch over den in zijn tijd vermaarden zoon van diens broeder *Jan:* den zo begaafden schilder, tevens humanist *François Pieter* („Frans") *ter Meulen* (1843— 1927). Zij zullen deze, van gemis aan sympathie tussen beide tak-

[21]) Lijst van gasten op „Rhodus" (Familie archief van Dr. J. ter Meulen te 's-Hage).

[21a]) *Karel Eduard ter Meulen* (1831-1883) liet uit zijn huwelijk met Jaooba *Baltina* ***Elisabeth*** *Damalvy Molière,* behalve een dochter, twee zoons na, die ieder op zijn gebied naam maakten: *Carel Elisa* ***ter Meulen*** (1867—1937), bankier," chef van het Huis Hope & Co, financier van internationale reputatie, die 17 jaar lang een leidende rol in het financiële Volkenbondwerk zou spelen; en Dr. ***Henri ter Meulen*** (1871—1942), scheikundig ingenieur, hoogleraar in de analytische scheikunde en de de scheikunde der bouwstoffen aan de Technische Hogeschool te Delft (1905), lid der Kon. Nederl. Akademie van Wetenschappen (1931) en doctor honoris causa der Universiteit van Amsterdam (1932).

ken getuigende vervreemding allicht beter begrijpen wanneer wij ons van de hiervóór beschreven Bodengravense tot de Amsterdamse neven wenden, om ook die nader te leren kennen.

IV.

De rijkaard Jan ter Meulen III, alias „Jan Coupon" (1784-1865).

Wij zagen hiervóór, dat *Jan ter Meulen* II, behalve een dochter, slechts één zoon en stamhouder naliet, die, aangezien de dochter ongetrouwd bleef, voorbestemd was een minstens even vermogend man als zijn vader te worden. Deze *Jan ter Meulen* III was dus de eerste van zijn geslacht, wien het voorrecht te beurt viel met een zilveren lepel in den mond geboren te worden. Dit voorrecht bracht echter reeds vroeg verplichtingen mede. Zo zag hij zich in 1803, pas 18 jaar oud, in de zaak van zijn vader opgenomen, hetgeen dááruit blijkt, dat hij den 9en Februari van genoemd jaar — en dus lang vóór de daartoe gewoonlijk vereiste meerderjarigheid — door het „Committé van Algemeen Welzijn" der stad werd toegelaten tot den eed als poorter van Amsterdam [22]): een hoedanigheid die elke zakenman noodzakelijk moest bezitten. Anderhalf jaar later, in 1805, zond zijn vader den 21-jarige op tournée naar de Oostzee — het gebied waarmede hij als graanhandelaar de meeste zaken deed, — om er zich bij de relatiën der firma in de voornaamste kuststeden te presenteren en er zich ter plaatse omtrent de handelsomstandigheden te oriënteren, waarbij ook Hamburg en Bremen werden bezocht. Dat de Franse autoriteiten hier te lande zich — wel niet zonder reden — voor de zakenreis van den jeugdigen vertegenwoordiger van het huis ter Meulen naar de „korenlanden" levendig interesseerden, blijkt uit het kenmerkende feit, dat het aan dezen door het Amsterdamse stadsbestuur den 9den October 1805 uitgereikte paspoort niet door een N e d e r l a n d s e overheid, maar door den „Commissaire Général des Relations Commerciales de l'Empire français en Batavië" (le 14 Brumaire An 14) werd gewaarmerkt.

Op minder aangename wijze bemoeiden de Franse machthebbers zich acht jaren later — in welken tussentijd ons land bij Frankrijk was ingelijfd — met den toen, tot zijn ongeluk als vrijgezel nog dienstplichtigen 28-jarige. In 1813 nl. achtte Keizer Napoleon het nodig, zijn door den rampzaligen veldtocht naar Rusland, in 't vorige jaar, geducht gedund leger aan te vullen, om den tegen Franrijk oprukkenden Geallieerden het hoofd te bieden. Daartoe werden ook nieuwe regimenten Guardes d'honneur, gerecruteerd uit jongelui van aanzienlijke en vermogende familiën der bij Frankrijk ingelijfde landen, die tevens als gijzelaars voor de trouw van deze wingewesten moesten dienen, op de been gebracht. En tot de daarvoor te Amsterdam opgeroepenen behoorde ook onze jonge Jan [23]), wiens marschroute hem over Utrecht, Den Bosch, Maastricht, Luik en Luxemburg naar Metz voerde, waar hij zijn militaire opleiding zal hebben ontvangen. Het geluk wilde, dat hij niet lang na de voltooiing ervan — zonder ooit den kruitdamp op het slagveld geroken te hebben — door het binnenrukken der Geallieerden in Parijs en de daaropvolgende afdanking van Napoleon (6/11 April 1814) zijn

[22]) De poorter-eed op perkament berust onder den heer W. ter Meulen, te Amsterdam, evenals het paspoort van 9 Oct. 1805 naar de Oostzee.

[23]) Zie Algem. Nederl. Familieblad, 111, blz. 295. Een lijst in handschrift, met de familienamen der 82 te Amsterdam in 1813 opgeroepen Guardes d'Honneur en de marschronte, berust in het familie-archief van Dr. J. ter Meulen, te 's-Hage.

vrijheid herkreeg. Hij lag in die dagen, in 't hartje van Frankrijk, te Bourges in kwartier (gerieflijk genoeg in het Hôtel de Touraine, rue de N. Dame des Victoires), waar hij reeds den 20en April als vrij man van den Maire der stad een paspoort kreeg, om zich naar Parijs te begeven [24]). Daar meldde hij zich, volgens voorschrift, twee dagen later aan bij de Préfecture de Police en bij den Russischen gouverneur der bezette stad, waarna hij zich over Breda (waar de Nederlandse stadscommandant den len Mei zijn pas aftekende), naar Amsterdam spoedde. Met hoeveel vreugde zal de behouden tot de zijnen teruggekeerde enige zoon en stamhouder in het ouderlijke huis ontvangen zijn!

Of met deze kortstondige militaire episode Jan's huwelijk, op 27 September 1814, te Amsterdam, met de twintigjarige officiersdochter van adellijke afkomst [25]) ***Agneta Wilhelmina Johanna Rühle won Lilienstern*** (1794-1862) — die de ter Meulens met een geheel anderen maatschappelijken kring in aanraking bracht — in enig verband staat, zullen wij wel nooit te weten komen. Verandering bracht deze verbintenis in zijn bestaan slechts door nieuwe gezinsvorming; op zijn carrière als Amsterdams zakenman was zij niet van invloed. Voor en na bleef hij dezelfde wegen bewandelen als zijn vader, die ook hem, zoals hiervóór reeds aangestipt werd, den 10en Februari 1803, door hem in het Lichtermansgilde te laten opnemen [26]), op 18-jarigen leeftijd, in het graanhandelsmilieu had geïntroduceerd. Als associé van zijn vader, en na diens dood in 1830 als zijn opvolger in zaken, werd hij weldra gerekend onder de kopstukken van de Amsterdamse Beurs. Immers was het vooral door z ij n stuwkracht en koopmanschap, dat de korenfactorsfirma er zich, op de door den vader gelegde hechte grondslagen voortbouwende, een leidende positie in den graanhandel wist te verwerven, die den naam ter Meulen te Amsterdam vermaard en ten slotte zelfs legendair zou maken. Legendair werd ***Jan ter Meulen*** III door zijn rijkdom, die hem den nog een halve eeuw na zijn dood in zijn vaderstad algemeen bekenden bijnaam „Jan Coupon" bezorgde. De gehele stad kende bij zijn leven de zware en gedrongen figuur, die nooit anders dan in deftige rok en witte das ter Beurze verscheen. „Jan Coupon heeft de duit", plachten de menschen, als er over hem gesproken werd, meesmuilend te zeggen.

Achter zijn rug werd er trouwens nog méér over hem gezegd; want hij had vele benijders en die lieten hem gaarne „over de tong rijden". Hij zou, heette het, zijn fortuin voornamelijk te danken hebben aan zekere vanouds in den graanhandel, en vooral bij de graanfactors gebruikelijke praktijken, zoals b.v. het ruim nemen van monsters, waarbij veel „aan den strijkstok bleef kleven". Nog tientallen jaren na zijn heengaan deed dit praatje in Amsterdam de ronde. Nu behoeft men er niet aan te twijfelen, dat de handel in granen — evenals die in tal van andere branches — ruimschoots gelegenheid bood tot velerlei manipulatiën. En of een zo schrander zakenman als Jan Coupon de knepen van zijn vak

[24]) Dit merkwaardige paspoort, aan 't hoofd waarvan de gedrukte formule „De par l'Empereur et Roi" is doorgeschrapt en vervangen door „An nom du Gouvernement provisoire de France", berust onder den heer W. ter Meulen, te Amsterdam..

[25]) De vader, Jaoob *Carel Wilhelm de Rühle von Lilienstern,* geb. te Leiden 1770, overl. in Suriname 1824, getrouwd te Zalt-Bommel 1792 met *Johanna Engelberta Tieboel, was* majoor-ingenieur bij de genie. Zijn vader' trouwde te Leiden (ondertrouw 21 Febr. 1769) als *Jacob Conrad Friedlieb* b a r on de R. v. *L.* met *Catharina Francina* Wobma, (Zie ook: Briefadliches Taschenbuch 1912, pag. 805).

[26]) Ook deze gildepenning berust onder den heer W. ter Meulen, te Amsterdam,

wel heeft gekend: men zou hem onrecht aandoen door eraan te twijfelen! Maar voor een kruimeldief, die met zijn morswinsten allicht een kous vol stuivers en schellingen bijeen schrapen, maar stellig geen tonnen gouds in de wacht slepen kan, mogen wij dezen millionnair niet aanzien.

Het behoeft niet te verwonderen, dat in het leven van zulk een rijkaard het geld een grote rol heeft gespeeld. Hoe vaak toch komt het niet voor, dat pas na ettelijke geslachten het geld niet meer zijn eigenaar, maar de eigenaar zijn geld bezit? In zijn huis — eerst op den Singel bij de Torensteeg en daarna (in 1841 en tot zijn dood) op de Herengracht, over de Warmoesgracht, „in den Arent", no. 202 — waar hij als huismonarch autocratisch heerste, was dan ook niet alles rozengeur en maneschijn. Wel liet, naar haar portret te oordelen, ook zijn vrouw zich niet de kaas van het brood eten. maar toch gingen bij den zuinigen huisheer de belangen van de geldkist vóór de zachtere gevoelens jegens zijn gezin. Zijn verhouding tot zijn zuster kan als treffend voorbeeld van deze geestesgesteldheid dienen. Al was „Jan Coupon" met aardse goederen zeer rijkelijk gezegend, tòch wilde hij daar. om de helft van de vaderlijke erfenis, die aan deze, vijf jaar oudere zuster — de reeds genoemde ongehuwde ***Sara Hendrika — was*** toegevallen, niet missen. Vandaar dat hij zuster Saar naar de ogen zag en een klacht harerzijds over haar eenzaam leven voor den liefhebbenden broeder aanleiding was, om haar een van zijn jonge kinderen — hij had er immers negen, een nestvol! — als huisgenote af te staan. Het kind, een meiske, uit de roezige drukte van het ouderlijke huis plotseling in het doodse interieur van een tobberige oude tante overgeplant, treurde er en kwijnde, zodat men genoodzaakt was haar na enigen tijd weer naar huis te halen., Maar geen nood: in haar plaats moest een broertje — een gevoelig ventje — tante gezelschap gaan houden. Zeven decenniën later schrijnde bij den tachtigjarige de herinnering aan 's vaders hardvochtige „opvoedingssysteem" nog na. De vader bekommerde zich meer om de erfenis: en die was gered!

Veel méér dan dat hij er warmpjes inzat valt er van „Jan Coupon" niet te vertellen. Met het openbare of het verenigingsleven liet hij zich — voorzover men na kan gaan — niet in: zijn zaken namen hem geheel in beslag. Wel was hij. in navolging van zijn vader, tot het Genootschap Felix Meritis toegetreden, maar dit kan hij evenzeer gedaan hebben omdat dit lidmaatschap in de Amsterdamse „betere kringen" tot den bon ton behoorde, als uit innerlijken drang naar ontwikkeling of naar het kunstgenot, dat de bekende concerten van „Felix" den leden bereidden. Zijn enige aanraking met de kunst was de aan den vermaarden modeschilder Jan Willem Pieneman (1779-1853) gegeven opdracht, om zijn portret en dat van zijn vrouw te schilderen [27]), hetgeen eerder als een manifestatie van het ontwakend gevoel van eigenwaarde dan als een bewijs van kunstzin te beschouwen is.

Maar dan aan geestelijke of aesthetische zal deze zakenman allicht aan materiële waarden gehecht hebben. In alle geval weten wij, dat hij op zijn tijd van het goede der aarde ter dege wist te genieten. Men leze slechts den, van hem bewaard gebleven brief van 13 Augustus 1849 aan onze grootmoeder [28]), waarin hij, na haar bedankt te hebben voor hare gelukwensen bij zijn verjaardag, op 10 Augustus, al schertsend vertelt, dat hij het door zijn schoondochter hem toegezonden lekkere hapje met een glas edel nat „arroseerde", zoals hij het zelf uitdrukt. Zijn zwak voor gastronomie deelde

[27]) Deze beide portretten zijn in het bezit van denzelfde.

[28]) Deze brief berust onder Schrijver dezes.

hij trouwens met zijn zuster, zoals uit het vervolg van het schrijven blijkt: „Morgen gaan wij bij Tante *(Sara Hendrika* ter *Meulen)* dineren, zo op 't ogenblik ontvang ik de boodschap, dat uw papa *(Benjamin Tra Kranen)* vooral ook moet komen: zeg hem in het geheim, dat het zeker extra zal zijn, want ik denk dat Bussink (de vermaarde kok, die aan „den rijkdom" placht te leveren) daarbij de eerste viool zal spelen". En dan laat hij er aan 't slot deze eigenaardige ontboezeming op volgen: „De he' van Betsy (zijn toen 19-jarige dochter *Elisabeth Margaretha ter Meulen)* ontving ik wel met genoegen, maar ik had daarbij een overheerlijk cadeau (wordt hier een „overheerlijke" lekkernij bedoeld?) verwagt, breng haar toch eens zusterlijk onder het oog, dat zij mij voortdurend met zulke zaken te vriend moet houden, er komt anders nooit iets goeds van." Dit is wel wat een Fransman zou noemen: une plaisanterie un peu lourde! Maar zij typeert den man.

Al met al moeten wij wel tot de conclusie komen, dat „Jan Coupon" een pientere en arbeidzame, maar waarschijnlijk cultureel niet bijzonder begaafde handelsman, een van uiterlijk vertoon afkerig burger en een niet al te fijngevoelig mens moet zijn geweest. Een type, dat wel niet veel verschild zal hebben van het gemiddelde zijner tijdgenoten uit zijn zakenkring, die, evenals hijzelf, nog niet zo lang geleden uit het milieu van het Korendragers- en het Lichtermansgild waren voortgesproten. Allen tezamen een soliede ras vormend, zoals, wat den ter Meulenstam betreft, blijkt uit het feit, dat „Jan Coupon" (die 12 Juli 1865 overleed) de acht kruisjes „haalde", evenals zijn vader (die 81 jaar werd), welk voorrecht ook zijn oudste zoon Jan *ter Meulen* IV ten deel zou vallen.

Het geslacht Oostenvelt,

door J. T. F. SLUITER.

De stamvader van dit geslacht. *Coert Jansen,* is afkomstig uit Hamburg. Zijn zoon *Henricus* wordt nl. in het Album Studiosorum der Groningse Universiteit vermeld als Hamburgensis.

De eerste jaren in Groningen voeren zij nog geen familienaam. Die tref ik eerst aan in de huwelijksproclamatie van *Henricus* in 1638, terwijl zij reeds in 1630 er gevestigd zijn. De leden van deze familie zijn rooms-katholiek.

Alle geciteerde stukken bevinden zich in het Rijksarchief te Groningen.

Genealogie:

I. *Coert Jansen.* Hij is het, die in 1631 het gildrecht, en in 1632 het kleine burgerrecht der stad Groningen verwerft: die in 1642 in het koopman- en kramergilde ingeschreven wordt: in 1651 genoemd als Coert Jansen, cremer „bij der A kercke woonachtich" [1]); in 1656 als coopman in Groningen [2]), en als borger in Groningen [3]); overl. voor 1665; tr. *Geertruidt Dercx* [1]), overl. in 1665 [4]).
Uit dit huwelijk:

1. Otto *Coerts Oostenvelt,* volgt II.
2. *Henricrrs Conradi Oostenvelt,* volgt IIbis.

1) Rechterl. arch. IIIx no. 38, fol. 12vso.
2) IIIx no. 38, fol. 327.
3) IIIx no. 38, fol. 262vso.
4) Koopman-en kramergildeboek,

3. *Jantien Coerts Oostenvelt;* overl. 1666; tr. circa 1642 *Harmen Berents Sevenstern,* brouwer; ingeschr. in het Brouwergilde in 1642; verwerft het gildrecht in 1644: overl. tussen Febr. 1667 en Febr. 1668 [5]); zn. van *Berent Hindricks Sevenstern en Anna* [5]).
4. *Geertruidt Coerts Oostenvelt;* leeft nog Jan, 1691 [6]); tr. le. Groningen 1650 (procl. 9 Nov.) *Ludolf Abbringhe,* brouwer: ingeschr. in het brouwergilde in 1651; overl. tussen 1653— 1655; zn. van *Warmen Abberinck* en *Stijntje* [7]); tr. 2e. circa 1655 *Abel Hovinge,* brouwer; ingeschr. in het brouwergilde 1656; in het koopman- en kramergilde in 1668; overl. kort voor Maart 1669: zn. van *Jan Hovinge* en *Jantien* [8]).

II. *Otto Coerfs Oostenvelt,* brouwer, verwerft in 1636 het gildrecht, ingeschr. in het brouwergilde in 1636, testeert 14 Juni 1658 [9]), overl. tussen April 1670 en Febr. 1672 [10]); tr. Groningen 15 Nov. 1635 (procl. 17 Oct.) *Himmighjen Sevenstern,* overl. Groningen 22 Sept. 1678, dr. van *Berent Hindricks Sevenstern* en *Anna* [5]).
Uit dit huwelijk:

1. *Cafharina Oostenvelt,* overl. tussen 1681 en Febr. 1687 [11]), tr. le. circa 1661 *Jacobus van Goor,* brouwer, verwerft het buirmaelrecht in 1657, ingeschr. in het brouwergilde in 1661, overl. voor 1666; tr. 2e. Sappemeer 18 Febr. 1666 (procl. Groningen 27 Jan. 1666) *Hendrick Sevenstern,* brouwer, ingeschr. in het koopman- en kramergilde 1663 of 1665, in het brouwergilde in 1666, verwerft het buirmaelrecht in 1671, overl. tussen Nov. 1682 en Aug. 1686, zn. van *Lambert Hindricks Sevenstern* en *Gesina Middendorp* [5]).
2. *Johanna Oostenvelt,* overl. tussen Juni 1717 en Oct. 1723 [12]), tr. le. Groningen 26 Aug. 1662 (procl. 2 Aug.) *Jan Betinck,* ingeschr. in het koopman- en kramergilde in 1663, overl. kort na Maart 1667 [13]); tr. 2e. Groningen 9 Juni 1669 (procl. 22 Mei) *Christophor Sevenstern,* brouwer, ingeschr. in het brouwergilde in 1666, in het koopman- en kramergilde in 1669, overl. tussen Mei 1706 en Mei 1712, zn. van *Lambert Hindricks Sevenstern* en *Gesina Middendorp* [5]).

IIbis. *Henricus Conradi Oostenvelt,* advocaat, als student in de rechten aan de Universiteit te Groningen ingeschreven 15 Mei 1635 als „Hamburgensis", overl. tussen Mei 1649 en Mei 1661 [14]), tr. Groningen 1638 (procl. 7 April) *Anna Vinckenborch,* averl. na Oct. 1670 [15]),

5) Zie genealogie Sevenstern, Nederl. Leeuw LXIV (1947).
6) 111 no. 69, fol. 183.
7) IIIx no. 32, fol. 418. Deze *Stijntje* is dezelfde als *Trientje Albers,* vrouw van *Luitien Jans (Helda),* die de eerste erfvoogd was van het Baroldigasthuis. Immers *Harmen Abbringhe* en *Stijntje* Worden genoemd als stiefvader en moeder van *Johan Luitiens Helda* (IIIx no. 16, fol. 61), terwijl bekend is, dat *Luitien* Jans en *Trientje Albers* zijn ouders waren (Versl. Rijks oude Arch. XLIII, 1920, 11 bijlage VI Gron.: stukken Wreesman met bijbeh. tabel, bewerkt door B. Lonsain, in handschrift in een exempl. in het R.A. te Gron.).
8) IIIx no. 50, fol. 184 vso.
9) Verz. fam.pap. inv. no. 144.
10) IIIx no. 51, fol. 72vso en no. 52, fol. 250.
11) IIIx no. 66, fol. 45.
12) IIIy, 27 Febr. 1725 en IIIx no. 101, fol. 74vso.
13) IIIx no. 48, fol. 201.
14) IIIx no. 29, fol. 379vso en no. 43, fol. 127.
15) IIIx no, 51, fol. 182.

dr. van Jacob Vinckenborch en *Anna van Goor, weduwe* van *Menso Pathuis* [16]).

Uit dit huwelijk:

Clemens Andreas Oostenvelt, overl. voor Jan. 1690, wanneer zijn erfgenamen ***een*** accoord aangaan nopens zijn nalatenschap [17]), hij was ongetrouwd.

De kwartierstaat van Petrus Ludovicus de Pauly (1746—1817),

door IR M. J. NIX.

Bij het streven om van ***Petrus Ludovicus de Pauly, voor***komende in de stamreeks ***de Pauly,*** gepubliceerd in Nederland's Patriciaat X (1919), den kwartierstaat op te stellen, ben ik op enkele fouten gestuit. Tevens is het mij gelukt een beter licht te werpen op de afstamming van ***Petrus Ludovicus,*** hoewel het mij niet mogelijk was de stamreeks verder terug te voeren dan ***Henricus Pauly*** (grootvader van Petrus Ludovicus), die ook reeds in het Ned. Patr. vermeld is.

De heer Henry Baillieu te Tongeren in België heeft de meeste gegevens, die hieronder vermeld worden, verzameld in de archieven van den Burgerlijken Stand aldaar. Gemakshalve zal hierna de bron Burgerlijke Stand te Tongeren met B.S.T. aangeduid worden.

Beschouwen we de personen in onderstaanden kwartierstaat:

Jean *Arenberg* [1]), geb. Tongeren 19-1-1645, † Tongeren 19-6-1732, ×
Doems Gertrude

Jacques Grouwels, † Tongeren 19-8-1751.
Ida Gertrude Moers [2]), geb. Tongeren 27-6-1682, † Tongeren 2-1-1742.

Henricus Pauly, † Tongeren *1.1-8-1759.*
Maria Elisabeth van Arenburch, geb. Tongeren 11-4-1678, † Tongeren 2-1-1742. ×

Jean Baptiste van Aken, × Tongeren 1-12-1727.
Cornelia Agnes Grouwels, (of *Groels)* geb. Tongeren 5-9-1703.

Joannes Petrus de Pauly, geb. Tongeren 16-6-1707, † Tongeren 14-11-1765, verheven i/d adelstand bij dipl. van 10-9-1745. × Tongeren 20-1-1751.

Ida Geertruida van Aken, geb. Tongeren 11-2-1730, † .....

Petrus Ludovicus de Pauly, geb. Tongeren 13-6-1746, † 's-Hertogenbosch 16 Aug. 1817.

Bij mijn onderzoek bleek mij, dat te 's-Hertogenbosch op 16 Aug. 1817 is overleden: ***Pierre Louis de Paulij,*** gepens. majoor, gehuwd met ***Anna Catharina Cobes,*** oud ***61*** jaar, zoon van wijlen ***Jean Pierre de Paulij*** en wijlen ***Ida Gertrude van Aken.*** Hieruit zien we tevens dat het geboortejaar van Petrus Ludovicus niet 1746 doch 1756 zou zijn, blijkens de door hem behaalde leeftijd. Het gelukte mij niet, zijn huwelijk met ***Anna Catharina Cobus,*** dat te Nijmegen gesloten zou zijn, aldaar terug te vinden.

[16]) A. Pathuis, Oosterhuijzen te Eenrum, Gron. Volksalm. 1942, pag. 105.

[17]) IIIx no. 69, fol. 183.

[1]) ***Jean Arenberg*** was zoon van *Jean Arenberg,* geb. ***Berg,*** bij Tongeren, 23 Dec. 1616, landbouwer † Tongeren 18 Juli 1683, en (tr. Berg, bij Tongeren, 22 Juli 1642) *Gertrudis Jacobs,* van Lauw, bij Tongeren.

[2]) Zij was dochter van *Lambert Moers* en *Agnes Hollanders.*

De vader van ***P. L. de Pauly*** heette dus ***Joannes Petrus (Jean Pierre) de Pauly*** en de moeder heette ***Ida Geertruida (Ida Gertrude) van Aken,*** terwijl de resp. voornamen in het N.P. vermeld staan als ***Joannes*** en ***Geertruida.*** De B.S.T. geeft van dit paar de geboorten in reg. VII, 27 en VIII, 161, het huwelijk in reg. XVII, 27, het overlijden van ***Joannes Pefrus de Pauly*** in reg. XXI, 115, terwijl het overlijden van *Ida* ***Geerfruida van Aken*** niet te vinden was.

Volgen we eerst het voorgeslacht van ***Ida Geertruida van Aken:*** haar vader ***Jean Baptiste van Aken is*** volgens de B.S.T. afkomstig uit Bilzen (Belg. Limburg); hij is te Tongeren als poorter ingeschreven 30 Juni 1730. Navraag in Bilzen leverde echter een negatief resultaat op: de archieven aldaar schijnen geen enkele maal den naam van ***Aken*** in de registers te herbergen! Het spoor is hier dus voorlopig doodgelopen. De B.S.T. vermeldt het huwelijk van ***Jean Baptiste van Aken in*** reg. XVI, 127, de geboorte van zijn vrouw in reg. VI, 294, terwijl het overlijden van dit paar niet te vinden was. Het overlijden van ***Jacques Gtouwels*** vindt men in reg. XXI, 43, geboorte en overlijden van diens vrouw ***Ida Gerfrude Moers*** in reg. V, 88 en XX, 191; het huwelijk is niet gevonden.

Keren wij nu terug tot ***Joannes Petrus de Pauly.*** Het N.P. bericht, dat hij bij diploma van 10 Sept. 1745 in den adelstand werd verheven door hertog Maximilian Joseph von Bayern, Rheinpfaltzgraf; ik ben er nog niet in geslaagd zulks te verifiëren. Wanneer men in het N.P. verder leest, dat zijn ouders heten ***Henricus Pauly*** en ***Elisabeth d'Aremberg,*** terwijl het wapen van de Pauly in de linkerhelft een arend open beerg toont, zo wekt dit mogelijk de veronderstelling, dat men hier te maken heeft met het Belgische adellijke geslacht d'Aremberg, doch de kwartieren van ***Maria Elisabeth van Arenburch*** doen wel zien, dat hier niet van het adellijk geslacht sprake ***is. Joannes Petrus de Pauly*** beging een kleine misstap, immers, zijn zoon ***Petrus Ludovicus*** wordt precies 9 maanden na de verheffing in den adelstand geboren, toen zijn nog ongehuwde moeder, ***Ida Geertruida van Aken, 16*** jaar oud was; eerst 4½ jaar later treedt zij in het huwelijk met ***Joannes Petrus de Pauly.***

De B.S.T. biedt ons slechts het overlijden van ***Henricus Pauly*** in reg. XXI, 89, en geboorte en overlijden van zijn vrouw ***Maria Elisabeth van Arenburch*** (dus niet ***Elisabeth d'Aremberg!)*** in resp. reg. V, 11, en XXI, 72. Een leemte in de huwelijksboeken van 1689— 1708 doet het nagaan van het huwelijk onmogelijk maken.

Helaas is de geboorte van ***Henricus P.*** niet in de B.S.T. gevonden. Wel komen er reeds in de 16e eeuw ***Pauli's*** voor, doch aansluiting hierop ontbreekt.

Het is merkwaardig, dat in het N.P. X niets vermeld werd over het voorgeslacht van ***M. E. van Arenburch,*** daar de B.S.T. nog verschillende gegevens biedt: haar vader ***Jean Arenberg is*** opgetekend in reg. 111, 26 en XX, 91; haar grootvader ***Jean Arenberg*** staat in reg. XVIII, 239 vermeld, zijn beroep is landbouwer, en zelfs zijn ouders zijn nog na te gaan: ***Arnold Arenberg*** en ***Christine Danen.***

Toch heeft het geslacht Arenberg een belangrijk persoon voortgebracht. n.l. de broeder van Jean (1645—1732), dus een oom van Maria Elisabeth van Arenburch. Het is de beroemde maarschalk Peter ***Daremberg.*** Bizonderheden over hem zijn beschreven in „Bulletin de la Société Scientifique et Littéraire du Limbourg", deel XXVI, pag. 69 [3]).

[3]) Zie over hem ook Biographie Nationale de Belgique I, pag. 435, onder ***Pierre*** aan *Arenberg.*

Men kan nu de volgende mogelijkheden onder ogen zien: a) Peter Daremberg kan, gezien zijn bizondere carrière, in den adelstand verheven zijn geworden; b) zijn voornaam kän geschonken zijn aan Joannes Petrus de Pauly, die kapitein in het Regt. Royal Allemand moet zijn geworden en in 1745 geadeld werd, wellicht ook door toedoen van zijn vermaarden oudoom, Peter Daremberg. Navraag hieromtrent in België mocht mij nog geen antwoord opleveren.

Het wapen *Arenberg* vindt men in het Stadsarchief van Tongeren in reg. 419 (armorial der rederijkers), fol. 1-11. Men omschrijft dit als volgt: „een schild van zilver met adelaar van sabel, open vleugels, boven een berg van sinopel". Dat de in bijgaande kwartierstaat vermelde Aremberg's dit wapen gevoerd hebben, is mij niet bekend, doch het is duide-'lijk, dat dit wapen overgenomen is bij het samenstellen van het wapen de Pauly, zoals dit omschreven is in het N.P. (1919). In het Stadsarchief te Tongeren is geen wapen de Pauly gevonden. Verdere navraag hierover in België bleef nog onbeantwoord.

Foutieve wapens en namen in diverse bronnen,

door R. T. MUSCHART.

(vervolg van LXVI, 32.)

ten Haage.

Elisabeth **ten** *Haage,* overleden te Utrecht 27 Juni 1644, de vrouw van *Gerrit Harskamp,* zijdelakenkooper aldaar, wonende naast het Stadhuis en dochter van *Albert ten Haage en . . . . . van Sevender,* voerde volgens het Algemeen Ned. Familieblad 1887, pag. 113, 114 en 116 als wapen: „doorsneden, A. in zilver een zwart wiel, waaraan langs den buitenrand 4 roode menschen (1-2-1) bevestigd (dus rad van avontuur?); B. in goud 3 visschen van natuurlijke kleur."

Het Armorial Général Suppl. vermeldt dit wapen met de zelfde kleuren als het wapen van eene Utrechtsche familie *ten Haege.*

Volgens het M.S. Wapenboek, getiteld „Grafs en Wapen", deel I, folio 657, in het Gem. Archief te Utrecht, waar geen kleuren zijn aangegeven, vertoonden de wapens van voornoemde *Elisabeth ten Haegen* (zooals zij daar genoemd wordt) en van *Peter van Haegen,* beiden vermoedelijk in 1433, welke wapens voorkwamen in het huis van den apotheker Munnicks naast het Stadhuis te Utrecht, de 3 visschen zwemmende en boven elkaar, doch het voorwerp in de bovenhelft als onderstaande afbeelding.

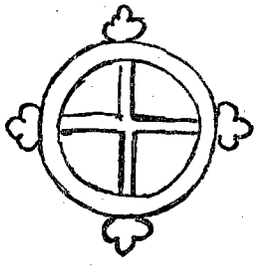

Het wapen van eene zelfde familie dus in diverse bronnen verschillend weergegeven' Aangezien ik het nimmer in origineele bronnen gevonden heb, kan ik niet constateeren, welk juist is.

Haas.

Volgens de Notes historiques et généalogiques sur la commune d'Aymeries et la famille d'Aumerie, pag. 160, voert een familie *Haas* als wapen: „in zwart een gouden dwarsbalk vergezeld boven van 2 gouden acht p u n ti g e sterren" en als helmteeken: een zilveren uitkomende b o k.

Geheel hetzelfde is dit wapen in het Armorial Général beschreven met den naam *Haes.*

Dit wapen is niet geheel juist, tenminste het zegel van *Everhardt Haes,* in 1601 schepen van Wezel, in de Bijlagen tot de rekeningen van den rentmeester-generaal Johan Strick in het Archief der Heeren en Graven van Culemborg, en het zegel van *Everard van Elverigh genant Haas,* in 1708 stadhouder der heerlijkheid Westervoort, in het Rechterlijk Archief Westervoort, en de lakafdruk van *E. van Elverigh genaamd Haes,* in 1687 te Arnhem vermoedelijk ontvanger der verpachtingen *voor het* Kapittel ten Dom *te* Utrecht, in de Brieven aan dat kapittel vertoonen zonder kleuraanduiding de sterren z e s p u n t i g en als helmteeken een uitkomenden h a a s,

de Haas.

Volgens de Heraldieke Bibliotheek 1876, pag. 269, voerde een familie *de Haas,* die in de 16e eeuw in de regeering van 's-Hertogenbosch zat, als wapen: „gevierendeeld, 1 en IV in zilver 3 zwarte linkerschuinbalken vergezeld van 5 zwarte koeken: 11 en 111 in blauw een zilveren ster."

In de eerste plaats merk ik op, dat deze beschrijving onvoldoende is, aangezien de rangschikking der koeken niet vermeld is, in de tweede plaats, dat dit wapen in zeer vele andere bronnen steeds met den naam *de Haze* voorkomt, ook wel met den naam *de Haze de Georgio* als eene Amsterdamsche familie, en in de derde plaats met de schuinbalken bovendien links vergezeld van een lelie.

Hackstein van Hemerstein.

Jacobus Hackstein van Hemerstein, burgemeester van Rhenen, die in 1782 de heerlijkheid Cadier en Heer in Limburg kocht, voerde volgens de Limburgsche Gemeentewapens door Eversen, pag. 104, als wapen: „in blauw een van goud en zwart gedeelde penning-koek."

Dit zelfde wapen komt met den naam Hacksteen voor in het Armorial Général.

Volgens de Publications de la Société hist. et Archéol. dans le Limbourg 1876, pag. 160, evenwel voerde deze burgemeester, aldaar vermeld als *Jacques de Hackstein de Hemerstein,* een totaal ander wapen, n.l.: „in blauw 3 zilveren lelies met spitsen voet, als omgekeerde gaffel gerangschikt en boven vergezeld van een zilveren omgekeerden wassenaar."

Volgens deze Publications, pag. 147, 160 en 166, kocht deze burgemeester 30 Juli 1782 behalve de heerlijkheid Cadier ook het kasteel Blankenburg in Zuid-Limburg van de erven W. T. de Jacobi, in welk kasteel hij, na 30 Mei 1800 van zijne vrouw *Johanna Gertrude Hoising* gescheiden te zijn, in vrije liefde leefde met *Eva Helena Jacqueline de Swart,* oudste dochter van wijlen *Marcel de Swart* te Maastricht, waarbij een zoon *Jan Pieter,* en overleed hij in 1808 op Hemerstein bij Rhenen.

En om alles nog ingewikkelder te maken moet, volgens een mij verstrekte mededeeling, in de raadzaal te Rhenen het wapenbord hangen van Mr. S. *Haksteen* van omstreeks 1780 met als wapen: „in zilver een zwart paard voor de helft

komende uit groen water, dat van den beneden schildrand uitgaat, en in een blauw schildhoofd een gouden ster", welk wapen ook voorkomt op een wapenschildje met den naam ***Haksfeen*** in het Gemeente-Museum te Dordrecht, en in een M.S. Wapenboek van de leden der Gasthuis-Broederschap te Utrecht in het Gem. Archief aldaar als wapen van Mr. Jacob ***Haksfeen,*** in 1772 huismeester van het Bartholomeus-Gasthuis te Utrecht.

Wij zien hier dus het wapen van een zelfde familie in diverse bronnen op geheel verschillende wijzen beschreven. Aangezien ik het nimmer in een origineele bron ben tegengekomen, kan ik niet constateeren, wat het nu eigenlijk zijn moet.

Hadeking.

Volgens de Bijdragen tot de Geschiedenis van Overijssel 1875, pag. 389, voerde ***Berend Hadeking*** in 1384 als wapen: „een leeuw."

Het zegel echter van ***Beernf Hadekinck,*** in 1383 gerichtsman van Lochem, aan een charter van de vicariën te Lochem in het Rijks-Archief te Arnhem, welke *Beernt* toch wel dezelfde zal zijn als voornoemde ***Berend Hadeking,*** vertoont als wapen: „een klimmendehond."

ten Haeff.

Volgens de Heraldieke Bibliotheek 1874, pag. -177, voerde ***Pefronella Maria Gerriëffa ten Haeff.*** geboren te 's-Gravenhage 18 Febr. 1795 en 8 Sept. 1820 te Goor getrouwd met ***Jan Hendrik Zegers,*** heer van Breklenkamp, als wapen: „in zilver een zwarte egge van driehoekigen vorm getopt met een zwarte merlet."

Zij zou de laatste afstammelinge geweest zijn van de Zeeuwsche familie van dezen naam.

Indien deze Petronella inderdaad een lid geweest is van de Zeeuwsche familie van dezen naam, dan heeft zij vrijwel zeker niet dit wapen gevoerd, want de Zeeuwsche familie ***ten Haaf,*** ook voorkomende als ***ten Haeff*** en ten ***Have,*** en waartoe o.a. behoorde ***Adriaen Hendricksz. fen Haef.*** in 1596 en 1598 burgemeester van Middelburg, voerde volgens het Armorial Général, de Wapenkaart der burgemeesters van Middelburg van A. van Dam en een M.S. Wapenboek van C. A. Rethaan Macaré als wapen: „in zilver 3 zwarte merletten."

Indien Petronella inderdaad dit wapen met de egge gevoerd heeft, dan behoorde zij tot eene familie ***ten Haaff,*** waartoe behoorde ***Gerarhus Gijsbertus ten Haaff,*** in 1782 en 1786 doctor in de physica te Rotterdam, en getrouwd met ***Adriana Cornelia de Bruijn,*** want diens lakafdrukken in protocol 6 van notaris 1. Valeton te Rotterdam en in de Brieven aan den secretaris van den Oeconomischen tak van de Hollandsche Mij. van Wetenschappen in het Oeconomisch Archief vertoonen dit wapen met de egge.

van Haeften,

Jan van Haeften, 10 Maart 1443 schepen van Kuik, voerde volgens de Collectie zegelbeschrijvingen in het Rijksarchief te 's-Gravenhage als wapen: „3 springende haze n."

Dit wapen deugt niet, want 's mans zegel met zelfden datum aan charter regest 215 van het klooster St. Agathe bij Kuik vertoont: „3 springende bokken."

De dieren zijn zonder twijfel bokken, want behalve de horens zijn de sikken zeer duidelijk te zien.

van Haeften to Verwolde.

Het zegel van ***Dirk van Haeften fo Verwolde,*** in 1608 eigenaar van het Geldersche leen den hof „Swijx" in kerspel Lochem, aan charter 1472 van de Geldersche Rekenkamer vertoont als wapen: „in vair 2 palen en in een schildhoofd een barensteel met 3 hangers."

Wij hebben hier te doen met eene vergissing van den stempelsnijder, want het gedeelte beneden het schildhoofd moet natuurlijk zijn 3 vairpalen.

van Haeghen,

Everhardus Godes van Haeghen, wonende te Doetinchem, omstreeks 1650 student te Utrecht, voerde volgens het M.S. Wapenboek van den Geldersch-Overijsselschen Studentenbond te Utrecht in het Gem. Archief aldaar als wapen: „in zilver 2 zwarte molenijzers, waarvan 1 boven rechts en 1 beneden, vergezeld van eene zwarte roos boven links."

Dit wapen is niet geheel juist, want op de talloos vele zegels en lakafdrukken van leden dezer familie te Doetinchem, door mij in diverse archiefbronnen gevonden, en o.a. van ***Everf Godefridf van Haeghen, 29*** Jan. 1684 aangesteld tot schepen van Doetinchem, zijn de 2 voorwerpen nimmer als molenijzers doch steeds als muur ankers (zoogenaamde zuilen) aangegeven, dus evenals in het Armorial Général.

de Haes. I.

Cornelis Gerrefstoon de Hoes, in 1573 raad van Leiden, voerde volgens de Leidsche Wapenkaart van G. van Rijckhuijsen als wapen: „in zilver een springende haas van natuurlijke kleur op groenen grond."

Dit wapen is niet geheel juist, want het zegel van dezen schepen van 16 Maart 1583 aan een schepenbrief van Leiden in het Algem. Rijks-Archief te 's-Gravenhage vertoont als wapen: „een klimmende haas zond er grond."

de Haes. II.

Jacob Allartszoon de Haes, in 1585 schepen van Leiden, voerde volgens het M.S. Wapenboek van van Rijckhuijsen deel 1, folio 135 verso, in het Gem. Archief te Leiden als wapen: „een klimmende haas vergezeld beneden van eene ster."

Doch dezelfde van Rijckhuijsen geeft het wapen van denzelfden schepen op zijn Leidsche Wapenkaart als volgt weer: „in zilver een springende haas van natuurlijken kleur op groen en grond vergezeld van eene zeer kleine gouden ster, geplaatst onder de buik van de haas en gedeeltelijk over den grond heengaande."

Wij zien hieruit, dat ook van Rijckhuijsen niet altijd even nauwkeurig was.

in die Hage.

Coenraef in die Hage, 4 Maart 1504 schepen van Lenculen, voerde volgens de Schepenbrieven van St. Servaas te Maastricht door Dr. P. Doppler als wapen: „een slangekopkruis en in een ovaal hartschild een schuinkruis over een dwarsbalk heengaande."

Dit wapen is niet geheel juist, want het zegel van ***Coenrarf Inde Haege, 27*** Maart 1508 schepen 's hoefs van Lenculen, dus dezelfde als vooraaande. aan charter in de Collectie Vilvoordsche charters in het Álgem. Rijks-Archief te 's-Gravenhage vertoont als wapen: „een slangekopkruis vergezeld in elken schildhoek van een vogel en in een ovaal hartschild

een dito vogel gaande over een schuinkruis, dat weder over een dwarsbalk heengaat", en evenzo0 vertoont zijn zegel van 18 Nov. 1505 aan een charter in een doos no. 6 M-NO met familie-archieven in het Rijks-Archief te Maastricht.

Ik merk hierbij op, dat een ouder lid van deze familie, n.l. *Wilhem Inde Hage,* 28 Dec. 1461 eveneens schepen van Lenculen, het wapen anders gevoerd heeft, want diens zegel eveneens in de collectie Vilvoordsche charters vertoont als wapen: ,,8 merletten zoomwijs gerangschikt en in een rond hartschild een smal schuinkruis over een dwarsbalk heengaande", dus zonder het slangekopkruis en zonder den vogel in het hartschild.

van der **Hagen.**

Volgens een M.S. Wapenboek in het familie-archief Rambonnet voerde een familie *van der Hagen* als wapen: ,,gevierendeeld, 1 en IV in blauw 3 gouden lelies; 11 en 111 in zilver 3 zwarte dwarsbalken."

Dit wapen deugt niet, het moet omgewend zijn, dus de 3 dwarsbalken in de kwartieren I en IV en de 3 lelies in 11 en 111, dus zooals het in het Armorial Général beschreven is als wapen van eene familie ***van der Hagen*** in de provincies Gelderland en Utrecht, waar gezegd wordt, dat de naam ook voorkomt als ***van der Haeghen.***

Aldus omgewend vond ik het op den lakafdruk van ***Pieter van der Hagen,*** in 1630 te Olinda als voorzitter van den politieken raad van Brazilië, in de Brieven uit Brazilië in het archief van de W.I.-Compagnie, terwijl het volgens het M.S. Wapenboek, getiteld: ,,Grafs en Wapen.", deel 1, folio 516, in het Gem. Archief te Utrecht voorkwam op een grafbord in de Catharijnekerk te Utrecht van een 8 Jan. 1716 overleden lid der familie ***Godin.***

Evenzoo komt het op de Utrechtsche Wapenkaart van W. Langerak voor met den naam ***van der*** *Haagen* en volgens de Heraldieke Bibliotheek 1074, pag. 93, werd het aldus ook gevoerd door ***Johannes van der*** *Haagen,* predikant, getrouwd met ***Clara Elisabeth van Wassenaar*** A°.....

van der Hall.

Hendrik Egberts van der Hall, burgemeester van Leiden, overleden 24 Dec. 1633 en getrouwd met de 1 Dec. 1638 overleden ***Maria van*** *Heussen Dirksdochter,* voerde volgens M.S. Wapenboek van G. van Rijckhuijsen deel 5, folio 11, in het Gem. Archief te Leiden als wapen: ,,in zilver 3 roode rozen."

Dit wapen deugt niet, want de zegels van dezen schepen van 2 Juli 1601 en 22 Dec. 1608 aan Schepenbrieven van Leiden in het A.R. Arch. te 's-Gravenhage, waarin hij genoemd is ***Hendrick Egbertszoon van der Hal,*** vertoonen als wapen: ,,een dwarsbalk beladen met 2 lelies en vergezeld van 3 rozen", dus zooals het wapen in het Armorial Général met den naam ***van der Hall*** is beschreven.

Van Rijckhuijsen zelf heeft op zijn Leidsche Wapenkaart het wapen van dezen ***Hendrick*** afgebeeld met den beladen en vergezelden dwarsbalk als hierboven beschreven, terwijl hij daarop vermeldt, dat deze ***Hendrick*** 7 Mei 1584 als raad van Leiden werd aangesteld en 24 Dec. 1632 overleed. Van Rijckhuijsen is dus in deze al heel onnauwkeurig.

Hals.

Jacob Hals, kapitein der burgerij te Colombo, geboren te Amsterdam 6 Mei 1668 en overleden te Colombo 22 Febr. 1735, voerde volgens ,,De Wapenheraut" 1898, pag. 96, als wapen: ,gedeeld, I een bol, waarvan het bovenste gedeelte

bedekt met 2 omgekrulde blaren en het geheel gedekt met eene kroon (aldus de letterlijke beschrijving): 11 3 omgekeerde pijlpunten."

Hier is de meermalen in wapenbeschrijvingen voorkomende fout gemaakt, dat het woord ,,gedeeld" is gebezigd inplaats van het woord ,doorsneden", want volgens het Lapidarium Zeijlanicum door Leopold Ludovici met afbeeldingen der grafzerken, waar hetzelfde vermeld is, vertoont zijn grafzerk in de Wolvendahl-kerk te Colombo als wapen: ,,doorsneden, A. een gekroond voorwerp rustende op de snijlijn; B. 3 van de snijlijn uitgaande pijlpunten", het geheel als onderstaande schets.

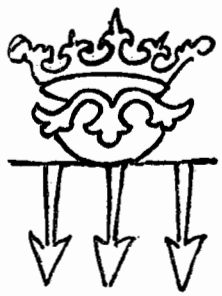

Ik merk hierbij op, dat in de Beschrijving van Haarlem door Theodorus Schrevelius een gebrekkige beschrijving voorkomt van eene familie ***Hals te*** Haarlem in de 17e eeuw, waartoe o.a. behoorde de bekende schilder Frans ***Hals,*** welke beschrijving als volgt luidt: ,,3 p ij 1 en en 3 sterren."

In verband met deze 3 pijlen en de 3 pijlpunten in de benedenhelft van het hier beschreven wapen van ***Jacob Hals*** vraag ik mij af, of er wellicht tusschen deze beide wapens ***Hals*** verband bestaat.

van Ham.

In Taxandria 1911, pag. 55, wordt geezgd, dat volgens de Nomina Scabinorum *Jan van Ham,* in 1468, 1475 en 1480 schepen van 's-Hertogenbosch, als wapen zou gevoerd hebben: „gevierendeeld. 1 en IV in goud een rood schuinkruis over een blauwen dwarsbalk heengaande; II en 111 in zilver 5 roode ruiten als schuinbalk aanstootende gerangschikt", doch dat diens zegel een geheel ander wapen vertoont, nl.: ,,3 vairpalen en in een schildhoofd rechts een schelp."

Dit laatst beschreven wapen is dan ook juist, want het zegel van dezen schepen ***Jan van Ham*** met zijn naam als randschrift aan een charter in een doos, gemerkt ,,Raad van State 2193bis" in het Alg. Rijks-Archief te 's-Gravenhage, vertoont dit wapen met schildhoofd.

Met ditzelfde schildhoofdwapen komt dezelfde schepen ***Jan van Ham voor*** in Taxandria 1901, pag. 236, en evenzoo ***Johannes van Ham,*** in 1469 schepen van 's-Hertogenbosch, in het Alg. Nederlandsch Familieblad 1900, pag. 226.

Het hier beschreven gevierendeelde wapen is dan ook niet van eene Bossche familie ***van Ham,*** maar van eene Antwerpsche adellijke familie ***van Hamme,*** zooals blijkt uit de Grafen gedenkschriften van de provincie Antwerpen, deel 1, folio 413.

van Hamel.

Abraham Louis van Hamel, van 1786 tot en met 1787 lid van den Raad van Justitie te Amboina, voerde volgens ,,De Ned. Leeuw" 1907, kol. 109, als wapen: .,een uitgetande dwarsbalk."

Dit wapen deugt niet, want 's mans zegel van 1782 eveneens als lid van dien raad van eene acte afkomstig uit het

Archief van dien raad, vertoont als wapen: „5 ruiten aaneengesloten naast elkaar, waarvan de 2 buitenste de zijschildranden raken."

Dit is een kleine wijziging van het bekende wapen ***van Hamale,*** ook voorkomende met de namen ***van Hamale en Elderen,*** en ***van Hamel,*** waarin de ruiten spitsruiten zijn, die alle schildranden raken.

(Wordt vervolgd.)

BOEKBESPREKING.

Geschiedenis van Kortenbosch, door Maurice G0yens. [z. pl.; z. j.].

In dit werk wordt op onderhoudende wijze een geschiedkundige beschrijving gegeven van het gehucht Kortenbosch, gevormd door grensgebieden van de gemeenten Brustem, Kozen en St. Truiden in Belgisch Limburg.

Sinds het begin van de 17de eeuw geniet Kortenbosch bekendheid als bedevaart-oord en de ingewikkelde geschillen over de aanspraken op het miraculeuze Mariabeeldje aldaar worden op gedocumenteerde en boeiende wijze beschreven.

De goed verzorgde uitgave geeft voorts o.a. genealogische gegevens over de families de Rethy, Claes, van Hove, d'Enckevoort etc.

Lezing van dit werk moge ik onzen lezers zeer aanbevelen: tegen de prijs van 90 fr. (franco 92 fr.) is het te bestellen bij den schrijver, Lazarijstraat 6, Hasselt (B.).

Het geslacht Rogge te Zaandam, door J. Rogge. Koog aan de Zaan, Uitgeverij P. Out N.V. 1948.

Dit aardige boekje behandelt de genealogie van het geslacht *Rogge,* stammende uit ***Jan*** *Jansz Rogh,* mr. scheepmaker te Zaandam, die 11 Nov. 1676 overleed.

Door het feit, dat het geheel geplaatst is tegen een uit-, voerige beschrijving van de economische geschiedenis van Zaandam als achtergrond, wint het werkje zeer aan belang; door een en ander wordt echter het genealogisch verband zeer moeilijk te volgen en voelt men het ontbreken van een genealogischen overzichtstaat en van een register, dat m.i. in geen enkel genealogisch werk mag ontbreken, als een groot gemis.

Hoewel op blz. 64 bij de beschrijving van een gedenkpenning op het zilveren huwelijksfeest van J. Middelhoven Jzn. en Tr. P. Rogge gesproken wordt over „de Wapenschilden van man en vrouw", wordt een wapen van dit geslacht in het boekje niet beschreven.

Onze Ministers sinds 1798, door A. J. H. van Et t e. Alphen aan den Rijn, N. Samsom N.V. 1948.

Dit handige boekje geeft een opsomming van de hoofden onzer departementen van algemeen bestuur sinds 1798: in een naam 1 ij st worden vervolgens de verschillende functionarissen alphabetisch behandeld, waarbij bij ieder, behalve plaats en datum van geboorte en overlijden, ook de namen zijner ouders worden opgegeven.

VRAGEN EN ANTWOORDEN.

(van) Aelst. In de „Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië", dl. 103, verscheen van mijn hand een artikel: „Gegevens over Anthonio van Diemen" (blz. 469—546), waarin uit den aard der zaak ook zijn vrouw enige malen (blz. 509, 510, 519) ter sprake kwam. Gewoonlijk vindt men haar genoemd ***Maria Aelsf*** of ***van Aelsf*** (van Steenbergen), vermoedelijk een verfraaiïng van haar patroniem *Aeltsz.* Haar broer, luitenant ***Aert Aelsf,*** (niet van Steenbergen, maar van Aardenburg) komt nl. herhaaldelijk voor als ***Aerf Aeltsz.,*** terwijl zijn kinderen *Willem. Jan* en *Hendrick Aertsz.* zonder meer heten. Wie kan mij iets over deze familie ***Aelsf*** of ***Aeltsz*** melden? Ik vermoed, dat de vader van ***Maria*** en ***Aert*** officier was.

Maria nam na ***van Diemen's*** dood in 1645 tot (vierden) echtgenoot ***Carel Constant. Nu*** vermeldt Elias in zijn Vroedschap van Amsterdam, dl. 1, blz. 289, een zekeren ***Johannes van Aelsf,*** die te Utrecht 5 April 1664 trouwde met ***Anna Abbas.*** Noot j op blz. 292 zegt, dat deze ***Johannes*** o.a. een zuster had: ***Maria van Aelst,*** die 18 Oct. 1661, als weduwe van ***Carel Constant, te*** Utrecht hertrouwde met *Gijsbrecht* ***van der Hoolck,*** oud-burgemeester der stad Utrecht. Is deze ***Maria*** nu werkelijk dezelfde als de vrouw van ***van Diemen? Van der Hoolck is*** dan haar vijfde man geweest; zij moet bij dit huwelijk ongeveer 60 jaar zijn geweest. Zij was, dank zij ***van Diemen,*** zeer rijk: het grote vermogen, dat de kinderen van ***Johannes*** *van* ***Aelsf*** blijkens Elias nalieten (vgl. dl. I, blz. 290 en noot k, blz. 292). zal ook wel zo te verklaren zijn. Wie kan mij uitsluitsel geven?

Bafauia . PROF. DR. W. PH. COOLHAAS.

Banning. De ascendenten gevraagd van ***Hendrik*** *Banning,* ***gehuwd*** met ***Dorofhea Gieskens,*** die 1 Febr. 1767 ***een*** zoon, *Hendrik* genaamd, liet dopen. blijkens het doopboek van de R.-K. Gemeente Zeddam.

Groenlo. F. J. H. WEYN BANNINGH.

von Bassewitz-van Domselaer. (LXV, 366). Aan de hand van het erfenis-proces (c. 1870) Hoogendijk van Domselaar (R.A. in Gelderland, fam.-archief van Lidth de Jeude-van Eek-van den Steen, afd. van Eck no. .....) (nog niet geinventariseerd)), kan ik het volgende antwoorden: ***Friedrich*** *Wilhelm* baron ***von Bassewifz.*** geb. Hoch-Seismar (Hessen) 1755, was 31 mnd. (vermeld o.a. 1-1-1775) „Vannjunker" Hessen; 87 mnd. vaandrig in statendienst; 23 Maart 1780 luitenant (bij zijn huwelijk in le Bat. Reg. Baden-Durlach, Comp. de Tallat), 11 Juni 1788 kapitein titulair (34 mnd. lang); ..... kapitein-commandant 4e comp. lijfgrenadiers, le bat., le reg. inf. de Thouars (15 mnd. lang); 1792 (18 mnd. lang) kapitein effectief, laatst op staat 1 Jan. 1794, tr. Brielle 20 April 1783 ***Johanna Cornelia*** *Benjamina* ***van*** *Domselaar,* ged. Tiel 27 Dec. 1767, dr. van ***Johan*** *Rijck* ***v. D.*** en ***Aletfa Cornelia Hoogendijk.***

Uit dit huwelijk:

1. ***Johanna Cornelia Frederika,*** ged. Arnhem 8 Jan. 1784 † jong.

2. ***Johanna*** *Carolina* ***Wilhelmina,*** ged. Grave 3 April 1785, richt later met haar zuster Brulé een winkel op te Amsterdam, niet aldaar, waarschijnlijk te Brussel, overleden: zij kreeg 23 Januari 1813 te A'dam (zij woonde toen te Rotterdam) een, 25 Febr. 1815 weer aldaar (de moeder woonde toen te Brussel) overleden, zoon ***Eduard Henry Charles van*** *Bassewitz.*

3. ***Dames Cornelius,*** ged. Nijmegen 18 April 1787, hij of no. 1 begr. te Rhenen 22 Mei 1789.

4. ***Hendryefta Alefta Cornelia,*** ged. Rhenen 28 Juni 1789, winkelierster te Amsterdam, † Brussel 28 Oct. 1836, tr. 1 °. Amsterdam 13 Nov. 1814 ***Pierre*** *Denis François Brulé,*

geb. Hauteville, (Seine Inf.), toen oud 20 jaar en employé der stedelijke belastingen te Amsterdam, † Brussel 3 Sept. 1829, zoon 'van *Pierre- Savinien B. en Anna Françoise Henaut;* 2°. Brussel (aanget. A'dam 10 April) 4 Mei 1831 *Jean François Girerd.* † voor 1836.

Uit het eerste huwelijk waren kinderen, die in het voormelde proces erven, nl.:

a. *Hermanus Els Diderick,* volgt II.

b. *Jeannette Denise Henriette,* geb. A'dam 6 Maart 1826, † na 1874 als weduwe van *Théodore Cluzeau, te Brussel.*

5. *Benjamin Johan,* ged. Hulst 2 Oct. 1791.

6. *Carolina Wilhelmina,* geb. Hulst of Leeuwarden 1793.

II. *Hermanus Els Diderik Brulé,* geb. Amsterdam 23 Sept. 1819, † Brussel 15 Febr. 1879, tr. .....

Kinderen:

1. *Eugène Henri Joseph,* rentenier te Brussel.

2. *Léon Théodore Joseph,* koopman te Brussel.

3. *Marie Emilie Eugénie,* tr. *Léon François Bicbuyck,* divisiechef aan het ministerie van Buitenl. Zaken, wonend te St. Gilles.

4. *Emile Henri Victor,* rentenier te St. Gilles.

Naarden. JHR. M. J. VAN LENNEP.

Bresser-van Domselaer. (LXV, 367). Niets naders van bekend. De nazaten, indien zij bestaan hebben, mengen zich niet in het proces. Hoogendijk van Domselaer (zie mijn antwoord von Bassewitz-van Domselaer.)

Naarden. JHR. M. J. VAN LENNEP.

van Egmond van Meresteyn. (LXV, 333). Deze vraag is reeds beantwoord in Bijdr. Vad. Geschiedenis en Oudheidkunde 4, 11, 313, n.a.v. het IJsselsteinse leengoed Rypliker-waard en wel als volgt:

1. Heer *Aelbrecht van Merenstein Heren Janszoon.* (zie Ned. Leeuw XXXII(1914), kol. 356.)

11. *Aelbrecht.* † *1468* (dit is Jr. *Albrecht van Egmond* te IJsselstein, die in 1463 lid was of werd van de Onze Lieve Vrouwe Broederschap te 's-Hertogenbosch, zie A.N.F. VI, blz. 141).

III. *Aelbrecht,* werd beleend 1468, † 1507, tr. *Hermina van Spangen.* † 1508, begr. IJsselstein.

IV. *Albert van Egmond van Metesteyn,* kastelein te Woerden, † (voor) 1539, tr. *Anna van Foreest,* † *1540.*

Naarden. JHR. M. J. VAN LENNEP.

de Gimmer. (LXV, 109). Aan gegevens in mijn familie-archief overgenomen uit het familie-archief Wegener Sleeswijk, ontleen ik de volgende stamreeks:

1. *Willem Evertsz. de Gimmer,* tr. *Elisabeth van Stertigau.*

II. *Evert de Gimmer,* † 9 Mei 1667, tr. Arnhem 2 Jan. 1630 *Meiken (Merrichen) Steenhouwer,* † Arnhem 5 Juli 1636, dr. van *Hendrik Steenhouwer* en *Weindel Wijers.*

111. *Daniël de Gimmer,* geb. 23 Dec. 1634, gemeensman 1671, diaken 1674 en pompmr. 1674 te Arnhem, tr. 8 Jan. 1668 *Bernadina van Schevichaven,* † aan de pokken 6 Dec. 1675, zn. van *Herman van Schevichaven* en *Margrietien van Wijert* (dr. van ..... *van Wijert* en ..... *Bolk Jacobsdr.).*

IV. *Evert de Gimmer,* geb. Arnhem 2 Aug. 1670, † Arnhem 24 Dec. 1710, tr. Arnhem 22 Jan. 1699 *Elisabeth Braekefelt,* geb. Arnhem 1 Febr. 1670, † ald. 8 Oct. 1718, dr. van *Jozua Braekefelt* en *Grista Spoltman.*

Amsterdam. DR. A. G. BOON.

De Heer W. Wijnaendts van Resandt in zijn artikel „Van Schevichaven (± 1420—1918)" (Ned. Leeuw XXXIX (1921), kol. 151-164 vermeldt in kol. 158, noot 16, het echtpaar *Daniel de Gimmer-Bernarda van Schevichaven* (hierboven vermeld sub 111). De aldaar verstrekte gegevens over de voorouders van *B. van Schevichaven* wijken enigszins af van hetgeen hierboven is opgegeven. Als datum van het huwelijk *de Gimmer-van Schevichaven* wordt n.l. opgegeven 29 Jan. 1668, terwijl als o u d e r s van *B e r n a r d a van Schevichaven* worden opgegeven: *Hetman van Schevichaven* en *Margaretha Bolck* en als grootouders: *Jacob van Schevichaven (* 1578— 1642) en *Margaretha van Wiert Gijsbertsdr.* (1588-1664).

Bovengemeld artikel van den Heer Wijnaendts van Resandt geeft bovendien meer gegevens over bovengenoemde personen uit het geslacht *van Schevichaven,* alsmede over hunne voorouders.

RED.

Glavimans. In 1675 was secretaris van- en in 1685 was drossaert van Drunen *Christiaan Glaviman(s).* Ik ken vier dochters van hem, n.l.: 1. *Christina,* die in 1682 huwde met *Jan Kievits; 2. Antoniske,* huwt in 1685 met *Zeger Loeff;* 3. *Adriana,* in 1687 gehuwd met *Jan Maartensr. van Bockhoven,* en 4. *Maria,* in 1688 gehuwd met *Reynier Andriesz. van den Broeck.*

Gaarne inlichtingen omtrent de vrouw en de voorouders van *Christiaan Glaviman(s).*

Schijndel. A. J. L. VAN BOKHOVEN.

Gooszen. (LXV, 237). *Geertruid van Groll,* echtgenote van *Antoni Gooszen, was* te Ootmarsum gedoopt 4 April 1735 als dr. van *Jan van Groll* en *Maria Raterink.* Laatstgenoemde zal identiek zijn met *Marie Aleida Raterink. wede,* die te Ootmarsum 8 Januari 1747 (procl. 11 Dec. 1746) hertrouwde met *Andries ten Duyschate (= ten Doesschate).* j.m. te Amsterdam. *Geertruid van Grol1* zal dus opgevoed zijn door haar stiefvader *ten Doesschate,* hetgeen de fout in de overlijdensakte van haar zoon *Andreas Gooszen* voldoende verklaart. Deze werd 10 Maart 1791 als procureur beëdigd en zal naar zijn stiefgrootvader genoemd zijn.

Zwolle. MR. A. HAGA.

Hazelzet (Haaselsek). Gezocht worden de ascendenten van *Matthijs Haaselsek* (later *Hazelzet* gespeld), gehuwd met *Jacoba Weswilder* en die 5 Aug. 1760 te 's-Gravenhage een zoon liet dopen in de Hoogduitse kerk. Alle gegevens *Hazelzet* zijn welkom.

's-Gravenhage. IR. C. M. R. DAVIDSON.

van Herlaer. In 1570 compareerden voor schepenen van Heusden de kinderen van *Gielis Floris van Herlaer,* n.l.: 1. *Jan* (schout van Vlijmen 1593; hij had een zoon *Gielis,* geb. ± 1560, ook schout te Vlijmen 1596, 1623, die een zoon *Jan* had, eveneens schout van Vlijmen 1649); 2. *Floris;* 3. *Antonius; 4. Eercken: 5. Neelken; 6. Joost,* dood in 1570 en gehuwd geweest met *Agnes; 7. Elisabeth,* in 1568 te 's-Bosch en gehuwd met *Henrick Jacobs van der Hoven, en 8. Peeterken,* gehuwd met *Peter Lambertssen.* Gaarne inlichtingen omtrent de voorouders van voornoemden *Gielis Floris van Herlaer.*

Schijndel. A. J. L. VAN BOKHOVEN.

Craandijk. Volgens Nederlandsche Familiewapens, deel I, door Kits Nieuwenkamp is een wapen *Craandijk* als volgt: „in goud 2 geledigde driehoeken op elkaar gelegd, zodat zij een zespuntige ster vormen, vergezeld in het hart van een omgekeerde pentalpha". Aldus deze beschrijving letterlijk overgenomen, achter het woord pentalpha staat een vraagteken. Als bron wordt hierbij opgegeven „Arch. Rietstap" en „Steenkamp". Het zelfde wapen beschrijft van Leeuwen in „De Nederlandsche Leeuw" XXXVI, kol. 331.

Wie kan mij mededelen, wat dat „Archief Rietstap" betekent, ik heb er nooit van gehoord.

Wie kan mij verder met onomstotelijke bewijzen aantonen, dat dit wapen inderdaad van een familie *Craandijk is.* Het doet mij verdacht veel aan het wapen van een Veluwse familie *Wessebnan* in de 18e eeuw denken.

Arnhem. R. T. **MUSCHART.**

Crudop. (LXV, 334). *Hendrik Crudop,* secretaris aan de Kaap de Goede Hoop (zeker sedert eind 1671), 24 Jan. 1681 in den rang van koopman te Batavia en aangewezen tot hoofd van Honimoa (Amboina), commandeur der naar Amboina vertrekkende schepen 3 Febr. 1682, wegens indispositie naar Batavia teruggeroepen 30 Febr. 1682, secunde in Banda 21 en opperkoopmansrang 25 Jan. 1684, secunde in Amboina 21 Febr. 1687, (volgens Valentijn) daar overleden 6 Febr. 1691, was gehuwd met *Catharina de Voogt,* kort voor 25 Nov. 1701 te Batavia overleden. (Zij was verwant van Ds. *Adrianus de Voogt,* geb. Amsterdam, en zijn vrouw *Anna Meranus,* van Valkoog, die in hun testament van 16 Jan. 1672 — Adrianus is dan **32** jaar oud — *Hendrik: Crudop* noemen).

Kinderen:

1. *Hendrik Crudop,* mij verder onbekend.
2. *J(o) (h)an Adriaan Crudop,* geb. Kaap de Goede Hoop 3 Mei 1680, le klerk bij den Raad van Justitie te Batavia 14 Juni 1701, secretaris van schepenen 29 Mei 1708, ouderling 16 Jan. 1714, secretaris der Hoge Regering 20 Juni 1715, Capitein der stadspennisten 26 Juni 1716, raad extraord. van Indië 5 Juni 1720, raad ord. van Indië 1 Sept. 1721, als zodanig president van schepenen 29 Mei 1722, als president ontslagen 22 Oct. 1723, geëxcuseert van de vergadering der Hoge Regering 28 Maart 1724 (hij werd nl., vermoedelijk ten onrechte, verdacht lepralijder te zijn, over welke tragische geschiedenis men leze D. Schoute, De Geneeskunde in den dienst der O.I.C., pag. 217—219), weer toegelaten in Rade van Indië 21 Mei 1726, weer president van schepenen 28 Mei 1726, † Batavia 3 Sept. 1726. (Hij was een neef van Jan Hendrik Temming en van Jan Koek). Zijn vrouw was *Elisabeth op den Akker,* † Batavia 15 Dec. 1734. begr. 17 Dec. Holl. Kerk aldaar, dr. van Ds. *Jacobus* en *Dina Agot(h)a.* Uit dit echtpaar:
   a. *Catharina Elisabeth Crudop,* ged. Batavia (Holl. Kerk) 10 Oct. 1703, ondertr. ald. 4 Mei 1726 *Jacob de la Fontaine,* koopman en le negotieboekhouder des kasteels 24 Juli 1725, die 28 Mei 1732 als 1e opperkoopman des kasteels naar Nederland wordt ontboden. Zij staan 15 Oct. 1734 op vertrek en wonen 1735 in Amsterdam; *de la Fontaine* was weduwnaar van de 11 Jan. 1726 te Batavia begraven *Maria van der Vorm.*

   b. *Hendrik Jacobus Crudop* (doop niet gevonden), onderkoopman en collationist 23 April 1731, 2e in de Westzijdse pakhuizen 10 Sept. 1734, begr. Holl. Kerk 24 Jan. 1735.
   c. *Sara Johanna Crudop,* ged. Holl. Kerk 22 Dec. 1707, begr. aldaar 27 Febr. 1735. Zij trouwt le 20 Juli 1728 *Cornelis 't Hooft,* † kort daarna, onderkoopman en geëligeerd resident van Tegal, zn. van *Adriaan,* koopman te Dordrecht, en weduwnaar van *Maria Smaats* (begr. Holl. Kerk 15 Febr. 1727); 2e *Diederik van den Santheuvel,* onderkoopman en administrateur der suikerpakhuizen 6 Febr. 1728, koopman 14 Aug. 1733, schout bij nacht van de retourvloot 6 Sept. 1735. (Bij den doop van een van hun kinderen is getuige de in het Adelsboekje vermelde Dordrechtse schepen Hendrik van den Santheuvel.)
   d. *Jo (h)an Pieter Crudop,* ged. Holl. Kerk 13 April 1710.
   e. *Dina Sophia Crudop,* ged. Holl. Kerk 16 Juli 1713, begr. ald. 23 Febr. 1738, tr. le Ds. *Georgius Wijnandus Stromniger* (van Urmond), begr. Holl. Kerk 22 Mei 1736; 2e *Hugo Verijssel,* † Batavia 19 Mrt 1750, begr. 20 Mrt. schipper bij de O.I.C. 19 Mrt 1729, vice equipagemeester 22 Febr. 1735, kapitein bij de marine v. d. equipagewerf 10 Juni 1735, ontvanger-generaal 14 Juli 1739, president van huwelijkse zaken 28 Juli 1739, ouderling 30 Juli 1739, kapitein der stadspennisten 9 Juni 1741, le Commissaris over Java 28 Sept. 1741, ontslagen als president v. huw. zaken 5 Juni 1742, geassumeerd lid v. d. Raad v. Justitie 7 Febr. 1744, Raad Extraord. v. Indië 30 Juni 1744, andermaal commissaris v. Java 30 Juli 1744, commissaris van 't klein zegel 19 Juli 1746, buitenregent der hospitalen 21 Apr. 1747, pres. v. weesmeesteren 23 Mei 1747; hij hertrouwde met *Sophia Francina Westpalm.* wed. van *Barthold Borchers,* die als 3en man had den lateren G.G. *Reijnier de Klerk.* (Vgl. v. Rhede v. d. Kloot, Gouv.-Generaals, pag. 108.)
   f. *Coenraad Adriaan Crudop,* ged. Holl. Kerk 14 Juli 1715, die 1735 in Nederland vertoeft.

Volgens een aantekening, die ik niet aan controleren, hing in de Holl. Kerk Nd.-zijde alhier een wapenbord van *Adriaan Crudop,* † 3 Sept. 1680.

Ik trof verder nog aan:

Jacob Lambert Crudop, boekhouder, wnd. hoofd van Oerien op Banda 13 Dec. 1770. van Wayer met voordracht tot onderkoopman 28 Oct. 1773.

Jan Cornelis Crudop, die een weduwe naliet, *Christine Elisabeth Steevensz,* die 29 Nov. 1831 te Banda stierf.

Batavia. **PROF. DR. W. PH. COOLHAAS.**

Lambois. Gezocht de ouders (eventueel verdere voorouders) en plaats van herkomst van *Jacobus Lambois, ge*huwd met *Joanna van Demert,* die ongeveer 1700 in Den Bosch woont. De naam wordt ook wel Lamboy geschreven.

Schijndel. A. **J. L. VAN BOKHOVEN.**

Lambooi. Gevraagd ouders en/of afstammelingen van: 1. *Johannes Joost Lambooi,* geh. 27 Dec. 1742 met *Maayke*

Peters Wijngaarden: 2. Christiaan Lambooi, gehuwd met ***Elisabeth Huisserin; 3. Joannes Lambooi,*** gehuwd ***met Anna Maria Ernst; 4. Philip Lambooi,*** gehuwd 2 Febr. 1749 met ***Catharina Smeding,*** allen tussen 1740 en 1750 woonachtig te Leeuwarden en waarschijnlijk alle vier soldaat.

Schijndel. A. J. L. VAN BOKHOVEN.

van Niel. (LXV, ***303).*** Over ***Jan van Niel*** vond ik de volgende gegevens:

Comm. boek R.v.St. ***1538,*** fol. 55:

tot Capitein int reg. van den Collonel Broekhuisen in plaatsen vermits het overlijden van Christiaan Fredk. Eiler van Pletho.

Heeft eed gedaan 21 Sept. 1740;

Comm.boek R.v.St. 1538, fol. 150:

commissie gedepescheert voor ***Jan van Niel*** tot Adjudant Generaal bij den Luitenant Generaal Grave van Schaumbourg Lippe.

Eed gedaan Gousset en Huijs bij procuratie;

Commissie boek R.v.St. ***1542,*** fol. ***76:***

Commissie voor ***Jan van Niel*** tot Collonel 11 Sept. 1761 bij de armee van den Staat:

Commissie boek R.v.St. 1539, fol. 127 vrs.:

Commissie gedepescheert voor ***Jan van Niel*** tot Sergt. Maj. den ***17*** April 1761 in het 2e Bat. van Oranje Gelderland geleid wordende door den Generaal Maj. van Broekhuisen;

Verder trof ik met den naam ***van Niel*** nog aan:

van Niel, Martinus Adrianus

Comp! no. 7, Deel 1556, Fol. 174:

2e Bat. 5e Regt. van Ligne Deel 1575, fol. 21.

van Niel, D. J. Bat. Jagers voor W.I. no. 10. Deel 17, fol. 6.

van Niel, Johannis Leonardus

5e Regt. Inf. no. 265, fol. 81.

5e Regt. Inf. no. 343, fol. 82.

Jan van Niel, geb. te Zalt-Bommel (ouderdom 61 jaar).

Den 31e Maij 1783 op zijn selfs verzoek gedemitteerd van dienst R.v.St. 1938 Comp! Leter M.

J. M. BUSKOOP.

Piek. ***Christina Piek,*** geb. Bredevoort 22 Febr. 1761, tr. Zutphen 22 Jan. 1788 ***Hendrik Harenberg,*** olieslager, geb. Warnsveld, 7 Juni 1756. Ouders ***Willem Piek*** en ***Antonetta Hinkamp.*** Meer gegevens omtrent ascendenten gevraagd.

Rijswijk (Z.-H.). C. P. VAN GEMERDEN.

van Renesse. (LXV, 303). ***Heinrich Conrad van Renesse*** te Emmerich was waarschijnlijk een descendent van ***Heinrich Wilhelm van Renesse*** uit Deventer, die notaris te Cleef werd. Deze familie is behandeld in: Renesse, Hans von, Das deutsche (preussische) Adelsgeschlecht von Renesse, Hamburg 1942, hetwelk in de bibliotheek van het Nederl. Verbond v. Sibbekunde geweest schijnt te zijn.

Zwolle. MR. J. L. RIJNDORP.

Schouten. (LXV, 304). ***Lodewijk Willem Schouten, 16 Nov. 1786*** lid van den Raad van Justitie te Amboina, voerde als wapen: „in blauw een volgetuigd fregat met alle zeilen bij op water." Helmteken: een uitkomende leeuw, volgens zijn lakafdruk op een acte, afkomstig uit het archief van dien raad.

De Indische Navorscher 1940, pag. 7 en 8, vermeldt met geheel hetzelfde wapen ***Willem Schouten,*** in 1786 in zelfde functie als boven (dus zonder den voornaam ***Lodewijk).***

Volgens mij verstrekte mededeling werd dit zelfde wapen ook gevoerd door ***Willem Schouten,*** in 1807 onderkoopman te Boeroe, getrouwd met ***Catharina Muller.***

Arnhem. R. T. MUSCHART.

Stoop-Buyck. Hoe was ***Johan Stoop,*** rentmeester te 's-Gravenhage in 1655, verwant aan ***Wenefrida Buyck.*** In zijn testament noemt hij ***Wenefrida Buyck*** zijn nicht. ***Wenefrida Buyck*** was een dochter van ***Pieter Buyck en Anna van Veen.***

's-Hertogenbosch. JHR. MR. DR. B. R. C. M. DE ROY VAN ZUIDEWIJN.

Vermaat (Vermaet). Gegevens en wapenopgaven, betreffende dit geslacht, gezocht vóór het jaar 1600.

Bekend is Mr. ***Pieter Cornelist. Vermaet,*** dijkgraaf van Albrandswaard en schout van Poortugaal, † Poortugaal 24 Maart 1601, tr. ***Maartje Cornelisdr. van Drie1*** (uit Poortugaal). Zijn zoon was ***Cornelis Vermaet,*** geb. in 1574, baljuw, schout en dijkgraaf van Albrandswaard, † Poortugaal 19 April 1649.

Poortugaal. G. J. VERMAAT HZN.

Onbekend **wapen.** Op de fraaie schouw in de burgemeesterskamer in het stadhuis te Elburg bevindt zich een alliantiewapen gedekt met een steekhelm met helmteken en helmkleden en er onder het jaartal 1556. Het wapen van den man is: „een omgewende haan". Het wapen van de vrouw is: „3 aanziend gestelde ezelskoppen". Het helmteken is: een hanekop met hals tussen 2 vogelveren.

Ik acht het vrijwel zeker, dat het vrouwelijk wapen van de familie ***van Ittersum*** is, mij is tenminste geen wapen met 3 aanziend gestelde ezelskoppen met een anderen naam bekend, maar van welke familie is het wapen van den man.

Is het mogelijk, dat hij een lid der familie ***ten Bussche*** is, die als wapen een haan voerde, zoals o.a. blijkt uit het zegel van ***Tijdeman ten Bussche*** in 1485 onder Hattem?

Arnhem. R. T. MUSCHART.

Wapens met **hinden in Friesland en Groningen.** Op de noordelijkste kleigronden van Friesland en Groningen, waar zeker geen herten leefden, voerden verschillende personen omstreeks 1600 als wapen een boom, waartegen twee hinden opstaan. Welke gedachte kan aan deze keuze ten grondslag hebben gelegen?

Rotterdam. MR. C. J. DE VRIESE.

INHOUD VAN DIT NUMMER.

Bestuursberichten. — Aanwinstenlijst der bibliotheek. — De Amsterdamse en Bodengravense ter Meulens, door Dr. Johan E. Elias (slot). — De kwartierstaat van Petrus Ludovicus de Pauly (1746—1817), door Ir. M. J. Nix. — Het geslacht Oostenvelt, door J. T. F. Sluiter. — Foutieve wapens en namen in diverse bronnen, door R. T. Muschart (vervolg). — Boekbespreking. — Vragen en antwoorden..

DE NEDERLANDSCHE LEEUW

MAANDBLAD VAN HET

Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde,

Dit blad verschijnt aan het begin van iedere maand en wordt aan alle leden van het Genootschap toegezonden.
Bijdragen en correspondentie, bestemd voor het Maand blad, zomede opgaven van adresverandering gelieve men te richten tot den Hoofdredacteur MR. W. W. VAN VALKENBURG, Jonkerlaan 16, Wassenaar.

Correspondentie, bestemd voor het Bestuur, gelieve men te richten tot den Secretaris IR. C. M. R. DAVIDSON, Prins *Mauritslaan* 64, *'s-Gravenhage.*
Alle overige correspondentie (niet bestemd voor Bestuur of Redactie) te richten aan het Bureau van het Genootschap, *Bleijenburg* 5, 's-Gravenhage.

De redactie van het Maandblad wijst er nadrukkelijk op, dat zij niet aansprakelijk is voor de strekking of den inhoud der ondertekende stukken.

N°. 3 — LXVIe Jaargang — Maart 1949

BESTUURSBERICHTEN.

Het Bestuur geeft met leedwezen kennis van het overlijden van Mr. A. K. J.G. Baron van Oldeneel tot Oldenzeel, sedert 1899 gewoon lid van het Genootschap.

Tot corresponderend **lid is benoemd:**

J. P. ZWICKY VON GAUEN ..... *Zürich.*
Sihlstrasse 34.

Tot lid zijn beuoemd:

Ds. A. VAN ESSEN ..... *Steenwijk.*
Tukseweg *74.*

J. SCHERPENHUYZEN ..... *Voorburg.*
Looierslaan *31.*

Verbeterde opgave nieuw lid:

J. P. C. VAN HEST ..... *Rotterdam.*
Saftlevenstraat 29b.

Adreswijzigingen:

G. ANSOUL . . *Bled Bou el Harir par Marrakech. Marocco.*
a.s. *Marquise de la Tourette d'Ambert.*

G. C. 0. A. M. H. J. M. G. Baron VAN DEN BOGAERDE VAN TERBRUGGE VAN HEESWIJK *Heeswijk (N.-Br.).*
Kasteel Heeswijk.

DR. P. LOPEZ CARDOZO ..... *Vlaardingen.*
Burgemr. Prinssingel 321.

D. DAM ..... *Hilversum.*
Hoge Naarderweg *30.*

Mejuffrouw S. M. HERMAN ... *Djogodolok bij Soerabaia.*
Carlton Hôtel.

Mejuffrouw E. H. KORVEZEE ..... *'s-Hertogenbosch.*
p/a Rijksarchief in Noord-Brabant.

J. L. RIETEMA ..... *Epe (Gld.).*
Weertspark C 68.

N. J. A. C. VAN ROSSEM ..... *'s-Gravenhage.*
Ruijchrocklaan 44.

Mevrouw E. RUTGERS VAN ROZENBURG-LANTSHEER ..... *Middelburg.*
Dam SO.

G. WENDELAAR ..... *Bussum.*
Nieuwe 's-Gravenlandseweg 14.

Het Bestuur van het Koninklijk Genootschap heeft een verzoek gericht aan Zijne Excellentie den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen om het daarheen te willen leiden, dat de besturen van alle kerken worden verplicht, de doop-, trouw- en begraafboeken in bewaring te geven bij de Rijksarchieven van de provincie, waar de kerkelijke gemeente zich bevindt.

Het Bestuur hoopt hiermede een eind te maken aan de onvoldoende wijze van bewaren en verzorgen van deze unica, waarvan helaas geregeld boeken teloor gaan door brand of andere oorzaken.

Inlichtingendienst.

Het verheugt het Bestuur mede te kunnen delen, dat de Informatiedienst van ons Genootschap weer kan gaan werken, dank zij de welwillendheid van het Centraal Bureau voor Genealogie om de hiertoe nodige onderzoekingswerkzaamheden te verrichten.

Voor de beantwoording van vragen zullen zowel de collecties van het Centraal Bureau voor Genealogie als die van ons Genootschap worden geraadpleegd.

Wij verzoeken leden, die vragen voor willen leggen aan den Informatiedienst, deze duidelijk te formuleren en in te zenden aan het Bureau van het Genootschap, Bleijenburg 5, 's-Gravenhage.

De kosten, verbonden aan elke inlichting, zijn voor vragen, waarvan de beantwoording in den normalen tijd kan geschieden, ƒ 2.50 per vraag. Verzocht wordt dit bedrag terstond mede op te zenden.

Elke vraag mag slechts betrekking hebben op één onderwerp. Vragen naar de zestien kwartieren van een bepaald persoon zullen dus niet als één vraag kunnen worden beschouwd. Mocht voor ingewikkelde vragen een uitgebreid onderzoek nodig zijn, dan zal hiervoor ƒ 2.— per uur in rekening moeten worden gebracht, doch de vraagsteller zal van te voren hiervan worden verwittigd, waarbij hem zal worden gevraagd, welk bedrag hij maximaal voor het onderzoek wenst te besteden.

Aanwinstenlijst der bibliotheek.

Archievenblad, Nederlandsch. Orgaan van de Ver, van Archivarissen in Nederland. Groningen, 1946— 1948. jrg. L (1945/6), LI (1946/7), afl. 2, jrg. LII (1947/8), afl. 1, jrg. LIII (1948/9), afl. 1. ***(Geschenk van het Min. van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.)***

Archiv für schweizerische Familienkunde. Zürich, 1945—1948. dl. 11 (1945—1948), dl. 111 (1948). afl. 1 en 2. ***(Geschenk van den Heer J. P. Zwicky von Gauen.)***

[Baar en, K. van der.] Het geslacht Birza. Stamreeks van 1589 tot 1946. [Utrecht, 1947.1 gestenc. ***(Geschenk van den Schrijver.)***

Baaren Jr., K. van der. Het geslacht Legger. [Haren (Gr.), 1945.] ***(Geschenk van den Schrijver.)***

Banning, F. J. H. Genealogie van het geslacht van Blarcum, van Blarkom, van Blaricum. Groenlo, [1939]. ***(Aankoop.)***

Beresteyn, E. A. van. Genealogisch repertorium. 's-Gravenhage, 1948. ***(Geschenk van het Bestuur van her Centraal Bureau voor genealogie.)***

Brune t de Roc h ebr u n e, W. F. H. Het geslacht Brunet de Rochebrune. Kroniek eener Hugenotenfamilie in Nederland. [Amsterdam], 1948. *(Recensie-exemplaar.)*

Claes, A. Inleiding tot de practijk van de familiekunde [Z. pl., 1947.1 Overdr. uit „Taxandria", nieuwe rks., XIII (1947). ***(Geschenk van den Kon. geschied- en oudheidkundigen kring der Antwerpsche Kempen.)***

[Crone, G. C. E.] Koninklijke Amsterdamsche Roei- en Zeilvereeniging „de Hoop", 1848-1948. Gedenkboek uitgeg. ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan der vereeniging. [Amsterdam, 1948.1 ***(Geschenk van de Kon. Amsterdamsche Roei- en Zeilver. „de Hoop".)***

Dingeldein, W. H. Mededeelingen over het geslacht Boningerhof. [Deventer, 1947.1 Overdr. uit „V. en M. Ov. regt en gesch.", stuk 62. ***(Geschenk van den Heer W. J. J. C. Bijleveld.)***

Doehaerd, R. Inventaire des archives de la famille de Bousies de Rouveroy. Gembloux, 1946. Archives de l'état, à Mons. ***(Ruil.)***

Eeghen, 1. H. van. Inventarissen van archieven betreffende de Latijnsche School, het Athenaeum en gezelschappen van studenten aan het Athenaeum te Amsterdam. Amsterdam, 1946. ***(Geschenk van de Hist. Commissie der Universiteit.)***

Eyk, J. L. Genealogie van Eyck. Gouda, 1948. 1 dl., 2 bdn. getypt. ***(Geschenk van den Samensteller).***

Familieblad, Ons. Onder red. van J. P. van Mullem. [Edam], 1949. jrg. X, afl. 1. ***(Geschenk van Ds. J. P. van Mullem.)***

Familienbuch, Schweizerisches. Zürich, 1945-1947. jrg. 1 (1945). jrg. 11 (1947). ***(Geschenk van den Heer J. P. Zwicky von Gauen.)***

Flaskamp, F. Hausinschriften, Hausmarken und Wappen der Stadt Wiedenbrück. Quellen der westfälischen Familiengeschichte. Wiedenbriick i.W., 1935. Quellen und Forschungen zur Natur u. Gesch. des Kreises Wiedenbrück, XVIII. ***(Aankoop).***

Frenken, A. M. Memoriaal der dorpen en parochies Gerwen, Nuenen en Nederwetten. 's-Hertogenbosch, 1948. Prov. Gen. van K. en W. in Noord-Brabant. ***(Ruil.)***

Fuhst. H. Marv Vetsera im Lichte ihrer Abstammunn und Verwandtschaft, eine familiengeschichtliche Untersuchung. Wien enz., 1931. ***(Geschenk van den Heer W. J. J. C. Bijleveld.)***

[Gedenkboek] 1848— 1948 [van] Jaartsveld-Silvolde. Honderd jaren stratenmaker. [Silvolde, 1948.1 ***(Geschenk van Ir. Ch. C. van der Vlis.)***

Gils, P. J. M. van. Eenige opmerkingen over de middeleeuwsche boekenlijst der abdij Rolduc. [Roermond, z.j.]. Overdr. uit „Handelingen van het 5e Ned. Philologencongres". ***(Geschenk van den Schrijver.)***

Goyens, M. Geschiedenis van Kortenbosch, [Hasselt, 1948.1 ***(Recensie-exemplaar.)***

Grandjean, P. B. Danske Gilders Segl Era Middelalderen. Avec un résumé en francais. København, 1948. ***(Geschenk van den Schrijver.)***

Hart, Het Bloeiend: uitgave van het familie-archief Huygen. Heer, 1948. gestenc. ***(Geschenk van den Heer C. A. Huygen.)***

Heerdt, A. C. van. Groote Sociëteit „Haagsche Club Plaats Royaal", 1748— 1948. Eenige geschiedkundige gegevens en notities ter gelegenheid van het 200-jarig bestaan. Hengelo (O.), 1948. ***(Geschenk van het Bestuur van de Groote Sociëteit „Haagsche Club Plaats Royaal".)***

Heim, B. B. Wappenbrauch und Wappenrecht in der Kirche. Mit einem Vorwort von D. L. Galbreath. Olten [1947]. ***(Aankoop).***

Hoynck van Papendrecht, A. De zeilvloot van Willem Ruys Jan Danielszoon en de Rotterdamsche Lloyd. Uitgeg. ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van de N.V. Rotterdamsche Lloyd. Rotterdam, 1933, ***(Geschenk van den Heer J. C. Hoynck van Papendrecht.)***

Iten, A. Geschlechter und Namen in Innerschwyz und im Aegerital. Zug, 1948. Overdr. uit „Heimat Klänge", 1947. ***(Geschenk van den Schrijver.)***

Jaarboek 1947-1948 [van de] Ned. Vereeniging voor Hooger Onderwijs in de Econ. Wetenschappen (Ned. Econ. Hoogeschool). [Rotterdam, 1948.1 ***(Geschenk van de Ned. Ver. voor Hooger Onderwijs in de Econ. Wetenschappen.)***

Jansen, J. E. Een adellijk Noordbrabantsch-Turnhoutsch geslacht. Familie de Fierlant. Turnhout, 1946. Overdr. uit „Taxandria", nieuwe rks., XII (1944/46). ***(Geschenk van den Kon. geschied- en oudheidkundigen kring der Antwerpsche Kempen.)***

Kloosterzegels, Nederlandsche. Uitgeg. door W. A. Beelaerts van Blokland, D. P. M. Graswinckel, E. C. M. Prins en D. van Heel. 's-Gravenhage, 1948. afl. XX. ***(Geschenk van de Uitgevers.)***

Loo-kroniek. Familie-tijdschrift voor de leden van het geslacht Loo. Rotterdam 1949. jrg. IV, no. 10. ***(Geschenk van den Heer J. A. M. van der Loo.)***

Louant, A., M. A. Arnould. Inventaire des archives de la commune de Wasmes (Borinage). Gembloux, 1943. Archives de l'état, à Mons. ***(Ruil.)***

Louant, A., M. A. Arnould. Inventaire des archives de la commune de Ville-Pommeroeul (1626— 1927). Gembloux, 1947. Archives de l'état, à Mons. ***(Ruil.)***

Louant, A., R. Doehaerd. Inventaire des archives de la commune de Jemappes (1335-1914). Gembloux, 1942. Archives de l'état, à Mons. ***(Ruil.)***

[Luger, J.] . Gedenkboek samengesteld ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan der Halbertsma-fabrieken voor houtbewerking te Grouw, 1891-1941. [Grouw, 1941.1 ***(Geschenk van den Heer H. Halbertsma.)***

Lynch-Robinson, Ch. and A. Lynch-Robinson.

Intelligible heraldry. The application of a mediaeval system of record and identification to modern needs. With a foreword by..... E. MacLysaght. London [,1948]. *(Aankoop+)*

[M a a s, A.] Offer aan de nagedachtenis van ..... Simon Rijnbende, enz. Schiedam, 1854. Overdr. uit „Jrbkje. voor de stad en het kanton Schiedam", 1854. Aanhangsel: Geslachtsbeschrijving, grootendeels.. .... naar de genealogie van Rijnbende,... door L. A. van Weleveld. *(Aankoop.)*

[Meester, Th. H. de.] John Parker of Sagadahoc and his descendants. [London, 1948.] gestenc. *(Geschenk van den Schrijver.)*

Ni essen, A. G. M., J. J. M. Heeren. De Helmondsche familie Luyben; stamreeks. [Helmond, 1942.1 gestenc. *(Geschenk van den Heer A. G. M. Niessen.)*

[N ö 1 d e k e, W.] Stammtafel der Familie Nöldeke. [Met: 1. Nachtrag.] Grone-Göttingen, 1948. *(Geschenk van den Schrijver.)*

0 v er z i c h t, Kort, van de geschiedenis van L. J. Veen's Uitgeversmaatschappij N.V., Amsterdam, 1887-1 Maart -1947. Met fondscatalogus *en* lijst van uitgaven in voorbereiding. Amsterdam, [1947]. *(Geschenk van L. J. Veen's Uitgeversmaatschappij N.V.)*

P at h u i s, A. en M. A. de Visser. Beredeneerde lijst van torenklokken in de provincie Groningen vóór de vordering door de bezettende macht in 1942 en van de klokkenafgietsels in het Museum van Oudheden voor de provincie en stad Groningen. Groningen, 1945. *(Geschenk van den Heer A. Pafhuis.)*

[P o o 1 e, F. A. 1 e.] Inventaris van het archief van het classicaal bestuur van Leiden. [Z. pl., z.j.] gestenc. *(Geschenk van de Samenstelster.)*

[P o o 1 e, F. A. l e. Inventaris van het archief van] de classis van Leiden en Neder-Rijnland, 1575— 1816. [Leiden, 1946.1 gestenc. *(Geschenk van de Samenstelster.)*

[P o o 1 e, F. A. 1 e. Inventaris van het archief van] de classis van Woerden en Over-Rijnland, 1594-1816. [Z. pl., 1946.1 gestenc. *(Geschenk van de Samenstelster.)*

P r i m s, F. Geschiedenis van Antwerpen. Antwerpen, 1948. dl. X. Nederlandsche en eerste Belgische periode (1814-1914). le boek. De politische orde. *(Aankoop).*

Reis e, H. Vom Wappenwesen und Wappenschwindel. Göttingen, 1948. Göttinger geneal.-herald. Gesellschaft. *(Ruil.)*

R ei s e, H., W. Stephan. Die Becker; 400 Jahre Schmiede in Rosdorf an der Leine. Göttingen, 1948, 1949. 2 dln. dl. I. Door H. Reise. Met: Stammfolge, door W. Stephan. dl. II. Door W. Stephan. *(Ruil.)*

S c h u 1 te,' 0. M. Philipp Vigelius, Pfarrer zu Wetter u. Grossen-Linden, sein Leben, seine Arbeit u. seine Gemeinde. Schilderungen des Lebens in einer kleinen oberhessischen Stadt im 17. Jahrhundert. Mit einem Stammbaum der Familie Vigelius von C. C. P. Vigelius u. Von Waldthausen. Darmstadt, 1930. Hessische Volksbücher, nr. 76/78. *(Geschenk van Mr. A. Haga.)*

S i t t er, J. H. d e. Genealogische aanteekeningen over het geslacht de Sitter. Arnhem, [1916]. Verm. overdr. uit „de Wapenheraut", 1914, 1915. *(Aankoop.)*

S t e e n kam p, J. C. P. W. A. Heraldiek in kunsthistorischen en aesthetischen zin. Amsterdam, 1948. Heemschutserie, LVII. *(Aankoop.)*

S t u u r m a n, F. J. Het geslacht Stuurman van Blokzijl (Overijssel). le uitg. gestenc. Zeist, 1948. *(Recensie-exemplaar.)*

Tas s e r o n, L. De geschiedenis van het geslacht Tasseron, oorspronkelijk geheten Tacheron en lopende over een tijdvak van 600 jaar. Den Haag, 1948/1949. 2e uitg. gestenc. *(Aankoop.)*

T e c k 1 e n b o r g. W. Stammtafel der Familie Tecklenborg. Rietberg i.W., 1946. *(Geschenk van den Schrijver.)*

T e c k l e n b o r g, W. Das mittelalterliche Stadtbuch von Wiedenbrück (c. 1480). [Munster], 1947. *(Geschenk van den Schrijver.)*

V e r s l a g e n o m t r e n t 's Rijks oude archieven. 's-Gravenhage, 1947, '48. 2e serie, XIX (1946), XX (1947). *(Geschenk wan het Min. van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.)*

V o 11 g r a f f, J. A. Christiaan (ou Christiaen) Huygens, 1629—1695. [Paris, 1948.1 Overdr. uit „Arch. internat. d'hist. d e s sciences", jrg. 1948. *(Geschenk van den Heer W. J. J. C. Bijleveld.)*

Bouwstoffen voor een genealogie der Groningsche familie Pathuis.

door A. PATHUIS.

Nu na ruim vijf en twintig jaren verzamelen van gegevens deze publicatie eindelijk gemotiveerd is, wordt zij opgedragen aan de nagedachtenis van Dr. H. A. Poelman, rijksarchivaris in Groningen en Drenthe, overleden te Groningen 3 April 1933.

Inleiding.

Wie een poging onderneemt, om de genealogie van de familie *Pathuis* te bewerken. ziet zich binnen afzienbaren tijd geplaatst voor bijkans onoverkomelijke moeilijkheden. Tal van verwarring stichtende omstandigheden worden hem tot even zoovele struikelblokken. Er waren families met bijna gelijkluidende, doch niet altijd even duidelijk van elkaar te onderscheiden namen als *Pathuis, Pothuis en Puthuis,* die ook den bewerkers van indices parten hebben gespeeld. Portretten in het Museum van Oudheden te Groningen prijkten met een verkeerden naam. Twee grafsteenen in de Akerk aldaar bleken te zijn doorgezaagd en zoo weer aan elkaar gelegd. dat bij een sluitend randschrift de sterfdatum en het wapen niet bij den naam van den overledene behoorden[1]). De door pater F. van Hoeck S.J. in zijn Schets van de geschiedenis der Jezuïeten in Nederland [2]) genoemde *Jacobus Pathuis* S.J., die omstreeks 1623 te Leiden werkzaam zou zijn geweest, dankt, volgens vriendelijke mededeeling van den auteur, zijn ontstaan aan een uiterst moeilijk leesbaren, doch destijds verkeerd ontcijferden naam.

Ten einde het artikel niet noodeloos te verlengen werden de genealogieën afgebroken op 31 December 1842 [3]). Na dezen datum zal een geïnteresseerde weinig moeilijkheden meer ontmoeten. Tenzij anders wordt vermeld, berusten alle geciteerde bronnen in het Rijksarchief te Groningen.

Ons medelid, de heer H. A. G. M. Cremers, die dc vriendelijkheid had mij vooral in het eerste stadium van het onderzoek telkens weer behulpzaam te zijn met gegevens uit eigen archivalia, ben ik zeer veel dank verschuldigd. Ook worden hier met groote erkentelijkheid vermeld de door mejuffrouw M. A. de Visser zoo spontaan aange-

1) Groningsche Volksalmanak 1942, blz. 103 en 105.
2) Nijmegen 1940, blz. 59.
3) De registers van den burgerlijken stand berusten tot en met dezen dag in het Rijksarchief te Groningen. Een overdruk van dit artikel met aanvullingen wordt aldaar opgenomen onder signatuur G.V. 268.

boden waardevolle notities uit het niet geïndiceerde stadsschuldprotocol [4]).

§ 1. Het Padhuis bij Coevorden,

Als boete wegens het verzet tegen den leenheer en als een zoenoffer voor de zielen der gesneuvelden in den slag bij Ane [5]), waar o.a. de bisschop van Utrecht en een tweehonderdtal ridders in 1227 het leven verloren, moesten de Drenten een klooster [6]) met twintig prebenden stichten. Dit vond na veel strubbelingen plaats nabij het gehucht Wijerswold temidden van de uitgestrekte veenmoerassen, die onder de bescherming van het sterke kasteel Coevorden waren gelegen. Om in hun onderhoud te kunnen voorzien kregen de tot de cisterci'enser-orde behoorende kloosterlingen slechts weinig akkers onvruchtbaar land toegewezen. In 1253 hadden zij buitendien de beschikking over het Padhuis [7]), gelegen bij Coevorden, en het Veenhuis. Waarschijnlijk waren het slechts veestallen, van waaruit het jongvee onder toezicht van een aldaar wonenden herder werd geweid op de gronden, die te ver van het klooster verwijderd lagen om er dagelijks met de beesten heen te gaan.

Toen het klooster tusschen 1259 en 1276 naar Assen werd verplaatst, werd het Padhuis een zelfstandige hoeve, waaruit een hoeveelheid boter (urnatam buteri) moest worden opgebracht aan het kasteel Coevorden [8]). Het Veenhuis, dat eerst nog een veestal bleef, was in het begin der veertiende eeuw ook reeds een boerderij geworden. De behuizingen bleken al spoedig van zooveel belang te zijn, dat zij 22 Juli 1312 zeer nadrukkelijk onder de bescherming van den bisschop van Utrecht werden gesteld [9]).

Na tal van verwikkelingen met den machtigen buurman, den burggraaf van Coevorden, verwierf het convent 26 Mei 1341 het recht om de beide huizen te verhuren aan wereldlijke lieden [10]). Als zoodanig zijn bekend geworden *Claas Esschen ten Pafhuyse* 1531-1542 en vervolgens de gebroeders *Johan* en *Hindrick ten Pathuis* 1544—1563 [11]).

In 1600 en 1601 zijn *Hendrik* en *Jan ten Padthuis* aanwezig op een „goerssprаecke thoe Dalen" [12]).

Na de secularisatie der geestelijke goederen komen tot 1632 *Johan* en *Claes ten Pathuis* voor als pachters van het goed. Dat zij de ascendenten zijn van de in de zestiende eeuw aangetroffen personen van dien naam, blijkt uit de rekening [13]) van het klooster te Assen over 1602/1603: „Pathuis erve, mede op Schoenebeke gelegen, is voermaels an Claes ende *Jan fen Pathuis* haere voervaederen verpacht geweyst van omtrent tachtentich yaren.... . . des yaers voer twee vatt botter, alle yaer op S. Jacobi verscheenen."

Deze pacht, die eerst volgens marktprijs werd verrekend, werd in Mei 1610 vastgesteld op 80 daalders. Langzamerhand vond verhooging plaats tot 135 daalders, terwijl later, in 1642, een overeenkomst werd gesloten voor 130 daalders 's jaars. In de rekening van 1624 wordt uitdrukkelijk vermeld, dat de meiers „haere oude quote in de tijn mudden garstemolt" moeten opbrengen. Buitendien bevat deze rekening een verklaring van *Claes ten Pathuys*, „dat op dit erve ten Pathuys een olde schuyre van vier gebindt staet, der Landtschap toebehoerende, ende dat de principale behuysingen haer toecomen".

Claes en *Jan* pachtten tot 1631, dan volgt er een *Jan;* in 1642 zijn het *Jan* en *Hindrick.* die als meiers te boek staan; zij werden in 1665 vervangen door *Hindrick* en *Claes fen Pathuis.*

De bewoners hebben den naam van hun huis aangenomen. Deze gang van zaken wordt ook vermeld door J. Winkler, die in zijn werk „De Nederlandsche geslachtsnamen in oorsprong, geschiedenis en beteekenis" [14]) zegt, dat de familienamen op „huis" oorspronkelijk zijn ontleend aan huizen en dat zij van die huizen overgingen op de bewoners.

§ 2. Drie familiën Pothuis,

a. In de stad Groningen.

De voornamen van de meiers van het Padhuis zijn achtereenvolgens *Claas* (= Nicolaas), *Johan* (= Jan), *Hindrick, Johan, Claes,* enz. In het oudst-bekende gezin van de in de stad Groningen wonende familie *Pathuis* (zie § 4), worden als voornamen aangetroffen *Johan* (= Jan), *Hindrick* en *Nicolaes* (= Claes). De vader, *Jan* of *Johan Hindricks,* doorgaans toegenaamd „bij der Aa", werd voor het eerst op 16 October 1622, ruim vijf en twintig jaren na zijn trouwen, *„van Pathuis",* doch reeds 29 April 1625 *„Pathuis"* genoemd [15]). Zijn zoon *Memo* heet op een grafsteen in de Akerk *„Pathuisz",* terwijl een kleinzoon *Pieter,* notaris te Amsterdam, zich van den naam *„Padthuyzen"* bediende. Blijkens de diverse schrijfwijzen, in de eerste jaren van toepassing, mag worden aangenomen, dat het ook hier een naam betreft, die aan een huis werd ontleend. Het gebruik van familienamen heeft in Groningen vrij laat een aanvang genomen. In het trouwboek der stad wordt in 1620 door slechts 23% der huwelijkscandidaten een geslachtsnaam gevoerd. Voor een groot deel betreft het uitheemsche militairen, zoodat het aandeel der stedelingen in dit percentage gering is.

Johan Hindricks Pathuis, de stamvader van de Groningsche familie, hertrouwde omstreeks 1601 met *Aeltien van Selbach,* ten tijde dat een zekere *Henricus van Selbach* ette was van het dingspil Zuidenveld, het district, waarin het Padhuis is gelegen [16]).

Is het bij het geringe gebruik van familienamen en de treffende overeenkomst in voornamen, mede gelet op het tweede huwelijk van den stamvader, te gewaagd om aan te nemen, dat de reeds aan het einde der zestiende eeuw in de stad Groningen gevestigde familie *Pathuis* afkomstig is van het Padhuis bij Coevorden?

Johan Hindricks bij der Aa kocht in 1606 een deel van

4) Rechterlijke Archieven IIIx.

5) Gelegen tusschen Coevorden en Hardenberg.

6) 8. J. Magnin, De voormalige kloosters in Drenthe geschiedkundig beschouwd. 2e druk. Heerenveen 1846, blz. 164—166, 192-196.

7) De geschiedenis van het Padhuis werd uitvoeriger behandeld in de Nieuwe Drentsche Volksalmanak 1943, blz. 58-64.

8) Oorkondenboek van Groningen en Drente, bew. door P. J. Blok c.s. Groningen 1896, nrs 148 en 248. J. G. C. Joosting, Het archief der abdij te Assen. Leiden 1906, blz. 33 en 37.

9) Oorkondenboek, als boven, nr 240.

10) Oorkondenboek, als boven, nr 364.

11) Nomina Geographica Neerlandica 5. Leiden 1901, blz. 117; Goorspraken van Drenthe 1563-1565. 's-Gravenhage 1928, blz. 89 en 90; J. G. C. Joosting, De archieven van de schultengerechten in Drente. Leiden 1907, blz. 109.

12) Goorspraken van Drenthe 1598-1602. Utrecht 1943, blz. 145 en 142.

13) J. G. C. Joosting, De archieven der elkander voor 1814 opgevolgde gewestelijke besturen van Drente. Leiden 1909, inv. nr. 1779, zie ook nr. 1333. Mededeeling van den heer Drs. E. J. Werkman, rijksarchivaris in Drenthe.

14) Haarlem 1885, blz. 487.

15) Rechterlijke archieven IIIx 6 fol. 43 en IIIx 7 fol. 120 verso.

16) J. Belonje en J. Westra van Holte, Genealogische en heraldische gedenkwaardigheden in en uit de kerken der provincie Drenthe. Assen 1937, blz. 165.

de edele heerd of borg Oosterhuysen te Eenrum [17]). Prof. Dr. J. Huizinga heeft reeds de aandacht gevestigd op den in de middeleeuwen plaats vindenden grooten trek naar Groningen van Drenten, die na hun vestiging aldaar bezittingen in de Ommelanden verwierven [18]).

b. In Oude P'ekela.

In 1664 [19]) woonde te Oude Pekela [20]) Jan *Pathuis* (zie § 6), die in genoemd jaar van de stad Groningen 1½ „lot" veenland in gebruik nam en wel de helft van nummer 24 en het gehele nummer 25 aan de noordzijde. Hij was gehuwd met *Jantjen Geerts*. Hun zeven kinderen werden tusschen 1665 en 1681 te Oude Pekela in de hervormde kerk gedoopt. Twee malen wordt Jan *Pathuis* in het eerst in 1678 aanvangende protocol van huwelijkscontracten [21]), gepasseerd voor den predikant te Oude Pekela, genoemd onder de dedigslieden en wel 23 Februari 1682 als bloedverwante neef van de bruid *Fenne Jans* en 7 September 1693 als bloedverwante neef van den bruidegom *Jan Harmens*. Uit deze akten blijkt altijd of de dedigslieden bloedverwanten, aangehuwden of slechts vrienden zijn. De aanwezigheid van een neef en een nicht wettigt de conclusie, dat de familie zich er ten minste reeds één generatie eerder had gevestigd. Het blijft evenwel mogelijk, dat meer leden van het zelfde geslacht zich er afzonderlijk op de ontginning zijn gaan toeleggen.

Bleek in de stad Groningen het gebruik van familienamen slechts zeer beperkt te zijn, te Oude Pekela was het een nog grootere bijzonderheid zich van een geslachtsnaam te bedienen. Men treft daar slechts 10 achternamen aan in de 276 doopakten en de 160 huwelijksakten, die gedurende het tijdvak 1655—1665 werden ingeschreven. Wat heeft den hoofdpersoon van dit verhaal bewogen in die omgeving zulk een naam aan te nemen en waarom koos hij zich juist dezen naam? Had zijn voorgeslacht reeds een familienaam? Zijn handteekening is *„Jan Patthusz"*. Met den uitgang *sz* is de schrijfwijze vrijwel overeenkomstig die van zijn naamgenooten in de stad. In de oudste generaties van beide geslachten wisselen de namen *Johan (= Joan* of *Jan)* en *Hendrik* elkaar af. Mag op grond van deze gelijkluidende voornamen en de aanwezigheid van een overigens nergens aangetroffen gelijkluidenden familienaam in streken, waar geslachtsnamen nog geen burgerrecht hebben verworven, worden afgeleid, dat de beide families Pathuis aan elkaar *verwant zijn?*

Op 29 December 1632 gingen te Groningen in ondertrouw *„Jan Roeleffs*, uth Drente" en *„Aeltyen Sircks*, uth sticht van Bremen". De huwelijksvoltrekking vond 22 Januari 1633 te Groningen plaats. Bij den ondertrouw waren *de* jongelieden niet aanwezig. In hun naam werden de proclamaties verzocht door *Hindrick Pathuis* [22]) namens den bruidegom en door den olderman *Hermen Swartwolt* namens de bruid. De oudste zoon van *Jan Pathuis* en *Jantje Geerts*, te Oude Pekela, heette *Jan*, de tweede zoon werd *Geert* genoemd. Natuurlijk zijn dit de namen van de grootvaders der knapen. Aangenomen kan dus worden, dat de vader van *Jan Pathuis* eveneens een *Jan* was. Indien nu *„Jan Roeleffs* uth Drente" de zelfde is

[17]) Zie § 5.
[18]) Groningsche Volksalmanak 1910, blz. 231.
[19]) Rekening van het veenkantoor. Gemeente-archief Groningen.
[20]) De streek heette destijds Pekel-A. In 1704 vond splitsing plaats in Oude. Pekel-A en Nieuwe Pekel-A. De ter sprake komende voorvallen spelen zich af in het latere Oude Pekela.
[21]) Rechterlijke Archieven VI D.
[22]) § 4, 114.

als *Jan*, de vader van *Jan Pathuis*, dan is *Aeltyen Sircks* de moeder, naar wie *Jan* Jr. zijn te Oude Pekela gedoopte eerste en eenige dochter noemde. Deze dochter was het vierde kind. Van de drie eerder gedoopten was er slechts één naam ontleend aan vaderszijde: de beide andere namen kwamen van moeders kant. Het is aannemelijk, dat het vierde kind een naam kreeg, die aan vaderszijde was gezocht.

In het hierboven genoemde huwelijkscontract van 1693 wordt *Jan Pathuis* samen met *Hindrick Roelfs* en *Grietje Roelfs* genoemd als neven en nicht van den bruidegom *Jan Harmens*. Het is niet te verklaren hoe de relatie kan zijn ontstaan, doch het leek wenschelijk te laten uitkomen, dat de naam Roel (o) f ook hier werd aangetroffen.

Nu *„Jan Roeleffs* uth Drente" in alle opzichten aansluit bij *„Jan Patthusz"* te Oude Pekela, meen ik hem als vader van laatstgenoemde te mogen beschouwen. Wil „uth Drente" zeggen: van het Padhuis, dat, gelijk hierboven bleek. in 1602 reeds „omtrent tachtentich yaren" in het bezit was van één en dezelfde familie?

Meerdere zoons zullen de ouderlijke hoeve, het Padhuis, hebben verlaten, toen het gezin te groot werd om aan alle leden de mogelijkheid tot ontplooïing te bieden. Zij zullen den weg hebben betreden, dien zooveel Drenten voor hen zijn gegaan: naar het Noorden. Een tak vond haar plaats in de stad Groningen in de bierbrouwerij en in den houthandel en de houtzagerij. Een andere tak veroverde zich een bestaan op overeenkomstige wijze als „thuis" in de ontginning, landbouw en veeteelt. Dat de weg naar Oude Pekela, waar de in 1599 aangevangen ontginning in vollen gang was en waar de stad Groningen trachtte de leiding in handen te krijgen, heeft gevoerd via die stad en de aldaar wonende verwanten, behoeft geen verwondering te wekken. En zoo is dan verklaard hoe bij het huwelijk van *„Jan Roeleffs* uth Drente" de proclamatiën werden verzocht door *Hindrick Pathuis*. Ten bewijze van verwantschap moet nog worden aangevoerd, dat laatstgenoemde een halfbroer *Roelof Pathuis* had.

Bijna anderhalve eeuw later herhaalde de geschiedenis zich. In Februari 1778 vestigde zich te Haren (Gr.) *Jan Pat*, die met attestatie kwam „van Pathuys en Schonebeeck" [23]). Hij werd brouwer te Hemmen, huwde met *Margien Willems* en overleed aldaar 23 December 1808. Nakomelingen waren ter plaatse niet bekend, zoodat de door den rechter aangestelde bewindhebbers de erfgenamen ab intestato per advertentie [24]) opriepen. In die advertentie heet de overledene *Jan Pathuis*.

Bij de nakomelingen van het in het begin der achttiende eeuw te Oude Pekela wonende echtpaar *Berend Jans Pathuis* [25]) en *Jantjen Hilverts* ging de familienaam viermaal over op de kinderen van dochters. Zoodoende ontstonden de families *Pathuis*, beschreven in de paragrafen 7—10.

c. In het Westerkwartier.

Tenslotte komt er nog een protestantsche familie *Pathuis* in het Westerkwartier voor, waarvan § 11 de bijzonderheden vermeldt. De stamvader werd omstreeks 1739 te Weener in Oostfriesland geboren. Nasporingen aldaar leverden geen resultaten op [26]).

[23]) Doop-, trouw- en lidmatenboek van Haren, folio 38 verso. Rechterlijke archieven IV s 8, fol. 105 verso.
[24]) Ommelandcr Courant 10 Februari 1809, nr. 12. Mededeeling van Mr. H. L. Hommes.
[25]) § 6, 111 D.
[26]) Mededeeling van den heer Th. Rehbein, Ostfriesische Landschaft, Aurich.

§ 3. Het wapen.

Het wapen der familie *Pathuis* laat zich als volgt beschrijven: in goud een, roode vruchten dragende, groene boom, in welks top twee naar elkaar toegewende witte vogels, *met* rooden snavel en roode pooten, zitten. Helmteeken: de vruchten dragende boom zonder vogels. Dekkleeden: goud en groen [27]).

Het betreft hier een bekend symbool, een levensboom, dat op zijn zwerftocht van het eene volk naar het andere uit Babylonië tot ons is gekomen [28]). Reeds in het midden der dertiende eeuw wordt deze figuur in de heraldiek herhaaldelijk aangetroffen. Het aantal vogels is sterk variëerend.

In 1304 doen scheidsrechters uitspraak in een geschil tusschen het klooster te Assen, vroeger bij Coevorden, en Rotger van Eelde, schulte van Drenthe. Aan het desbetreffende charter [29]) hangt o.a. het eenigszins geschonden zegel van den Steenwijkschen kanunnik Philippus, waarop een levensboom voorkomt, te weten: een vruchten dragende boom, waarin twee naar elkaar toegewende vogels zijn gezeten.

Het wapen werd achtereenvolgens aangetroffen:

1. In 1623 op het portret van *Menso Pathuis* [30]): in goud op een groen terras een, roode vruchten dragende, groene boom, in welks top twee naar elkaar toegewende witte vogels met rooden snavel en roode pooten zitten: elke vogel heeft een vruchtje in den geopenden snavel. Dekkleeden: goud en groen. Helmteeken: de vruchten dragende boom zonder vogels.

2. In 1635 op het portret van *Joannes Pathuis* [31]): geheel als voren, doch de vogels vliegen voor den boom schuin naar beneden in de richting van het schildhart en worden op den rug gezien.

3. Omstreeks 1635 op een fragment van een grafsteen van een kind uit het huwelijk van *Menso Pathuis* en *Anna Vinckenborg*. Het schild — meer bleef niet bewaard — is gelijk aan het onder nr. 2 beschreven wapen [32]).

4. In 1674 op zegels van *Pieter Padthuysen* [33]): geheel gelijk aan de onder de nrs. 2 en 3 beschreven wapens, doch de vogels vliegen niet vóór, maar in gelijke houding boven den boom. Helmteeken: de boom tusschen een vlucht.

5. In 1768 op het portret van *Gellius Josephus Pathuis* [34]): *in* blauw een groene boom, zonder terras komend uit de schildrand en zonder vruchten, waarboven twee van ter zijde geziene witte vogels fladderen. Het schild is gevat in een cartouche en wordt gedekt door een kroon van vijf fleurons.

[27]) Afbeelding in de Groningsche Volksalmanak 1942 t.o. blz. 98. Vrij volgens de beschikbare gegevens naar een teekening van 0. Hupp in E. Gevaert, L'héraldique, son esprit, son langage et ses applications. Bruxelles (1923?), pag. 188. Met gebruikmaking van A. BI. Hildebrandt, Heraldisch& Musterbuch. Berlin 1872. Taf. 1—7. Vermindering van het aantal bladeren en vruchten ware beter geweest.

[28]) A. Wünsche, Die Sagen vom Lebensbaum und Lebenswasser. Leip zig 1905. Ex Oriente Lux 1. Leipzig 1905.

[29]) Oorkondenboek als boven. nr. 217.

[30]) § 4, 11 3. Portret in het Museum van Oudheden te Groningen, inv. no. 1080; reproductie in de Groningsche Volksalmanak 1942, t.o. blz. 104.

[31]) § 4, III D 1. Portret in het Museum van Oudheden te Groningen, inv. no. 1062; reproductie in de Groningsche Volksalmanak 1942, t.o. blz. 109.

[32]) § 4, III A. Groningsche Volksalmanak 1942, blz. 106 en 107.

[33]) § 4, III C 1. Gemeente-archief te Amsterdam. Notarieel Archief, inv. no. 2908, 13 en 14 Februari, 3 September 1674. Mededeeling van mijn collega's aldaar.

[34]) § 4, VA 3. Portret op den huize Vilsteren te Vilsteren. Reproductie in J. M. A. Roelants, Gedenkschrift ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan van de Groote Sociëteit te Groningen, opgericht 1 November 1765. Groningen 1915, blz. 12,

De vervaltijd der heraldiek demonstreert zich duidelijk in dit wapen.

§ 4. Genealogie van de roomsch-katholieke familie Pathuis [35]), te Groningen, uitgestorven in 1812.

1. *Johan* (of Jan) *Hindricks* bij der Aa,' afkomstig van het Padhuis [36]) bij Coevorden, brouwer te Groningen, woonachtig bij de A [37]), eigenaar van half-Oosterhuysen 1606 [38]), werd voor het eerst 16 October 1622 *„van Pathuis" en 29* April 1625 *„Pathuis"* genoemd [39]), † tusschen 28 April 1624 en 29 April 1625, tr. 1°. (ondertr. Groningen in November 1596) *Jantien Mensens, voor wie de* proclamatiën werden verzocht „op attestatie van Albert 1-Ioltkopers ffrouwe", † c. 1600; hij tr. 2°. c. 1601 *Aeltien van Selbach,* † vóór 29 April 1625. Zijne kinderen volgen onder II.

II. Kinderen van Johan Hindricks (Pathuis), 1, en zijn eerste vrouw Jantien Mensens [40]).

1. *Swaentien,* geb. vóór 29 April 1600, † na 31 Januari 1646, tr. Groningen (Hervormde kerk) [41]) 31 Juli 1625 [42]) *Jurjen van Goor,* eigenaar van half-Oosterhuysen 1626-1631, † tusschen 29 Januari 1637 en 31 Januari 1646, zn. van *Jurjen en Beerte Crul.*
2. *Clemens,* geb. voor 1599, † tusschen 7 Mei 1624 en 29 April 1625.
3. *Menso,* geb. in 1599, verwierf het gilderecht der stad Groningen in 1623. geportretteerd in 1623 [43]), eigenaar van half-Oosterhuysen in 1631, † tusschen 8 Januari 1634 en 4 Mei 1635, begr. Groningen (Akerk) [44]), ondertr. Groningen 2 Mei 1623 *Anna Vinckenborg,* geb. in **1600,** geportretteerd in 1623 [45]), † na 25 Augustus 1668, dr. van *Jacob* en *Anna van Goor.* Zij ondertrouwde vervolgens te Groningen 7 April 1638 met *Henricus Conradi Oostenvelt,* Hunne kinderen volgen onder IIIA.

[35]) Meer bijzonderheden in de Groningsche Volksalmanak 1942, blz. 98-125. Zie ook hierboven § 2a.

[36]) Zie § 1.

[37]) Waarschijnlijk in het huis aan de Noordzijde van de Hooge der A en grenzende aan Dc Laan, dat 28 Augustus 1632 werd verkocht door zijn zoon Nicolaes. Rechterlijke Archieven III x 11, fol. 437.

[38]) Zie § 5.

[39]) Rechterlijke Archieven III x 6, fol. 43 en III x 7, fol. 120 verso.

[40]) De volgorde der kinderen ia niet met zekerheid bekend,

[41]) De calvinistische regeering van Stad en Lande erkende een huwelijk alleen dan, wanneer het was voltrokken in de staatskerk. In de 17de eeuw, later werd men soepeler, waren alle andersdenkenden gedwongen hun huwelijken (ook) in de Hervormde kerk te laten voltrekken. Er was geen schepenbank, die zich met deze aangelegenheid bemoeide.

[42]) Huwelijkscontract 19 Juni 1625. Familie-archief Cremers.

[43]) Zie noot 30.

[44]) Een fragment van zijn grafzerk bleef bewaard. Groningsche Volksalmanak 1942, blz. 105.

[45]) Portret in het Museum van Oudheden te Groningen, inv. no. 1079: reproductie in de Groningsche Volksalmanak 1942, t.o. blz. 105.

[46]) Pater F. van Hoeck S.J. deelde mede: „Den 20 Januari 1599 werd te Groningen geboren Henricus Huygens. Zijn ouders waren Johan van Pathuis en Johanna Huygen. In 1620 is hij in de Jezuïetenorde getreden, maar is, waarschijnlijk reeds voor het beëindigen van den tweejarigen proeftijd, wegens gezondheid of ongeschiktheid, in de wereld teruggekeerd. Dat hij in de ordelijst ingeschreven staat onder den naam zijner moeder is niets bijzonders; dat komt heel vaak voor, al is de reden niet steeds te achterhalen." Het is niet uitgesloten, dat Johanna Huygen identiek is met Jantje Mensena

4. ***Hindrick*** [46]), geb. vóór 29 April 1600, lid van het brouwersgilde te Groningen in 1624, kocht 5 Juli 1625 een huis in de Groote Broerstraat voor 469 tonnen „cluin" (een soort bier), waarvan de eindafrekening 16 Juni 1627 plaats vond [47]), eigenaar van half-Oosterhuysen in 1631, verzocht 29 December 1632 de proclamatiën voor „Jan Roeleffs, uth Drente" [48]), † tusschen 13 Juni 1634 en 6 October 1636, tr. Groningen (Martinikerk) 6 Juni 1624 [49]) ***Maria d'Embda,*** † na 3 Juli 1652, dr. van ***Fecko Everhardi,*** op Asinga te Middelsturn, en ***Margaretha Asschendorp.*** Hunne kinderen volgen onder 111 B.

Kinderen van Johan Hindricks (Pathuis), 1, en zijn tweede vrouw Aeltien van Selbach.

5. ***Nicolaas,*** geb. in 1601 of 1602, „holtcoper ant Nye Ossemerckt", woonde nog aldaar 21 November 1643 in een huis „met twie schoone branders", dat werd gehuurd van den schrijver Fraterma [50]), verkocht 26 Mei 1651 de halve zaagmolen op pachtgrond buiten de Steentilpoort [51]), † vóór 3 October 1689, tr. Amsterdam 3 November 1628 ***Catharina Boelens*** [52]), geb. te Hoorn, woonde in 1628 als weduwe van ***Jan van Baern*** „met hoer meue Aeff Pet" op de Nieuwerijds Voorburgwal te Amsterdam, † na 28 Mei 1659. Hun zoon volgt onder IIIC.
6. Roelof: (ook wel ***Rudolf),*** geb. in of na 1602, eigenaar van half-Oosterhuysen in 1634 of 1635, lid van het kramersgilde als zijnde „an een gildesuster trout" in 1635, eigenaar van geheel Oosterhuysen 26 October 1636 [53]), lid van het brouwersgilde in 1636, 22 Juni 1638 „borger in Groningen bij der Aa" genoemd [54]), verwierf het gildrecht der stad Groningen in 1641, bezat o.a. „een schoone kaste, een silveren pulle, een silveren kop, twe sulveren bekers", waarop 26 Maart 1646 beslag werd gelegd [55]), † 26 Juli 1647 [56]), begr. in de Akerk, tr. Groningen (Hervormde kerk) 20 Juli 1634 ***Wendelina Vrijlinga*** (ook wel: ***Wemeltien Vrielinge),*** gildezuster in het kramersgilde; hij tr. 2°. (ondertr. Groningen 31 Maart 1638) ***Elisabeth Simons,*** voor wie de proclamatiën werden verzocht door Berend Harmens als oom. Zijne kinderen volgen onder III D.

III A. Kinderen van Menso Pathuis, II 3, en Anna Vinckenborg [57]).

1. *Annetje,* † tusschen 25 Juli 1670 en 22 November 1675, tr. Groningen (Martinikerk) 10 Januari 1655 ***Jan Boelens,*** ook wel ***Jan Boelens Mullinck*** geheeten, brouwer in de Gelkingestraat, † na 22 November 1675.
2. ***Jacobus,*** geb. in 1629, advocaat te Groningen, de handteekening gaat vergezeld van drie getallen. waarvan het rechtsche en het linksche respectievelijk datum en maand aangeven, terwijl het middelste getal den leeftijd van den schrijver vermeldt [58]). Osebrand Jan Rengers van Slochteren verzocht om zijn juridische bijstand in het tegen verzoeker gevoerde monsterproces 1672-1673 [59]); den stadsadvocaat werd 24 Januari 1681 gelast „sijne actie in te stellen teegens d'E. Dr. Philibert Coehoorn ende de advocaet Pathuys uyt oorsaecke deselve jeder haer soon tot Emrick bij de Jesuiten ter schoele hebben bestelt" [60]); kocht Oosterhuysen terug 18 Mei 1681 [61]), samen met den advocaat Rudolf van Alten eigenaar van Vennebroek bij Paterswolde in 1685 en 1686 [62]), eigenaar van Boermande en Groenenburg te Euvelgunne, waar de naam Pathuis later in verband werd gebracht met een al dan niet legendarisch „kasteel" [63]), bezat buiten het vermogen van zijn vrouw ruim 400 grasen land [64]), † tusschen 25 Juli 1705 en 12 Augustus 1710, wenschte te worden begraven in de Martinikerk te Groningen, graf nr. 290, tr. (ondertr. Groningen 3 Januari 1657 [65])) ***Catharina Lucretia Gerlaci. geb.*** vóór 1630, testeerde 17 Augustus 1660, † vóór 31 Januari 1695, de begrafeniskosten bedroegen ƒ 750.—, scheiding der nalatenschap 18 November 1695 [66]). Het echtpaar woonde te Groningen aan de Hooge der A, hoek Turftorenstraat-noordzijde. Hunne kinderen volgen onder IVA.
3. ***Beerta Johanna,*** † na 10 Maart 1673, tr. Groningen (Hervormde kerk) 21 October 1663 ***Arnold Hamminga.*** licentiaat, † vóór 6 Juli 1671.
4. ***Gesina Maria,*** † tusschen 10 Maart 1673 en 3 October 1689, tr. Bedum (Hervormde kerk) 23 Mei 1669 ***Rudolph Stevens Gallema.*** † vóór zijn echtgenoote, doch na 10 Maart 1673.

111 B. Kinderen van Hindrick Pathuis, II 4, en Maria d'Embda [67]).

1. ***Johanna Margaretha,*** geb. vóór 3 Juli 1627, † na 15 Augustus 1662.

47) Rechterlijke Archieven III x 8, fol. 174 verso.
48) Zie § 2 b.
49) Huwelijkscontract 28 April 1624. Familiearchief Cremers.
50) Rechterlijke Archieven III x 23, fol. 239 en 248.
51) Rechterlijke Archieven 111 x 32.
52) Gemeente-Archief Amsterdam. Doop- en trouwboeken, inv. no. 671, fol. 50 verso.
53) Rechterlijke Archieven II ii 1, fol. 758.
54) Rechterlijke Archieven 111 x 19, fol. 113 verso.
55) Rechterlijke Archieven III x 26, fol. 15.
56) Gemeente-Archief Groningen. Kramersgilderol, fol. 106.
57) In de Akerk te Groningen bevindt zich het restant van een graf. zerk van een kind uit dit huwelijk. Groningsche Volksalmanak 1942, blz. 106.

58) Bijv. op 9 Januari 1675: „l-45-9". Gemeente-Archief Groningen, Register-Feith hs in folio 180. blz. 545.
59) Gemeente-Archief Groningen. Register Feith. Verzameling van stukken, deel 53, blz. 222. Mededeeling van Mejuffrouw N. Tonckens.
60) Rechterlijke Archieven III tt 1.
61) Rechterlijke Archieven II ii 4, fol. 11.
62) Nieuwe Drentsche Volksalmanak 1899, blz. 224.
63) H. Kremer, Beknopte aardrijks- en geschiedkundige beschrijving der provincie Groningen. 2e druk. Groningen 1839, blz. 121.
64) Rechterlijke Archieven 111 ij, 1 Mei 1701.
65) Huwelijkscontract 16 December 1656, testament 17 Augustus 1660; beide akten bleven niet bewaard, doch- worden genoemd in Rechterlijke Archieven III x 74, fol. 87 verso.
66) Rechterlijke Archieven III x 74, fol. 83 verso-94 verso; zie ook fol. 198-200. Fol. 88 verso: „de grootvaders, grootmoeders ende overgrootmoeders goederen van vrouw Catharina Lucretia Gerlaci kinderen, dewyl d'heer Jacobus Pathuys verclaert noit daervan ontfangen te hebben, soo sullen deselve kinderen de goederen moeten soecken in Duitslant, Spangien offte elders, daer de goederen te vinden muchten sijn." Het huis aan de Hooge der A werd door de voogden van de zoons van Gerlacus Jacobus verkocht 7 Mei 1716. Rechterlijke Archieven 111 x 94, fol. 21 verso.
67) Rechterlijke Archieven 111 x 33, fol. 317.

2. Johan, geb. vóór 3 Juli 1627. leerling te Groningen bij Metelens weduwe in 1644, lid van het kramersgilde aldaar in 1650 [68]), † vóór 3 October 1689, tr. Groningen (Hervormde kerk) 20 Augustus 1669 *Anna Maria Levinge*, † na 7 Maart 1673 en vóór haar echtgenoot, weduwe van *Berend Roelofs Birza*.
3. *Fecco d'Embda*, geb. na 3 Juli 1627, † tusschen 13 November 1666 en 15 Januari 1676.

III C. Zoon van Nicolaas **Pathuis**, 115, en Catharina Boelens.

1. *Pieter* [69]), geb. c. 1633, noemde zich *Padthuyzen*, notaris te Amsterdam op de Nieuwezijds Voorburgwal, volgens akte van 19 Mei 1681, gepasseerd voor notaris van der Groen, vertrokken in 1676 naar Spanje „uyt oirsaecke, dat sijn affirmants staet ende gelegentheyt sodanich was verachtert, dat hij bevreest was, dat hij aan sijn persoon mocht worden geincommodeert", in 1681 terug in Amsterdam en sedert 1686 klerk op het kantoor van Vilckens, tr. 1°. Utrecht 3 Augustus 1658 *Maria van Merevelt*, begr. Amsterdam (Oude Kerk) 31 October 1680. Hij verklaarde 22 Juli 1681 voor weesmeester ten behoeve van zijn kinderen voormoeders erfenis niet te kunnen bewijzen: tr. 2°. (ondertr. te Amsterdam [70]) 19 Juli 1681) *Catharina de Koningh*, geb. te Amsterdam c. 1654, dr. van ..... en *Barbera Dull*. *Zijne* kinderen volgen onder IVB.

IIID. Kinderen van Roelof **Pathuis**, 116, en zijn eerste vrouw Wendelina Vrijlinga.

1. *Joannes*, geb. Groningen 12 Juli 1635, geportretteerd in 1635 [71]), trad 21 September 1653 te Mechelen in de Societeit van Jezus, werd 18 September 1666 tot priester gewijd, missionaris te Groningen in de statie bij de A als opvolger van den op 6 Augustus 1669 overleden pastoor, † 7 September 1678 en begraven in de Akerk te Groningen in het graf van zijn ouders 10 September 1678.
2. *Hindrick*, van wien niet kan worden vastgesteld wie zijn moeder was, opgenomen in het kramersgilde te Groningen als gildebroederszoon 20 April 1656 [72]), † voor 7 September 1678.

IV A. Kinderen van Jacobus **Pathuis**, IIIA2, en Catharina Lucretia Gerlaci.

1. *Lucretia*, doopgetuige te Leeuwarden 18 Juni 1691, † vóór 3 Maart 1699.
2. *Gerlacus Jacobus*, geb. c. 1666, ingeschreven als student in de rechten te Groningen 29 Februari 1684, had 21 Maart van dat jaar reeds een geschil over een juridisch dispuut, dat hij buiten voorkennis en tegen het verbod van den voorzitter van den senaat der academie had laten herdrukken [73]), procedeerde

es) Gemeente-Archief Groningen; Kramersgilderol, fol. 98 en 113 vs.

[69]) De gegevens omtrent Pieter Padthuvzen en zijn kinderen dank ik aan de vriendelijke medewerking van Mevrouw A. C. "Boogaard-Bosch.

[70]) Puiboek.

[71]) Zie noot 31 en Groningsche Volksalmanak 1908, blz. 182.

[72]) Hij werd alleen aangetroffen in de Kramersgilderol en is op grond van de aanduiding „gildebroederssoon" alhier geplaatst.

[73]) H. M. Mensonides en A. T. Schuitema Ivleijer, Inventaris der archieven van den senaat, de faculteiten en het college van curatoren der Groningsche Universiteit, Groningen 1947, blz. 25, inv. no. 30.

tegen zijn vader over de uitkeering van het moederlijk erfdeel en werd tenslotte door dezen bij testament van 1 Mei 1701 onterfd [74]), verwierf als eenige in zijn familie het burgerrecht der stad Groningen in 1696, † tusschen 14 September 1702 en 22 April 1705, tr. Groningen 18 October 1684 [75]) *Cornelia Bruinsma*, meerderjarig verklaard in 1678, † vóór 10 October 1700, dr. van Mr. *Gellius*, advocaat te Leeuwarden, en *Claeske Nicolaï*. Hunne kinderen volgen onder VA.
3. *Clemens*, geb. in 1668 of 1669 [76]), advocaat, woonde 1 Mei 1701 te Groningen aan de Hooge der A, hoek Turftorenstraat-noordzijde, erfde Oosterhuysen tusschen 1705 en 1710 van zijn vader, verkocht deze bezitting 5 Maart 1717, woonde 27 October 1724 nog te Eenrum, † tusschen 25 Februari 1727 en 10 Juni 1734, waarschijnlijk begraven op het koor voor de plaats „daer aleer het hooge autaer heeft gestaan in Eenderummer kercke", tr. (ondertr. Groningen 4 September 1697) *Maria Geertruid de Vries*, geb. te Leeuwarden [77]). Hunne kinderen volgen onder VB.
4. *Catharina Maria*, † na 1 Maart 1717, tr. Eenrum (Hervormde Kerk) 14 Mei 1699 Dr. *Henricus Jacobus de Wildt*, geb. te Zuilen, med. doctor te Hoogezand [78]), † tusschen 9 October 1715 en 10 Mei 1716.

IV B. Kinderen van Pieter Padthuyzen, IIICI, en Maria van **Merevelt** [79]).

1. *Catharina*, ged. Amsterdam in De Star 7 Augustus 1659, jong overleden.
2. *Anna Maria*, ged. als boven 28 Mei 1662.
3. *Wantje (Winifrida?)*, ged. als boven 18 Augustus 1663.
4. *Catharina*, ged. als boven 18 Maart 1665, leerlinge op de „kloppenschool" te Culemborg 19 Januari 1678—14 September 1679.
5. *Johanna*, ged. als boven, 13 Mei 1666.
6. *Nicolaus*, ged. als boven 6 November 1667.
7. *Theodora*, ged. als boven 30 Januari 1669.
8. *Paulina Constantia*, ged. als boven 29 Juni 1674.
9. *Peternelleken*, leerlinge op de „kloppenschool" te Culemborg in den zomer van 1678 en 29 April—14 September 1679.

VA. Kinderen van Gerlacus Jacobus **Pathuis**, IVA2, en Cornelia Bruinsma.

1. *Catharina Lucretia*, ged. Leeuwarden (statie Korenmarkt) 18 Juni 1691, † vóór 2 Juli 1714.
2. *Jacobus (Henricus)*. ged. als boven 24 Augustus

[74]) Rechterlijke Archieven 11 b 96, fol. 76 en 111 y, 1 Mei 1701.

[75]) Huwelijkscontract 13 October 1664, Familie-Archief Cremers.

[76]) Plaatste evenals zijn vader getallen bij zijn handteekening (zie § 4, III A 2 en noot 58). Rechterlijke Archieven 111 x 83, fol. 18 verso, 51 en 73.

[77]) Het Archief voor de geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht, deel 35 (1909). blz. 159, noemt als vrouw van Clemens Pathuis: Maria Gertrudis van Buygers, 'dochter van Pieter Lolles en Hylck Maria van Ockinga.

[78]) Rechterlijke Archieven 111 x 93. fol. 254.

[79]) Medegedeeld door Mevrouw A'C. Boogaard-Bosch uit de registers van de Roomsch-Katholieke kerk „De Star"; die van de Oudezijds Voorburgwal ontbreken 1658—1660. Zie ook het Archief voor de geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht, deel 37 (1911), blz. 330.

1692, woonde 27 October 1724 te Groningen, vermeld als solliciteur (betaalmr. van een legeronderdeel) 10 September 1726 en 20 November 1732, † vóór 10 Juni 1734.

3. *Gellius Josephus*, ged. te Leeuwarden (statie Vleeschmarkt) 25 Juli 1695, luitenant o.a. 17 December 1717 toen hij recht van nakoop op Oosterhuysen liet gelden, in 1724 luitenant in het regiment cavalerie van Hessen-Homburg [80]), kreeg 20 Maart 1725 een commissie als kapitein in het regiment van de Prins van Nassau-Stadhouder (eed 12 April), welke commisie de Raad van State verleende naar aanleiding van een missive van de Staten van Stad en Lande, ging daarmede naar de infanterie over [81]); in garnizoen te Grave tot in 1731, vervolgens te Bourtange 1731-1737 en te Nieuweschans in 1744, kocht zijn woonhuis te Groningen in de Brugstraat, Zuidzijde, 20 Januari 1733 [82]), werd aangetroffen als luitenant-kolonel sedert 22 Augustus 1763, medeoprichter en een der zes eerste directeuren van de Groote Sociëteit te Groningen 1 November 1765, werd in 1768 geportretteerd door F. C. de Hosson [83]), † Groningen eenige dagen voor of op 17 Januari 1785, tr. Lingen (ondertr. Lingen 13 October 1724 [84])) *Johanna Cornelia Meyknecht.* geb. te Lingen 12 November 1701, † Groningen eenige dagen vóór of op 19 Februari 1776, dr. van *Nicolaas* en *Johanna Cornelia Canter.* Hunnekinderen volgen onder VI.

VB. Kinderen van Clemens Pathuis, IV A 3, en Maria Geertruid de Vries.

1. Catharina *Lucretia Maria*, ged. Leeuwarden (statie Vleeschmarkt) 15 Augustus 1698.
2. *Joannes Ignatius*, ged. als voren 10 September 1699.
3. *Jacobus Henricus*, ged. Groningen (statie Oosterstraat) 30 October 1700,' soliciteur, woonde Akerkhof, † eenige dagen vóór of op 24 April 1783.
4. *Clemens Franciscus*, ged. Leeuwarden (statie Vleeschmarkt) 24 Augustus 1703.
5. *Maria Theresia*, ged. als boven 8 April 1707, † tusschen 23 Maart en 10 Juni 1734.

VI. Kinderen van Gellius Josephus Pathuis, VA3, en Johanna Cornelia Meyknecht[85]).

1. Mr. *Hermannus Josephus*, ingeschreven als student in de rechten te Groningen 19 October 1752, gepromoveerd aldaar 9 Juni 1756 op een proefschrift „De actione rerum amotarum", † Groningen 16 Maart 1797 „door een kwaadaardige zenuenkoorts".
2. *Nicolaus*, ged. Grave 21 Februari 1731, studeerde latijn te Meppen, philosophie te Munster en vier jaren theologie te Keulen, trad 5 December 1753 in de Sociëteit van Jezus, kapelaan te Culemborg 2 Maart 1761, later pastoor aldaar, twee maal geportretteerd [86]), † Culemborg 25 Maart 1800 en begr. in de Hervormde St. Barbarakerk aldaar.
3. *Jacobus.* ged. te Groningen (statie Oosterstraat) 27 Maart 1732, † Groningen eenige dagen vóór of op 4 Maart 1780.
4. *Hermannus Joannes.* ged. als voren 24 Juli 1733, jong overleden.
5. Mr. *Joannes (Aloysius)*, ged. als voren 25 October 1734, ingeschreven als student te Groningen 9 October 1753, aldaar gepromoveerd 17 Juni 1758 [87]), woonde in de Brugstraat 1779-1802, advocaat, † Groningen 15 November 1802, begr. in de Broerkerk [88]).
6. Anna *Cornelia.* ged. als voren 10 Januari 1736, † vóór 27 Mei 1785.
7. *Anna Maria*, ged. als voren 15 Maart 1737, † 24 Augustus 1795.
8. *Anna*, ged. als voren 15 April 1738, † vóór 27 Mei 1785.
9. *Johanna Catharina*, ged. als voren 7 September 1739. † tusschen 11 Juli 1782 en 27 Mei 1785.
10. *Wilhelmina Maria*, † tusschen 21 Juli 1797 en 26 Mei 1803, tr. Groningen (statie Oosterstraat) 10 September 1763 [89]) Mr. *Johannes Henricus Cordes*, geb. te Haselunne, richter te Asschendorp, † vóór 11 November 1795, zn. van Mr. *Johannes Lambertus* en *Maria Elisabeth Reinhartz.*
11. *Johanna Cornelia*, ged. Groningen (statie Oosterstraat) 29 April 1745, † Groningen 16 Maart 1812 [90]), tr. Groningen (statie Oosterstraat) 26 Juli 1772 [91]) Mr. *Wilhelmus Cornelius Cremers* [92]), ged. Groningen (statie bij de A) 16 September 1740, lid van de municipaliteit van Groningen, † aldaar 19 Maart 1814, zn. van *Jacobus Johannes* en *Cornelia (Johanna) Nicolaï.*
12. Cornelia Johanna, † Groningen eenige dagen vóór of op 26 Augustus 1758.
13. ? ....., geestelijke dochter, doopgetuige te Groningen 2 September 1779. Wellicht is zij een der bovengenoemde dochters (een klopje?).

80) Mededeelingen van den Directeur van het krijgsgeschiedkundig archief van den generalen staf.

81) Hij staat in de officierenboekjes van 1725 en volgende dan ook als kapitein, maar dan bij het regiment Oranje, blijkbaar het regiment Oranje, Stad en Lande. Deze naam wordt weer verwisseld voor dien van regiment Nassau-Stadhouder in een bij het boekje van 1725 behoorenden staat van gamizoensvenvisselingen. Stellig wilde de Raad van State den naam Oranje niet gebruiken en daarom zal de naam Nassau-Stadhouder zijn gebruikt. Uit de huwelijksakten van zijn manschappen blijkt de standplaats.

82) Rechterlijke Archieven 111 x 110, blz. 131; dit huis werd verkocht 7 Dec. 1803, III x 214, fol. 70.

83) Zie noot 34.

84) De Neclerlandsche Leeuw 1914, kol. 207. Huwelijkscontract 27 October 1724. Familie-Archief Cremers.

85) De verblijfplaats van het echtpaar gedurende 1724—1731 merd niet gevonden.

86) Een eenvoudig portret is in het bezit der Jezuïtenorde, Amaliastraat 13 te 's-Gravenhage, een ander exemplaar bevindt zich in de R.-K. pastorie te Culemborg. Een verzoek om inlichtingen aan den pastoor aldaar bleef onbeantwoord.

87) De promotie wordt niet vermeld in de Acta Senatus; zie archief der Universiteitsbibliotheek, inv. no. F 1. Album studiosorum academiae Groninganae. Groningen 1915, k. 477. Doctorsbul in het familie-archief Cremers.

88) Stellig in het graf, dat, blijkens het testament van Jacobus Pathuis, § 4, 111 A 2, en tal van latere akten, tot opschrift had „De erven Jacob Vinkenborg", zie 11 3.

89) Huwelijkscontract 22 Augustus 1763. Rechterlijke Archieven 111 y.

90) Als laatste van haar geslacht.

91) Huwelijkscontract 8 Juli 1772. Rechterlijke Archieven III y.

92) Nederland'8 Patriciaat 1913, blz. 102. De naam Pathuis leeft in de familie Cremers voort.

§ 5. Oosterhuysen te Eenrum.

De voormalige edele heerd of borg, sedert c. 1600 Oosterhuysen [93]), doch in de volksmond ook wel Pathuisheem of Pathuisborg geheeten, was gelegen ten Noorden van Eenrum in de Zuid-Oosthoek van de kruising, die gevormd wordt door den landweg van Eenrum naar Pieterburen en door den vroegeren dijkweg, die Oost-West naar Den Andel loopt.

In 1430 werd „des Soendages nae Sinte Jacob apostoli" door belanghebbenden een accoord [94]) getroffen over de waarneming van het redgerambt, dat in de rechtstoel Eenrum c.a. langs hun edele heerden circuleerde. Uit het stuk blijkt, dat er toen een zestal met name genoemde heerden was gelegen in de streek Oosterhuizen. Eén ervan was eigendom van „Onsta en Frouwe Borcherda" en komt voor onder de namen Ackinga, Ayckinga, Dattingen, Ludolfertheerd. Ludolphusheerd en Luylofsheerd [95]). Vergelijking met de tabellen [96]) van de slijting der redgerrechten leert, dat het deze heerd is, die in de zeventiende eeuw den naam „Oosterhuysen" droeg en waarop eens in de achttien jaren het genoemde recht viel. De streeknaam is overgegaan op een der heerden.

Het landgoed bestond reeds in de zestiende eeuw uit twee helften. Het gedeelte, waarop het huis stond en waarbij dus het redgerrecht behoorde [97]), was niet altijd in het bezit van den eigenaar van dat gedeelte van het bijbehoorende land, waaruit jaarlijks drie goudguldens à 55 Brabantsche stuivers als grondpacht moest worden opgebracht aan het klooster van Selwerd [98]). Na de secularisatie der geestelijke goederen verviel deze pacht aan de Staten van Stad en Lande. Uit het waarnemen der rechten en het betalen der pachtsom valt de geschiedenis dezer bezitting af te ieiden.

Eerst het huis en de rechten: Van 1567—1570 was *Sicco Panser* geconstitueerd redger te Eenrum c.a. en wel in 1568 *wegens* de in deze paragraaf besproken heerd. In dezelfde kwaliteit trad in 1585 *D. Holsten* op namens de toenmalige eigenaren *R. Munster* en de familie *Onsta*. Omtrent de volgende beurt, die in 1603 viel, is niets bekend. Jonker *van der Wenge* liet zich in 1621 vertegenwoordigen door *M. Harderwijck*. In 1631 is Oosterhuysen in het bezit van *Menso Pathuis* [99]). Een groote kaart van de landerijen, ruim 60 hectare groot, waarvan Menso's broer ***Hendrik*** de wederhelft toekomt, met een primitieve vogelvluchtteekening van het huis, vertelt ons, dat de uiterlijke staat die van een heerd verre te boven ging [100]). Omringd door singels en grachten en voorzien van een poortgebouw, van een zeer lang schathuis en van plantages, gaat de gedachte eerder uit naar de betiteling „borg". Het twee verdiepingen hooge gebouw, dat doet denken aan Piloursema bij Den Ham, was met het poortgebouw verbonden door een lange muur, waartegen stellig leiboomen waren geplant. Na het overlijden van Menso in 1634 of 1635 komt Oosterhuysen aan zijn halfbroer Roelof, die weldra ook de andere helft zal verwerven.

93) Uitvoeriger in de Groningsche Volksalmanak 7942, blz. 98 en 1943, blz. 213.

94) Register Feith 1430, nr. 9. Afschrift in: K. J. Ritzema van Ikema, Het nageslacht van Jacob Sijbolts, landbouwer te Warffum, en Geertruid Cornelis. Groningen 1925, blz. 21.

95) Statenarchief, inv. nr. 94. Klauwboek, in 1641 samengesteld door Johan Tjassens, secretaris der hoofdmannenkamer, uit oudere gegevens.

96) Familie-Archief van Bolhuis, inv. nr. 49, ondernummer 12.

97) Verslagen omtrent 's Rijks oude archieven (15) 1892, blz. 419.

98) Mededeeling van den heer J. R. van der Leeuw.

99) Huisarchieven Menkema en Dijksterhuis, inv. nr. 1356, gedateerd 31 Aug.—3 Sept. 1631.

100) Reproductie van het gedeelte met het huis in de Groningsche Volksalmanak 1942, t.o. blz. 102.

Van het land, belast met de reeds genoemde pacht, was sedert 1598 eigenaar [101]) ***Albert Tjarda van Starkenborgh*** [102]), gehuwd met *Ábele Onsta*, erfdochter van Wetsinge. De moeder van Albert heette ***Anna van Oosterhuizen.*** Verwierf hij de onderhavige bezitting door afstamming of door huwelijk? In 1606 werd eigenaar ***Johan Hindrix,*** die zich kort voor zijn dood in 1624 of. 1625 *Pathuis* ging noemen. Opvolger was zijn schoonzoon ***Jurjen van Goor*** Jr., die in 1631 de landerijen overdroeg aan ***Hindrick Pathuis,*** wiens broer *Menso* eigenaar was van de andere helft van Oosterhuysen. De weduwe van Hindrick zag het goed 26 October 1636 [103]) verkoopen aan *Roelof Pathuis,* die even te voren ook het eerder genoemde gedeelte had verkregen. Hij was nu dus eigenaar van de geheele edele heerd.

In 1639 werd er van de slijting van het redgerrecht geen melding gemaakt: de klauwboeken drukken zich over deze jaren niet duidelijk uit. Oosterhuysen werd 18 April 1642 [104]) verkocht aan Aepko Tjarda van Starkenborgh en Aleyt Junius. Eerstgenoemde was een zoon van Albert en Abele Onsta, die een deel van het goed tot 1606 in eigendom hadden. Nadat Aepko in 1646 te 's-Gravenhage was overleden, hertrouwde zijn weduwe in 1651 met Wigbolt van Isselmuden, heer op Schultinge te Bedum. Oosterhuysen werd na hun vaders dood toegewezen aan zijn beide kinderen ***Albert Jacob*** en ***Odillia Tjarda van Starkenborgh,*** wier stiefvader 24 Juni 1657 [105]) de jaarlijkse pacht van 3 goudguldens namens hen afkocht. De redger ***Hendrik Mettingh*** is in 1657 hun geconstitueerde. *Odillia* (1639—1669) huwde 22 April 1658 te Groningen met, ***Bernhardt de Sighers,*** die in 1675 zelf het redgerrecht wegens Oosterhuysen bediende. Zijn overlijden te Groningen in 1680 werd gevolgd door een executorialen verkoop, waarbij het landgoed 18 Mei 1681 [106]) werd overgedragen aan den advocaat ***Jacobus Pathuis,*** wiens vader *Menso* eigenaar was geweest van het belangrijkste gedeelte. Daar de eigenaar roomsch-katholiek was, werd krachtens een resolutie der Staten van Stad en Lande ***Willem van Borck*** in 1693 aangewezen om als geconstitueerde het redgerambt uit te oefenen [107]). Bij testament van 1 Mei 1701 [108]) vermaakte ***Jacobus*** deze bezitting aan zijn zoon *Clemens,* die in 1710 het voor hem waardelooze redgerrecht [109]) en collatierecht [110]) overdroeg aan ***Willem Alberda van Dijksterhuis,*** die nu 15 van de 18 toerbeuren in handen heeft. Vervolgens verkocht hij Oosterhuysen met jachtrecht, overrecht en zijlrecht op 5 Maart 1717 [111]) aan ***Maria Schickhart,*** weduwe van Ds. *Joan van Selbach* en haar schoonzoon Dr. ***Paulus van Oostbroeck. De*** verkooper behield o.a. het recht te Eenrum c.a. te mogen jagen alsmede de graven op het koor der kerk aldaar [112]). Zijn broers zoon, *Gellius Josephus,* liet

101) Statenarchief, inv. nr. 71, deel 1, fol. 92.

102) De gegevens inzake dit geslacht zijn van den Heer W. K. van der Veen.

103) Rechterlijkc Archieven 11 ii 1, fol. 758.

104) Rechterlijke Archieven 111 x 22, fol. 307.

105) Familie-Archief Gruyg inv. nr. 262.

106) Rechterlijke Archieven II ii 4, fol. 11.

107) Familie-Archief van Bolhuis, inv. nr. 49, ondernummer 12.

108) Rechterlijke Archieven III y.

109) Huisarchieven Menkema en Dijksterhuis, inv. nr. 1195, 14 Februari 1710.

110) Huisarchieven Menkema en Dijksterhuiu. inv. nr. 1285, 12 hug. 1710,

111) Als boven, inv. nr. 19.

112) Vergelijk het testament van zijn vader, Rechterlijke Archieven III y, 1 Mei 1701, en het grafregister van de Akerk, berustend in het archiefdepôt in de Martinikerk.

17 December 1717 [113]) recht van nakoop gelden ten gunste van *Willem Alberda,* voornoemd, die zich met zijn echtgenoote 18 Juli 1718 [114]) in het bezit der borg zag gesteld. Oosterhuysen vererfde op zijn zoon *Gethard,* die in 1727 [115]) twee banken in de kerk te Eenrum overnam van *Clemens Pathuis.* In 1738 had het huis veel te lijden van het ruwe weer. De stormschade was zoo groot, dat tot slooping werd overgegaan. Met het puin werden de zwaar geteisterde dijken versterkt [116]). Elders op het terrein verrees een boerderij, die 7 November 1747 [117]) door *Gerhard Alberda* werd verkocht. Thans is Oosterhuysen een bouwboerderij, groot 27.02 hectare. Het fraaie hout, dat de plaats in 1927 [118]) zulk een bekoorlijk aanzien gaf, is helaas gekapt.

(Slof volgt.)

Van der Hoeven tot de Hoeve,

door MR. A. HAGA.

In dit Maandblad (1937, kol. 217, zie ook 260) vroeg Mr. Belonje naar nadere gegevens omtrent de familie van *Hendrik van der Hoeve,* gehuwd met *Lucrefia Smullinck.* Het geslacht woonde vermoedelijk in de omstreken van Zevenaar en de Lijmers, een in Gelderland gelegen Kleefsche enclave: als wapen voert het een roode springende leeuw, heengaande over vier blauwe dwarsbalken in zilver. Uit gedrukte bronnen en een enkele archivalische vondst kon de volgende fragmentgenealogie worden samengesteld:

1. *Hendrik van der Hoeven,* † vóór zijn vrouw, tr. *Maria van Erp,* † *c.* 1610, dr. van *Hendrik* en *Hendtina van der Veen.*

   Uit dit huwelijk:

   1. *Hendrik,* volgt II.
   2. *Rotger van der Hoeven.*
   3. *Helena van der Hoeven,* tr. vóór 1613 *Assueer Cloeck.*
   4. *Maria van der Hoeven* [1]), tr. vóór 1613 *Arnouf Gruyfer.*
   5. *Johanna van der Hoeven.*

Voor het schoutengericht. van Zwollerkerspel transporteert 30 April 1613 Mr. ***Jan Sael,*** gemachtigde van ***Henrick van Hoeven, en*** zijn huisvrouw ***Lucretia Smullinck, Rotger Hoeven,*** *Assueer* ***Cloeck en*** zijn huisvrouw ***Helena van der Hoeven. en*** *Arnout Gruyter* ***en*** zijn huisvrouw ***Maria van der Hoeven,*** gezamentlijk caveerende voor de absente *Johanna van* der ***Hoeven,*** „oer affwesende suster", de helft van twee en een halve morgen lands in Voorster slag — waarvan kooper de wederhelft toebehoort — aan en ten behoeve van *Walraven van* ***Heeckeren tot*** *Nettelhorst,* „oer aller lieven neven ende swageren" en zijn vrouw Johanna van *Erp* en zulks krachtens „seecker maegescheit in dato den 7 Augusti 1591, luydende 'tselve: wij ..... dedingslieden van de erffgen. van zal. *Henrick van Erp* ende *Hendrina* van der *Veenen,* sijn huysvrouw etc.". (Register van vrijwillige zaken, schoutambt Zwollerkerspel.)

Voor de leenkamer der proosdij van Lebuinus te Deventer transporteert ***Hendrik van der Hoeve tot de*** *Hoeve* ***op 2*** Febr. 1611 het goed „de kleine Bosemenge" gelegen onder Zuthem (Zwollerkerspel) als leenvolger zijner moeder Maria van ***Erp, wede*** ***Hendrik van der Hoeve*** aan *Goert Willemsen Smit.* (Van Doorninck, Geslachtk. Aant., blz. 590.)

11. *Hendrik van der Hoeven tof de Hoeve,* richter van Zevenaar en de Lijmers en dijkgraaf aldaar, ridder in de Duitsche orde, † vóór 1637, tr. 1 °. *Lucrefia Smullinck.* vrouwe van Poelwijk; 2°. Kampen 2 Mei 1621 *Johanna van der* ***Vecht,*** weduwe van *Alard* ***Clant*** [2]). Als weduwe van Hendrik van der Hoeven hertrouwde zij te Kampen 7 Mei 1637 (ond. Vollenhove April) *Ernst Sloet* [3]), † *1638,* zn. van *Johan Sloef tof* ***Tweenijenhuisen*** en *Adriana Cruse.*

Hendrik van ***der*** ***Hoeven*** en zijn tweede vrouw ***Johanna*** van der ***Vecht*** testeeren voor den **richter van Zevenaar *en de*** Liimers 27 April 1623, welk testament 9 Juni 1623 in het register van testamenten te Kampen werd afgeschreven. (Rechterlijk Archief Kampen no. 152, fol. 116). Genealogische gegevens bevat het niet.

Uit het le huwelijk (voor zoover bekend) :

1. *Hendrik Willem,* volgt 111.
2. *Anna Elisabeth van der Hoeven,* † *c. 1658,* ondertr. Zwolle in Juni 1624 ***Reinier Schaep*** [4]) van den Dam, † vóór 20 Augustus 1636, zn. van ***Reinier*** en *Anna van Echten.*
3. *Adriaan,* volgt IIIbis.
4. N....., volgt IIIter.

111. *Hendrik Willem van der Hoeven* tot Hoeve en Poelwijk, tr. in 1623 *Elisabeth van* ***Wisch,*** vrouwe van Lichtenberg, geb. 1603, begr. Bockholt Augustus 1628, dr. van *Johan* en *Johanna van Beynhem* [5]). Hunne hieronder genoemde dochter bracht Lichtenberg door haar huwelijk aan het geslacht *van* ***Laer.***

Uit dit huwelijk:

1. *Lucretia Johanna van der Hoeven.* geb. 1624, † 7 Oct. 1677, oud 53 jaar, begr. te Silvolde, tr. (huwelijksche voorwaarden 10 Sept. 1641) *Luther Hendrik van* ***Laer*** tot Hardenstein, kapitein, geb. 1614, in de ridderschap van Zutphen geadmitteerd 1659 [6]), † Dordrecht 14 Augustus 1672, zn. van ***Melchior,*** heer van Laer, en *Elisabeth van Brempt.* vrouwe tot Hardenstein.

IIIbis. *Adriaan van der Hoeven,* † na 1663, tr. (ondertr. Doetinchem 11 Juli 1641) ***Elsabe*** [7]) ***van Baer,*** † 1663. dr. van ***Eggeric van Baer*** *tot Bransenborch.*

Zij wordt 31 Maart 1648 beleend met Die Kleyn-Hulst onder Doetinchem [8]).

Uit dit huwelijk:

1. *Eggeric van der Hoeven,* onmondig beleend met

---

113) Rechterlijke Archieven XLVI a 2.

114) Huisarchieven Menkema en Dijksterhuis, inv nr. 19.

115) Als boven, inv. nr. 541, 25 Februari 1727.

116) Kronyk van Groningen ende Ommelanden. Groningen 1743, blz. 295.

117) Huisarchieven Menkema en Dijksterhuis, inv. nr. 544.

118) Afbeelding in de Groningsche Volksalmanak 1942, t.o. blz. 125.

1) 'Mogelijk is zij dezelfde *Maria* van der ***Hoeve,- die 26*** Januari 1622 te Grave trouwt mrt jonker *Elbert van Steenhuys* (zie N.L. 1902, kol. 118).

2) Zie van Doorninck, **Geslachtk. Aanteekeningen, blz. *427.***

3) Zie van Doorninck, a.w. blz. 77. Op blz. 463 geeft hij hem echter abusievelijk tot ouders ***Reint Sloet tot*** *Plattenburg* en ***Catharina*** van ***Bleyenburg.***

4) v. Doorninck, a.w. blz. 88, geeft als huwelijksdatum op 18 Juli 1624. Deze staat echter n i et in het register vermeld.

5) ***Zie*** d'Ablaing van Giessenburg, Bannerheeren en Ridderschap 'van Zutphen, blz. 134.

6) Alsvoren, blz. 126 en Register op de leenaktenboeken van het vorstendom Gelre en graafschap 'Zutphen, kwartier Zutphen, blz. 261.

7) Volgens d'Ablaing van Giessenburg, a.w. blz. 126, heette zij ***Sophia Elisabeth*** van ***Baer.***

8) Van Schilfgaarde, Register op de leenen van het huis Bergh, blz. 76.

9) Alsvoren, blz. 51.

bovengenoemd leen na doode zijner moeder 25 Aug. 1663, hij † 1677.

2. *Johanna Christina van der Hoeven,* † *1725,* tr. (huwelijksche voorwaarden 17 Maart 1674 [9]) *Johan Conrad van Beringen* tot de Luynhorst.

   Zij wordt beleend als boven na doode van haar broeder *Eggerio* 2 Juli 1677. Johanna *Christina* werd wegens het hier vermelde huwelijk door haar oom *Vincent Adolf* aan *Baer* tob *Bransenborch* onterfd [10].

3. *Lucretia van der Hoeven,* † na 1725, tr. (huwelijksche voorwaarden 9 Mei 1689 [11]) *Melchior van Laer* [12]) tot Hardenstein, geb. 26 Febr. 1651, oversteluitenant in Statendienst, later kolonel, † 1699, zn. van *Luther Hendrik van Laer tot Hardenstein en Lucretia Johanna van der Hoeven* (111, 1).

   Zij testeeren te Doetinchem 15 Juni 1697 (N.L. 1937, kol. 260). Zij werd na doode van haar zuster *(Johanna) Christina van* der Hoeven op 14 Dec. 1725 beleend met Die Kleyn-Hulst, dat zij terzelfder tijd overdroeg aan haar nicht *Lucretia* Johanna *Walburgh van Keppel.*

4. *Judith van der Hoeven* werd tezamen met haar zuster *Lucretia* op 7 April 1681 beleend met 't goed te Bransenborch onder Steenderen, hetwelk zij 17 Sept. 1722 overdroegen aan *Jacob Dirk van Heeckeren* [13]).

IIIter. *N..... van der Hoeven* huwde N . . . . . *Auf dem Berge (Op ten Berge),* wier moeder een *Freidag (von Fridagh) was.*
Uit dit huwelijk:

1. *Friedrich Wilhelm van en tot de Hoeve en Poelwijk.* zat in 1665 in de ridderschap van Kleef (zie N.L. 1912, kol. 380). Zie zijn 8 opgezworen kwartieren bij Fahne, Geschichte der Kölnischen, Jülichschen und Bergischen Geschlechter 11, blz. 66.

   Hij moet wel worden onderscheiden van Jr. *Frederik van* der *Hoeve, zn.* van Johan en *Eva van Dam,* wonende te Westervoort *en* overleden omstreeks 1650, die vóór 1653 gehuwd was met *Geertruid Bowyer* (N.L. 1916, kol. 14). Over zijn voorouders zie men het register op de leenen van het Huis Bergh, blz. 21, en Heraldieke Bibliotheek 1883, blz. 234-236.

De vooronders van Judith In de Betouw, echtgenote van François Leyssius uit Middelburg,

'door JAN VERZIJL.

Herhaaldelijk zijn reeds in de kolommen van dit maandblad vragen gesteld naar het voorgeslacht van *Judith In de Betouw,* echtgenote van *François Leyssius* uit Middelburg.

Schrijver dezes, die zich speciaal heeft bezig gehouden met de genealogiën der Venlose regenten-familiën, bezit ook uitvoerige gegevens en genealogiën betreffende de familie *In de Betouw* en kan zodoende bedoelde vragen beantwoorden.

De oudste vermelding van *In de Befouw's te* Venlo dateert van 1552, In het Venlose stadsarchief bevindt zich in portef. 91, no. 529, een door den stadssecretaris Tilman van Aerssen gecollationeerde copie van een schepenbrief van 19 Sept. 1552, waarin sprake is van *„Dierick Ingen Betouw,* ind

[10]) Register op de leenen ..... kwartier Zutphen, blz. 146, noot 1.
[11]) Alsvoren, blz. 146.
[12]) d'Ablaing van Giessenburg,. a.w. blz. 126.
[13]) Zie noot ll.

Annen synen witlicken wyven", welk echtpaar door koop in het bezit kwam van een baand en erf „gelegen opter voijrt nae der Holtmoelen" naast de baand en het erf van den aankoper ter *ene, en* met de andere zijde naast het erf van het klooster Maria-Weide of „convent in der Weyden". De verkopers waren „Thys Hoemoet ind Merrie syn witlicke wijff". De verkoop had plaats voor „Heinrich Siegers. Richter, Lenardt van Beeck ind Johan die Verwer, schepenen to Venloe."

Over den vader van *Judith In de Betouw,* diens broers en zuster licht ons verder in de copie van een akte d.d. Venlo 25 Juni 1649, ondertekend door Jan van Lith en zijne echtgenote Elisabeth Jansen Munnicx, voorkomende in het overdrachtsregister van Venlo 1647—1661, folio 46-47. In deze akte is nl. sprake van „die kinderen, ende erffgenamen van wijlen *Paulus Zn de Betouwe,* ende *Apolonia de Groot, te* weten: *Jan; Hendrick; H(ermanus) de Paderborn,* man ende momboir syner huysvrouwe *Cunera In de Betouwe,* ende *Dirick In de Betouwe".*

Aan de hand van andere mij ten dienste staande bescheiden laat zich de volgende genealogie samenstellen:

I. N. *In de Betouw,* tr. *Elisabeth Golt* [1]).
Uit dit huwelijk:

1. *Henricus,* volgt II.
2. *Cunera,* tr. *Nicolaas van Lom,* of *Claes van Lomme.* rentmeester der stad Venlo 1564: hij komt als zodanig voor op den omslag der stadsrekening van dat jaar, onder den naam *Claes Graeff genaamd van Lom,* deed den eed als raadsverwant 6 Maart 1579 en als schepen, in plaats van Thiss van Loen, 27 Dec. 1580. Hij overleed 10 Oct. 1585 [2]).

   Op zijn weduwe heeft de volgende overdracht, voorkomende in het Overdrachtsregister van Venlo 1594—1598, betrekking:
   „Den 26 feb. 1598 coram Huys, Byll, gekomen Coenera van Lom weduwe, ind hefft upgedragen Wynant van de Cronenbergh ind Merriken eheluden ½ huyss gelegen upter Steynstraten ten beyden zieden tusschen Lenartz ingen Rae zeliger huyser, daervan die andere helftt Lenart Rutten zeliger kynder toekompt. Ind heefft Cunera te wherschap gesath alsulche 2 huyseren als sy in uren weduwestaet van Stinen Franssn ind Her Tylman van der Lynden gegolden, gelegen up die groete beek, nesteynanderen gelegen tusschen Thomas Michiels, wanner was, ind Henrick de Rameckers huys.
   Eodem die coram praeseriptis gekomen Zieger Rutten ind hefft gelaefft voor syne andere bruderen Lenart Rutten, Johan Rutten, Meth uxor, Syken ind Lenartgen Ruth, upgedragen die andere helft."

11. *Henricus Zn de Betouw,* vermeld 13 Mei 1583, tr. N. N.
Kinderen uit dit huwelijk:

1. *Paulus.* volgt 111.
2. *Maria,* tr. Venlo 21 Sept. 1625 *Henricus Weyers.* (Huwelijksgetuigen: Nicolaas en Margaretha In de Betouw.)
3. *Nicolaas,* † vóór *27* Aug. 1667, tr. Venlo *22* Nov. *1626 Wilhelmina de Laet.* (Huwelijksgetuigen: Wilhelmus Alberts en Henricus ingen Betou.)

[1]) Volgens den kwartierstaat van *Joannes Hubertus Boermans,* schout van Well, Blitterswijck en Bergen (geb. Venlo 4 Sept. 1636, † Well (Lb) 15 Juli 1711), in bezit van H. Boermans te Venlo en afgedrukt in het onder voetnoot 3 vermelde werk, tegenover bldz. 62.
[2]) J. J. M. H. Verzijl, De Zegels der Venlosche Scholtissen en Schepenen opnieuw beschreven en gevolgd door genealogische aanteekeningen in de Publications..... dans le Limbourg" LXXI (1935), blz. x33-184.

4. Margaretha, † vóór 16 Mei 1650, tr. Venlo 19 Sept. 1634 *Aegidius Boermans*, ged. Venlo 26 Febr. 1613, kaarsenfabrikant en wijnkoper, staat in de schatcedullen of belastingregisters van Venlo gedurende de jaren 1651,1654 en 1655 geboekt, als wonende in de Gasthuisstraat, voor een bedrag van 10 gulden, † vóór 24 Dec. 1657, zn. van *Joannes* en *Margaretha Craenen*. Hij hertr. *Anna Schenck van Nydeggen* [3]). (Getuigen bij zijn eerste huwelijk waren: Maria In de Betouw en Joannes Boermans.)

> In het Voogdijboek van Venlo 1627—1793 lezen wij: „16 May 1650. Henrick In de Betouw vereijdt tot voormunder van de kinderen van Margaretha In de Betouw zaliger, gewonnen by Jelis Boermans, en den 18 May gelyckfal tot momboir van dezelve kinderen Jan Duyckers aengestelt en vereydt."

5. *Henricus*, tr. 1650 *Esther Werckmans (Wurckmans, Berchmans*, enz.)
Zijn nageslacht tot 1932 (toen deze tak uitstierf), zal ik in een afzonderlijk artikel behandelen.

III. *Paulus In de Betouw*, geb. ± 1585, † omstr. 1624, tr. omstr. 1608 *Apollonia de Groot*, die 6 Mei 1627 hertrouwde met *Conrardus Schenck*, secretaris van Venlo.

> In het Vonnissenboek van Venlo 1616 (9 Juli)-1641 (7 Juni) staat onder 11 Dec. 1624: „In saken tusschen Matthijs ingen Oven, und Apollonia de Groot, weduwe van Pouwels in de Betou erkent der schepen nae clacht antwort als nach dem Matthys die kesen, so sy in haeren huyse gehat haer nijet in bewaer gereoommemdiert, veel weniger sij Appollonis dieselven omme te bcwaeren aengenomen, dat sy tot restitutie van die genege so verclaeren nyet gehalden. Die costen niettemin om redenen compensierende."

Zij had haar eerste man de volgende kinderen geschonken:

1. *Jan*, volgt IV.
2. *Hendrik*, geb. ± 1611, † na 10 Juli 1679, tr. *Judith Russing* of *Rustinck Dericksdr.*

> Den 25sten Juni 1650 verkocht voor schout en schepenen van Venlo Henrick In de Betouw, weduwnaar van wijlen Judith Russing, met toestemming en ten overstaan van Derick Rustinck, zijn schoonvader, en Jan In de Betouw, zijn broeder, als respective grootvader en oom zijner kinderen en overzulks als aangeboren voogden derzelve aan den rentmeester Hermannus de Paderborn, en Cunera In de Bouw, echtelieden, zijn zwager en zuster, een baand, gelegen in de „Tichelstraet" langs dezelve straat ter ene en de baand der weduwe van Willem de Mulder ter andere zijde, naast het land ran burgemeester François Pollaerts gelegen 4).

3. *Cunera*, geb. ± 1613, tr. Venlo 27 April 1636 *Hermanus de Paderborn*, rentmeester van Venlo in 1650, schepen sedert 17 April 1653, † ald. 16 Maart 1665, zn. van *Antonius* en *Margaretha Beeck*. (Huwelijksgetuigen: Henricus In de Betouw *en* Nicolaus Huets, koster.)
4. *Margaretha*, ged. Venlo 19 Rebr. 1617, † jong.
5. *Theodorus (Dirick)*, ged. Venlo 26 Aug. 1618, † na 25 Juni 1649.
6. *Margaretha, ged.* Venlo 9 Juli 1621, † jong.

IV. *Jan In de Betouw*, aeb. te Venlo omstr. 1609, ging tot de Hervorming over, en maakte deel uit van de Protestantse Magistraat van Venlo (1634— 1637) en wel als raadsverwant of raad, benoemd als zodanig 3 April 1634. Hij is, met zijne echtgenote *Judith van Thoor*, 19 Mei 1637 te Venlo getuige bij den doop van Anthonius, zn. van Hermannus de Paderborn en Curena In de Betouw, zijn zwager en zuster. In die doopakte wordt de vader van het kind genoemd: Hermanus Anthony; de peter Joes in Bedua; en de meter Judith van Goer. Na te Maastricht gewoond te hebben, waar hij 28 Mei 1646 burger werd [5]), tot 1671, vestigde hij zich te Dordrecht; kreeg van de Ger. Kerk aldaar op 3 Mei 1674 met zijn vijf dochters Apolonia, Goeda, Geertruyd, Margriet en Judith attestatie naar Amsterdam.
In een akte van 25 Juni 1650 te Venlo wordt hij genoemd als voogd der kinderen van zijn broeder Henrick In de Betouw en diens overleden vrouw Judith Rustinck. Hij leefde nog 10 Juli 1679, toen hij met zijne echtgenote Judith van Thoor voor schout en schepenen van Venlo, mede namens zijn broeder Henrick, diens kinderen en kindskinderen, te samen met den burgemeester Johan Mathias van Darth en diens vrouw Appolonia de Paderborn, verkocht aan Maria Bourrichters, zuster in het H. Geestklooster, resp. 2/3 en 1/7 deel in een derde deel in twee huisjes in de H. Geeststraat, gelegen naast het huis van dokter Conrard Duyckers en het. erf van genoemd klooster [6]).
Zijne kinderen waren:

1. *Appolonia*, van wie ik de doopakte niet heb gevonden.
2. *Paulus*, ged. Maastricht (St. Jan) 15 Mei 1647, † jong.
3. *Geertruid*, ged. Maastricht (St. Jan) 23 Dec. 1649.
4. *Margriet*, ged. Maastricht (St. Jan) 26 Mei 1652.
5. *Judith (Judich)*, ged. Maastricht (St. Jan) 14 Juni 1654, tr. Muiden 20 Jan. 1686 *François Leyssius*, ged. Middelburg 6 Nov. 1653, opperboekhouder O.I. Comp. ter kamer van Zeeland, kapt. der burgerij, testeert 12 Jan. 1724, † Vlissingen 1725, zn. van *Antonius en Catharina Mayvart* [7]).
6. *Mechtilt*, ged. Maastricht (St. Jan) 2 Mei 1657.
7. *Jenneken*, ged. Maastricht (St. Jan) 2 Mei 1657.
8. *Paulus*, ged. Maastricht (St. Jan) 25 Juli 1660, † jong.
9. *Aldegonda (Goeda)*, ged. Maastricht (St. Jan) 2 Aug. 1662.

> Den 15 Juni 1700 verscheen voor schout en schepenen van Venlo de rentmeester Matthijs Bucken, als. gevolmachtigde van François Leijtsius, als man en voogd zijner huisvrouw Judith In de Bethouwe, wonende Le Middelburg, de volmacht gepasseerd voor Notaris Johan

3) H. J. F. Boermans en J. J. M. H. Verzijl, De Familie Bocrmans (Venlo 1925), blz. 42, 54-55; hier aangevuld.
4) Overdrachtsregister van Venlo 1647-1661. Rijksarchief in Limburg.
5) In het Burgerboek van het Brabants Hooggerecht te Maastricht staat als volgt: „Coram Practore ende van Dilsen schepen den 28 Mag 1646 Jan In de *Betuwe* oudt omtrent 37 jaeren gebooren binnen Venloo gepresenteerd door Mr. Anthony Mussingh, meester van het Cremer Ambacht, heeft ander tselve den borgereedt gedaen, ende is hem de borgerschap verleent."
Terwijl in het Burgerboek van de burgemeesters 1482 Oct.-1666 Aug., fol. 670 zijn burgerschap als volgt is opgetekend: „*Jan in* de *Bethouw*, boirtigh tot Venlo, *is* borger deser stadt geroepen onder 't goet ambacht van de Creemers op den XXVIII Maij 1646 per Thijs."
6) Overdrachtsregister van Venlo 1662-1679. Rijksarchief in Limburg.
7) Zie o.a.: Nederland's Adelaboek, 41en jaargang 1943-1948, blz. 333.

Tresorier aldaar den 4 Juni 1700, dezelve François Leytsius, mede procuratie hebbende van zijn schoonzusters Margaretha en Joanna In de Bethouwe., meerderjarige dochters, mitsgaders van Johan de Ordes, als man en voogd van zijne huisvrouw Aldegonda In de Bethouwe, de volmacht gepasseerd voor Notaris Theodore Rohart en getuigen te Amsterdam den 16 Juli 1699. Genoemde Bncken verkocht krachtens deze volmachten aan de echtelieden Joannes Merckx Sper (Marckspier) en Catharina Verbruggen te Venlo een erf op de Grote Narkt aldaar, gelegen naast de erven van den Raadsverwanter Johan Duycker en de bode Matthys van Zeebruggen, belast met een kapitaal van 100 Franse kronen aan de huisarmen der stad Venlo [8]).

Foutieve wapens en namen in diverse bronnen,

door R. T. MUSCHART.

(vervolg van LXVI, 57.)

Hamerster Ameshoff.

Ludooicus Hamerster Ameshoff, in 1821 aangesteld tot raad van Amsterdam, voerde volgens het Wapenboek der Amsterdamsche regeeringsleden door Vaillant als wapen: „gevierendeeld, I en IV in blauw een gouden smidshamer: 11 en III in blauw een zilveren burcht."

Evenzoo voerde hij volgens de collectie wapenteekeningen afkomstig van J. ter Gouw in de Univ. Bibliotheek te Amsterdam.

Dit wapen is niet geheel juist of beter gezegd het is niet volledig. De hamer in I en IV moet vergezeld zijn van 3 sterren, waarvan 1 rechts, 1 links en 1 beneden, en de burcht in II en III moet geplaatst zijn binnen een ronden muur, waarin op den voorgrond een hek, en beneden vergezeld zijn van water, waarin 2 eenden zwemmen.

De kwartieren I en IV toch zijn Hamerster en de kwartieren II en III zijn Ameshoff en deze beide wapens zijn zooals hier verbeterd, zooals behalve uit het Arm. Général ook uit meerdere andere bronnen blijkt.

In het Arm. Général is het wapen *Hamerster Ameshoff* beschreven met alleen de burcht binnen muur en vergezeld van de 2 eenden op water, terwijl dit evenzoo voorkomt in het M.S. Wapenboek der regenten van het Leprooshuis te Amsterdam als wapen van *Ludovicus Hamerster Ameshoff,* van 1828 tot 1842 regent van dit Leprooshuis. dus vrijwel zeker dezelfde als voornoemde *Ludovicus H. A.*

Uit „De Wapenheraut" 1897, pag. 164, blijkt, dat *Arnoldus Ameshoff,* predikant te Amsterdam, 23 Mei 1779 aldaar trouwde met *Maria Agnes Hamerster.*

Hanneman.

Volgens „De Wapenheraut" 1901, pag. 166, voerde Mr. *Dirck Hanneman,* secretaris van het Hof van Holland, getrouwd met *Lijsbeth Brandeling,* waarbij een zoon *Nicasius,* in 1633 burgemeester van 's-Gravenhage, en eene dochter *Cunera,* die trouwde met den procureur ..... *van Zoutelande,* als wapen: „in zwart 3 zilveren meerblaren." Evenzoo vond ik het op een stamboom van Duvenvoorde als wapen van voornoemden burgemeester *Nicasius H.* in 1633 en als 1° en 4° kwartier van een gevierendeeld schild met de 3 wassenaars van Duvenvoorde als 2° en 3° kwartier als wapen van voornoemde *Cunera H.*

Dit wapen is geheel foutief. Het zegel nl. van voornoemden *Nicasius H.* als schepen van 's-Gravenhage in 1626 aan charter in de rentebrieven ten laste van de domeinen in Voorne, Putten en de Beijerlanden in het Algern. Rijks-Archief te 's-Gravenhage vertoont het in het Arm. Général beschreven wapen *Hanneman* met den in 2 helften gedeelden keper met dit kleine verschil, dat de benedenhelft van den keper niet beladen is met 3 schuinkruisjes, *zooals* in het Armorial Général beschreven, doch van 1 schuinkruisje in top en 1 gewoon kruisje op elk been.

En evenzoo voerde *Dirk Hanneman* van 1574 tot 1586 secretaris van het Hof van Holland, overleden 17 April 1586, dus de voornoemde *Dirk H.,* volgens het M.S. Wapenboek van de leden van het Hof van Holland van R. Slicher.

Ook vele andere personen van dezen naam heb ik in andere bronnen nooit anders dan met dit keperwapen gevonden.

Hanselaer.

Volgens de Nieuwe Cronyk van Zeeland door M. Smallegange voerde een familie *Hanselaer,* in de 17e eeuw in Zeeland afkomstig uit Vlaanderen, als wapen: „effen blauw en in een zilveren schildhoofd 3 roode merletten naast elkaar."

Deze naam is zeker onjuist, want dit is het bekende wapen van de oude Geldersche familie *van Hoenselaer.*

Hars.

Volgens eene Collectie wapenteekeningen in kleine portefeuilles in de Gemeente-Bibliotheek te Rotterdam zou een Geldersche familie *Hars* als wapen gevoerd hebben: „in rood 3 vairpalen."

Deze naam is naar mijne meening zeker onjuist en zal *van Hees* moeten zijn, ook voorkomende als *van Heese, van Heeze* en *van Heze,* want in zeer vele andere bronnen, zoowel origineele zegels als in andere niet origineele bronnen, vond ik dit zelfde wapen met deze namen, waarvan de oudste *Willem van Hees,* ook als *van Heze* voorkomende, knaap, in 1436 lid van de ridderschap van het vierdeel van Nijmegen, wiens zegels aan charters in het Gem. Archief Arnhem en in het Heerlijkheidsarchief Waardenburg en Neerrijnen.

Ik vond ook meerdere personen met dezen naam *van Hees,* die als wapen deze 3 vairpalen voerden vermeerderd met een schildhoofd, waarin òf een kruis, òf een ster.

de Hartaing.

Volgens een Collectie wapenteekeningen afkomstig van J. ter Gouw in de Univ. Bibiotheek te Amsterdam voerde *Daniel de Hartaing.* heer van Marquette, als wapen: „in zilver een blauwe schuinbalk beladen met 3 gouden schelpen in de richting van den balk geplaatst."

In een M.S. Wapenboek van Jacob Romein van het jaar 1753 vond ik dit zelfde wapen met den naam *Hartein* en het Arm. Général beschrijft het met den naam *Harting.*

Geen dezer namen is geheel juist; het moet *de* (of *van*) *Hertan* of *de Hertain* of de *Hertaing* zijn, want dit wapen vond ik op den lakafdruk van *Daniel de Hertan, 1621* te Utrecht vermoedelijk officier, in de Brieven van het Hof van Gelderland met uitheemschen. in het M.S. Wapenboek van P. van der Schelling van A° 1690 als wapen van *Daniel van (de) Hertaingh,* den zoon *van Willem van Hertaingh, gouverneur* van Bergen op Zoom, overleden in 1586, en *Anna van Levin,* voorkomende op Daniel's grafbord in de Domkerk te Utrecht en als 1° en 4° kwartier van een gevierendeeld wapen met 3 schildjes in de kwartieren 11 en III van

[8]) Overdrachtsregister van Venlo 1693—1700. Rijkaarehief in Limburg.

het wapen van *Daniel de Hertain* in 1604 in het belegerde Oostende op diens lakafdruk in de lias „loopende" 4739 van de Staten-Generaal.

van Hattum I.

Mr. ***Burchard Joan van Hattum,*** in 1790 ambtman van de abdis van Essen, voerde volgens de Bijdragen tot de Geschiedenis van Overijssel 1883, pag. 176, als wapen: „gedeeld, I 3 h o e f ij z e r s; II een droogscheerdersschaar".

Hoewel ik nimmer een zegel of lakafdruk van dezen ambtman gevonden heb, is mijn overtuiging, dat de voorwerpen in de rechterhelft geen hoefijzers maar s t ij g beu g el s moeten zijn, daar ik die in andere bronnen steeds als zoodanig gevonden heb. Zoo voerden ***Nicolaas van Haffum,*** in 1730 advocaat te Hasselt, als wapen: „gedeeld, I 3 s t ij g b e u g e l s. II een droogscheerdersschaar schuinlinks geplaats" met als helmteeken een dito stijgbeugel tusschen vlucht, volgens zijn lakafdruk op een testament in de collectie testamenten van Hasselt: ***Nicolaas van Haffum,*** in 1758 advocaat te Zwolle, neef van den burgemeester Mr. B. J. Daendels, „gevierendeeld, I en IV een droogscheerdersschaar schuinrechts geplaatst: II en III 3 s t ij g b e u g e l s (1—2), en in een hartschild een dito droogscheerdersschaar", volgens zijn lakafdruk in het Rechterlijk Archief Hattem: en ***Lodewijk van Hatfum,*** in 1692 leenman van de heerlijkheid Putten in Gelderland, als wapen: „3 s t ij g b e u g e l s" volgens zijn lakafdruk in de Procuraties van de Vasallen van St. Marie te Utrecht.

En evenzoo vertoont het zegel van ***Garif van H a t t e m,*** in 1555 schulte van Isselhamme, aan charter 902 in het Familie-archief van Rhemen als wapen: „3 s t ij g b e u g e l s".

van Hattum II.

Een familie ***van Hatfum,*** geallieerd met van Foreest, voerde volgens een M.S. Wapenboek van Schulerus, deel **2,** folio 170, in de Bibliotheek van de Technische Hoogeschool te Delft, als wapen: „in zwart een gouden keper vergezeld van **3** gouden aanziend gestelde leeuwekoppen".

Deze naam is zeker onjuist, want overal elders komt dit zelfde wapen voor met den naam ***Haffing. van Haffing*** of ***Haftink.*** Zoo in het Armorial Général en op de Utrechtsche Wapenkaart van W. Langerak met den naam ***Hafting;*** evenzoo in het Algemeen Nederlandsch Familieblad 1894, pag. 25, als wapen eener familie ***Haffing*** in de 17e en 18e eeuw te Utrecht: in „De Navorscher" 1895, pag. 318, eveneens met den naam ***Haffing;*** in het Algemeen Nederlandsch Familieblad 1887, pag. 212. met den naam ***van Haffing;*** op de Wapenkaart in de Nieuwe Cronijk van Zeeland door Smallegange als wapen van ***Pieter v a n H a f f i n g,*** in 1696 raadsheer in den Raad van Vlaanderen; en met den naam ***Haffink*** in de corrections et additions van het Armorial Général en in het Geslacht Meijjes door Mr. F. Posthumus Meijjes, pag. 164 en 248.

(Wordt vervolgd.)

KORTE MEDEDELINGEN.

Clarion.

Volgens Ned. Patr. jrg. IX (1918). p. 75, is II. ***Robert Charles Clarion*** de zoon van Ds. ***Daniel Clarion*** en ***Sara Durand,*** welke laatste als dochter van ***Michel Durand*** en ***Ernesfine Charlotte Elisabefh de Vicouse*** te Maastricht

(Walekerk) 6 Maart 1681 gedoopt zou zijn. Daar ***Robert Charles*** te Breda (Walekerk) 26 Februari 1736 gedoopt is — een vaststaand feit — is het duidelijk, dat hij niet de zoon van deze Sara kan zijn, die immers in 1736 57 jaar oud geweest zou zijn. Nu zijn in het familie-archief Clarion de huwelijksvoorwaarden aanwezig, 8 November 1699 te Erlangen overeengekomen tussen ***Michel Durand*** en ***Anne Conquéré de la Cave,*** dochter van Ds. ***Jean*** en ***Anne Delier.*** Wij moeten aannemen, dat ***Michel Durand*** tweemaal is gehuwd geweest, le met ***Ernesfine Charloffe Elisabeth de Vicouse,*** bij wie hij een dochter ***Sara*** had, die gedoopt is Maastricht (Walekerk) 6 Maart 1681 en 2e in 1699 met ***Anne Conquéré de la Cave.*** Bij één van beide vrouwen moet hij nog een dochter ***Sara*** hebben gehad, die huwde met Ds. ***Daniel Clarion*** en de moeder is van ***Robert Charles.***

De stamreeks geeft op pag. 76 als V. ***Anfoine D a v i d Charles Clarion.*** Volgens het desbetreffende uittreksel uit het geboorteregister te Deventer, aanwezig in het familie-archief Clarion, is de naam ***Anfoine D a n i e l Charles.***

Daar het N.P. de stamreeks eerst geeft sedert de vestiging in Nederland, is het wellicht niet onwelkom, indien op grond van de gegevens in het familie-archief Clarion medegedeeld kan worden, dat uit de grosse van de huwelijksvoorwaarden, aangegaan te Nîmes 30 Mei 1675 tussen ***Anfoine Clarion*** en ***Madelaine Deoèze*** blijkt, dat de ouders van Antoine voornoemd waren: ***David Clarion*** en ***Jeanne Sallefte*** uit Allès. Ter bepaling van het milieu diene, dat de vader van den bruidegom niet kan schrijven, terwijl voor deze als getuige optreedt een lakenscheerder: van de zijde van de bruid compareren haar bloedverwanten. de gebroeders ***Annibal*** en ***Daniel Devezes,*** advocaten.

AFDELING FAMILIE-ARCHIEVEN.

Van Eik.

(LIV, 278: LXV, 232.)

Ondertr. Rotterdam 11 Mrt. 1582: ***Adriaen Crijnsz.*** op de Hoochstraat, ***Ariaentgen Ariens,*** j.d. van Schevelingen op de Kipstraet.

W. A. VAN RIJN.

Van den Ham.

(LXV, 354.)

Volgens de bijlagen van de huwelijksakte d.d. 13 Mei 1828 te Hasselt van Ds. ***Adam Philip Winold Noordink*** (geb. te Oudhuizen, Wilnis, 12 Sept. 1790, overleden te Enkhuizen 12 October 1848) en ***Allagonda Jacoba Theodora Moerel*** (geb. te Voorthuizen 20 Febr. 1805, overl. ?) is hare moeder ***Hendrikje van den Ham*** overleden te Voorthuizen 22 April 1812. Ds. ***Pefrus Albertus Jacobus Moerel*** hertrouwde daarop 4 September 1814 te Amsterdam met ***Anna Catharina Wijs,*** zie Ned. Patr. XII, blz. 162.

MR. J. L. RIJNDORP.

Velters van Waalwijk-van Beest.

(LXVI, 27.)

Ter aanvulling op de in kolom 27 vermelde gegevens moge dienen, dat ***Gerarda van Beest*** trouwde te Arnhem 7 Maart 1797 met ***Daniel Velfers van Waalwijk,*** ged. Tuil 22 Maart 1772 als zoon van Ds. ***Antonius van Waalwijk*** en ***Marie Françoise Velfers.***

J. LOEFF.

Nederland's Adelsboek.

Jaargang 1950 van Nederland's Adelsboek, waarin zullen worden opgenomen de geslachten wier namen aanvangen met Q en R, is in bewerking. De redactie doet een beroep op de leden om aanvullingen en verbeteringen, in het bijzonder wat betreft de stamreeksen, op te geven. Mededelingen worden gaarne ingewacht aan het adres van den hoofdredacteur Jhr. Mr. C. C. van Valkenburg, Graaf Zeppelinlaan 2, Amstelveen.

VRAGEN EN ANTWOORDEN.

(van) Aelst. (LXVI, 57). In het testament, dat ***Antoni van Diemen*** en ***Maria Aelst,*** E.L. in 1632 vóór hun vertrek naar Oost-Indië te Culemborg maakten, worden als ***Maria's*** ouders genoemd: ***Aelt Jans*** en ***Aeltien Aerts,*** die in dat jaar nog in leven zijn (Recht. Archief Culemborg inv. no. 243).

Bij het (vierde) huwelijk van ***Maria Aelts*** met ***Carel Constant,*** in 1646 te Amsterdam gesloten, wordt de bruid geassisteerd door haar moeder: ***Aeltje Aerts van Zijlen*** (Navorscher 1856, blz. 165).

Als broeder en zuster van ***Maria Aelst*** komen in bovenvermeld testament voor: ***Aert Aeltsen*** en ***Anna Aelst,*** beiden in 1632 in leven. Misschien moet ook ***Wilhelmijntge Aelst.*** „jongedochter, suster van J. ***Marijken Cunsts",*** die 28 September 1629 in het lidmatenregister van de Gereformeerde gemeente te Batavia wordt ingeschreven, als een zuster van haar worden beschouwd, immers een jaar tevoren was ***Maria Aelst,*** van Steenbergen, weduwe wijlen ***Johan Libenier*** te Batavia getrouwd met ***Bartholomeus Cunst.*** Mogelijk is ***Wilhelmijntge*** vóór ***1632*** overleden: in genoemd testament wordt althans met geen woord over haar of eventuele andere broeders en zusters gerept.

Maria's broeder ***Aert*** en diens huisvrouw„ welke het echtpaar van Diemen in 1632 naar Oost-Indië vergezelden, vinden we in 1633 in het meergemelde lidmatenregister te Batavia terug: „***Aert Aelst,*** van Aerdenburgh, Leutenant ende sijn huysvrouw ***Jenneken Heyndricks,*** van Utrecht".

Brachten ***Aert Aelts en*** zijn vrouw in 1632 twee kinderen mee uit het vaderland, in het volgend jaar werd hun te Batavia een derde zoon met name ***Hendrick*** geboren, die op 15 December 1633 aldaar werd gedoopt, waarbij ***Antonio van Diemen*** en zijn vrouw getuigen waren. De genoemde twee kinderen waren, gezien het feit, dat de Bataviase doopboeken geen verdere kinderen uit hun huwelijk vermelden, dus waarschijnlijk ***Willem*** en ***Jan.*** Immers blijkens het laatste testament van ***Antonio van Diemen*** van 16 April 1645 (te Batavia) liet zijn zwager ***Aert,*** die op dien datum reeds overleden was, drie kinderen na, te weten ***Willem, Jan*** en ***Hendrik.***

Nu treedt 5 April 1664 te Utrecht in de Catharijnekerk een ***Johannes van Aelst*** in het huwelijk met ***Anna Abbas,*** uit welken echt te Utrecht worden gedoopt: ***Arnold*** (21 April 1665, ***Anna (21*** Juni 1667) en ***Maria*** (26 Maart 1671). Bij den doop van ***Arnold en Maria*** staat ***Maria van Aelst,*** bij het laatste kind nader als „huysvrouw van den Hr. ***Gijsbert van der Hoolck"*** aangeduid, als getuige. Tevens mag niet over het hoofd worden gezien, dat bij het huwelijk van ***Johannes van Aelst*** met ***Anna Abbas*** „van wegen de bruydegom" als getuige optreedt ***Cornelis de Keyser,*** niet onmogelijk de Culemborgse burgemeester van dien naam, met wien ***Maria van Aelst*** vriendschappelijke betrekkingen onderhield.

Ook is van belang te weten, dat er in het (zeer grote) vermogen, dat de kinderen van ***Johannes van Aelst*** (nl. Mr. ***Arnold*** ongehuwd en krankzinnig overleden te Amsterdam 19 April 1724 en ***Anna,*** eveneens ongehuwd te Amsterdam overleden 8 Juni 1738; de jongste dochter overleed reeds omstreeks 1675 te Utrecht, vgl. o.a. Elias, De Vroedschap van Amsterdam 1, blz. 289 e.v.) nalieten, een rentebrief voorkomt ten name van ***Carel Constant.*** Maria's vierden echtgenoot.

Over ***Johan van Aelst*** zij nog medegedeeld, dat hij als raad in de vroedschap en oud-schepen van de stad Utrecht op 14 Januari 1700 aldaar overleed: zijn vrouw ***Anna Abbas*** was reeds in April 1671 na de aeboorte van haar derde kind gestorven. Als wapen voerde hij „in blauw drie eikels van goud, de stelen omlaag" (o.a. op de wapenkaart der Utrechtse Vroedschap: Historische atlas der gemeente Utrecht inv. no. 283).

Er bestaan dus aanwijzingen voor familieverwantschap tussen ***Johan*** en ***Maria.*** De mededeling van Elias in zijn „Vroedschap van Amsterdam", dat zij broeder en zuster waren, moet echter ten sterkste worden betwijfeld. Op grond van het kennelijk leeftijdsverschil en van de andere te berde gebrachte gegevens moge ik het vermoeden uitspreken, dat onze Johannes dezelfde is als ***Aert Aelts'*** zoon ***Jan,*** die in 1645 met zijn broertjes door zijn tante ***Maria Aelst*** na den dood van ***Antoni van Diemen*** naar patria werd medegenomen. (Vgl. het artikel van Prof. Coolhaas in de „Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië", dl. 103, blz. 519).

Jan zou dan, evenals zijn tante na 1645 deed, het patronymicum van zijn vader ***Aelts*** of ***Aelst.*** vermeerderd met ***van*** tot familienaam hebben verheven. In dit verband zij nog gememoreerd, dat de drie kinderen in het testament van ***van Diemen*** van 1645 als ***Willem, Jan*** en ***Hendrick Aelst*** worden vermeld, doch dit kan een verschrijving zijn. Wie lost deze vraag geheel op?

De mededeling over het (vijfde!) huwelijk van ***Maria (van) Aelst*** met ***Gijsbert van der Hoolck,*** oud-burgemeester der stad Utrecht enz. is inderdaad juist (de datum moet zijn 10 October 1661, gelijk men ook bij Elias vindt). De bruid wordt bij den ondertrouw nl. aangeduid als „Wede. wijlen de Hr. ***Carel Constant"*** (Trouwboek Geref. Gem. Utrecht). Ook gegevens in het oud-archief der gemeente Culemborg bevestigen zulks. ***Van der Hoolck*** stierf 25 September 1680 te 's-Gravenhage en zijn lijk werd na een publieke uitvaart aldaar naar Utrecht vervoerd en in de Claaskerk bijgezet.

Waar en wanneer echter ***Maria van Aelst*** overleed en begraven werd is mij nog niet bekend. Volgens aanwijzingen in de Culemborgse archieven moet zij kort vóór of in 1675 gestorven zijn.

Wederom een vraag, die nog op haar oplossing wacht.

Culemborg. MR. P. J. W. BELTJES.

INHOUD VAN DIT NUMMER.

Bestuursberichten. — Aanwinstenlijst der bibliotheek. — Bouwstoffen voor een genealogie der Groningsche familie Pathuis, door A. Pathuis. — Van der Hoeven tot de Hoeve, door Mr. A. Haga. — De voorouders van Judith In de Betouw, echtgenote van Fnançois Leyssius uit Middelburg, door Jan Verzijl. — Foutieve wapens en namen in diverse bronnen, door R. T. Muschart (vervolg). — Korte mededelingen: Clarion; Van Eik; Van den Ham; Velters van Waalwijk-van Beest; Nederland's Adelsboek. — Vragen en antwoorden.

DE NEDERLANDSCHE LEEUW

MAANDBLAD VAN HET

Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde,

Dit blad verschijnt aan het begin van iedere maand en wordt aan alle leden van het Genootschap toegezonden.
Bijdragen en correspondentie, bestemd voor het Maand blad, zomede opgaven van adresverandering gelieve men te richten tot den Hoofdredacteur MR. W. W. VAN VALKENBURG, *Jonkerlaan* 26, *Wassenaar.*

Correspondentie, bestemd voor het Bestuur, gelieve men te richten tot den Secretaris IR. C. M. R. DAVIDSON, Prins *Mauritslaan* 64, 's-Gravenhage.
Alle overige correspondentie (niet bestemd voor Bestuur of Redactie) te richten aan het Bureau van het Genootschap, *Bleijenburg* 5, 's-Gravenhage.

De redactie van het Maandblad wijst er nadrukkelijk op, dat zij niet aansprakelijk is voor de strekking of den inhoud der ondertekende stukken.

No. 4 LXVIe Jaargang April 1949

BESTUURSBERICHTEN.

Tot lid zijn benoemd:

IR. A. KRANENDONK . . . . . *Voorburg.*
Paradijsstraat 29.

J. G. WURFBAIN . . . . . *Leiden.*
Boerhaavelaan 47

H. VAN ZIJLL . . . . . *Amsterdam.*
Zoomstraat 15.

Adreswijzigingen:

JHR. H. A. VAN FOREEST . . . . . *'s-Gravenhage.*
p/a Ministerie van Marine, Lange Vijverberg 7.

MR. G. VAN NIEKERKEN . . . . . *'s-Gravenhage.*
Beeklaan 416.

IR. C. B. ROEST . . . . . *Apeldoorn.*
p/a Genistalaan 4.

P. D. SCHULLER TOT PEURSUM . . . . *'s-Gravenhage.*
Lange *Vijverberg 3.*

C. J. W. VAN WANING . . . . . *Bilthoven.*
Prins Hendriklaan 19.

Het Genootschap is in ruil getreden met:

1. Verbond voor Heemkunde, Leysstraat 19, Antwerpen (België) ; tijdschrift: Ons Heem:
2. Göttinger genealogisch-heraldisch Gesellschaft, Königsallee 87, Göttingen (Duitsland): tijdschrift: Mitteilungen zur Förderung genealogischer u. heraldischer Arbeiten.

Het verheugt het Bestuur, mede te kunnen delen, dat het Belgisch tijdschrift „l'Intermédiaire" bereid is, vragen van onze leden over Belgische geslachten op te nemen.

Men. gelieve dergelijke vragen aan het Bureau van het Genootschap te. zenden.

Bouwstoffen voor een genealogie der Groningsche familie Pathuis,

door A. PATHUIS.

(vervolg van LXVI, 85.)

§ 6. Genealogie van de hervormde familie **Pathuis,** gezeteld te Oude Pekela en te Haren.

I. *Jan Pathuis (Jan Patthusz),* waarschijnlijk een zoon van „Jan Roeleffs, uth Drente en Aeltyen Sircks, uth sticht Bremen"[119]), in 1664 [120]) stadsmeier op 1½ „lot" veenland te Oude Pekela en wel op de helft van nummer 24 en het geheele nummer 25 aan de Noordzijde, verscheen 23 Februari 1682 als volle neef bij het huwelijk van Fenne Jans [121]), kocht 5 Februari 1684 een stadsplaats met behuizing aan de Noordzijde te Oude Pekela, waarvan eerst 11 April 1694 akte werd gepasseerd [122]), was 7 September 1693 als volle neef tegenwoordig bij het huwelijk van Jan Harmens [123]), † tusschen 11 April 1694 en 18 Juni 1699, tr. vóór of in 1664 met *Jantjen Geerts;* zij stemt als weduwe toe in den verkoop van laatstgenoemde stadsplaats met behuizing 18 Juni 1699 [124]). Hunne kinderen volgen onder 11.

II. Kinderen van Jan Pathuis, 1, en Jantjen Geerts.

1. *Jan* [125]), ged. Oude Pekela 27 Augustus 1665, o.a. 15 Februari 1703 korporaal onder ritmeester

[119]) Gehuwd te Groningen 22 Januari 1633. De proclamaties werden namens den bruidegom verzocht door Hindrick Pathuis (zie § 2 b).
[120]) Gemeente-Archief Groningen, rekening van het veenkantoor.
[121]) Rechterlijke Archieven VI D 1.
[122]) Rechterlijke Archieven V dd 14.
[123]) Rechterlijke Archieven VI D 1.
[124]) Rechterlijke Archieven V dd 15.
[125]) Assisteert zijn moeder als oudste zoon 18 Juni 1699. Rechterlijke Archieven V dd 15.

Auwema, o.a. 23 Maart 1707 kwartiermeester onder ritmeester Rosing, verblijfplaats 1714— 1724 onbekend, woonde 12 October 1730 in „een huys bij Haaren, daar de Wolf uythangt", een eeuwen oude herberg, waarvan de naam in de negentiende eeuw is overgegaan op een heerenhuis [126]), † tusschen 1 Mei 1744 en 1 Mei 1745, tr. 1°. Groningen (Nieuwe Kerk) 15 Februari 1703 [127]) ***Grietje Geerts Camphuys,*** † na 22 Augustus 1706; tr. 2°. Groningen 23 Maart 1707 ***Grietien Krouse,*** geb. te Glimmen, ged. Noordlaren 23 November 1684, begr. aldaar 22 April 1746, dr. van *Roelef* en ***Albertien Hendricks.*** Zijne kinderen volgen onder IIIA.

2. ***Geert.*** ged. Oude Pekela 15 September 1667.
3. *Aldert,* ged. Oude Pekela 18 April 1669 [128]), gehuwd met *N.N.* Zijn kind volgt onder III B.
4. ***Aeltjen,*** ged. Oude Pekela 20 Augustus 1671.
5. ***Hendrik,*** ged. Oude Pekela 20 December 1674, stadsmeier, † vóór 2 Januari 1709, tr. Oude Pekela 29 October 1702 ***Geesjen Teekes,*** ged. aldaar 25 Juli 1680, † na 24 Januari 1766, dr. van ***Teeke Derks en Rachel Tjebbes;*** zij hertr. Oude Pekela 28 December 1710 ***Henrich Hieronymus*** Christiaans. Hunne kinderen volgen onder IIIC.
6. ***Berend,*** ged. Oude Pekela 9 Mei 1678, † tusschen 1727 en 1766, tr. Oude Pekela 28 December 1710 *Jantjen Hilverts,* stadsmeiersche op de lotten 21 en 22 aan de Noordzijde aldaar [129]), † na 17 Juni 1766. Hunne kinderen volgen onder IIID.
7. ***Peter.*** ged. Oude Pekela 26 Juni 1681.

IIIA. Kind van Jan Pathuis, II 1, en zijn eerste vrouw Grietje Geerts Camphuys.

1. *Elsjen,* geb. „buten Boteringepoort" en ged. te Groningen (Nieuwe Kerk) 22 Augustus 1706.

Kinderen van Jan Pathuis en zijn tweede vrouw Grietien Krouse.

2. *Roeleff* ***Krouse,*** ged. Haren 4 October 1711.
3. ***Jan,*** ged. Haren 15 April 1714, landbouwer, eigenaar van het huis „de Wolf" aldaar, begr. aldaar 24 Juli 1781, tr. Haren 7 April 1754 met *Jantien Baving,* ged. Haren 27 November 1724 en begr. ald. 29 Maart 1764, dr. van *Roelf* en ***Harmtjen Alberts.*** Hunne kinderen volgen onder IV A.
4. ***Alberdina,*** geb. c. 1720, lidmaat te Haren 1739, tr. Haren 23 Juni 1747 met ***Harm Jans.***

111 B. Kind van Aldert Jans Pathuis, II 3, en N. N.

1. ***Jan,*** tr. vóór of in 1730 met ***Swaentjen Eylderb.*** Hunne kinderen volgen onder IVB. (Vergelijk Trijntje Alderts, § 11, 1.)

111 C. Kinderen van Hindrik Jans Pathuis, II 5, en Geesjen Teekes.

1. ***Jan,*** ged. Oude Pekela 7 September 1703, † tusschen 8 Februari 1731 en 4 Augustus 1742, tr. Oude Pekela 8 Februari 1731 [130]) ***Elsje Mennes,*** † na 4 Augustus 1742, dr. van ***Menne*** ..... en ***Lutgert Isacks;*** zij hertr. vóór 4 Augustus 1742 met Geert ***Geerts.***
2. ***Rachel,*** ged. Oude Pekela 18 October 1705, † na 26 Augustus 1779, tr. 1°. vóór 1 September 1726 ***Jan Hindriks,*** † na 8 Februari 1731; tr. 2°. Oude Pekela 5 Augustus 1742 [131]) ***Emmo Gaykens,*** ged. Meeden 7 October 1714, koopman, † na 8 Januari 1794, zn. van ***Gayke Jacobs*** en ***Geertjen Waalkes,*** weduwnaar.

111 D. Kinderen van Berend Jans Pathuis, 116. en Tantien Hilverts.

1. *Jan,* ged. Nieuwe Pekela 13 September 1711, jong overleden.
2. *Jantjen.* ged. Oude Pekela 25 Juni 1713, † na 20 Maart 1783, tr. Finsterwold 20 Mei 1746 ***Jan Geerfs.*** van Scheemda, smid te Finsterwold, later wederom woonachtig te Scheemda. Hun kinderen namen hun moeders familienaam aan; zie § 7.
3. ***Antje.*** ged. Oude Pekela 6 December 1715, tr. ***Hendrik Geerts.*** Hun kinderen namen hun moeders familienaam aan: zie § 8.
4. *Jan,* ged. Oude Pekela, 27 November 1718.
5. ***Hiloerf,*** ged. Oude Pekela 16 Maart 1722, begr. Winschoten 6 September 1782, tr. Winschoten 30 Mei 1757 ***Grietje Harms,*** van Winschoten, begr. aldaar 24 Augustus 1780. Hunne kinderen volgen onder IVC.
6. ***Aaltje,*** ged. Oude Pekela 5 November 1724, † tusschen 4 Augustus 1785, wanneer zij woont ***te*** Oude Pekela op de van haar moeder afkomstige lotten 21 en 22 Noordzijde, en 1805. tr. 1°. Oude Pekela 6 April 1755 ***Albert Ockes,*** geb. Wildervank [132]), stoeldraaier [133]), † tusschen 1774 en 1781, zn. van ***Ocko Meynen*** [134]) en ***Annigjen Hindricks.*** (De kinderen namen hun moeders familienaam aan; zie §10); tr. 2°. Oude Pekela 30 September 1781 ***Berend Chrisfiaans.*** uit het graafschap Tecklenburg.
7. ***Hindrik,*** ged. Oude Pekela 27 April 1727, † aldaar 21 October 1808, tr. voor 1750 *Jacobjen Jans,* † voor 14 Mei 1787 [135]). Hunne kinderen volgen onder IVD.

IV A. Kinderen van Jan Pathuis, 111 A 3, en Jantien Baving.

1. ***Grietien,*** ged. Haren 18 Mei 1755, † aldaar 1 Januari 1820, tr. in 1773 *Roelf Jelkes Vos,* ged. Sappemeer 22 Maart 1750, landbouwer, lid van het gemeentebestuur te Haren en ouderling aldaar, taxateur van de collaterale successie en van de turf, † Haren 6

126) Archief van de weeskamer. inv. nr. 27. fol. 47. Zie ook: J. A. Feith, Uit Groningens verleden. Groningen 1902, blz. 36. Nu is aldaar gevestigd het Genetisch Instituut der Rijksuniversiteit te Groningen.

127) Huwelijkscontract Rechterlijke Archieven 111 y, 14 Februari 1703. Voor de bruid werden de proclamaties verzocht door Albert Thomas als oom; zij wordt ook wel Grietien Thomas genoemd.

128) Als jongere zoon genoemd naar Aldert Geerts, een broer van zijn moeder. Rechterlijke archieven V dd 14, 11 April 1694.

129) Rechterlijke Archieven V nn 8, nrs. 352 en 381.

130) Huwelijkscontract 8 Februari 1731. Rechterlijke Archieven VI D 1.

131) Huwelijkscontract 4 Aug. 1742. Rechterlijke Archieven VI D 1.

132) Het oudste doopboek van Wildervank werd door brand vernietigd. De samenstelling dezer familie blijkt uit Rechterlijke Archieven V mm 10, 4 Februari 1774.

133) Bijlage van de huwelijksakte van zijn zoon, § 10 IV 5, te Oude Pekela 8 Augustus 1812.

134) tr. Wildervank 5 October 1704. *Ocko Meynen* werd 28 Augustus 1675 gedoopt in de Luthersche kerk te Detern (Oostfriesland), woonde te Wildervank aan den weg langs het Oosterdiep op Cabeling nr. 8, en was de jongste zoon van *Meyne Jansen (Eösing)* en zijn tweede vrouw *Anneke.* Zie voor deze genealogie ten Rijksarchieve G.V. 269.

135) Rechterlijke Archieven VI E 1.

September 1810 [136]), zn. van *Jelke Wychers* en *Roelfje Lamberts.*

2. *Jan,* ged. Haren 17 Juni en begr. aldaar 19 December 1759.
3. *Jan,* ged. Haren 9 November en begr. aldaar 19 November 1760.
4. Jan, ged. Haren 1 Augustus 1761, landbouwer, † aldaar 25 Juli 1824, tr. Haren 16 April 1784 [137]) ***Aaltje Ebbinge,*** geb. te Onnen, ged. Haren 10 Februari 1760, dr. van ***Hindrik en Harmtyn Geerts Hoyting.*** Hunne kinderen volgen onder V A.

IV B. Kinderen van Jan Alderts **Pathuis,** III Bl, en Swaentjen Eylderts.

1. ***Berend,*** ged. Oude Pekela 19 November 1730.
2. *Jantjen,* ged. Oude Pekela 11 November 1731, † aldaar 24 November 18 10, genoemd met *Jan Kaspers,* zonder dat het blijkt of het een echtpaar betreft [138]).
3. ***Lubbegien,*** ged. Oude Pekela 4 October 1733, † aldaar 12 October 1817, tr. 1 °. voor of in 1767 *Boele* ***Jans;*** zij tr. 2°. ***Jan Harms Das,*** geb. c. 1732, scheepskapitein, † Oude Pekela 30 November 1821.
4. ***Aldert,*** ged. Oude Pekela 26 November 1736; waarschijnlijk dezelfde als *Aaldrik Jans Pathuis,* die vóór 5 Juli 1778 is gehuwd met ***Grietje Arents*** [139]).
5. ***Geertjen,*** ged. Oude Pekela 2 Februari 1739, † aldaar 30 November 1826, tr. ***Hindrick Berends Veldhuis,*** † voor zijn vrouw.

IV c. Kinderen van Hilvert **Berends Pathuis,** III D 5, en Grietje Harms.

1. ***Berend,*** ged. Winschoten 23 November 1759, † na 3 December 1810, tr. 1 °. Oude Pekela 23 Maart 1783 [140]) ***Jantje Derks,*** van Oude Pekela, weduwe van *Balster Roelfs;* tr. 2°. Oude Pekela 20 April 1798 ***Trijntje Geerts,*** geb. c. 1754, † Oude Pekela 23 Januari 1813; tr. 3". Oude Pekela 16 Februari 1830 ***Grietje Harms de Weerd,*** ged. Oude Pekela 13 April 1773, dr. van ***Heere Harms*** en ***Anna Harms.*** Zijn kind volgt onder VB.
2. ***Luckje,*** ged. Winschoten 30 Augustus 1761, tr. Eexta 17 Mei 1787 met ***Frederik Koerts,*** van Halmen.
3. *Jantien,* ged. Winschoten 19 April 1767.
4. ***Albertie.*** aed. Winschoten 24 Februari 1771.
5. *Harm,* ged. Winschoten 7 Maart 1773, tr. 1 °. Nieuwolda 25 April 1816 ***Tjebbe Pieters Oest,*** ged. Midwolda (0.) 22 Augustus 1779, † Winschoten 3 November 1837, dr. van ***Pieter Hittjes*** en ***Eja Harms;*** tr. 2°. Scheemda 7 Juni 1840 ***Aaltje Berends Krans.*** ged. Wildervank in November 1791, dr. van ***Berend Lucas*** en ***Grietje Alberts*** en weduwe van ***Freerk Harms Oest.***

136) Groninger Courant 1810, nr. 73. Mededeeling van Mr. H. L. Hommea.
137) Huwelijkscontract 16 April 1784. Rechterlijke Archieven IV x 3.
138) Doopboek Oude Pekela 17X-1777, fol. 21. zonder datum doch na 1770.
139) Rechterlijke Archieven V nn 13, nr. 217.
140) Huwelijkscontract 20 Maart 1783. Rechterlijke Archieven VI D 3.

IV D. Kinderen van Hindrik **Berends Pathuis.** IIID7. en Tacobien **Jans** [141]).

1. ***Berend,*** geb. 2Ó Maart 1750, scheepskapitein en koopman, eigenaar van het schip „De avontuurlijke land- en zeeman", kocht 14 Mei 1787 het te Oude Pekela gebouwde schip „De jonge Japien" [142]), verkocht 16 Juli 1812 het te Hoogezand gebouwde schip „De Zeeman" [143]), † Oude Pekela 1 April 1819, tr. 1°. Oude Pekela 4 Februari 1784 ***Elle Luppes Tonkens,*** geb. Bellingwolde 26 December 1762 en ged. aldaar 7 Januari 1763, dr. van ***Luppe Tonkens*** en ***Hauwke Jans;*** tr. 2°. Oude Pekela 5 Februari 1808 ***Grietje Harms Snugge. Zijne*** kinder en volgen onder V C.
2. *Trijntje,* geb. c. 1753, woonde 14 Mei 1787 te Meeden en † aldaar 13 Juli 1816.
3. ***Jantje,*** geb. c. 1755, woonde 14 Mei 1787 te Hoogezand, † aldaar 12 Juni 1818, tr. Hoogezand 12 December 1802 [144]) ***Lammert Geerts Jippens,*** geb. c. 1752, koopman, † Hoogezand 10 Mei 1814, weduwnaar.
4. ***Martjen.*** ged. Oude Pekela 31 Juli 1763, jong overleden.
5. ***Martjen,*** ged. Oude Pekela, 31 Maart 1764, jong overleden.
6. ***Fokke,*** ged. Oude Pekela 17 Mei 1767 [145]), jong overleden.
7. *Jan,* ged. Oude Pekela 10 Juli 1768 [146]), woonde in 1785 te Kolham, in 1787 te Veendam, touwslager, † Oude Pekela 7 October 1835, tr. Groningen (Martinikerk) 27 December 1785 ***Annechien Berends,*** geb. Zuidlaren 12 Juni, ged. aldaar 13 October 1748, † Oude Pekela 31 December 1831, dr. van ***Berend Pieters*** en *Margje* ***Hendriks*** en weduwe van ***Jan Harms.*** Hunne kinderen volgen onder V D.

V A. Kinderen van Jan **Pathuis,** IV A 4, en Aaltjen Ebbinge.

1. *Jantien,* ged. Haren 3 April 1785. † aldaar 7 Juli 1838. tr. Haren 13 December 1812 ***Hendrik Berends Hoeks,*** ged. Eelde 12 December 1774, landbouwer te Onnen, † Haren 3 Januari 1842, zn, van ***Berend Gerrits*** en ***Maria Willems.***
2. ***Harmtien.*** ged. Haren 19 November 1786, tr. 1 °. Haren 25 Mei 1815 *Jan Wolters,* geb. c. 1776, kuiper, † Haren 7 September 1822, zn. van *Jan* ***Wolters*** en ***Geesien Jans;*** tr. 2°. Haren 2 Juni 1824 ***Pieter Willems Sesselaar,*** geb. 3, ged. Zuidhorn 7 Februari 1790, kuiper, zn. van ***Willem*** en ***Hillechien Pieters.***
3. ***Jan,*** geb. 10, ged. H aren 14 December 1788, landbouwer, † Haren 12 Augustus 1838.

141) Rechterlijke Archieven VI E 1, blz. 35-36, voor de samenstelling van het gezin en de woonplaatsen der leden.
142) Rechterlijke Archieven VI E 1, blz. 30 vlg. Zijn moeder, *Jacobjen,* komt ook voor als *Japien.*
143) Notariële Archieven 83, 1812, 27.
144) Huwelijkscontract 6 December 1802. Rechterlijke Archieven IV x 4, fol. 99.
145) Doopboek Oude Pekela 17 Mei 1767, bijschrift: „5 in Sappemeer, waarvan 4 nog in leven, 't jongste is hyr geboren en verstorven, dit is 't derde". In het doopboek van Sappemeer werden de oudere kinderen niet aangetroffen.
146) Volgens het bevolkingsregister van Oude Pekela en blijkens de overlijdensakte zou hij 1 October 1757 zijn geboren; hij zal zijn verwisseld met een gelijknamigen, vroeger overleden broer.

4. *Hendrik,* ged. Haren 11 Augustus 1793, landbouwer, † aldaar 21 Januari 1835, tr. Haren 23 Mei 1822 *Margien Gelmers,* ged. Peize 20 Januari 1799, dr. van *Gelmer Gelmers en Egberdina Ebbinge; zij* hertr. Haren 9 April 1836 *Bareld Bakker.* Hunne kinderen volgen onder VIA.
5. *Roelf,* ged. Haren 30 September 1798, begr. ald. 15 Augustus 1806.
6. *Geert,* ged. Haren 27 Februari 1803.

VB. Kind van Berend Hilverts **Pathuis**, IVC1, en Jantje Derks.
1. *Antje,* geb. 7, ged. Oude Pekela 14 Januari 1787.

VC. Kinderen van Berend Hindriks **Pathuis**, IVD1, en Elle Luppes Tonkens.
1. *Japyn,* ged. Oude Pekela 16 October 1785, jong overleden.
2. *Luppe Tonkens,* geb. Nieuwe Pekela, ged. Oude Pekela 22 October 1786, jong overleden.
3. *Hauwke,* geb. 20, ged. Nieuwolda 23 December 1787, ondertr. Oude Pekela 7 November 1806 met *Hendrik Willems Drent* [147]), van Oude Pekela.
4. *Japyn,* geb. 6 Mei, ged. Oude Pekela 13 Mei 1790, † aldaar 13 Juli 1839, tr. voor 4 Maart 1810 *Hindrik Israëls Oostra,* geb. 31 December 1786, ged. Oude Pekela 6 Januari 1787, koopman, zn. van *Israël Hindriks* en *Haike Meinderts.*
5. *Elisabeth,* geb. 24 April en ged. Oude Pekela 6 Mei 1792, tr. 1°. Oude Pekela 15 Januari 1830 *Geert Harms Fijn,* geb. 23, ged. Oude Pekela 30 Januari 1791, kapitein op het kofschip Hemmina, vergaan op de bank De Banjaard na in October 1834 van **Sunderland** te zijn uitgevaren, zn. van *Harm Jacobs* en *Geertje Geerts Holtman;* tr. 2°. Oude Pekela 31 Januari 1839 *Harm Harms Wey,* ged. Groningen 28 Juli 1780, scheepskapitein, gedomicilieerd te Veendam, zn. van *Harm Harms* en *Aaltjen Reiders* en weduwnaar van *Folgerdina Piekcs de Weert.*
6. *Hindrik,* ged. Oude Pekela 30 April 1794, jong overleden.

VD. **Kinderen** van Jan Hindriks **Pathuis**, IVD7, en Annechien **Berends.**
1. *Hindrik,* ged. Hoogezand 1 October 1786, touwslager, † Oude Pekela 28 April 1839, tr. *Riekeltje Roelfs Schuring,* geb. 30 September 1785. Hunne kinderen volgen onder VIB.
2. *Jacobjen,* ged. Veendam 20 Maart 1791.
3. *Berend.* geb. 27 Augustus, ged. Oude Pekela 6 September 1795, touwslager, tr. Oude Pekela 13 November 1821 *Geertje Simons Slaper,* ged. Oude Pekela 12 Februari 1786, dr. van *Simon Jans* en *Grietje Hindriks Gortemaker.* Hunnekinderen volgen onder VIC.

VIA. Kinderen van Hendrik **Pathuis**, VA4, en Margien Gelmers.
1. *Jan,* geb. Haren 7 Juli 1823.
2. *Gelmer,* geb. Haren 21 November 1827, † aldaar 4 Februari 1833.

147) Komt ook voor als *Hendrik Willems Draak.*
148) *Onder* invloed van het Groningsche dialect ook *Roelf Schuren Pathuis.*

3. *Geert,* geb. Haren 1 November 1829.
4. *Hendrik,* geb. (postuum) Haren 20 Augustus 1835.

VIB. Kinderen van Hindrik Jans **Pathuis**, VD1, en Riekeltje Roelfs Schuring.
1. *Aaffien,* geb. Oude Pekela 14 September 1812.
2. *Jans,* geb. Oude Pekela 3 Augustus 1815.
3. *Annechien,* geb. Oude Pekela 22 Juni 1818.
4. *Elsien,* geb. Oude Pekela 3 Januari 1822.
5. *Roelf Schuring* [148]), geb. Oude Pekela 22 Maart 1825, † aldaar 19' November 1827.
6. *Japien,* geb. Oude Pekela 26 Mei 1827.

VIC. **Kinderen** van Berend Jans **Pathuis**, VD3. en Geertie **Simons** Slaper.
1. *Jans,* geb. Oude Pekela 3 December 1821.
2. *Grietje,* geb. Oude Pekela 28 December 1823.
3. *Simen,* geb. Oude Pekela 17 September 1826, † aldaar 23 September, 1828.
4. *Annechien,* geb. Oude Pekela 27 September 1829.

§ 7.

IV. Kinderen van Jan **Geerts** en Jantjen **Berends Pathuis**, § 6, IIID2. (De kinderen namen hun moeders familienaam aan.)
1. *Berend,* ged. **Finsterwold** 22 Maart 1749.
2. *Maria,* ged. Finsterwold 10 Januari 1751.
3. *Berendje,* ged. Finsterwold 11 Februari 1753.
4. *Geert,* ged. Finsterwold 7 November 1756, bakker, † Oudeschans 6 September 1834, tr. *Jantje Harms.* Hunne kinderen volgen onder V.

V. Kinderen van Geert Jans **Pathuis**, IV4, en **Jantje** Harms.
1. *Grietje.* geb. 23, ged. Oudeschans 25 Februari 1787.
2. *Harm,* geb. 26 Mei, **ged.** Oudeschans 2 Juni 1799.
3. *Berend,* ged. Oudeschans 24 Januari 1802, bakker te Winschoterzijl, tr. Winschoten 30 April 1829 *Trijntje Derks de. Voogd,* geb. Oostwolderpolder 11, geb. Oostwold (0.). 20 Februari 1808, dr. van *Derk Harms* en *Heike Hindriks Bodde.*
4. *Jantje,* geb. 24 October, ged. Oudeschans 4 November 1804, tr. **Bellingwolde** 16 Maart 1833 *Coert Leemhuis,* geb. Stapelmoor (Oostfriesland) 29 September 1803, schoenmaker, zn. van *Robert Jajen* en *Anna Coerts.*
5. *Menko,* geb. 10, ged. Oudeschans 18 Maart 1807, bakker, tr. **Bellingwolde** 18 Juni 1836 *Anna Derks de Voogd,* geb. **Oostwolderpolder** 4, ged. Oostwold (0.) 12 Februari **1804**, dr. van *Derk Harms* en *Heike Hindriks Bodde,* en weduwe van *Eltje Hindriks Doedens.* Hun kind vo 1 g t onder VI.

VI. Kind van Menko **Geerts Pathuis**, V5, en Anna Derks de Voogd.
1. *Jantje,* geb. te Oudeschans 10 Februari 1837.

§ 8.

IV: Dochter van Hindrik **Geerts** en Antje **Berends Pathuis**, § 6, 111 D 3. (Deze dochter nam haar moeders **familienaam** aan.)

1. *Geertje,* ged. Meeden 16 Januari 1752, † ald. 21 Februari 1829, tr. te Meeden 16 November 1776 *Geert Hilkes,* geb. c. 1749, † Meeden 16 Augustus 1811, zn. van *Hilke Harms* en *Hilje Geerts.* Hun kinderen namen hun moeders familienaam aan; zie § 9.

§ 9.

V. Gezin van Geert Hilkes en Geertje Hindriks Pathuis, § 8, IV 1. (De kinderen namen hun moeders familienaam aan.)

1. *Hindrikje,* geb. 12, ged. Meeden 21 September 1777, † aldaar 20 Juni 1791.
2. *Hilke,* geb. 4, ged. Meeden 16 Juli 1780, gehuwd vóór 1813, † Meeden 30 Maart 1836 als weduwnaar zonder kinderen.
3. *Hindrik.* geb. 27 November, ged. Meeden 1 December 1782, † aldaar 5 April 1786.
4. *dntje.* geb. 17, ged. Meeden 26 Augustus 1787, † Meeden 18 Juni 1791.
5. *Trijntje,* geb. 8, ged. Meeden 13 September 1789.
6. *Hindrik,* geb. 16, ged. Meeden 24 Maart 1792, tr. Nieuwolda 13 Maart 1817 *Trientje Kampen,* geb. 26 Februari, ged. Midwolda (0.) 18 Maart 1798, dr. van *Jan* en *Aaltje Boeles.*
7. *Antje,* geb. 5, ged. Meeden 14 Juni 1795, tr. Meeden 12 Mei 1821 *Cornelis Berends Tielman,* geb. Muntendam 29 Mei, ged. Zuidbroek 4 Juni 1797, kleermaker te Meeden, zn. van *Berend Cornelis* en *Jantje Jans.*

§ 10.

IV. Kinderen van Albert Ockes en Aaltje Berends Pathuis, § 6, IIID6. (De kinderen namen hun moeders familienaam aan.)

1. *Okke,* ged. Oude Pekela 11 Januari 1756, jong overleden.
2. *Berend,* ged. Oude Pekela 29 October 1758, † aldaar 30 November 1820, tr. 1 °. (ondertr. Meeden 5 April 1777) dnsje *Hilkes,* geb. te Duurkenakker, ged. Meeden drie weken voor Allerheiligen 1746, dr. van *Hilke Harms* en *Hilje Geerts;* tr. 2°. voor of in 1786 *Trijntje Koerts,* geb. 24 Maart 1758 (luthersch). Zijn kind volgt onder VA.
3. *dntje,* ged. Oude Pekela 7 Juni 1761, † Noordhorn 30 October 1834, tr. *Roelf Bakker,* ged. Scharmer 27 Juni 1773, kastelein, † Groningen 11 Juni 1812, zn. van *Jan Harkes* en *Hindrikje Hindriks.*
4. *Jantjen,* ged. Oude Pekela 10 Juni 1764, jong overl.
5. *Okke,* ged. Oude Pekela 14 Juni 1767, scheepstuigmaker [149]), tr. 1°. Oude Pekela 25 September 1791 *Grietje Adolfs,* ged. Oude Pekela 1 Juni 1767, † aldaar 22 October 1808, dr. van *Adolf Willems* en *Wipke Jurjens,* tr. 2°. Oude Pekela 8 Augustus 1812 [150]) *Janna Jans,* ged. Onstwedde 2 Augustus 1767, dr. van *Jan Hindriks* en *Hillegien dlberts* en weduwe van *Jan Dun.* Hunne kinderen volgen onder VB.

[149]) Overleden te Oude Pekela 7 Januari 1852; zie ook bevolkingsregister Oude Pekela 1815.

[150]) Zie de bijlagen van deze huwelijksakte.

VA. Kind van Berend Alberts Pathuis, IV2, en Antje Hilkes.

1. *Aaltje,* geb. 24, ged. Oude Pekela 30 Juli 1786, tr. vóór 1825 *Hindrik Eppes van leren* [151]).

VB. Kinderen van Okke Alberts Pathuis, IV5, en Grietje Adolfs.

1. *Wupke,* ged. Oude Pekela 20 November 1791, jong overleden.
2. *Aaltje,* ged. Oude Pekela 3 November 1793, tr. Meeden 11 Juni 1813 *Hindrik Noorderveen,* geb. Veendam 1 November 1784, † Meeden 17 Juli 1841, zn. van *Jan Jans* en *Fennechien Hindriks Houwing.*
3. *Albert,* geb. 8, ged. Oude Pekela 12 Juli 1795, manufacturier [152]), tr. Meeden 11 Juni 1823 *Fokkien Jans Butter.* ged. Groningen 15 October 1795 [153]), dr. van *Jan Johannes* en *Aaltje Everts Jonker.* Hunne kinderen volgen onder VIA.
4. *Adolf,* geb. 21, ged. Oude Pekela 26 November 1797, tr. Nieuwolda 8 November 1821 *Hayke Geerts Mulder.* geb. 9 April 1800, ged. te Midwolda (0.) 1 Februari 1801, dr. van *Fenje Geerts Mulder.* Hunne kinderen volgen onder VIB.
5. *Berend,* geb. 18, ged. Oude Pekela 21 Dec. 1800.
6. *Willem,* geb. 31 Augustus, ged. Oude Pekela 4 September 1803, tr. Onstwedde 4 October 1826 *Hadewich Wilts,* geb. 18, ged. Onstwedde 24 Juni 1798, dr. van *Wilt dlberts Wilts* en *Wubke Geerts.* Hunne kinderen volgen onder VIC.
7. *Wupke, geb.* 30 October, ged. Oude Pekela 9 November 1806.

VI A. Kinderen van Albert Okkes Pathuis, VB3, en Fokkien Jans Butter.

1. *Okke.* geb. Meeden 27 September 1823 [154]).
2. *Aaltje,* geb. Meeden 22 Mei 1825.
3. *Jan Butter,* geb. Meeden 23 Januari 1827, op jeugdigen leeftijd verdronken in de Golf van Biskaye.
4. *Johannes,* geb. Meeden 2 en † aldaar 22 Januari 1829.
5. *Adolf,* geb. Meeden 24 Januari 1830 [155]).
6. *Grietje,* geb. Meeden 25 Mei 1832.
7. *Everdina,* geb. Meeden 13 Juni 1834.
8. *Johanna,* geb. Meeden 4 November 1837.

[151]) Gemeente-Archief Groningen, rekening v. h. veenkantoor, fol. 49.

[152]) Overleden te Meeden 17 Mei 1845.

[153]) Overleden te Meeden 22 Juni 1863.

[154]) Uit zijn huwelijk met *Marijke Derks Huisman* werden drie dochters geboren.

[155]) Manufacturier, † te Meeden 6 November 1918, tr. Hoogezand 10 Juli 1863 *Hindrika Tholen,* geb. Kiel-Windeweer 21 September 1840, † Meeden 9 Juli 1899, dr. van *Warner Willems* en *Renske Klasens Mulder.* Uit dit huwelijk, behalve zes gehuwde dochters en vier jong overleden kinderen :

VII. *Warner,* geb. Meeden 26 Mei 1879, manufacturier, tr. Leeuwarden 27 Maart 1906 Emma *van Dijk,* geb. aldaar 20 Februari 1879, dr. van *Carel Lodewijk* en *Catharina Jacoba Borgesius* (Nederlands Patriciaat 1913, blz. 60). Uit dit huwelijk:

1. *Adolf,* geb. Winschoten 12 Januari 1907, commies bij het Rijksarchief in Groningen, tr. Alkmaar 6 September 1939 *Reina Martha Schoonbeek,* geb. Weiwerd 16 Juli 1910, dr. van *Marten en Annechien Alfing.*
2. *Catharina Jacoba,* geb. Winschoten 27 Juni 1909, tr. Groningen 22 April 1937 *Otto Willem van Geytenbeek,* geb. Lienden 18 October 1908, gemeentesecretaris te Borculo, zn. van *Otto Willem en Helena Maria Aleida ten Doeschate.*

VIB. Kinderen van Adolf Okkes **Pathuis**, VB4, en Hayke **Geerts** Mulder.

1. *Grietje,* geb. Nieuwolda 30 Januari 1822..
2. *Fenna,* geb. Nieuwolda 23 November 1825, † aldaar 30 Maart 1826.
3. *Albert,* geb. Nieuwolda 26 October 1834.

VIC. Kinderen van Willem Okkes **Pathuis**, VB6, en Hadewich Wilts.

1. *Wubke,* geb. Onstwedde 25 December 1826.
2. *Okke.* geb. Onstwedde 31 Januari 1829.
3. *Grietje,* geb. Onstwedde 4 Mei 1832.
4. *Wilt,* geb. Onstwedde 21 December 1834.

§ II. Genealogie van de hervormde familie Pathuis, gezeteld te Garnwerd,

I. *Egge Galtjes,* van **Weener**[156]) in Oostfriesland, † na 14 April 1766, tr. 1 °. c. 1738 *Trijntje Alderts* [157]); zij tr. 2°. **Wierum** 26 Juni 1761 [158]) *Pieterke Harkes,* lidmaat te **Wierum** 4 December 1722, toen woonachtig „op Gaykingadijk", weduwe van *Hindrik Jans Tamkes.* Zijn kinderen volgen onder 11.

II. Zoon van Egge Galtjes, **I**, en Trijntje Alderts.

1. *Wilke,* geb. Aduard c. 1739 [159]), schoenmaker, gaf te Ezinge 20 April 1812 zijn familienaam aan: † Garnwerd 13 Sept. 1816, tr. (ondertr. Garnwerd 27 April 1766 [160]) *Roelfke Ites,* ged. Garnwerd 6 Februari 1743, † ald. 1 Maart 1814, dr. van *Ite Nienks* **en** *Trijntje Hindriks.* Hunne kinderen volgen onder 111.

Zoon van Egge Galtjes, 1, en .....

2. *Margrietha.*
3. *Jan* [161]), † vóór *20* September 1782, tr. *Hindrikje Ites,* die voor 16 April 1787 hertrouwde met *Willem Gerbens.*

III. Kinderen van Wilke **Egges Pathuis**, **II** 1, en Roelfke Ites.

1. *Yte,* geb. 9, ged. Garnwerd 15 Februari 1767, schoenmaker, tr. Ezinge 26 Mei 1814 *Eltje Roelfs Vos,* geb. te Den Horn, ged. Lagemeeden 18 Januari 1784, dr. van *Roelf Geerts* en *Stijntje Reinders.*
   Hunne kinderen volgen onder IVA.
2. *Eltjen,* ged. Garnwerd 3 Juni 1770, † 23' December 1774.
3. *Egge,* ged. Garnwerd 31 October 1773, jong overleden.
4. *Egge,* geb. 11, ged. Garnwerd 24 December 1775, jong overleden, voor 20 April 1812.
5. *Hindrik,* geb. 19, ged. Garnwerd 25 October 1779, vleeschhouwer, † Garnwerd 29 April 1825, tr. (huwelijkscontract te Zuidhorn 23 Januari 1805) [162]) *Tjakelina Jans Knoop,* geb. Aduard 29 April, ged. aldaar 4 Mei 1783, dr. van *Jan Geerts* en *Itia Sonius,* ook genoemd *Jitsia Janssonius. Hunne* kinderen volgen onder IVB.
6. *Riender,* geb. 16, ged. Garnwerd 21 Januari 1781, smid [163]).

IV A. Kinderen van **Yte** Wilkes **Pathuis**, 11 1, en Eltje Roelfs Vos.

1. *Wilke.* geb. Garnwerd 13 Januari 1816.
2. *Roelf,* geb. Garnwerd 6 November 1817.
3. *Roelfke,* geb. Garnwerd 7 Augustus 1820.
4. *Mientje,* geb. Garnwerd 21 October en † aldaar 17 November 1824.
5. *Hindrik,* geb. Garnwerd 28 Juni 1826.

IV B. Kinderen van Hindrik Wilkes **Pathuis**, 1115, en Tjakelina Jans Knoop.

1. *Jan Knoop,* geb. 15 October, ged. Garnwerd 3 November 1805, vleeschhouwer, tr. Ezinge 12 Juli 1838 *Hinderika Abels de* **Weerd,** geb. Garnwerd 11 Jan. 1814, dr. van *Abel* **Geerts** en *Hilje Klasens Heltjes.* Hunne kinderen volgen onder VA.
2. *Wilke,* geb. 21 October, ged. Garnwerd 1 November 1807, korenmolenaar aldaar [164]), tr. Ezinge 11 Mei 1837 *Hieka Jans Bosch,* geb. Garnwerd 27 Maart 1818, dr. van *Jan Freerks* en *Angenietje Ennes Bazuin.* **Hun** *zoon* volgt onder VB.
3. *Roelefke,* geb. 29 Juni, ged. Garnwerd 8 Juli 1810, † aldaar 26 Octobe 1826.
4. *Ytzia.* geb. Garnwerd 14 Mei 1813, † aldaar 30 September 1828.
5. *Hindrikje,* geb. Garnwerd 20 November 1815, tr. Ezinge 7 Mei 1842 *Johannes Enter,* geb. Groningen 27 October 1815, commies bij 's Rijks belastingen, zn. van *Pieter Jans* en *Annigjen Harms.*
6. *Lina,* geb. Garnwerd 16 Januari 1820.
7. *Bernardus,* geb. Garnwerd 25 December 1823.

VA. Kinderen van Jan Knoop **Pathuis**, **IV B** 1, gn Hinderika Abels de Weerd.

1. *Tjekelina Knoop,* geb. Garnwerd 19 Mei 1839.
2. *Hilje,* geb. Garnwerd 3 April 1841.
3. *Henderika,* **geb.** Garnwerd 27 October 1842.

VB. Zoon van Wilke Hindriks **Pathuis**, en Hieke Jans Bosch.

1. *Jan Freerks,* geb. Garnwerd 11 October 1841. † aldaar 12 Juni 1842.

156) Blijkens de proclamaties te Aduard 7 Juni 1761. Een onderzoek te Weener door den heer Th. Rehbein leverde geen resultaten op.

157) Er werd tevergeefs gezocht of zij een zuster kon zijn van Jan *Alderts Pathuis* § 6, 111 B 1.

158) Huwelijkscontract 15 Juni 1761. Rechterlijke Archieven **LXI** d 7, blz. 260; met de huismerken van bruidegom en bruid. Bruidegoms merk: een horizontale streep en in het midden en aan de beide einden een streepje loodrecht naar beneden. Mededeeling van de heer B. W. Siemens.

159) Volgens de huwelijksakte, het doopboek aldaar vermeldt den naam niet.

160) Huwelijkscontract 14 April 1766. Rechterlijke Archieven **LXI** d 11, fol. 32 verso.

161) Rechterlijke archieven **XXXIX** h, *16* April *1787.*

162) Rechterlijke archieven LXXII i 1. Het trouwboek van Garnwerd van 1805 bleef niet bewaard, dat van Aduard bevat dit huwelijk niet.

163) Notarieele Archieven 83. 1813. 289.

164) Groningsche Volksalmanak 1943, blz. 153-154.

De oudste generaties van het Hollandsche geslacht Clant,

door MR. K. N. KORTEWEG.

In den vier en dertigsten jaargang van het Nederland's Patriciaat werd een genealogie opgenomen van het Hollandsche geslacht Clant, bewerkt naar de door wijlen W. M. C. Regt vervaardigde genealogie, welke is gepubliceerd in den jaargang 1925 van ons maandblad. Zooals de Heer Kruimel in zijn aankondiging van dit jaarboek in het Nederlandsch archief voor genealogie en heraldiek [1]) terecht opmerkte, zal met deze jongste publicatie „over de oudste geschiedenis van dit geslacht het laatste woord nog niet zijn gesproken". Met meer recht zou men zelfs kunnen zeggen, dat over die oudste geschiedenis het eerste woord nog moet worden gesproken, en in dien geest zou ik dan ook willen zien opgevat hetgeen ik thans mededeel. Ongetwijfeld zijn de mogelijkheden voor onderzoek hiermede geenszins uitgeput.

1. *Gijsbrecht* Clant.

Dat de vader van *Joost,* de eerste generatie uit de genealogie van Regt. *Gijsbrecht* heette, blijkt uit de trouwacte van Joosts zuster Petronella of *Pietertje,* die in die acte wordt genoemd *Pietertje Gijsbrechts Clant.* Overigens is mij van dezen Gijsbrecht slechts bekend, dat hij de hierna te noemen kinderen had.

Kinderen:

1. *Jan,* volgt II.
2. *Petronella* of *Pieterfje Clant,* tr. 's-Gravenhage (Groote kerk) 16 September (ondertr. 31 Augustus) 1653 *Pieter Harmansz. van Grevenbrouck,* mr. kleermaker te 's-Gravenhage.

Na den dood van zijn schoonzuster Dorothea Doubleth werd hij voogd over de twee dochters uit haar eerste huwelijk, Claudina en Johanna Maria Clant [2]). Als voogd over laatstgenoemde sloot hij op 7 October 1667 een overeenkomst omtrent de nalatenschap van Claudina met den weduwnaar van deze. Pieter van Hessen (van Hesselt) [3]). Op 10 November 1664 compareerde Petronella voor den notaris P. Uroeneweghen te 's-Gravenhage, ter behartiging van belangen van haar broeder Joost, die in Oost-Indië vertoefde [4]).

Het huwelijk van Petronella Clant en Pieter van Grevenbrouck bleef kinderloos. Beiden waren op 30 September 1673 nog in leven. Zij waren dien dag getuigen bij den doop van het derde kind van haar nicht Johanna Maria Clant. Petronella overleefde haar echtgenoot, maar overleed vóór 9 September 1683, op welken datum hun beider erfgenamen een huis en erf aan de Groenendaelstraat te 's-Gravenhage transporteerden [5]) Als haar erfgenamen worden genoemd haar broeder Joost Clandt en Claes van der Kruyt, gehuwd met (Johanna) Maria Clandt.

3. *Joost,* volgt IIbis.

II. *Jan Clant,* † vóór 3 April 1650, tr. *Dorothea Doubleth,* † vóór *2* Maart 1662 [2]). Zij hertr. 's-Gravenhage (Scheveningsche kerk) 18 April (ondertr. 3 April) 1650 *Marcus Martijn,* soldaat.

1) 1948, blz. 15.

2) Scheiding van den boedel van *Dorothea Dwbleth,* echtgenoote van *Marcus Martijn* en weduwe van *Jan Klant,* d.d. 2 Maart 1662 (Not. 's-Gravenhage.. no. 247, fol. 386).

3) Not. 's-Gravenhage, no. 569, fol. 36. Hierbij werd het testament van *Claudina,* verleden voor notaris Groeneweghen op 20 September 1667, nietig verklaard.

4) Not. 's-Gravenhage, no. 88, fol. 198.

5) Transportregisters 's-Gravenhage, no. 644, fol. 1480.

Uit dit huwelijk:

1. *Claudina Clant,* op 2 Maart 1662 *nog* minderjarig [2]), † tusschen 20 September en 7 October 1667 [3]), tr. 's-Gravenhage (Nieuwe kerk) 8 Mei (ondertr. 24 April) 1667 *Pieter van Hessen (van Hesselt).*
2. *Johanna Maria* (ook: *Anna Maria* of *Maria) Clant,* op *2* Maart 1662 en 7 October 1667 onder voogdij van haar oom Pieter van Grevenbrouck [2 en 3]), nog in leven op 12 Februari 1695 [6]). Op 10 December 1676 transporteerde zij als weduwe een huis in de Trouwe Herderinnestraat te 's-Gravenhage [7]). Zij huwde le. 's-Gravenhage (Nieuwe kerk) 9 Juli (ondertr. 23 Juni) 1669 *Johannes (van) Binckhorst,* † tusschen 30 September 1673 (doop laatste kind) en 10 December 1676; 2e. 's-Gravenhage (Kloosterkerk) 7 Mei (ondertr. 18 April) 1677 *Claes Jansz. van der Crijt,* j.m. van het graafschap van Leerdam.

   Uit het eerste huwelijk:

   a. *Johanna Binckhorst,* ged. 's-Gravenhage (Nieuwe kerk) 14 September 1670. Getuigen: Huybrecht van Binckhorst en Yda de Graef.
   b. *Dorofhea Binckhorst,* ged. 's-Gravenhage (Nieuwe kerk) 1 Maart 1672. Getuigen: Huybrecht van Binckhorst en Christina Martin.
   c. *Pieter Binckhorst,* ged. 's-Gravenhage (Groots kerk) 30 September 1673. Getuigen: Pieter Corn. (sic!) Grevenbroeck en desselfs huysvrouw Pieternelle Clant. [De moeder wordt in deze acte Johanna Morijn genoemd!]

   Uit het tweede huwelijk:

   d. *Jan van der Krijt,* ged. 's-Gravenhage (Kloosterkerk) 19 December 1677. Getuigen: de Heer Joost Klant en Catarina van Batenburg.
   e. *Catharina van der Krijt,* ged. 's-Gravenhage (Kloosterkerk) 3 April 1679. Getuigen: Jan Klaassen van Batenburch en juffr. Klant.
   f. *Gerrit van der Krijt,* ged. 's-Gravenhage (Kloosterkerk) 6 Juli 1681. Getuigen: de Hr. Joost Klant en Katrina van Batenburch.
   g. *Christina van der Krijt,* ged. 's-Gravenhage (Kloosterkerk) 21 Maart 1683. Getuigen: d'Hr. Joost Klant en Christina Martijn.
   h. *Marcus van der Krijt,* ged. 's-Gravenhage (Kloosterkerk) 14 September 1685. Getuigen: Hendrik Emmery en Dorotea Martijn.
   i. *Marcus van der Krijt,* ged. 's-Gravenhage (Groote kerk) 28 Mei 1687. Getuigen: Huibertus van Duin en Aplonia Martin.
   j. *Petronella van der Krijt,* ged. 's-Gravenhage (Groote kerk) 14 September 1689. Getuigen: Huijbrecht van Duijn en Petronella Klant.

IIbis. loost *Clant* = generatie 1 van Nederland's Patriciaat.

Verdere nasporingen omtrent *Gijsbrecht Clant* en zijn voorgeslacht zullen vermoeedlijk in Katwijk moeten worden verricht. Daar vinden wij omstreeks dienzelfden tijd een geslacht, dat soms *Clant,* meestal *van Clant* of *van der Clant* genaamd is, en waarin de doopnamen *Joost. Simon en Cornelis* voorkomen, welke wij terugvinden bij de eerste en twee-

6) Testament van *Joost Clant, verleden voor* notaris Cornelis den Haen te 's-Gravenhage, waarbij zij een legaat krijgt (Not. 's-Gravenhage, no. 995).

7) Transportregisters 's-Gravenhage, no. 765,

de generatie van het Haagsche geslacht [8]). Op grond hiervan mag worden aangenomen, dat er verwantschap bestaat tusschen beide geslachten, waarschijnlijk zelfs in niet ver verwijderden graad.

Van het Katwijksche geslacht is mij het volgende bekend:

In de acte van boedelscheiding van ***Cornelis Joosfen van Clant*** en ***Maryfgen Willemsdr.***, d.d. 30 Januari 1653 [9]), worden onder de bestanddeelen van den boedel genoemd een in 1624 overgedragen stuk land, afkomstig van ***Joost Cornelisz. van Clanf,*** wonende in Katwijk aan den Rijn, en een obligatie van ƒ 900.—, op 6 September 1644 gekomen van ***Symon Joosfen van Clanf.*** Hoewel de aard van de verwantschap tusschen ***Joost Cornelisz., Symon Joosfen*** en den erflater ***Cornelis Joosfen*** niet met zoovele woorden is aangegeven, is het niet te vermetel te veronderstellen, dat ***Joost Cornelisz.*** de vader was van ***Symon*** en ***Cornelis.*** Hiervan uitgaande krijgt men het volgende:

I. ***Joost Cornelisz. van Clanf.*** woont in 1624 te Katwijk aan den Rijn en heeft ***twee*** zoons:
1. ***Cornelis.*** volgt 11.
2. ***Symon,*** volgt IIbis.

11. ***Cornelis Joosfen (van) Clanf,*** bleeker en bode van de generaliteit te 's-Gravenhage [10]), koopt in ***1610*** een erf in den Veenpolder tegenover de Nieuwe Turfmarkt te 's-Gravenhage [11]), tr. ***Maryfgen Willemdr.*** [9]).
Uit dit huwelijk:
1. ***Grietge (van) Clanf,*** begr. 's-Gravenhage (Kloosterkerk) 5 Januari ***1675*** [10]), tr. 's-Gravenhage (Groote kerk) 23 September (ondertr. 9 September) 1635 ***Adriaen Jacobsz. van Heemstee.***
2. ***Martijntge (van) Clanf.*** begr. 's-Gravenhage (Kloosterkerk) 4 December 1639 [10]), tr. 's-Gravenhage (Groote kerk) 9 Mei (ondertr. 25 April) 1638 ***Leenderf Crijnen van Rijn,*** schipper.
Uit dit huwelijk: ***Cornelis van Rijn*** [9]).
3. ***Willemijnfje (van) Clant.*** vermeld in Haagsche cohieren van 1674 [12]), tr. (ondertr. 's-Gravenhage 18 Augustus) 1647 ***Nicolaes Verkerck,*** statenbode [10]), begr. 's-Gravenhage (Kloosterkerk) 29 October 1669 [10]).

IIbis. ***Simon Joosfen van der Clanf,*** wonende te Katwijk aan den Rijn.
Van hem ziin de navolqende kinderen bekend:
1. ***Harmen:*** volgt 111.
2. ***Maryfgen van der Clanf,*** ged. Katwijk 4 Augustus 1622, tr. ***Theunis Cornelisz. van Leeuwen.***
3. ***Claesje van der Clant,*** ged. Katwijk 12 Mei 1624, tr. le ***Evert Cornelisz. van (der) Wel; 2e.*** Katwijk 4 Januari 1665 ***Philippus Cornelisz. Troot van Roesselaer.***
4. ***Dirckgen van der Clant,*** ged. Katwijk 5 April 1626, tr. le. ***Dirck Cornelisz. van Leeuwen; 2e.*** Katwijk 24 November 1658 ***Jacob Willemsz.***
5. ***Jacob. volgt*** IIIbis.
6. ***Jannetje van der Clant,*** ged. Katwijk Juni 1637, tr. Katwijk 18 April 1661 ***Lauris Jansz. van Pauw.***

111. ***Harmen Symonsz. (van zier) Clant*** tr. ***Maertgen Symonsdr.***
Uit dit huwelijk:
1. ***Claesje van der Clant,*** ged. Katwijk 29 September 1641.
2. ***Claesje van der Clant,*** ged. Katwijk 18 October 1643. ***Thonis,*** volgt IV.
4: ***Evertje van der Clant,*** ged. Katwijk 6 October 1647.
5. ***Dirkje van der Clant,*** ged. Katwijk 1 November 1648.
6. ***Dirkje van der Clant,*** ged. Katwijk 1 Mei 1650.
7: ***Griefje van der Clant,*** ged. Katwijk 28 December 1653.
8. ***Harmen van der Clant,*** ged. 'Katwijk "7 November 1656.

IIIbis. ***Jacob van der Clant,*** ged. Katwijk 16 Januari 1628, komt van 10 November 1689 tot en met 8 Januari 1693 voor onder de welgeboren mannen van „beyde de Catwijcken ende 't Sandt", tr. ***Maertgen Cornelisdr. van Leeuwen.***
Uit dit huwelijk:
1. ***Symon van der Clant,*** ged. Katwijk 6 Februari 1656.
2. ***Maertie van der Clant,*** ged. Katwijk 15 November 1657, tr. ald. 27 October 1687 ***Pieter Dircksz. Buitendijk.***
3. ***Dirck van der Clant,*** ged. Katwijk 11 April 1660.
4. ***Harmen van der Clant,*** ged. Katwijk 4 Juni 1662.
5. ***Cornelis van der Clant,*** ged. Katwijk '13 Maart 1667.
6. ***Everf van der Clant,*** tr. Katwijk 21 November 1700 ***Katarina Pietersdr. 'Schagen.***

IV. ***Thonis, Theunis*** of ***Anthony van der Clant,*** ged. Katwijk 30 October 1644, tr. ***Adriana Kiggelaars.***
Uit dit huweliik:
1. ***Hermanus,*** volgt V.
2. ***Isabella van der Klant,*** ged. Delft (Nieuwe kerk) 10 Augustus 1673.
3. ***Maria van der Klant,*** ged. Delft (Nieuwe kerk) 6 November 1675. Getuige: Grietje van der Klant.
4. ***Marijtje van der Clant,*** ged. Delft (Oude kerk) 18 November 1676.
5. ***Johanna van der Klant,*** ged. Delft (Nieuwe kerk) 25 Augustus 1678.
6. ***Johannes van der Clant,*** ged. Delft (Oude kerk) 30 Mei 1681.
7. ***Alida van der Clant,*** gedoopt als vuren.
8. ***Symon van der Klant,*** ged. Delft (Nieuwe kerk) 18 Februari 1683.
9. ***Margrieta van der Klant,*** ged. Delft (Nieuwe kerk) 24 Januari 1686. Getuigen: Harmen Clant en Hadewij Vermeulen.
10. ***Symon van Klant,*** ged. Delft (Oude kerk) 4 Januari 1689. Getuigen: Harmen van Klant en Hadewij Vermeulen.

V. ***Hermanus Clant*** of ***Klant,*** ged. Delft (Oude kerk) 3 Januari 1672, tr. ***Pieternella Verschoor.***
Uit dit huwelijk:
1. ***Adriana Clant,*** ged. Delft (Oude kerk) 29 September 1693. Getuigen: Theunis Klant en Adriana Kiggelaar.

---

s) Men vergelijke de bovengenoemde genealogie van Regt.
9) Notarieel 's-Gravenhage, no. 106, fol. 45 vlgg.
10) J. C. van der Muelen, De registers der graven in de Kloosterkerk, blz. 4.
11) Transportregisters 's-Gravenhage, no. 1083, fol. 8 en ll.
12) Die Haghe, 1914/'15.

2. Jacobus Clant. ged. Delft (Oude kerk) 8 November 1695.
3. *Aletta Clant.* ged. Delft (Nieuwe kerk) 17 October 1697.
4. *Hadewij Clant,* ged. Delft (Nieuwe kerk) 24 Mei 1699.
5. *Antony Clant,* ged. 's-Gravenhage (Groote kerk) 3 October 1700. Getuigen: Antony Klant en Adriana Kiggelaar.

Ten slotte nog een enkele correctie van foutjes welke voorkomen in de latere generaties van de genealogie Clant, zooals deze door Regt werd gepubliceerd en door het Nederland's Patriciaat overgenomen:

1. *Louisa Adriana Clant* (N.P., blz. 99) werd niet geboren op 28 April 1821, doch op 28 April 1822.
2. De echtgenoot van *Helena Jacoba Wilhelmina Clant* (N.P., blz. 100) heette niet *Jan Christiaan Spruijt,* doch *Johan Christiaan Spruyt* (Zie: genealogie Spruyt, N.P., 19en jaargang, 1930, blz. 213).
3. De echtgenoote van Mr. *Pieter Eliza Piepers* (N.P., blz. 104) heette niet *Louisa Cornelia Crantz,* doch *Louisa Cornelia Krantz.* Zij was de oudste dochter van den bekenden lakenkooper *Johannes Justus Krantz* en diens echtgenoote *Cornelia Sebilla van de Laar.*

Het geslacht van Bemmel in Groningen,

door J. T. F. Sluiter.

Deze familie is afkomstig uit Arnhem of de omgeving daarvan. Niet alleen op het feit, dat in die streken de naam *van Bemmel* zeer veel voorkwam [1], berust deze mening, maar hierop en op gegevens over Gelders bezit van de Groningse familie. Bij de scheiding van de nalatenschap van *Thomas,* den stamvader, wordt nl. behalve over bezit in stad en Ommelanden ook gesproken over „alle de landen ofte goederen int Schependoem Aernhem inde Velewe ende Veluwesoem ende in die Betuwe gelegen so wijlen de olde Raedsheer *Thomas van Bemmel* thobehoerich gewest ende nu opgemelte comparanten doer gemelte Radesheer Bemmels verstarff gedevolveert ende verarvet sijn [2]". Elders wordt goed in Groningen, Arnhem en Keulen genoemd [3]. In de scheiding met ter Braecke worden aan *Thomas van Bemmel c.s. toe*gewezen landen en goederen die in de Betuwe gelegen zijn en „een honte landes mede in die Betuwe gelegen vermoege versegelinge in dato 1538 op dage Johannes Baptista Midsommer" [4].

Het verband met de Gelderse van Bemmels vond ik niet, ik heb er ook niet uitvoerig naar gezocht. Slechts vond ik een Geldersen naamgenoot van Thomas vermeld in 1529: *Thomas van Bemmel.* dienende onder een bende van Ordinantie [5].

Deze familie is gedeeltelijk rooms-katholiek. De redger *Hillebrant Hopper* en *Thomas van Bemmel,* schulte van Coevorden. *zijn* het in elk geval niet.

In het navolgende heb ik alleen de eerste generaties beschreven.

1) Zie Beresteyn, Repertorium, en Geld. Leenregisters, uitg. Ver. Gelre.
2) Rechterl. Arch. IIIx no. 7. fol. 376.
3) IIIx no. 7, fol. 333vso.
4) IIIx no. 8, fol. 417.
5) Navorscher 3855, bijbl. 1.

Gen-ealogie:

1. *Thomas van Bemmel,* verwerft te Groningen het gilderecht in 1568; het kleine burgerrecht in 1576; was gezworene in 1582; gildrechtsheer in 1582; kluftheer in 1584, '85, '86, '88, '90, '91, '93, '94; raadsheer in 1583, '84, '86, '87, '89, '90, '92, '93. Voor de reductie was hij ook wijnheer van het Stadswijnhuis op de Grote Markt [6]. Na de reductie was hij ambteloos burger, hij was n.l. zeer Spaansgezind [7]; † tussen Nov. 1620 en Oct. 1623 [8]; tr. 1 e. *Fije van Metelen* [9]; tr. 2e. *Cornelia Sweers;* † kort voor 16 Aug. 1628 [10]; zij hertr. Groningen 25 April 1624 (procl. 3 April) met den redger *Hillebrant Hopper,* weduwnaar van *Ursula van Limborch* (procl. Groningen 13 Oct. 1599).
(Thomas had een zuster, waarvan echter niets bekend is [11].)
Uit het eerste huwelijk:
   1. *Jasper van Bemmel,* volgt onder 11.
   2. N. *van Bemmel,* tr. N. ter *Braecke; zij is* een kind uit het eerste huwelijk, zoals blijkt uit de scheiding tussen Jaspers kinderen, enerzijds, en Albert ter Braecke c.s. als erfgenamen van hun moeder, anderzijds, tezamen erfgenamen van Thomas en Fije [12].

11. *Jasper van Bemmel;* wordt als Spaansgezinde genoemd tijdens het beleg van Groningen door prins Maurits in 1594 [13]; verwerft het gildrecht in 1595; † vóór 22 April 1620 (procl. Groningen): tr. circa 1590—'95 *Willemtien d'Embda,* † na 26 Juli 1638 [14]; dr. van den secretaris der Hoofdmannenkamer *Popko Everardi d'Embda* en *Ursula Canters* [15].
Uit dit huwelijk:
   1. *Thomas van Bemmel* „der junger"; schulte te Coevorden [12]; kreeg de Gelderse goederen uit de nalatenschap van zijn grootvader; † vóór 28 Nov. 1642 [16]; tr. Arnhem 1624 (procl. Groningen 15 Mei 1624) *Janneke Mom,* uit Arnhem, dr. van *Jacob Mom.* Liet een minderjarigen zoon na, over wien voogden waren Barthold d'Embda, Johannis Cloot en Hendrik van Valbert [16].
   2. *Wendele van Bemmel,* † na 5 Nov. 1655 [17], tr. Groningen 28 Mei 1620 (procl. 22 April) *Luijtien Spolts Sevenstern;* ingeschreven in het koopmankramergilde in 1620; † 1631: zn. van *Harmen Hindricks Sevenstern* en *Jantien Spolts* [18].
   3. *Wessel van Bemmel;* woont te Keulen in 1624 [19] en 1626 [20]; † tussen Nov. 1642 [16] en Mei 1644 [21]; laat kinderen na [21]; woont steeds buiten Groningen, want geeft steeds volmachten.

6) Reg. Feith z.j. en d. no. 462 (circa 1596).
7) Van Hoeck, Schets v. d. Gesch. d. Jezuieten in Ned., p. 196.
8) IIIx no. 6, fol. 125vso en no. 6, fol. 210.
9) IIIx no. 7, fol. 8 en no. 8, fol. 417.
10) IIIx no. 9, fol. 187.
11) IIIa no. 3. dd. 30 Oct. 1579.
12) IIIx no. 8, fol. 417.
13) Gron. Volksalm. 1908, p. 160.
14) Reg. Feith 1638, no. 46.
15) IIIx no. 17, fol. 197 en 198. Maandblad Groningen 1927, November (J. Vinhuizen).
16) IIIx no. 22, fol. 284.
17) IIIx no. 57, fol. 94vso.
18) Zie genealogie Sevenstem, Nederl. Leeuw LXIV (1947).
19) IIIx no. 7, fol. 8.
20) IIIx no. 7, fol. 376.
21) IIIx no. 24, fol. 36.

4. *Fecko van Bemmel;* woont 1624 en 1626 te Keulen; verder niet genoemd.
5. *Carel van Bemmel:* woont 1624 te Kampen [19]); ingeschreven in het koopman- en kramergilde in 1629; woont in de Steentilstraat [22]); tr. le. voor 1626 *Marijn Dercksen* [3]); 2e. Groningen 31 Jan. 1630 (procl. 9 Jan.) *Beertien Clasen;* † na April 1644 [23]).
6. *Philips van Bemmel,* in 1626 minderjarig [20]); woont in Niezijl [24]); † vóór Sept. 1663 [25]); tr. Groningen 13 Mei 1632 (procl. 29 April) *Gesien Peters Pauw,* dr. van *Pieter Hendricks Pauw* en *Grietien Fransen* [26]).

   Uit dit huwelijk [27])

   Peter van Bemmel, tr. Niezijl 1671 (procl. 10 Dec.) *Hendrickien Bouwmeesters,* van Amsterdam. Hieruit: *Philippus van Bemmel,* leeft Sept. 1679 [28]).
7. *Catharina van Bemmel,* in 1626 minderjarig [20]); ongehuwd: testeert 13 Sept. 1679 [28]).

   In dit testament van Catharina is te zien, waaruit het nageslacht bestaat. Zij verdeelt nl. haar bezittingen tussen haar neef *Thomas* van, *Bemmel, Philips van Bemmel,* zn. van *Pieter; en Anna van Bemmel,* dr. van neef *Wessel van Bemmel.* Hoe zij van bovengenoemden afstammen, vond ik niet.

Tenslotte behoort tot de vierde generatie *Caspar van Bemmel,* koopman, † 1665; tr. Groningen 1659 (procl. 22 Oct.) *Margriet Sevenstern,* † 1655, dr. van *Roelf Pieters Pauw* [18]). Wie zijn ouders waren, was niet te vinden, hij was een kleinzoon van *Jasper van Bemmel.*

Foutieve wapens en namen in diverse bronnen,

door R. T. MUSCHART.

(vervolg van LXVI, 93.)

van der Hanen.

Volgens de Collectie zegelbeschrijvingen in het Alg. Rijks-Archief te 's-Gravenhage voerde *Jan van der Ha u e n.* in 1517 schepen van Steenbergen, als wapen: „een leeuw".

In het daarvermelde charter d.d. 28 September 1517 (Archief der Nassausche domeinen) wordt deze schepen vermeld met den naam *Jan van der Ha v e n,* terwijl het zegel hetzelfde wapen vertoont.

Volgens de Fragment-genealogieën van de Gebr. van Atteveld (dossier van Tuijl van Serooskerken) in het R.-Arch. te Utrecht voerde *Sibelia van der Ha v e n e,* die 4 Febr. 1369 te Steenbergen trouwde met *Reijnoud van Tuijll,* als wapen: „in zilver een goud gekroonde groene leeuw".

Ik merk hierbij nog op, dat de voornoemde *Sibelia van der Havene* volgens deze bron de dochter was van *Adriaan van der Havene.* heer van Ni sp en, ridder. En nu is het wel opmerkelijk, dat de familie *van Nispen* eveneens een gekroonden leeuw als wapen voert.

22) IIIx no. 14, fol. 331 en no. 21, fol. 204.
23) IIIx no. 24. fol. 98.
24) IIIx no. 23, fol. 404.
25) IIii no. 2, fol. 394.
26) 111x no. 15, fol. 44.
27) IIIx no. 54, fol. 244vso.
28) IIIy, 1679, 13 Sept.

Havart.

Volgens eene Collectie fragment-genealogieën in het Gem.-Archief te Amsterdam zou een familie *Havart,* afkomstig uit het Luikerwaalsche, van waar *Servaas Havart* in 1594 wegens godsdienstvervolging naar Delft vertrok en wiens nakomelingen zich later ook te Utrecht en Rotterdam vestigden, hetzelfde wapen voeren als in het Arm. Général beschreven, n.l.: „in blauw 3 bundels van elk 3 gouden korenaren naast elkaar".

Dit wapen is niet geheel juist en moet zijn: 3 gouden hopplanten naast elkaar op groenen grond in blauw veld, zooals blijkt uit de gevierendeelde wapens van *Johanna Havart,* in 1765 regentesse van het Leprooshuis te Rotterdam, en van *Adrianus Havart,* in 1785 regent van dat Leprooshuis, op hunne wapenbordjes in het Museum van Oudheden te Rotterdam: uit den lakafdruk van voornoemden *Adrianus Havart* van 1787 in de Stukken van de commissie tot onderzoek naar het gedrag der leden van het vorig gouvernement in het Alg. R.A. te 's-Gravenhage, en uit het wapen van *Pieter Havart,* heer van Uijtwijk, in 1767 te Rotterdam en getrouwd met *Johanna Cornelia van Nieuwenhoven.* op diens lakafdruk in protocol van notaris P. de Superville in het Gem.-Arch. te Rotterdam.

De lakafdruk van *Servaas Havart,* in 1746 lid der firma Servaas Havart en Zoon, kooplieden te Rotterdam, en getrouwd met *Helena Wolfgang,* in protocol van notaris Doe Schim aldaar, vertoont de 3 planten als gewone gebladerde planten.

Havermans.

Volgens Taxandria 1905, pag. 59, voerde *Gerardus Havermans,* schout en meijer van Groot- en Klein-Zundert, Rijsbergen en Wernhout, overleden 17 Sept. 1667 en getrouwd met *Petronella van Vechelen Christiaansdochter,* die 27 Mei 1641 overleed, waarbij *Adrianus,* gedoopt te Groot-Zundert 10 Jan. 1625 en getrouwd met *Maria Proost Petrusdochter,* als wapen: „gedeeld, 1 in zilver een groene boom: II in blauw 3 zilveren merletten".

Dit klopt echter heelemaal niet met de mededeeling in „De Navorscher" 1858, pag. 205, waar gezegd wordt, dat . . . . . *Havermans,* wiens vrouw *Maria Proost* 20 Juni 1647 overleed, als wapen voerde: „in blauw een gouden springende Pegasus".

Dit laatste wapen is vrij zeker juist, want dit zelfde wapen met den pegasus op grond vond ik op een lossen lakafdruk zonder kleuraanduidingen met vermelding G. *Havermans* A° 1655.

Het hier beschreven gedeelde wapen vond ik als wapen van *Hendrik Boom,* in 1642 te 's-Gravenhage.

Havreman.

Volgens „De Navorscher" 1865, pag. 349, voerde Mr. *Liebrecht Havreman.* directeur-generaal van N.O. Indië, geboren in 1708, als wapen: „een schuinbalk vergezeld rechts en links van 4 bollen".

In „De Navorscher" 1866, pag. 92, evenwel, waar het zelfde wapen wordt beschreven, wordt deze zelfde directeur-generaal Mr. *Librecht Hooieman* genoemd en gezegd, dat hij van 1762 tot 1774 directeur-generaal was, dat hij in 1708 is geboren, in 1735 als onderkoopman in O.-Indië kwam en in 1774 overleed,

Uit Ned. Patr. X (1919), pag. 128 blijkt, dat de juiste' naam is: Mr. *Librecht Ho o r e m a n,* terwijl aldaar als wapen van het geslacht *Hooreman* wordt opgegeven: ,,in goud een roode jachthoorn, beslagen van goud. Helmteeken: de hoorn tusschen een gouden vlucht. Dekkleeden: goud en rood".

de la Haye.

Volgens ,,De Wapenheraut" 1897, pag. 79, voerde *Clara Geerfruida de la Haye,* geboren te Batavia 15 Nov. 1729, overleden aldaar in 1769 en getrouwd met *Jan Schreuder (Schröder).* gouverneur van Ceylon en raad van Indië, als wapen: ,,in goud een roode getande schuinbalk".

Het Arm. Général beschrijft dit zelfde wapen, doch met den schuinbalk uitgeschulpt, als wapen van eene familie de *la Haye* in Ned.-O.-Indië.

In ,,De Indische Navorscher" 1939, pag. 23 en 34, evenwel is het wapen van voornoemde *Clara de la Haye* totaal anders afgebeeld en wel als: ,,3 doorntakken, waarvan de bovenëinden in een heraldische lelie eindigen en waarvan 1 verticaal geplaatst en de 2 andere schuingekruist daarover heen, op grond" als onderstaande schets, en waar gezegd wordt, dat zij 27 Juni 1767 te Batavia testeerde als de vrouw van *Jan Schreuder,* raad van Indië.

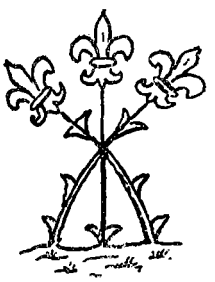

Het wapen van dezelfde persoon dus in twee diverse bronnen geheel verschillend aangegeven. Een dezer wapens moet dus in elk geval foutief zijn.

van de Haijman.

Pancras Jansen van de Haijman, in 1516 burgemeester van Middelburg, voerde volgens de Wapenkaart dier burgemeesters van A. van Dam als wapen: ,,in goud een zwarte dorre boom op een los in het veld geplaatsten zwarten grond".

Dit wapen is totaal foutief, deze Pancras, dien ik steeds vond met den naam *Pancras Janszoon van d e r Haijman* voerde als wapen: ,,effen en in een schildhoofd 3 sterren naast elkaar", zooals blijkt uit zijn zegel van 1522 te Middelburg als leenman van Zeeland aan charter in het Huisarchief Duivenvoorde.

Ook in het Hoog Adelijk en Adelrijk Zeeland door W. te Water, deel 2, pag. 166, komt deze *Pancras Janszoon van d e r Haijman* in 1520 met dit schildhoofdwapen voor, en bovendien nog eveneens met dit wapen *Adriaen van der Haijman* in 1476 en *Poppe van d e r Haijman* in 1460, en wordt aldaar gezegd, dat deze Zeeuwsche familie vermoedelijk genoemd is naar het ambacht Haijman.

Ook J. de Raadt vermeldt in zijn Sceaux Armoriés, deel 2, op pag. 15 *Hendrik van der Haijmanne,* in 1401 als leenman van Holland, zegelende met Nicolaes van Borsselen met dit schildhoofdwapen, doch met de sterren vijfpuntig.

Het Arm. Général beschrijft het wapen van de Zeeuwsche familie *van der Haijman* eveneens met dit schildhoofdwapen, doch foutief met 3 spoor r a d e r e n inplaats van sterren in het schildhoofd.

Het wapen met den dorren boom is volgens een M.S. Wapenboek van van Heemskerck van eene familie *Haijman van 's Gravenpolder.*

van Hecke.

Volgens het M.S. Wapenboek der Edele en Oude patritie families *van* Gorinchem voerde een familie *van Hecke, ge*allieerd met de familie *van Paffenrode,* als wapen: ,,een slaghek".

Doch volgens het M.S. Wapenboek getiteld ,,de Bataviasche Adelaar", in de Kon. Bibliotheek te 's-Gravenhage voerde Mr. *Lenart van d e n Hecke,* omstreeks 1600 getrouwd met *Anna van Paffenrode,* een geheel ander wapen, n.l.: ,,gevierendeeld, 1 en IV in rood 3 zilveren burchten: II en III 5 gouden vakken grenzende aan 4 zwarte vakken".

Zeer waarschijnlijk zal dus één dezer twee wapens niet juist zijn.

van der Heem.

Herman van der Heem, in 1645 en 1646 regent van de Aalmoezenierskamer te Utrecht, voerde volgens het M.S. Wapenboek dier regenten in het Gem.-Archief te Utrecht als wapen: ,,in blauw een gouden zwaan met zwarte pooten en opgeheven vlucht".

Overal elders echter heb ik dit wapen steeds met de namen *van der H e m* en *van der H e m van Nederstein* gevonden. Zoo op den !akafdruk van *Agatha van der He m,* in 1678 te Leeuwarden, mogelijk dochter van Mr. *Laurens van der Hem,* in het familie-archief Heereman van Zuydtwijck. Volgens het M.S. Geslachtregister van Nicolaas Witsen in het Gem.-Archief te Amsterdam werd dit wapen gevoerd door *Isbrand van der He m* te Amsterdam en omstreeks 1650 getrouwd met *Geertruyd Spiegel,* terwijl het volgens het M.S. Wapenboek ,,Grafs en Wapen", deel 1, folio 574, in het Gem.-Archief te Utrecht, voorkwam op het grafbord in de Weeskerk te Utrecht van den 20 Sept. 1695 overleden ..... *van der Hem,* ook voorkomende met den naam *van der Hem van Nederstein.*

Dat de naam ongetwijfeld *van der He m* en niet *van der H e e m* moet zijn, blijkt duidelijk uit het onvolprezen prachtwerk van Dr. J. E. Elias ,,De vroedschap van Amsterdam", waarin wij op pag. 4 en volgende lezen, dat de stamvader dezer familie geweest is *Claes Hem,* in de eerste helft van de 15e eeuw landbouwer bij Broek i n d e n H e m, en dat tot deze familie o.a. behoorde *IJsbrant IJsbrantszoon Hem* alias *Brandetgen Hem,* wonende te Amsterdam op het Water in ,,d e n vergulden Zwaan" en overleden in 1573 en wiens kleinzoon *Arent Harmanszoon Hem,* geboren in 1586 en overleden 3 Nov. 1656, wonende te Amsterdam, 31 Juli 1611 door Keizer Ferdinand II in den adelstand verheven werd, waarna hij zich noemde jonker *Arnold v a n der H e m,* ridder, heer van Nedersteyn, Corl en Hilteprant.

van Heerda.

Volgens ,,De Navorscher" 1865, pag. 350, waar verwezen wordt naar het Wapenboek van Ferwerda, voerde een familie *van H e e r d a* als wapen: ,,in zilver een zwarte schuinbalk".

Ik acht het wel zeker, dat deze naam niet deugt en *van H e e r d e* moet zijn, want dit is het bekende wapen der familie *van Heerdt,* ook voorkomende met de namen *van Heerd* en *van Heerde.*

van **Hees.**

Philip *van* **Hees,** van 1634 tot 1660 rentmeester van het Huis de Belick te Maastricht, voerde volgens de Geschiedenis van dat huis door Hlament als wapen: „in zilver 2 gouden dwarsbalken vergezeld van 7 zwarte merletten, waarvan 2 boven, 2 beneden en 3 tusschen de balken".

Dit wapen is vrij zeker niet geheel juist, want de lakafdruk van *Marie Agnes van Hees,* in 1769 de vrouw van *François Soiron,* koopman te Maastricht, in de Volmachten van de Geldersche Leenkamer, vertoont als wapen: „3 smalle dwarsbalken vergezeld van 9 merletten, waarvan *3* naast elkaar boven iederen balk".

Volgens de Maasgouw 1905, pag. 70 en 85, voerde *Cathacina van Hees,* in 1678 doophefster bij den doop te Maastricht van *Joanna Gectcudis Lenacts,* als wapen: „in zilver 3 gouden dwarsbalken, waarvan de bovenste beladen met 2 zwarte merletten, de middelste met 3 dito vogels en de onderste met 1 dito vogel".

Evenzoo beschrijft het Arm. Général een wapen van eene familie *van Hees* te Maastricht met 3 gouden dwarsbalken in zilver, waarvan de bovenste beladen met 2 zwarte merletten en de onderste met 1 zwarte merlet.

Alhoewel nu het aantal merletten in deze wapens verschilt, zijn zij het toch alle er over eens, dat er d r i e e n n i e t t w e e dwarsbalken in voorkomen.

van der Hege.

Volgens „De Navorscher" 1876, pag. 50, voerde *Helena van der H e g e,* **de** vrouw van *Pieter Foppe van der Meijde,* in 1634 burgemeester van Rotterdam, als wapen: „in zwart een zilveren dwarsbalk vergezeld boven van 3 zilveren sterren naast elkaar".

Deze naam deugt niet, voornoemde burgemeester *Pieter van der Meijde* was niet getrouwd met *Helena van der H e ge,* doch met *Helena,* de dochter van den Middelburgschen burgemeester *Jan van der H o o g e* (ook *van der Ho o g h e),* zooals blijkt uit bundel 350 in de Bibliotheek der Handschriften in het Gem.-Archief te Rotterdam en in Rotterdams Welvaren door R. Bijlsma, pag. 193.

Dit wapen is dan ook van de Zeeuwsche familie *van der Hooge (van Borssele van der Hooghe).*

Hegeman.

Gualthecus Hegeman, in 1622 student te Leiden, voerde volgens het M.S. Wapenboek van den Geldersch-Overijsselschen Studentenbond te Leiden (Univ. Bibl. Leiden), als wapen: „gedeeld, 1 in zilver 3 roode stokken, boven en beneden in een pijlpunt eindigende, naast elkaar: II in goud een bruine klimmende beer vergezeld van 3 zilveren schoppen met de bladen naar boven". Helmteeken: dito beer uitkomend.

Dit wapen deugt niet, het is het spiegelbeeld van het juiste, m.a.w. de vergezelde beer moet in de rechter- en de 3 stokken in de linkerhelft geplaatst zijn. Reeds het helmteeken, dat den beer, dus het voorwerp uit de linkerhelft, vertoont, duidt daarop, doch bovendien blijkt dat uit het zegel van *W. Hegeman,* in 1581 te 's Heerenberg, in de Brieven aan graaf Willem van den Bergh in het archief van het Huis Bergh, vertoonende als wapen: „een klimmende beer vergezeld van vermoedelijk 3 blokjes".

De helft met den beer is derhalve het wapen *Hegeman,*

de rechterhelft met de 3 stokken komt overeen met het wapen der Harderwijk-Elburgsche regeeringsfamilie *Wolfs, Wolfsen, Wolffs,* waartoe o.a. behoorde *Nale Wolffs,* de vrouw van *Jacob Hegeman,* in 1607 te Harderwijk.

Het Armorial Général beschrijft dit wapen met de 3 stokken met den onjuisten naam *Hegeman.*

(Wordt vervolgd.)

KORTE MEDEDELINGEN.

Ten Holte.

(LXV, kol. 36 en 37).

In het leenregister van Overijssel komen behalve de genoemde beleningen met Ovink te Bonnefeld onder Zweeloo nog enige voor en wel:

12 Juli 1542 beleend *Roelof Ouinck Roloffsz.* na dode van *Bernt Ouinck* sins olden vaders en mede na dode van *Roloff Ouinck* sins vaders. Het leen zou niet verheven zijn onder Heer Hinrich van Bijeren en Heer Phs van Borgondien, d.w.z. na 1517, hetgeen niet juist is.

Na 22 Mrt. 1558 volgt weder een belening op 18 Jan. 1559 en wel van Ghese *Ouinck* na dode van *Tonis Ouinck* oir vader ende *Roloff 0 uinck* oir olde vader zoon van *Berent* syn vader ghesen ouer olde vader.

Hieruit volgt, dat de groep *ten Holte's* onder C aangeduid ook voorkomt onder den naam *Ovinck,* wat bij verdere nasporingen van belang kan zijn.

Becniec then Holte was in 1517 en '18 ette uit het dingspil Oostermoer.

IR. G. L. **MEESTERS.**

tildewagen-Wagenaar-Trappert.

(LXVI, *31.)*

Naar aanleiding van de vragen, die ons geacht medelid, de Heer R. T. Muschart, opwerpt omtrent de wapens van bovengenoemde geslachten, stelde ik een onderzoek in, waarvan het resultaat hier volgt.

I. *Crijn Cocnelisz.,* wordt in het Poorterboek van Vlaardingen 27 Jan, 1555 vermeld als waard in „De gulden wagen", trouwt N. N.
Uit dit huwelijk:
1. *Cocnelis Crijnszoon Wagenaar,* volgt 11.
2. *Pieter Crijnsz. Wagenaar,* volgt IIbis.

11. *Cocnelis Ccijnszoon Wagenaar,* vroedschap 1578-,1602, schepen 1578-1583, 1585, 1589-1591, 1595, 1596. Heiligegeest- of gasthuisvader 1592— 1595, 1598-1600, † aan de pest 1602, tr. *Neeltje Cornelisdr.*
Uit dit huwelijk:
1. *Trintge Cornelisdr.,* tr. *Joris Jansz.*
2. *Tonisgen Cocnelisdc.*
3. *Pietectgen Cocnelisdc.*
4. *Macitge Cocnelisdc.,* geb. 1595/ 1596.

Op 19 Februari 1697 verschijnt ter Weeskamer [1] *Neeltgen Cornelisdr.,* weduwe en „boelhoutster" van wijlen *Cornelis Crijnsz. Wagenaer,* geassisteerd door

[1] Oud-Archief der Gemeente Vlaardingen, Inv. no. 374, blz. 219—220.

Pieter Corsz. van Dijckhuysen, Jacob Voppertsz. van Dijck en Cornelia Adriaensz. Jonghknecht, ter eenre, en ter andere zijde *Trintge Cornelisdr.*, gehuwd met *Joris Jansz., Tonisgen Cornelisdr. en Pietertgen Cornelisdr.*, onmondige dochter van genoemde *Cornelis Crijnsz.* Zij komen overeen, dat Neeltgen Cornelisdr. ter voldoening van het vaderlijk erfdeel aan de kinderen zal uitbetalen: 1. aan Joris Jansz., echtgenoot. van Trintgen Cornelisdr. de som van 300 Carolus gulden, 2. aan de twee mondige dochters, wanneer zij een huwelijk aangaan of 26 jaar worden, eveneens elk genoemd bedrag, „met eerlycke uytsettinge van clederen ende een bedde met sijn toebehooren" evenals de getrouwde dochter „op haer houwelickdach gehadt ende genoten heeft", 3. de jongste dochter, Maritgen, „oudt ontrent XII jaren te onderhouden in montcost, clederen ende van alle andere nootwillige lijffsbehoufften te versorgen" tot, haar meerderjarigheid, „midtgaders te leeren lesen, schrijven ende navęn., alles naer den staet ende tvermogen" van de genoemde weduwe. Bij haar huwelijk of op 26-jarigen leeftijd zou de jongste dochter eveneens de som van 300 Carolus gulden ontvangen en dezelfde uitzet. Indien de weduwe „quame te herhuwelicken" dan zou elk der kinderen nog 100 Carolus gulden boven genoemde hedragen uitgekeerd worden.

IIbis. ***Pieter Crijnsz. Wagenaer*** of ***Guldewagen,*** vroedschap 1602-1621, burgemeester 1604-1607, 1616-1618, schepen 1603, 1608— 1615, thesaurier 1622, 1630, waarnemend baljuw 1617-1619, weesmeester 1619, 1620, Heiligegeest- of gasthuisvader 1600— 1603, tr. ***Haesge Jacobsdr.***

Op 16 Mei 1605 is Comelis Pietersz. de jonge, schuldig aan ***Pieter Crijnsz. Wagenaer, 264*** Carolus gulden wegens hout. en arbeidsloon aan het nieuw gebouwde huis van comparant [2]) en op 20 Januari 1607 is Lijsbeth Michielsdr., weduwe van wijlen Heyndrick Lourisz., schipper, schuldig aan *Pieter Crijnsz.* geseyt Wagenaer, burgemeester. een jaarlijksche losrente van 20 stuivers [3]).

Uit het notarieel archief blijkt, dat ***Pieter Crijnsz. Guldewagen en Haesge Jacobsdr.***, „sijne egte huysvrouw" op 13 Maart 1625 hun testament maken [4]). Hieruit blijkt dus, dat hij zich ook *Guldewagen* noemt.

Uit dit huwelijk:

1. ***Hester Pietersdr.,*** tr. ***Pieter Staedts,*** te Schiedam.
2. ***Rachel Pietersdr.,*** tr. ***Jan Damisz. Ketelaer,*** vroedschap 163% 1644, schepen sedert 1639, weesmeester 1634— 1636, Heiligegeestmeester of gasthuisvader 1618-1621, 1628-1634.
3. ***Samuel Pietersz.,*** tr. te Utrecht.
4. ***Annetje Pietersdr..*** tr. ***Claes Claesz. van der Eycke.***

Op 3 Juni 1636 testeren voor notaris Johan Dwinglo [5]) *Claes Claesz. van der Eycke,* zeilmaker, en ***Annstge Pietersdr.*** Guldewagen, „egte man ende wijff", wonende te Zevenhuizen.

5. ***Aryaentje Pietersdr.***
6. ***Jacob Pietersz. Guldewagen,*** timmerman.

De samenstelling van dit gezin volgt uit een transportacte [6]) van *26* Juli 1629, waarbij Samuel Staedts, gehuwd met Hester Pietersdr., wonende te Schiedam, Jan Dammisz. Ketelaer, gehuwd met Rachel Pietersdr., wonende te Vlaardingen, Samuel Pietersz., Claes Claesz. van der Eycke, gehuwd met Annetge Pietersdr. en Aryaentge Pietersdr., ongehuwd. samen-kinderen en erfgenamen van *Pieter Crijnsz. Guldewagen* en Haesge *Jacobsdr.* voor 5/6 gedeelte van het, na te noemen pand, dit deel transporteren aan ***Jacob Pietersz. Guldewagen,*** timmerman, die als mede-erfgenaam van een huis en erve en werkhuis, staande en gelegen aan de oostzijde van de Hoogstraat, hiervan reeds 1/6 gedeelte bezat.

2) Oud Rechterlijk Archief Vlaardingen, Inv. no. 94, blz. 12.
3) Oud Rechterlijk Archief Vlaardingen, Inv. no. 94. blz. 97—98.
4) Notarieel Archief Vlaardingen, Inv. no. 1.
5) Notarieel Archief Vlaardingen, Inv. no. 3, blz. 34.
6) Oud Rechterlijk Archief Vlaardingen, Inv. no. 97, blz. 182.

Uit het bovenstaande fragment-genealogie zien wij, dat de stamvader waard was in het pand, waar „de vergulde wagen" uithing, waardoor de naam ***Guldewagen*** in zijn geslacht kwam. Zijn zoon, ***Pieter Crijnsz.,*** wordt afgewisseld ***Wagenaar,*** mogelijk naar zijn beroep van wagenvoerder, en ***Guldewagen*** genoemd. Vast kwam te staan, dat ***Cornelis Crijnsz. Wagenaar*** en ***Pieter Crijnsz. Wagenaar*** of ***Guldewagen,*** die hetzelfde wapen voeren, van één stam waren.

De veronderstelling van den Heer Muschart, dat het wapen ***Guldewagen (Wagenaar),*** met een kleine afwijking voorkomende op het bord van het Timmermansgilde in de Grote Kerk te Vlaardingen, gevoerd zou zijn door ***Cornelis Trappert,*** hoofdman van genoemd gilde in 1742, moet ik ontkennend beantwoorden, evenals zijn vraag of genoemde Trappert van dezelfde stam was als de Guldewagens (Wagenaars), hetgeen genealogisch onderzoek uitwees.

Op 22 Februari 1610 verzochten de timmerlieden aan baljuw, schout, burgemeesteren, schepenen en vroedschappen [7]) een gilde te mogen oprichten, hetgeen hun werd toegestaan en waaraan de voorwaarde was verbonden, dat zij „gehouden ende verbonden sullen syn tot een gratuiteye te doen maacken ende stellen een tafereel in de kercke, daer sy eere van hebben". Aldus geschiedde en enige jaren later, in 1612, werd in het koor het bord van het Timmerliedengilde opgehangen, waarop men binnen een rand het volgende gedicht leest:

Der huistimmerluide eendracht wilde
Dat men hier binnen verzocht een gilde,
Om de vreemde uit te sluiten geheel.
Overheits verlof dit begeeren stilde.
Zy wederom uit dankbaarheit milde
Beschonke de kerk met dit tafereel. 1612.

Verlicht [8]) als deeken was de heer Jan de Wit
regerend borgermr. Hooftluyden Cornelis
Trappert en Gilles van dr: Werf
(die 't selve ook bekostigt hebben)
Op den onderrand leest men bovendien:

door
A. Buiteweg
Schoolmr
binnen dezer stede
1742

Om bovenstaand vers komen op de rand een zestal wapens voor, t.w.: 1. dat van Prins Maurits, 2. dat van de stad Vlaardingen, 3. dat van het geslacht van Ruytenburgh, waartoe de ambachtsheer behoorde, 4. dat van het geslacht Guldewagen (Wagenaar), 5. dat van ? en 6. dat van J. de Wit, deken van het gilde, wiens naam er onder staat.

De in genoemd gedicht genoemde personen [9]) werden alle veel later geboren (gedoopt) dan in het jaar, waarin dit gilde-

7) Oud-Archief Vlaardingen, Inv. no. 1.
8) Met kleuren beschilderd, afgemaakt, opgeluisterd.
9) De enige personen *van deze* namen, die er voor in aanmerking kunnen komen, waren: ***Johannes de Wit,*** ged. *24* Juni *1703; Cornelis Trappert, ge& 12* Januari 1687 en *Jilles van der Werf,* ged. *13 Sept. 1719.*

bord werd aangebracht. Het onder 5 genoemde wapen (in rood 3 jachthoorns van zwart met goud montuur en zilveren snoer, 2—1, en de onderste vergezeld van een zilveren achtpuntige ster, geplaatst binnen het snoer), is niet van het geslacht van der Werf, waarvan twee geheel andere wapens bekend zijn.

Ik vermoed, dat de zaak zich als volgt heeft toegedragen. Nadat het bord in 1612 was opgehangen, heeft men er sedert niet veel aandacht aan besteed om op een goeden *(in* dit geval kwaden) dag tot de ontdekking te komen, dat het in slechten toestand verkeerde. Den schoolmeester-koster-voorzanger, Antony Buiteweg. den bekenden figuur uit het Vlaardingse zangverschil, werd verzocht het op te knappen; hij heeft de laatste vier regels onder het gedicht er bij geplaatst met de namen der toenmalige hoofdlieden van het gilde, waarbij hem bleek, dat het onderste wapen niet meer te herkennen was, waarom hij er dat van den deken van het gilde over schilderde, terwijl hij op de onderrand niet kon nalaten aan zijn ijdelheid voldoening te schenken en zijn eigen naam te vermelden. Daar wij uit voorgaande acten zagen, dat ***Jacob Pietersz. Guldewagen*** van beroep timmerman was, mogen wij aannemen, dat hij in het jaar der oprichting van genoemd bord een der bestuursfuncties in het Timmerliedengilde vervulde, waardoor zijn wapen er op werd aangebracht.

Op het bord van het Kuipersgilde, dat mede in het koor der Grote Kerk hangt, komen ook enige wapens voor. Dit bord werd vervaardigd in 1613 en onderaan staan eveneens de namen der latere (1 í26) functionerende deken en hoofdlieden, doch de wapens stemmen niet met hunne namen overeen; het zijn die van de bestuurderen van het gilde in 1613.

Uit het bovenstaande moge ***volgen,*** dat het wapen, door den Heer Muschart aangezien voor dat van het geslacht Trappert, op welken naam slechts een huismerk bekend is, niet van dit geslacht is, doch van het geslacht Wagenaar (Guldewagen).

M. C. SIGAL.

Het wapen van de familie van Vlierden.

Het wapen van deze Gelderse familie is volgens het Armorial Général als volgt: „een blauwe dwarsbalk op een doorsneden veld, waarvan de bovenhelft gedeeld met een zwarte ster in de zilveren rechterhelft en in de blauwe linkerhelft 6 schuinlinks geplaatste gouden lelies in 2 schuinlinkse rijen van elk 3 stuks gerangschikt, en de benedenhelft goud en beladen met 3 groen gebladerde groene takken komende uit één groenen steel en aan den middelsten tak 2 rode vruchten". Helmteken: een gouden ster.

Aldus komt dit wapen voor op den lakafdruk van ***Jacob van Vlierden, 26*** Dec. 1736 mogelijk te Twello en getrouwd met ***Johanna Augusta Brandt,*** en evenzo op den lakafdruk van ***Constanfinus van Vlierden,*** 13 Maart 1776 te Hattem. luitenant-kolonel en kapitein ter zee, getrouwd met ***Petronella Greue,*** met dit kleine verschil, voor zover laatstgenoemde betreft, dat op diens lakafdruk beneden den dwarsbalk 3 waaiersgewijs op grond geplante takken met aan den middelste 5 en aan elk der 2 buitenste 7 ronde vruchten voorkomen.

Tot deze familie behoorde ook ***Aleida Elisabeth Reinira van Vlierden,*** de vrouw van den bekenden Gouverneur-Generaal van Ned. Oost-Indië van 1807 tot 1810 Mr. ***Herman Willem Johanszoon Daendels.***

Opmerkelijk nu is, dat ik in de processen, behandeld voor de Hoge Bank te Arnhem van het jaar 1646. vond *Daniel van Vlieren,* in 1644 en 1645 koopman en leverancier van brandewijn te Rotterdam, met twee lakafdrukken, die het navolgende wapen vertonen: „een smalle dwarsbalk vergezeld boven en beneden van een heester als onderstaande schets, respectievelijk rustende op den dwarsbalk en op den beneden schildrand, en bovendien van een grote achtpuntige

ster, over de linkerhelft van den bovensten heester heengaan+ de". Met als helmtelcen: een dito ster.

Naast het helmteken rechts de letter ***D.*** en links de letters V.V.

Uit de letters naast het helmteken blijkt, dat dit wapen zonder twijfel van dezen ***Daniel van Vlieren is.***

Vergelijkt men nu dit wapen ***van Vlieren*** met het in het Armorial Général beschreven en door mij op lakafdrukken in de 18e eeuw gevonden wapen ***van Vlierden,*** dan treft het ons, dat beide veel overeenkomst met elkaar vertonen. En nu komt het thans nog herhaaldelijk voor, dat de letter „d" van den uitgang „den" in de spreektaal wegvalt, bijv.: glijen inplaats van glijden, snijen inplaats van snijden, etc., een gevolg van gemakzucht, daar bijv. snijen gemakkelijker uit te spreken is dan snijden. En dit verschijnsel kunnen wij oudtijds in familienamen eveneens constateren. Zo heet ***Diderick van der Merweijden*** in 1404 volgens den tekst van het charter in het Archief der Nassausche-domeinen (A.R.A., 's-Gravenhage) ***van der Merweijden,*** doch het randschrift van zijn zegel aan dat charter vermeldt ***Diderick van der Merwen.*** en zo heet een schepen van Nijmegen in 1453 en 1454 volgens de teksten van 2 charters in het archief van het Huis Bergh en in het archief van het klooster St. Agatha bij Kuik ***Johannes van der Weijden,*** doch de randschriften van zijn zegels aan die charters vermelden den naam ***Johannes van der Weien.***

Dit bedenkend en gelet op de betrekkelijke overeenkomst der wapens ***van Vlierden*** en ***van Vlieren,*** kunnen wij met welhaast absolute zekerheid aannemen, dat voornoemde ***Daniel van Vlieren*** tot dezelfde familie zal behoord hebben als die, waarvan het wapen in het Armorial Général is beschreven, en dat dit wapen der familie van Vlierden een verbastering zal zijn van het wapen van Vlieren,

R. T. MUSCHART.

VRAGEN EN ANTWOORDEN.

van den Ker(c)khof(f)-de Bondt. Te Venlo werd R.K. gedoopt 23 Dec. 1766: ***Benjamina Cecilia Regina van den Ker(c)khof(f),*** dr. van ***Floris*** (vermoedelijk militair) en ***Cornelia de Bondt.*** Gevraagd gegevens over dit ouderpaar, zo mogelijk ook van groot- en overgrootouders. (De ouders zijn n i e t te Venlo overleden 1793—1853.)

Amsterdam. J. VAN DER ZANDE.

Crudop. (LXV, 334; LXVI, 61) . De volgende aanvulling op mijn mededelingen Crudop (LXVI, 61) vond ik in het Argiefjaarboek vir Suid-Afr. Geschiedenis 1946, pag. 65:

Hinrich Crudop, van Bremen, geboren 1646 als zoon van *Hinrich* en *Ilsabe Grothus* (vgl. Moritz: Die Deutschen am Kap, pag. 210), kwam 1668 aan de Kaap, werd 1669 hofmeester, 1669 secretaris van den Raad van Politie en Kassier, 1674 le president van de Weeskamer, 1675 hoofd van den Compagnieswinkel, 1676 koopman en secunde, 29 Juni 1678 tot 12 Oct. 1679 wnd. commandeur: hij was 8 Nov. 1671 gehuwd met *Catharina de Vooght,* van Amsterdam.

Kinderen: 1. *Hendrik,* ged. 11 Sept. 1672; 2. *Hendrik,* ged. 1 Sept. 1675; 3. *Johan Adriaan,* ged. 7 Mei 1680. Deze laatste vertrok eerst 1695 naar Batavia.

Batavia. **PROF. DR. W. PH. COOLHAAS.**

Lambooy. (LXVI, 62). *Johan Joost Lambooy,* soldaat onder den kapitein Ligtenvoort, tr. (ondertr. voor gerecht 8 Dec. 1742) te Leeuwarden met *Mayke Pieters* aldaar. Van dit echtpaar worden gedoopt R.K. (Statie Koornmarkt) te Leeuwarden: *Anna Eva, 3* Oct. 1743, get. Philippus Lambeeui; *Philippus,* 13 Juli 1745 (geb. dien zelfden dag), get. Anna Maria Ernst. Bij beide dopen wordt de vader resp. als *Josephus* en *Joannes Josephus Lambeeui* vermeld, de moeder als *Maike Lambeeui.* acatholica resp. heretica.

Joannes Lambooy en *Anna Maria Ernst* zijn niet te Leeuwarden gehuwd. Van dit echtpaar worden te Leeuwarden gedoopt R.K. (Statie Breedstraat): *Joannes, 3* Mrt 1743, get. Joannes Snor, Joannes Voet en Magdalena Preetsen; *Joannes Peeter* (in margine staat de naam herhaald als: *Joannes Petrus).* 10 Sept. 1745, get. Joannes Peeter Salmon en Joannes Peeter Snor.

Christianus Lambooi en *Elisabeth Huisserin* zijn eveneens niet te Leeuwarden gehuwd. Dit echtpaar laat te Leeuwarden dopen, R.K. (Statie Koornmarkt): *Wilhelmina,* 1745 1 Nov. (geb. dien zelfden dag), get. Anna Margareta Soto.

Philip Lambooy, soldaat onder de comp. van den Hr. generaal Sygers, tr. (ondertr. voor gerecht 18 Jan. 1749) met *Catharina Smeding* aldaar. Het huwelijk is evenmin als dat van Jan Joost Lambooy in de R.K. trouwboeken te vinden. Uit dit huwelijk zijn te Leeuwarden geen kinderen gedoopt.

Leeuwarden. **H. M. MENSONIDES.**

van Mekeren-Dedel. Voor een kwartierstaat zoek ik nadere gegevens over de voorouders van *Magdalena van Mekeren,* geb. ± 1670 (ged. op 19-jarigen leeftijd te Rotterdam 29 Mei 1689). dr. van *Abraham van Mekeren* en *Eva Dedel.*

Velp (G.). **MR. W. DE VRIES.**

van Nes-van Harn. (LXV. 335). *Jacob van Nes,* onderkoopman in dienst der V.O.C.. en gehuwd met *Elisabeth van Harn,* nagelaten dochter van *Margareta van Nerijnen* zal., in haar leven gehuwd met *Cornelis Willemsz. de Groot.* van Beesd, oud-commissaris van huwelijkse en kleine zaken te Batavia, procedeerde C.S. in 1670 aldaar tegen Weesmeesters van Batavia, als hebbende onder zich den boedel van genoemden *de Groot* en als gemachtigden van dien. (Testamentregister Batavia 1670—1672, fol. 59 verso).

Deze *Elisabeth van Harn* was één der kinderen uit het eerste huwelijk van *Margareta* (of *Grietge) Jansd. van Nerijnen* (of *Marijnen),* van Schoonhoven, met *Gerrit Govertsz. van Harn,* van Culemborg, die van 1633 tot 1647 in dienst was der V.O.C. (Oud-archief gemeente Culemborg, inv. no. 2bis passim; Dr. E. C. Godée Molsbergen: De stichter van Hollands Zuid-Afrika Jan van Riebeek, blz. 165—167). Dit huwelijk vond plaats te Batavia in 1641 (B.S. Batavia 52).

Gerrit van Harn, een zoon van den Culemborgsen notaris en procureur (later ook schepen en burgemeester) *Govert Anthonisz.* en *Lysbeth van Harn,* vinden we na zijn compagniesloopbaan — in 1647 werd hij wegens oneerlijkheid ontslagen — terug in Culemborg, waar hij de functie van rentmeester van den Graaf vervulde, tot hij in 1660 wederom in compagniesdienst trad om zijn neef (den zoon van zijn zuster *Lysbeth) Jan van Riebeeck* als commandeur en directeur der Kaapkolonie op te volgen. Op den heenreis, in 1661, overleed hij echter. In de Grote Kerk te Culemborg hangt nog een grote koperen kaarsenkroon, welke door *Gerrit van Harn* was geschonken. Uit zijn huwelijk met *Margareta van Nerijnen* waren in 1677, behalve *Elisabeth.* nog de volgende kinderen in leven: *Maria, Ida* en *Govert.*

Verder wordt in 1679 in het Culemborgse testamentregister nog genoemd een zuster van *Jacob van Nes,* genaamd *Hester* (R.A. Arnhem).

Culemborg. **MR. P. J. W. BELTJES.**

Pijnappel-Geerlings. Voor een kwartierstaat zoek ik nadere gegevens over *Jan Pijnappel.* geb. ± 1712, kapitein ter Zee, en zijn vrouw *Sara Geerlings,* en hun voorouders. Zij zelf waren de ouders van *Jan Pijnappel,* ged. Amsterdam (N.Z. Kapel) 1 Dec. 1752 († 11 Nov. 1808?).

Velp (G.). **MR. W. DE VRIES.**

Roest. Gaarne ontving ik gegevens betreffende dragers van den naam: *Roest(e(n)). Roust(e(n)), Roes(e(n)), Rous(e(n)), Ros(s(en)), Rosch, Rost, Roeschen, Ruschen,* welke namen ook voorkomen met voorvoeging van: *de, van, van der* en *à.*

's-Gravenhage. **IR. C. B. ROEST.**

Verkerk. Voor een kwartierstaat zoek ik nadere gegevens over *Petronella Verkerk* en haar voorouders. Zij huwde als wede van Pieter Bus op 15 Juni 1738 te Amsterdam met *Herman(us) van der Meulen,* ged. Diepenheim (Ov.) 23 Maart 1703.

Velp (G.). **MR. W. DE VRIES.**

Verschoor. Voor een kwartierstaat zoek ik nadere gegevens over de voorouders van *Anna Verschoor,* geb. Vlissingen(?) 1718/19 († Amsterdam 5 Dec. 1777; tr. aldaar (Oude kerk) 5 Mei 1744 *Jan Ravekes (1715-1771)*).

Velp (G.). *MR.* W. **DE VRIES.**

van **Waalwijk.** Ds. *Antonius van Waalwijk,* die in 1733 geboren moet zijn en † Tuil 1 Dec. 1791, trouwt 's-Hertogenbosch 23 April 1769 (als jongeman, zonder plaats van herkomst) *Maria Françoise Velters,* ged. Nijmegen 28 Juni 1741, dr. van *Daniel* en *Diderika Elisabeta Coets* (die tr. Neerbosch 28 Sept. 1739).

Kan één der leden mij nadere gegevens verschaffen omtrent Ds. *Antonius van Waalwijk,* zijn ouders en grootouders?

's-Gravemoer. **J. LOEFF.**

Wapens met hinden in Friesland en Groningen. (LXVI, 64). De Heer de Vriese maakt naar mijn mening de zelfde fout als zovelen, die de wapens bekijken met een moderne bril inplaats van zich in gedachten te verplaatsen in vroegere tijden en de wapens te toetsen aan allerlei toestanden en omstandigheden van vroegere eeuwen, waaronder plaatselijke bodemtoestanden een niet geringe rol spelen. Het komt hem n.l. opmerkelijk voor, dat in vele Groningse wapens een boom vergezeld van 2 hinden voorkomt, want, zegt hij, op de kleigronden dier provincie zullen zeker geen herten geleefd hebben.

Dat er echter in Groningen oudtijds wel degelijk op velc plaatsen bossen moeten geweest zijn, bewijzen de talrijke plaatsnamen, op „walda" of „wolde" eindigende, in die provincie. Men neme slechts de atlas voor zich en men zal daar vinden de plaatsnamen Bellingwolde, Finsterwolde. Garmerswolde, Midwolde, Nieuwolde, Noordwolde, Oostwolde, Paterswolde, Schildwolde, Westerwolde en Zuidwolde: en slaan wij het werk Nomina Geographica Neerlandica op, dan kan men daar in de delen 8 en 10 in de vroegste middeleeuwen vinden Bederowalda, Eelderwolde, Emmerwolde, Langewold, Steerwolde en Vredewold.

Dat in de provincie Groningen inderdaad zeer vele familiewapens met een boom vergezeld van 1 of 2 herten voorkwamen, bewijst het werk „Grafschriften in Stad en Lande", waarin er legio zijn te vinden, zoals zij op grafzerken in die provincie voorkomen.

Doch niet alleen in Groningen, ook in andere delen van ons land komt de combinatie van bomen met herten in talloos vele familiewapens voor en tengevolge daarvan is het mijn overtuiging geworden, dat bomen en herten als het ware als de representanten zijn te beschouwen van een bos en deze overtuiging is nog versterkt door de navolgende bijzonderheden.

In de eerste plaats komen in tal van wapens van families, wier namen op bomen wijzen, eveneens herten voor. Ziehier enige voorbeelden daarvan:

G. Bos, in 1753 boekdrukker te Amsterdam, met als wapen een hert over de stammen van 8 bomen heengaande.

Sophia Bosch, in 17... de vrouw van Gerrit Greve, met als wapen een hert over de stammen van 5 bomen heengaande.

Jeronimo de Bosch, in 1749 eerste klerk ter Secretarie van Amsterdam, met als wapen een boom links waarvan een hert en een komeet.

Mr. *Johan de Bosch,* in 1698 baljuw en schout van de heerlijkheid Valkenburg bij Leiden, met als wapen een boom vergezeld links van een hert en een hoge paal, waarop een ster rust.

de familie *van den Bosch* te Haarlem en Goes met als wapen een hert over den middelste van 3 bomen heengaande.

Jacob van den Bosch, in 1675 pensionaris van 's-Gravenhage. met als wapen een staand hert, drinkende uit een sloot.

Jan Geerdts Bosscher, brouwer te Meeden in Groningen. overleden 17 Dec. 1679, oud 54 jaar, met als wapen een boom rechts en links waarvan een hert,

Leonard Busch, in 1625 en 1630 schepen van Rotterdam, met als wapen een hert met halsband en bij den linkerschildranc! een boom.

Pieter Lenartszoon Busch, in 1594 schepen van Rotterdam en 13 Dec. 1606 als burgemeester overleden, met als wapen een springend hert.

Johannes Busscher, in 1794 gerichtsman in het ampt Heerde, met als wapen een boom vergezeld rechts en links van. een hert.

de familie *Everhorst* met als wapen een hert over den stam van een boom.

Johan Diderich von der Horst zu Heshuisen, in 1646, met als wapen een hert over 2 dwarsbalken.

Claes Drews Stuirwolt, overleden 21 Maart 1664 te Thesinge in Groningen, met als wapen een hert voor de helft komende uit een aantal bomen.

E. Verhorst. in 1705 adjunct-commies te Grave, en *Justinus Verhorst.* burgemeester dier stad, wiens weduwe *Agnita Rovers,* 3 Mei 1766 aldaar huwelijkse voorwaarden oprichtte met Mr. *Pieter Ragay,* secretaris dier stad, met. als wapen een hert over een boom heengaande.

Pieter Verwout, die 12 April 1714 te Tiel testeerde en wiens hoogbejaarde vrouw *Hadewigh van de Geijn,* eerder weduwe van den Tielsen schepen *Adriaen Ponsen, 22* Juni 1714 aldaar testeerde, met als wapen een hert vergezeld van 3 kleine spoorraderen.

de familie *Vlaardingerwoud (Vlaerdingerwout)* in de 18e eeuw in de regeringen van Delft en Wageningen,. met als wapen een hert tussen 4 kleine bomen en 4 sterren.

In de tweede plaats komen wapens voor met een. boom in het schild en een hert in het helmteken, waarvan hier. twee voorbeelden:

Gerrit Hardus, in 1792 schepen van Nijmegen, met een gedeeld wapen, waarvan de linkerhelft beladen met een dorren boom en als helmteken een uitkomend hert.

R. Vogelsang, in 1674 predikant te 's-Hertogenbosch, met een boom in het schild en een uitkomend hert met pijl in den nek gestoken als helmteken.

En ten slotte in de derde plaats de twee volgende opmerkelijke wapens van

J. A. Walther, in 1758 notaris te Hamburg, met als wapen een springend hert, en

Nicolaas Schultz van Hagen. in 1744 secretaris van Moordrecht, met als wapen: 3 bomen op een haag in het schild en als schildhouders 2 herten.

Me dunkt, uit al het voorgaande blijkt toch wel heel duidelijk het innige verband tussen bomen en herten in de wapens, hetgeen ik dan ook heel begrijpelijk vind, en bovendien blijkt hieruit naar mijn mening ook, dat de Groningse wapens met de gecombineerde bomen en herten in verband zullen staan met de bossen, die oudtijds in die provincie aanwezig moeten geweest zijn. Het is mijn overtuiging, dat daarbij aan niets anders dan aan dit nuchtere feit moet gedacht worden.

Arnhem. R. T. MIJSCHART.

INHOUD VAN DIT NUMMER.

Bestuursberichten. — Bouwstoffen van een genealogie der Groningsche familie Pathuis, door A. Pathuis (vervolg en slot). — De oudste generaties van het Hollandsche geslacht Clant, door Mr. K. N. Korteweg. — Het geslacht van Bemmel in Groningen, door J. T. F. Sluiter. — Foutieve wapens en namen in diverse bronnen, door R. T. Muschart (vervolg). — Korte mededelingen: Ten Holte; Guldewagen-Wagenaar-Trappert; Het wapen van de familie van Vlierden. — Vragen en antwoorden

DE NEDERLANDSCHE LEEUW

MAANDBLAD VAN HET

Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor. Geslacht- en Wapenkunde,

Dit blad verschijnt aan het begin van iedere maand en wordt aan alle leden van het Genootschap toegezonden.
Bijdragen en correspondentie, bestemd voor het Maandblad, zomede opgaven van adresverandering gelieve men te richten tot den Hoofdredacteur MR. W. W. VAN VALKENBURG, *Jonkerlaan 86, Wassenaar.*

Correspondentie, bestemd voor het Bestuur, gelieve men te richten tot den Secretaris IR. C. M. R. DAVIDSON, Prins *Mauritslaan 64, 's-Gravenhage.*
Alle overige correspondentie (niet bestemd voor Bestuur of Redactie) te richten aan het Bureau van het Genootschap, *Bleijenburg 5, 's-Gravenhage.*

De redactie van het Maandblad wijst er nadrukkelijk op, dat zij niet aansprakelijk is voor de strekking of den inhoud der ondertekende stukken.

No. 5-6 LXVIe Jaargang Mei-Juni 1949

Bij dit nummer worden verzonden twee platen, behorende bij het artikel: De Van Rensselaer's in Nederland.

BESTUURSBERICHTEN.

Het Bestuur geeft met leedwezen kennis van het overlijden van de Heren G. J. W. Putman Cramer en Mr. J. H a v e l a a r, respectievelijk sedert 1931 en 1924 gewoon lid van het Genootschap.

Tot **lid zijn benoemd:**

J. A. F. VAN ALPHEN ..... *Amsterdam-C.*
O.Z. Achterburgwal 196.

DR. P. G. BINKHORST ..... *Almelo.*
Wierdensestraat 1.95.

Mevrouw J. S. R. BOOM-CLANT BINDERVOET *Amsterdam-Z.*
Huize „Maria", Olympiakade 12.

MR. E. A. VAN NIEUWENHOVEN HELBACH . *Voorburg.*
Staringkade 44.

A. VAN HILST ..... *Waalwijk (N.-B.)*
Mr. van Coothstraat 16.

F. C. KOECHLIN ..... *Bussum.*
Eslaan 16.

E. DE MUNCK ..... *Haarlem.*
Kenaupark 25.

Mejuffrouw C. A. M. STERK ..... *'s-Gravenhage.*
Archimedesstraat 91.

Adreswijzigingen :

W. BARENDS ..... *Amsterdam-Z.*
Jan van *Eyckstraat 3-hs.*

J. A. J. BECX ..... *'s-Hertogenbosch*
van Noremborghstraat 64.

C. W. L. Baron VAN BOETZELAER .... *Kortenhoef.*

A. M. BURGHARD ..... *Batavia.*
p/a K.L.M., Intercont. Bedrijf, Noordwijk.

A, H. DEKETH ..... *Bennekom (Gld.)*
Edeseweg 74.

MR. A. L. GOEDHART ..... *Amsterdam-Z.*
Jan Luykenstraat 23.

J. A. VAN HELSDINGEN ..... *'s-Gravenhage.*
Fred. Hendrikplein 32.

A. J. R. A. M. VAN HEYST ..... *S-Hertogenbosch*
Weesstraat 8.

J. KROL ..... *'s-Gravenhage.*
Oostduinlaan 28.

D, Baron MACKAY ..... *Q-Gravenhage.*
van Moerselestraat 21.

A. VAN MARLE ..... *Amsterdam-Z.*
Minervalaan 60.

Het Genootschap is in ruil getreden met: Deutsches Adelsarchiv, Wrisbergholzen über Alfeld (Leine) ; t ij d s c h r i f t: Deutsches Archiv (voortzetting van: **Flüchtlingsliste).**

Prof. Otto Hupp †

Met het overlijden van Professor Otto Hupp op zijn landhuis te Schleiszheim bij München, op 31 Januari van dit jaar, is een belangrijke periode van de Duitse Heraldielc afgesloten.

In 1859 geboren, als zoon van een graveur, werd zijn richting bepaald door de Kunstnijverheidtentoonstelling, in 1876 te München gehouden, welke hem deed zien, dat het oude handwerk in zijn land nog enigermate voortleefde. Reeds jong leerde hij in de werkplaats van zijn vader het bewerken van verschillende metalen, waarbij zijn belangstelling het

meest uitging naar de Middeleeuwse stijlen. Deze belangstelling groeide uit tot een richtsnoer voor zijn later werk, waarbij hij zich tot taak stelde, het oude handwerk te doen herleven. Spoedig ontplooide zich een onbekende veelzijdigheid en zien wij hem niet alleen als graveur, doch tevens als ontwerper en maker van gedenkpenningen, oorkonden, Gotische letters, wand- en ditaarschilderingen, aardewerk, boekbanden enz. Als belangrijkste voorbeelden van zijn omvangrijk werk mogen stellig niet onvermeld blijven, de metalen ivoor gevatte oorkonde door den Duitsen Stedendag in 1913 aan Keizer Wilhelm 11 aangeboden en de in koper gedreven, meters-hoge, klok, in opdracht van een der Beierse Vorsten gemaakt. Bovenal echter had hij zich ontplooid als wapentekenaar. Hij gevoelde zich, en stellig met recht, den opvolger van den 16den eeuwsen mapentekenaar, aangeduid als Jost Ammann. Zo wordt dan ook het werk van Hupp gekenmerkt door de zgn. „Forsche Contouren". De vaste hand hield hij door iederen dag gedurende enige uren te hakken en te zágen. Niet alleen. was hij een groot kunstenaar, maar vooral ook een kenner van de Heraldiek. Hij zei mij eens: „Van mijn zestiende jaar af teken ik wapens, maar ik durfde mij pas na mijn zeventigste heraldicus te noemen". Stimulerend voor hem was zeer zeker, dat zowel zijn vrouw als zijn dochter in de heraldiek opgingen en hem daadwerkelijk terzijde stonden. Zijn populariteit had hij, naar zijn zeggen, verworven door het ontwerpen van de Münchener Kalender, die van 1885 tot 1938, met enige jaren onderbreking, verscheen.

Met hem is een der grootste wapentekenaars heengegaan en ook een mens, die door zijn eenvoudig en beminnelijk karakter zeer velen tot zich trok.

H. 'S GRAEUWEN.

Nazaten van **de dynasten van Blois.**

Een miskende overlevering,

door MR. DR. J. C. MARIS VAN SANDELINGENAMBACHT.

§ 1. Inleiding.

Jan van Chatillon graaf ***van Blois,*** heer van Treslong. Gouda, Tholen, enz., enz. geniet in de Nederlandsche geschiedenis eenige bekendheid. Door zijn moeder, ***Johanna van Henegouwen,*** die een kleindochter was van graaf ***Jan II van Holland-Henegouwen,*** erfde hij in deze gewesten belangrijke goederen, zoodat hij als een aanzienlijk heer gold. ***Mechteld van Gelre,*** oudste zuster van hertog ***Reinald III,*** werd zijn echtgenoote en zoo kon de graaf van Blois zich later partij stellen in den strijd om het hertogdom Gelre aan de zijde der Heeckeren's, gesteund door ***Arend van Hoorn,*** bisschop van Utrecht, en wel tegen ***Willem van Gulick,*** die met ***Maria van Gelre*** gehuwd was en die de partij der Bronckhorsten hield. Hij overleed in 1381, echter zonder de begeerde hertogshoed, na een tijdelijk succes bij de landvrede in het Geldersche van 6 Januari 1377.

De echtvereeniging van ***Jan van Blois*** en ***Mechteld van Gelre is*** kinderloos gebleven, maar de graaf heeft bij andere vrouwen een talrijke kroost verwekt. Deze bastaarden van Blois zijn als edelen opgevoed: men vindt hen en hun nazaten in de ridderschap van Holland, onder den Zeeuwschen adel en bij de leden van de Baleije van Utrecht. De invloed van den natuurlijken vader was echter niet toereikend, om de kinderen te doen opnemen in zijn dynastieken kring.

Hiermede heeft de genealogie der riddermatige heeren van

Blois een aanvang genomen. Ook om dezen stamboom is rumoer ontstaan. Op grond van bij jongere naamgenooten bestaande overleveringen van verwantschap met het riddermatige geslacht, — waaraan de geuzenadmiraal ***Willem Bloys van Treslong*** nieuwen roem toegevoegd had — heeft men lukraak de familie ***Blois van Ginderdeuren*** en de tegenwoordige jonkheeren ***Bloys van Treslong,*** families, die uit West-Brabant stammen, aan dat oudere geslacht ***Blois*** vastgekoppeld. Smallegange, Kok, Ferwerda en ook nog Rietstap in de „Heraldieke Bibliotheek" a° 1872, allen zijn in eenzelfde fout vervallen. Mr. P. C. Bloys van Treslong Prins heeft in een reeks publicaties met deze dwalingen en misslagen afgerekend en kon in „Genealogische en Heraldische Bladen" a° 1906 terecht verklaren: „resumeerende kom ik dus tot de conclusie, dat de afstamming uit het oude geslacht Bloys van Treslong uitgesloten is."

De redactie van „Nederland's Adelsboek" heeft zich bij deze conclusie aangesloten en het heeft dan ook verwondering gewekt, toen men bijkans een halve eeuw later uit persberichten vernam, dat op 1 April 1947 bij de herdenking van de inname van Den Brie1 ter eere van de nagedachtenis van Willem den watergeus een jonkheer Bloys van Treslong tot de officieel-genoodigden behoorde.

Nadat Mr. P. C. Bloys van Treslong Prins een proeve geleverd heeft tot een verbeterde stamreeks van het in 1815 geadelde geslacht ***Bloys van Treslong,*** hebben anderen nog studie gemaakt van het riddermatige geslacht. Bij dit alles is men in nieuwe misslagen vervallen: ik noem hier C. Hollestelle in „Ste. Geertruydtsbronne" 1928 en de „Verslagen omtrent 's Rijks Oude Archieven" XXXIX, dl. 1.

Toen ik bij de bewerking van mijn in 1946 verschenen boek „Een Honderdtal Nederlandsche Families" in aanraking kwam met een West-Brabantsche familie ***Blois,*** leidde het spoor mij tot de verrassende ontdekking, dat Mr. Bloys van Treslong Prins, hoezeer wiskundig juist in zijn wetenschappelijke conclusie, toch de overlevering van een afstamming uit het oude riddermatige geslacht miskend heeft. Het zij mij vergund, deze door andere genealogen misvormde overlevering recht te doen wedervaren. Ik vraag hiertoe opnieuw de aandacht voor de dynasten van Blois en hun nazaten.

§ 2. De Poortvlieter tienden.

De bewezen stamreeksen van de jongere geslachten ***Blois (Blois van Ginderdeuren, Bloys van Treslong) nemen een*** aanvang in den Brabantschen Westhoek, Voor het leggen van een contact met het oudere riddermatige geslacht heb ik mij afgevraagd, welke betrekkingen dit geslacht met deze streek wellicht gehad heeft. Hierbij viel de aandacht op de tienden in het naburige Poortvliet bij Tholen, welke de in 1381 overleden graaf ***Jan van Blois*** van het kapittel van Oud-Munster in erfpacht had. Het oudarchief van dit kapittel levert namelijk een unieke gelegenheid, om de vererving van deze tienden, mede dank zij het feodale karakter van de erfpacht, nauwkeurig te volgen, en de verwachtingen op dit stuk zijn volkomen verwezenlijkt. De ontcijfering van deze middeleeuwsche archivalia dank ik aan de medewerking van Mejuffrouw Dr. A. J. Maris. Ook ontleen ik belangrijke gegevens aan de Heeren R. Th. Muschart en J. P. de Man.

Van Mieris deelt in deel 11 mede, dat graaf ***Willem III van Holland-Henegouwen*** op 11 November 1319 zijn renten in het ambacht Poortvliet overdroeg aan zijn broeder ***Jan heer van Beaumont.*** Hierop sluit aan een akte van 28 Januari 1349 (Oudmunster no. 826): „nobilis vir ***Johannes de Blesis***

de Scoenhoven et de Gouda, dominus, ontvangt omnes decimas in Porthvliet.. .... quas dominus ***Johannes de Hannonia*** dominus ***de Bellomonte,*** pie memorie, dum vixit ab ecclasia nostra tenuit in Zelandia". En dan vindt men bij Van Mieris deel 111, dat de graaf van Holland 21 October 1356 zijnen neef ***Jan van Blois*** bevestigde in deszelfs voorouderen leengoederen in Holland, Zeeland... gelegen, die onze lieve oom, die heere van Beaumont zijn oudevader te houden plach. Deze vererving werd toegelicht in een kantteekening bij een akte van 4 December 1356. „Alzoo Heer ***Jan van Beaumont*** heere van der Goude en van Schoonhoven enz. den 11 Maert dezes jaers 1356 gestorven was en hij niet dan een dochter achterliet getrouwd met ***Lodewijk van Chatillon*** graaf ***van Blois,*** welke het tijdelijke vóór zijn schoonvader afgelegd had, zoo volgde deze zijne drie zoonen in de erfgoederen hunner ouderen". Over de geschiedenis van deze goederen en hun middeleeuwsche bezitters kan men uitvoerig raadplegen Dr. S. A. Waller Zeper „Jan van Henegouwen, heer van Beaumont", uitgave Martinus 'Nijhoff anno 1914.

Om kort te gaan, graaf ***Jan van Blois*** was erfgenaam van de Poortvlieter tienden door zijn afstamming uit het Holland-Henegouwsche Huis, als volgt:

1. ***Jan II,*** graaf ***van Holland-Henegouwen, † 1304,*** tr. ***Philippa van Luxemburg,*** † 1311.

11. ***Jan van Henegouwen,*** heer van Beaumont, † 1356, jongere broer van graaf Willem 111, tr. *Margaretha de Nesle,* † 1350.

III. ***Johanna van Henegouwen,*** tr. ***Lodewijk van Chatillon*** graaf ***van Blois,*** † 1346. Zij wonnen drie zoons ***Lodewijk. Jan*** en Guy, allen zonder wettig nageslacht overleden, van wie Jan volgt IV.

IV. ***Jan van Chatillon*** graaf ***van Blois,*** heer van Treslong, Schoonhoven, Gouda, Tholen, enz., † 1381, tr. ***Mechfeld van Gelre,*** en was als zoodanig pretendent naar het hertogdom Gelre. Hij zegelde 7 April 1371 als ambachtsheer van de stad of de parochie Hinclenoerd (charter 685 Oudmunster), en 24 Februari 1372 als hertog van Gelre ende grave van Zutphen (charter archief Arnhem): gevierendeeld, 1 en IV drie vairpalen en een effen schildhoofd; II en III een barensteel met drie hangers gaande over de twee bovenste van vier leeuwen.

Dit laatst genoemde huwelijk bleef kinderloos, maar graaf ***Jan van Blois*** verwekte inmiddels twee zoons bij ***Lysbeth Aechfensdr..*** die later de huisvrouw werd van ***Jan Cattenborch,*** kok van graaf Jan. Deze twee zoons, ***Jan,*** †1398/99. en Guy, † 1421, beiden ridder, deelden bij erfenis van hun vader de Poortvlieter tienden, ieder een portie van negentig gemet. Het aandeel van Guy kwam aan zijn kinderen. ***Jan*** verkocht zijn deel aan een halfbroer en naamgenoot ***Jan,*** eveneens een bastaard van graaf ***Jan,*** maar uit een andere vrouw, namelijk uit ***Sophia van Dalem.*** Deze ***Jan de bastaard*** is de stamvader der riddermatige familie Blois van Treslong.

De geschiedenis van de tienden van Poortvliet splitste zich toen in twee lijnen:

IV. ***Jan van Chatillon*** graaf ***van Blois,*** heer van Treslong, Schoonhoven, Gouda, Tholen, enz., verwekte buiten echt bij:

a.
Sophia van Dalem.
|
Jan, de ***bastaard van Blois,*** volgt A 1.
|
Blok van *Treslong.*

b.
Lysbeth Achtensdr.
|
Guy, ***de bastaard*** van ***Blois,*** volgt B 1.
|
Blois (van Botland).

A I. ***Jan*** de bastaard ***van Blois,*** ridder, geb. ± 1360, †± 1435, heer van Treslong en in Oud-Vossemeer, baliuw van Schoonhoven en Gouda, heer op het slot te Gouda 1401, raad van hertog Willem van Beieren 140 1, als edele met vier manschappen door den graaf van Holland ten oorlog ontboden 16 Juli 1405, rechtman te Leiden 1420, tr. ± 1386 ***Maria van Heemstede Jansdr.***

Zijn levensbeschrijving is afgedrukt in „Algemeen Nederlandsch Familieblad" 1901. Hij zegelde met een wapen, dat vertoonde: twee beurtelings gekanteelde dwarsbalken (Dalem, de familie van Jans moeder, uit de Arkelgroep) en, in een vrijkwartier, drie vairpalen en een effen schildhoofd (Chatillon) ; helmteeken, een zwanenkop met sterk gebogen hals in vlucht (Chatillon). Aldus ook zijn nakomelingen, die afwisselend de namen Blois, Blois van Treslong, maar veelal den naam van Treslong voerden.

Het is verleidelijk, ***om*** deze genealogie verder uit te werken, edoch de opzet van onze nasporingen gebiedt ons alleen de mutaties der Poortvlieter tienden na te gaan. En deze tienden gingen over op Jan's zoon Guy, die volgt onder 11. Wij volstaan daarom met de vermelding van Jan's kinderen, om dan met den staak van Guy te vervolgen. Alleen dit: de heerlijkheid Treslong kwam aan den zoon ***Adriaen*** en bleef in diens nageslacht, totdat in de tweede helft der zeventiende eeuw, na den dood van Jr. ***Louis van Blois.*** die gehuwd was met ***Anfhoinette de Mérode,*** Treslong aan de Mérode's toeviel.

Uit het huwelijk ***Blois-Heemstede:***

1. ***Adriaen van Blois,*** ridder, huwde ± 1418 *Isabella* ***de Hennin,*** dr. van Bossut. Hem werden uit de vaderlijke nalatenschap toebedeeld de heerlijkheid Treslong en in Oud-Vossemeer, benevens landen in Tholen, Poortvliet en Schakerloo, waaruit hij 11 November 1452 zijn vrouw tochtte voor 500 Henegouwsche ponden 's jaars (Wapenheraut 1909, blz. 319, en Hollandsche leenkamer no. 116, Zeeland, folio 2 en folio 10).
2. Mr. ***Jan van Blois.*** kanunnik van Oudmunster ± 1440.
3. ***Johanna van Blois,*** erfde tiende in den Dalemschen polder.
4. ***Lodewijk van Blois,*** ridder, begraven Beverwijk 1470, huwde ± 1441 ***Maria van Haamstede,*** † 15 Augustus 1489. Hij erfde van zijn vader de heerlijkheid Cabauw en tienden in den Dalemschen polder (Wapenheraut 1909, blz. 319). en was raad in den Hove van Holland. Zie over hem en zijn gezin de sententie van het Hof van Holland no. 487 akte no. 127 d.d. 12 April 1510. De geuzen-admiraal ***Willem Bloys van*** *Treslong* was zijn achterkleinzoon.
5. ***Guydo,*** volgt 11.
6. ***Gerard van Blois,*** ridder, † 1477, huwde ***Margaretha Baertramsdr. van de Bouweri.*** Hij verkreeg o.a. in

leen het belangrijke veer ter Gouda, door zijn vader in 1408 voor 2200 vranckrijksche kroonen gekocht van hertog Willem van Beyeren, graaf van Holland. Zijn nazaten werden over dit veer een proces voor het hof van Holland, beslist bij sententie no. 876, akte no. 99 op 8 November 1701.

7. ***Johannes van Blois,*** knape, huwde vóór 6 September 1437 ***Marie heer Boudewijnsdr. van Nieuwenvliet.***

II. ***Guydo van Blois van Treslong,*** knape, † ± 1475, huwde *Johanna* ***Noyts Willemsdr.. † 1469.*** Op ***8*** December 1435 ontving hij zijns vaders portie van negentig gemet tienden in Poortvliet, voor een zesde als erfgenaam en voor het overige bij transport van zijn broers (Oudmunster no. 827); bij akte van 13 October 1474 voor deken en kapittel van Oudmunster bestemde hij twintig gemet als levenslang vruchtgebruik voor zijn bastaardzoon ***Johannes.*** De wettige zoon, eveneens ***Johannes,*** was de erfgenaam zijner ouders en volgt onder III. Deze bezaten goederen onder Nispen, afkomstig deels van Willem Noyts, deels van Jan van Nispen, onder meer het slot Moerendaal aldaar (Verhefregister Leenhof van Brabant, C.F.R. reg. no. 4, fol. 156 v°., en no. 19, fol. 361).

III. ***Johannes van Blois,*** ridder, †1496/97, huwde *Geertrui* ***Coelgeneers,*** dr. van *Jan* en *Celia* ***van Rijthoven*** (Taxandria 1928, blz. 126) ; hij was heer van Moerendaal onder Nispen, schepen van Antwerpen 1478. Hij ontving de negentig gemet tienden in Poortvliet 18 September 1479 (Oudmunster no. 827); bij de denombrementen van 1495 bevindt zich een déclaration de Jean de Blois, chevalier, pour ses fiefs à Nispen (Inventaire des archives de la cour féodale de Brabant par L. Galesloot, tome 11 a° 1884, no. 593, Quartier d'Anvers no. 3112). In de verzameling zegelafgietsels Rijksarchief Brussel wordt onder no. 10340 bewaard zijn zegel als Antwerpsch schepen: Dalem en het vrijkwartier Chatillon, het bekende Treslongen wapen dus. Uit dit huwelijk één zoon. ***Johannes,*** volgt IV.

IV. ***Johannes van Blois,*** ridder, † ± 1506, huwde ***Barbara*** *Clerck,* ***† 22*** Augustus 1539. Hij erfde het slot Moerendaal en de tienden in Poortvliet en overleed kinderloos. In Taxandria 1921 leest men, dat jouffrou Barbara's Clercx, weduwe Jr. Jan van Bloys, in haar leven geweest was „conchierge de la maison de monseigneur (de markies van Bergen) à Anvers" en haar aandeel in het goed Moerendaal vermaakt had aan den markies. Deze heeft het slot c.a. in 1553 verkocht aan Hendrik Pipelinck, een Antwerpsch koopman, die hiervan in 1573 nog cijns betaalde (Commissie van Breda no. 1033, Chijnsboek Roosendaal) en 26 Maart 1580 accordeerde met zijn pachter (Roosendaal r. no. 214); maar toen was het slot inmiddels door het oorlogsgeweld verwoest en bestond nog alleen de hoeve,

Na het uitsterven van de tak van ***Guydo*** 11 zijn diens negentig gemet der Poortvlieter tienden overgegaan bij deeling op kinderen van zijn broer *Lodewijk* ***(zie*** A 1 4) met namen a. ***Catharina*** en b. ***Johannes,*** en op c. ***Adrianus,*** zoon van zijn broer Gerard (zie A 1 6), en wel bij akten van 2 Mei 1506, 20 Mei 1506 en 13 Mei 1509 (Oudmunster no. 827).

ad. a: ***Catharina van Blois*** verkreeg de portie der Poortvlieter tienden in 1506, toen zij reeds weduwe was van Nico***laas Ruygrok,*** heer van de Werve, raad in den Hove van Holland. Hun zoon ***Ludovicus Ruygrok,*** heer van de Werve, volgde op 9 Januari 1507 zijn inmiddels overleden moeder op (Oudmunster no. 827).

ad b: ***Johannes van Blois,*** knape, † ± 1517, huwde ***Stefania Willems van Bouckhorst;*** beschreven onder de edelen van Zeeland 1485, baljuw van Oud-Vossemeer 1511. Van zijn vader erfde hij de heerlijkheid Cabauw, en tienden in Alingerbroek, waarop hij een duarie vestigde voor zijn vrouw (Wapenheraut 1909, blz. 319). Zijn broer ***Cornelis*** liet hem het vaderlijk vierendeel tienden in den Dalemschenpolder na. De portie Poortvlieter tienden, die hij op 20 Mei 1506 ontving, droeg hij in 1513 over aan Willem van Bouckhorst (Oudmunster no. 827). Ook de heerlijkheid Cabauw vervreemdde hij nog bij zijn leven. Van de kinderen uit het huwelijk ***Blois-van Bouckhorst*** noemen wij hier *Jaspar,* den vader van ***Willem Blois van Treslong,*** den watergeus.

ad c: ***Adrianus van Blois,*** ridder, †1509/15 10, huwde N. N. De tienden van Poortvliet, hem op 13 Mei 1509 aangekomen van zijn neef Johannes Blois, liet hij na aan zijn zoons „nobiles ***Guilhelmus, Karolus, Ricardus, Adrianus*** et ***Ludovicus,*** fratres, filii quondam domini Adriani de Treslonge et de Bloys militis", zooals de akte van 15 Mei 1510 luidt (Oudmunster no. 827). Dit aandeel kwam 19 Juli 1539 geheel op naam van den zoon ***Adrianus van Blois,*** ridder, heer van Wasremonde, baljuw, die gehuwd was met ***Maria van*** *Goir;* waarna deze Poortvlieter tienden overgingen aan een verren neef, *Judocus* ***van Blois,*** volgt hierna B IIa 1.

De Poortvlieter tienden zijn hiermede uit het bezit geraakt van de familie Blois A.

B 1. Guy ***de bastaard van Blois,*** ridder, † 18 October 1421, heer in Oud-Vossemeer 1410, baljuw en grafelijk rentmeester van Tholen, raad van hertog Willem van Beieren, verkreeg van zijn oom Guy ***van Chatillon,*** graaf van Blois, het huis te Tholen en goederen onder Poortvliet (Zie Van Mieris deel 111, akte van 2 Augustus 1405), huwde ***Clara van*** *Botland,* ***† 20*** September 1435. Hun grafschrift in de kerk van Tholen is bewaard gebleven (Bloys van Treslong Prins, Grafschriften in Zeeland).

Uit dit huwelijk: :

1. *Raso* ***van Blois, † 1456,*** kinderloos.
2. Mr. Guy ***van Blois,*** ***† 9*** October 1467, kanunnik van Oudmunster.
3. ***Lodewijk,*** volgt IIa.
4. ***Adriaen van Blois,*** † kinderloos, met zijn broeder Lodewijk beschreven onder de edelen beoosterschelde 1474.
5. ***Anthonis,*** volgt IIb.
6. ***Johannes,*** volgt IIc.

Op 13 October 1422 verkregen deze zoons de negentig gemet tienden in Poortvliet uit de nalatenschap van hun vader, waarbij Johannes afstand deed van zijn aandeel. Het erfdeel van Mr. Guy ging 1 Augustus 1441 over op den abt van St. Michael te Antwerpen, dan is er een latere verdeeling tusschen Adriaan en Lodewijk, terwijl de portie van Raso 11 October 1456 vererfde op de andere deelgenooten. Adrianus verkocht tenslotte zijn aandeel aan de zoons van Anthonis en aan Adriaan, zoon van zijn broer Johannes. Dit alles staat opgeteekend in Oudmunster no. 827.

IIa. ***Lodewijk van Blois,*** knape, † ± 1480, beschreven onder de edelen beoosterschelde 1474, baljuw van Tholen 1434.

tr. 1°. (huwelijksvoorwaarden 9 Aug. 1432) *Catharina.* bastaarddr. van heer *Claes van Borselen van Cortgene,* weduwe van *Hendrik Johans van Wissekerke;* 2°. *Maria,* dr. van *Jacobus van Abeele* en *Mechteld van Bruelis.* De eerste vrouw ontving bij de huwelijksvoorwaarden een duarie van tien pond 's jaars uit de Poortvlieter tienden: de akte werd medebezegeld vanwege den bruidegom door Peter en Alstonus van Botland en door zijn broer Johannes Blois; de tweede vrouw ontving 1 April 1463 eveneens een duarie uit deze tienden (Oudmunster no. 827).

Uit dit huwelijk:

1. *Judocus van Blois,* ridder, † kinderloos, baljuw van Oud-Vossemeer 1505, raad in den Hove van Holland.
2. *Josyna van Blois,* tr. N. *van Vaernewijck.*

Judocus en Josyna verkregen 13 December 1480 de Poortvlieter tienden van hun vader; Judocus kocht 20 April 1499 van Goetfridus Nicolai de portie afkomstig van zijn oom Mr. Guy van Blois, 17 Mei 1509 het aandeel van Cornelis Adriani, kleinzoon van oom Johannes van Blois, en tenslotte nog het aandeel van Adrianus filius quondam domini Adriani de Treslonge et de Bloys miles, bovengenoemd bij de familie Blois A ad c. Het geheele bezit vererfde later op de zoons van Josyna van Blois: Judocus en Ludovicus van Vaernewijck (Oudmunster no. 827). Op 11 Juni 1550 werden de tienden verpacht ten name van de erfgenamen van heer Joost van Beloeys, op 29 Mei 1556 door de erfgenamen van heer *Lowys* de *Vaernewijck,* zijnde, blijkens latere verpachtingen, zijn dochters *Francyne,* huisvrouw van heer *Dirk van de Werve,* en *Jacqueline,* huisvrouw van Jr. *Jan van Corteville* (Poortvliet r. nos. 5625 en vlg.).

IIb. *Anthonis van Blois,* knape, † voor 1471, tr. ± *1449 Marie Gillis* de bastaarddr. *van Haemstede.* Hij vestigde 4 Juni 1449 een duarie van tien pond groot vlaamsch 's jaars op de Poortvlieter tienden voor zijn huisvrouw: de akte werd mede bezegeld door zijn broers Jan, Raso, Mr. Guy, Lodewijk en Adriaen van Blois (Oudmunster no. 827).

Uit dit huwelijk:

1. *Adriana van Blois,* †1471/72.
2. *Raso,* volgt IIIa.
3. *Guydo,* volgt IIIb.

IIIa. *Raso van Blois,* knape, † ± 1536, baljuw van Tholen 1477—1534, huwde *Margriet van Sompelen.* Hij bekwam zijn vaderlijk erfdeel in de Poortvlieter tienden 8 Maart 1471, de helft van de portie nagelaten door zijn zuster 11 Juli 1472, 20 October 1475 de helft van het aandeel afkomstig van zijn oom (patruus) Adrianus de Blois en erfde het aandeel van Margaretha de Bergis wed Johannes de Berchem, waarvan een akte van 9 Februari 1530 melding maakt (Oudmunster no. 827). Raso van Blois was voorts gegoed onder Oudenbosch (Oudenbosch g.a. no. 532 a° 1517 en Oudenbosch r. no. 5 sententie d.d. 4 Februari 1514).

Uit dit huwelijk:

1. *Anna van Blois.*
2. *Anthonis van Blois,* knape, †1551/52 kinderloos schepen 1518, burgemeester 1541 van Tholen, huwde *Margriete.*

Anna en Anthonis, die hun vaderlijk versterf in de Poortvlieter tienden 13 Augustus 1537 ontvingen, verkochten dit aan hun aangetrouwden neef *Theodorus van der Meer,* waarna laatstgenoemde het geheel weer overdroeg *aan* Anthonis 12 Augustus 1541 (Oudmunster no. 827). Anthonis verpachtte de tienden nog 11 Juni 1550; 3 Juni 1556 traden als verpachters op zijn erfgenamen van der Meer (Poortvliet r. no. 5625). Inmiddels was nog geprocedeerd tusschen Margriet de weduwe van Anthonys Raesz. de Bloys en de weduwe van Dirk van der Meer, in welke zaak schepenen van Poortvliet 27 Januari 1553 vonnis wezen.

IIIb. *Guydo van Blois,* knape. † 27 December 1527. baljuw en grafelijk rentmeester van Oud-Vossemeer, huwde *Digne,* dr. van *Willem Adriaen Volkenzone van Assemansbrouck.* † *12* Maart 1516. Hun grafmonument in de kerk van Tholen vertoont een wapen, gedeeld I Blois van Botland, 11 Brouck, vergezeld van ieders vier kwartieren: van manszijde Blois, Botland, Haamstede, Henegouwen. Guydo van Blois deelde met zijn genoemden broer Raso gelijk op in de tienden van Poortvliet.

Uit dit huwelijk:

1. *Jacomina van Blois,* † *31* Maart 1583, begraven te Nieuw-Gaste1 in een tombe, waarop haar vier kwartieren.
2. *Cornelia van Blois,* †1552/57, huwde *Theodorus van der Meer,* † vóór 1556, baljuw van Tholen 1535.
3. *Johannes van Blois,* gegoed onder Vossemeer, † na 1567.

Bij opdracht van 2 April 1530 verkreeg Johannes van Blois het aandeel van domicella *Margaretha* de *Bergis* in de Poortvlieter tienden, haar op 13 Augustus 1523 bij erfenis aangekomen van domicella *Heylwig, dr.* van *Johannes de Blois* (zie hieronder IIc). Blijkens akte van 9 Februari 1530 had Raso van Blois (IIIa) als naaste erfgenaam van Margaretha de Bergis deze transactie betwist; in deze akte worden ook genoemd de dochters van Guydo: Cornelia en Jacomina. In de rekening der Zeeuwsche tienden van Oudmunster over 1582/83 werd de erfpacht nog voldaan door Jacomina, dr. van Guydo van Blois en Martinus (van der Meer), het volgende jaar door *Martinus, Anna* en *Cornelia* van *der* Meer, benevens *Joanna van Veltwijk,* dr. van *Digna* van der *Meer.* Toen deze tienden op 22 Juni 1590 voor schepenen van Poortvliet in het openbaar verpacht werden, trad de eenig overgebleven erfgenaam Johanna *van Veltwijk* (ex matre Digna van der Meer), huisvrouw van jr. Gerard *Numan,* als verpachtster op.

IIc. *Johannes van Blois,* knape, huwde N. N. Bij de verdeeling van 1422 deed hij afstand van zijn erfportie in de Poortvlieter tienden. Zijn dochter *Heylwig* kocht 26 Januari 1464 een aandeel van haar oom (avunculus) Adrianus de Bloys, armiger, welk aandeel zij naliet aan *Margaretha de Bergis,* weduwe van *Johannes de Berchem,* die dezelve weer verkocht aan *Johannes van Blois* (B IIIb 3). De zoon *Adrianus* kocht 22 Augustus 1480 eveneens een aandeel van zijn oom Adrianus van Blois, welk aandeel 16 Januari 1485 op zijn broers en zusters vererfde, te weten *Judocus, Lyla, Jacobus, Petronella, Pancracius* en *Digna,* die het op hun beurt 14 Mei 1485 verkochten aan *Cornelius van Blois,* zn. van hun broer en erflater Adriaan. En van dezen Cornelius Adriaans van Blois gingen deze tienden in 1509 over aan *Judocus Lodewijks van Blois* (B IIa 1).

De naam *Blois* is dus tegen het einde van de 16e eeuw uit de geschiedenis der Poortvlieter tienden verdwenen. Zoo verging het ook met andere goederen in deze streken, afkomstig van Jan de bastaard (A) en Guy de bastaard (B). Een voorbeeld hiervan geeft de „Genealogia van Guy bastaerd van Graeff Jan van Bloys", opgenomen bij een leenakte op

folio 29/30 Hollandsche leenkamer no. 129 Caput Zeeland.

Dat ik voor deze studie de geschiedenis der Poortvlieter tienden uitkoos, was niet meer dan een beredeneerde proefneming, Hoe deze proefneming het gestelde doel — herstel der miskende familie-overlevering — getroffen heeft, hoop ik in de volgende paragrafen te ontsluieren.

§ 3. De Crampenhoeve te Roosendaal.!:'

Keizer Leopold 11 verleende op 16 Mei 1694 een ridderdiploma aan *Jaspar de Blois van Ginderdeuren,* wonende te Amsterdam. Diens familie, welke in mannelijke lijn uitgestorven is, verschijnt in de kwartieren van bekende Nederlandsche geslachten (Navorscher 1913: Aanteekeningen Menton, Bloys van Ginderdeuren e.a. te Alkmaar). Vroegere auteurs entten deze loot op den ouden stam als volgt:

1. Jr. *Caspar van Blois van Treslong,* zn. van *Willem,* den vlootvoogd der geuzen, (zie § 2 A ad b) , geboren 1576, huwde *Lucretia de la Sale.*

11. *Jan van Blois van Treslonq,* te Antwerpen, huwde *Magdalena Doncker.*

III. *Caspar* van *Blois van Treslonq,* te Antwerpen, huwde *Elisabeth van Ginderdeuren.*

Hieruit: *de Blois van Ginderdeuren.*

Mr. P. C. Bloys van Treslong Prins heeft in dit Maandblad, jaargang 1902, deze door de trits *Caspar-Jan-Caspar* schoonschijnende afstamming overtuigend verworpen.

Ten overvloede verwijs ik voor het voltallig gezin van Caspar 1 naar de civiele sententies van het Hof van Holland no. 856 akte 16 d.d. 23 Februari 1695; no. 855 akte 1 d.d. 19 Januari 1695: no. 863 akte 3 d.d. 18 Januari 1697 en no. 758 akte 23 d.d. 21 Februari 1653. Mr. Prins faalde echter, toen hij in „Genealogisch-Heraldische Bladen", jaargang 1906, een afstamming veronderstelde uit een ander geslacht Blois, dat reeds in West-Brabant bloeide bij de geboorte, omstreeks 1360, van de bastaarden Jan en Guy van Blois.

Onder meer uit Antwerpsche grafschriften staat vast:

I. .....

11. *Jan van Bloys,* koopman te Antwerpen, † 13 Juli 1618, huwde *Maqdalena Doncker,* † 25 Januari 1606.

III. *Jaspar van Bloys,* koopman te Anwerpen, † 5 April 1647, huwde *Elisabeth van Ginderdeuren,* † *14* November 1650.

Hieruit: *de Blois van Ginderdeuren.*

Nog twee zusters en een broer van Jaspar (111) huwden van Ginderdeuren's. Van een andere zuster, Catharina, leest men op een grafbord in de St. Jacobuskerk van Antwerpen:

„Nob. D[a] Catharina van Blois vidua D[i] Caroli Batkin", vergezeld van het bekende wapen Dalem met het vrijkwartier Chatillon, dat doet denken aan verwantschap met de Treslong's van § 2 A.

Bij de bespiegelingen over de herkomst dezer familie blijkt een grondig onderzoek in origineele bronnen verzuimd te, zijn. Toch lag raadpleging van het oudarchief van Roosendaal voor de hand, nademaal men wist, dat de familie onder Roosendaal gegoed was.

Ik vond in genoemd archief:

a. R. no. 232, 17 Mei 1617 *Jaspar Jansen van Bloes.* koopman te Antwerpen, transporteert op zijn zwager *Merten van Ginderdeuren* goederen hem aangekomen van zijn vader bij koop d.d. Roosendaal 7 April 1612 en eerder, waaronder zijn aandeel in Crampenhoeve.

b. R. no. 229, 7 April 1612 sr. *Johan van Bloys,* burger en ingezetene van de stad Antwerpen, transporteert op zijn zoon *Jasper* e.a. zijn goederen onder Roosendaal.

c. R. no. 223, 8 November 1604. Een akte tusschen *Johan van Bloys Lambregts* en zijn zusters *Maria* en *Cornelia van Bloys Lambreqts,* kinderen van *Lambregt Cornelisse* en kleinkinderen van *Cornelis Lambreqts.*

d. R. no. 21'2, 15 Januari 1575 *Cornelia Guydo van Beloys,* met procuratie van haar man *Hendrik van den Driessche,* transporteert op haar zoon *Jan Lambreqtse* „seeckere hellicht van de hoeve gen. Crampenhoeve". In de akten R. no. 209, 28 Februari 1564 en R. no. 232, 31 December 1616, is sprake van een schepenrentebrief van twintig caroli guldens, gevestigd door *Cornelia Guydo van Bloys* op de Crampenhoeve en op een huis in de St. Annastraat te Roosendaal.

e. R. no. 2, 27 September 1564. Proces van *Cornelia Guydo van Beloysdoqfer,* weduwe wijlen *Lambreqt Cornelis,* contra Margriete Mercelis van de Vught.

De transportakten van de „Crampenhoeve" bewijzen:

1. *Lambregt Cornelis Lambregts,* schepen in Hoeven 1539, (de vader, *Cornelis Lambreqts,* was schepen in Roosendaal 1488), huwde *Cornelia Guydodr. van Bloys,* † na Maart 1582: zij hertrouwde vóór 1564 *Hendrik van den Driessche.* rentmeester.

II. *Jan Lambreptse,* die den naam *Bloys* van zijn moeder aannam = *Jan van Bloys,* sub 11 van de twee voorafgaande staatjes.

Wij vinden hiermede voor *Blois van Ginderdeuren* de afstamming met naamsovergang langs vrouwelijke lijn uit een *Guydo van Bloys,* die in het begin der zestiende eeuw geleefd heeft. Er zijn nog een aantal akten over *Cornelia Guydodr. van Beloys* en haar gezin, onder meer een belangrijk boedelaccoord van 6 Juni 1571 (Roosendaal r. no. 210) en van 21 Maart 1572 (Bergen op Zoom r. no. 363). Hierover stonden als arbiters Mr. *Janne Borsalia,* kanunnik van St. Geertruid te Bergen op Zoom: Mr. *Thomas van den Houte,* secretaris dezer stad; Mr. *Cornelis Noris,* secretaris van Roosendaal: Mr. *Godert Roelants;* Mr. *Hugo van Baerle* en Mr. *Michiel Wachmans,* terwijl voor Cornelia's minderjarige dochter, Cornelia Lambregts, als voogden optraden *Claes Jan Lams* en *Michiel Philips. Deze Cornelia Lambreqts* huwde vóór 1572 met *Hugo van den Houte* en hertrouwde vóór 1580 met *Lambrecht ter Kerckhoven;* haar zuster *Maria Lambreqts* huwde *Merten van der Donck.* (Roosendaal r. no. 214, akte van 3 April 1580). Verder verkocht Cornelia Guydodr. van Bloys op 27 Augustus 1574 een huis in de Schoolstraat te Bergen op Zoom: dat zij gekocht had van juffr. Cornelie van Liedekercke (Bergen op Zoom r. no. 226). Er is nog bekend een halfzuster van Cornelia, *Maryke Guydo de Bloisdochter,* huisvrouw van *Christoffel Thonisse.* (Roosendaal r. no. 5, 10 Februari 1570 en 20 Juni 1571).

Op 5 Januari 1565 legden Heyndrik van den Driessche met Jan van Heerle als lasthebber van de voogden over de kinderen van Lambrecht Cornelis Lambrechts een staat en inventaris over van de nalatenschap van Cornelis Lambregts,

aan schepenen van Roosendaal na vonnis van de grootbank te Breda d.d. 27 Juli 1564.

Het oudere archief van Roosendaal schijnt verloren te zijn gegaan.

§ 4. Het „Pannenhuys" onder Roosendaal.

De redactie van Nederland's Adelsboek deelde in 1940 sub voce Bloys van Treslong mede:

„.....De stamreeks is bewezen vanaf Hendrik Janszoon „Bloys, die omstreeks 1600 gehuwd was, daar zijne dochter „Cornelia als jonge dochter van Nieuw-Gaste1 22 Maart „1626 te Rozendaal huwde met Cornelis Zegersen. Haar „oudere broer Jan had een zoon, die als Dominus Cor„nelis Bloys' en als weduwnaar van Maria 's Backers den „12 'Maart 1668 te Oosterhout huwde met Adriana Buys „weduwe wijlen den heer Pieter Pels, in synen leven „president schepen tot Oosterhout. Van dit echtpaar „stamt de tegenwoordigè familie Bloys van Treslong af, „bij K.B. d.d. 16 Sept. 1815 verheven in den Nederland„schen Adel.. ...."

Er volgt dan een stamreeks:

1. *Hendrick Jansse Bloys,* tr. omstreekt 1600 N. N.

II. *Jan Bloys.* tr. omstreeks 1620 N. N.

III. Cornelis *Bloys* te Rozendaal, tr. 2°. Oosterhout 12 Maart 1668 *Adcianá Buys,* weduwe Pieter Pels.

Hieruit: de jonkheeren *Bloys van Treslong.*

De redactioneele mededeeling, dat deze stamreeks bewezen is, vindt geen steun in eenige gepubliceerde documentatie. Hoezeer gerechtvaardigd het zoude zijn de redactie uit te noodigen, om die bewijzen ter tafel te brengen, meen ik echter, met de wetenschap, dat dezelve niet te leveren zijn, deze démarche achterwege te moeten laten.

De lezer van mijn boek „Een Honderdtal Nederlandsche Families" weet al waar de schoen wringt: *Hendrik* (I) en *Jan* (II) hooren in dit familieverband niet thuis.

Zoo is deze stamboom opnieuw omstreden en ontvalt de basis aan de conclusie van Mr. P. C. Bloys van Treslong Prins in „Genealogisch-Heraldische Bladen" 1906, die bovenstaande onjuiste filiatie in de plaats stelde van de even onjuiste afstamming dezer familie uit het oude geslacht. De overlevering van deze afstamming, zij het ook wellicht gewijzigd, schijnt weer een kans te krijgen: wie had gelijk, de bruidegom *Cornelis Bloos,* toen hij zijn ondertrouw te Oudenbosch op 8 October 1719 — met *Geertruy van der Straaten* — liet inschrijven op den naam *Bloos de Treslong.* of 's jonkmans voogd, de heer Boerbergen, die de toevoeging Treslong nog vóór de derde huwelijksproclamatie liet schrappen? (vgl. „Nederlandsche Leeuw" 1918, kol. 272).

De beantwoording van deze spannende vraag komt opnieuw aan de orde!

Ik ben wederom te rade gegaan bij het oud-archief van Roosendaal.

a. R. no. 278, 10 Mei 1678 Sr. *Cornelis Bloys,* oudgemeenteman en inwoner alhier, neemt geld op ter zake het accoord d.d. 28 Februari 1676 met zijn kinderen uit zijn eerste huwelijk over het moederlijk versterf: hij bezit o.m. huis met zeven gemet aan 't Torfhoofd, borg is zijn huisvrouw juffr. *Adriana Buys.*

b. R. no. 269, 26 November 1668, Sr. *Cornelis Bloys* verbindt voor 6000 gulden eenige goederen w.o. de hofstede genaamd het Pannen h u i s, hem aangekomen bij akte van 16 Februari 1643.

c. R. no. 246, 16 December 1643, *Pieter Cornelis van der Heyden* vest *Gielis Aerts Betincq* als voogd ten doene van *Cornelis, Jan Jacob Huyb. Bloeys* minderjarigen zoon in een stede lands bij het Torfhoofd met het huis genaamd 't Pannen huys groot omtrent zeven g e m e t.

d. R. no. 158, blz. 68 vo. in margine, 12 Januari 1639 eed van *Christiaen Christiaens Schijve* de jonge als toeziende voogd over de drie weeskinderen van wijlen *Jan Jacob Huyberts* en *Elisabeth Gielis de Vroem;* 16 Januari 1639 eed van *Gielis Aerts Betinck* als voogd over deze kinderen.

e. R. no. 238, 18 September 1630 *Jan Jacob Huyberts,* weduwnaar van *Elisabeth Gillis de Vroeme,* maakt boedelscheiding met hunne kinderen *Gillis,* oud 9 jaren, *Jacob.* oud 5 jaren, en *Cornelis,* oud 3 jaren, onder verwijzing naar zijn testament voor notaris Huybrecht Willems binnen Bergen-op-Zoom d.d. 4 Maart 1624: de kinderen krijgen hetgeen de moeder ten huwelijk ingebracht had en 4200 gulden, ieder een „silver kelcxken", voorts Gillis een gouden merckrinck van syne moeder", *Jacoben Cornelis,* ieder een ronden gouden ring.

f. Notaris Adr. Thomas Nuyts te Roosendaal 12 Mei 9639 en 27 September 1639 afrekening door *Job Cornelisse* te Bergen op Zoom voor de weeskinderen van wijlen *Jan Jacobs Beloys* volgens diens „schuldboeck memoriën ende andere bescheyden"; tot den boedel behoorden „de Salm" en „de Witte Engel" binnen Bergen op Zoom. Blijkens Bergen op oom R. no. 237, folio 253, transporteerde op 24 Maart 1651 Daniel de Beaugue. kornet, als gemachtigde van Sr. *Cornelis Blois,* wonende te Etten in de Baronie van Breda, „de Oude Salm" staande buiten de Gevangenpoort te Bergen op Zoom. Wij noemen ten overvloede nog eenige akten:

g. Etten R. no. 388, 16 Juni 1651 Sr. *Cornelis Bloys,* man van *Maria 's Backers,* verkoopt de helft van een huis op den hoek van het kerkhof oostwaarts de Heerestraat, aan haar broer Mr. Andries Backers, licentiaat en advocaat te Roosendaal.

h. Notaris Thomas Thomasz. Nuyts te Roosendaal, 6 Mei 1654 Obligatie van 1000 Rijnsche guldens van Sr. *Cornelis Jans Bloys,* inwoner alhier, aan familie Schijve.

i. Notaris Jan Bastiaen Oomen te Roosendaal, 16 October 1657 volmacht van Sr. *Cornelis Bloys* en Petrus 's Backers, zwagers. op Johannes van der Sande notaris en procureur te Tilburg tot het innen van penningen aldaar: 11 Juni 1654 testament van Mr. Petrus Backers, licentiaat in de rechten en advocaat, en joffr. Cornelia Moermans, ingezetenen deezr vrijheid van Roosendaal.

Verdere gegevens werden bij dit onderzoek niet gevonden, maar wel kan nu al de stamreeks in Nederland's Adelsboek 1940 een ingrijpende wijziging ondergaan:

1. *Jacob Huiberts,* huwde N. *N.*

II. *Jan Jacob Huiberts Bloys,* bezat binnen Bergen op Zoom „de Salm" en „de Witte Engel", huwde *Elisabeth Gillis de Vroem,* † vóór 18 September 1630.

Uit dit huwelijk:

1. *Gillis,* geb. 1621.
2. *Jacob,* geb. 1625.
3. *Cornelis,* volgt III.

111. *Cornelis Bloys,* geb. 1627, woonde **1650—53** te Etten, daarna te Roosendaal, gemeente-man der vrijheid Roosendaal, bezitter o.m. van het „Pannenhuys" aan het Turfhoofd en van het huis „Roosendaal" aan de markt te Roosendaal = *Cornelis Bloys,* hierboven sub 111 vermeld.

Hieruit: de jonkheeren *Bloys van Treslong.*

Een voorloopige navraag bij het gemeente-archief van Bergen op Zoom naar *Jan Jacob Huiberts Bloys* (11) leverde niets op. Het had er **bovendien allen** schijn van, dat de betrekkingen met Roosendaal eerst door zijn huwelijk met *Elisabet de Vroem* ontstaan zijn, alwaar haar familie vanouds gegoed was. Aannemende, dat de voogden over hun kinderen, te weten *Aert Cornelisse Betinck* en *Christiaen Christiaens Schijve,* althans één van beide van vaderszijde verwant waren en men langs dezen weg de herkomst van *Jan Jacob Huiberts Bloys* 11 zou kunnen achterhalen, heb ik de per; sonalia van die voogden opgespoord. Echter, ik vond alleen hun relaties met de familie de Vroem:

Joachim de Vroem.

Cornelis Jochims de Vroem, † ± 1586, schepen en stadhouder van den schout te Roosendaal, eigenaar van het huis „Roosendaal" aan de markt ald., tr. *Christyntken Gielen.*

Jan Jochims de *Vroem,* schipper te Roosendaal, tr. *Margriet Huygen,* † vóór 1575.

Gillis Cornelisse de *Vroem,* † ± 1608, schepen en burgemr. van Roosendaal 1599, erfde het huis „Roosendaal", tr. *Cornelia Lambregts,* die o.m. het huis „de Pauw" te Breda bezat.

Jochim Janse de Vroem, geb. ± 1572, schipper, gemeente-man, schepen, burgemr. en kerkmr. te, Roosendaal, † na **1642,** tr. N. N.

Elisabeth *de Vroem,* erfde 1612 het huis „Roosendaal" aan de markt, tr. Jan *Jacob Huiberts Bloys,* zie boven 11.

Cornelia de *Vroem,* tr. *Aert* Cornelisse *Betinck,* geb. ± 1598, schipper en burgemr. van Roosendaal ; bij hertr. 1633 Margriet *Cornelisdr.,* wed. *Govaert van Prome,* en was voogd over de neven Bloys.

Adriaentken Jochims de Vroem, tr. *Christiaen Schijve (Christiaensz. ex Mijntken van* Sevenhoven), geb. ± 1608, lid Sebastiaensschutterij te Roosendaal 1648, toeziende voogd over de achterneven Bloys.

Toen ook de gegevens over de voogden van de kinderen Bloys geen **aanknoopingspunt** opleverden voor opvoering van de stamreeks, ben ik overgegaan tot een meer diepgaande studie in Bergen op Zoom. Hierover in de volgende paragraaf.

§ 5. De „Oude Salm" en de „Witte Engel" te Bergen op Zoom.

Er waren twee akten uoorhanden, welke als uitgangspunt konden dienen bij de opsporing van *Jan Jacob Huiberts Bloys* te Bergen op Zoom.

1. Roosendaal R. no. 238, de boedelscheiding van 18 September 1630 verwijzende naar het testament van *Jan Jacob Huiberts Bloys* voor notaris Huybrecht Willems binnen Bergen op Zoom verleden op 4 Maart 1624.

2. Notaris Adr. Thomas Nuyts te Roosendaal, de akten van 12 Mei en 27 September 1639 over de afrekeningen betreffende de huizen „de Salm" en de „Witte Engel" door *Job Cornelissen* te Bergen op Zoom als gemachtigde van *Gielis Aerts Betinck,* den voogd over de weeskinderen Bloys.

Het protocol van notaris Huybrecht Willems is **grootendeels** verloren gegaan: het testament van 4 Maart 1624 ontbreekt. Indien deze notaris — hetgeen waarschijnlijk is — meer voor deze familie geoccupeerd heeft, missen wij vermoedelijk ook andere belangrijke akten,

Bij het gemeente-archief van Bergen op Zoom berust nog wel een klapper op de transporten, straat- en huisgewijze (R. *no.* 278). De eenige mutatie van de „Oude Salm", daarin vermeld, is de reeds genoemde overdracht door **Cornelis** Blois in 1651, maar de „Witte Engel" komt menig maal voor, namelijk 27 Februari 1609, 9 April 1610, 15 April 1611, 2 Januari en 30 Januari 1626, 15 Januari 1627, 1 Juli 1633 en 26 December 1642. Beide huizen stonden „Buyten de L. Vrouwenpoorte ofte Gevangenpoorte". Bij de transacties met „de Witte Engel" speelde *Job Cornelissen,* dien wij kennen als gemachtigde van de kinderen Bloys, een rol. Hij blijkt te zijn *Job Cornelissen Uyterwilligen,* geboren omstreeks 1580, mr. balmaker, deken (1610) van het **Oude**cleercoopersgilde in Bergen op Zoom, een man, die in verschillende combinaties onroerende goederen verhandelde. Nadat een *Jan Jacobs,* schipper in 1626, eigenaar van „de Witte Eng el" geworden was, participeerde *Job Cornelissen* daarin voor de helft onder voorwaarde, dat de nog onbetaalde kooppenningen ten laste zouden blijven van eerstgenoemde: bij de akte van 30 Januari 1626 staat in margine, dat Job Cornelisse Uyterwilligen op 7 April 1634 de kooppenningen van 2800 caroliguldens heeft voldaan namens de weeskinderen van *Jan Jacobs.* Inmiddels hadden, eveneens op 30 Januari 1626, de compagnons *Job Cornelissen,* **bal**maecker, en *Jan Jacobs,* schipper, het huis alweer aan Jan Jansen Vermeulen verkocht voor 2400 caroli gulden: een kantteekening naast de transportakte luidt: „compareerde *„Job Cornelisse Uyterwilligen* last en procuratie hebbende „van *Gielis Aerts Betinck* als **voocht** van de **wesen** van *Jan „Jacobs Beloys,* volgens de. procuratie gepasseerd voor „Adriaen Thomas Nuyts nots. tot Rosendaal d.d. 12 **Mey** „**1639,** in dier qualiteyt bekende midts **desen,** dat de **eyge**„naar van **desen** huyse hem al **ende** ten volle heeft voldaan „**ende** betaelt den len **penn.** metten lesten van alle de **coop**„**penn.** in **desen** gementionneert."

De lezer zal al wel uit deze reeks akten *Jan Jacobs,* schipper, hebben vereenzelvigd met *Jan Jacob Huiberts Bloys.*

Bij de poortersboeken der stad is een register van aan burgers verleende tolbrieven: hiervoor kwam *Jan Jacobs.* schipper, in aanmerking op 17 December, 1624, 7 October 1626 en 3 April 1629, bij welke gelegenheid zijn **koopmans**merk geregistreerd werd:

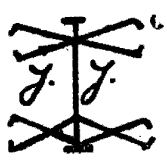

Jan Jacobs komt in no. 89 van het Bergensche **gilde**archief voor als gezworen in 1626 en 1632 en als deken in 1625 van het schippersgilde, en compareert in no. 189 op de lijst van schippers der stad **a°** 1628. In het stadsarchief no. 408 bevindt zich een certificatie d.d. 17 December 1624, waarin drossaard, schepenen **ende** raedt der stede Bergen op ten Zoom verklaarden: „dat Jan **Jacobs** is een schipper van

„Bergen op Zoom, ordinaris varende van alhier op Amstel-
„redam, Gouda oft andere Hollandsche steden ende van
„aldaar zijnen eygen coopmantschappen brengende en
„voerende naer dese stadt, tot welcken eynde denselven Jan
„Jacobs alsnu aen handen van den heer schoutet deser voors.
„stadt den behoorlijcken eedt heeft gedaan volgens de plac-
„cate bij de Ho. Mog. Heeren Staten Generael opt stuck
„van de binnenlantsche pasporten gemaeckt den sesden May
„anno 1623."

De „eygen coopmantschappen" waren die van een „vette-warier", naar blijk uit eigenhandig door *Jan Jacobs* onderteekende attestaties van 25 Maart en 19 November 1629 (Bergen op Zoom R. no. 674).

In het register van tolbrieven trok het mijn aandacht, dat gedurende het tijdvak 1601 — 1623, dat voorafging aan de eerste comparitie van *Jan* Jacobs, vrijwel jaarlijks een tolbrief uitgereikt werd aan een ***Jacob Huybrechts,*** schipper, wiens koopmansmerk was:

Deze ***Jacob Huybrechfs*** was gezworen 1595, 1602, 1613 en 1616 en deken 1601, 1620 van het schippersgilde, en graankooper. Hij was een aanzienlijk zakenman, die zeer veel handelde ***met*** lieden uit Roosendaal (zie o.m. Bergen op Zoom R. no. 371, 9 Juli 1601 en 13 Mei 1602). Toen ruiters van het Staatsche garnizoen in Bergen op Zoom een convooi onderschept hadden, dat op weg was van Roosendaal naar Antwerpen, een smokkelhandel naar het vijandelijke Brabant met ontduiking van de licentrechten, wisten *Jacob Huybrechts,* schipper, en ***Jan van der Creke,*** laeckencooper, ingesetene poorters deser stad de goederen door borgstelling vrij te krijgen voor de ondernemers, zijnde ***Jacob Marinusse,*** oud-burgemeester, ***Aert Cornelisse Noremans*** en ***Jacob Claess.,*** schippers, benevens ***Anthony Jobse,*** smoutslager, allen van Roosendaal. Het betrof niet minder dan 18 wagens, 7 karren en 44 peerden met omtrent 320 veertelen haver en gerst!

Was ***Jacob Huybrechtse,*** schipper. de vader van ***Jan Jacobs,*** schipper, alias ***Jan Jacob Huiberts Beloys?*** De perioden, waarin zij als schippers optraden, sluiten op elkander aan. De rekeningen van den 100en penning brachten het bewijs (no. 680). Anno 1615 was namelijk aangeslagen als eigenaar van het huis „de Oude Sale" buiten de Vrouwenpoort: ***Jacob Huybrechts,*** schipper. Wij weten, dat dit huis in 1639 behoorde tot de nalatenschap van ***Jan Jacob Huybrechts Beloys!*** In oudere rekeningen wordt „de Oude Sale" niet genoemd, wel de belendende huizen, zoodat dit huis vermoedelijk in dien, tijd ge- of herbouwd is. Deze omstandigheid belette verder onderzoek in deze richting, en ook andere bronnen schenen uitgeput, toen ik in het laatst beschikbare uur van mijn bezoek aan het stadsarchief uit een dik foliant met geliasseerde akten van den notaris Anthonis Molckman een akte opsloeg van 27 October 1617, onderteekend „bij mij ***Jacob Huybrechts".*** De akte hield in een machtiging op *Claes Adriaenssen Cril* voor het transport van een stuk land genaamd Bloisstee. dat „bij de gemeene erffgenaemen vercocht is" en gelegen was onder Roosendaal.

Alvorens verder te gaan, boeken wij het navolgende resultaat:

I. ***Jacob Huybrechts,*** †± ***1624,*** poorter van Bergen op Zoom, graankooper, gezworen 1595 en deken 1601, 1620 van het schippersgilde, eigenaar van „de Oude Sale" aldaar, mede-erfgenaam van de Bloisstee onder Roosendaal; tr. N. N.

11. ***Jan Jacobs,*** †± 1633, poorter van Bergen op Zoom, vettewarier, gezworen 1626, 1632 en deken 1624 van het schippersgilde, eigenaar van „de Oude Sale" en „de Witte Enge1" aldaar, = ***Jan Jacob Huybrechts Bloys,*** vermeld in § 4 sub 11.

Hieruit: de jonkheeren *Bloys van Treslong.*

§5. De „Bloisstee" onder Roosendaal.

Na het uitstapje in het Markiezaat van Bergen op Zoom verzoek ik den lezer mij weer te vergezellen naar de naburige Vrijheid van Roosendaal in de Baronnie van Breda, waar, zooals wij juist vernamen, de „gemeene erfgenamen" van de Bloisstede onze aandacht vragen. Ons gegeven is de reeds genoemde volmacht voor notaris Anthonis Molckman te Bergen op Zoom d.d. 27 October 1617 van ***Jacob Huybrechts,*** schipper, aan *Claes Adriaense Cril* te Roosendaal.

Het transport, waartoe deze volmacht strekte, vond plaats voor schepenen van Roosendaal op 1 December 1617 (Roosendaal R. no. 232). Verkoopers waren de erfgenamen van ***Sebastiaen Sebastiaens van Blois.*** Blijkens een procuratie d.d. 30 October 1617 voor notaris Jan 's Backers te Roosendaal was ***Mayke Adriaens Spronck*** erflaters moeder geweest. Voor een vierde part kwamen op de kinderen van Mayke Lamberts Ruys, huisvrouw van Lenaert Lenaerts Reyns, voor ren ander vierde part Adriaentken Lamberts, huisvrouw van Thomas Adriaens metser, terwijl voor de tweede helft een reeks erfgenamen compareerden, onder wie *Nicolaes Adriaens Cril,* mede krachtens de volmacht van ***Jacob Huybrechfs,*** voornoemd.

Op 30 December 1617 transporteerden de erfgenamen *Blois* andere landerijen onder Roosendaal (R. no. 232). Hierbij werden de comparanten, die bij de voorgaande akte voor de tweede helft optraden, onderscheiden in erfgenamen van heelen en halven bedde. De erfgenamen van heelen bedde waren allen nazaten van broers en zusters van erflaters grootvader ***Steven van Bloys;*** de erfgenamen van halven bedde stamden uit halve broers en halve zusters van dien Steven.

Deze groepen kunnen aan de hand van deze en eenige andere akten nader gerangschikt worden. In de akte van 12 Januari 1576 (Roosendaal R. no. 212) vindt men de erfgenamen van ***Pieter Sebasfiaens van Bloys*** en diens vrouw ***Merycken Mertens Gehuysen:*** de broers en zusters van weerszijden, casu quo bij plaatsvervulling hun kinderen. In de akte van 16 September 1611 (Roosendaal R. no. 228) compareerden de broers en zusters casu quo bij plaatsvervulling hun kinderen, van ***Steven Sebasfiaens van Bloys en*** diens huisvrouw.

Door vergelijking van deze akten kunnen wij uit de akte van 1576 elimineeren de familie van ***Merycken Mertens Gehuysen.*** uit de akte van 1611 de verwanten van de echtgenoote van ***Sfeven Sebastiaens van Bloys,*** terwijl dan de onderscheiding van heelen bedde en van halven bedde in de akte van 1617 uitwijst wie de kinderen waren van ***Sebastiaen***

van Bloys en wie de kinderen waren uit het andere huwelijk van Sebastiaens huisvrouw met ***Cornelis van der Donck.***

Ter besparing van hersengymnastiek vat ik de comparanten ***Bloys*** in een overzicht samen:

Sebastiaen Janse *van Blois*, **tr.** ***N. N.;*** zij hertr. ***Cornelis van der Donck;***

(N.B. Uit het huwelijk met Cornelis van der **Donck** sproot, onder meer, ***Maria Cornelisse van*** der ***Donck,*** die trouwde vóór 1572 met ***Nicolaas Adriaens Cril, die in 1617*** bij het transport van de Bloisstee mede als gemachtigde optrad van ***Jacob Huybreohts,*** schipper).

1. ***Jan Sebastiaens*** van ***Bloys,*** † vóór ***1574,*** tr. N. N.
   - ***Geertruyt Janse van Bloys,*** tr. ***Jaoob Huybrechts,*** schipper. a. b. e. d.
     - ***Jan Jawb Huybrechts,*** die zijn moedersnaam ***Bloys*** aannam.
2. ***Guydo Sebastiaens van Bloys,*** † na 1576, kinderloos. **a.**
3. Barbara ***Sebastiaens van Bloys,*** tr. ***Adriaan Cornelisse Gulden.*** **a.** b.
4. ***Pieter Sebastiaens van Bloys,*** † ± ***1575,*** tr. ***Merycken Mertens Gehuysen,*** † -vóór 1576, beide kinderloos. **a.**
5. ***Mynke Sebastiaens van Bloys,*** tr. ***Pauwel Claess. a.***
   1. ***Elisabet Pauwels,*** tr. ***Anthonis Geerta alias Post.***
      - ***Adriaentje Antheunis,*** **tr.** ***Balthasar Willems,*** in Niervaart. b. c. d.
   2. ***Neeltje Pauwels,*** tr. ***Dirk*** Jans, in Zwijndrecht. b.
      - ***Mayke Dirks,*** tr. ***Cornelis Adriaens Pluym,*** in Zevenbergen. c. d.
   3. ***Theuntje Pauwels,*** tr. ***Bastiaen Geerts Gelven,*** in Cillaarshoek. b. c. a.
6. ***Steven Sebastiaens van, Bloys,*** † na **1579,** tr. N. ***Ruys*** of van der ***Eyck.*** **a.**
   - ***Sebastiaen Stevens van Bloys,*** † 1605, secretaris van **Gastel,** tr. ***Maria Adriaen Philips Spronck.*** b.
     - ***Sebastiaen Sebastiaens van*** Bloys, † kinderloos vóór **1611. b. c. d.**

1. ***Jacob Adriaens Gulden,*** in Hoeven, † kinderloos. c. d.
2. ***Peter Adriaens Gulden.*** — een weeskind. c. d.
3. ***Tanneke Adriaens Gulden,*** tr. ***Adriaen Mathijs,*** in **Princenhage,** c. d.
4. ***Bartholomeus Adriaens Gulden.*** — Tamneke ***Bartholomeusdr.,*** tr. ***Nicolaes Adriaens Clop*** in Gastel. e. d.

De akte van 12 Januari 1576 wordt aangeduid met de letter **a,** de akte van 16 September 1611 met b, de akte van 30 December 1617 met **c,** en de akte van 1 December 1617 met de letter d.

Het blijkt, dat ***Truycken Jans*** en, uit hoofde der huwelijksgemeenschap, haar man ***Jacob Huybrechts,*** schipper, tot de erfgenamen behoorden bij plaatsvervulling van ***Jan Sebastiaens van Bloys.*** Een ***Truycken (Geertruyt) Jans*** kennen wij bij naam reeds als weeskind van dezen ***Jan Sebastiaens van Bloys,*** doordat in een akte van ***4*** Mei ***1574*** (Roosendaal R. no. 211) haar oom ***Pieter van Bloys*** als voogd voor haar occupeerde en bij de deeling van Pieter's nalatenschap op 12 Januari 1576 ((Roosendaal R. no. 212) haar oom ***Steven van Bloys.***

Uit deze legkaart volgt het bewijs, dat ***Truycken Jans,*** de huisvrouw van ***Jacob Huybrechts,*** paste in de groep nazaten van ***Sebastiaen Jansen van Bloys*** als dochter van ***Jan Sebastiaens van Bloys.*** Na den dood van haar neef ***Sebastiaen Sebastiaen van Bloys*** was zij de eenige naamdraagster Bloys van de aanvankelijk talrijke nazaten van haar grootvader, en dit verklaart, waarom de naam Bloys — in vrouwelijke lijn — is overgegaan op haar zoon ***Jan Jacob Huiberts,*** den stamvader der huidige jonkheeren ***Bloys van Treslong.***

Deze paragraaf leidt tot de volgende stamreeks:

1. ***Sebastiaen Janse van Bloys,*** gegoed ' onder Roosendaal, eigenaar van de Bloisstee, tr. ***N. N.;*** zij hertr. met ***Cornelis van der Donck.***

II. ***Jan Sebastiaens van Bloys,*** gegoed onder Roosendaal, betaalde a° 1573 nog cijns over een hem toebehoorende stede aldaar bij Calsdonck op den hoek naar Oudenbosch bewoond door Hans Maerlinck Ossetong, en van een erve op den hoek van de Hoogstraat naar Calsdonck „daer een huys placht te staan met de hoeve en landerijen" (Commissie van Breda no. 1033 Chijnsboek van Roosendaal, Nispen, Calsdonck, enz. ***1573—1580)*** ; tr. ***N. N.:*** beiden † vóór 1574.

III. ***Geertruyd Janse van Bloys,*** medeërfgenaam van de Bloisstee en andere goederen onder Roosendaal, tr. ***Jacob Huybrechts*** = ***Jacob Huybrechts,*** vermeld in § 5 **sub I**

Hieruit de jonkheeren ***Bloys van Treslong.***

§ 7. Het sluitstuk.

Toen ik in het oud-archief van het West-Brabantsche Hoeven doende was met de genealogie Coomans kwam ik onverwachts op het spoor van ***Sebastiaen Janse van Bloys*** (§ ***6*** sub 1):

a. Hoeven R. no. 86, 18 Augustus 1536 ***Sebastiaen van Bloys*** verhuurt zijn stede met zaailand voor vijf gulden per gemet 's jaars.

b. Hoeven R. no. 87, 27 Maart 1555 ***Jan van Bloys Sebastiaenssoene*** ende ***Pauwel Claessoene*** (zie het schema in § 6) verbinden een vierde part van voormelde stede.

c. Hoeven R. no. 86, 3 April 1538 ***Bastiaen van Bloys*** verbindt land aan de Heerenstraat voor een rente van vijf gulden 's jaars.

d. Hoeven R. nos. 90-91, 30 April 1539 ***Sebastiaan van Bloys*** koopt uit de nalatenschap van Pieter Thonisse Lamss. o.m. twee pispotten voor wintig stuivers, een schotel voor zevenentwintig stuivers en twee kussens voor zes guldens. (Had hij trouwplannen? M.).

In „Taxandria" wordt verhaald, dat ***Sebastiaen Janse van Bloys*** in den jare 1527 lid werd van de St. Jorisschutterij te Hoeven en op 1 October 1528 een aanstelling kreeg als

rentmeester over Oudenbosch, Ruckphen en Nieuwenbosch (jrg. 1920, blz. 205 en jrg. 1895, blz. 232). Een akte van 24 Januari 1564 (Roosendaal R. no. 2) noemt den nieuwen eigenaar der stede van wijlen ***Sebastiaen van Bloys*** onder Calsdonck-Roosendaal, maar hij moet al verscheidene jaren eerder overleden zijn, aangezien in 1555 zijn weduwe, ***Elisabeth Anthonis*** *Joosdr.*, voor schepenen van Etten optrad. Deze vrouw houd ik voor een dochter van ***Anthonis Joossone genaamd Rijcken,*** die, met zijn echtgenoote Anthonia Cornelisdr., op 9 Januari 1553 testeerde voor notaris Cornelius Leeuwen te Etten. Hierbij merk ik op -- zulks in tegenstelling met gedrukte stamreeksen — dat uit ***Anthonis*** *Joosz.* ***Rijcken*** de tegenwoordige familie ***Pels Rijcken*** stamt; de aandacht verdient nog in dit verband het zegel van *Joos* ***Thonisz Rommens,*** op 21 Mei 1516 schepen van Hoeven binnen de palen van Etten: in een randschrift een toren, helmteeken een vogel (R.A. 's-Hertogenbosch, collectie aanwinsten 1913). Maar de groep (of de groepen) der Anthonis Joosz. en Joos Anthonisz. is nog een niet ontwarde kluwen, een afzonderlijke studie waard!

Opnieuw diende mij het geluk, toen ik ten rijksarchieve in 's-Hertogenbosch inzage nam van een doos charters uit Roosendaal. Aan twee charters had de oorkonder, ***Sebastiaen van Bloys,*** schepen tot Rosendale, zijn zegel gehecht: het zegel van 17 December 1540 is verloren gegaan, het zegel van 5 Mei 1539 vertoont — hoewel zwaar geschonden — in renaissancestijl fragmenten van het volle wapen Bloys van Treslong: Dalem met het vrijkwartier Chatillon, helmteeken een zwanenkop tusschen een vlucht; aan de onderzijde vergezeld van de overblijfselen van een randschrift! De schepen ***Sebastiaen*** *Janse* ***van Bloys*** getuigt met dit wapen, dat hij zich rekende tot het geslacht Blois der heeren van Treslong. Echter, men speurt geen spoor van riddermatigheid bij Sebastiaen en zijn naaste verwanten. Van belang voor nadere verkenning was het feit, dat ***Sebastiaen*** een Guy tot broer (vermeld in § 3) en een Guy tot zoon gehad heeft, een naam, die eigen was aan het riddermatige geslacht. ***Sebastiaan*** was de zoon van zekeren ***Jan.*** Bij de Poortvlieter tienden noemden wij in staak A 11 ***Guydo van Bloys van Treslong,*** knape, heer van Moerendale onder Nispen, overleden omstreeks 1475, die, naast een wettigen zoon ***Jan,*** een gelijknamigen bastaard ***Jan*** nagelaten heeft. Nu ruiken wij lont: deze ***Jan de bastaard*** voldoet aan alle vereischten om te kunnen worden aangemerkt als vader van de Roosendaalsche gebroeders Guy en ***Sebastiaan.*** Hij stamde uit de Treslongs, heette Jan, had een vader Guy, was niet riddermatig, had den passenden leeftijd, hoorde van huis uit thuis in de Vrijheid Roosendaal, namelijk te Nispen. Een tweetal akten vormden tenslotte met al deze feiten en omstandigheden het overtuigend bewijs. De eene akte op 13 October 1474 gepasseerd voor deken en kapittel van Oudmunster (no. 827) houdt in, dat ***Guido de Bloys,*** knape, twintig gemet uit zijn portie van negentig gemet tienden in Poortvliet bestemde tot duarie en vruchtgebruik voor zijn natuurlijken zoon ***Johannes bastardus de Bloys,*** waarvan kantmelding gemaakt is op Guy's titel van aankomst d.d. 8 December 1435. Aan de tweede der bedoelde akten ontleen ik: „op huyden (28 April 1513) com-„pareert ***Jan van Treslong,*** schiltknape, woenachtich in den „Haghe (zie § 2 tak A ad b), bekent den verkoop ten be-„hoeve van Willem van Bouckhorst van drie vierde uit „twintig gemeten thienden, gelegen in het dorp van Poort-„vliet, diewelcke nu ter tijt een ***Jan de bastart van*** *Beloys* „*alias* ***van Treslonge, wonende*** binnen den dorp e

„v an Roosendaal in Brabant in bruycwaer zijn „leven lanck besittende is en die voornoemde *Jan* ***van Tres-Jong*** ende syne voorsaten te leen gehouden hebben gehadt „met meer andere gemet thienden tot XC gemet toe, die „wijlen joncker ***Jan van Beloys*** houdende ende besittende „was van St. Salvator (= Oudmunster) te Utrecht. Hierover „stonden ook ***Lodewijk*** en *Jaspar* (vader van ***Willem,*** den „watergeus) ***van Treslong,*** respectievelijk de oudste en twee-„de zoon van verkooper." (Willige Condemnatiën van het Hof van Holland no. 1264 folio 104, juncto sententie van het Hof no. 485 akte 101 d.d. 26 Januari 1506).

Thans kunnen wij de balans opmaken. Wij hebben de methode gevolgd van opsporing eener genealogie langs den weg van onroerend goed. Voor Bloys liep deze weg via de Poortvlieter tienden, de Crampenhoeve, het Pannenhuis, de Salm, de Witte Engel en de Bloisstee. Deze methode bracht een wiskundig zeker bewijs, alleen het sluitstuk was van ander kaliber, maar bood toch overtuigend bewijs. Tusschen de dynasten van Blois en de in 1815 geadelde familie Bloys van Treslong zijn niet alle schakels achttien karaats: tweemaal bastaardij en daarna een voortzetting in vrouwelijke lijn. Van een wettige afstamming langs den rechten mansstam — welke een adelserkenning zou rechtvaardigen — is geen sprake, maar, getoetst aan de normen van destijds, ontleenen de jonkheeren ***Bloys van*** *Treslong* familierechtelijk wel verantwoord hun naam aan het oude geslacht.

Het gelijk was op 8 October 1719 te Oudenbosch dus aan de zijde van den bruidegom *Cornelis* ***Bloys,*** toen zijn voogd hem de naamstoevoeging de Treslong betwistte. De rechtzetting van den stamboom van de jonkheeren Bloys van Treslong gaat in zooverre dan ook gepaard met herstel van de miskende overlevering, dat zij behooren tot de nazaten van de dynasten van Blois.

Wij geven tot besluit de gevonden filiatie:

1. Guydo van *Bloys* van Treslong, knape, † ± 1475, heer van Moerendalo onder Nispen (= Guydo 11 van staak A in § 2); had een bastaard:

II. Jan de bastaard *van Bloys alias van Treslonge,* † na 1513, gegoed en wonende te Roosendaal.

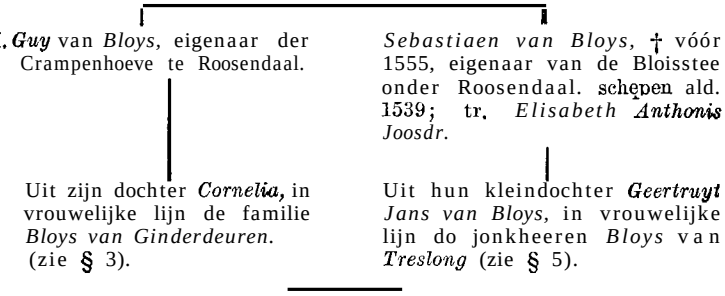

De Van Rensselaer's in Nederland,

door MR. W. DE VRIES.

A. Inleiding.

§ 1. „Van enen Bloede".

Onder de z.g. „Knickerbocker-families" (d.w.z. die Amerikaanse geslachten, die afstammen van Nederlandse kolonisten uit de XVIIde eeuw) nemen de New-Yorkse Van Rensselaer's van oudsher een belangrijke plaats in. Hun gemeenschappelijken stamvader op Amerikaansen bodem vinden zij in den persoon van *Jeremias* ***van Rensselaer*** (1632—

1674), wiens vader, de Amsterdamse juwelier ***Kiliaen van Rensselaer*** (1586—1643), in 1630 in het Oosten der tegenwoordige Verenigde Staten een volksplanting stichtte aan de „Noordriviere" (den huidigen Hudson). In tegenstelling met andere particuliere nederzettingen in diezelfde omgeving werd Kiliaen's volksplanting (sedert 1632 naar haar stichter Rensselaerswyck genoemd) op den duur een succes, niet het minst door Kiliaen's voortreffelijke zorgen, Zelf heeft hij zijn Amerikaanse schepping nimmer bezocht, maar verschillende zijner kinderen hebben zich voor korten of langeren tijd in Rensselaerswyck opgehouden en er persoonlijk aan het maatschappelijk leven leiding gegeven. Twee zonen — Jeremias hierboven genoemd, en Nicolaes — zijn in de Nieuwe Wereld gehuwd en gestorven. Nicolaes had geen nakomelingschap, maar Jeremias is vader geworden van o.a. vier zonen. De oudste, die den naam van zijn grootvader kreeg en van 1663—1719 leefde, en Hendrik, zijn broer (1667—1740), waren de eersten van de Amerikaanse Van Rensselaer's, voor wien de Nieuwe Wereld geboorte- én vaderland was. Terwijl Kiliaen de stamvader werd van de z.g. „Manor House Branch" der Van Rensselaer's, werd Hendrik dat van den tak Claverack (Greenbush) .

In tegenstelling met hun broers Jeremias en Nicolaes zijn Kiliaen's andere zonen na een verblijf van enkele jaren in Rensselaerswyck, op den duur allen weer teruggekeerd naar het moederland. Richard, de jongste, werd burgemeester' en tresorier te Vianen. Uit hem sproot een tak, die in 1819 in mannelijke lijn uitstierf door den dood van den Nijkerker ***Jeremias van Rensselaer*** (1758— 1819). Volgens zijn testament zou hij bij het opmaken daarvan geen andere familieleden meer hebben gehad, dan zijn Amerikaanse verwanten. In werkelijkheid evenwel is zijn achternicht ***Johanna Jacoba Sara van Rensselaer*** eerst elf jaren na hem overleden. Als achterkleindochter van Jeremias' oud-oom ***Anthony van Rensselaer*** behoorde zij tot den Nederlandsen tak van Jeremias' geslacht. Twee van haar zonen voegden den familienaam hunner moeder vòòr dien van hun vader, (Jhr. Mr. ***Jan) Botvier,*** waardoor de gecombineerde geslachtsnaam Van Rensselaer Bowier werd geschapen. Terwijl het huwelijk van den oudsten zoon Jhr. Hugo Jan Jacob (1819— 1884) kinderloos bleef, sproten uit dat van den jongsten, vice-admiraal Jhr. Maarten Wilhelmus (1822-1889) o.a. twee zonen, waarvan alleen de oudste, naar zijn oom Hugo Jan Jacob genoemd (1865—1930), het geslacht voortzette. Zijn zoon, Jhr. Wilhelmus Marten (geb. 1899), vertrok naar het land, waar reeds sinds het midden der XVIIde eeuw een tak der Van Rensselaer's bloeide. Het Nederland's Adelsboek 1940 deelt van hem mede, dat hij toen woonde in Texas (U.S.A.); uit zijn in 1922 gesloten, doch later door echtscheiding ontbonden huwelijk werden geen kinderen geboren. Hij en zijn oom, Jhr. ***Marten Wilhelmus Marinus Magdalenus van Rensselaer Bowier*** (geb. 1875), waren dus in 1940 nog de enige naamdragers Van Rensselaer, die in Nederland waren geboren. Zo vormt de geschiedenis van dezen geslachtsnaam een merkwaardige illustratie van Nederlands-Angelsaksische bloedverwantschap. Oorspronkelijk van zuiver Nederlandse herkomst, in de XVIIde eeuw naar Amerika overgebracht, is deze naam daar tot hoog aanzien gekomen. Daarnaast bleef hij ook in ons land in ere. In het begin van de XIXde eeuw dreigde hij hier evenwel door uitsterving verloren te gaan. Om dit te voorkomen voegden twee [1]) nakomelingen van den Engelsen ritmeester Raphael Boyer (†1623), beiden zonen uit het huwelijk van een Jhr. Bowier en de laatste der Nederlandse Van Rensselaer's, den naam van hun moeder bij dien van hun vader. Nederlanders, Amerikanen van Nederlandsen oorsprong en Nederlanders van Engelse herkomst hebben dus allen tesamen den naam Van Rensselaer dien luister vereerd, die thans nog aan den klank daarom is verbonden.

[1]) Zie het Maandblad „De Nederlandsche Leeuw" LVI (1938), kol. 79 en dg.

§ 2. Vroegere publicaties,

De Amerikaanse Van Rensselaer's, ***trots*** op hun oud-Nederlandse herkomst, hebben er naar gestreefd de herinnering daaraan in druk vast te leggen. Zo heeft in 1888 de Amerikaanse predikant Maunsel van Rensselaer hetgeen hij van zijn geslacht wist, samengevat in een publicatie, getiteld „Annals of the van Renselaers in the United States". De belangstelling voor dit geslacht werd wederom aangewakkerd toen in 1908 A. J. F. van Laer zijn werk „The Van Rensselaer-Bowier manuscripts" [2]) in het licht gaf, later gevolgd door zijn publicaties „Correspondence of Jeremias van Rensselaer", en „Correspondence of Maria van Rensselaer". Nadat daarop in 1937 van de hand van S. G. Nissenson onder den titel „The Patroon Domain" te New-York een interessante, geschiedkundige studie over Kiliaen van Rensselaer's schepping, de kolonie Rensselaerswyck, was verschenen, waarin allerlei gegevens over de oudste Van Rensselaer's in de Nieuwe Wereld waren vervat, publiceerde tenslotte in 1940 Ir. William J. Hoffman in ***een*** studie, getiteld „An armory of American families of Dutch descent", een artikel „Notes on the pre-American genealogy of the Van Rensselaer-family with notes on the van Wenckum, Pafraet, van Byler and van Wely-families; ancestral lines of the Van Rensselaer-family in America". [3])

Hierbij vergeleken kan de Nederlandse belangstelling voor de Van Rensselaer's en hun volksplanting uit de XVIIde eeuw maar matig worden genoemd. Eerst Mr. N. de Roever heeft in zijn, in 1890 in het tijdschrift „Oud-Holland" verschenen studie „Kiliaen van Rensselaer en zijne kolonie Rensselaerswyck" gepoogd recht te doen wedervaren aan de nagedachtenis van dezen groten, maar door zijn latere landgenoten nagenoeg vergeten kolonisator. Enige, zij het weinige, mededelingen ***over*** Kiliaen's voorgeslacht vindt men in die studie vermeld; gegevens over zijn nakomelingschap zal men erin uiteraard noch zoeken, noch vinden. Daarna verschenen studies, door Hoffman in het kort vermeld, bevatten over de Van Rensselaer's in Nederland nauwelijks iets van genealogische waarde. Alleen Elias' „De Vroedschap van Amsterdam 1578— 1795" vertelt nog iets over Kiliaen's nakomelingen, doch te weinig om daaruit een genealogie samen te stellen. Het merkwaardige feit doet zich dan ook voor, dat men voor gegevens over de Nederlandse Van Rensselaer's voornamelijk op Amerikaanse bronnen is aangewezen!

Onder deze omstandigheden is bij schrijver dezes het verlangen ontstaan in de geschetste leemte enigszins te voorzien. Het materiaal werd verzameld, toen Nederland nog zuchtte onder den Duitsen bezetter. De stof werd geschift en

[2]) Van Rensselaer Bowier manuscripts, being the letters of Kiliaen van Rensselaer 1630—1643, and other documents, relating to the colony of Rensselaerswyck (Albany, 1908).

[3]) New-York Genealogical and Biographical Record LXXI (1940), blz. 129 en vlg. Dit artikel zal hieronder voortaan aangehaald worden als „Hoffman".

geordend in den laatsten oorlogswinter van 1944—'45, en onmiddellijk na de bevrijding werd het artikel geschreven. In de jaren, die sedertdien zijn verlopen, kon de genealogie op sommige punten nog aangevuld worden. Daar met de Van Rensselaer's in de Verenigde Staten geen contact opgenomen kon worden, toen het artikel werd samengesteld, is de inhoud van deze publicatie uitsluitend geput uit Nederlandse bronnen, voor het grootste deel berustend op het Rijksarchief Arnhem [4]). Evenwel zijn ook een aantal gegevens ontleend aan bescheiden, die bewaard worden op het Amsterdamse gemeente-archief. Schrijver dezes stelt het ten zeerste op prijs den heer A. *van* Marle, die te Amsterdam vele gegevens bijeenzocht, voor zijn moeite zijn hartelijken dank te betuigen.

§ 3. De Renselaar.

De naam Van Rensselaer [5]) is ongetwijfeld een herkomstnaam, ontleend aan de thans nog bestaande kapitale hofstede „de Renselaar" in de buurschap Hell onder Putten. Beernink [6]) heeft haar ligging omschreven als „palend aan de groote heide van Helderveld, waardoor bedoeld goed van Kruishaar gescheiden wordt, en liggende halverwege Nijkerk en Putten". Het erf was oorspronkelijk een volschuldig-eigen goed van de abdij van Elten [7]), m.a.w. een horig erf van genoemde abdij, waarvan de bezitters — tenzij zij uitstel („oprukking") hadden verkregen — behoren moesten tot de volschuldig eigenen, d.w.z. de meest onvrije klasse der Veluwse horigen [8]). Dank zij de vrijgevigheid van haar stichter, Wichman, graaf in Hameland, bezat de Eltense abdij sedert de tweede helft van de Xde eeuw o.m. talrijke goederen in de omgeving van Putten. en men krijgt den indruk, dat ook het terrein, waarop de Renselaar ligt, van oudsher tot deze goederen behoord heeft. Beernink, en op zijn voetspoor ook Hoffman [9]), zijn zelfs van oordeel geweest, dat de Renselaar al vermeld wordt onder de goederen, welke de vrome Fries Folker in 855 heeft geschonken aan het klooster te Werden [10]); volgens Beernink zou het erf geïdentificeerd moeten worden met de in de betreffende acte genoemde „villa, qu(a)e dicitur Rentilo". De juistheid van die mening betwijfel ik echter. Afgezien van het feit, dat aan genoemd klooster niet de „villa Rentilo" zelf, maar de tot die „villa" behorende „byvanck" (comprehensio) geschonken werd. merk ik op, dat „villa" in de Middeleeuwse bronnen de Latijnse naam was voor een complex boeren-hoeven, die economisch en juridisch een zekere eenheid formeerden, m.a.w. voor wat later een „buurschap" genaamd werd. Van het bestaan hebben van zulk een buurschap, die Renselaar heette, is ons geen enkel bewijs overgeleverd; de Renselaar schijnt steeds één boeren-erf te hebben gevormd [11]); de „maalschap" (buurschap) waartoe zij behoorde en waarvan zij in zekeren zin het middelpunt vormde, was de maalschap van het Hellerveld [12]). Daarenboven zijn de goederen van het klooster van Werden later met die van de abdij van Paderborn (Abdinkhof) verenigd, en indien de Renselaar in 855 aan Werden geschonken zou zijn, zouden wij het niet als Eltens goed vermeld kunnen vinden (tenzij het later vervreemd *was,* waarvan ons geen bewijs heeft bereikt [13]). Beernink is vermoedelijk tot zijn gelijkstelling gekomen door de mening, dat Rentilo en Renselaar dezelfde betekenis („eene boom- en boschrijke streek, waarin zich herten ophielden") zouden hebben gehad. Doch „lo" betekende „bos", en Jaar" was meestal de naam voor een grasrijke plaats. al komt het woord ook wel voor in verbinding met bepaalde bomen of struiken. Misschien sla ik de plank niet al te zeer mis, wanneer ik vermoed, dat de Renselaar in oorsprong een grasriik terrein was, dat door zijn ligging te midden van de kale, zandige heiden reeds betrekkelijk vroeg in cultuur is genomen, en behalve aan deze natuurlijke gesteldheid mede zijn naam dankt aan zekeren Rense [14]), die dit terrein heeft ontgonnen.

Voor zover men daaraan in de bovengenoemde litteratuur de aandacht gewijd heeft, blijkt men steeds aangenomen te hebben, dat het geslacht der Amerikaanse en Amsterdamse Van Rensselaer's eeuwenlang op de Renselaar woonde, vóórdat in de eerste helft van de XVIIde eeuw Kiliaen, de juwelier-kolonisator. zich te Amsterdam vestigde. Inderdaad komt de naam der Van Rensselaer's (Van Renseler's) reeds voor in bronnen uit de XIVde en XVde eeuw. Of echter deze Van Renseler's uit het einde der Middeleeuwen inderdaad tot Kiliaen's voorgeslacht hebben behoord, is m.i. geenszins zo zeker als doorgaans wordt aangenomen. Ik kom op die kwestie hieronder nog terug, maar wil reeds thans, om misverstand te voorkomen. uitdrukkelijk opmerken, dat gelijkheid van naam bij boerengeslachten in vroegere tijden dikwijls eer heeft berust op bezit van hetzelfde goed, dan op directe verwantschap.

§ 4. De Van Rensselaer's in de XIVde en XVde eeuw.

Volgens Beernink zouden de Van Rensselaer's allen afstammen van zekeren *Obert van Renseler,* die als bezitter van het aan de abdii van Elten horige „quet to Renseler" voorkomt in een uit het einde van de XIVde eeuw daterend Tynsboek van Elten [15]). Hij was als zodaniq tynsplichtig in den Eltensen „Hof tot Appel" (onder Nijkerk) en voorts verplicht tot betaling van een jaarlijksen grondcyns van vier malder rogge en één malder gerst: Beernink hield hem voor

4) Voor zover niet, uitdrukkelijk anders vermeld wordt, berusten alle in de noten vermelde archiefbronnen in het Rijksarchief Arnhem.

5) In de Veluwse bronnen vindt men nimmer den uitgang „-laer", maar steeds „-ler" (Van Renseler, Rentzeler, Renxler, Renxeler of Renzeler).

6) G. Beernink, De geschiedschrijver en rechtsgeleerde Dr. Arend van Slichtenhorst en zijn vader Brant van Slichtenhorst enz. (Werken der Ver. Gelre no. 12), blz. 140. Deze studie zal hieronder worden aangehaald als „Beernink".

Belangstellenden kunnen de te midden van hoogopgaand geboomte schilderachtig gelegen hofstede het beste bereiken door gebruik te maken van het fietspad, dat Nijkerk met Putten verbindt.

7) Als zodanig wordt het reeds vermeld in het oudste, uit het einde der XIVde eeuw daterende tynsboek van Elten (Nieuw archief voor kerkelijke geschiedenis 11 (1854), blz. 161). Als volschuldig-eigen goed van de Eltense abdij komt het ook voor in 1445 (Gerichtssignaat Veluwe — hieronder voortaan aan te halen als G.S.V. — Inv. no. 12, fol. 49) en 1456 (Versl. en Meded. der Ver. tot uitgaaf der bronnen v. h. Oud Vaderl. Recht, dl. IX (1944), blz. 149).

8) Zie wat dit betreft mijn artikel „De gerichtslieden van Veluwe en Veluwezoom" in „De Ned. Leeuw" LIX (1941), kol. 211 vlg., in het bijzonder kol. 218, § 7.

9) Beernink, t.a.p. blz. 142; Hoffman, t.a.p. blz. 129-131.

10) Sloet, Oorkondenboek van Gelre en Zutphen, no. 45.

11) Wel moeten er reeds vóór het einde van de XIVde eeuw delen van afgesplitst zijn. Vergel. het oudste tynsboek van Elten (bron vermeld in aant. 7, blz. 136 en 161): „Lizeke des greven dochter (oer) guet (en) is wt Renseler gekomen".

12) Bij de Renselerberg in de nabijheid werd oudtijds op Mei-avond en St. Marten de „maalspraak" — de vergadering van de „malen" — van Hellerveld gehouden, die daarna op de Renselaar werden onthaald.

13) De Renselaar was reeds vóór den door Hoffman (t.a.p. blz. 130) vermelden verkoow der Werdense goederen (in 1559) bezit van de abdij van Elten. Zie ook aant. 7.

14) Vergel. J. J. Graaf, Nederlandse doopnamen naar oorsprong en gebruik (1915), no. 630.

15) Bron vermeld in aant. 7, blz. 135 en 137.

den vader van zekeren *Wolter van Renseler, dien* hij ±1440 vermeld had gevonden [9]). Zelf ontmoette ik dezen Wolter in de Veluwse qerichtssignaten in acten uit de jaren 1441—1458 [16]). In 1442 deelde hij mede, dat hij een zoon was van een *Obert van Renseler,* gehuwd met een *Golden* [17]). Deze Obert zou in het bezit zijn geweest van het aan den hertog horiqe erf Zwarte Ghermansgoed onder Nijkerk. Toen hij overleed, was Wolter noq minderjarig; Wolter verliet daarna het land, en verbleef in het Sticht gedurende een vijf à zes jaren, om bii zijn terugkeer in 1441 te bemerken, dat zijn vaderlijk erf het Zwarte Ghermansgoed (of „dat quet te Bleyden"), inmiddels buiten zijn voorkennis in andere handen geraakt was [18]). Deze ontdekking leidde tot een proces, waarover in het qerichtssiqnaat van de Veluwe enige acten voorkomen, zonder dat wij den afloop vernemen.

Was nu Obert, de vader van Wolter en de bezitter van het Zwarte Ghermansgoed, werkelijk, zoals Beernink qemeend heeft, identiek met zijn naamqenoot, die als gebruiker van de Renselaar wordt vermeld in het Eltense tynsboek? Ik meen het te moeten betwijfelen. Wel kan een eenvoudige berekening ons aantonen, dat Wolter's vader inderdaad in het einde van de XIVde eeuw moet hebben geleefd. Immers wat Wolter ons meedeelt, stelt boven elken twijfel, dat hij tussen de 20 en 30 jaren oud zal geweest zijn, toen hij naar Gelderland terugkeerde: vermoedelijk zal hij dus tussen 1410 en 1420 het levenslicht hebben aanschouwd. Waarschijnlijk waren er, behalve Wolter, nog drie andere kinderen, want uit de acten uit 1442 [17]) blijkt, dat Wolter voor niet meer dan een vierde gedeelte gerechtigd was in het Zwarte Ghermansqoed. Een aantekening uit 1441 [19]) brengt ons met één dezer kinderen — een zuster *Bye,* gehuwd met een *Meynte van Waller* — in kennis. Ongetwijfeld was zij identiek met de Bye van Waller, die voorkomt in het Veluwse Klaarboek 1444—1461, en wel in het deel, dat de „wedersproken oordelen" bevat uit de jaren 1457 en 1461 [20]). Zij had toen een volwassen zoon Evert, en zal dus in of omstreeks het begin van de XVde eeuw zijn geboren. Dat alles wijst er dus op. dat Obert, de vader van Bye en Wolter van Renseler, qeleefd zal hebben in het einde van de XIVde- en in het begin van de XVde eeuw. Dat ik desondanks meen hem niet te mogen identificeren met den Obert, die in het uit dien zelfden tijd daterende tynsboek van Elten vermeld wordt, vloeit voort uit het feit. dat blijkens mededeling van Prof. Dr. D. Th. Enklaar te Utrecht het stuk, waarin Obert van Renseler voorkomt onder de tynsgenoten „in den hoff to Appel", het afschrift vormt van een oudere lijst, waarvan het origineel op het Staatsarchief te Düsseldorf bewaard is gebleven en die uit de eerste helft van de XIVde eeuw moet dateren. M.a.w.: die in genoemden hof tynsplichtige Obert moet ruim een halve eeuw vroeger geleefd hebben, dan Beernink gemeend heeft. De gegevens in het Eltense tynsboek wekken den indruk, dat na hem de Renselaar in het bezit is gekomen

16) G.S.V. Inv. no. 11, fol. 3, 5, 41, 88vso, 89, 122vso; no. 12, fol. 43vso, 22: no. 13, fol. 115vso, 207vso; no. 14, fol. 149.

17) G.S.V. Inv. no. 11, fol. 88vso, 89 en 104.

18) G.S.V. Inv. no. ll. fol. 49vso. 88vso en 89. Het erf heette (later) ook wel Knuytergoed (Gelre XV (1912), blz. 127).

19) G.S.V. Inv. no. 11, fol. 5vso. Zie ook fol. 3 en 103.

20) Klaarboek, Inv. no. 3, fol. 176vso tot 266. Bye komt hierin voor op fol. 252 en 252vso. Zie ook E. Heringa, Tynsen op de Veluwe (diss. Leiden, 1931) II (Bijlagen) blz. 26 no. 26, waar deze klaring ten onrechte gedateerd is op 1444. Bye werd aangesproken als bezitster van het „horige erve Waller, gelegen in den kirspel van den Nyenkirck". Haar man was dus toen blijkbaar overleden. Bye zelf deelde mede, dat zij een „borgersche (was), woenafftich tot Herderwiick".

van zekeren Gise (Giisbert), die in de betreffende aantekening uitdrukkelijk „Oberts soen" wordt qenoemd [21]). Men vindt deze mededeling onder het hoofd „Dit sin die eyghen quede der Abdien van Elten en al die lude, die die guede hebben man en wijf sullen na den gueden horen en eyghen wesen" in een opsomminq van de „eyghen guede in den kirspel van Putten", en wel in dat deel van het tynsboek, dat onqetwijfeld gegevens bevat uit het einde der XIVde (en zelfs deels uit het begin van de XVde [21a])) eeuw. Vergelijkt men nu deze opsomming met een lijstje uit het eerste gedeelte over „stedicheit in den kirspel van Putten" [22]), dan blijkt het, dat beide lijsten bijna geheel identiek zijn. Een voor ons evenwel zeer belangrijk verschil is, dat in de eerste lijst nog de naam van *Obert van Renseler* voorkomt, en in de latere Gise de plaats van zijn vader heeft ingenomen. Ik leid eruit af, dat Obert, de vader van Gise, overleden zal zijn vòòr het einde van de XIVde eeuw, en dit sluit dan uit, dat hij de vader kan geweest zijn van Bye en Wolter.

Afgezien hiervan echter is het ook overigens weinig waarschijnlijk, dat Obert, die reeds in het einde van de XIVde eeuw een volwassen zoon (Gise) moet hebben gehad, nog in het begin van de daaropvolgende eeuw vader geworden zou zijn van enige kinderen. Dit laatste klemt noq te meer. wanneer wij bemerken, dat Obert's zoon Gise reeds ±1390 vader geweest moet zijn van (o.a.?) twee zonen. Het toeval wil nl., dat wij over (een deel van) Gise's nakomelingschap tamelijk wel ingelicht zijn. De betreffende gegevens kunnen als volgt in het kort samengevat worden:

II. *Gise Obertssoen van Renseler,* eigenman en bezitter van het horige goed de Renselaar onder Putten. Hij was vader van

a. *Berwe* (of *Berwyn) Gysenst van Renseler,* vermeld onder Barneveld (1431) [23]) en Nijkerk 1434—1452 [24]); burger van Harderwijk (4 Sept. 1439) [25]); bezat (tesamen met zijn broer Gelys) „Abelen Everwynsoensgoed" onder Nijkerk [26]) en vier morgen aldaar gelegen in „Heyn Roestsland".[27]).

b. *Gelys,* volgt onder 111.

111. *Gelys Gysensz van Renseler,* broeder van Berwe voornoemd [28]), vermeld te Nijkerk 1434-1452 [29]), burger van Harderwijk (4 Sept. 1439) [25]), bezat (tesamen met zijn broer Berwe) „Abelen Everwynsoensgoed" onder Nijkerk en de vier morgen in „Heyn Roestsland". Hij was vader van

a. *Gysbert,* volgt onder IV.

21) Bron vermeld in aant. 6, blz. 161: „dat g(uet) to renseler dat Obertssoen Gise h(evet)".

21a) Zie bijv. de uitgave van Kist, blz. 155 en 163 vlg.

22) t.a.p. blz. 135.

23) G.S.V. Inv. no. 8, fol. 226vso.

24) G.S.V. Inv. no. 10, fol. 121; no. 11, fol. 27; no. 13, fol, 6vso en 208vso

25) 'Navorscher 1933, blz. 79.

26) Dit goed was in 1399 van de horigheid gevrijd. Zie Tynsboek Veluwe, Hertog. Archief, Inv. Nyhoff no. 39e, register no. 47 (voortaan aan te halen als „oudste tynsboek"), fol. 59vso en XXVIIIvso.

27) Oudste tynsboek, fol. 77.

28) G.S.V. Inv. no. 11, fol. 121vso; idem no. 12, fol. 109vso, 125, 151, 177vso; idem no. 13, fol. 116vso; oudste tynsboek, fol. 77; Navorscher 1933, blz. 79.

29) G.S.V. Inv. no. 10, fol. 109; no. 11, fol. 27; no. 13, fol. 6vso en 208vso.

IV. **Gysbert** *(Gelysz* [30]*)* ***van Renseler,*** bezat na zijn vader en oom het „Abelen Everwynsgoed" en de vier morgen in „Heyn Roestsland" onder Nijkerk [31]), alsmede ander goed aldaar [32]). Hij was vader van:

a. *Berwe,* volgt onder V.

V. ***Berwe*** *Gysbertsz van Renseler,* burger van Harderwijk (146.5) [33]), bezitter van het erf „de Cleyne Maet" onder Nijkerk [34]); † vóór of in 1467 [35]); tr. *Encke N. N.* [36]), † in of na 1483 [36a]). Zij hertr. in 1468 *Melis* **Hunynck** [36]), die met Berwens kinderen de tyns betaalde van „Abelen Everwynsoensgoed" en van twee morgen in „Heyn Roestsland" [37]).

Berwe en Encke waren de ouders van vier kinderen [38]), waarvan bekend:

a. ***Trude*** *Berwensdr. van Renseler (Renxler)* [34]), bezat tesamen met haar zuster Besselken het goed „de Cleyne Maet" onder Nijkerk [39]); zij tr. (vermoedelijk) Harderwijk 13 (morgengave 14) [39a]) Januari 1492 *Claes Arntsz.*

b. *Besselken Berwensdr. van Renseler (Renxler)*[34]), bezat tesamen met haar zuster Trude „de Cleyne Maet" onder Nijkerk [39]).

en voorts misschien:

c. ***Gysbert van Renseler,*** geestelijke (1474) [40]), lid van het St. Jorisgilde te Harderwijk (1480) [41]); pastoor te Putten (1480) [42]).

Toen *Encke, Berwe Gysbertsz van Renseler's* weduwe, in 1468 met *Melis* ***Hunynck*** hertrouwde, waren haar kinderen nog minderjarig [38]). Nemen wij aan — zuiver **veronderstellenderwijs** — dat hun vader nog jong was, toen hij overleed, dan kunnen wij zijn geboorte op ± 1440 vaststellen. Zijn grootvader Gelys zal dus zeker niet na 1390 het levenslicht hebben aanschouwd: ja, het ligt voor de hand, dat hij waarschijnlijk nog eerder zal zijn geboren. De geboorte van *Gise* ***Obertsoen, Berwens*** overgrootvader, moet dus omstreeks het midden van de XIVde eeuw plaats hebben gevonden. Ook langs dezen weg komen wij dus tot de conclusie, dat **Obert,** de vader van Gise (Gijsbert), niet identiek zal zijn geweest met zijn naamgenoot, den vader van **Wolter.**

Tenslotte kunnen wij voor het bovenstaande nog op andere wijze bevestiging krijgen. Het verdient nl. de aandacht, dat de Eltense lijst van tynsgenoten in den **Appelsen** hof, behalve den reeds vaker genoemden **Obert** (of Oetbert) van Renseler, ook nog een Coep *van* ***Renxler*** vermeldt. Welnu: in een door Van Doorninck uitgegeven rol van een Veluwse schatting uit het begin van de XIVde eeuw (± 1326) vinden

30) Oudste Tynsboek, fol. 59vso en XXVIIIvso.

31) Zie aant. 30 en 27, alsmede Tynsboek Veluwe, Hertog. archief, Inv. Nijhoff no. 39e, register no. 49 (voortaan aan te halen als „tweede tynsboek"), fol. 88.

32) Tweede tynsboek, fol. 108vso.

33) Navorscher 1933, blz. 87.

34) Oudste tynsboek, fol. 46 en X; tweede tynsboek, fol. 69vso.

35) Recognitieboek Harderwijk (voortaan aan te halen als Rec. Boek) 1466—'78, fol. 34vso.

36) Rec. Boek a.v., fol. 34vso, 36 en 36vso.

36a) G.S.V.. Inv. no. 17. fol. 71. *Encke* wordt hier vermeld met „beyde hoer kinderen; die zy by Boeren voirman had". Wellicht waren de andere twee dus reeds overleden,

37) Zie aant. 27 en 30.

38) Rec. Boek a.v., fol. 34vso en 36vso.

39) Tweede tynsboek. fol. 69vso.

39a) Rec. Boek 1479—'97, fol. 167vso.

40) Rec. Boek 1466—'78, fol. 146.

41) Wapenheraut 1897, blz. 15.

42) Beernink a.w., blz. 142.

wij onder de Eltense horigen „in die cloft [43]) van Putten" eveneens een *Cope van Renxler* [44]) en *Obert van Renseler* [45]) genoemd. Hierdoor wordt dus ons vermoeden over den tijd, waarin de in het tynsboek vermelde **Obert** geleefd heeft, nader bevestigd. Van belang is voor ons voorts het feit, dat in de Gelderse schatting Coop en **Obert** elk apart voor verschillende bedragen waren aangeslagen, hetgeen erop wijst. dat zij verschillende goederen bewoonden. Reeds in het begin van de XIVde eeuw was de naam „Van Renseler" dus al geen zuivere herkomstnaam meer. Wanneer wij dus in acten uit latere tijden personen tegenkomen, die den naam Van Renseler droegen. dan mogen wij niet maar zonder meer aannemen, dat deze Van Renseler's ook zelf de Renselaar zullen hebben bezeten.

Nu hebben ons inderdaad uit de XVde eeuw een betrekkelijk groot aantal gegevens bereikt over personen, die den naam Van Renseler voerden [46]), maar over wier plaats in de hierboven vermelde genealogie wij geheel in het duister verkeren. Hoe bijv. was de verwantschap van Gise met **Obert,** den vader van **Wolter?** Ons ontbreekt daarover elk gegeven. Nu vaststaat, dat deze **Obert** zeker niet identiek was met zijn naamgenoot, die in het Eltense tynsboek genoemd wordt, weten wij niet, of hij de Renselaar in zijn bezit heeft gehad. Een naamgenoot *Oebert van Renseler* moet in de eerste helft van de XVde eeuw het hertogelijke tynsgoed de **Rabbenkamp** onder Nijkerk hebben bewoond [47]). Na hem kwam dit bezit in handen van een ander geslacht, en vermoedelijk moeten wij beide Oberts dus wel onderscheiden. Van Oberts zoon **Wolter** is ons alleen nog bekend, dat hij in of vóór 1444 met een zekere *Lubbergen* huwde [48]). Of hij nakomelingen had, weten wij niet. Het feit, dat hij herhaaldelijk voor de bank van Nijkerk procedeerde, doet mij vermoeden, dat hij te Nijkerk woonde. Eén keer — in 1447 [49]) — trad hij echter te **Garderen** op, en dit verdient wel onze aandacht, omdat een lijst van horige personen en goederen uit het einde van de XVde eeuw [50]) onder Ermelo een Andries Evertsz vermeldt, wiens moeder *Ryck* een dochter was van een *Wolter van Renseler* van Garderen. Uit **Garderen** ook kwam in het eind van de XVde eeuw een naamgenoot *Wolter van Renseler,* die op 13 (morgengave 14 [51])) Februari 1485 te Harderwijk trouwde met een *Nelle van Norden* [52]), in 1486

43) Over de onbepaalde betekenis van het woord „cloft" („kluft" is afdeling) zie 1. H. Gosses. De organisatie van bestuur en rechtspraak in de landschap Drente (1941), blz. 184 vlg.

44) P. N. van Doorninck, Schatting van den lande van Gelre voor de Veluwe (1905), blz. 14.

45) Van Doorninck a.w., blz. 15. Cope droeg 4 pond, Obert 8 pond bij in de schatting.

46) Behalve de reeds bovenvermelde en nog te noemen personen vond ik in de tweede oudste tynsboeken vermeld:

a. Een *Copert van Renxler* (de Jonge), zoon van Bye, gegoed onder Nijkerk.

b. Een naamgenoot, wiens weduwe *Lysbeth* te Nijkerk tynsgoederen bezat.

47) Oudste tynsboek, fol. 40vso; tweede tynsboek, fol. 62vso.

48) G.S.V., Inv. no. 12, fol. 2.

49) G.S.V., Inv. no. 12, fol. 200. Hij is dan momber (voogd).

50) Hertogelijk Archief Inv. Nijhoff 2 g 11, register van Dorenspijk etc... fol. LXXIIvso.

51) Rec. Boek 1479—'97. fol. 106.

52) Zij was bij haar huwelijk in 1485 weduwe van Aelt van Norden, met wie zij in 1475 gehuwd was (Rec. Roek 14661478, fol. 113) en dankte vermoedelijk aan dit eerste huwelijk haar naam. Zie ook Rec. Boek 1466—'78, fol. 202, 1479—'97, fol. 172vso, 1497-1523, fol. 29vso. Zelf kwam zij vermoedelijk van Nijkerk. waar zij het erf Klein Morseler bezat (G.S.V., Inv. no. 23, fol. 65). Zij overleed in of na 1519 (G.S.V. a.v., fol. 182vso).

burger werd van die stad [53]) ,en aldaar nog in 1499, 1505 en 1521 [54]) voorkomt. Het schijnt dus, dat in de tweede helft van de XVde eeuw een tak der Van Renseler's was gevestigd te Garderen.

Merkwaardig is het, dat al onze gegevens bijna uitsluitend betrekking blijken te hebben op Van Renseler's, die buiten Putten waren gevestigd. Het feit toch, dat de Renselaar in laatstgenoemd ambt was gelegen, zou redelijkerwijze kunnen doen verwachten, dat vooral in Puttense acten gegevens over de Van Renselaar's te vinden geweest zouden zijn. In werkelijkheid echter is dit geenszins het geval, en het is slechts te dánken aan den speurzin van den onvolprezen Van Spaen, dat wij uit het midden van de XVde eeuw ten minste één gegeven uit Putten bezitten. In het archief van het klooster Abdinghof onder Paderborn heeft nl. deze historicus een lijst gevonden van inkomsten van de kerk te Putten in 1459, die hij overschreef en inlijfde bij zijn Gelderse stukken [55]). Volgens deze inkomstenlijst droeg een *Obert van Renseler* toen „XVI olde boddrager" bij „de bonis in Renseler levandis". Zo weten wij althans, dat een *Obert van Renseler* — kennelijk een ander, dan de reeds voor 1436 overleden vader van Wolter — in de tweede helft van de XVde eeuw de Renselaar moet hebben bezeten.

Niet lang daarna evenwel moet het erf in andere handen geraakt zijn. Immers in den zomer van het jaar 1472 [55a]) verscheen voor de schepenen van Harderwijk zekere *Gherbrandt Ribbeginssoen,* die „synen kinde vuer siin moeders guedenisse twehondert Rijnsche gulden" schuldig bekende te zijn, en beloofde „hem die te vesten vuer den richter van Veluwen wtten erve toe Renseler, sodat dat kynt na den landrechter dairinne gevest sy". Dergelijke acten komen in de Harderwijkse recognitieboeken herhaaldelijk voor. Zij sproten voort uit den wens bij tweede of later huwelijk van een van de ouders, de kinderen uit het eerste huwelijk zekerheid te verschaffen ten aanzien van de nalatenschap van de(n) overleden vader of moeder. Denzelfden dag, waarop Gherbrandt aan zijn ouderlijke plicht had voldaan, gaf hij een morgengave aan zijn vrouw *Weyme.* Den dag tevoren was hij dus met deze laatste hertrouwd. Vermoedelijk dateerde zijn eerste huwelijk uit 1469. Op 15 Januari toch van dat jaar gaf *Gherbert Ribbenssz* een morgengave aan zijn vrouw *Zwene* [55b]). Zeer waarschijnlijk was deze laatste een familielid van den Obert van Renseler uit 1459, en had zij de Renselaar van dezen Obert geërfd. Wij weten nl., dat Gherbrandt het goed door magescheid moet hebben verkregen. Immers een acte van 15 Juni 1474 [55c]) vertelt ons, dat *Gherbrandt Ribbeginssoen* en heer *Ghisebert van Renseler* — m.a.w. dezelfde, die in 1480 pastoor was te Putten — een overeenkomst aangingen over een jaarrente van negentien gouden Arnoldi-guldens, die Ghisebert toekwamen krachtens een magescheid, waarbij ook Gherbrandt partij was geweest.

[53]) Navorscher 1933, blz. 96, waar de naam ten onrechte als „Van Revseler" is weergegeven. Zie ook G.S.V. Inv. no. 23, fol. 65.

[54]) Rec. Boek 1497-1523, fol. 29vso, 99 en 328. Blijkens G.S.V. Inv. no. 23, fol. 65, had hij in 1518 zijn vrouw kwaadwillig verlaten. Zij moet toen ruim 60 jaren oud zijn geweest.

[55]) Van Spaen, Repertorium Gelricum, (Archief Hoge Raad van Adel, 'd-Gravenhage), dl. II, blz. 417; gepubliceerd door Sloet in Bijdr. en Med. van de Kon. Academie van Wetenschappen, afd. Letterkunde, dl. VI (1889), blz. 243, bijlage 15. Sloet las ten onrechte Van Remeler i.p.v. Van Renseler.

[55a]) Rec. Boek 1466—'78, fol. 132. De datum (vermoedelijk Juli) is door beschadiging van het papier niet leesbaar.

[55b]) Rec. Boek a.v., fol. 53.

[55c]) Rec. Boek a.v., fol. 146.

Deze rente, zo lezen wij, moest worden betaald uit „de erve en guede to Renseler", zijnde „wtten guede ende lande, dair die maechegesceitsbrieff op holt". Gherbrandt was met het voldoen van de rente nalatig geweest. Thans beloofde hij Gijsbert geregeld te zullen betalen, Blijkbaar is dus na den dood van Obert van Renseler de Renselaar toegedeeld aan Gherbrandt Ribbensz (of zijn vrouw), terwijl Gijsbert van Renseler voor zijn aandeel voornoemde jaarrente toegekend werd. Boven vermeldde ik al, dat *Berwe Gysbertsz van Renseler* vier kinderen moet hebben gehad. Slechts twee ervan zijn ons met zekerheid bij name bekend. Mogelijk echter is ook Gijsbert een zoon van Berwe en Encke geweest. De vraag kan thans worden geopperd, of Gherbrandt's eerste vrouw Zwene wellicht ook een kind van Berwe was? Vóór 1472 moet zij zijn overleden. Van Gijsbert weten wij, dat hij het laatst in 1480 vermeld wordt. Indien wij aannemen, dat hij niet lang daarna overleed, dan zou dit geheel kloppen met het feit, dat volgens de bovenaangehaalde acte uit 1483 [55d]) toen nog slechts twee kinderen, die Encke „by hoe-, ren voirman (Berwe) had", in leven geweest moeten zijn.

Gherbrandt Ribben- of Ribbeginszoon komt na 1474 in de Harderwijkse recognitieboeken nog herhaaldelijk voor als schuldenaar van diverse personen [55e]). Mensen uit Monnikendam, Edam en Sneek blijken hem geld te hebben geleend, en het feit, dat hij in 1481 voor een geldlening „sijn scip" tot onderpand stelde, leert ons, dat hij tot de Harderwijkse schippers behoorde. Finantieel schijnt hij den wind niet mee te hebben gehad. Integendeel: in 1487 zat hij geldelijk zo aan den grond, dat hij toen moest bekennen reeds twee jaren de huur van zijn huis te Harderwijk niet te hebben voldaan. Vermoedelijk zal dit hem ertoe hebben gebracht voor de Renselaar een koper te zoeken. In 1488 gelukte het hem dezen te vinden. Op 19 November van dat jaar verklaarden Gherbrandt [55f]) „ende Weyme siin wiif" van *„Henric Woltersz.* ende siin erven gueden vernoeginge ende betalinge" te hebben verkregen „van alsulcke erffcoop als van den erve ende guede tot Reynsler ende toe maelstede met allen hoeren toebehoeren, alsoe Henric vuergh(enoemd) dat van Gherbrant ende Weyme vuergh. gecoft heft". In 1488 is de Renselaar dus door koop door dezen Henrick verworven.

De afstamming nu der Van Rensselaer's, waartoe *Kiliaen van Rensselaer (1586-1643)* heeft behoord, kan met zekerheid worden opgevoerd tot dezen *Henrick Woltersz.* te Harderwijk, die blijkens een lijst van horige personen en goederen uit 1493 [56]) in het bezit van „'t guet to Renseler" was, en ten aanzien van dit goed toen beweerde, dat het geen

[55d]) Zie sant. 36a.

[55e]) Rec. Boek 1479—'97, fol. 26. 31, 34 (1481) ; 40vso, 43 (los blad), 49vso, 54 (1482); 70vso (1483); 90vso, 93 (1484) ; 112 (1485) ; 127vso (1487).

[55f]) Rec. Boek a.v., fol. 137vso. De acte noemt hem kennelijk door vergissing Gherbrant *Gheritsz.* Uit verschillende acten blijkt duidelijk dat *Ribbe* (of *Ribbegin,* d.i. Ribbetje) een voornaam was.

[56]) Hertogelijk archief, Inv. Nijhoff 2 g 1, Lijst gemerkt D, fol. XIXvso. Een in het archief der Gelderse Rekenkamer berustende en uit ± 1600 daterende „lijst van abts- en vrouwen-goederen en goederen van den proost van Werden" (Inv. no. 1557), is bliikens een extract in de civiele processtukken van het Hof van Gelre en Zutphen — voortaan aan te balen als C.P.H. — 1547 no. 4 ontleend aan voornoemde lijst uit 1493. Hiermee is ook het raadsel opgelost, waaraan ik in mijn artikel over de Van Hennekeler's (Maandblad Ned. Leeuw LVIII (1940), kol. 54) uitvoerig de aandacht gewijd heb. De daar vermelde „vrauwenman" (horige man van de abdij van Elten) *Wulffer van Hennekeler* was niet — gelijk ik toen meende — Ernst's zoon Wulfer uit 4 1620, maar *Wulffganck* wan *Hennekeler (de* oude), vermeld 1464-1494 (Ned. Leeuw t.a.p. kol. 59).

Grafzerk der Van Rensselaers te Nijkerk
(naar een tekening van wijlen C. L. Jurling te Nijkerk. Het cliché werd bereidwillig afgestaan door de Vereniging „Gelre").

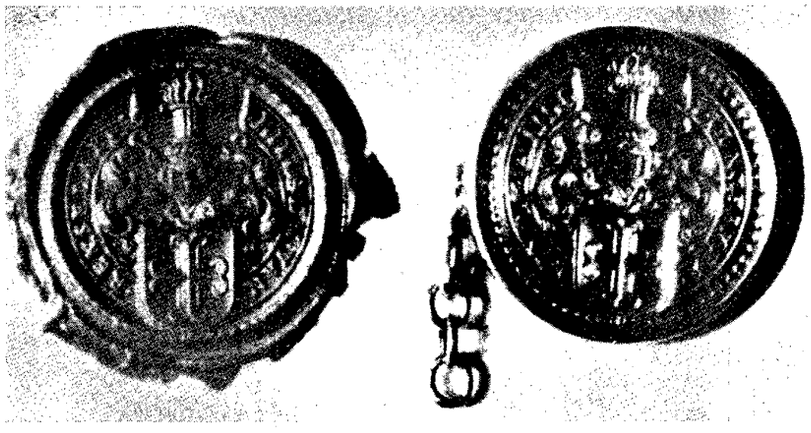

Zilveren stempel van *Kiliaen van Rensselaer* (1586—1643) met afdruk in was (links).

(Eigendom van The New-York Historical Society te New-York).

Zegel van *Kil Jansen (Kille Jansz. van Renseler)*, hangende aan een charter d.d. 31 December 1554.

(Origineel in het R.A. Gelderland, Diverse charters van Nijkerk en Putten).

Zegel van Henrie van Renseler (Henrick Woltersz. van Renselaer), als geërfde van Veluwe, d.d. 1 Nov. 1614.

(Origineel in het R.A. Utrecht, Handschriftencollectie No. 915).

De Renselaar in 1947.
(Oost-zijde).

De Renselaar in 1947
(Zuid-zijde).

horig erf meer was, maar dat het door hem tot een „leenguet miinre vrouwe (d.i. de abdis) van Elten" gemaakt was, Degeen, die deze mededeling noteerde, schijnt haar niet zonder meer aannemelijk te hebben geacht, maar de juistheid ervan wordt bevestigd door een acte uit 1582, waarin de Renselaar uitdrukkelijk een Eltens leen wordt genoemd [57]. Ruim honderd jaren later vinden wij het nogmaals als zodanig vermeld in een leenacte van 4 (14) Maart 1688 [58], waarbij *Nella Maria van Rensel(a)er*, als erfgenaam van haar broer Kiliaen (†1687), tesamen met haar man ***Johannes de Swarf,*** met de Renselaar werd beleend. Blijkbaar hebben wij hier dus te doen met een voorbeeld van een horig goed, dat bij vrijing van de horigheid tot leengoed werd verheven [59].

Van Henrick Woltersz. weten wij. dank zij een in het archief van de Kelnarij van Putten bewaard gebleven register van inkomsten van de Puttense kerk, dat hij nog in 1519 en 1524 had bij te dragen in het onderhoud van die kerk [60]. Als bezitter ter plaatse zal hij, gelijk de *Obert van Renseler* uit 1459, tot deze kerkelijke bijdrage verplicht zijn geweest. Het register uit 1493 deelt evenwel mede, dat hij te Harderwijk woonde. De Renselaar zal hij hebben verpacht; wij vernemen, dat het goed in laatstgenoemd jaar werd bewoond door een zekeren *Gerrit Elbertsz,* een horige van de kelnarij van Putten, die als zodanig van 1518~1521 ook voorkomt onder degenen, die in den hof te Putten hoofdtyns betaalden [61]). Ongetwijfeld echter was hij niet de eerste, die de Renselaar in pacht had ontvangen, want reeds in de lijst van Veluwse horige personen en goederen uit 1460-1493 [62]) wordt onder Putten „die bouman op Renseler" (zonder nadere aanduiding) genoemd. Misschien dus had ook de Obert van Renseler in 1459 zijn goed reeds in pacht uitgegeven. Zeker was dit het geval in den tijd, waarin de Harderwijker schipper ***Gherbrandt Ribbensz.*** het erf heeft bezeten.

Het feit, dat ***Henrick Wolfersz.*** de Renselaar in 1488 door aankoop verwierf, maakt het weinig aannemelijk, dat hij tot tot het geslacht der XIVde en XVde eeuwse Van Renseler's zal hebben behoord. De mogelijkheid daartoe blijft natuurlijk altijd bestaan, maar enige aanwijzing in dit opzicht ontbreekt ons volkomen. In dit verband is het echter opvallend, dat noch ***Henrick Wolfersz.*** zelf, noch zijn zoon, noch diens kinderen vóór 1561 [63]) met den naam ***Van Rensel(a)er*** voorkomen. De voorzichtigheid gebiedt ons dan ook met de mogelijkheid rekening te houden, dat ***Henrick Wolfersz*** tot een

[57]) Rec. Boek 1572-1582, fol. 429vso.

[58]) Register van ter Rekenkamer van Gelderland verleende acten voor de Veluwse horige- en leengoederen der abdij Elten 1652-3.736 (Archief Gelderse Rekenkamer, Inv. no. 1561), fol. 41vso. Zie ook fol. 256.

[59]) Vergel. Mr. E. Heringa, Tynsen op de Veluwe (1932), blz. 105, 109 en 112, en Ned. Leeuw LVIII (1940), kol. 54, waar i.p.v. „(pand)leen",, (pacht) leen" moet worden gelezen.

[60]) Pastorata Putten (archief Parochie van Putten, Inv. no. 1), fol. 4vso en 6vso. De bijdrage van Henrick Woltersz „de bonis in Renseler" bedroeg in 1519 „XIII oulde buderagen", doch er is bij aangetekend „nihil dedit".

[61]) Archief Gelderse Rekenkamer, Inv. no. 1558. Zijn vrouw, een keurmedige van den Geldersen hertog, bewoonde — vermoedelijk als weduwe — de Renselaar nog in 1559 (Archief alsvoren, Inv. no. 1555a, fol. XLIX). Volgens den index op het (niet bewaard gebleven) „Liber Cormedalis primus" (eerste keurboek) van de kelnarij van Putten (Inv. no. 260) werd de Renselaar later (± tweede helft van de XVIde eeuw) bewoond door den Puttensen horige Jawb Janssen.

[62]) Hertogelijk archief, Inv. Nijhoff 2 g 1, register, gemerkt A, fol. XIIIvso. Evenzo register, gemerkt B, fol. XXXV.

[63]) Ree. Boek 1560—'68, 11 Oct. '1561. Daarvóór komen zij of wel alleen met naam en vadersnaam voor (Henrick Woltersz, Johan Henricksz, Kyl Jansz, Wolter Jansz) of wel ontleenden zij hun toenaam aan hun woonplaats („van Harderwijk" of „van Nijkerck").

geslacht heeft behoord. welks leden vóór de tweede helft van de XVIde eeuw alleen bij naam en vadersnaam genoemd plachten te worden, en dat met de Van Renseler's uit de XIVde en XVde eeuw alleen dit gemeen heeft gehad: dat zij beiden hetzelfde goed hebben bezeten.

Dank zij een grafzerk met de kwartierwapens van Hendrik († 1602) en Johan van Renselaar († 1601) in de kerk te Nijkerk [64]) is ons bekend, dat ***Henrick Wolfersz*** gehuwd was met een vrouw uit een geslacht, dat „Indyck" (Van Indyck? In den Dyck? [65])) werd genoemd en dat als wapen drie molenijzers voerde. Volgens Amerikaanse handschrift-genealogieën zou zij den voornaam Swene hebben gedragen. Noch het een, noch het andere heb ik in enige bron bevestigd gevonden. Een onderzoek in de Harderwijkse archieven bracht na lang zoeken tenslotte alleen aan het licht, dat aldaar op 27 (morgengave 28 [66]) Augustus 1485 gehuwd zijn een Henrick Woltersz en een Lumme N. N. [67]). In hoeverre de mededeling der handschrift-genealogieën op waarheid berust, waag ik niet te beslissen.

Ik wil ten slotte deze beschouwing over de oudste Van Renselaar's met een enkele opmerking besluiten. In een der recognitieboeken van Harderwijk is ons nl. een acte uit 1512 [68]) overgeleverd, waarin een zekere ***Henrick*** *Woutersz* wordt vermeld, die een (dan overleden) broer *Weghe Woutersz* had. Deze laatste persoon is ons ook uit andere stukken bekend. Een charter uit 1484 [69]) noemt hem als gerichtsman te Harderwijk: in 1493 was hij er schout [70]), en nog in 1512 moet hij in die stad geleefd hebben [71]). Nu doet zich het merkwaardige feit voor. dat het zegel van dezen Weghe Woutersz (of Wolterszoon) aan het charter uit 1484 in het schild een anker- of krulkruis vertoont, en ditzelfde wapen later ook door de Van Renselaer's werd gevoerd [72]). Het vermoeden ligt dus zeer voor de hand, dat Henrick, de broeder van Weghe, identiek is geweest met zijn naamgenoot uit 1493 en 1519— 1522. Méér dan een vermoeden is dit evenwel niet, want hetzelfde wapen is eens ook door talrijke andere Veluwse geslachten gevoerd [73]).

§ 5. Veluwse adel?

In zijn studie over „Kiliaen van Rensselaer en zijne kolonie Rensselaerswijck" heeft De Roever aan de zienswijze uiting gegeven, dat „de familie Van Rensselaer" „ongetwijfeld" zou hebben behoord tot „den kleinen (Veluwsen) landadel" [74]). Anderen hebben die mening overgenomen [75]), misschien ook

[64]) Zie § 9.

es) Den geslachtsnaam In den Dyck kwam ik in bronnen uit de XVde en XVIde eeuw enige malen tegen.

[66]) Rec. Boek 1479—'97, fol. 109vso.

[67]) *Henrick Woltersz* en *Lumme* voornoemd verkochten in 1493, evenals Henrick's broeder Jan en diens vrouw *Geertken* (of Gerritken), hun moederlijke erfenis aan hun vader *Wolter Claisz* (Rec. Boek 1479—'97, fol. 178vso). *Jan Woltersz was op* 28 (morgengave 29) September 1490 met voornoemde *Geertken (Meynsdochter)* gehuwd (Rec. Boek, a.v., fol. 156). Indien deze *Lumme* inderdaad tot de voorouders van Kiliaen heeft behoord, rijst echter de vraag, waarom zij niet vermeld is in de koopacte van 1488.

[68]) Rec. Boek 1497-1523, fol. 185vso.

[69]) Archief heerlijkheid Oolde, Ic no. 8, d.d. 8 Jan. 1484.

[70]) P. Berends, Het oud-archief der gemeente Harderwijk (1935), dl. 11, regest no. 467. Zie ook regest no. 464.

[71]) Rec. Boek 1497-1523, fol. 185.

[72]) Zie § 10.

[73]) Zie Ned. Leeuw LVIII (1940), kol. 327.

[74]) Oud Holland 1890, blz. 31.

[75]) Zie bijv. Dr. J. Spinoza Catella Jessurun, Kiliaen van Rensselaer van 1623 tot 1636 (1917), blz. 24; Kiliaen van Rensselaer, Rensselaerswijck, Patroonship and Manor (1929), blz. 5 en de door Hoffman t.a.p. blz. 131 noot 11 vermelde litteratuur.

omdat Rietstap in zijn werk „De wapens van den tegenwoordigen en vroegeren Nederlandschen Adel" aan het wapen der Van Rensselaers een plaats ingeruimd heeft [76]. Toch vraag ik mij af, of dit laatste wel geheel juist is. De oorzaak van dien twijfel zal ik hieronder bespreken. Vóór daartoe evenwel over te gaan, schijnt het mij nuttig, eerst tot overeenstemming te komen ten aanzien van de vraag, wat men onder kleinen Veluwsen adel verstaan kan. Reeds vroeger [77] heb ik daaraan de aandacht gewijd. Ik meen daarom nu te mogen volstaan met het volgende:

Tegen het einde der Middeleeuwen kan men op de Veluwe twee grote groepen van ingezetenen onderscheiden: enerzijds de horigen, anderzijds zij, die niet horig (meer) waren, de dienstlieden. „Dienstman" of „dienstwijf" was volgens een tekst uit de XVIde eeuw „een geheel libera persona, nyet subiect wesende enige hoericheyt oft servituiit. mer alleen stainde tot gemevne obedientie des fursten". Deze dienstlieden vielen op hun beurt in twee groepen uiteen: nevens de „gekochte dienstlieden" kende men de „welgeborenen". Tot eerstgenoemde groep werden die dienstlieden gerekend, die (of wier voorouders) zich van de horigheid vrij gekocht hadden, maar zelf niet tot de (wel)geborenen behoorden. Immers om (wel)geboren dienstman te zijn, moest men vier orootouders hebben, die alle vier dienstlieden waren geweest. Zij, bij wie dat het geval was, genoten „volledig dienstrecht". Zij waren „schotvrij", d.i. vrij van schot (schatting of belasting), tenzij de schatting was ingewilligd door de Staten: in tegenstelling met hen noemde men de rest der bevolking (m.a.w. de horigen en gemene dienstlieden) dan ook wel „schotbare luyden". Voorts genoten zij o.m. het voorrecht, in bepaalde gevallen niet anders terecht te mogen staan, dan voor de hoge bank van Enqelanderholt (dus niet voor de lage bank van het Landgericht), en hadden zij het recht op Land- en Kwartierdagen onder de ridderschap zitting te nemen. In tegenstelling met de rest der bevolking — de „schotbare luyden", ook wel „huislieden" genoemd —, die uitsluitend verplicht was bij te dragen in de levering van een bepaald aantal gewapende mannen uit elk schoutambt, waren de (wel) geboren dienstlieden individueel dienstplichtig en namen zij deel aan de heervaart (zo mogelijk) overeenkomstig hun stand: te paard als (schild)knaap (of „knecht") met de mogelijkheid door verdienste tot „ridder" te worden geslacren. Vandaar dat deze (wel)geboren dienstlieden ook wel „ridders en knechten" werden genoemd.

Deze „ridders en knechten" vormden dus oudtijds den Veluwsen adel. Toch hoede men zich voor de misvatting, dat daartoe alle welgeboren dienstlieden zouden hebben behoord. Immers in de practijk waren er heel wat, die geestelijke of stadsburger werden. Onder de rest was er slechts een betrekkelijk klein aantal, dat economisch in staat was een ridderlijke levenswijze te voeren. De meerderheid der Veluwse welgeboren dienstlieden leidde een leven, dat uiterlijk weinig verschilde van dat van de huislieden. Kenschetsend is het bijv. dat de in het einde der XVde eeuw levende welgeboren dienstman Tohan van der Hell — hij werd in 1496 door hertog Karel onder de ridders en knapen ter Veluwse klaring verschreven — te Nijkerk herberg hield [77a]. Zijn collega. de Nijkerkse waard en welgeboren dienstman Ernst van Oldenbarneveld (Revnersz), was gehuwd met een aan de kelnarij van Putten horige vrouw (Besseltge Gijsberts

[76] Rietstap, a.w., blz. 382.
[77] Ned. Leeuw LIX (1941), kol. 218 en 219.
[77a] G.S.V., Inv. no. 19, fol. 34.

(van Waller)); huwelijken tussen horigen en dienstlieden kwamen herhaaldelijk voor. Voorts wijs ik op een groot aantal acten in de gerichtssignaten van Veluwe, volgens welke dienstlieden voor de lage bank werden aangesproken, en de dienstman zich vervolgens op zijn „dienstrecht" beriep. In al die gevallen zullen wij aan moeten nemen, dat de aangesprokene door zijn dagelijkse levenswijze met een huisman kon worden verward.

Ofschoon de welgeboren dienstlieden dus in beginsel allen tot een zelfden stand — die der „ridders en knechten" — hebben behoord, kan men hen practisch onderscheiden in twee groepen: enerzijds een klein aantal, dat op ridderlijk niveau leefde, anderzijds hen, die door hun dagelijks leven op één lijn met de huislieden stonden. Deze laatsten kan men terecht samenvatten onder den naam „kleinen Veluwsen adel". Daar van de riddermatigheid van deze laatste groep dienstlieden weinig bewijzen zijn overgeleverd — in de practijk uitte zij zich in het feit, dat zij vrij mochten jagen, in hun schotvrijheid, hun berechting en hun verschrijving onder de ridders en knapen, maar dikwijls stelden zij op het laatste zelf geen prijs — is het dikwijls uiterst moeilijk, ja veelal zelfs onmoqelijk, hen te onderscheiden van de huislieden, wier dagelijks leven zij leidden. Na de verwarring van de XVIde eeuw is men dan ook naar vaste criteria gaan zoeken. om eens en vooral uit te kunnen maken, wie tot den Veluwsen adel behoorde. Daartoe is men toen uitsluitend gaan rekenen hen, die van „olde adelycke afcomste waren". In de practijk kwam dat neer op: hen, die konden bewiizen, dat hun voorouders in manlijke lijn tot de ridders en knechten behoord hadden, anders qezegd: hun rechten als welqeboren dienstlieden actueel hadden uitgeoefend. Zij, die daarin niet konden slagen, werden qeweerd, en ten gevolge van deze ontwikkelinq trad in de plaats van den algemenen stand der (wel)qeboren dienstlieden het veel minder omvangrijke, gesloten lichaam der Veluwse „jonkers" [78].

Op qrond van het bovenstaande zal het duideliik zijn hoe moeilijk, ja onmoqelijk, het veelal is van een Veluws geslacht vast te stellen, tot welken stand het oudtijds zal hebben behoord. Tot in de XVIde eeuw kunnen afstammelingen van een Veluwsen horige horig zijn geweest en gebleven, terwijl anderen, wier voorouders zich vrij hadden gekocht. zelfs tot de ridders en knapen behoord kunnen hebben. Anderzijds kunnen nakomelingen van geboren dienstlieden door huwelijk of anderszins zijn gaan behoren tot de Veluwse huislieden (zie tabel 1). Een voorbeeld daarvan vindt men in een XVIde eeuwse genealoqie der Van Wenckums [79], volaens welke de Harderwijkse burgemeester *Herman van Oldenbarnevelt* uit zijn tweede huwelijk met een zekere *Dyle van Hagelwyck* een dochter had (*Henrickaen Hermans, gehuwd* met *Claes Henricksz van Wenckum* [80]), die een „abtshoorige" vrouw was. Huwelijken tussen dienstlieden (al dan niet welgeboren) met horige mannen of vrouwen waren allerminst zeldzaam, en herhaaldelijk deden zich daardoor in het zelfde geslacht standswisselingen voor [81]. „Gy sult oiren

[78] De titel „jonker" verving op den duur. nadat de ridderslag in onbruik geraakt was, de benaming „knaap" of „knecht".
[79] Archief van de kelnarij van Putten, omslag no. 72.
[80] Vergel. Ned. Leeuw LVIII (1940), kol. 335/6. De daar vermelde *Woltertgen Rams* was dus blijkbaar Hermans derde echtgenote, en de sub k vermelde dochter heette niet, gelijk ik ondersteld heb, *Anna*.
De bovengenoemde Claes Hendricksz van Wenckum was een kleinzoon van zijn naamgenoot, die in 1532 met zijn vrouw Engel Hellengoed bezat. (Zie hierna tabel II).
[81] De regel was, dat de kinderen den stand van hun moeder volgden.

huet voir my afnemen" snauwde in 1552 Mor van Dompseler tot zijn verwant, den ouden Henrick Evertst van Dompseler: „Ick sy ein edelmann und ghy syt ein kerll. Ick will mit zegele und brieve, dat ick ein edelmann sy, bewiesen; und ghy syt ein kerll!"[82]) Dit voorbeeld moge ons een waarschuwing zijn om maar niet al te spoedig te gaan generaliseren: tot in de XVIde eeuw kan men t.a.v. een Veluws geslacht zelden of nooit met zekerheid vaststellen, dat het tot den Veluwsen adel behoord heeft: hoogstens kan men bepalen tot welken stand bepaalde leden van het betreffende geslacht in hun tijd behoord moeten hebben.

§ 6. De stand der Van Renseler's in de XIVde eeuw.

De Van Renseler's in de XIVde eeuw waren hoogstwaarschijnlijk allen Veluwse horigen. Reeds wees ik er op, dat nog Gise, de zoon van Obert van Renseler uit het midden van de XIVde eeuw, een volschuldig eigen-man van de abdij van Elten geweest is. Zekerheid in dit opzicht hebben wij ook ten aanzien van den Obert en Cope van Renseler (Renxler), die voorkomen in de oudste rol van de Veluwse schatting.

Tabel 1.
Denkbeeldige stamreeke van de afstammelingen van een tot den stand der welgeboren dienstlieden (ridders en knapen) beh'orend Veluws echtpaar (1) in de Middeleeuwen.

Toelichting:

(G.) D.M. of (G.) D.W. is (gekocht, niet-welgeboren), dienstman of dienstwijf.
H.M. of H.V. is horige man of vrouw.
W.D.M. of W.D.W. is welgeboren dienstman of dienstwijf.
In de hier weergegeven (hypothetische) stamreeks behoort de kleinzoon (111) door het huwelijk van zijn vader (11) met een vrouw, wier moeder nog horig was, niet meer tot de welgeboren dienstlieden. Zijn uit zijn eerste huwelijk met een welgeboren dienstwijf gesproten zoon (IVa) is evenwel weer welgeboren, maar de zoon (IVb) uit het tweede huwelijk met een horige vrouw volgt den stand zijner moeder. Aangenomen is, dat laatstgenoemde zoon huwt met een (niet welgeboren) dienstwijf, en dat hun zoon (Vb) zich van de horigheid vrijkoopt. De kleinzoon van dezen gekochten dienstman (VIIb) behoort wederom tot de welgeborenen. Daarentegen is zijn achterneef (VIIa), wiens grootvader en overgrootvader welgeboren "dienstlieden waren, wederom horig.

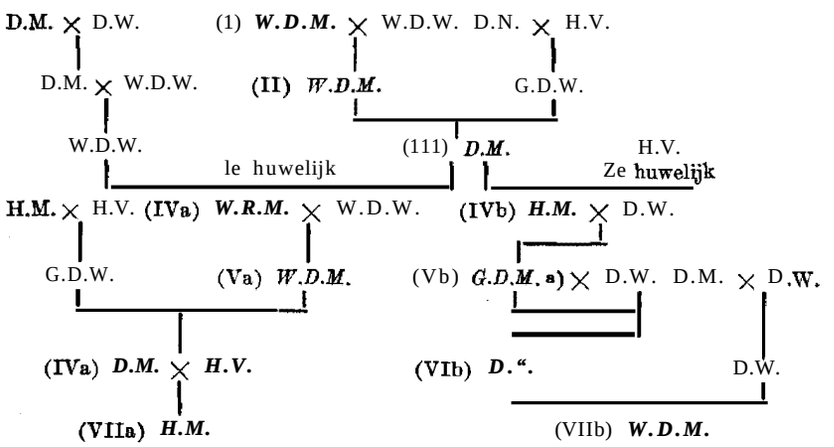

a) z.g. „kamerling". Zie Ned. Leeuw LIX (1941), kol. 218 en 220.

Evenwel vormden de kinderen van horige mannen en dienstwijven een aparte klasse van horigen, de z.g. „kamerlingen".

82) C.P.H. 1553, no. 36.

§ 7. De stand der Van Rensselaer's uit de XVde eeuw.

Eerst uit de eerste helft van de XVde eeuw hebben ons gegvens bereikt, waaruit blijken kan, dat er toen Van Renseler's waren, die niet meer tot de Veluwse horigen werden gerekend. Zeker was dat het geval met Gise's zonen *Berwe* en *Gelys*, daar zij anders niet het burgerschap van Harderwijk hadden kunnen verwerven. Daar echter hun vader Gise nog behoord had tot de Eltense horigen, kunnen zij geen „welgeboren dienstlieden" zijn geweest. Zij behoorden ongetwijfeld tot de Veluwse „gekochte dienstlieden", en maakten dus zeker geen deel uit van den Veluwsen adel.

Minder zeker zijn wij. wat dit betreft, t.a.v. *Wolter van Renseler*, den zoon van *Obert* en *Golden*. Wij weten, dat hij vóór 1442 enige jaren in het Sticht had vertoefd. De verplichtinq der horigen om een bepaald goed te bebouwen, schunt dus niet meer op hem te hebben gerust. Toch zou het mogelijk zijn, dat hij nog had behoord tot de horigen, die niet aan een horig goed waren gebonden, ware het niet, dat blijkens een acte van 1441 [83]) Wolter's zuster *Bye (van Waller)*, aangesproken voor de Veluwse lage bank, tegenwierp, dat zij een vrij dienstwijf was en dus ingevolge het „dienstrecht" niet voor de laqe bank kon worden gedagvaard. Aangenomen, dat Bye's verklaring op waarheid berust heeft, leidt dat tot het vermoeden, dat ook Wolter behoord heeft tot geboren dienstlieden van Veluwe. Reeds zijn grootvader moet dus dienstman geweest zijn: tegen het eind van de XIVde eeuw zal dus deze „tak" der Van Rensselaer's van de horigheid zijn ontslagen: Wolter's vader en grootvader moeten dan voorts met „dienstwijven" gehuwd zijn.

Dat *Bye* aanvankelijk voor de laqe bank werd gedagvaard, bewijst, dat zij het leven der huislieden geleid heeft. Zij woonde in latere jaren te Harderwijk, waar zij, volgens eigen verklaring „borgersche" was. Wolter's positie kàn anders geweest zijn. Daarteqenover staat dat Van Spaen den naam Van Rensselaer (Renseler) niet heeft vermeld in zijn lijst van verschreven Veluwse ridders en knapen [84]). Dit geeft aanleiding tot het vermoeden, dat ook *Wolter* hoogstens zal hebben behoord tot die talrijke, als huislieden levende, geboren dienstlieden. die wij als „kleinen adel", maar misschien nog beter als „geheel vrije personen" kunnen beschouwen.

§ 8. De stand der Van Rensselaer's sedert het einde der XVde eeuw.

Reeds wees ik er op, dat *Henrick Wolfersz* in 1493 en latere jaren te Harderwijk moet hebben gewoond. Wat wij van hem en zijn nakomelingen vernemen, doet ons hen kennen als bewoners van die stad en van de „veste" van 'Nijkerk, en geenszins als mensen, die tot den land-adel behoorden. Gedurende de hele XVIde eeuw komen de Van Renseler's, die van Henrick Woltersz afstamden, nog te Harderwijk voor. De laatste, dien wij er aantreffen, is Henrick Woltersz's kleinzoon, *Johan van Renseler Jansz* († 1602). ook wel merkwaardigerwijze bekend onder den bijnaam Jan de Geck, Jan die Dullen of Dolle Johan [85]). Zijn half-broer *Kil(le) Jansz*, gesproten uit zijn vaders eerste huwelijk met

83) G.S.V. Inv. no. 11, fol. 5.

84) D'Ablaing van Giessenburg, De Ridderschap van Veluwe (1859), blz. LXVII, en vlg.

85) C.P.H. 1653, no. 33; 1654, no. 95; 1655, no. 20.

Bye van Luxool, — volgens Beernink [86]) „een onrustig heer" — vinden wij in 1582 in het bezit van de helft van het Eltense leengoed Renseler [87]). Wie de andere helft bezat, bleek mij niet, maar vermoedelijk kwam dit aan Kille's broeder ***Wolter Jansz,*** die de eerste van zijn geslacht was, die zich in Nijkerk vestigde. In de roerige tijden, voorafgaande aan den opstand tegen Spanje, heeft deze ***Wolter*** te Nijkerk plannen beraamd, om bij een beeldenstorm de behulpzame hand aan het vernielingswerk te bieden [88]). Twee zonen van ***Kille*** (of ***Kiliaen),*** de tweelingbroers ***Henrick*** en ***Jan,*** sloten zich in den Geuzentijd aan bij het Staatse leger en dienden als hopman. ***Henrick*** werd in 1586 burger van Hasselt en was in 1587—1589 raad en schepen dier stad, waar zijn zoon ***Kiliaen.*** later Amsterdams koopman, de stichter van Renselaerswyck, werd geboren.

Laat ons tenslotte deze beschouwing over den stand der Van Rensselaer's sedert het einde der XVde eeuw beëindigen met een uitspraak van tijdgenoten. Wie de Veluwse Gerichtssignaten uit het begin van de XVIIde eeuw doorbladert, krijgt den indruk, dat kleine ruzies en beledigingszaken schier dagelijks voorkwamen. Ook de zoon van ***Wolter Jansz, Jan van Renseler Woltersz,*** heeft zich in ± 1605 gedrongen gezien de hulp van het gerecht in te roepen wegens „injurie". Aanleiding hiertoe was het feit, dat de ambtsjonker Nicolaes van Delen hem in een herberg luidkeels als „den meesten dyeff vant gantsche landt" had betiteld. Met trots gaf Jan van Renseler toen als zijn gevoelen te kennen, dat hij „so van vader als moeder geboren is mede van de principaelste van Nykerck; dat hem dienvolgende oock heeft gealleieert met een dochter mede van de principaelste van Nykerck heergecomen". En inderdaad: zijn moeder was een ***Van Oldenbarnevelt*** en zijn vrouw een ***Van Aller.*** Maar zijn tegenpartij had zijn antwoord direct bij de hand: hoe „principael" ook Jan van Renseler zelf zijn afkomst mocht achten, tot den adel behoorde hij niet, daar hij niet tot de ambtsjonkers behoorde [89]).

§ 9. De voorouders van Henrick en Jan van Renseler.

Méér dan drie eeuwen heeft de gebeeldhouwde zerk, waarmee Kiliaen van Rensselaer de nagedachtenis van zijn vader en oom geëerd heeft, in den vloer van de Hervormde kerk te Nijkerk gelegen, totdat de steen in den zomer van 1938 is ingemetseld in een kerkmuur bezijden de preekstoel. Had Kiliaen het stoffelijk overschot van zijn vader, dat oorspronkelijk op het kerkkoor ter aarde besteld was, tezamen met dat van zijn oom doen overbrengen naar een toen nieuw gemetselden kelder [90]), ter gelegenheid dat de gebeeldhouwde zerk verplaatst werd, zijn de stoffelijke resten naar een nieuw graf vóór den steen overgebracht, en gedekt met een marmeren plaat, waarop de woorden „Familiegraf Van Rensselaer" aangebracht waren [91]). Met deze piëteitsvolle daad heeft Kiliaen's nakomelinge Miss Florence van Rensselaer uit Amerika haar voorgeslacht willen eren [92]).

Aan weerszijden van een doodshoofd, omgeven door de woorden „Dulce est pro patria mori" (heerlijk is het voor het vaderland te sterven) vertoont de steen aan de bovenzijde de volledige aliantiewapens van ***Johan van Renselaer*** en zijn vrouw ***Sandrina van Erp*** en van ***Hendrick van Rensselaer*** en zijn vrouw ***Maria Pafraet*** [93]), terwijl Kiliaen onderaan in het midden zijn eigen wapen deed houwen. Alle vijf wapens zijn gequartileerd. Die van Johan en Hendrick bevatten in het eerste en vierde kwartier een ankerkruis, in het tweede kwartier drie kronen (2 en 1), en in het derde kwartier een keper, vergezeld van drie eenden. De betekenis ervan blijkt uit de in de randen van den steen aangebrachte kwartierwapens, te weten links: de wapens „Renselaer" (een ankerkruis), „Luxool" (een keper vergezeld van drie eenden), „Indyck" (drie molenijzers, 2 en 1), en „Hanegraef" (drie hanen, 2 en 1), en rechts „Wenkom" (drie kronen), „Schoute" (of Scholten; een schuinrechts geplaatste vis), „Hell" (een ankerkruis) en „Bylaer" (Byler, zes lelies 3, 2 en 1). De in de wapens van Johan en Hendrick van Renselaer opgenomen figuren zijn dus ontleend aan I Van Renselaer, II (Van) Wenckum, III (Van) Luxool en IV (Van der) Hell. Op grond hiervan zou dus de volgende kwartierstaat zijn samen te stellen [94]):

Van Renseler X ***Van Luxool*** — ***Van Wenckum*** X Van ***der Hell***

Van Renseler × ***Van Wenckum***

Hendrick en Johan van Renseler.

Gaat men echter uit van de in den rand uitgehakte wapens, dan krijgt men een andere opstelling, en wel deze:

Van. Rensseler × ***Indyck*** — ***Luxool X Hanegraeff*** — ***Van Wenckum X Van der Hell*** — ***Schouten X Van Byber***

Van Renseler X Van ***Luxool*** — ***Van Wenckum*** X ***Schouten***

Van ***Renselaer*** X Van ***Wenckum***

Van Renselaer

[86]) Beernink,' a.w., blz. 142. Kylle werd in ***1580 door den*** drost van Veluwe gevangen genomen, maar op borgstelling weer vrijgelaten. (Onklaarboek Veluwe, Inv. no. 49, fol. 383).

[87]) Rec. Boek Harderwiik 1572—'82, fol. 429vso.

[88]) C. Hille Ris Lambers, De Kerkhervorming op do Veluwe 1523—'78 (1890), tekst blz. 138: bijlagen blz. 352. 358 en 360.

[89]) 'Geregistreerde Processen van Veluwe, Inv. no. 83, proces no. 3.

[90]) Beernink,, a.w., blz. 143.

[91]) Het opschrift is uiteraard ***onjuist; er*** rusten immers slechts twee broeders !

[92]) Reeds enige jaren te voren had zij door schenking van een kist haar belangstelling voor het graf der beide Van Rensselaer's getoond. De onthulling van den steen, voor de verplaatsing waarvan zij een aanzienlijk bedrag had geschonken, geschied& 22 Juli 1938 plechtig in het bijzijn van Miss Florence van Rensselaer en Jhr. M. W. M. M. van Rensselaer Bowier. Een verslag der plechtigheid kan men o.m. vinden in het Utrechts Nieuwsblad van 23 Juli 1938. Tweede blad (blz. 5).

[93]) Een afbeelding naar een tekening van C. L. Jurling te Nijkerk is te ***vinden*** bij Beernink, De Geschiedschrijver en Rechtsgeleerde Dr. Arend van Slichtenhorst enz., blz. 67.

Deze incongruentie is reeds jaren geleden den heer F. Kragt Hzn. te Nijkerk opgevallen. Hij ontdekte, dat blijkens nauwlijks zichtbare sporen de wapens Luxool, Indyck, Schouten en Hell eens uit den steen verwijderd en later weer ingevoegd moeten zijn [95]). Hij vermoedde deswege, dat men zich bij de invoeging in de juiste volgorde vergist had en Schouten (Scholten) en Van der Hell van plaats had verwisseld. Een door mij nader ingesteld onderzoek heeft de juistheid van dat vermoeden bevestigd [96]) (zie tabel II).

Bekend is, dat Kiliaen van Rensselaer's latere rijkdom voort is gesproten uit den handel, dien hij *te* Amsterdam dreef in juwelen, zijdelakenen en kostbaarheden. De grondslag ervan was gelegd door zijn verwant *Wolfert van Byler* (†1615), die na een verblijf van enige jaren in Londen, omstreeks 1593 te Amsterdam in de Nes een juwelen- en kunsthandelaarszaak begon, die spoedig een zeer groten vlucht nam. Op nog betrekkelijk jeugdigen leeftijd (vóór 1608) moet Kiliaen, die zich blijkbaar tot den handel aangetrokken gevoelde, bij Wolfert als „koopmansdienaar" in den leer zijn gekomen. Het feit, dat Wolfert en Kiliaen „familie van elkaar" waren, zal hiertoe aanleiding hebben gegeven. Wat wij van de verdere ontwikkeling weten, wijst er op, dat Kiliaen geleidelijk de plaats van Wolfert innam, en dezen tenslotte in zaken is opgevolgd. Hij zette toen den handel

Tabel 11. Uitgewerkte kwartierstaat van *Hendrick* († 1602) en Jan *van Renseler* († 1601).

(van *Renseler*) *Henrick Woltersz.* woonde te Harderwijk, bezitter van de Renselaar (1493), † in of na 1522 a)

van Indyck b) *(Swene?)*

van *Luxool* Melis *Cosijnsz.* c) bezitter van het goed Lux001 d), en het aan de kelnarij van Putten behorende, horige goed „Groot Boekhorst" e); dienstman onder Nijkerk f)

Hanegraef f g) *Bya* h), dienstwijf onder Nijkerk f)

van *Wenckum* *Henrick* i)

Scholten N.N.

van der Hell *Evert* k), bezitter van het goed Halfbrink onder Nijkerk, gelegen „by sine hofstad" l); bezat „abtsgoed" m); horige van de kelnarij van Putten (abtsman) k)

van *Byl(a)er* N.N., dr. van *Wulfer* wan *Byler,* dienstwijf k)

X

(van Benseler) Johan *Hendrickse.* woonde te Harderwijk, later te Nijkerk, beleend met land aldaar, † (vóór 10 Juni 1542) te Nijkerk, aldaar begraven a),

× Harderwijk 30 Juni 1523.

×

van Luxool *Bye* begr. te Nijkerk a)

X

van. Wenckum *Claes Henrickse* bezat in 1532 tezamen met zijn vrouw het abtsgoed „Cleyn Hellengoed" n); kocht in 1532 zich met zijn vrouw en kinderen vrij van de verplichting zich horig te maken naar het goed

X

van *Wenckum* *Nella* a)

X

van *Hell* *Engel* bezat, zonder horig te zijn, in 1532 „Cleyn Hellengoed".

van Renseler *Kil Jansz* vermeld 1542—1583/92 a),

×

van Renseler *Hendrick* † *1602*

van ***Renseler*** *Johan* † *1601*

a) Zie genealogie van Rensselaer.
b) Zie Inleiding § 4.
c) Tweede tynsboek van Veluwe, fol. 72. Zijn vader Cosyn van *Luxool was* gehuwd met een *Geertruyd N.N.* (vermoedelijk ene van, Hennekeier).
d) Zie aant. c. Hij bezat onder Nijkerk nog andere goederen, blijkens het oudste tynsboek. fol. 22 en 75 en het tweede tynsboek, fol. 41, 63 en 106.
e) Archief Kdnarij van Putten.
f) Registers van eygen luiden en goederen in Veluwe (Hertog. Archief, Inv. Nijhoff 2 g 1) register B, fol. XXIIvso en C, fol. LXIIvso.
g) Zie Inleiding § 9. *Reintgen Hanegreve* tr. Harderwijk 27 (morgengave 28) December 1461 *Geertruut N.N. (Rec.* Boek 1453—'65, fol. 119vso).
h) Oudste tynsboek, fol. XIVvso, XLVIIvso; tweede tynsboek, fol. 63 72 en 106.
i) zoon van *Wolter Gaedertsz van Wedinchem* (Tweede tynsboek, fol. XXVIIIvso).
k) Zie aant. f, register A, fol. XIIIvso en LIvso.
l) Oudste tynsboek, fol. 1 en tweede tynsbock, fol. XVII. Het goed was voor hem in het bezit van *Reyner van Helle,* die vermoedelijk identiek was met *Reyner Gerritsz* van *Hell,* bezitter van het aan de kelnarij van Putten horige erf „Hellengoed". Dit laatste was in 1532 in het bezit van *Claes Henricksz (van Wenckum)* en zijn vrouw Engel (Archief Gelderse Rekenkamer Inv. no. 1559, fol. IIIIvso en kelnarij van Putten, Inv. no. 138). Waarschijnlijk was Reyner Gerritsz de vader van Evert.
m) Vermoedelijk het in de vorige aantekening vermelde „Hellengoed" (of „goed te Helle"), waarvan de kelner van Putten ± 1448 beweerde, dat het een horig goed van de abdij van Paderborn (kelnarij van Putten) was (Klaarboek Veluwe, Inv. no. 3, fol. 205vso). Het was toen in het bezit van Gerrit *Reynerszvan Helle).*
n) Archief Gelderse Rekenkamer Inv. no. 1559, fol. IIIIvso en kelnarij van Putten, Inv. no. 138.

94) Dat het vierde kwartier het wapen van de grootmoeder van moederszijde *bevat,* blijkt uit het wapen van Kiliaen van Renselaer op denzelfden steen. Zie hierover § 10.
95) Nijkerkse Courant van 22 Juli 1938, Feuilleton: „De Grafsteen der Van Rensselaers".
96) Over de kwartieren en wapens heeft Hoffman uitvoerig geschreven in zijn bovenvermelde studie, blz. 345 vlg.

voort onder de firma Kiliaen van Rensselaer & Co.

Men kan gerust zeggen, dat de verwantschap tussen Wolfert van Byier en Kiliaen van Rensselaer van wereldhistorische betekenis is geweest. Want zij was de oorzaak, dat Kiliaen zich in den juwelen-handel begaf, en deze handel wederom maakte het Kiliaen mogelijk zich op groten schaal te gaan toeleggen op de ontginning van uitgestrekte woeste gebieden. Aanvankelijk zocht en vond hij de daartoe nodige terreinen in het Gooi, maar in 1629 slaagde hij erin van de West-Indische Compagnie — tot welker bewindhebbers hij zelf behoorde — een uitgestrekt gebied aan den Hudson ter kolonisering toegewezen te krijgen. Daar stichtte hij toen de kolonie Rensselaerswijck.

Over de vraag, in hoeverre Wolfert en Kiliaen elkander in den bloede bestonden, is in de litteratuur nog nimmer een afdoend antwoord gegeven [96a]). Ook mij is het aan de hand van de door mij verzamelde gegevens over de Van Byler's en den uitgewerkten kwartierstaat van Kiliaen's vader niet mogelijk gebleken, die vraag definitief te beantwoorden. Zeker is wel, dat de verwantschap via de Van Byler's liep. Stamde Kiliaen af van zekeren *Wulffer* van Byler (vermoedelijk identiek met den Edensen schout uit het midden van de XVde eeuw (1439—1458), een zoon van zekeren Andries), Wolfert stamde af van diens tijdgenoot *Morre Jansz van Byler.* De mogelijkheid bestaat, dat Wulffer's en Morre's vaders broers zijn geweest, in welk geval Wolfert van Byler en Kiliaen van Rensselaer neven geweest moeten zijn in den twaalfden graad. Vast staat wel, dat Wulffer en Morre behoord hebben tot hetzelfde geslacht, t.w. het met zes rode lelies zegelende geslacht der (latere) Amsterdamse en Dordrechtse Van Byler (t)s.

§ 10. Het wapen Van Rensselaer.

De oudste ons bewaard gebleven afbeelding van het wapen der Van Rensselaer's komt voor op een zegel van *Kil(le) Jansz* (zoon van Johan Henricksz en diens eerste vrouw Bye van Luxool) d.d. 31 December 1554 [97]). Het zegel vertoont ons het reeds bovenvermelde anker- of krulkruis. Op latere zegels [98]) blijkt het schild te zijn gedekt door een helm, waarop een tenen (of ijzeren) vuurkorf (mand), waaruit vlammen omhoogstijgen. In kleuren treft men het wapen aan op een regentenstuk uit 1645 in het Nijkerkse weeshuis; het werd daarop geplaatst ter herinnering aan den toen reeds sedert enige jaren overleden weesmeester ***Jan van Renseler (*** 1604-1639). Blijkens dit schilderij was het kruis van zilver en het schild rood — het wapen kwam dus geheel overeen met dat der Van Oldenbarnevelt's en (op het helmteken na) met dat der Van der Hell's, die in dezelfde omgeving hun bakermat hebben gevonden. Volgens Maunsel van Rensselaer zou bij het Van Rensselaer-wapen het devies „Niemand Zonder" (sc. „Kruis") behoord hebben. Enig bewijs heb ik daarvan niet kunnen vinden. De Amerikaanse Van Rensselaer's schijnen later aan een andere spreuk de voorkeur gegeven te hebben. Onder een wapen, dat nagenoeg overeenstemt met het zo juist beschreven wapen van Kiliaen van Rensselaer op de Nijkerkse zerk [99]) heeft Maunsel van Rensselaer het devies „Vertus (lees vermoedelijk „virtus") est vera vetustas" — „een deugd is werkelijke ouderdom" — doen afbeelden. De betekenis van deze woorden zal men kunnen begrijpen, als men rekening houdt met het feit, dat het aantal oude families in Amerika uiterst gering is.

§ 11. Andere (Van) Renselaer's.

Boven wees ik er op, dat de Van Rens(s)el(a) er's hun voorvaderlijk goed al in de XVIde eeuw (en misschien zelfs al eerder) niet zelf meer bewoonden, maar het door pachters lieten bebouwen. Onder die omtandigheden behoeft het niet te verwonderen, dat wij sedert de XVIIde eeuw in Putten en omgeving bij tijd en wijle verschillende personen vermeld vinden, die eveneens aan de Renselaer hun naam ontleend blijken te hebben [100]). Velen van hen waren „bouwlieden" (boeren) en vermoedelijk zullen zij, of hun voorouders, tot bedoelde pachters behoord hebben. Aan verwantschap in manlijke lijn met het geslacht, waaraan deze studie gewijd is, zal uiteraard niet gedacht behoeven te worden. Dit laatste was vermoedelijk ook het geval met leden van een familie „Renselaar", die in de XVIIIde eeuw te Amsterdam woonde en tot de zeer eenvoudige burgerij aldaar heeft behoord.

(Slot *volgt.)*

96a) Wolfert werd eerst in 1616 door Kiliaen's huwelijk een oom van dezen laatste.

97) Nijkerks charter, doos gemerkt: „Nijkerk en Putten" (R.A. Arnhem).

98) De heer Muschart te Arnhem was zo vriendelijk mijn aandacht te vestigen op de navolgende zegels: a. zegel van Johan *van Renselaer,* hopman te Wyck d.d. 26 Mei 1585 in het archief *der* heerlijkheid Waardenburg en Neerijnen (portefeuille met ingekomen stukken, gemerkt A (rood)); b. zegel" van *Jan* van *Renzeler (Woltersz)* d.d. 10 Juli 1605 (C.P.H. 1620 V) ; c. zegel van denzelfde (charter Putten no. 20, kloosterzegels R.A. Arnhem) ; d. zegel van *Henrick van Renseler (Woltersz)* uit 1611 (charter no. 2313 in het archief der Gelderse Rekenkamer); e. zegel van *Johan van Renseler (Woltersz)* vnd. *hangende* aan het sub d. vermelde charter ; *f.* zegel van *Henric van Renseler (Woltersz)* aan een magescheid d.d. 1 Nov. 1614 (handschriften collectie R.A. Utrecht no. 915) ; g. zegel van *Johan van Renseler (Jan Wolters'zoon)* d.d. 6 Mei 1635 (Volmachten Gelderse Leenkamer) ; h. zegel van *Kiliaen* van *Renselaer* (Jan *Baptistszoon)* d.d. 18 Jan. 1682 (Leenkamer Putten, portefeuille no. 10).

99) Het kwartier Pafraet vertoont den dubbelgekanteelden dwarsbalk vergezeld van drie stervormige bloemen. Volgens Hoffman a.w. blz. 347 en de aldaar gegeven afbeeldingen komt dit wapen ook voor met drie lelies of drie sterren. Het vindt zijn oorsprong in een huismerk.

100) Eén van de eersten was wellicht zekere *Luitien van Reder,* j.d. van Nijkerk, die aldaar 13 Nov. 1643 ondertrouwde met den Puttensen onderschout *Maes Cooten.*

Foutieve wapens en namen in diverse bronnen,

door R. T. MUSCHART.

(vervolg van LXVI, 120).

van Heker genaamd van Rechteren,

Volgens de Heraldieke Bibliotheek 1875, pag. 41, zou ***Frederik van Heker genaamd van Rechteren,*** heer van Rechteren, Hekeren en Rhaen in 1407 en getrouwd met *Cunegonda van Polanen,* gevoerd hebben „een kruis", waarbij op de punt van het schuingeplaatst schild een enhelm staat met als helmteeken een boom.

Wij krijgen door deze mededeeling dus den indruk, alsof deze Frederik een helmteeken gevoerd heeft, dat afwijkt van het bekende helmteeken der familie ***van Heeckeren*** n.l. den hoed getopt met 2 struisveeren. Dit nu is onjuist, want het zegel van dezen ***Frederic van Heker*** (zooals hij genoemd wordt) in 1432 en getrouwd met joncvrouw ***Koenijngont*** (geen familienaam vermeld), aan charter van het klooster Mariengrave te Doesburg, vertoont het schuingeplaatste schild getopt met een boom zonder helm en op den

boven- en linkerzijrand van het schild rustende een leeuw, welke beide leeuwen met de voorpooten tegen den stam van den boom rusten.

De boom en de leeuwen fungeeren hierbij niet als helmteeken respectievelijk schildhouders, doch zijn eenvoudig toegevoegd, om, zooals zulks op oude zegels zoo veelvuldig het geval is, de open ruimte tusschen schild en den zegelrand op te vullen.

Hellemans.

Volgens een M.S. Wapenboekje van Job Marten de Lange, deel 1, pag. 187, voerde eene familie *Hellemans,* omstreeks 1573 geallieerd met *Bartholotti,* als wapen: „in blauw 14 zilveren schuinkruisjes (3—4—3—4)".

Dit wapen is zeker niet van deze familie ***Hellemans,*** want volgens „De Vroedschap van Amsterdam" door Dr. J. E. Elias, pag. 1086, voerde Mr. ***Arnout Hellemans Hooft,*** in 1662 schepen van Amsterdam, zijnde volgens pag. 148 de zoon van den ridder ***Pieter Hooft*** en diens 2e vrouw ***Leonora Hellemans.*** weduwe van ***Jan Battista Bartolotti,*** een gedeeld wapen met het bekende hoofd van de familie ***Hooft*** als rechterhelft en als linkerhelft „in zwart een zilveren omgekeerde keper vergezeld van 7 gouden klaverbladen, waarvan boven den keper 4, 3— 1 gerangschikt, en beneden 3. 2-1 gerangschikt".

Het zelfde wapen, doch de keper bovendien beladen met 3 roode rozen en de keper vergezeld boven van 4 en beneden van 4 klaverbladen, komt ook in het Arm. Général en in de Graf- en gedenkschriften der provincie Antwerpen, deel 2, folio 95 en 9: deel 4, folio 26r, en deel 5, folio 327, met den naam ***Hellemans*** voor.

Volgens het Arm. Général heeft het wapen met de 14 kruisjes veel overeenkomst met het wapen der Friesche familie ***van Halmael,*** doch daarin zijn de 14 kruisjes geen schuinkruisjes doch breedarmige kruisjes.

van **Hellesloоth.**

Volgens de Fragment-genealogieën van de Gebr. van Atteveld, dossier Sandelijn, in het Rijksarchief te Utrecht, voerde een familie ***van hellesloоth*** als wapen: „in goud een zilveren dwarsbalk beladen met 3 zwarte zwanen".

Deze naam is zoo goed als zeker foutief, want dit zelfde wapen, doch meer heraldisch met het veld groen, vond ik elders met den naam ***Hollesloot.***

Zoo o.a. in het Arm. Général, verder in de Wapens van de Magistraten van Amsterdam door van den Brandeler op pag. 82, 85 en 101, als wapens van ***IJsbrand Hollesloot*** in 1513, ***Jan IJsbrants Hollesloot*** in 1524 en ***Andries Janszoon Boel Hollesloot*** in 1572, alle drie raad van Amsterdam; in het Patriciaat van Amsterdam door Alberdingk Thijm op folio 3 als wapen van ***Jan IJsbrantszoon Hollesloot,*** in 1522 schepen van Amsterdam, en in het M.S. Wapenboek der regenten van de Oudezijds Huissitten armen te Amsterdam als wapen van ***Cornelis Jacobszoon Hollesloot,*** in 1538 regent dier armen.

Ook de Vroedschap van Amsterdam door Dr. J. E. Elias vermeldt dit wapen in deel 2, pag. 1076, met den naam ***Hollesloot,*** waar Elias in een noot zegt, dat hij het waarschijnlijk acht, dat dit wapen van de familie ***Boelens is*** overgenomen

van den Helm.

Volgens „De Nederlandsche Leeuw" 1883, pag. 76, voer, de ***Jacob van den Helm,*** tusschen de jaren 1596 en 1622 in de regeering van Delft en lakenkooper aldaar, wiens vader

an Jacobszoon in 1566 lakenkooper aldaar „in den Helm" ras, als wapen: „in goud een zwarte beurtelings gekanteelde warsbalk vergezeld van 3 benedenhelften van roode rozen".

Ook het Arm. Général beschrijft dit wapen voor eene Delftche familie ***van den Helm.***

Ik acht dit wapen vrijwel zeker niet geheel juist en dat die alve rozen roode b ij e n moeten zijn, omdat ***Jacob Janszoon van den Helm,*** in 1618 aangesteld tot raad van Delft n 27 Juli 1626 overleden, volgens het M.S. Wapenboek van W. van der Lely, betreffende de regeering van Delft, in het Gem.-Archief te Delft als wapen voerde: „in goud een zwarte beurtelings gekanteelde dwarsbalk vergezeld van 3 roode ij e n", en dit zelfde wapen volgens „De Heraldieke Bibliotheek" 1874, pag. 145, ook gevoerd werd door ***Cornelis Arentszoon van den Helm,*** 21 Aug. 1622 getrouwd met ***Elizabeth van der Ghijsen,*** waarbij ***Catharina,*** die 10 April 646 trouwde met ***Adriaan Philips Weveringh.***

Ik veronderstel, dat de verwarring ontstaan zal zijn tengevolge van het feit, dat eene Z e e u w s c h e familie ***van den Helm*** voerde: „3 b e n e d e n h e l f t e n v a n r o z e n", zooals blijkt uit het Arm. Général en uit een M.S. Wapenboek van Rethaan Macaré, welk wapen ook voorkomt als le en 4e kwartier van een gevierendeeld wapen ***van den Helm*** en als 2e en 3e kwartier van een gevierendeeld wapen ***van den Helm Boddaert.***

Zooals wij zagen, zou volgens „De Heraldieke Bibliotheek" ***Cornelis van den Helm,*** getrouwd met ***Elizabeth van der Ghijsen,*** het wapen met den dwarsbalk gevoerd hebben, doch volgens het M.S. Wapenboek van Rethaan Macaré, waar gezegd wordt, dat deze ***Cornelis*** koopman was eerst te Amsterdam, daarna te Middelburg, dat hij 20 Oct. 1646 overleed en dat zijne vrouw ***Elisabeth van der G h ijs s e n*** heette, voerde hij het wapen met de 3 halve rozen en deze goud in blauw.

van Helmduijnen.

Op het wapenbord in het Schielandshuis te Rotterdam is het wapen van ***Adriaan van Helmduynen,*** in 1574 heemraad van Schieland, ook voorkomende met den naam ***van Helmdunen,*** afgebeeld als volgt: „in groen een zilveren dwarsbalk vergezeld van 3 zilveren wassenaars".

Evenzoo is zijn wapen afgebeeld in het M.S. Wapenboek van W. van der Lely betreffende het heemraadschap Schieland in het Gem.-Archief te Delft, waarin hij met het jaartal 1574 voorkomt als ***Adriaen van Helm Duynen.***

Evenzoo komt dit wapen als kwartier ***van Helmduynen*** voor op een 17e eeuwschen kwartierstaat van ***Adriaen Corneliszoon Vroesen*** in het Museum van Oudheden te Rotterdam.

Het zegel echter van voornoemden ***Adriaen van Helmduynen*** van 1573 aan charter van de Rekenkamer van Holland (borgstellingen) vertoont dit wapen met den dwarsbalk b e u r t e l i n g s g e k a n t e e l d, waarin hij als burgemeester van Rotterdam voorkomt en genoemd wordt ***Adriaen Robbrechtszoon van Helmduynen;*** evenzoo is zijn zegel afgebeeld op plaat 9 in de Regeering van Rotterdam door Unger als schepen van Rotterdam in 1551.

Wij mogen dus gerust aannemen, dat het wapen met den gewonen rechten dwarsbalk foutief is.

Hendriksen.

Een wapen met dezen naam komt voor als le en 4e kwartier van het gevierendeelde wapen ***Both Hendriksen*** volgens het Arm. Général en volgens „De Wapenheraut" 1901, pag.

229, waar vermeld is Mr. *Jan Both Hendriksen* in 1780 notaris en secretaris van Amersfoort en getrouwd met ..... *Ameshoff.* Volgens deze bronnen is dit wapen *Hendriksen* als volgt: „in blauw een h a a n op grond vergezeld boven van 2 wassenaars naast elkaar, alles van zilver" (ook zonder den grond).

Evenzoo, dus met den vogels als h aan, voerde Mr. *Jan Both Hendriksen, in* 1774 notaris te Utrecht (dezelfde als voornoemd?) dit wapen *Hendriksen* als rechterhelft van een gedeeld wapen volgens „De Indische Navorscher" 1938, pag. 70 en 77.

De lakafdruk van *W. Hendriksen,* in 1772 schepen van Amersfoort, in de crimineele processen van het Hof van Gelderland evenwel vertoont dit wapen met den vogel positief niet als haan doch als duif. Ook in het M.S. **Wapen**boek van het St. Lucasgilde te Middelburg in het Gem.-Archief aldaar is het wapen van *J. H e n d r i k s,* ook *Jacobus H e n d r i k s e* genoemd, in 1711 broeder van dat gilde, afgebeeld met den vogel niet als een haan doch als een kip.

Herbert.

Volgens het M.S. Wapenboek, getiteld „Drie duysend wapenen met de pen geteekend" in het Museum Meermanno Westreenianum, voerde een familie *Herbert* als wapen: „3 zilveren leeuwen op een van blauw en rood gedeeld veld".

Dit wapen is niet geheel juist, tenminste de lakafdrukken van *Herri Herbert,* ridder, heer van Heuckelom, kolonel in 1636 en 1637 te 's-Gravenhage, in het archief van de Geldersche Leenkamer Inv. no. 197 portefeuille C. 1344 tot 1373, en op zijn testament van 9 Mei 1637 in de Huwelijksvoorwaarden en geopende testamenten in het archief van de Geldersche Leenkamer in doos met de nos. 1 tot 28, en zijn zegel van 7 Aug. 1637, zijnde hij toen als kolonel in het leger voor Breda, in de Volmachten van de Geldersche Leenkamer. vertoonen als wapen: „3 leeuwen op een gedeeld veld en een schildzoom geblokt van 14 vakken, waarvan 7 effen en 7 beladen met een bol", met als helmteeken een aanziend gestelden uitkomenden moor met een ring in de opgeheven rechterhand en met den linkerarm horizontaal naar rechts gericht vóór het lichaam.

Uit zijn testament blijkt, dat hij 9 Mei 1637 vader was van den minderjarigen *Philips Herri Herbert* en dat zijne zuster toen *een* zoon, *Herri Pluncket* had, die page van den prins van Oranje was, en dat zijn neef *Herry Herbert* toen als kapitein in zijn regiment diende.

Deze neef voerde hetzelfde wapen met den geblokten schildzoom, zooals blijkt uit zijn lakafdruk in de Volmachten van de Geldersche Leenkamer, zijnde hij kapitein te Wichen op 23 Sept. 1657. Op dien datum verzocht hij opening van het testament van zijn overleden neef den kolonel *Herri He r b e r s,* die in Mei 1637 getesteerd had en wiens eenigen zoon jonker *Philips Herri Her b e r s* kort vóór 23 Sept. 1657 overleden was. In dit stuk zien wij dus den naam voorkomen als *H e r b e r s* en deze kapitein noemt zich zelf in dit stuk eveneens *Herri H e r b e r s.*

van Herbranda.

Volgens „De Vrije Fries" 1858, pag. 240, voerde *Bonefhis van Herbranda,* in 1607 te Buitenpost, als wapen: „gedeeld, 1 de Friesche adelaar; 11 doorsneden, A. in blauw een zilveren roos, B. in rood 3 gouden p a 1 en".

Volgens het Arm. Général en volgens een MS. Wapenboekje van J. Wenning in de Kanselarij-Bibliotheek te Leeuwarden evenwel voerde een Friesche familie *Herbranda* zonder het voorzetsel „*van*" inplaats van de 3 palen 3 gouden vlammen naast elkaar en als helmteeken eveneens 3 gouden vlammen naast elkaar.

In verband met den naam lijkt mij het laatste ook waarschijnlijk, ook omdat het Arm. Général een ander wapen *Herbranda* als volgt beschrijft: „gedeeld, 1 de Friesche adelaar; 11 in goud 2 roode v 1 a m m en boven elkaar", dus ook hierin vlammen.

Herdinck.

Urbaen Herdinck, 3 Mei 1537 deken van St. Pieter te Middelburg en pastoor te Noordwijk, voerde volgens de Collectie zegelbeschrijvingen in het Alg. Rijksarchief te 's-Gravenhage als wapen: „2 dwarsbalken vergezeld van 8 merletten, waarvan 3 boven, 3 beneden en 2 tusschen de balken".

Dit wapen is geheel foutief, want 's mans zegel met zelfden datum en zelfde functies aan charter in de doos no. 389 gemerkt „Aanwinst 1899 XIX 2 en 10 in het Alg. Rijks-Archief te 's-Gravenhage vertoont als wapen:' „3 gaande leeuwen boven elkaar en in een schildhoofd 3 appels met de stelen naar boven naast elkaar". Evenzoo en met een uitkomenden leeuw tusschen vlucht als helmteeken voerden *Adolf Herdinck,* in 1526 rentmeester bewesterschelde, volgens zijn zegel aan charter in het archief der Nassausche Domeinen, en Mr. *Lenaerf* (ook *Leonardt) Herdinck,* in 1543 en 1554 secretaris der leenen van Culemborg, volgens zijne zegels aan charter 58 van de charters-reversalen der Geldersche Leenkamer en charter in het archief der Heeren en Graven van Culemborg.

Een kwartier met den naam *Herdincx van Jan van Schoonhoven,* ridder, burgemeester van Antwerpen, die 23 Jan. 1598 overleed, vertoont dit wapen met de leeuwen goud in zwart en in het zilveren schildhoofd 3 groene g r a n a a t a p p e l s naast elkaar volgens de Graf- *en* gedenkschriften der provincie Antwerpen, deel 6, de plaat op folio 256.

Hermans 1.

Jan Hermans, van 1675 tot 1694 regent van het Leproos-huis te Amsterdam, voerde als wapen: „in blauw een zilveren dwarsbalk vergezeld boven van 2 zilveren lelies en beneden van 3 gouden harten", volgens het M.S. Wapenboek dier regenten in het Gem.-Archief aldaar. Hetzelfde wapen beschrijft het Armorial Général voor eene Amsterdamsche familie *Hermans.*

Het is mogelijk, dat dit *Hermans* een familienaam geworden is, doch zeker is, dat het oorspronkelijk een patronymicum was, want geheel hetzelfde wapen werd ook gevoerd door *Jan Harmenstoon,* van 1547 tot 1549 regent van de Oude Zijds Huissitten Armen te Amsterdam, volgens het M.S. Wapenboek dier regenten in het Gem.-Archief aldaar.

Hermans II.

Volgens een M.S. Wapenboek van van Heemskerck van de tweede helft der 17e eeuw voerde een familie *Hermans,* geallieerd met de familie *Brouerius,* als wapen: „in goud een roode dwarsbalk beladen met 5 zilveren ruiten naast elkaar en vergezeld van 3 blauwe ruiten".

Deze naam is zeker een patronymicum, want in een M.S. Wapenboek van Schulerus, deel 1, folio 90, in de Bibliotheek van de Technische Hoogeschool te Delft vond ik een moederlijk kwartier van *Hendrik Reijnier Brouerius van Nidek,* A° ..... met dit zelfde wapen, doch met de 3 ruiten buiten den dwarsbalk groen, met den naam H a r m e n s z, en met die ruiten blauw als wapen van *Hendrik H e r m a n z.* in 1738 en 1739 commissaris van de Kleine Bank van Justitie

te Haarlem in het M.S. Wapenboek dier commissarissen in het Gem.-Archief aldaar, en op diens lakafdruk van 8 Mei 1738 te Haarlem in protocol 871 van notaris W. Baert in het Gem.-Archief aldaar, waar hij eveneens voorkomt met den naam ***Hendrik Hermanz*** en getrouwd met ***Christina Crommelin.***

In het Arm. Général wordt dit wapen beschreven met 6 zilveren ruiten op den dwarsbalk met den naam ***Hermansz.*** Het supplement van dit Armorial echter beschrijft dit wapen weder met 5 ruiten op den dwarsbalk met den naam ***Hermans van Koetsveld,*** terwijl het elders dit wapen eveneens met 5 ruiten op den dwarsbalk beschrijft met den naam ***Koetsveld*** zonder meer, doch weder in het Supplement met den naam ***van Koetsveld.***

Rietstap beschrijft dit zelfde met 5 ruiten op den dwarsbalk in zijn Wapenboek, van den Nederlandschen Adel, deel 2, folio 278, met den naam ***van Koesfeld*** en zegt aldaar, dat dit het wapen is, dat ***Herman,*** de zoon van ***Herman van Woerden*** en ***Ermgard van Reutlingen,*** welke in 1298 te ***Koesfeld*** in Westphalen trouwden, heeft aangenomen en dat deze zoon ***Herman*** den naam ***van Koesfeld*** heeft aangenomen, dat zijne descendenten in de 17e eeuw te Amsterdam gevestigd waren, dat zijn vader 3 roode ruiten in goud en zijne moeder 5 zilveren ruiten naast elkaar in rood (dus als de dwarsbalk) voerden.

Hermerden.

Volgens de Wapenkaart, getiteld „de Wijdberoemde binnen Stichtsche wapenen der aaloude geslaghten" voerde een familie ***Hermerden*** in 1670 te Utrecht als wapen: „in goud 3 zwarte leeuwekoppen".

Deze. naam is zeker foutief, want met dit wapen vond ik (natuurlijk zonder kleuraanduidingen) ***Willam van Hemerden,*** die 25 Juni 1396 zegelde met Johan van Zulen, op diens zegel aan charter no. 1434 van het kapittel van Oud-Munster te Utrecht, en met dezelfde kleuren als wapen van eene familie ***van Heemerden,*** geallieerd met ***Borre van Amerongen,*** in het Album Amicorum van Henric van der Borch van het jaar 1599 in de Kon. Bibliotheek te 's-Gravenhage.

Het zegel van ***Jan Bor van Heemerden,*** die 19 Nov. 1480 zegelde voor Anna, de vrouw van Evert Freijse, aan charter in het archief der Heeren en Graven van Culemborg. vertoont de 3 leeuwekoppen boven vergezeld van een barensteel met 3 hangers en als helmteeken kop met hals van een eenhoorn.

Herre.

Volgens een M.S. Wapenboek van Rethaan Macaré voerde een familie ***Herre*** in Zeeland, omstreeks 1600 geallieerd met ***van den Brande,*** als wapen: „in blauw een gouden hart vergezeld rechts en links van een zilveren kandelaar, waarin een zilveren kaars met gouden vlam, en boven het hart van 3 gouden schelpen naast elkaar".

Dit zelfde wapen doch met het hart brandend kwam volgens het M.S. Wapenboek van van der Lely, getiteld „Versameling van Tombes, Sepultures etc.", deel 3, in de Kon. Bibliotheek zonder kleuraanduidingen voor als kwartierwapen op de grafzerk in de kerk te Aagtekerke van den in 1667 overleden ***Henricus Thibaut*** met den naam ***Herve.*** Evenzoo beschrijft het Arm. Général dit wapen met den naam ***van Herven.***

Daar ik dit wapen in origineele bronnen nimmer gevonden heb, kan ik niet constateeren, welke dezer namen de juiste is, doch ik veronderstel, dat deze ***Herve*** zal moeten zijn.

Herrewijn.

Laurentia Herrewijn, geboren in 1609, overleden in 1666 en in 1638 te Bremen getrouwd met ***Michiel van de Blocquery,*** voerde volgens de kwartierstaten van Wildeman en van de Blocquery als wapen: „gevierendeeld, 1 en IV in rood 3 gouden dwarsbalken: 11 en III in blauw 3 zilveren klaverblaren".

Overal elders vond ik dit wapen met slechts 2 dwarsbalken in de kwartieren 1 en 4.

Zoo in een M.S. Wapenboek van Schulerus, deel 1, folio 50 in de Bibliotheek van de Technische Hoogeschool te Delft, als wapen van een vaderlijk kwartier ***Herrewijn*** van ***Elisabeth Jacoba van de Blocquery,*** waar de klaverblaren als goud zijn aangegeven, en evenzoo met de klarenblaren goud in een M.S. Wapenboek van Rethaan Macaré, deel 1, als wapen van voornoemde ***Laurentia,*** die hier v ***an Herrewijnen*** genoemd wordt. Doch met de klarenblaren zilver komt dit wapen met den naam ***Her wij n e n*** voor in het M.S. Wapenboek met de Stamdeelen der Raden van Haarlem in het Gem.-Archief aldaar.

De zeer oude Geldersche familie ***van Herwijnen,*** ook voorkomende als van Herwinen, voerde dan ook niet 3 d o c h 2 dwarsbalken.

Herstal.

Jan Coen. Herstal, scholtis van Heer en Bergh, schepen van Maastricht en van den Vroenhoff, overleden 24 Aug. 1631 en met zijne 20 Aug. 1618 overleden vrouw ***Maria Slenaken.*** begraven in de St. Martinuskerk te Wijk-Maastricht, voerde volgens de Maasgouw 1905, pag. 31, als wapen: „gevierendeeld, 1 en IV een verhoogde ster verqezeld beneden van een wassenaar: 11 en 111 een schuinbalk".

Volgens de Gedenk- en Grafschriften in Limburg door J. Habets evenwel vertoont het wapen van dezen in 1631 overleden schepen Co e ***nr a d u s Herstal*** op de grafzerk in de O.L. Vrouwekerk te Maastricht van hem en zijne in 1618 overleden vrouw ***Maria Slenaken*** dit wapen met den schuinbalk beladen met schelpen (hoeveel is niet vermeld), terwijl volgens de Publications de la Société hist. et archéol. dans le Duché de Limbourg 1879, pag. 259, deze schepen ***Coenraad Herstal*** den schuinbalk b e 1 a d e n m e t s t e r r e n (hoeveel is niet vermeld) voerde.

Wij zien dus, dat het wapen van dezelfde persoon in drie diverse bronnen op drie verschillende wijzen beschreven wordt, terwijl hij volgens twee bronnen in verschillende kerken begraven werd. Uit een origineele bron nu blijkt, dat de schuinbalk beladen moet zijn met 3 s c h e 1 p e n in de richting van den balk geplaatst, want aldus vond ik dit wapen op het met papieren ruit bedekt zegel in het archief der Heeren en Graven van Culemborg van ***Hub. Coen. D. Herstal, 21*** April 1638 secretaris van de heerlijkheid Borcharen bij Maastricht.

Ik merk hierbij nog op, dat ik op den lakafdruk van W. J. v a n d e r S t e g e n, 21 Aug. 1751 kapitein te 'sHertogenbosch, in de Brieven aan de regeering van Zutphen in het Gem.-Archief aldaar dit zelfde wapen met zelfde helmteeken n.l. de ster en de wassenaar vond, waarop de 3 voorwerpen op den schuinbalk onduidelijk zijn.

Deze heeft dus waarschijnlijk gecacheteerd met een wapen, dat niet van hem was.

Herwerden.

Volgens de Heraldieke Bibliotheek 1876, pag. 116, voerde een familie ***Herwerden*** als wapen: „in blauw een gouden kruis" met als helmteeken een gouden brakkekop met roode tong en blauwe ooren.

Deze naam deugt niet en moet *van Herwen* zijn. Dit blijkt niet alleen uit het Arm. Général, waar precies hetzelfde wapen met dezen naam beschreven is, doch eveneens uit tal van zegels. door mij in diverse bronnen gevonden, waarvan het oudste zonder helmteeken van ***Sander? van Herwen, 19*** Febr. 1389 burger van Utrecht.

De Heraldieke Bibliotheek heeft blijkbaar dit wapen overgenomen van het Armorial Général of wel omgekeerd het Armorial van de Heraldieke Bibliotheek, want volgens beide is het helmteeken precies hetzelfde als hier beschreven. De zegels echter van ***Sander van Herwven,*** die met zijne vrouw ***Barbara*** in 1467 eene jaarrente uit land in kerspel van Oesterholt in der maelscap van Balveren verkocht en in 1469 twee hofsteden in kerspel Zetten kocht, aan charter 223 in het Huisarchief Waardenburg en aan charter van het kloosster Bethanië vertoonen als helmteeken eene aanziend gestelde uitkomende vrouw met beide armen naar beneden hangende.

van Herwijnen.

In de St. Maartenskerk te Zaltbommel ligt in den Zuidelijken zijbeuk een grafzerk, waarop als wapen: „3 vairpalen en in een schildhoofd een barensteel met 3 hangers", en daarboven het navolgende opschrift: „Dit Graaf Hoort Toe ***Walraeft van Herwijnen".***

Wijlen de Heer Bloijs van Treslong Prins, die deze grafzerk in „De Wapenheraut" 1918, pag. 452, beschreef, heeft gemeend, dat dit wapen, in verband met dit opschrift, van eene familie ***van Herwijnen is.***

Dit is echter onjuist, deze oude riddermatige familie in den omtrek van Zaltbommel, o.a. te Tuijl en Deijl, voerde als wapen „2 dwarsbalken". Bovendien is deze zerk voorzien van een rand, waarop een randschrift, dat men echter heeft weggehakt, zoodat nog slechts het woord „janwaris" te lezen is. Het wapen behoort derhalve bij de persoon, die in dit randschrift is vermeld geweest, en niet bij *Walraeft van Herwijnen,* wiens opschrift kennelijk later is aangebracht.

Ik acht het waarschijnlijk, dat dit het wapen van de familie ***van Haeften*** zal zijn, wier wapen volkomen het zelfde is, en dat het opschrift betrekking zal hebben op een lid dezer familie ***van Haeften,*** die den voornaam ***Walraeft (Walraven)*** droeg, en die heer van H e r w ij n e n was en zich naar die heerlijkheid noemde.

Deze waarschijnlijkheid is zeer groot, daar in deze familie ***van Haeften*** de voornaam *Walraven* meermalen voorkomt, en *Walraven van Haeften* in 1531 heer tot H e r w ij n e n was.

(Wordt vervolgd.)

BOEKBESPREKING.

Geschiedenis van de heerlijkheid Zalk en Veekaten, van het kasteel Buckhorst en van zijn bewoners, door Mr. G. J. ter Kuile, Assen, van Gorcum en Comp. N.V., 1948.

In fijne gouden lijntjes staat het Kasteel Buckhorst getekend op het donkergroenlinnen kaft van Mr. G. J. t er K ui 1 e's „Geschiedenis van de heerlijkheid Zalk en Veekaten, van het Kasteel Buckhorst en van zijn bewoners" (van Gorcum & Comp. N.V., Assen 1948); in heldere bewoordingen schetst Schrijver de lotgevallen van de Heren van Buckhorst en documenteert [1]) daarbij stap voor stap zijn stellingen. De Heren van Buckhorst zijn gesproten uit het Westphaalse adellijke geslacht ***van Gemen.*** Gegoed en gezeten in Salland, op de grens van het Oversticht en Gelre, hebben in de Middeleeuwen verscheidene Buckhorsten „op de wip gezeten" tussen den Bisschop van Utrecht en den Graaf van Gelre; hun familiegeschiedenis is tevens een stukje politieke geschiedenis!

Elf bijlagen geven duidelijke [2]) overzichten van het geslacht ***Buckhorst*** in den loop der eeuwen en van de aanverwante geslachten ***van Bronchorst, Sloet, van Welvelde, Bentinck*** en bastaarden ***van Gelre.***

Jammer, dat Schr. bij het bespreken van de Middeleeuwse leden van het onderhavige geslacht en in de Bijlagen in het algemeen [3]) *niet de Middeleeuwse gewoonte heeft gevolgd, ridders met „heer" voor den voornaam aan te duiden: hoe dikwijls is het bij de bewerking van de genealogieën van onzen oeradel niet mogelijk geweest, gelijktijdige en gelijknamige leden van één geslacht van elkander te onderscheiden. doordat de een ridder was en de ander niet! Nu moet de weetgierige lezer dit moeizaam uit de schaarse citaten [4]) en uit den tekst van het verhaal opdiepen en dit is maar ten dele mogelijk, omdat — het spreekt wel vanzelf — de aangehaalde oorkonden niet in hun geheel konden worden afgedrukt.

Met ***Florentina van Buckhorst (1587-1612)*** stierf het geslacht uit. Schr. vervolgt de geschiedenis van de heerlijkheid tot de publieke verkoping van de nog tot Buckhorst behorende goederen in 1840.

De rechtshistorische, grootste helft van deze zeer belangwekkende studie wordt ongetwijfeld elders door daartoe bevoegden besproken: voor de lezers van ons Maandblad is het voornaamste, te weten, dat de genealogische litteratuur is verrijkt met een zeer lezenswaardige familiegeschiedenis van een van de oudste adellijke geslachten van Overijssel. Ook typographisch is het werkie uitstekend verzorgd: de charmante band en een paar aardige afbeeldingen van het Huis maken het tot een smaakvol geheel.

E. C. M. PRINS.

KORTE MEDEDELINGEN.

Nogmaals het geslacht Oostenvelt.

(LXVI, 47 e.v.)

Met belangstelling nam ik kennis van het artikel over dit geslacht in het Februarinummer, daar ik zelf enkele jaren geleden hierover aantekeningen had gemaakt. Tot een afwerking is het toen niet meer gekomen, want ik heb geen tijd meer kunnen vinden het proclamatieboek nog eens door te

1) Op blz. 20 zou een verwijzing naar Dr. R. Scholten, Das Cistercienserinnenkloster Grafenthal oder Vallis Comitis, Kleve 1899, oorkonde Nrs. 70 en 72, duidelijker zijn geweest dan die naar een notitie van wijlen ons Medelid J. de Groot. Trouwens, in het archief van Grafenthal alias Nyencloester komt dezelfde *Gerard van Buckhorst* nog tot in 1310 voor, een kleine aanvulling dus op ter Kuile's Bijlage III.

2) Niet duidelijk is alleen, waarom de vraagtekens ter aanduiding van de onzekerheid omtrent het huwelijk van *Theoderious* II *vaa Buckhorst* met *N. van Bronkhorst* en omtrent de afstamming van *Gerardus* en *Giselbertus* I *van Buckhorst* uit dit echtpaar op Bijlage I, II en III verschillend zijn aangebracht.

3) Op blz. 31 grijpt Schr. zelf weer naar dit middel.

4) Blz. 11 Giselbertus miles de Buchorst, 1240; blz. 18 dominus Ghyselbertus de Buckhorst, 1261; blz. 31, 40, 46—48 heer Willem III.

nemen. Enkele aanvullingen zullen evenwel, naar ik hoop, welkom zijn. Met den stamvader heb ik eerst dezelfde fout gemaakt als de samensteller, wat heel begrijpelijk is. In het huwelijksproclamatieboek komt nl. de volgende inschrijving voor op 17 October 1635:

Ofte *Coerfs*, daer voor caveerde sijn vader *Coert Jansens*, ende Hemmetijen Berens, daer voor caveerde *Berent Hindricks Soevensteern.* — copulati per Ovinck den 15 Novembr. Akerk.

Hierop zijn van een Coert Jansen gegevens verzameld, die op zich zelf juist zijn, doch ik hoop aan te tonen, dat de stamvader moet zijn Coert *Hindricks*. die reeds in 1644 overleden was, zodat hij ook niet identiek kan zijn met Coert Jansen. Vermoedelijk was de vader van Coert Hindricks een Hindrick Jansen.

Een paar akten uit het rechterlijk archief der stad Groningen, in den inventaris onder IIIx en IIIy vermeld, geven nader licht:

1. IIIx21, fol. 108. Afkoop van de van zijn moeder geërfde goederen door Claes Coerts en Maria Beerents e.l. te Dantzich, met zijn vader Coert Hindricks, brouwer bij der A, 13 April 1600 (?), Geregistreerd 1641. April 13.
2. 111x24, fol. 118. Verkoop door Claes Coerts en Maria Reymers e.l. aan Harmen Berents 7steeren en Jantien Coerts e.l., zuster en zwager, van zijn aandeel in de erfenis van zijn vader Coert Hindrix. 4 Juni 1644.
3. 111x26, fol. 87. Hier compareren Otto Coerts, Albert Abbringe nomine uxoris als rechthebbende van Henricus Conradi, Harmen Berents 7steren nom. ux. als rechthebbende van Claes Coerts tot Dantzich en last hebbende van Geertruidt Coerts, Nicolaus Patthuys C.S. recht hebbende van Berent Coerts, allen erfgenamen van Coert Hindricks. 14 Maart 1646. Geregistreerd 15 Mei 1646.
4. IIIx13, fol. 20. Verkoop door Koert Hindricks en Jantien e.l. van een huis, met kamer daarachter, aan de Westzijde van der Adiep. 3 Febr. 1634.

Het grapje om de zeven in cijfers te schrijven komt aldus in de akten en ook in de proclamatieboeken telkens voor.

Uit het bovenstaande volgt nu wel, dat een brouwer *Coert Hindricks* de vader is. Deze komt ook inderdaad in andere registers voor. Hij werd in het brouwersgilde ingeschreven in 1605, terwijl hij het burgerrecht met de volgende inschrijving verkreeg: Van Vrymarket tot Andreae 1611 werd het burgerrecht verworven door Coert Hindricx, brouwer.

Ten aanzien van de onder 1 genoemde akte doet zich een moeilijkheid voor, wat de datering betreft, en derhalve heb ik daarachter een ? geplaatst. De in de genealogie genoemde kinderen trouwen alle tussen 1635 en 1650, terwijl een broer Claes reeds in 1600 gehuwd zou zijn. De afkoop wijst wel op een tweede huwelijk van de vader, maar ik vermoed, dat bij de registratie bij het overschrijven het laatste gedeelte van de voluit geschreven datering vergeten is. Daarom had ik juist willen nagaan, of Coert Hindricks inderdaad ten tweede male circa 1610 huwde. Mogelijk is ook, dat de akte nr. 1 na 1634 gedateerd is geweest, want in nr. 2 wordt niet van een halfzuster maar van zuster gesproken, zodat Jantien dan ook de moeder van Claes zou zijn.

Ik kom dus tot de volgende opstelling:

I. Coert *Hindricks*, ingeschreven in 1605 in het brouwersgilde, wonende bij de A, verkreeg het burgerrecht in 1611, † vóór 4 Juni 1644 en na 1634, waarschijnlijk tweemaal gehuwd en wel als tweede vrouw hebbende een *Jantien*, † na 1634.

Uit het eerste huwelijk waarschijnlijk:

1. *Claes Coerts*, woonachtig te Danzig, tr. *Maria Reymers*, vermoedelijk een dochter van Berent Reymers.

Uit het tweede. huweliik:

2. *Otfo Coerfs Oostenvelt*, *zie* verder de genealogie. Hij en zijn vrouw *Hemmetijen Berents Sevensteren* verkochten hun brouwerij in de Steentilstraat op 4 Maart 1670 aan Christoffel Sevensteren en Jantien dostenvelt. (IIIx51, fol. 19).
3. *Lammetje* of,, *Lummetien Coerts Oostenvelt*, tr. le *Herman Homan;* tr. 2e circa 1643, na Aug., *Alberf Abbringe*,

   IIIhh1. 29 Aug. 1643. Henricus Conradi als voget aengesworen over Lummetien Coerts kinderen bij Herman Homan geprocreert.
4. *Henricus Conradi Oostenvelt. Zie* genealogie.
5. *Jantien Coerfs Oostenvelt*. Zie genealogie.
6. *Geertruidt Coerts Oostenvelt* maakt haar testament 7 Febr. 1690 (IIIy), tr. 2e 1656 (procl. 29 Maart) *Abel Jans Hovinghe. (Zie* verder genealogie).

   Uit haar eerste huwelijk had zij:

   a. *Chrisfina Abbringhe*, gehuwd met *Lucas Dillinck.* die een dochter hadden *Bertina Marta Dillinck*, in 1692 9 jaar.

      IIIy. Akte d.d. 11 Jan. 1692, waarin Geertruit Oostenvelt, wed. Hovinghe, als grootmoeder en voogdes van Bertina Marta Dillinck, oud 9 jaar, optreedt.

   b. *Hermannus Abbringhe.*

      IIIx38, fol. 254. Akte, waarin Otto Coerts Oostenvelt als voogd over Christina en Hermannus Abbringhe, kinderen van wijlen Ludolph Abbringhe bij Geertruit vernekt, en Abel Hovinghe als stiefvader optreden.

   Uit haar tweede huwelijk had zij:

   c. *Johanna Hovinghe.*

      IIIx58, fol. 91. Afkoop tussen Geertruit Oostenvelt, wed. Hovinghe, en baar dochter Johanna Hovinghe. 21 April 1680.

7. *Berent Coerfs Oostenvelt*, alleen vermeld in akte 3. Bij *Catharina Oostenvelt* (II, 1) valt nog te vermelden, dat zij uit haar eerste huwelijk een kind had.

   IIIhh2. 12 Maart 1666. Cornelis Cock als voormond aengesworen over Jacobus van Goors kind bij Catharina Oostenvelt, en Otto Coerts Oostenvelt als sibbevoogd.

Het is niet duidelijk in welke relatie *Nicolaus Pathuys* in de onder 3 genoemde akte optreedt. De Heer Pathuis te Groningen kon mij mededelen, dat noch de moeder, noch de vrouw van Nicolaus een Oostenvelt is. Wel trouwt zijn zoon Menso met Anna Vinckenborg, die als diens weduwe hertrouwde met Henricus Conradi Oostenvelt.

MR. H. L. HOMMES.

Errata op het artikel „De eventueele oudere Veluwsche afstamming van het geslacht van Woelderen".

(LXV, 309—320.)

In mijn bovengenoemd artikel blijken enige drukfouten en vergissingen te staan, die ik gaarne ter wille van de juiste documentatie hierbij herstel:

kol. 309 r. 8 v.o. Ghetell (Gietel) behoort tot het ambt Voorst.

kol. 310 r. 7 en 8 v.b. lees: één binnen Zwolle, de Praestije genaamd, de tweede, de Eesterhoff te D e v e n t e r.

kol. 310 r. 12 v.b. Beekbergen ligt in het ambt Apeldoorn.

kol. 310 r. 23 v.b. De schatcedullen van Over-Veluwe zijn geen acten maar inschrijvingen.

kol. 311 r. 25 v.b. lees: thijnsregisters van Voorst; die van Terwolde zijn daarvan een onderdeel.

kol. 311 r. 18 v.o. Verpondingsarchief moet zijn Verpondingscohier.

kol. 311 r. 10 v.o. Rijksarchief Arnhem moet zijn Oud-Archief der gem. Arnhem.

kol. 311 r. 9 v.o. lees voor Over-Betuwe: Over-Veluwe en voor, rekening": uitzetting van de aanslagen in de schiltschatting.

kol. 313 r. 28 v.o. lees voor „de eerste acte van 1550": de eerste inschrijving „omstreeks" 1550.

kol. 315 r. 10 v.b. „Hist." Archief moet zijn „Hert." Archief.

kol. 315 r. 6 v.o. 1408 moet zijn 1448.

kol. 316 r. 9 v.o. Daar de gegevens der thijnsboeken inschrijvingen door ambtenaren en geen officiële acten zijn, geven zij wel min of meer belangrijke aanwijzingen, maar is het voorzichtiger het waarschijnlijke onderlinge familieverband der generaties met een zeker voorbehoud aan te nemen.

kol. 317 r. 27 v.o. lees na „misschien": een zoon Wilhelmus (zie tijnsregisters van Voorst 1448 tot ± 1510 en 1432/39).

kol. 317 r. 17 v.o. mark moet zijn kerspel.

kol. 318 r. 3 v.b. Deze drie „L u y c k e n's" werden opgegeven onder het ambt Voorst, niet alleen onder Terwolde.

kol. 318 r. 7 v.b. Het thijnsboek van Voorst is van 1546 tot 1599, de jaren 1559—1569 betreffende de jaren, waarin de thins betaald is.

kol. 318 r. 15 v.b. Volturutermark moet zijn Veltwickermark (fol. 9).

kol. 318 r. 18 v.b. lees achter Silvoldermarck Tijnsreg.r van Voorst 1448 tot ± 1510.

kol. 318 r. 22 v.b. lees: in de Schatcedullen van Over-Veluwe van 1592-1627 onder Epe, Uitheemschen: *Jacob Andries;* vanaf 1623 tot 1627 idem Uitheemschen in Wissel: *Jacob Andries* guet (gen) tot Tongeren (zie ook idem kol. 318 r. 23 v.o.).

kol. 318 r. 23 v.o. lees voor „vanaf" alleen „in 1592" Epe, Buurtschap Emstermark Inheemschen: *„Dries Jacobs".*

kol. 318 r. 15 v.o. In het oorspr. reg. van vóór 1526 (Hert. arch. voorl. no. 136) staat C e 1 y inplaats van Oedi.

kol. 318 r. 13 v.o. lees: Inv. 5910-5920, van 1592—1627 (zie kol. 318 r. 22 v.b.).

kol. 320 r. 3 v.b.[1] „Begbergen ind Vorst" betekent „Beekbergen en (de) Voorst, waarvoor men leze: „Beekbergen in het ambt Apeldoorn".

C. A. VAN WOELDEREN.

Enige beschouwingen naar aanleiding van „De eventueele oudere Veluwsche afstamming van het geslacht van Woelderen".

(LXV, 309-320).

A. „D e Hofstede aen den D ij c k" of „C o n i n x h o f s t e d e".

In de schatcedullen van Over-Veluwe, betreffende de aanslagen der schiltschatting in het ambt Voorst [2], komt in *1618* in het kerspel Terwolde. onder „Inheymschen ende Gebruyckeren" voor: *„Peter aen den Dijck,* modo [3] *„Israhel Dryessen".* Vermoedelijk woonde deze *„Peter"* a a n d en D *ij* k. Echter wordt hierbij niet vermeld, dat hij woonde op „de Hofstede aan den Dijk", gelegen onder Terwolde, vermeld in het Verpondingscohier van Voorst, 1648 [4], in de wandeling ook „Coninxhoffstede" genoemd. [5]

B. „D e Hofstede den Eyckelboom of „I s r a e l s H o f s t e d e".

Waar vermoedelijk *Israhel Dryessen,* van 1611— 1617 pachter van de hofstede de Vuylewinckel, in 1618 verhuisd is naar een der hofsteden, gelegen aan den Dijk, bijv. „de hofstede, aan den Dijck", bovengenoemd, òf naar „de hofstede den Eyckelboom of Israelshofstede". ligt het voor de hand, het mogelijk te achten, dat *Israhel Dryessen* was gaan wonen op laatstgenoemde hofstede.

„Iraels Hofstede" wordt in 1721 genoemd in het Hervormd Beqraafboek van Terwolde [6].

Eerder is de naam „Israels hofstede" nog niet in officiële stukken gevonden, wat niet zeggen wil, dat genoemde hofstede niet al eerder, misschien veel eerder „in de wandeling" zo genoemd werd.

Door de uiterst belangrijke vondst van den Heer Kleinhoonte, betreffende den verkoop van de hofstede „den Eykelboom of Israels Hofstede", onder Terwolde *tussen* het „Oude Blokhuijs" en „Dijkkamp" aan den IJsseldijk, op 15 Juni 1737 aan *Johan Coenraad Albers* (en zijn vrouw), en op *25* Aug. 1766 door hem weer verkocht [7] is de puzzle van de herkomst van *Israel Andriess.* des te boeiender geworden!

Voornoemde hofstede wordt tot in het begin der 19e eeuw in de transportregisters van Voorst, onder Terwolde, vermeld.

De oudste acte betreffende deze hofstede is die van 4 Juni 1587 [8] N.S. [8], waarin o.a. *Herman Coeners,* oud ± 60 jaar, getuigt, dat het hem wel heugde, dat aan „den Eickelboom", de hofstede zal. *Johan Andriesz.* toebehoord hebbende, buitendijks, waar nu de waard gelegen is, zoveel „olthoeviges" land lag, dat men er in zijn tijd één koe mocht weiden, en toen zijn zal. vader deze hofstede eertijds kocht, wel twee koeien, en dat het later niet meer dan „een Bleyxken" geweest was.

Dit „oudhoevige" land, dat, in tegenstelling met een „waard", van ouds tot de hoeve behoord had, moet dermate zijn afgebrokkeld, dat de IJsseldijk er waarschijnlijk voor verlegd heeft moeten worden, waardoor dit „oudhoevige" land buitendijks kwam te liggen, „daar nu die weerdt gelegen isz".

Wetende, dat voornoemde hofstede geleqen was tussen het „Oude Blokhuis en Dijkkamp" aan den IJsseldijk, mogen wij aan de hand van de kaart van 1611 [10], veronderstellen, dat de waard, waarop de *namen „Court Everts* ende *Aellt Jacobsz"* zijn vermeld, het bovengenoemde oudhoevige land heeft kunnen zijn, omdat in 1648 *Albert Jacobsz.* cum suis

1) 'Zie Ned. Leeuw LXV, 309—320.
2) Oud-Archief Arnhem, Inv. 5917, 1616—1618.
3) = thans.
4) folio 11 verso.
5) R. Arch. Veluwe. Inv. 20 (8) Sententiën en Appointenrenten 1637—'40, fol. 262, Voórst, 1649.
6) R.B.S. 1570: 28 Aug. 1721.
7) Ned. Leeuw LXV. 312.
8) Gevonden door den Heer Kleinhoonte in het Liber Attestationum van Deventer. 1585—'93, fol. 116 vlg.: zie Ned. Leeuw LXIV, 195, 196.
10) Ned. Leeuw LXV, 311. De Landschapsweiwaard onder Terwolde aan den IJssel met de daarbij aangewonnen rijswaarden, door B. Kempinck. Arch Geld. Rekenkamer, Inv. 1455. Dl. 11: Kaarten, No. 228.

eigenaars waren van de „Hoffstede den Eykelboom aan den dijck, hoff, bongartjen, groot 1 mergen, binnen- en buitendijcks" [11].

Uit de acte van 4 Juni 1587 blijkt, dat deze hofstede toebehoord had aan zal. *Johan Andriess; wij* weten echter niet, sinds wanneer, maar wèl, dat de vorige eigenaar de vader van *Herman Coenersz.* was geweest. De vraag is nu: Wie was de daaraan voorafgaande bezitter?

C. „De Hofstede den Eyckelboom" of ,,vanouds Hoegen Hofstee".

Nu lagen er aan den IJsseldijk te Terwolde t w e e hofsteden, genaamd „den Eyckelboom", n.l.:

1. die welke ook „Israels hofstede" genoemd werd, gelegen tussen het Oude Blokhuis en Dijkkamp", en
2. die, welke „van ouds Hoege Hofstede" genoemd, gelegen was tegenover den molen.

Dat dit twee verschillende hofsteden waren, blijkt hieruit, dat *Johan Coenraad Albers* met zijn vrouw, die de eerstgenoemde hofstede kocht op 15 Juni 1737 [12], deze weer verkocht op 25 Aug. 1766 [13], terwijl de onder No. 2 genoemde hofstede op 30 April 1759 verkocht werd door Wijer Arents en Henrica Peters, echtelieden, cum suis [13].

D. Andries ter Wolde Andries Luyckens.

Wat de inschrijving van *„Andries ter Wolde Andries Luijckens"* betreft in een Lijst van dienstmannen, vrijluiden, hoorige. en keurmedige personen in het scholtambt van Voorst en de door hen gebruikte goederen, voorkomende in het Archief der Geld. Rekenkamer [14], zij nog even opgemerkt, dat deze lijst een a f s c h r i f t is uit een register. voorkomende in het Hertogelijk archief, getiteld: „Register van de Opteickenisse van eygen, hoirigen, cuermuedigen, ende vrijluyden ende goeden in den Ampten van Reeden, Voirst, Apeldoirn ende Nyebrouck" [15], waarschijnlijk door de pandhouders van het keurambt van Veluwe in 1550 bij de lossing overgelegd.

Het afschrift (Rekenkamer, 1512d) is geen volledig afschrift van het, zoeven genoemde, oorspronkelijke register, voorkomende in het hertogelijk archief, daar het afschrift alleen het scholtambt Voorst betreft.

Aan dit afschrift mankeert een blad, waarop, volgens het oorspronkelijke register, nog twee inschrijvingen hadden moeten staan.

Op het titelblad van het oorspronkelijk register staat:

„41 — „Schrvfft die ick ontfangen hebbe
,,XXIV May a° (15) XXVI uyt
„Jan van Alpens kyst".

Hieruit blijkt, dat dit register vóór 24 Mei 1526 moet geschreven zijn. Bij den titel is geen jaartal opgegeven, doch op folio 63 staan aantekeningen betreffende Brummen van het jaar 1520. Dit jaartal èn het handschrift doen vermoeden, dat dit register tussen 1500 en 1520 (of iets later, doch vóór 1526) moet geschreven zijn, waardoor *„Andries ter Wolde Andries Luyckenss"* geboren kan zijn ± 1480.

H. MIJNSSEN.

[11] Verpondingscohier van Voorst, 1648, Terwolde, fol. 11 verso. In de schatcedullen van Over-Veluwe, 1662-1664 komt deze inschrijving eveneens voor, Oud-Archief Arnhem.
[12] Ned. Leeuw LXV, 312.
[13] Neb Leeuw LXV, 312.
[14] Inv. No. 1512d, fol. 54 vetso.
[15] Inv. Hert. Arch. voorlopig no. 136.

VRAGEN EN ANTWOORDEN.

van Beek-van Dam. Voor een kwartierstaat worden nadere gegevens verzocht omtrent de voorouders van *Jan Otten van Beek,* gehuwd met *Willemijntje van Dam,* ouders van *Helmert Willem van Beek,* kanunnik van St. Jan, geb. in 1751 te Werkhoven. † Utrecht 1810.

Velp. MR. R. A. RUEB.

Berkhout. Is er een wapen bekend van een familie *Berkhout,* waarvan, in de 17de eeuw, vertegenwoordigers woonden te Schoorl, Lisse, Leimuiden en Amsterdam?

's-Gravenhage. D. VAN BAALEN.

Blanker+van Herwijnen. *Jan Blankert,* ged. Katwijk aan den Rijn 3 Juni 1742, zn. van *Jan Frederik Blankert* en *Marijtje van Herwijnen.* Dit huwelijk is niet gevonden te Katwijk. Gegevens omtrent ascendenten gevraagd.

Brussel. A. VAN BROEKHUYZEN.

Blankerts. *Jacomijntje Blankerts,* ged. Katwijk aan den Rijn 1 Juni 1687, dr. van *Reinier Salomonzn. Blankerts* en *Maartje Karelsdr.* Dit huwelijk is niet gevonden. Gegevens omtrent ascendenten gevraagd.

Brussel. A. VAN BROEKHUYZEN.

van Blankevoort. Wie waren de ouders van *Philippine van Blankevoort,* † in October 1714, als weduwe van Ds. *Daniel de Lobell?*

Oegstgeest. W. J. VAN VARIK.

van Dam. In 1653 vestigde zich in Nieuw-Nederland een *Claes Ripsz. van Dam,* wiens zoon *Rip van Dam* in het begin van de 18de eeuw een bekende figuur te New-York was. *Pip van Dam, de* vader van Claes, moet in 1653 nog in leven zijn geweest. Gezocht worden nadere gegevens over de herkomst van *Claes Ripsz. van Dam* en zijn voorgeslacht.

Velp (G.). MR. W. DE VRIES.

ten Dammer-Koole. *Johannes van Broekhuijsen* (ascendenten bekend) tr. Leiden (R.K.) 13 Aug. 1729 *Geertruijt ten Dammer,* dr. van *Andries Driessen ten Dammer* en *Johanna Koole.* Data en ascendenten gevraagd.

Brussel. A. VAN BROEKHUYZEN.

Doesburg. Gegevens gevraagd omtrent .....*Doesburgh,* de echtgenote van *Gijsbert van Voorst,* welke laatste vermeld wordt in N.L. '26, kolom 8 onder IX, en geboren was 18 April 1688, † 1 Dec. 1746, zeer waarschijnlijk te Utrecht wonende.

Hun zoon *Jan van Voorst* (N.L. '26. kolom 8, X) werd geboren in 1716 en † 15 Mei 1775, was Directeur-Generaal ter kust van Afrika van 1747 tot 1754 en huwde te Utrecht 13 Oct. 1757 *Willemina Aletta Kien* (N.L. '26 geeft als huwelijksdatum 1 Jan. 1757), geb. 7 Oct. 1738, † Febr. 1806 (Elias 11. blz. 812).

Kortenhoef. C. W. L. Baron VAN BOETZELAER.

Doomer. Volgens de Hist. Gids van Amsterdam van A. E. d'Ailly, uitg. 1949, blz. 240, woonde in de 17de eeuw in de Hartenstraat de schilder en tekenaar *Herman Doomer.* Wie kan mij nadere bijzonderheden over dezen *Herman Doomer* verschaffen of opgeven waar die te vinden zijn? Ik

zoek aansluiting met ***Magdalena Doomer,*** gehuwd met ***Jurriaen van der Maas,*** beiden vermoedelijk overleden vóór 5 Maart 1723. Bij de huwelijksintekening van hun zoon ***Mattheus van der Maas*** op dien datum worden als zijn voogden genoemd ***Esaias Te Winkel*** en ***Hendrik van Delft.*** (zie ook N.L. LVI, 236/37).

Enschede. H. LOURENS.

de Grient Dreux. Waar bevindt zich de genealogie van het geslacht ***de Grient-Dreux,*** zonder verdere aanduiding vermeld in het Genealogisch Repertorium van Beresteyn 1948?

Brussel. A. VAN BROEKHUYZEN.

Drinkveld-Hagendijck. (LXV, 1 75). De volgende aanvullingen berusten op mededelingen van den heer Volkmaars en gegevens uit de publicaties van de Dutch Settlers Society of Albany.

Huybrecht Drinckveld, afkomstig uit Princelant, van beroep kuiper, wordt 20 April 1649 poorter te Breda.

N. N. ***Drinckveld*** had de volgende kinderen:

1. ***Adriaen Drinckveld,*** kap. van een burgervendel te Breda 1660, tr. le ***Anna Hanecop;*** tr. 2e Breda (geref., als wedr.) 29 Juli 1654 ***Catalina van Cuyck,*** wonende Nieuwe Straat te Breda.
   Uit het eerste huwelijk:
   a. ***Arnoldus,*** ged. Breda (geref.) 6 Nov. 1644,
   b. ***Catharina,*** ged. Breda (geref.) 5 Mei 1647.
2. ***Elisabeth Drinckveld,*** leefde nog in 1697, tr. le ***Willem Brouwer,*** † 1663; tr. 2e ***Jan Rinckhout,*** bakker te Albany. Zij kwam met haar eersten man en drie kinderen naar Amerika waar Willem Brouwer ziekentrooster, voorlezer en schoenmaker was. Zette zich eerst te Nieuw-Amsterdam en in 1657 te Albany neder. Zij gaf in 1660 een volmacht aan „haar broeder Adriaen Drinckveld, kapitein van een burgervendel te Breda" om geld te innen van de nalatenschap van haar oom Huybrecht Stoffels, † te „Sandberch bij de Clundert".
   Uit het eerste huwelijk:
   a. ***Elisabeth,*** tr. ***Claes Andriesse de Graeff.***
   b. ***Willem,*** tr. ***Rebecca Arentsz Vedder.***
   c. ***Maria,*** tr. ***Isaac du Trieux.***
   d. ***Hendrick,*** tr. le 1692 te Albany ***Marietje Pieters Borsboom,*** van Katwijk; zij tr. 2e ***Teunis Cartsens.*** uit Vlekkerö (wiens nakomelingen zich later wederrechtelijk ***van Vleck*** noemden),

Huybrecht Drinckveld. schepen te Kosendaal, tr., als wedr., te Breda 27 Oct. 1671 ***Catharina Hanecop,*** wonende Nieuwe Straat te Breda. (Mogelijk dezelfde als bovengenoemde.)

Pieter Drinckveld werd 5 Juni 1692 burger van Breda, tr. (niet te Breda) ***Maria Hagendyck.***

Uit dit huwelijk:

Hubertus (Huybrecht), ged. Breda **20 *Oct.*** 1697 (Gr. Kerk; get. Huybrecht Drinkveld en Catryne Hanecop), tr. Goes 15 Febr. 1720 ***Geertruid Oyee,*** ged. Goes 20 Jan. 1702, dr. van ***Jacobus 0.*** en ***Johanna Pupping.***

Kind:

Marie Johanna Drinckveld, ged. Goes 26 Juni 1722, tr. (ondertr. Goes 13 Maart 1743) ***Cornelis Harinck,*** ged. Goes 11 Jan. 1707, baljuw en secretaris van Borselen, zn. van ***Hubertus H.,*** weesheer te Goes, en ***Antoinette Korenkooper.***

Is er een wapen dezer familie bekend? Rietstap geeft een wapen van een familie te Amsterdam.

La Plume, Penna., U.S.A. IR. WILLIAM J. HOFFMAN.

van der Duin. ***Michiel Gerritszn. van der*** Duin, tr. Katwijk aan den Rijn 6 Mei 1674 (attestatie naar Wassenaar) ***Pietje Pietersdr.*** van Duinen. Haar voorgeslacht is mij bekend: ik zoek naar dat van den echtgenoot.

Brussel. A. VAN BROEKHUYZEN.

Enloe (Enloo). Wordt deze naam in de Nederlanden aangetroffen?

La Plume, Penna., U.S.A. IR. WILLIAM J. HOFFMAN.

Faes. Op 3 Januari 1649 werd in de Oude kerk te Amsterdam gedoopt ***Catharina Clem(me)ringh,*** dr. van ***Jan Barentsz. Cl.*** en ***Anneke Faes.*** Was laatstgenoemde een dochter van ***Michiel Faes*** en ***Anna van Dalen?***

Velp (G.). MR. W. DE VRIES.

Gouckens-Donker. ***Abraham Gouckens,*** geb. Amsterdam, begr. Utrecht (Jacobikerk) 14 Nov. 1743, tr. Utrecht (Dom) 24 April 1715 ***Sara Donker,*** begr. Utrecht (Jacobikerk) 13 Mei 1776. Data en ascendenten gevraagd.

Brussel. A. VAN BROEKHUYZEN.

van Groeningen. De ouders en de kinderen gevraagd van ***Willem van Groeningen,*** gehuwd met ***Swaentje Lamboy,*** die ***13*** Mei 1736 te Willemstad (N.-Br.) een zoon, genaamd ***Reinier,*** lieten dopen.

Groenlo. F. J. H. WEYN BANNINGH.

Haas-Rochel. Voor een kwartierstaat worden nadere gegevens verzocht omtrent de voorouders van ***Johan Adolf Haas*** en zijn vrouw ***Anna Elisabeth Rochel,*** ouders van ***Anna Elisabeth Haas,*** geb. Amsterdam 1766, gest. Utrecht 1830. gehuwd met ***Helmert Willem van Beek*** (1751 — 18 10).

Velp. MR. R. A. RUEB.

van Ham. In LXVI, kol. 125, noemt Mr. P. J. W. Beltjes ene ***Elisabeth van Harn,*** gehuwd met ***Govert Anthonisz. (van Gaasbeek),*** o.a. notaris en burgemeester te Culemborg. In een acte aldaar van April 1624 is sprake van hun testament van 1603, dat 11-6-1615 voor getuigen ondertekend was, welk testament ik echter te Culemborg niet heb kunnen vinden. Hieruit had kunnen blijken, wie deze Elisabeth was.

Het wapen dezer familie met de geschaakte dwarsbalken is hetzelfde als dat van Dr. med. ***Willem*** van ***Harn,*** geb. Culemborg 1585, die lijfarts was van den graaf van Culemborg, evenals zijn vader Joost ***van Harn,*** van Zwolle.

Dr. Joost ***van Harn*** had een broer ***Gerrit van Harn,*** drost van Amerongen, gehuwd met ***Catharina van Zijll.*** Deze hadden 10 dochters, die alle getrouwd moeten zijn, doch van wie mij geen namen bekend zijn.

Was ***Elisabeth van Harn*** een zuster van Dr. ***Willem van Harn?***

Lausanne. G. M. LEDEBOER.

d'Harvant. Volgens Ned. Patr. 1949. blz. 9, huwde ***Theodorus Johannes d'Harvant,*** geb. Schenkenschans 8 Aug. 1785, controleur dir. bel., † Doetinchem 24 Dec. 1881, zn. van ***Jacques*** en ***Jurrejana Willemyna Laverdure, te*** Zelhem 15 Juli 1814 ***Jacoba Bouricius.***

Een ***Catharina Josephine. d'Harvant,*** geb. ?, huwde ? met ***Coenraad Gerard van Huls,*** **geb. ?** in 1777, overl. ? 20-9-1852.

Bestaat er enige familierelatie tussen ***Theodorus Johannes*** en ***Catharina Josephine d'Harvant?***

Alle gegevens over de familie ***d'Harvant*** zijn welkom.

Enschede. H. LOURENS.

Hazard (Hassert, Haesert, enz.). *Thomas Hazard (Hassert, Haesert,* etc.). Gegevens verzocht betreffende dezen Engelsman, geb. 1594, die waarschijnlijk gedurende 1615—1652 zich in Nederland ophield: als Merchant Adventurer?.

La Plume, Penna., U.S.A. IR. WILLIAM J. HOFFMAÑ.

Helmigh-Thyssens. 21 Juni 1835 stierf te Amsterdam, oud 82 j., *Helena Helmigh (Helmich?),* wed. *Gerardus Thyssens.* Gevraagd: zijn er genealogieën bekend, waarin deze twee personen zijn onder te brengen? In de genealogie-Helmich (8e jrg. Ned. Patr.) vind ik voor de vrouw voorshands geen plaats.

Groenlo. F. J. H. WEYN BANNINGH.

van Hesen. Rond 1710—'40 woonde er in Nederland een koperslager *Jan van Hesen,* met zijn vrouw *Maria Catharina Wybo* en hun kinderen, *Jan, François, Anna* en mogelijk nog andere kinderen. *Van Hesen* en zijn familie weken naderhand uit naar Ardooie en Lichtervelde in Westvlaanderen (België). In 1722 verbleef de familie te Haarlem, alwaar *Anna* geboren werd. Vlaamse archiefteksten spreken ook van „Jan van Hesen, ghepasseert binnen Leyden in Hollandt".

Gevraagd wordt waar die familie nog verbleef, we l k e sporen ze er achter liet, enz.

Kortom, alle inlichtingen worden dankbaar aanvaard.

Ardooie (België). L. VAN ACKER.

Hoogwerff. Gevraagd wordt het wapen van de familie *Hoogwerff.* waartoe behoorden *Jacob Gijsen Hoochwerff,* schepen en burgemeester van 's-Gravenzande omstr. 1660, en *Jacob Hoogwerff,* schipper op het postjacht en bezorger van de zeetijding op de Maas anno 1775.

's-Gravenhage. D. VAN BAALEN.

Hugo. *Joseph Léopold Sigisbert H u g o* (vader van Victor Hugo), was generaal in dienst van Koning Joseph van Spanje (1808-1813). In September 1810 werd hij tot graaf *van Cogolludo* verheven. Ik zou gaarne willen weten of deze Spaanse titel persoonlijk of erfelijk was.

Zijn tweede vrouw (1821) *, Marie Catherine T (h)omas y Saetoni,* geb. te Cervione op Corsica in 1783, weduwe van *Anacleto Antonio d'Almay,* Spaans officier, † te Havanna in 1817, was bekend als gravin *van Salcano* (waarschijnlijk ook een persoonlijke Spaanse titel?).

Groningen. A. H. D. DE SAINT-OBIN.

Hustaert. *Jacob Hustaert,* gouverneur van Ceylon, extra-ord. raad van Indië, † te Batavia 10 Juli 1665. Wat is de familienaam van zijn weduwe? *Visboom?*

La Plume, Penna, U.S.A. IR. WILLIAM J. HOFFMAÑ.

Volgens De Gezaghebbers der Oost-Indische Compagnie op hare Buiten-Comptoiren in Azie door W. Wijnaendts van Resandt. pag. 61, was bovengenoemde *Jacob Hustaert* in tweede huwelijk getrouwd met *Margaretha Visboom,* die hertrouwde met Ds. *Rudolph van Varick,* predikant te Malacca.

RED.

Jongkindt-During van **Rottenburg.** Voor een kwartierstaat zoek ik nadere gegevens over de voorouders van *Aemilia Jongkindt,* geb. Gouda 24 Sept. 1745 (echtgenote van *Willem van der Goes),* dr. van *Dirk Aemilius* en *Catharina Elisabeth During van Rottenburg.* genaamd *Hornman.*

Velp (G.). MR. W. DE VRIES.

De Ned. Leeuw XXXV (1917), kol. 254, vermeldt als acht kwartieren van *Catharina Elisabeth During van Rottenburg gen. Hornman:* 1. *Hornman;* 2. *von Thilin; 3. van Gorcum;* 4. v. *Burghorst;* 5. *Duytz;* 6. *Wilich:* 7. *Steenhuis:* 8. *Maskarefi.*

W. Wijnaendts van Resandt geeft in zijn „256 kwartieren etc. van H. W. van Woelderen" op pag. 41 en 214 e.v. gegevens over *Coenraad (Duringh van Rotfenbergh gend.) Hornman,* tr.. als weduwnaar van *Catharina ter Beeck, 2°.* Heusden 24 April 1674 *Anthonia van Gorcum,* geb. te Heusden, en zijne kinderen.

RED.

Kegelaar. *Willem Abrahamrn. de Pauw,* ged. Wassenaar 26 Dec. 1660 (ouders bekend), tr. Wassenaar 12 Sept. 1694 *Helena Pieters Kegelaar,* van Wassenaar. Data en ascendenten der vrouw gezocht.

Brussel. A. VAN BROEKHUYZEN.

Koelman. *Johanna Koelman,* R.K., geb. te Aalten ± 1753. Gevraagd worden geb.- of doopdatum en de ouders en grootouders van *Johanna Koelman.*

Rotterdam. J. A. H. M. VAN GEIJN.

van Kovey-Suik. *Joris Samuelzn. van Kouey,* tr. Katwijk aan den Rijn 17 Jan. 1677 (attestatie naar Leiden) *Hillegonda Mantes Suik.* Data en ascendenten gevraagd.

Brussel. A. VAN BROEKHUYZEN.

Kroes. *Christiaen Schroot,* geb. Amsterdam 1674/5 (ouders mij bekend), wedr. van *Lysbeth van Hemert,* tr. 2e Amsterdam 16 Dec. 1718 *Marike Kroes,* geb. Amsterdam 1676. Gaarne meer gegevens betreffende de vrouw.

Brussel. A. VAN BROEKHUYZEN.

Crudop. (LXV, 334; LXVI, 61, 125). *Hendrik Crudop,* 'de vader van *Johan Adriaan Crudop,* werd van klerk in dienst der Oost-Ind. Comp. aan de Kaap bevorderd tot secretaris van den Raad van Politie Juni 1670, lid van den Raad Dec. 1671, benoemd tot eerste president van de Weeskamer Dec. 1674, secunde Febr. 1676, wnd. commandeur Juni 1678, vertrokken naar Oost-Indië Juni 1680.

Newlands, Kaapstad. C. GRAHAM BOTHA.

Mostert. Waar wordt de naam *Mostert* omstr. 1600 en eerder aangetroffen? Is er een wapen bekend van de Zuid-Hollandse naamdragers, nakomelingen van *Dirck Symonsz. Mosfert,* die anno 1602 te Zouteveen woonde?

's-Gravenhage. D. VAN BAALEN.

de Pauw. *Abraham Tobiaszn. de Pauw,* geb. vóór 1624, tr. Wassenaar 8 Oct. 1645 *Magdaleentje Goriszn.dr.* Data en 'ascendenten gevraagd.

Brussel. A. VAN BROEKHUYZEN.

Peeman (Pieman). *Jan Peeman (Pieman).* geb. in 1761 in Gelderland, tr. omstreeks 1790-1794 *Theodora van Kempen. Jan Peeman* stierf 16 Dec. 1814 te Amsterdam. Hun dochter *Hendrika* werd 1 April 1795 in de Zuiderkerk te Amsterdam gedoopt. Gevraagd wordt geboortedatum en -plaats van beide echtelieden, alsmede plaats en datum van hun huwelijk en de namen hunner ouders.

Rotterdam. J. A. H. M. VAN GEIJN.

van de Schinkel. ***Pieter,*** zn. van ***Gerrit Adriaensr.,*** timmerman te Naaldwijk, en ***Trijntjen Pieters,*** oud plm, 50 jr., testeert 13 Nov .1627 voor schepenen van Naaldwijk, als hij scheep zal gaan met schipper Pieter Jansz. op het jacht Vlieland naar Oost-Indië, de kust van Coromandel en wijst zijn moeder als erfgenaam aan. Is deze dood, dan treden zijn zuster en broeder in haar plaats. 17 Dec. 1642 disponeert hij opnieuw in 't huis Hollandia op Banda, waar hij dan koopman is, met zijn vrouw ***Catrina Syckera.*** Sterft hij voor zijn vrouw, dan moet zij zijn moeder 600 realen van achten uitkeren, is zijn moeder dood, dan 400 aan ***Jan Gerritsz. van de Schinkel*** en 200 aan ***Maria Gerritsdr.,*** vrouw van ***Tomas Kerkrinck,*** chirurgijn te Naaldwijk, zijn broeder en zuster. (Recht. Arch. Naaldwijk C xvi/41 in het Rijks-Archief te Den Haag) Is van Pieter voornoemd iets naders bekend, zo ja, waar te vinden?

Rotterdam. J. H. BRAKKE.

Schoock. Gegevens gevraagd omtrent ***Elisabeth Schoock*** (wed. ***van der Donck).*** echtgenote van ***Lucas van Voorst,*** geb. 22 Febr. 1654, † 9 Febr. 1725, kanunnik te Oudmunster, wordt in N.L. '26, kol. 8, vermeld te Groningen op 5 Dec. 1686. Haar kinderen werden te Utrecht gedoopt van 1688 tot 1699.

Johanna van Voorst, geb. 1 Febr. 1592, † 5 Febr. 1655 te Utrecht, tr. ***Gijsbert Schoock,*** geb. Zalt-Bommel 1591, † Utrecht 21 Jan. 1662, begr. Buurkerk Utrecht (zie N.L. '26, kol. 12, onder 3 en 4). Zijn deze de grootouders van bovengenoemde ***Elisabeth Schoock?***

Kortenhoef. C. W. L. Baron VAN BOETZELAER.

Schoonderwoert-Middagh. (LXV, 72). *„Sander Hendricksen Schoonderwoert,* schepen der stad en graafschap Leerdam", bezegelt d.d. 27 April 1668 (oude stijl) een charter, aanwezig in het Oud-Archief van het Polderdistrict Culemborg. Zijn wapen stelt voor: „drie klaverbladen, in het midden van het schild vergezeld van een schuinkruisje" (ws. bijfiguur).

Culemborg. MR. P. J. W. BELTJES.

van Schoonhoven. ***Christiaen 'Schroot,*** geb. Amsterdam 1719, † Utrecht 1795 (ouders mij bekend), tr. Utrecht (Catharijne kerk) 2 Mei 1746 *Jacoba* ***Cornelia van Schoonhoven,*** begr. Utrecht (Nicolaaskerk) 13 Febr. 1794. Gaarne meer gegevens betreffende de vrouw.

Brussel. A. VAN BROEKHUYZEN.

Spiering-van Oort. ***Cornelis Spiering,*** diaken, ouderling, kerkmeester, schepen en heemraad te Brakel, ondertr., als weduwnaar, 2 Maart 1743 ***Johanna Bastiaansdr. van Oort,*** j.d., wonende te Rossum. Gevraagd worden ascendenten.

's-Gravenhage. D. VAN BAALEN.

van der Swan. ***Cornelis Janszn. van der Swan,*** j.m. van Katwijk aan den Rijn, † aldaar 28 Juni 1737, tr. aldaar 14 April 1664 (Attest gegeven op Wassenaar) *Annetje* ***Theunisdr.,*** j.d. van Katwijk op Zee. Data en ascendenten gevraagd.

Brussel. A. VAN BROEKHUYZEN.

Veltkamp-van Keppel. Bij het samenstellen van een genealogie *Veltkamp (Veldkamp, Veltcamp),* vermoedelijk afkomstig van het goed Groot Veltkamp onder Laren (Geld.),

stelde ik bij het raadplegen van den Burg. Stand der gemeente Laren vast dat *Mannes* ***Veltkamp,*** landbouwer, weduwnaar van ***Garritjen*** *Waarle,* oud 49 jaar, geboren en wonende alhier, zn. van ***Hendrik Garrit Veltkamp,*** in leven landbouwer, en ***Peterdina Holterman,*** eveneens te Laren, alhier huwde 23 Juni 1849 met ***Johanna*** *Hermanna* ***Gesina van Keppel,*** j.d., buiten beroep, 28 jaar, geb. te Rijssen, dr. van ***Johan*** *Rabo* ***van Keppel*** en ***Geesken Smeijers,*** buiten beroep onder Wierden.

Dit huwelijk wordt niet in het Nederl. Adelsboek genoemd. vermoedelijk omdat de geboorteacte van ***Johanna van Keppel*** te Rijssen noch te Wierden gevonden werd.

Kan iemand mij inlichten waar en wanneer zij geboren werd?

Verder ontvang ik gaarne genealogische en heraldische gegevens betreffende den naam ***Veltkamp, Veldcamp,*** *Veldkamp,* enz. Door wie werden de door Rietstap beschreven wapens ***Veldcamp*** en *Veldkamp* gevoerd?

Poortugaal. H. J. BARENDREGT.

Vermaat (Vermaet). (LXVI, 64). Volgens „De Navorscher" 1896, pag. 649 en volgende, waar nog meer gegevens, voerde ***Cornelis Vermaef,*** geb. omstreeks 1510, wiens 24 Maart 1601 overleden zoon Mr. ***Pieter Vermaet,*** dijkgraaf van den Albrantswaard was, als wapen: „in rood een zilveren paaslam".

Aldaar wordt gezegd, dat deze familie later met den naam Vermaaf te Rotterdam voorkomt.

Indien deze ***Cornelis Vermaet*** inderdaad dit wapen gevoerd heeft, behoorde hij vermoedelijk tot ene familie te Utrecht ***van der Maath, van der Maet, van der Mate, van der*** *Mathe,* die dit zelfde wapen voerde doch met den kop van het paaslam naar links omgewend, zoals — behalve in het Arm. Général in voce ***van der Maath*** — blijkt uit de zegels in diverse bronnen van ***Cornelis van der Maet,*** ook ***van der Mate,*** in 1548, 1549, 1554 en 1563 burgemeester en schepen van Utrecht, en waartoe ook behoorde *Ghijsbrecht* ***van der Mathe, 23*** Maart 1401 landgenoot op Zeldrecht, wiens zegel aan charter 1583 van het kapittel van Oud-Munster het paaslam in den rechter bovenhoek van een kleine lelie vergezeld vertoont.

Arnhem. R. T. MUSCHART.

de Vos-Latenhof. ***Willem van Broekhuijsen*** (ascendenten bekend), tr. Leiden (R.K.) 9 April 1701 ***Sebilla de Vos,*** ged. Amsterdam, dr. van N. N. ***de Vos*** en ***Sebilla Latenhof.*** Data en ascendenten van S. ***de Vos*** gevraagd.

Brussel. A. VAN BROEKHUYZEN.

INHOUD VAN DIT NUMMER.

Bestuursberichteu. — Prof. Otto Hupp †. — Nazaten van de dynasten van Blois. Een miskende overlevering, door Mr. Dr. J. C. Maris van Sandelingenambacht. — De Van Rensselaer's in Nederland, door Mr. W. de Vries (met twee platen). -- Foutieve wapens en namen in diverse bronnen, door R. T. Muschart (vervolg). — Boekbespreking, door Mejuffrouw Mr. E. C. M. Prins. — Korte mededelingen: Nogmaals het geslacht Oostenvelt; Errata op het artikel „De eventueele oudere Veluwsche afstamming van het geslacht van Woelderen"; Enige beschouwingen naar aanleiding van „De eventueele oudere Veluwsche afstamming van het geslacht van Woelderen". — Vragen en. antwoorden.

DE NEDERLANDSCHE LEEUW

MAANDBLAD VAN HET

Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde,

Dit blad verschijnt aan het begin van iedere maand en wordt aan alle leden van het Genootschap toegezonden.
Bijdragen en correspondentie, bestemd voor het Maand b 1 ad, zomede opgaven van adresverandering gelieve men te richten tot den Hoofdredacteur MR. W. W. VAN VALKENBURG, *Jonkerlaan 26, Wassenaar.*

correspondentie, bestemd voor het Bestuur, gelieve men te richten tot den Secretaris IR. C. M. R. DAVIDSON, *Prins Mauritslaan 64, 's-Gravenhage.*
Alle overige correspondentie (niet bestemd voor Bestuur of Redactie) te richten aan het Bureau van het Genootschap, *Bleijenburg 5. 's-Gravenhage.*

De redactie van het Maandblad wijst er nadrukkelijk op, dat zij niet aansprakelijk is voor de strekking of den inhoud der ondertekende stukken.

No. 7 LXVIe Jaargang Juli 1949

Bij dit nummer worden verzonden: een plaat, behorende bij het artikel De Van Rensselaer's in Nederland, en twee platen, behorende bij het artikel Bijdrage tot de kennis van het Koninklijk zegel der Nederlanden, *alias* het Rijks- of Staatszegel 1814—1948.

Het Bestuur geeft met leedwezen kennis van het overlijden van Mejuffrouw C. S. Kymmel en de Heren H. W. G. M. Ridder Huyssen *van* Kattendijke en P. Spaander, respectievelijk sedert 1926. 1933 en 1945 gewoon lid van het Genootschap.

Tot lid is benoemd:

P. J. HOUBOLT . . . . . *'s-Graveland. Stichtse Rade 28.*

Adreswijzigingen:

H. J. ALLAART . . . . . *Leiden. Warmonderweg 41.*

C. W. L. Baron VAN BOETZELAER . . . . *Lunteren. Molenweg 24.*

MR. A. F. BULTHUIS . . . . . *Heemstede. Lorentzlaan 7.*

H. TH. VAN HECKING COLENBRANDER . . . *Bandoeng. Tjisangkoeistraat 26.*

MR. H. DANIËLS . . . . . *Havana (Cuba). Légation Royale des Pays-Bas, Apartado 2674.*

W. H. J. W. DEELMAN . . . . . *'s-Gravenhage. Bentinckstraat 31.*

IR. W. C. ENGELEN . . . . . *Vught. Wilhelminalaan 19.*

Mevrouw E. G. VAN KEMPEN-DE KRUYFF . *Woerden. Oostdam 5.*

IR. W. J. H. Graaf VAN LIMBURG STIRUM . . *Aerdenhout. „Vredehoeve", Oosterduinweg 260.*

MR. R. PARQUI . . . . . *'s-Gravenhage. Johan van Oldenbarneveltlaan 75.*

Het Genootschap is in ruil getreden met:
Service de Centralisation des Etudes Généalogiques et Démographiques de Belgique, Rue Victor Hugo 200, Brussel, tijdschrift „L'Intermédiaire", en met
Het Geschied- en Oudheidkundig Genootschap van Vlaams-Brabant, Koningin Astridlaan 39, Laeken; tijdschrift: Eigen Schoon en de Brabander.

De Van Rensselaer's in Nederland,

door MR. W. DE VRIES.

(slot van LXVI, 172).

§ 12. Nadere gegevens omtrent de XVIde eeuwse voorouders van Henrick en Jan van Renseler.

Een hernieuwd onderzoek in de Harderwijkse recognitieboeken, alsmede een aantal, uit Düsseldorf ontvangen gegevens, stellen mij in staat de in § 4 vermelde gegevens belangrijk aan te vullen.

Hoewel, zoals ik in § 4 (kolom 161) reeds opmerkte, het feit, dat ***Henrick Woltersz.*** de Renselaar in 1488 door aankoop verwierf, het zeer twijfelachtig maakt, dat hij tot het geslacht der XIVde en XVde eeuwse Van Renseler's zal hebben behoord, mag misschien een zinsnede in een acte van 28 Juni 1524 [100a]) als een aanwijzing van zulk een afstamming worden beschouwd. Op genoemden datum hebben nl. ***Henrick Woutersz.*** en ***Zwaene,*** zijn vrouw, opgedragen aan hun schoonzoon ***Alert Otten*** en, Geyse zijn vrouw „oirer beyder olste dochter" ....., „dat halve erve geheeten Renseler (om) tgebruicken ewelick ind erffiick ind daermede tdoin ind tlaeten als Henrick Woutersz in d sy nvoirvaideren plegen te doin". Daartegenover blijft echter het

100a) Rec. Boek 1523—'39, fol. 27vso/28.

feit bestaan, dat noch Henrick Woltersz. zelf, noch zijn zoon, noch diens kinderen vóór 1561 [63]) met den naam *Van Rensel(a)er* voorkomen.

De mededeling, ontleend aan Amerikaanse handschrift-genealogieën, dat de vrouw van *Henrick Woltersz.* den voornaam *Swe n e* zou hebben gedragen (zie § 4, kol. 162), vindt bevestiging in de reeds boven vermelde acte uit 1524. Het huwelijk van *Henrick en Zwaene* komt niet voor in de Harderwijkse recognitieboeken. Wel vond ik daarin vermeld, dat op 27 (morgengave 28 [66])) Augustus 1485 te Harderwijk zijn gehuwd een *Henrick Woltersz.* en een *Lumme N.* N. (zie kol. 162). Laatstgenoemde vrouw moet nog in 1493 [67]) hebben geleefd. Aanvankelijk heb ik vermoed, dat onze *Henrick Woltersz.* misschien tweemalen gehuwd was, en wel eerst met de in 1485-1493 vermelde *Lumme,* daarna met *Zwaene.* Ik heb tenslotte gemeend dit vermoeden niet te mogen handhaven. Er pleiten tegen èn het feit, dat in de acte van 19 November 1488, waarbij *Henrick Wolfersz.* de Renselaar met de Maelstede kocht, *geen* vrouw van Henrick wordt genoemd (hetgeen het vermoeden wettigt, dat hij toen nog niet was gehuwd), en het feit, dat Geyse, de oudste dochter van *Henrick* en *Zwaene* (blijkens de acte van 28 Juni 1524), reeds in 1509 is gehuwd [100b]). Sproot zij uit een tweede huwelijk van Henrick, dan zou zij bij haar huwelijk nauwelijks 14 jaren oud zijn geweest.

Een aantal acten in de Harderwijkse recognitieboeken, alsmede enige stukken, die in het Staatsarchief in Düsseldorf berusten [100c]), bevatten over de kinderen van *Henrick Woltersz.* nadere gegevens. Boven reeds noemde ik hun oudste dochter Geyse, getrouwd met *Alert Ottensz,* schepen van Harderwijk [100d]). Een te Düsseldorf berustende acte deelt ons mede, dat op 26 Augustus 1521 *Henrick Woltersz.* van de abdis van Elten toestemming verkreeg zijn erf de Renselaar in tweeën te delen, en de beide helften over te dragen aan resp. zijn zoon *Johan Henricksz.* en zijn schoonzoon *Alert Otten* [100e]). Een jaar later bekende laatstgenoemde zijn schoonvader deswege „so lange hi levet ind nyet langer" jaarlijks 25 molder rogge, 15 molder boekweit en 15 molder haver, alsmede 14 horentjes guldens (een muntsoort) schuldig [100f]) te zijn. Op dienzelfden dag schonk *Henrick Woltersz.* zijn dochter *Belie* het goed te Maelstede [100g]), dat dus blijkbaar niet tot de Renselaar zelf behoorde. De Maelstede verdwijnt dan tijdelijk uit ons oog, om in 1548 opnieuw op te duiken in een acte, waarin Geyse, weduwe van Alert Otten, als eigenaresse ervan wordt vermeld [100h]). Vermoedelijk zal *Belie* vóór dat jaar kinderloos zijn overleden.

Merkwaardig is een reeks handelingen, welke tussen 1521 en 1524 het bezit van het aan *Alert Otten* toegewezen deel van de Renselaar tot onderwerp hadden. Reeds vermeldde ik

100b) Rec. Boek 1497-1523, fol. 145.

100c) Het archief van de abdij Elten, dat ongetwijfeld over de Renselaar en de Van Rensel(a)ers nog talrijke gegevens bevat, is in de laatste maanden van den tweeden wereldoorlog „veiligheidshalve" verscheept uit Düsseldorf. Op weg naar een „veilige" bewaarplaats werd het schip, dat de kostbare last vervoerde, gebombardeerd en tot zinken gebracht. Na vijf maanden in het water gelegen te hebben, werd het archief op het droge gebracht. Vooreerst is het niet meer te raadplegen. Na veel moeite ontving ik uit Düsseldorf afschrift van enkele regesten, die daar waren achtergebleven.

100d) Rec. Boek 1523—'39, X20-1533 passim.

100e) Staatsarchief Düsseldorf, Rep. und Hs., Inv. no. 1, fol. 43.

100f) Rec. Boek 1497-1523, fol. 356.

100g) Zie aant. 100f.

100h) Rec. Boek 1539—'49, fol. 401vso.

100i) Staatsarchief Düsseldorf, Rep. und Hs., Inv. no. 1, fol. 75vso.

een acte uit 1522, volgens welke dat goed toen nog in het bezit van dien Alert Otten geweest is. Een te Düsseldorf berustende leenbrief van 13 Juli 1524 deelt evenwel mede, dat Alert Otten toen zijn helft wederom opdroeg aan zijn schoonvader *Henrick Woltersz,* die er op dien datum mede beleend werd [100i]). Toch schijnt tussen 1522 en 1524 het erf niet in voortdurend bezit van Alert Otten gebleven te zijn. want de reeds vaker vermelde acte van 28 Juni 1524 zou in dat geval geheel onbegrijpelijk zijn geweest. Toen toch ontvingen Alert Otten en Geyse, zijn vrouw, „dat halve erve geheeten Renseler". Is deze opdracht in verband met de schenking in 1521 niet geheel duidelijk, wel duidelijk is, met welk doel de gift in Juni 1524 gedaan werd. Wij vernemen nl., dat de opdracht door *Henrick Woutersz.* en *Zwaene* geschiedde „beheltlick soe verre *Wouter Henricksz.* oirer beyer oltste soen alsoe mytten olderen konde ommegaen ind soe myt oire maecken, dat sy hem dat selve halve erve toe Renseler vurgh. wedergheven wolden". Spoedig daarop echter moet deze zoon Wouter zijn overleden; de acte van 13 Juli 1524 immers deelt mede, dat de opdracht door Alert geschiedde, omdat Henrick Woltersz' oudste zoon was gestorven. Nauwelijks twee maanden later evenwel werd Alert Otten (op 30 September 1524 [100j]) opnieuw met de halve Renselaar beleend, nu na opdracht door zijn zwager Johan *Henricksz.* Deze laatste moet het dus inmiddels van zijn vader hebben verworven. Sedert dien schijnt het goed in het bezit van Alert Otten en zijn erfgenamen gebleven te zijn. Een acte uit 1552 (26 Augustus [100k])) vermeldt het als behorende tot de nalatenschap van *Alert* en *Gheyse.* Alerts oudste zoon Otto (†*in* of vóór Februari 1554 [100l]) zonder kinderen) zag het zich toegedeeld. Daarentegen schijnt Henrick Woltersz' zoon *Johan* sedert 1521 onafgebroken in het bezit van zijn helft verbleven te zijn. Het goed ging in September 1542 over in handen van zijn zoon *Kille Jansz* [100m]), en was nog in 1582 in diens bezit.

Hebben wij dus in het bovenstaande twee zonen *(Wolter* en *Johan)* en twee dochters *(Gheyse* en *Belie)* van Henrick en Zwaene leren kennen, uit een acte van 21 Juni 1526 [100n]) blijkt, dat er nog een darde dochter moet zijn geweest. Op dien datum gaf nl. *Henrick Woutersz.* volmacht aan zijn beide schoonzonen *Alert Otten en* Mr. *Johan Voet* „die Rectoer". Laatstgenoemde, dien wij in 1538 [100o]) aantreffen als Mr. *Jan Voet Volkersz,* was eerder gehuwd met zekere *Gheyle (Ghoele* of *Ghele) Peters,* dochter van *Peter Herbertsz.* [100p]), maar hertrouwde op 29 (morgengave 30 [100q])) Juni 1518 met *Henricks* dochter *Anna* [100r]). Zijn vrouw komt sedert 8 Juli 1542 [100s]) als zijn weduwe voor. Zelf was hij een zoon van een *Volcker Henricksz.* burgemeester en schepen van Harderwijk, uit diens tweede huwelijk met een dochter *(Geeske* of *Geertruida)* van *Gheerlof Voet.* Hij had dus den familienaam van zijn moeder aangenomen [100t]). Volgens de

100j) Staatsarchief Düsseldorf, Rep. und Hs., Inv. no. 1, fol. 76vso.

100k) Rek. Boek 1550—'59, fol. 144.

100l) Rec. Boek 1550—'59, fol. 219vso.

100m) Staatsarchief Düsseldorf, Rep. und Hs., Inv. no. 1, fol. 149vso.

100n) Rec. Boek 1523—'39, fol. 67vso).

100o) Rec. Boek 1523—'39, fol. 356vso.

100p) Ree. Boek 1497—1523, fol. 290vso en 1523—'39, fol. 356vso.

100q) Rec. Boek 1497-1523, fol. 290vso.

100r) Aldus ook Van Rhemen Jr.. Genealogie Voet, fol. 60.

100s) Rec. Roek 1539—'49, fcd. í46.

100t) Van Rhemen Jr.. Genealogie Voet. fol. 58. In tegenstelling met zijn moeders familie, die' als wapen voerde: in het schild „negen ruiten, ind twee beenen daer de voeten aen syn vuer eyn helmteycken" (welk wapen in 1551 „langer over de tweehondert jaeren gevuert" zou zijn;

genealogie Voet van Van Rhemen Jr. [100u]) had Johan Voet, „Mr. Artium" .....„na den gruweliken brant, die in 1503 de stadt Harderwyck geheel hadde afgebrant..... uit liefde van de geleerdheit in syn vaderlycke stadt aengenomen die vervallene en al in de asse noch liggende hoge latynsche schoole tot vorige stant op te richten als rector int jaer 1520 of daeromtrent en sulx voor een kleyn recompens".

B. Genealogie [101]).

I. *Henrick Woltersz,* kocht in 1488 de Eltense (leen)-goederen de Renselaar en de Maelstede onder Putten, waar hij voorts de Eltense lenen „die Stege" en „Foissenkámp" bezat [101a]); woonde te Harderwijk, † nà 21 Juni 1526 [102]); tr. *Zwaene* [103]) *(van Zndyck* [104])), † nà 30 September 1524 [104a]).
Uit welk huwelijk [105]):

1. *Wolter Henricksz,* † 28 Juni— 13 Juli 1524 [105a]),
b. *J(oh)an Henricksz.* volgt onder II.
c. Geyse (of *Geza* [104a])) *Henricks,* met haar (stief)-zoon Otto Alerts in 1546 „patronen en collatoren" van het weduwenhuis in de Hoogstraat te Harderwijk [105b]), † 19 December 1548—Augustus 1552 [105c]); tr. Harderwijk 2 (morgengave 3 [105d])) Januari 1509 *Alert Offen,* weduwnaar van *Griete Brinck(s)* [105e]), eerder weduwnaar van *Bette N. N.* [105f]), schepen (1520-1533) [105g]) van Harderwijk: lid van het St. Jorisgilde aldaar (1521), gildemeester (1 526) [105h]), beleend met het halve erf Renselaar (1521 en 1 524) [103]); gegoed onder Hieren en Putten [105i]), lijftocht in 1534 zijn vrouw aan zijn huis bij de St. Nicolaespoort, een oliemeulen en schuur te Harderwijk [105j]); † 26 Mei 1537— Juli 1543 [105k]).
d. *Belie Henricks,* ontvangt in 1522 het goed Maelstede en bijbehorend land en bos [105l]).
e. *Anna Henricks,* † *nà* 11 April 1554 [105m]); tr. Harderwijk 29 (morgengave 30 [105n])) Juni 1518 Mr. *Johan Voet,* weduwnaar van *Gheyle Peter Herbertszdochter* [103]), rector van de Latijnse school te Harderwijk [105o]), † 12 Maart 1539—Juli 1542 [105p]), zn. van *Volcker Henricksz.* en *Geeske (Geertruida) Voet.*

II. *Johan* (of *Jan) Henricksz.* [106]), woonde te Harderwijk, werd 26 Augustus 1521 beleend met de andere helft van de Renselaar [103]), voorts met vijf morgen lands [107]) in de Arkemeensen polder (6 Nov. 1527) [108]), (later geërfd door zijn zonen Kille en Wolter [109]), † vóór 10 Juni 1542 [110]), begr. te Nijkerk [111]); tr. 1° Harderwijk 30 Juni (morgengave 1 Juli [112])) 1523 *Bye van Lux002* [113]), vermeld (nog ongehuwd) in 1518 [114]), begr. te Nijkerk [115]), dr. van Melis [115]) *Cosijnsz.* [116]) en *Bya* [118]) *(Hanegraaf* [117])); tr. 2° *Andreesken van Oldenbarnevelt* [110]), leeft nog 31 Augustus 1566 [118]), † in of vóór 1600 [119]), dr. van *Cosijn* [120]).

Rec. Boek 1550—'59, fol. 99), was het wapen van *Johan Voet Volckersz.* in het schild een lelie op groen veld, met als helmteken dezelfde lelie tussen een groene en witte vlucht. Opgemerkt moge worden, dat *Volcker Henricksz.* uit zijn eerste huwelijk (morgengave 6 Januari 1456) een zoon *Goert Volckersz.* had, die tweemalen huwde, 1" op 31 Oct. (morgengave 1 Nov.) 1491 met een *Geertken van Laer* (of *Verlair),* 2" 23 (morgengave 24) Juni 1505 met *Griete,* dr. van *Amelrynck Brinck.* De kinderen uit het 'eerste huwelijk namen den naam *Van Laer (Verlair)* aan.

100u) Van Rhemen Jr., Genealogie Voet, fol. 58.

101) Bij de nummering der generaties is in deze genealogie alleen rekening gehouden met het bewezene. Aan *Henrick Woltersz.* is daarom het. cijfer 1 gegeven. Waar in deze genealogie de volgorde der kinderen niet vaststaat, is deze met letters (en niet met arabische cijfers) aangegeven. Zo is bijv. t.a.v. de kinderen van *Johan Henricksz.* (vermeld sub 11) alleen zeker, dat Kil de oudste zoon was, om welke reden hem het cijfer 1 is verleend. De andere kinderen, waarvan de volgorde niet vaststaat, zijn „genummerd" b-f.

101a) Staatsarchief Düsseldorf. Reu. und Hs., Inv. no. 1, fol. 75vso.

102) Rec. Boek 1523—'39, fol.' 67vso.

103) Zie inleiding, § 12.

104) *Indyck* was haar geslachtsnaam volgens de hierboven bedoelde grafzerk (Inleiding § 9). M. *van* Rensselaer vermeldt als haar geslachtsnaam *Vaa Imyck,* waarschijnlijk ten onrechte. Dat Van Renselaer's mededeling mot voorzichtigheid moet worden aanvaard, blijkt uit het feit, dat hij de namen van Bye *van Luxoel (Luxool)* en *Nelle van Wenckum* heeft weergegeven als : „Derykebia van Lupoel" en „Nelle van Vrenokum".

104a) Staatsarchief Düsseldorf, Rep. und Hs., Inv. no. 1, fol. 76vso.

105) Hoffman, t.a.p. blz. 134 noemt op grond van enige mii onbekende handschrift-genealogieën als andere kinderen, behalve *Johan Henricksz.:*
a. Anna *van Renseler* tr. *Bygimp.*
b. *Betje* van *Renseler* tr. *Noggen.*
c. *Geesje van Renseler* tr. *Swaefkens.*
d. *Wolter* van *Benseler,* ongehuwd †.
e. *Hendrick van Renseler,* ongehuwd †.

105a) Rec. Boek 1523—'39, fol. 27vso/28 en Staatsarehief Düsseldorf, Rep. und Hs., Inv. no. 1, fol. 75vso.

105b) Rec. Boek 1539—'49, fol. 307vso.

105c) Rec. Boek 1539—'49, fol. 401vso. en 1550—'59., fol. 144.

105d) Rec. Boek 1497—1523, fol. 145.'

105e) Rec. Boek 1497-1523, fol. 128vso (morgengave d.d. 21 Juni 1507). Uit dit huwelijk sproot één kind (a.v. fol. 150vso).

105f) Rec. Boek 1479—'97, fol. 214 (morgengave d.d. 14 Nov. 1496). Uit dit huwelijk sproten verschillende kinderen (Rec. Boek 1497-1523, fol. 128vso).

105g) Rec. Boek 1523—'39, fol. 110 en vlg. tot fol. 243vso passim.

105h) Wapenheraut 1897, blz. 16.

105i) Rec. Boek 1523—'39, fol. 337 en de boedelscheiding zijner kinderen d.d. 14 Nov. 1552 (Rec. Boek 1550—'59, fol. 154).

105j) Rec. Boek 1523—'39, fol. 265.

105k) Rec. Boek 1523—'39, fol. 338 *en* 1539—'49, fl. 166.

105l) Rec. Boek 1497-1523, fol. 356.

105m) Rec. Boek 1550—'59, fol. 230.

105n) Rec. Boek 1497-1523, fol. 290vso.

105o) Zie Inleiding § 4 en Rec. Boek 1523—'39, fol. 67vso, 80, 82vso, 132, 141, 181vso en 356vso.

105p) Rec. Boek 1523—'39, fol. 399vso en 1539—'49, fol. 146.

106) Hij wordt als stamvader der XVIIdo eeuwse Van Rensselaers vermeld in een genealogie, getiteld „Afcomste van die Van Rentzeler", en als bijlage aanwezig bij de processtukken in het civiele proces C.P.H. 1654 no. 95.

107) Leenkamer heerlijkheid Putten (bij Elburg) no. 1 en vlg. Het leen heette Bos'camp, Boeskenskamp of Voskamp en werd in 1567 in twee gelijke delen gesplitst.

108) Bron vermeld in aant. 107, no. 1. fol. 36vso.

109) a.v., fol. 43vso en diverse charters van Nijkerk en Putten no. 7.

110) Rec. Boek 1539—'49, fol. 142.

111) „Vermogens (blijkens) die publicque glasen ende grafschrift in de kercke tot Nykerek" (C.P.H. 1655 no. 20).

112) Rec. Boek 1523-1539, fol. 2.

113) C.P.H. 1653 no. 33 en 40, 1654 no. 95 en 1655 no. 20.

114) G.S.V. Inv. no. 23, fol. 101vso en 112.

115) C.P.H. 1653 no. 33. Een oudere zuster van Bye was gehuwd met Claes van Dierman (of Dyrum). Volgens het dossier „Boockhorst Majus" in het archief der kelnarij van Putten, omslag no. 19, betaal& Melis van Lux001 van zes morgen land uit dit erf cijns 1506—1510 en volgende jaren.

116) Oudste Tynsboek fol. 75, XIVvso, XLVII en tweede tynsboek, fol. 63, 72 en 106.

117) Blijkens de in de Inleiding, § 9 bedoelde grafzerk.

118) Rec. Boek 1562—'72, 17 Juli 1564 en 31 Aug. 1566.

119) Rec. Boek 1563-1601, 21 Sept. 1600.

120) In Ned. Leeuw. LVIII (1940), kol. 345/346, deelde ik mede, niet bekend te zijn met haar ouders. Inmiddels is mii een acte van 26 Juni 1566 (G.S.V. Inv. no. 34) onder ogen gekomen, Waaruit ik opmaak, dat zij mogelijk een dochter van Cosijn en (half?) zuster van Direk van Oldenbarnevelt is geweest. Zie Ned. Leeuw LVIII (1940), kol. 329. Volgens de desbetreffende acte spreekt Andriesgen v. 0. wede van Jan Henricx, tezamen met haar zoon Jan van Renselaar, Direk v. 0. aan wegens Ben verkoop van het door haar vader nagelaten leengoed, waarin zij met haar zusters *voor* 1/3 deelgenoot was.

Uit het eerste huwelijk:

1. ***Kil Jansz,*** volgt onder 111. Hij had een jongeren [121]) broeder:

b. ***Wolter Jansz*** [122]), volgt onder ***IIIbis.***

c. ***Griete Jans van Renseler,*** † (kinderloos) te Emmerik tussen 17 Sept. 1580 en 1583 [123]).

Uit het tweede huwelijk:

d. ***Johan van Renseler Jansz,*** bijgenaamd ***Jan de Geck, Jan die Dullen*** of ***Dolle Johan*** [113]); halfbroer van Kil Jansz [124]); woonde te Harderwijk (1560 en 1570), waar hij huizen bezat [125]), begr. Harderwijk tussen 13 en 26 October 1602 [126]).

e. ***Henrick van Renseler,*** als zoon van Andreesken van Oldenbarnevelt vermeld 27 April 1563 [127]).

f. ***Bye*** (of ***Beatrix) van Renseler,*** als dochter van Andreesken van Oldenbarnevelt vermeld 1564 en 1566 [118]), † vóór 20 September 1594 [113]); tr. (ondertr. Doesburg 10 Oct.) 1571 [128]) ***Johan Gyginck,*** schepen [129]) en burgemeester [130]) van Doesburg, rentmeester der geestelijke goederen van het kwartier van Zutphen (1581) [131]), † nà 28 Mei 1612 [132]), zn. van ***Johan*** [131]).

111. ***Kil(le)*** (of ***Kiliaen) Jansz. (van Renseler*** [133])), ***woonde*** te Harderwijk [134]), waar hij in 1544 lid werd van het St. Jorisgilde [134a]); bezat een met (de helft van) de bovengenoemde vijf morgen lands (13 Mei 1542) [109]), die hij 22 Oct. 1559 opdraagt aan zijn broeder Wolter Jansz.; in 1582 bezitter van de helft van het Eltense leengoed Renselaar [135]), waarmede hij op 1 Sept. 1542 werd beleend [103]), † 1583-1 Mei 1592 [136]); tr. ***Nella van Wenckum*** [137]), dr. van ***Claes*** [138]) ***Henricksz.*** en ***Engel van (der) Hell*** [139]).

Uit welk huwelijk [140]):

1. ***Claes (Nicolaes) van Renseler,*** „proevemeester der huissittende armen binnen der Nykerk" (1575) [141]), woonde in 1588 te Putten, † in of vóór 1608 [142]); tr. ***Jacobgen Schrassert.*** geb. ± 1550 [142]), begr. Nijkerk 19 Mei 1632 [142a]), dr. van ***Coop (Arntsz.)*** en ***Naele van Estvelt*** [143]).

2. ***Hendrick,*** volgt onder IV.

3. ***Jan van Renseler.*** tweelingbroeder met den sub 2 vermelden Hendrick [144]), beleend met de helft van voornoemde vijf morgen lands, hopman bij de Geuzen, streed in Friesland, lag 1583/84 te Nijmegen in garnizoen, in 1585 te Wijk bij Duurstede; „hauptman des Hohensaxischen regimentz" (1587) [145]), werd 15 Juli 1596 met zijn vrouw bij besluit van de Staten-Generaal begiftigd met een jaargeld van 200 pond [138]), † Deventer 7 Februari 1601, begr. te Nijkerk; tr. (huw. voorw. 3 April 1587 [145])) ***Sandrina (Alexandrina*** [145])) ***van Erp*** [144]) ***gen[d] van Warenborch (Warrenberg),*** † vóór 1620, dr. van ***Johan*** [146]), heer van Langenfeld, en ***Philippina van Hornum gend. Schram.***

4. ***Engele van Renseler,*** zuster van Claes vnd. [142]), begr. Nijkerk 11 September 1628 [148]); tr. [149]) ***Gerrit Willemsz.,*** † vóór 5 December 1603 [150]).

Kille Jansz. had voorts nog een natuurlijken zoon:

5. ***Wolter Killen,*** die 15 Maart 1577 van zijn vader een jaarrente uit de helft van voornoemde vijf morgen lands ontving.

IV. ***Hendrick van Rensel(a)er,*** hopman [151]); burger (1586), „markengesworen" en „muirmeester" (1586), „raetspersoon" (1587), schepen (1588) en raad (1589) van

121) C.P.H. 1655 no. 20.

122) G.S.V. Inv. no. 33 (11 Maart, 1563) ; Rec. Boek 1550—'59, fol. 316vso en Leenregister Leepkamer van Putten, Inv. no. 1, fol. 44 (22 Oct. 1559).

123) Zie aant. 113, Hoffman t.a.p. blz. 135 verwart haar met haar achternicht. dc dochter van Jan *van Renseler Woltersz,* en echtgenote van *Otto Collert.*

124) Transschrevenboeck Veluwe, Inv. no. 310 (Nijkerk 7 Juni 1580).

125) Rec. Boek 1.593-1601 (21 Sept. 1600).

126) Kerkebock in het archief der Ned. Herv. Gemeente te Harderwijk.

127) Rec. Boek 1562—'72.

128) Ned. Leeuw XLI (1923), kol. 80. Zij heet hier (evenals in de originele acte) ten onrechte Fye. Volgens de aantekening in margine in het trouwregister is het huwelijk buiten Doesburg voltrokken,

129) Volontaire protocollen der stad Doesburg, acten 1600-1606 en 28 Mei 1612.

130) C.P.H. 1655 no. 20. Volgens zijn rekeningen in het archief van Doesburg was hij burgemeester in de jaren 1579—'84, 1587—'94, 1596—'97, 1599—1600, 1602—'03, 1607—'08.

131) A. J. Maris. De Reformatie der geestelijke en kerkelijke goederen in Gdderland (1939), blz. 42, aant. 2.

132) Zie aant. 129.

133) Leenregister Leenkamer van Putten, Inv. no. 1, fol. 94 (31 Aug. 1567).

134) Volgens de leenacte t.a.v. de vijf morgen in den Arkemeensen polder uit 1542 en Rec. Boek 1550—'59, fol. 418 (1558).

134a) Wapenheraut 1 (1897).

135) Rec. Boek 1572—'82, fol. 429vso.

136) Onklaerboek Veluwe Inv. 50, fol. 281vso en 506.

137) Blijkens de genalogie uit 1654. Zie aant. 106.

138) Vergel. Beernink a.w. blz. 142.

139) Zie Inleiding § 9 en tabel 11.

140) De volgorde 1-3 is volgens de Van Rensselacr-Bowier manuscripts, blz. 319. Enige aanleiding om met Hoffmann, t.a.p. blz. 136, in een in 1610 vermelden *Reyner Killen* een Van Rensselaer te zien, acht ik niet aanwezig.

141) Gelre XV, blz. 138.

142) C.P.H. 1608 11 (Gijsbert van Twiller contra de kerkmeesters van Nijkerk.

142a) Zie hierna aant. 147.

143) Ned. Leeuw LVIII (1940), kol. 205.

144) Beernink, a.w. blz. 142 en 143.

145) Civiele Processen, Recht. archief Hattem. Huw. voorw. van Jan van Renseler en Alexandrina van Erp.

146) Zie aant. 137 en 145. *Johan van Erp genant Warrenborch* wordt o.m. vermeld in het Register op de Leenactenboeken van Gelre en Zutphen, Overkwartier (uitgave der Ver. Gelre 1904), blz. 48 en 106. Hij hertr. Uland van Diepenbrock.

Sandrina van. *Erp van Warenborch* hertr. in 1602 *Henrick Haghen,* wedr van Jacqueline van Dorp (Mededelingen van den heer J. J. M. H. Verzijl te Maastricht; zie ook Maasgouw 1924, blz. 72 en 1928, blz. 29). Henrick Haghen hertr. na Sandrina's dood in 1620 met Margaretha van Twickelo en in 1624 met. Barbara van Beveland. Hij was goed-Katholiek en weigerde daarom den eed op de admissie ten Landdage van Overijssel (onder welks ridderschap hij sedert 1578 compareerde) af te leggen (Vergel. Mr. J. van Doorninck, Geslachtkundige aantekeningen ten aanzien van de gecommitteerden ten Landdage van Overijssel sedert 1610-1794 (1871), blz. 8-9). Onder deze omstandigheden moet met de mogelijkheid rekening worden gehouden dat ook Jan van Renseler, ofschoon aan Staatse zijde strijdende, Rooms-Katholiek was gebleven.

147) Archief Kelnarij van Putten (R.A. Arnhem) Inv. no. 259.

148) Archief Kelnarij van Putten, 'Inv. no. 259.' Zie over haar ook: Archief Gelderse Rekenkamer, Inv. no. 1561, fol. 41vso en Gelre XV, blz. 91.

149) Uit dit huwelijk sproot een dochter *Petronella.* Deze tr. *Hendrick van Curler.* Zij werden de ouders van *Joachim van Curler* (C.P.H. 1654 no. 95 en 1690 no. 37) en *Arent van Curler,* die naar Amerika overstak (Hoffman, t.a.p. blz. 135).

150) Volgens Hoffman t.a.p. blz. 135 was hii afkomstig van Putten en van beroep „a lieutenant of infantry" (!).

151) Ned. Leeuw LVIII (1940), kol. 479, en de in sant. 137 genoemde bron.

Hasselt [152]); stelt zich in 1592 te Nijkerk borg [153]), beleend als erfgenaam van zijn broeder Jan met de helft der vijf morgen land in de Arkemeen (12 Maart 1601 [107])), † vóór Ostende 6 Juni 1602 [151]), begr. Nijkerk: tr. in of vóór 1586 ***Mariefje*** *Pafraet* [154]), geb. Hasselt [137]), † nà ***20*** September 1636 [155]), dr. van *Jan* en ***Peferken fer Becke*** [154]).

Uit welk huwelijk [156]):

1. ***Kiliaen,*** volgt onder V.
2. *Maritgiën van Rensel(a)er,* geb. ± 1588 [151]), begr. Nijkerk 12 Maart 1651; tr. (ondertr. Nijkerk 14 Juli 1605) ***Ryckef van Twiller,*** geb. ± 1581 [157]), veldgraaf van het Appelrevelt [158]), † 1640 [159])—(16 Mei) 1644 [160]), zn. van *Wolter* ***Gysberfs*** [161]) **en** *Alijt van* ***Wenckum*** [162]).

V. ***Kiliaen van*** *Rens(s)elaer,* geb. Hasselt in de 2e helft van 1586 [154]), beleend als erfgenaam van zijn vader met de helft der vijf morgen land in de Arkemeen (24 Aug. 1603 [107]), ontvangt 16 Juni 1638 de andere helft van zijn neef Johan van Renseler Jansz., bezitter van de Renselaar [163]); kwam reeds op jeugdigen leeftijd in de leer bij zijn bloedverwant Wolphert van Byl (a) er [164]), die juwelier was in de Nes (bij de Kleine Vleeshal) te Amsterdam: eigenaar van enige huizen aldaar [165]); zette de zaak van Wolphert van Byler voort onder den naam K. van Rensselaer & Co.; eigenaar van Crailo (in het Gooi): 16 Juni 1628 [166]) bewindhebber der West-Indische Compagnie en stichter van de kolonie Rensselaerswijck aan de Hudson (Amerika); † Amsterdam (in het huis „In het gekruiste Hart" aan de Keizersgracht [167])) October 1643 [168]), begr. aldaar (Oudekerk) 7 October 1643; tr. 1° Utrecht (Geertekerk) 31 Juli 1616 *Hillegonda* ***van Byler,*** ged. Amsterdam (Nieuwe kerk) 2 Augustus 1598, begr. Amsterdam (Oude kerk) 1 Januari 1627, dr. van ***Jan*** en ***Geerfruyf de Rode*** [169]); tr. 2° Amsterdam (Nieuwe kerk) 14 December 1627 ***Anna van*** *Wely,* geb. Amsterdam ± 1601 [170]), testeert 16 Oct. 1653 [171]), † Amsterdam 12 Juni 1670, begr. aldaar (Oude kerk) 17 Juni 1670, dr. van ***Jan*** en ***Leonora Hawkins (Hakens)*** [172]).

Uit het eerste huwelijk [173]):

1. *Hendrick* ***van Rensselaer,*** begr. Amsterdam (Oude kerk) 13 Augustus 1641.
2. ***Johan,*** volgt onder VI.
3. ***Maria van Rensselaer,*** begr. Amsterdam (Oude kerk) 4 Januari 1627.

Uit het tweede huwelijk:

4. *Jan Baptist,* volgt onder VIbis.
5. ***Maria van Rensselaer,*** ged. Amsterdam (Nieuwe kerk) 23 Maart 1631, begr. aldaar (Oude kerk) 4 Februari 1654.
6. ***Jeremias,*** volgt onder VIter.
7. *Hillegondt* ***van Rensselaer,*** ged. Amsterdam (Nieuwe kerk) 8 Nov. 1633, begr. aldaar (Zuiderkerk) 8 Aug. 1654 [174]).
8. ***Eleonora van Rensselaer,*** ged. Amsterdam (Nieuwe kerk) 18 Febr. 1635, doophefster te Vianen 28 Febr. 1691, † in of nà 1695 [175]).
9. Ds. *Nicolaes* ***van Rensselaer*** [176]), ged. Amsterdam (Nieuwe kerk) 14 September 1636, predikant in Rensselaerswyck, opvolger van zijn broeder Jeremias als directeur dier kolonie (1676— 1678). † November 1678 [175]); tr. Albany (Amerika) 10 Februari 1675 *Alida* ***Schuyler,*** geb. ± 1657, dr. van ***Philip*** *Pietersz.* en ***Margarefha van*** *Slichtenhorst* [177]).
10. *Susanna* ***van Rensselaer,*** ged. Amsterdam (Nieuwe kerk) 9 Februari 1638, begr. Amsterdam (Zuiderkerk) 22 November 1680 [178]); tr. Amsterdam (Nieu-

152) Oud-Archief der gemeente Hasselt.

153) Dossier Criminele Processen Hof van Gelre en Zutphen a° 1592, no. T 134.

154) Ned. Leeuw LIV (1936). kol. 302 en LVIII (1940), kol. 479.

155) Van Rensselaer Bowier manuscripts, blz. 319. Brief van Kiliaen van Rensselaer aan zijn neef Wouter van Twiller dd. 25 Sept. 1636: „Uw vader, moeder, broers en zusters waren verleden week nog gezond te Nijkerk. De pest heerst overal erg; mijn huishouden en dat van mijn moeder zijn echter nog gezond . . . . . ".

166) G.S.V. Inv. no. 313, acte d.d. 18 Dec. 1603 noemt als „naeste vrunden en bloetmombairen van 's vaderszyde" van na te noemen twee kinderen: Johan van Renseler Woltersz en Rycket van Nulde.

157) Hij was 25 Jan. 1610 omstreeks 29 jaren oud. (C.P.H. 1610 no. 9).

158) Beernink a.w. blz. 146.

159) Van Rensselaer Bowier manuscripts, blz. 588.

160) G.S.V. Inv. 322 (Nijkerk).

161) Hij was een zoon van ***Gijsbert Woltersz. en Elisabeth Scholten van Vanevelt (zie*** Ned. Leeuw LXI (1943) kol. 123). De Van *Twiller's* voerden hetzelfde wapen als de ***Van*** *Byl(a)er's,* t.w. zes lelies (3, 2 en 1), maar de bewering van Beernink (a.w. blz. 145), dat zij (dus?) tot een jongeren tak van laatstgenoemd geslacht behoord hebben, is volkomen onbewezen. Men vergelijke de opmerking van den heer Muschart (Ned. Leeuw LV (1937), kol. 263), volgens wien het wapen met drie of meer lelies een typisch West-Veluws familiewapen was, dat door verschillende geslachten werd gevoerd, en vermoedelijk ontleend is aan het wapen der kelnarij van Putten (3 lelies), van welke kelnarij zeer vele families op de Westelijke Veluwe leenmannen (en, naar ik vermoed, oorspronkelijk horigen) geweest zijn.

162) C.P.H. 1626 1 (Landrentmeester en momber contra Goossen van Curler) .

163) Verpondingsregister van het ambt Putten, fol. 29vso.

164) Zie over hem: W. A. van Bijlert, Enkele genealogischc bijzonderheden betreffende een in de zeventiende eeuw te Amsterdam en Dordrecht woonachtige familie ***Van*** *Bylaer* (later Van Bijler en Van Bylert), verschenen in 1942 te Rhenen. Opmerking verdient, dat dit geslacht evenals de Van Rensselaer's oorspronkelijk afkomstig was uit den Westhoek van de Veluwe.

165) Reg. Kwijtscheldingen Amsterdam (G.A. A'dam) 1563-1623, dl. 39, fol. 59vso en 60vso.

166) Van Rensselaer Bowier manuscripts, blz. 45. Zijn ervaringen als landontginner hier, tezamen met zijn kennis van de Veluwse toestanden, heeft hij later op grootse wijze in zijn kolonie Rensselaerswyck in toepassing gebracht.

167) G.A. Amsterdam, D.T.B. no. 1046. Zie ook volgende aant.

168) Begraafregister Weeskamer, Oude kerk no. 6: „Kiliaen van Renselaer op de Keysersgracht int gecruyste hart 7 Oct. 1643, 9 (kinderen)." Hij was in 1631 in de 200ste penning aangeslagen voor *f* 250.— (J. G. en P. J. Frederiks, Kohier van de 200ste penning voor Amsterdam en onderhoorige plaatsen over 1631 (1890), blz. 22) en liet na een nettovermogen van *f* 40.523.— + zijn Amerikaans bezit (E. B. O'Callaghan, M.D., History of New Netherland, 1 (1855), blz. 468).

169) G.A. Utrecht; not. prot. nots Claes Verduyn 5 Juli 1617 (fol. 227).

170) Ned. Leeuw LV (1937), kol. 328.

171) G.A. Amsterdam, not. prot. nots. Spithoff no. 1954, fol. 226.

172) Ned. Leeuw LV (1937), kol. 424.

173) Huw. voorw. van Kiliaen van Rensselaer en Anna van Wely d.d. 13 Nov. 1627 (Kon. Bibliotheek, Handschr. Afd. 129, C. 15).

174) Zie ook S. G. Nissenson, The Patroon Domain (New-York, 1937), blz. 333.

175) Nissenson, a.w., blz. 334.

176) Zie over hem en do zonderlinge basis van zijn — dan ook spoedig beëindigd — predikantschap: Nisscnson, a.w., blz. 291.

177) Deze laatsten waren in Dec. 1650 gehuwd (Van Rensselaer Bowier manuscripts, blz. 841). Margarctha was een dochter van Brant Aertsz van Slichtenhorst uit Nijkerk (***niet*** uit Nijmegen; de adoptie van Nijmegen door Albany in 1946 op grond van „historische" banden berust op **een** mystificatie!).

Alida Schuyler, die bij haar eerste huwelijk 17 jaar oud was (K. van Rensselaer, The Van Rensselaer Manor (1929), blz. 22) hertrouwde 9 Juli 1679 met Robert Livingstone.

we kerk) 5 Augustus 1664 ***Jan de la Courf,*** geb. Valenciennes ± 1638 [179]), koopman, zn. van Jean [179]).

ll. ***Ryckaerf (Richart),*** volgt onder VIquater.

VI. ***Johan van Rens(s)el(a)er,*** ged. Amsterdam (Oude kerk) 4 September 1625, tweede patroon (directeur) van Rensselaerswyck, begr. Nijkerk 6 Mei 1662; tr. Hoevelaken (ondertr. Nijkerk 20 Mei) 1655 ***Elisabeth van Twiller,*** ged. Nijkerk 10 Juli 1623, † nà 28 October 1671, dr. van *Rycket* en *Marietge* ***van Rensel (a) er*** [180]).
Uit dit huwelijk:

1. *Nelle Maria* ***van Rensel (a) er,*** mede-eigenaresse van een graf in de kerk te Nijkerk (1681) [181]), ontvangt als erfgename van haar broeder Kiliaen (tezamen met haar man) 4 (14) Maart 1688 het goed Renselaar in leen [182]), alsmede op 16 Dec. 1702 het Eltense leengoed half Klein Overhorst [182a]); † vóór 18 April 1729 [182]); tr. [183]) (ondertr. Amsterdam 17 November) December 1685 ***Johannes de Swarf,*** geb. Bremen, koopman (suikerbakker, wonende „in die Stadt Solingen" in de Warmoesstraat) te Amsterdam (1691). † Juli 1704~1716 [184]), zn. van ***Peter*** [179]).
2. ***Kiliaen van Rensselaer,*** mede-eigenaar van voornoemd graf in de kerk te Nijkerk (1681) [181]), derde patroon (directeur) van Rensselaerswyck (1685—1687): genaturaliseerd tot Engelsman (1685) ; † in Nieuw Nederland (Watervliet) Februari 1687 [178]); tr. in 1685 [185]) ***Anna van Rensselaer,*** geb. 1665, † in 1715, dr. van ***Jeremias*** en ***Maria van Corfland.***
(Dit huwelijk bleef kinderloos).

c. ***Teunis van Renseler,*** ged. Nijkerk 23 Augustus 1657, jong overl. [186]).
d. ***Hillegonda van Renseler,*** ged, Nijkerk 6 Februari 1659, jong overl. [186]).
e. *Richardus* ***van Renseler,*** ged. Nijkerk 22 November 1660, jong overl. [186]).

VIbis. ***Jan Baptist van Rensselaer,*** ged. Amsterdam (Nieuwe kerk) 18 Maart 1629, patroon (directeur) van Rensselaerswyck (1652—'58), keerde in September 1658 terug naar Amsterdam, waar hij koopman werd, † aldaar 18 October 1678 [186a]), begr. Amsterdam (Zuiderkerk) 24 October 1678; tr. Amsterdam (Nieuwe kerk) 14 Februari 1666 *Susanna* ***van Wely,*** geb. Amsterdam ± 1644, begr. Amsterdam (Zuiderkerk) 31 Januari 1667, (dr. van ***Thomas*** en *Susanna* ***Piefers?*** [187])).
Uit dit huwelijk:

1. ***Kiliaen van Rensselaer,*** ged. Amsterdam (Nieuwe kerk) 16 Januari 1667, na zijn vader's dood onder de voogdij van zijn oom Richard [188]); z.g. „vierde patroon" van Rensselaerswyck [189]), alwaar hij van 1689— 1696 vertoefde; tot Engelsman genaturaliseerd 1692/3 [190]); keerde in 1696 naar Holland terug [191]); vestigde zich te Vianen (student te Utrecht, 1697), waar hij schepen was (1719) en burgemeester, † Vianen November 1746, begr. Amsterdam (Zuiderkerk) 11 November 1746.

VIter. ***Jeremias van Rensselaer,*** ged. Amsterdam (Nieuwe kerk) 16 Mei 1632, directeur van Rensselaerswyck (1658) [191a]), †aldaar (Crailo) 12 October 1674 [192]); tr. Nieuw Amsterdam (het latere New-York) 12 Juli 1662 ***Maria van Corfland*** [193]), geb. Nieuw Nederland 20 Juli 1645; nam na den dood van haar man het tijdelijke beheer van de kolonie Rensselaerswijck op zich (met bijstand van haar broeder Stephanus), en was na de komst van Nicolaes van Rensselaer penningmeesteresse van dat gebied; † 29 Januari 1689 [194]); dr. van ***Oloff Stevensen*** en ***Anna Loockermans*** [195]).
Uit dit huwelijk [196]):

1. ***Kiliaen van Rensselaer*** (1663—1719), tr. 15 October 1701 ***Maria van Cortland*** (1674—vóór 1730). Uit hem sproot de z.g. „Manor House Branch" der Van Rensselaers in Amerika.
2. ***Anna van Rensselaer,*** geb. 1665. Zij trouwde 1° haar neef ***Kiliaen van Rensselaer.*** zn. van ***Johan*** en ***Elisabeth van Twiller*** (Zie boven): 2° ***William Nicoll.***
3. ***Hendrik van Rensselaer*** (1667—1740), tr. 19 Maart 1689 ***Catherina Annefje van Bruggen*** (1665— 1730). Uit hen sproot de tak Claverack (Greenbush) der Amerikaanse Van Rensselaers.
4. ***Maria van Rensselaer.*** geb. 1672; zij huwde ***Peter Schuyler,*** eerste burgemeester van Albany.
5. ***Johannes van Rensselaer,*** † (kinderloos) vóór 2 Juni 1704 [197]).
6. ***Jeremias van Rensselaer,*** geb. na zijn vader's dood [175]).

178) Zie ook Nissenson, a.w., blz. 334 en 387.
179) Ondertrouwacte te Amsterdam.
180) Landagreccs 27 Oct. 1655 (n.a.v. het verzoek om dispensatie van J. van Renseler, reeds getrouwd zijnde met zijn vaders zustersdochter en om ontheffing van de boete, waartoe hij deswege bij sententie van het Veluwse landgericht was gecondemneerd, verleent de Landdag, onder handhaving der boete, de verzochte dispensatie).
181) G.S.V. 22 Juni 1681 en 11 Juni 1686 (Nijkerk).
182) Protocol van testamenten enz. van Nijkerk 1733-1770 (Inv. no. 860), blz. 151. Archief Gelderse Rekenkamer Inv. no. 1561, fol. 41vso. Zij bezwaarde als weduwe dit leen voor een schuld op 12 Sept. 1727 (bron a.v. fol. 256).
182a) Archief Gelderse Rekenkamer Inv. no. 1561, fol. 114, Vergel. fol. 47vso.
183) Huw. voorw. opgemaakt te Amsterdam 13 Oct. 1685 (Leenkamer der heerlijkheid Putten, Inv. no. 8, fol. 32).
184) C.P.H. 1729 no. 10.
185) Nissenson, a.w., blz. 339.
186) Vergel. het register van overlijden en begraven te Nijkerk (Inv. no. 1147): 25 Dec. 1660 „een kindt van *Johan wan Renseler*" en 7 Aug. 1664 „een kindt van *Elysabet van Twiller*".
186a) O'Callaghan, History of New Amsterdam II, blz. 552.
187) Volgens een aant. van Mr. de Roemer in zijn hs. „Personalia et Geuealogica" (Gem. archief Amsterdam). Volgens mededeling van Jhr. Mr. C. C. van Valkenburg te Amsterdam is van deze mededeling in de Amsterdamse archivalia (nog) geen bevestiging gevonden".
188) Nissenson, a.w., blz. 351, en Not. Arch. Amsterdam, Inv. no. 4734, acte van 13 Dec. 1678 (Staat van inventaris).
189) Nissenson, a.w., blz. 342. Deze betiteling was evenwel in strijd met den feitelijken toestand en de omstandigheden, waarin de kolonie onder het Engelse bestuur was komen te verkeren. Vergel. Nissenson, blz. 349 en vlg.
190) Publ. Huguenot Society of London, dl. XVIII, blz. 228.
191) Nissenson, a.w., blz. 344.
191a) Hij zwoer in 1664 trouw aan de Engelsen na de overgave van Nieuw Amsterdam (Documents relating the col. inst. of New York, III blz. 64).
192) Nissenson, a.w., blz. 51, 121 en 334.
193) Van Rensselaer Bowier Manuscripts, blz. 846.
194) Nissenson, a.w., blz. 341.
195) *Oloff Stevensen van Cortland* en Anna *Loockermans* waren in Nieuw Nederland in 1643 gehuwd (Van Rensselaer Bowier Manuscripts, blz. 655).
196) Gegevens hoofdzakelijk ontleend aan M. van Rensselaer, Annals etc. Volgens O'Callaghan, a.w. II, blz. 554, liet Maria van *Cortlandt* bij overlijden vijf kinderen na.
197) Nissenson, blz. 347.

VIquater. ***Ryckaert (Richard) van Rensselaer,*** ged. Amsterdam (Nieuwe kerk) 28 Juni 1639, kwam 1664 naar Rensselaerswijck [191a]), vanwaar hij in 1670 naar Nederland terugkeerde [198]), koopman te Amsterdam [200]); later burgemeester en tresorier van Vianen: als erfgenaam van Johan van Leeuwen van Wely in 1680 beleend met land onder Rijswijk (Ned. Betuwe) (Culemborgs leen) [199]), † in of nà November 1703 [201]); tr. Amsterdam (Nieuwe kerk) 26 Januari 1672 ***Anna van Beaumont,*** ged. Amsterdam (Oude kerk) 19 Februari 1651, † 10 (20?) April 1692, begr. Rijswijk (Ned. Betuwe) 16 (26?) April 1692 [202]), dr. van ***Anthony*** en ***Cornelia de Koster Françoisdr.*** [203]).

Uit dit huweliik:

1. ***Anthony.*** volgt onder VIII.
2. ***Kiliaen,*** volgt onder VIIIbis.
3. ***Joan van Rensselaer,*** † ongehuwd [203]) (vóór 1727).
4. ***Richard van Rensselaer,*** ged. Vianen 25 Maart 1683, is doopgetuige te Amsterdam 26 Aug. 1714 [204]); † (ongehuwd [203])) Amsterdam 6 Juli 1720 [205]), begr. aldaar (Oude kerk) 10 Juli 1720.
5. ***François van Rensselaer*** [206]), ged. Vianen 14 September 1684, jong †.
6. ***Maria Eleonora van Rensselaer*** [206]), ged. Vianen 26 Januari 1686, vermoedelijk jong † (vóór 1727).
7. ***Eleonora Herberdina van Rensselaer,*** ged. Vianen 23 October 1687, † Krommeniedijk Januari 1720 [205]), begr. Amsterdam (Nieuwe kerk) 5 Februari 1720: tr. Krommeniedijk 31 Augustus 1718 Ds. ***Wilhelmus Peksto(c) k,*** geb. Amsterdam 21 October 1657, predikant der Geref. gemeente te Krommeniedijk (1685—1728), † aldaar 18 April 1728 [207]), begr. Amsterdam ('Nieuwe kerk) 24 April 1728, zn. van ***Willem*** en ***Cafherina Sarragon*** [208]).
8. ***François van Rensselaer.*** ged. Vianen 6 Januari 1689, burger van Batavia, † aldaar 17 Februari 1730 [208a]); tr. Batavia 1 October 1722 [209]) ***Elisabefh Buchuanen*** (of ***Buchane*** [203])), geb. Bengalen, leeft nog Batavia 20 Maart 1730 [208a]).
9. *Jeremias,* volgt onder VIIter.
10. ***Anna Cornelia van Rensselaer,*** ged. Vianen 28 Februari 1691, † ongehuwd [203]), begr. Amsterdam (Zuiderkerk) 16 Augustus 1727.

VII. ***Anthony van Rensselaer*** Richardsz., geb. Amsterdam ± 1674, suikerbakker-raffinadeur op de Bloemgracht (1703), later op de Prinsengracht bij de Reestraat in Amsterdam (in het huis „In de Goudsbloem" [209a])), † 16 Juni 1765. begr. Amsterdam (Nieuwe Zijdskapel) 23 Juni 1765; tr. Amsterdam (Oude kerk) 6 December 1703 ***Baartje*** (of *Bartha) Peksto(c)k,* geb. Amsterdam 16 Juni 1674 [203]), ged. aldaar (Nieuwe kerk) 17 Juni 1674, † 1 April 1743 [203]), begr. Amsterdam (Nieuwe Zijdskapel) 6 April 1743, dr. van ***Willem*** en ***Catharina Sarragon*** [208]).

Uit dit huwelijk:

1. ***Richard van Rensselaer,*** geb. 14 September 1704 [203]), ged. Amsterdam (Nieuwe Zijdskapel) 17 September 1704, † Amsterdam 28 Juni 1740 [203]), begr. aldaar (Nieuwe Zijdskapel) 4 Juli 1740.
2. ***Catharina van Rensselaer,*** geb. 19 Mei 1706 [203]), ged. Amsterdam (Westerkerk) 21 Mei 1706, † 15 Juni 1775 [210]), begr. aldaar (Oude kerk) 20 Juni 1775.
3. ***Anna van Rensselaer,*** geb. 17 October 1708 [203]), ged. Amsterdam (Nieuwe Zijdskapel) 28 October 1708, † 10 April 1785 [203]), begr. Amsterdam (Oude kerk) 15 April 1785.
4. ***Elisabeth van Rensselaer,*** geb. 14 October 1710 [203]), ged. Amsterdam (Westerkerk) 15 October 1710, † 3 September 1732 [203]), begr. Amsterdam (Nieuwe Zijdskapel) 8 September 1732.
5. ***Cornelia van Rensselaer,*** geb. 16 September 1 712[203]), ged. Amsterdam (Westerkerk) 18 September 1712, † 26 November 1713 [203]), begr. Amsterdam (Nieuwe Zijdskapel) 30 November 1713.
6. ***Willem,*** volgt onder VIII.
7. ***Anthony van Rensselaer,*** geb. 4 October 1718 [203]), ged. Amsterdam (Nieuwe kerk) 4 Oct. 1718, † 14 Januari 1796 [210a]), begr. Amsterdam (Oude kerk) 21 Januari 1796.

VIII. ***Willem van Rensselaer,*** geb. 8 Januari 1715 [203]), ged. Amsterdam (Westerkerk) 11 Januari 1715, suikerbakker en koopman, vaandrig van de burgerij te Amsterdam (1741) [211]), † 6 Januari 1788 [203]), begr. Amsterdam (Zuiderkerk) 12 Januari 1788; tr. Amsterdam (Nieuwe kerk) 8 Januari 1742 ***Cornelia Judith Cramer,*** geb. 16 Mei 1720, ged. Amsterdam (Nieuwe Zijdskapel) 19 Mei 1720, † 25 September 1784 [203]), begr. Amsterdam (Zuiderkerk) 30 September 1784, dr. van *Jan Jacob* en ***Machtelyna Smits.***

---

198) Nissenson, blz. 281. Hij was in 1667 commissaris te Albany (Documents, vermeld in aant. 191a, 111, blz. 143).

199) Register van leenmannen van Culemborg (R.A. Arnhem).

200) Ondertrouw-acte Amsterdam (D.T. & B. 497, fol. 166).

201) Ondertr. acte van zijn zoon *Anthony* d.d. 16 Nov. 1703 (G.A. Amsterdam, D.T. & B. no. 539, fol. 106vso). Ten onrechte vermelden de Van Rensselacr Bowier manuscripts blz. 38 dus, dat Richard in 1695 te Vianen overleden is.

202) Gegevens ontleend aan een hs. genealogie Van Beaumont in het familie-archief van Brake1 tot den Brakel, (R.A. Arnhem) Inv. no. 160, fol. 106 en 108. Volgens deze genealogie werd zij begraven „bij haar mans voorouders". Vermoedelijk zijn hiermede de Van Wely's bedoeld (vergel. Ned. Leeuw LV (1937), kol. 423 en 424).

203) Volgens voorn. hs. genealogie(hierna te noemen: hs. genealogie Van Beaumont).

204) Bii den doov van ziin nicht *Eleonora* Catharina van Rensselaer in de Westerkerk.

205) R.A. Haarlem, Recht op begraven betaald 31 Jan. 1720.

206) Niet vermeld in de hs. genealogie Van Beaumont.

207) Hij was in 1723 te Amsterdam hertrouwd met Flora Boots (Ned. Leeuw XXXVII (1919), kol. 117).

208) *Catharina Saragon* (geb. ± 1636)) tr. Amsterdam 11 April 1656 met ***Willem Peckstock,*** zn. van Willem en Catharina Froom. Over hare afstamming blijken later fantastische verhalen ontstaan te zijn, want bij testament van 17 Juni 1756 (G.A. Amsterdam not. archief no. 7708) vermaakte Bartha Tabberts aan Willem van Rensselaer drie in haar bezit zijnde schilderijen, voorstellende „de graaff en gravin van St Argon" (Saragon is S. Arragon, is St Argon! !) „met 't wapen van deselve"! (Mededeling van den heer J. J. Kleinhoonte te Arnhem).

208a) Familie-papieren in het bezit van Jhr. M. W. M. M. van Rensselaer Bowier te Amsterdam.

209) Ned. Leeuw XXIII (1905), kol. 289.

209a) Hij bewoonde een huis van *f* 1100.— huurwaarde met twee dienstboden, bezat een buitenplaats, paarden en rijtuig en had een inkomen van *f* 6000.— (Mr. W. F. H. Oldewelt, Kohier van de personeele quotatie te Amsterdam over het jaar 1742, 11 (1945), blz. 237).

210) G.A. Amsterdam, not. archief no. 14543, acte no. 19.

210a) Zie aant. 203 en Reg. aangeg. goederen, collateraal subject a°. 1796, fol. 333-337 (G.A. Amsterdam).

211) Hij bewoonde aldaar een huis met twee dienstboden, en een huurwaarde van *f* 1300.—. Zijn inkomen bedroeg *f* 4.000.— (Oldewelt, a.w. 11, blz. 228).

Uit dit huwelijk:

1. ***Anthony van Rensselaer,*** geb. 4 December 1742 [203]), ged. Amsterdam (Westerkerk) 7 December 1742, suikerbakker (lid der firma Cramer & Van Rensselaer), regent van het N.Z. Huiszittenhuis (1778—1785), direceur van den Levantsen Handel, † Naarden 1794 (? volgens Elias); tr. Amsterdam (Nieuwe kerk) 8 Mei 1770 ***Machtelyna Cramer,*** geb. Amsterdam 2 Maart 1751, ged. aldaar (Nieuwe Zijdskapel) 3 Maart 1751, dr. van *Jan* ***Ludolph*** en ***Margaretha van Brugge.***
2. ***Jan Jacob van Rensselaer,*** begr. Amsterdam (Nieuwe Zijdskapel) 18 Mei 1744.
3. ***Magdalena van Rensselaer,*** begr. Amsterdam (Nieuwe Zijdskapel) 22 September 1745.
4. *Jan Jacob,* volgt onder IX.
5. ***Richard van Rensselaer,*** ged. Amsterdam (Westerkerk) 28 Februari 1749, begr. aldaar (Nieuwe Zijdskapel) 5 Maart 1749.
6. ***Hendrik Willem van Rensselaer,*** ged. Amsterdam (Westerkerk) 6 Augustus 1751, begr. aldaar (Nieuwe Zijdskapel) 22 Augustus 1755.
7. *Bartha* ***Anna van Rensselaer,*** geb. 29 November 1754 [203]), ged. Amsterdam (Nieuwe Zijdskapel) 4 December 1754, † na 19 Augustus 1816 [208a]); tr. Amsterdam (Nieuwe kerk) 28 September 1778 Ds. Mr. ***Robertus Alberthoma Chevalier,*** geb. 26 Maart 1755 [203]), ged. Groningen (Nieuwe kerk) 30 Maart 1755, Jur. Utr. Doct. 1775, theol. prop. (1778), predikant der Geref. gemeente te Laren en Blaricum (1778), Apeldoorn en 't Loo (1781), Naarden (1782), 's-Hertogenbosch (1784) en Dordrecht (1795); vertrok vandaar in 1797 naar Duitsland, waar hij onder den naam *R. Ritter* te Issum bij Keulen woonde, † Witten (Rijnprovincie) 11 September 1814, zn. van Prof. Dr. ***Paulus Chevalier*** en *Margaretha Geertruida* ***Alberthoma.***

IX. ***Jan Jacob van Rensselaer,*** geb. Amsterdam 31 Januari 1747 [203]), ged. aldaar (Nieuwe kerk) 1 Februari 1747, koopman en dichter [212]), regent van de 0.2. Huiszitten Aalmoezeniers Armen [203]) te Amsterdam (1786—1795), † Amsterdam 5 Februari 1795 [203]), begr. aldaar (Zuiderkerk) 12 Februari 1795: tr. Amsterdam (Nieuwe kerk) 17 October 1779 *Susanna* ***Catharina Beeldsnijder,*** geb. 7 September 1758, ged. Amsterdam (Nieuwe kerk) 10 September 1758, † (als echtgenote van Prof. Dr. C. J. Gallé) Rosmalen 3 October 1816, begr. Amsterdam (Zuiderkerk) 8 Oct. 1816, dr. van ***Gerard*** en ***Sara Maria van Drogenhorst.***

Uit dit huwelijk:

1. een doodgeboren kind, begr. A'dam (Zuiderkerk) 8 April 1793.
2. ***Johanna*** *Jacoba* ***Sara van Rensselaer,*** geb. Amsterdam 31 Juli 1795 [203]), ged. aldaar (Walekerk) 13 Augustus 1795, † huize Coudewater (Rosmalen) 26 Augustus 1830: tr. 's-Hertogenbosch 24 Augustus 1814 Jhr. Mr. ***Jan Bowier,*** geb. 's-Hertogenbosch 29 April 1793, houtvester, lid der Provinciale Staten van Noorbrabant, † (als echtgenoot van *Juriane* ***Judith Agnes*** *Versfelt)* huize Coudewater (Rosmalen) 22 Februari 1853, zn. van Jhr. Mr. ***Hugo*** en ***Theodora Elisabeth*** *Baert* ***Verspyck.***

VIIbis. Mr. *Kiliaen* ***van Rensselaer,*** ged. Amsterdam (Amstelkerk) 21 April 1675, beleend met het onder Rijswijk (Ned. Betuwe) gelegen Culemborgse leen van zijn vader (1698) [199]), koopman te Amsterdam (1704), † aldaar 3 December 1728 [203]), begr. aldaar (Nieuwe kerk) 8 December 1728; tr. Amsterdam (Walekerk) 7 Februari 1704 ***Sara Maria Boeckholt,*** geb. ±1685 [179]), † 22 Maart 1754 [212a]), begr. Amsterdam (Nieuwe kerk) 28 Maart 1754.

Uit welk huwelijk:

1. ***Richard van' Rensselaer,*** ged. Amsterdam (Nieuwe Zijdskapel) 12 Juli 1705, begr. Amsterdam (Nieuwe kerk) 27 Februari 1793.
2. ***Anna Maria van Rensselaer,*** geb. ± 1707 [179]), † na 28 Juli 1765 [213]); tr. Amsterdam (Nieuwe kerk) 27 April 1733 *Isaak* ***Dusart (du Sart),*** ged. Amsterdam (Zuiderkerk) 2 Maart 1710, zijdeverver, poorter van Amsterdam (23 Juli 1728), begr. Amsterdam (Nieuwe kerk) 27 April 1767, zn. van *Isaak* en ***Helena Dusart.***
3. ***Johannes van Rensselaer,*** ged. Amsterdam (Nieuwe Zijdskapel) 16 Juni 1709, † jong.
4. ***Kiliaan van Rensselaer,*** ged. Amsterdam (Noorderkerk) 21 Augustus 1712, † jong.
5. ***Eleonora Catharina van Rensselaer,*** ged. Amsterdam (Westerkerk) 26 Augustus 1714, begr. Amsterdam (Nieuwe kerk) 27 Februari 1795.
6. *Jan* ***Baptist van Rensselaer,*** ged. Amsterdam (Amstelkerk) 8 Maart 1716, regent van het Burgerweeshuis aldaar (1749—1766); tr. Amsterdam (Nieuwe kerk) 16 April 1748, ***Anna Cornelia de Bruyne,*** geb. Suriname [203]) ± 1727 [179]), dr. van ***Jacob*** [203]) en ***Anna Constantia van Beek*** [214]).
7. ***Sara Cornelia van Rensselaer,*** ged. Amsterdam (Zuiderkerk) 16 Juni 1717, † (vermoedelijk) nà 1794.
8. ***Ida*** *Clara* ***van Rensselaer,*** ged. Amsterdam (Nieuwe Zijdskapel) 5 October 1718, begr. aldaar (Nieuwe kerk) 29 December 1803.
9. ***Kiliaan van Rensselaer,*** ged. Amsterdam (Amstelkerk) 29 October 1722, † jong (vermoedelijk begr. Amsterdam (Oude kerk) 7 November 1722).
10. *Susanna* ***Elisabeth van Rensselaer,*** ged. Amsterdam (Amstelkerk) 2 November 1724, † aldaar 10 April 1761 [214a]), begr. Amsterdam (Nieuwe kerk) 15 April 1761.

VIIter. *Jeremias* ***van Rensselaer,*** ged. Vianen 4 September 1690. suikerbakker te Amsterdam [215]), † in Maart 1742 [203]); tr. Amsterdam (Oude kerk) 22 Januari 1728 ***Elisabeth de*** *Swart,* geb. Amsterdam ± 1692 [179]), erfde in 1729 2/3 deel van de Renselaar en half Klein Overhorst, † nà 18 April 1729 [182]), dr. van ***Johan de Swart*** en *Nelle* ***Maria van Rensel (a) er*** [182]).

212) Zie Navorscher 1890, blz. 589 en 590.

212a) Zie aant. 203. Zij bewoonde te Amsterdam met een dienstbode een huis van *f* 250.— huurwaarde aan de Prinsengracht (Oldewelt, a.w. 11, blz. 324).

213) Navorscher 1901, blz. 233.

214) Volgens ondertrouwactc van Anna Cornelia de Bruyne en de hs. genealogie Van Beaumont.

214a) Reg. aangegeven goederen collaterale successie 1761 (G.A. Amsterdam).

215) Op de „Swaeneburgwal tegenover de brouwerij van het Fortuyn"

Willem van Rensselaer
(1715—1788)

Cornelia Judith Cramer
(1720—1784)
(echtgenote van W. van Rensselaer)

Ds. Mr. *Robertus Alberthoma Chevalier*
(alias R. Ritter)
(1755—1814)

Bartha Anna van Rensselaer
(1754—18...)
(echtgenote van Ds. Mr. R. Alberthoma Chevalier)

Jan Jacob van Rensselaer
(1747—1795)

Johanna Jacoba Sara van Rensselaer
(1795—1830)
(echtgenote van Jhr. Mr J. Bowier)

Susanna Catharina Beeldsnijder
(1758—1816)
(echtgenote van J. J. van Rensselaer)

Al deze silhouette-portretten zijn het eigendom van Jhr. M. W. M. M. van Rensselaer Bowier te Amsterdam.

Uit dit huwelijk:
1. ***Richard,*** volgt onder VIII.

VIII. ***Richard van Rensselaer,*** ged. Amsterdam (Nieuwe Zijdskapel) 15 September 1728. woonde te Nijkerk, waar hij regent was van het Weeshuis aldaar (1753), geërfde en veldgraaf van het Hellerveld (onder Putten) [215a]), † Nijkerk 9 Juni 1803, begr. aldaar 13 Juni 1803; tr. Nijkerk 3 Juni 1753 *Geertruy* ***Buyfenhuys,*** ged. Nijkerk 26 November 1719, † aldaar 17, begr. Nijkerk 24 Februari 1814, dr. van ***Cornelis*** en ***Johanna van Dijk.***
Uit dit huweliik:
1. ***Jeremias,*** volgt onder IX.
2. ***Cornelis van Rensselaer,*** ged. Nijkerk 3 Juni 1759, † Amsterdam 28 Januari 1797, begr. Nijkerk 6 Februari 1797; tr. Amsterdam (stadhuis) 1 November 1795 ***Maria de Graaf.*** ged. Amsterdam (Oude kerk) 8 September 1748, wede van ***Cornelis*** *Otter,* † Amsterdam 18 Augustus 1808, begr. aldaar (Westerkerk) 22 Augustus 1808, dr. van *Arent* en ***Alida Cloppenburg.***
3. ***Johannes van Rensselaer,*** ged. Nijkerk 8 April 1761, lid van de Nijkerkse municipaliteit (1795), † Nijkerk 24, begr. aldaar 30 October 1795.
4. ***Richard van Rensselaer,*** ged. Nijkerk 22 Juni 1762, † (vermoedelijk) nà 1794.

IX. ***Jeremias van Rensselaer,*** ged. Nijkerk 9 Februari 1758, regent van het weeshuis te Nijkerk (1803) [216]), lid van de firma J. C. en J. van Rensselaer te Nijkerk [217]), † Nijkerk 11 April 1819 [201]), begr. aldaar 14 April 1819; tr. Amsterdam 13 Mei 1796 ***Judith Henriette*** *Duval* [201]), geb. Amsterdam 12 October 1770, ged. aldaar (Oude Walenkerk) 14 October 1770, † Oudewater 19 Januari 1846, dr. van ***Jean*** *Jacques* en ***Johanna Margaretha*** *Lindeman* [217]).
Uit dit huwelijk drie jong overleden zoons [201]).

IIIbis. *Wolter Jansz.,* beleend met vijf morgen lands in den Arkemeensen polder (22 October 1559 [218])), † tussen 28 Juni 1566 en 12 Augustus 1571 [219]); tr. tussen 1548 en 1551 [219]) ***Elisabeth van Oldenbarneoelt*** [220]), wede van Wolter van Hennekeler [221]), † nà 12 Augustus 1571 [222]), dr. van ***Ernst Cosijnst.*** en ***Elisabeth Jacobs van Dyrum (Diermen)*** [219]).
Uit welk huwelijk [113]):
a. ***Jan,*** volgt onder IV. Hij had een broeder [223]):
b. ***Henrick,*** volgt onder IVbis.
c. *Geertgen* ***van Renseler.***

IV. ***Jan van Renseler Woltersz,*** woonde in 1567 te Harderwijk [107]), later (1602) te Putten, procederende tegen zijn

(C.P.H. 1731 no. 2, bijlage 0.). In 1742 bewoonde hij een huis van *f* 1500.— huurwaarde aan de Prinsengracht, en had hij een inkomen van *f* 5.000.— (Oldewelt, a.w., blz. 306).

215a) Malenboek van het Hellerveld.

216) Gelre, dl. XII (1909), blz. 56.

217) Recht. Archief Nijkerk Inv. no. 69.

218) Deels hetzelfde goed, dat zijn broeder Kille Jansz. in 1542 in leen ontvangen had. Zie aldaar en aant. 107 en 109.

219) Ned. Leeuw LVIII (1940). kol. 330/331.

220) GS.V. Inv. no. 30, fol. 186.

221) G.S.V. Inv. no. 32, fol. 177vso.

222) Geregistreerde Processen van Veluwe Inv. no. 88. proces no. 7.

223) Register van opdrachten en tuehten van Veluwe 1538-1610, Inv. no. 585, fol. 236 (2 Dec. 1590).

bastaardoom Casijn van Oldenbarnevelt [224]), beleend met de helft van voorn. vijf morgen land (31 Aug. 1567 [107])), hofmeester van graaf Frederik van den Bergh [225]), † nà 10 Juni 1629 [226]), begr. Nijkerk 4 September 1629 [227]); tr. 1° vóór 15 November 1591 [225]) ***Mette Jans (van Aller*** [113]), † in of nà October 1604, dr. van ***Jan*** en ***Henrickgen*** [228]) ***N.N.;*** tr. 2° (ondertr. Nijkerk 24 Juni) 1610 ***Agatha*** *Schrassert,* † nà 3 September 1630 [229]), dr. van ***Evert Philipsz.*** en ***Nale van Arler*** [230]).

Uit het eerste huwelijk [231]):

1. ***Jan van Renseler,*** ged. Nijkerk 5 Juli 1599, † in of vóór 1604.
2. *Geertgen* ***van Rensel(a)er,*** ged. Nijkerk 26 April 1601, waarschijnlijk identiek met ***Griete van Rensel(a)er,*** begr. Nijkerk 30 December 1662: tr. (ondertr. Nijkerk 28 Mei 1615) ***Otto*** *Collert* (of ***Collart).*** begr. Nijkerk 17 September 1629 [232]), zn. van *Wolter Gerritsz.* [233]).
3. ***Elisabeth van Rensel(a)er,*** ged. Nijkerk 12 Mei 1603, † begr. Nijkerk 5 Mei 1636 [234]); tr. (ondertr. Nijkerk 28 Mei 1615) *Wolter Collert (Collart),* † nà 28 April 1644, zn. van *Wolter Gerritsz.* [233]).
4. *Jan* (of ***Johan) van Rensel(a)er,*** ged. Nijkerk 25 October 1604, weesmeester te Nijkerk (1638), beleend (als erfgenaam van zijn vader) met de helft der vijf morgen lands in den Arkemeensen polder, welke hij 16 Juni 1638 opdraagt aan zijn neef Kiliaen, † Nijkerk 24 Febr. (Grote Vastenavond) 1639 [235]), begr. aldaar 3 Maart 1639 [227]); tr. vóór 27 Juni

224) Zio aant. 223. Jan van Renseler Woltersz. was een neef van Johan van Vanevelt (Geregistreerde processen van Veluwe Inv. no. 86, proces no. 20) en een zwager (is aangehuwd verwant) van Henrick van der Schuer de Jonge (G.S.V. Inv. no. 314, Nijkerk, acte na 10 Juni 1612).

225) Geregistreerde Proccssen van Veluwe, Inv. no. 83, proces no. 3.

226) G.S.V. Inv. no. 317, fol. 251vso.

227) Archief Kelnarij van Putten, Inv. no. 259.

228) Geregistreerde Processen van Veluwe, Inv. no. 86, proces no. 20.

229) G.S.V. Inv. no. 317.

230) Ned. Leeuw LVIII (1940), kol. 210 en 211 en LXI (1943), kol. 94.

231) C.P.H. 1660, no. 69, waarin slechts van één *Johan* (of *Jan*) wordt gesproken. Het in 1599 gedoopte kind moet dus jong zijn overleden. Uit deze processtukken blijkt overigens onweerlegbaar. dat dc in 1603 gedoopte dochter *Elisabeth* identiek geweest moet zijn met haar naamgcnote, die in 1615 met *Wolter Collert* huwde. Zij zou dus — indien zij kort na haar geboorte gedoopt is — bij haar huwelijk nauwelijks twaalf jaren oud zijn geweest. Ten aanzien van hare zuster *Griete* (die ik meen te mogen vereenzelvigen met Jan van *Renseler's* in 1601 gedoopte dochter Geertgen) doet zich een zelfde probleem voor, daar zij-dan bij haar huwelijk pas veertien jaren oud was. Wellicht echter zijn de kinderen eerst op lateren leeftijd Hervormd gedoopt; de inhoud van het proces van Johan van Renseler ca Nicolaes van Delen (Inv. Veluwe no. 83, proces no. 3) wekt den indruk, dat Johan langen tijd althans uiterlijk de R.K. kerk trouw is gebleven.

232) C.P.H. 1646 no. 63. Hij leefde nog 11 Juni 1628 (G.S.V. Inv. no. 317) maar was dood 5 September 1630 (G.S.V. Inv. no. 318). Volgens het G.S.V., Inv. no. 318, fol. 126vso—127 was hij bij de nadering van den vijand „in amptsdienst" (d.w.z. in dienst van het (schout-) ambt Nijkerk) „tot affcopinge van den brandt ende andere rcdcmptien van 't ampt wtgesonden, om by den vyant daervan (so mogelyck) te releveeren", door de Spanjaarden „gevangen 'genomen.. . . . . ende eyntlyek door die groote sieckte, nae groote martyrisao ende slagen bij den vyantt geleden, comen te sterven".

233) Geregistreerde Processen van Veluwe, Inv. no. 14, deel 33, proces no. XI.

234) Zie aant. 227. Haar weduwnaar ondertr. Nijkerk 28 April 1644 met *Hendrickien Heimen.*

235) Gelre 11 (1909), blz. 13 en 55.

1634 [236]) ***Marie van Zuylen van Nyevelt*** [237]), ged. Nijkerk 16 September 1602, † in of nà 1644 [233]), dr. van ***Frederick*** en ***Marie van Wenckum*** [238]).

IVbis. ***Hentick (Woltersz) van Rensel(a)er,*** woonde te Amersfoort, schepen dier stad 1601—'05, 1608, 1610 [239]), 1626—'33 [240]), weesmeester 1634 [241]), bezitter van het halve goed Luxoel (abtsgoed) onder Nijkerk, † in of na 1634; tr. vóór 29 Mei 1593 [242]) ***Johanna van Drossel(a)er*** [243]), † ***nà*** 25 Maart 1632 [244]).
Uit welk huwelijk [237]):

1. Dr. ***Herman van Renselaer,*** geb. Amersfoort ± 1592 [245]), med. doctor te Amersfoort [246]), procedeert in 1631 voor zijn vader [247]), raad van Amersfoort 1628—'38, 1645—'47 [248]), schepen aldaar 1639 [249]), regent van de armen, genaamd de Pot en van het college van de St. Joriskerk [249a]), woonde (ongehuwd) in 1654 in Friesland [237]).
2. ***Feuis*** [250]) ***van Renselaer,*** woonde in 1654 te Amersfoort [237]).
3. ***Goutgen*** (of ***Aurelia) van Renselaer.*** geb. Amersfoort, regentes van het Weeshuis aldaar [250a]), † nà 19 November 1640 [251]); tr. Amersfoort (St. Joriskerk) 14 April 1618 ***Jan de Wijs*** [252]), geb. Nijkerk, cameraar te Amersfoort (1639) en raad aldaar (1647) [253]), zn. van ***Jan (Johan)*** en ***Margriet Gerritsdr.*** [254]).
4. ***Geertgen*** (of ***Geertruyd*** [251]) ***) van Renselaer,*** woonde (gehuwd met N.N.) in 1654 in Friesland [237]).
5. ***Elisabeth van Renselaer*** [251]), woonde (ongehuwd) in 1654 in Friesland [237]).
6. ***Bye van Renselaer, † vóór 1654*** [237]).
7. ***Sophia van Renselaer,*** † nà 19 Nov. 1640 [255]).

[236]) G.S.V., Inv. no. 319, acte d.d. 27 Juni 1634 (volgende onder de acta van de bank van Nijkerk van 11 Juni 1634).
[237]) C.P.H. 1654 no. 95 (genealogie, vermeld in aant. 106).
[238]) Ondertr. Nijkerk 22 Juni 1595.
[239]) A. van Bemmel, Beschijving van de stad Amersfoort (Utrecht, 1760), blz. 617-619, 621-22.
[240]) Van Bemmel. a.w.. blz. 631-636.
[241]) Van Bemmel: a.w.; blz. 637.
[242]) Transportregister van Amersfoort (R.A. Utrecht, Inv. no. 436).
[243]) Charter no. 2313 in het archief der Gelderse Rekenkamer.
[244]) Protocollen nots. J. Moll te Amersfoort (R.A. Utrecht, Inv. no. 1676a), acte d.d. 6 Juni 1632 (copie van een testament van Dirck van Wenckum d.d. 25 Maart 1632).
[245]) Hij werd, op 18 jarigen leeftijd, 24 April 1614 te Leiden ingeschreven als philosophisch student (Album Studiosorum).
[246]) Not. Archief Amersfoort (R.A. Utrecht), Inv. no. 1676a, acte d.d. 12 Sept. 1624, en no. 1677a, acte d.d 19 Nov. 1940 (fol. 231vso).
[247]) G.S.V., Inv. no. 318, fol. 28vso.
[248]) Van Bemmel, a.w., blz. 632-639 en 643-644.
[249]) Van Bemmel, a.w., blz. 640.
[249a]) Van Bemmel, a.w., blz. 401 en 127.
[250]) Aldus de in aant. 106 bedoelde genealogie. Ik ben geneigd te denken aan een verschrijving voor Tewis (of Tevis), daar de naam Feuis van elders niet bekend is.
[250a]) Van Bemmel. a.w.. blz. 357.
[251]) Not. Archief Amersfoort (RA. Utrecht), Inv. no. 1677a, 19 Nov. 1640 (fol. 231vso). Met ***Harmen*** wan Renselaer en de gezusters ***Aurelia, Sophia, Geertruyd*** en ***Elisabeth*** van ***Renselaer*** compareerde ook ***Maria*** pan ***Zuylen*** van ***Nyevelt,*** wede van Jr. Johan de Coninck.
[252]) Not. Archief Amersfoort (R.A. Utrecht), Inv. no. 1676% (13 April 1637). Zie ook ondertr. Nijkerk 29 Maart 1618.
[253]) Van Bemmel, a.w., blz. 640 en 644.
[254]) Zie Register op de *leenaktenboeken van ..... Gelre en ..... Zutphen* kwartier van Arnhem (Uitgave der Ver. Gelre, 1917) blz. 143.
[255]) Zie aant. 251. De in aant. 237 genoemde bron vermeldt haar niet.

Bijdrage tot de kennis van het Koninklijk zegel der Nederlanden, alias het Rijks- of Staatszegel, 1814—1948 [1]),

door MR. ELISABETH C. M. PRINS.

Geschreven ter ere van de koperen bruiloft van H.M. de Koningin en Z.K.H. Prins Bernhard.

Toen H.M. Koningin Wilhelmina den vierden September 1948 in het Koninklijk Paleis te Amsterdam afstand had gedaan van den troon van het Koninkrijk der Nederlanden, bevestigde H.M. deze mondelinge verklaring door de ondertekening van een te voren daarvan opgemaakte, op perkament geschreven, plechtige oorkonde, mede-ondertekend door de Kroonprinses en Haar Gemaal en de hoogste dienaren van den Staat. Maar de handtekening van H.M. is niet het enige bekrachtigingsmiddel van dit laatste regeringsstuk van de scheidende Vorstin. Onder aan de akte van troonsafstand is bevestigd het Zegel van H.M., tevens Grootzegel van onzen Staat, 4 September 1948 na 50 jaren voor het laatst in dezen vorm gebezigd (zie afb. 8 en 10).

Nu door dit plechtig gebeuren na langen tijd weer eens de aandacht is gevestigd op het Koninklijk zegel, is er alle aanleiding, zich op dit onderwerp wat nader te bezinnen. Wanneer dan eerlang onze jonge Koningin een ontwerp voor een eigen zegel, het nieuwe Rijkszegel, zal hebben goedgekeurd, zullen de lezers van ons Maandblad weten, dat hiermede een traditie van welhaast anderhalve eeuw getrouwelijk wordt voortgezet.

Bij Souverein Besluit van 14 Januari 1814, No. 133, Staatsblad No. 9, stelde de Souvereine Vorst [1a]) der Nederlanden voor zichzelf een w a p e n vast en wel:

„Art. 1. Het Wapen, zoo door Ons, als door Onze mannelijke en vrouwelijke nakomelingen te voeren, zal bestaan in een in vieren gedeeld Schild, hetwelk in het eerste en vierden deel of kanton zal houden het Neder 1 a n d s c h e Wapen, zijnde, op een veld van keel: een klimmende Leeuw van goud [2]), gekroond met eene koninklijke Kroon van hetzelfde metaal, geklauwd en getongd van a z u u r, houdende in de regter voorklaauw een opgeheven Zwaard, en in den linker voorklaauw een bundel pijlen, terwijl voorts het tweede en derde kanton in zich zal bevatten de wapenen van den Vorstendomme en Huize van O r a n j e, en het midden van het geheele Schild gedekt zal worden met een s u r 1 e t o u t, houdende het Wapen van Ons Huis en geslacht N a s s a u, en zulks onder de volgende bepalingen."

Dat de Souvereine Vorst dit wapen, dat hij zichzelf toekende, tevens als R ij k s wapen wenschte te zien beschouwd, blijkt uit art. 11:

„Het tegenwoordig besluit zal, op de gewone wijze, worden gepubliceerd en geïnsereerd in het Staatsblad; zullende tevens aan de hoofden der verschillende takken van publiek bestuur een genoegzaam aantal afdrukken van het bij art. 1 omschreven Wapen worden toegezonden, ten einde de bij hun voor den publieken dienst te gebruiken cachetten, dien

[1]) Tal van gegevens, in dit artikel verwerkt, zijn ontleend aan een dossier van ambtelijke brieven, in 1934/6 bijéengebracht door den heer J. C. Faber, administrateur-titulair bij het Ministerie van Justitie.
De prachtige photographiën zijn het werk van den heer J. H. Pool, photograaf aan het Algemeen Rijksarchief.
[1a]) Nauwelijks zes weken na zijn optreden als zodanig.
[2]) D.i. het wapen van de Staten-Generaal der Verenigde Nederlanden ten tijde van de Republiek. E. P.

Het Koninklijke Zegel der Nederlanden.

(Verkleind).

1. Koning Willem I.
Ruiterzegel.

2. Koning Willem I.
Troonzegel.

3. Koning Willem I.
Contrazegel v/h troonzegel.

6. Koning Willem III.

5. Koning Willem II.

Het **Koninklijke** Zegel der Nederlanden,

(Verkleind).

7. Koningin Wilhelmina.
Ruiterzegel.

8. Koningin Wilhelmina.
Troonzegel.

4. Koning Willem I.

9. Koningin Wilhelmina.
Contrazegel v/h troonzegel,
1898—1907.

10. Koningin Wilhelmina.
Contrazegel v/h troonzegel,
1907—1948.

overeenkomstig te doen vervaardigen, met dien verstande, dat ieder op het voor zijne administratie bestemde cachet de benaming dier administratie vermelde."

Ongeveer in dezelfde periode moet de Souvereine Vorst opdracht hebben gegeven tot het snijden van enige zegels:

1) een ruit er zeg el, waarop de Vorst te paard in volle wapenrusting, naar (heraldisch-)links rijdend [3] is afgebeeld. Op het schild aan den linkerarm het bovenbeschreven wapen. (De voorstelling is verder geheel gelijk aan die op afb. 1.)

Randschrift: Willem d(oor) d(e) G(enade) G(ods) Prins van Oranje-Nassau Souverein Vorst der Vereenigde Nederlanden.

Middellijn 10 c.M.

Dit zegel is gebruikt tot midden 1815, ook wel voor het bezegelen van adelsdiploma's, zo o.a. 18 Juli 1815 voor de verheffing van den Hertog van Wellington tot Prins van Waterloo; het nieuwe, koninklijke, grootzegel was daarvoox niet tijdig gereed [4].

De koperen stempel wordt bewaard bij den Hogen Raad van Adel.

2) een wapen zeg el, waarop het bovenbeschreven wapen, gedekt door een koninklijke kroon: schildhouders: twee aanziende, gekroonde leeuwen. Wapenspreuk: Je maintiendrai.

Geen randschrift: middellijn 8,3 c.M.

De koperen stempel wordt bewaard bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

In 1815 werd het eerste Koninklijke Grootzegel vervaardigd.

Afb. 1. Ruiterzegel van Koning Willem 1, in gebruik van 1815-1840.

Men ziet den vorst te paard, in volle wapenrusting, met gesloten vizier, naar links rijdend. Het wapenschild aan den linkerarm vertoont het Koninklijk of Rijkswapen,, zoals dat is vastgesteld bij K.B. van 24 Augustus 1815, No. 71, St. 46, art. 1: ,,Het wapen van het Koningrijk der Nederlanden, zoo-
,,wel als dat van Ons en onze Successeuren, Koningen der
,,Nederlanden, zal bestaan in Ons aangeboren Geslachts-
,,wapen van *Nassau,* zijnde een klimmende Leeuw van goud,
,,getongd van keel, op een veld van Azur, bezaaid met gouden
,,blokken, welk wapen wij als nu vermeerderen door te be-
,,palen, dat de Leeuw zal zijn gekroond met eene Koninklijke
,,Kroon, en dat hij in den regter voorklaauw een opgestoken
,,zwaard houden zal, en in de linker een bundel pijlen met
,,gouden punten, de punten om hoog, en de pijlen met een
,,gouden lint te zamen gebonden."

Dit wapen herhaalt zich op de dekkleden van het paard.

Randschrift (in rechte, Latijnse letters) : Willem d(oor) G(ods) g(enade) Koning d(er) Nederl(anden) P(rins) v(an) O(ranje) Nassau, Groothert v(an) Luxemburg.

Middellijn 10 c.M.

De photo is genomen naar een exemplaar aan den adelsbul voor Jhr. P. J. de Bellefroid. d.d. 21 April 1829 (Afd. Fam. arch. Kon. Ned. Gen. voor Geslacht- en Wapenkunde).

De gehele opzet van dit zegel is wat archaïstisch; de damascering van het zegelveld doet veertiende-eeuws aan.

[3] Bij de zegelbeschrijvingen in dit artikel wordt r e c h t s en 1 i n k s gebruikt in de heraldische betekenis en niet in die van de omgangstaal.

[4] Zie schrijven van G. A. N. T. Jansen van Afferden, referendaris a/h Dept. van Justitie, d.d. 26 October 1897 aan den Minister van Justitie.

Stellig heeft Koning Willem 1 zich nimmer zó den volke vertoond en dit is dan juist weer in tegenstelling 'tot den gedachtegang van een Middeleeuwer, die op een zegel met photographische nauwkeurigheid pleegt weer te geven, hoe de zegelaar in werkelijkheid is uitgemonsterd. Het is niet bekend, wie dit zegel heeft ontworpen, maar dat den stempelsnijder — wellicht ingevolge zijn opdracht — daarbij de ruiterzegels van de Gelderse hertogen en Hollandse graven voor den geest hebben gestaan, lijkt wel zeker. Daarbij springt een verschil, kenmerkend voor den ontwerper en zijn tijd, in het oog: wanneer de Middeleeuwer het paard van vorst of ridder in den sprong weergeeft en daarbij de volle breedte van het zegel nodig heeft, zodat de hoeven van het paard tot aan den uitersten zegelrand reiken, dan zorgt hij er nauwlettend voor, dat de letters van het randschrift daardoor niet in het gedrang komen: hij verdeelt dit zorgvuldig over de beschikbare ruimte. De negentiende-eeuwer echter offert onbekommerd verscheiden letters uit de titels van zijn vorst op: paardehoeven schijnen die te hebben vertrapt!

Dit zegel werd gebruikt aan adelsdiploma's.

De stempel moet in 1840 zijn versneden voor Koning Willem 11, althans de zegels aan adelsbullen uit de jaren 1840-1849 vertonen qeheel en al dezelfde voorstelling, alleen begint het randschrift: Willem 11 . . . . . .

Het con t r az eg el of tegenzegel van de Koningen Willem 1 en Willem 11 vertoont het Koninklijk of Rijkswapen met randschrift: Hoge Raad van Adel.

Middellijn 6 c.M.

Afb. 2. Troonzeqel van Koning Willem 1. in qebruik van 1819—1840.

De gekroonde Koning, gezeten op den troon, houdt in de rechterhand een opgeheven zwaard, in den linkerarm een wetstafel, waarop men leest: Grondwet. (Dit zegel legt wel bijzonderen nadruk op het constitutioneel karakter van het koningschap in de Nederlanden.) Uiterst links op den troonzetel ziet men den rijksappel. Het zegelveld is bezaaid met miniatuurleeuwtjes, die herinneren aan de lelies, waarmee de Franse koningen en de bijen, waarmee keizer Napoleon een achtergrond placht te vullen. Géén randschrift: het zegel is afgewerkt met een bladerrand. Middellijn 11,5 c.M.

Blijkens signatuur en jaartal in den voet van het zegel is dit qesneden door Michaut [5] in 1819.

Dit zegel werd gebruikt bij plechtige gelegenheden [6] met name aan de akte van troonsafstand d.d. 7 October 1840, bewaard in het Alg. Rijksarchief.

De zilveren stempel berust in het Kabinet der Koningin. De photo is genomen naar het exemplaar aan de akte van troonsafstand.

[5] A. F. Michaut was stempelsnijder aan 's Rijks Munt te Utrecht, waar hij alle munten van Koning Willem 1 heeft ontworpen. Hij was ook bekend door het slaan van historiepenningen. 'Zie J. W. F r e d e r i k s, Penningen. Amsterdam 1947. Heemschutserie. No. 52. blz. 83.

[6] Naar alle waarschijnlijkheid heeft ook een exemplaar van dit zegel gehangen aan de ratificatie-oorkonde van het Belgisch tractaat van 1839, immers aan de oorkonde, welke Nederland ontving en die thans in het Algemeen Rijksarehief berust, hangt het grootzegel van Koning Leopold I in vergulde doos en in dergelijke gevallen pleegt reciprociteit te worden toegepast. Contrôle is helaas onmogelijk, want Dr. Jacques Bolsée, conservator aan het Algemeen Rijksarchief 'te Brussel, belast met de 'zegelafdeling aldaar, vernam van het Belgische Ministerie van Buitenlandse Zaken, dat de ratificatie-oorkonde van het tractaat van 1839, evenals die van het Belgisch-Nederlandse grenstractaat van 1842, welke beide een (uithangend) grootzegel hadden gedragen, na de bezetting 1914-1918 waren teruggevonden, beroofd van het zegel (dat ongetwijfeld in een verguld-zilveren doos was gevat). Door deze inlichtingen en die in noot 18 verwerkt heeft Dr. Bolsée mij ten zeerste aan zich verplicht.

Afb. 3. Contrazegel (wapenzegel) van Koning Willem 1, in gebruik vermoedelijk van 1819—1840.

Dit zegel vertoont het Koninklijk of Rijkswapen, met de kroon, de schildhouders en de wapenspreuk Je Maintiendrai, benevens het afhangend grootkruis der Militaire Willemsorde.

Randschrift: Willem Koning der Nederlanden G (root) H (ertog) v(an) L(uxemburg).

Middellijn 11,5 c.M.

Dit zegel komt voor als tegenzegel aan de akte van troonsafstand van 7 October 1840.

De photo is daarnaar genomen.

N.B. Merkwaardig is, dat de stempel van dit contrazegel niet schijnt te zijn bewaard. Echter berust bij het Kabinet der Koningin wèl de zilveren stempel van een geheel gelijk zegel, waarop alleen in plaats van bovenvermeld randschrift een bijna gelijke bladerrand voorkomt als die rondom het troonzegel. Inderdaad heeft Koning Willem 111 dit zegel met Koninklijk of Rijkswapen en bladerrand gebruikt als tegenzegel van zijn grootzegel (afb. 6). De stempel, bij het Kabinet bewaard, vertoont echter geen sporen van te zijn versneden, zodat hier moet worden gedacht aan een nieuw-vervaardigd zegel, welks rand een gelijksoortig bladmotief vertoont.

Afb. 4. Wapenzegel van Koning Willem 1.

Het is voorshands nog niet mogelijk, op te geven, van wanneer tot wanneer dit zegel is gebruikt; geen enkel exemplaar ervan werd aan een oorkonde aangetroffen. Een zegel hangt nu eenmaal in het algemeen aan een uitgaand stuk: vandaar, dat men oorkonden, gezegeld met het Koninklijk zegel der Nederlanden (met uitzondering van adelsdiploma's en benoemingsbrieven) niet in Nederlandse archieven, maar soms ver buiten de landsgrenzen aantreft en dan wordt het zoeken ingewikkeld en tijdrovend!

Dit zegel vertoont het Koninklijk of Rijkswapen met kroon, schildhouders en wapenspreuk. Opmerkelijk is, dat de Nassause blokjes in het Koninklijk wapen duidelijk staand zijn voorgesteld. Géén randschrift: middellijn 8,3 c.M.

De toeschrijving van dit zegel aan Koning Willem 1 berust op het opschrift bij een lossen wasafdruk ervan, welke berust in de verzameling Losse Zegels van het Algemeen Rijksarchief: het is een Aanwinst uit 1891, in het Verslag omtrent 's Rijks Oude Archieven over dat jaar vermeld onder No. la, als geschenk van den Minister van Buitenlandse Zaken.

Dit wapenzegel zal oorspronkelijk zijn gebruikt aan de ratificatie-oorkonden van tractaten met vreemde mogendheden [7]).

[7]) Dit kàn men lezen uit een schrijven d.d. 11 Februari 1904, Afd. A.S., van den Minister van Justitie aan den Voorzitter van den Raad van Ministers:

„Van het jaar 1814 tot het overlijden van Z.M. Koning Willem 111 „waren hier te lande twee Grootzegels in gebruik. Een daarvan berustte „bij het Departement van Buitenlandsche Zaken en was bestemd voor het „bezegelen der ratificatiën van tractaten met vreemde Mogendheden. Ook „werd dit Grootzegel door het Departement van Koloniën gebruikt tot de „bezegeling der Open Brieven houdende aanstelling van Gouverneurs-Generaal van Ned.-Indië. Het andere Grootzegel berustte bij het „Departement van Justitie, en was speciaal bestemd tot de bezegeling „van adelsdiploma's". Jammer, dat de Minister eerstgenoemd zegel met geen enkel woord beschrijft, want ook het portretzegel kan zijn bedoeld: het portretzegel van Koning Willem III komt voor aan de ratificatie-oorkonde van het Sumatra-tractaat met Engeland van 1871 en aan de akte van aanstelling van Gouverneur-Generaal van Lansberge uit 1875. Zie ook noot 13.

De koperen stempel berust bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken. De photo is genomen naar den wasafdruk, gemerkt „Koning Willem I" in de verzameling Losse Zegels van het Algemeen Rijksarchief.

Het verdient opmerking, dat bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken nog een ander stempel berust van een bijna gelijk zegel. Het is een palmhouten stempel van gelijke afmeting als de koperen, eveneens zonder randschrift. De voorstelling is gelijk aan die op het koperen zegel met dit verschil, dat de Nassaublokjes liggend zijn afgebeeld. Het is niet gewaagd te veronderstellen, dat de palmhouten stempel de oudste van de twee is. In dit verband is opmerkelijk, dat voor Koning Willem 111 een nieuw ruit er zeg el is gesneden, waarin de Nassaublokjes veel duidelijker dan in dat van de Koningen Willem 1 en 11 staand zijn weergegeven, en ook groter.

Een van de verschillen in de wapenbeschrijving van het Koninklijk of Rijkswapen in de K. Bn. van 24 Augustus 1815. No. 71, St. 46 en van 10 Juli 1907, No. 63, St. 181, is dan ook, dat in laatstgenoemd K.B. is uitgedrukt, dat de blokjes staand behoren te worden afgebeeld.

Ruiterzegel van Koning Willem 11, in gebruik van 1840-1849.

Dit zegel is geheel gelijk aan dat van Koning Willem I (Afb. 1) met dit verschil, dat in het randschrift achter 's Konings naam een 11 is ingevoegd. Reproductie lijkt onnodig. Het zegel werd gebruikt aan adelsdiploma's.

Afb. 5. Portretzegel: met de beeltenis van Koning Willem 11. 1840.

Dit zegel vertoont het hoofd van den Vorst „en profil", naar rechts gewend.

Randschrift: Willem II Koning der Nederlanden 1840.

Signatuur van den stempelsnijder: J. P. Schouberg [8]).

Middellijn 11,5 c.M.

De zilveren stempel berust in het Kabinet der Koningin. De photo is genomen naar een wasafdruk in de verzameling Losse Zegels van het Algemeen Rijksarchief.

Van dit zegel werd door den Koning slechts in zeldzame gevallen gebruik gemaakt [9]). Wellicht was het Belgisch-Nederlandse grenstractaat van 1842 één van die gevallen [10]); een ander geval zal zijn geweest de verzegeling van de kist met het stoffelijk overschot van Koning Willem 1 († 1843).

Het is mogelijk, dat Koning Willem 11 het zegel zijns vaders met het Koninklijk of Rijkswapen, bestemd voor de akten van bekrachtiging van verdragen met vreemde mogendheden (afb. 4), ongewijzigd heeft voortgebruikt.

Ruiterzegel van Koning Willem 111.

De voorstelling op dit zegel doet zozeer denken aan die op het ruiterzegel van Koning Willem 1 (afb. 1, zie de beschrijving aldaar), dat het onnodig is, dat van den kleinzoon te reproduceren. Er zijn echter enige zo kenmerkende verschillen, dat hier geen sprake kan zijn van versnijden van

[8]) J. P. Schouberg was stempelsnijder aan 's Rijks Munt te Utrecht en ontwierp den gulden van Koning Willem II. Zijn werkzaamheid aldaar strekt zich uit over de beginperiode van de regering van Koning Willem III. Hij is verder bekend als médailleur van geslagen penningen, met name van historiepenningen. Zie Frederiks, Penningen, passim.

[9]) Schrijven d.d. 17 Mei 1893, No. 46/15 van den Hogen Raad vau Adel aan den Minister van Justitie.

[10]) Zie noot 6.

den bestaanden stempel, die voor 's Konings vader en grootvader had gediend. Met name zijn de blokjes van het Nassauwapen (het is bij de bespreking van afb. 4 reeds aangestipt) op het nieuwe zegel staand en groter afgebeeld. Het randschrift, op het zegel van 1815-1849 in rechte (Latijnse) letters, luidt hier in Gothische letters: Willem 111 b(ij) d(e) gracie Gods Koning der Nederlanden Prins van Oranje Nassau G (root) h(ertog) v(an) Luxemburg.

Middellijn 10 c.M.

Dit zegel werd gebruikt aan adelsdiploma's.

Het contrazegel, eveneens nieuw gesneden, vertoont het Koninklijk of Rijkswapen met randschrift: Hooge Raad van Adel. Middellijn 6 c.M.

De koperen stempels van ruiterzegel en tegenzegel berusten bij den Hogen Raad van Adel.

Afb. 6. Portretzegel: met de beeltenis van van Koning Willem 111. 1849.

Dit zegel vertoont het hoofd des Konings „en profil", naar links gewend.

Randschrift: Willem 111 Koning der Nederlanden 1849.

Signatuur van den stempelsnijder: van der Kellen [11]).

Middellijn 11,5 c.M.

De zilveren stempel berust in het Kabinet der Koningin. De photo is genomen naar een wasafdruk in de verzameling Losse Zegels van het Algemeen Rijksarchief.

Contrazegel: Zie de bespreking van afb. 3, N.B.

Van dit zegel werd door den Koning slechts in zeldzame gevallen gebruik gemaakt [9]). Enkele dier gevallen zijn gelukkig bekend: één exemplaar komt vóór aan de ratificatie-oorkonde van het tractaat, dat de Nederlandse regering in 1871 aanging met de Engelse en waarbij Nederland de vrije hand kreeg op Sumatra in ruil voor enige bezittingen op de Goudkust [12]), een tweede [12a]) aan de akte van aanstelling van den Gouverneur-Generaal van Nederlands-Indië Mr. J. W. van Lansberge d.d. 30 Januari 1875 [13]).

[11]) D. van der Kellen was stempelsnijder aan 's Rijks Munt, waar hij den gulden van Koning Willem 111 ontwierp. Ook hij staat bekend als medailleur van historiepenningen; zijn oeuvre valt in de jaren 1831—1844. Hoewel de signatuur van het Koninklijk zegel geen vóórletters vertoont, is het waarschijnlijker, dat hier moet worden gedacht aan David van der Kellen jr. dan aan zijn zoon J. Ph. van der Kellen, eerst stempelsnijder, later directeur van 's Rijks Prentenkabinet te Amsterdam, wiens oeuvre in later jaren ligt (1853-1862). Zie Fred erik s, Penningen.

[12]) Welwillende mededeling van Dr. Jane de Iongh, attaché voor Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen aan de Ambassade der Nederlanden te Londen. Het zegel, in rode was, bevindt zich in zilveren doos. Het tegenzegel is dat, vermeld onder afb. 3, N.B.

[12a]) Of ook een exemplaar van dit zegel hangt aan de huwelijksvoorwaarden van Prinses Louise der Nederlanden, die 19 Juni 1850 trouwde met den Kroonprins, later Koning Karel XV, van Zweden en Noorwegen, kon niet tijdig worden vastgesteld: ons corresponderend lid Baron Fleetwood te Stockholm meldde mij, dat bedoelde akte vermoedelijk in Kopenhagen berust (het enig kind van dit echtpaar, Prinses Louise van Zweden trouwde met den Deensen Koning).

[13]) Oud-oom van ons medelid den heer J. W. G. van Lansberge te 's-Gravenhage, den tegenwoordigen eigenaar van het familie-archief van Lansberge, die zo vriendelijk was mij daarvan inzage te verlenen.

Het zegel, in rode was, bevindt zich in een koperen doos en is met een, van gouddraad en blauwe en oranje zijde samengesteld, koordje aan de akte bevestigd geweest.

Dit alles strookt tamelijk wèl met een schrijven van den Minister van Koloniën d.d. 30 Juni 1880 (Letter A3 No. 5) aan den Hogen Raad van Adel gericht en thans nog aldaar bewaard:

„dat bij mijn Departement geen Staats- of grootzegel aanwezig is en „dat voor het zeer zeldzame geval dat van een dergelijk zegel gebruik „moet worden gemaakt (nl. voor de zg. „opene brieven" betreffende

Verdere aanwijzing omtrent het gebruik van dit zegel geeft nog een aantekening van den Minister van Justitie, welke berust in een hierna te noemen dossier uit 1880 over het Koninklijk zegel in het Archief van den Hogen Raad van Adel [13a]): „wanneer de Minister van Justitie van het Groot-„zegel moet gebruikmaken bij de begrafenis van een lid van „het Koninklijk Huis, wordt het door den Directeur van het „Kabinet daartoe te zijner beschikking gesteld".

In de laatste periode van de regering van Koning Willem 111 volgden de sterfgevallen in ons Koningshuis elkander snel op (Koningin Sophie † 1877, Prins Hendrik en de Prins van Oranje † 1879): geen wonder, dat gebruik voor dit doel den Minister van Justitie in 1880 levendiq voor den geest stond. Na den dood van Koning Willem 111 (1890) duurde het tot 1934, eer de Koninklijke grafkelder te Delft werd ontsloten voor de begrafenis van H.M. de Koningin-Moeder. Toen voor de laatste maal is een Koninklijk zegel (het troonzegel van Koningin Wilhelmina: zie afb. 8) hierbij gebezigd. Daarna is dit gebruik afgeschaft.

Het is onzeker, of Koning Willem 111 het zegel met het Koninklijk of Rijkswapen, bestemd voor ratificatiën van tractaten met vreemde mogendheden (afb. 4), ooit heeft gebruikt. Voorbeelden daarvan zijn nog niet aan het licht gekomen. Daarentegen staat vast, dat voor het ratificeren van het Sumatra-tractaat met Engeland van 1871 het qrootzegel (afb. 6) is gebruikt. Anderziids blijkt reeds in 1880 daartoe geen grootzegel, in was afgedrukt, meer te worden gebezigd, doch een zg. drooqstempel. Immers, de Minister van Buitenlandse Zaken bericht desverzocht aan den Hogen Raad van Adel [14]): ....., Evenwel bevindt zich bij mijn Departement een Koninklijk zegel, waarmede actes van ratificatie van tractaten, consulaire commissies en volmagten worden gezegeld en waarvan een afdruk hiernevens is qevoeqd." De bijgevoegde afdruk in papier vertoont het Rijkswapen met schildhouders, kroon en wapenspreuk (géén ordekruis) en het randschrift: „Willem 111 Koning der Nederlanden G(root)h(ertog) v(an) L(uxemburg).

Middellijn 4,8 c.M.

„de benoeming van een Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië) , „gebezigd wordt een door het Departement van Buiten-„landsche Zaken verstrekt afhangzegel van licht roode „was, hetwelk met een gouden dan wel met een Nassau-blauw en oranje „koord aan het perkament bevestigd en in een koperen doos gesloten wordt". (Spatiëring van mij. E. P.)

Alleen: van het portretzegel van Koning Willem III is de zilveren stempel teruggevonden in het Kabinet der Koningin, niet bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken! Intussen, het staat vast, dat tijdens de Duitse bezetting van 1940—1945, toen' het Huis van 'Amsterdam aan het Plein tot bureau voor Seyss Inquart diende, verscheidene stempels uit de collectie ziin verloren gegaan; wellicht dus berustte er eertijds aldaar een duplicaat van den stempel, die thans nog in het Kabinet der Koningin wordt bewaard? De heer C. J. E. Bosmans, hoofdcommies a/h Ministerie van Buitenlandse Zaken, die vóór den oorlog met de bewaring van die stempels was belast, overleed gedurende de bezetting.

Wat de mogelijkheid van duplicaten aangaat, de Hoge Raad van Adel berichtte 8 November 1880 (No. 33/7) aan den Minister van Justitie: ..... le. het eigentlijk Staats- of grootzegel berust aan het Kabinet des Konings en vertoont het Konings- of Rijkswapen met een randschrift, bevattende den naam van den regerenden Koning: het wordt bij enkele plegtige gelegenheden gebruikt; 2e. bij het Departement van Buitenlandsohe Zaken is, blijkens den door dit Departement ingezonden en hierbij gevoegden afdruk. voor het bezegelen van tractaten in gebruik een Koninklijk zegel, gelijk aan het zegel aan het Kabinet des Koningsberustende, en wordt ook aan het Departement van Koloniën afgestaan voor het' zegelen der opene brieven, -houdende de aanstelling van Gouverneurs-Generaal van Nederlands&-Indië ;..... Spatiëring van mij. E. P.

De bedoelde bijgevoegde afdruk is de hierna besprokene; zie noot 14.

[13a]) Zie noot 14.

Afb. 7. Ruiterzegel van Koningin Wilhelmina, 1891-1898.

Dit zegel vertoont het jonge Koninginnetje gezeten op een naar rechts dravend paard. De gekroonde Koningin ziet den beschouwer aan en zit niet als amazone doch volslagen dwars te paard. Vergelijkt men dit zegel met dat van Maria van Bourgondië (1477-1482) en ook met het fraaie zegel, waarop deze gravin van Holland is afgebeeld, ter jacht rijdend met haar keizerlijken gemaal Maximiliaan van Oostenrijk, dan springt wederom het verschil tussen de Middeleeuwen en onzen tijd in het oog: de Middeleeuwse zegelsnijder gaf een getrouwe afbeelding van de levende werkelijkheid.

Koningin Wilhelmina houdt in de rechterhand den scepter en in de linker den rijksappel. Het gekroonde Koninklijk of Rijkswapen, in ruitschild (zonder schildhouders en wapenspreuk) is links boven in het zegelveld geplaatst, Tussen de benen van het paard ziet men een oranjeboom.

Randschrift: Wilhelmina b (ij) d(e) g (enade) Gods Koningin d (er) Nederlanden Prinses v(an) Oranje-Nassau.

Signatuur van den stempelsnijder: W.M.

Middellijn 10 c.M.

Dit zegel werd gebruikt aan adelsdïploma's.

De koperen stempel, uitgevoerd door Begeer, berust bij den Hogen Raad van Adel.

De photo is genomen naar de metalen matrijs (positief in hard metaal), welke eveneens aldaar wordt bewaard.

Het contra zegel 1 vertoont het Koninklijk of Rijkswapen met randschrift: Departement van Justitie.

Middellijn 7 c.M.

De koperen stempel berust bij den Hogen Raad van Adel.

Afb. 8. Troonzegel van Koningin Wilhelmina, 1898-1948.

Dit zegel vertoont H.M. Koningin Wilhelmina gezeten op den troon: ter weerszijden een zinnebeeldige voorstelling, te weten rechts degene, die betrekking heeft op Oost-Indië en links die van West-Indië. Voor Oost-Indië is gekozen het zinnebeeld, dat reeds voorkomt op een penning van 1702. geslagen bij de vernieuwing van het octrooi der Verenigde Oost-Indische Compagnie en ook op een medaille, in 1752 vervaardigd ter ere van den Gouverneur-Generaal Baron van Imhoff: een vrouw met een uit voorstevens van schepen gevormde kroon op het hoofd en in de rechterhand het zwaard met de lauwerkrans uit het wapen van Batavia. Deze vrouw licht met de linkerhand de draperie op van het baldakijn, waaronder de Koningin zit. West-Indië is voorgesteld door een Indiaan, die met de linkerhand het wapen van Suriname houdt: een varende driemaster, met een driekleurige vlag op den achtersteven en de wapenspreuk „Justitia Piëtas Fides". Deze Indiaan (een der schildhouders van het Surinaamse wapen) houdt met de linkerhand de slippen van het baldakijn vast. De zinnebeelden zijn gekozen op schriftelijk advies d.d. 25 October 1898 van den Algemenen Rijksarchivaris Jhr. Mr. Th. H. F. van Riemsdijk aan den Minister van Buitenlandse Zaken.

Randschrift: Wilhelmina bij de gratie Gods Koningin der Nederlanden Prinses van Oranje-Nassau enz. enz.

Middellijn 12 c.M.

De zilveren stempel berust bij het Ministerie van Justitie.

De photo is genomen naar een wasafdruk in de verzameling Losse Zegels van het Algemeen Rijksarchief.

De Minister van Buitenlandse Zaken berichtte 21 December 1898 (Directie v/h Protocol No. 8483) aan H.M. de Koningin, dat de stempels van zegel en tegentegel, vervaardigd door den Heer Jauner [14a], gereed waren. De Directeur van het Kabinet der Koningin antwoordde daarop 30 December 1898 (No. 73), dat H.M. de bewaring van het grootzegel wenste te doen geschieden in het archief van het Departement van Justitie. Beide stempels werden daarop, bij schrijven van 6 Januari 1899 (Directie Protocol No. 14398) door den Minister van Buitenlandse Zaken overgedragen aan den Minister van Justitie, onder wien het troonzegel sedertdien heeft berust. Het verdient opmerking, dat deze functionaris in Mei 1940 het grootzegel niet mee naar Engeland heeft genomen.

De Directeur van het Kabinet der Koningin berichtte 31 Januari 1899 (No. 43) aan den Minister van Justitie, dat voortaan ook de adelsdiploma's met het nieuwe grootzegel moesten worden bezegeld. Sederdien is derhalve het troonzegel 1 van H.M. de Koningin Wilhelmina gebruikt voor adelsdiploma's en in enkele bijzondere gevallen (zie de bespreking van afb. 6). Voor de laatste maal is van dezen stempel gebruik gemaakt voor de bezegeling van de akte van troonsafstand van 4 September 1948.

Het is niet waarschijnlijk, dat dit grootzegel ooit is gebezigd aan akten van aanstelling van een Gouverneur-Generaal van Nederlands-Indië. Zeker is, dat **de „opene brieven" van** aanstelling voor de Gouverneurs-Generaal Jhr. Mr. A. C. D. de Graeff d.d. 28 Mei 1926 en Jhr. Mr. B. C. de Jonge (1931) zijn bezegeld [15]) niet met een uithangend grootzegel in was, doch met een op gedrukt zegel in papier. vervaardigd met den droogst empel, die thans nog berust bij het Kabinet der Koningin. Deze droogstempel vertoont het Koninklijk of Rijkswapen conform het K.B. van 10 Juli 1907, No. 63, St. 181, met kroon, schildhouders en de wapenspreuk Je Maintiendrai. Randschrift: Wilhelmina Koningin der Nederlanden. Middellijn 5 c.M.

Afb. 9. Contrazegel van het troonzegel, 1898-1907.

Dit zegel vertoont het Koninklijk of Rijkswapen conform de beschrijving in het K.B. van 24 Augustus 1815, No. 71, St. 46.

Middellijn 10,8 c.M.

De zilveren stempel is vervaardigd door den Heer Jauner (zie bespreking van afb. 8). Deze stempel is later, ongetwijfeld naar aanleiding van het K.B. van 10 Juli 1907, No. 63, St. 181, gewijzigd en vertoont thans het Koninklijk of Rijkswapen in zijn huidigen vorm: de leeuw in het schild draagt een kroon van drie bladeren en twee parelpunten (in plaats van de koningskroon van 1815); schildhouders zijn twee ongekroonde, toegewende leeuwen [16]).

14) Schrijven van den Minister van Buitenlandse Zaken, Afd. Alg. Secretariaat Nu. 5804, d.d. 3 Juli 1880 aan den H. Raad van Adel. Aanleiding tot de hier meermalen aangehaalde briefwisseling uit 1880 over het Koninklijk zegel was een verzoek om inlichtingen van den Russischen Gezant te 's-Gravenhage. Het betrokken dossier berust bij den H. Raad van Adel.

14a) Waarschijnlijk Heinrich Jauner, een Oostenrijks médailleur, wiens oeuvre ligt in de jaren 1866–1902. Zie L. Forrer, Biographical dictionary of medallists III. London 1907.

15) Te dezer plaatse worde gaarne oprechte dank betuigd aan Jhr. Mr. A. C. D. de Graeff, oud-Gouverneur-Generaal van Ned.-Indië, voor de zo vriendelijk verleende inzage van zijn benoemingsakte en aan Jhr. Mr. J. A. de Jonge te 's-Gravenhage voor zijn welwillende inlichtingen omtrent den aanstellingsbrief zijns vaders.

16) Het is ingewijden niet" onbekend, dat wijlen de Beschermheer van ons Genootschap, Z.K.H. Prins Hendrik, veel van heraldiek wist, zodat men bij de wapenverbetering kort na Zijn huwelijk met Koningin Wilhelmina niet aan toeval behoeft te denken.

De gewijzigde zilveren stempel berust bij den Hogen Raad van Adel.
De photo is vervaardigd naar een wasafdruk in de verzameling Losse Zegels van het Algemeen Rijksarchief.

Afb. 10. Koninklijk contrazegel van 1907—heden.

Dit zegel vertoont het Koninklijk of Rijkswapen conform de beschrijving in het K.B. van 10 Juli 1907, No. 63, St. 181, met kroon, schildhouders en wapenspreuk.

Dit wapen met zijn versierselen is geplaatst op den m a n t e 1, in art. 5 van dat K.B. vermeld.

Middellijn 11 c.M.

De zilveren stempel berust onder den Minister van Justitie.
De photo is genomen naar een wasafdruk in de verzameling Losse Zegels van het Algemeen Rijksarchief.

Men beschouwe het hier gebodene slechts als een poging tot groepering van datgene, wat over het Koninklijk zegel bekend is. Tijdsgebrek maakte diepergaand onderzoek onmogelijk. Indien archiefbeheerders en eigenaars van familie-archieven zich herinneren, exemplaren van het Koninklijk zegel te hebben aangetroffen, waardoor het mogelijk is, aanvullingen of verbeteringen op deze studie te leveren, zullen zij schrijfster dezes met mededeling daarvan ten zeerste verblijden.

De afgebeelde zegels zijn alle g root zeg els, maar reeds is in het bovenstaande hier en daar een kleiner zegel [17]) genoemd. Om der volledigheid wille moge hieraan dan ook het volgende worden toegevoegd.

1893, De Hoge Raad van Adel berichtte 17 Mei 1893 (No. 46/15) aan den Minister van Justitie, dat wijlen Z.M. Koning Willem 111 voor r e g e r i n g s z a k e n had gebruikt:

a) een grootzegel..... (bedoeld is het zegel, hier afgebeeld onder No. 6; zie voor het tegenzegel de bespreking van afb. 3 onder N.B.).

b) een cachet met het Koninklijk wapen (zonder grootkruis): randschrift: Willem 111, Koning der Nederlanden. G. H. V. L.
De stempel berustte destijds bij het Departement van Buitenlandse Zaken [19]).

[17]) Gelukkig is de 19-de eeuwse, Germanistische monsterterm „middelbaar zegel" nimmer officieel geworden. Het oud-Nederlands spreekt in voorkomende gevallen van „het middele zegel".

[18]) De ratificatie-oorkonden, in het Ministerie van Buitenlandse Zaken te Brussel bewaard, van het handels- en binnenscheepvaarttractaat van 8 Febr. 1843, het visvangst- en handelstractaat van 20 Mei 1843 en het verdrag tot regeling van de afwatering van Vlaanderen van denzelfden datum evenals het archieftractaat van 23 Aug. 1843 en het uitleveringstractaat van 28 Oct. 1843, alle met België gesloten, vertonen het op gedrukt e kleinzegel des Konings onder papier: het Koninklijk of Rijkswapen met de schildhouders. Randschrift: Willem 11 Koning der Nederlanden G.H.V.L.

[19]) Aldaar moet ook hebben berust een kleinzenel met het Koninklijk of Rijkswapen m e t k r o o n, schildhouders en Wapenspreuk z o n d e r r a n d s c h r i f t; middellijn 4,5 c.M. Afdrukken van dit zegel, o p g e d r u k t onder papier, komen voor op de consulaire brevetten op perkament voor Reinhard Frans van Lansberge, ben. vice-consul te Santa Fé de Bogota in Columbia, d.d. 2 Mei 1826 en ben. consul-generaal in Ecuador, in Nieuw Grenada en in Venezuela, alle drie d.d. 23 November 1840, zomede op een K o n i n k l i j k e volmacht tot het aangaan van een handels- en scheepvaartverdrag met Venezuela d.d. 23 Nov. 1840. Het papier, waarin laatstgenoemd zegel is afgedrukt, is omgeven door acht miniatuur-leeuwtjes! Dit kleinzegel werd dus door de Koningen Willem I en 11 gebruikt. Een Koninklijke volmacht blijkt dus in 1840 met een kleinzegel zo n d er randschrift te zijn bezegeld, terwijl in 1893 daartoe een cachet met randschrift werd gebezigd.

Dit cachet werd gebruikt op:
akten van bekrachtiging van verdragen [18]),
Koninklijke volmachten,
brieven in kanselarijstijl.

c) een cachet met het Koninklijk wapen en afhangend g r o o t k r u i s (M.W.O.).
Het randschrift vermeldde naam en titel des Konings.
Dit cachet werd gebruikt voor brieven van:
wettiging,
meerderjarigverklaring,
creatie van notarissen,
naturalisatie [20]).
De stempel berustte destijds bij het Kabinet des Konings.

„De stempel van dit cachet" — aldus het schrijven van 17 Mei 1893 — „waarschijnlijk reeds door Koning Willem II en misschien reeds door Koning Willem 1 gebruikt, is nu ook voor Hare Majesteit Koningin Wilhelmina in gebruik genomen met de noodzakelijk geworden wijziging van het randschrift tot „Wilhelmina Koningin der Nederlanden"."

1 9 0 7. Een advies van den 13den November 1907 (No. 50) van den Hogen Raad van Adel aan den Minister van Justitie omtrent de wijzigingen, welke in het Rijkszegel dienden te worden aangebracht naar aanleiding van de uitvaardiging van het K.B. van 10 Juli 1907, No. 63, St. 181. geeft den toenmaligen toestand als volgt weer:
Voor regeringszaken worden gebruikt:

a) een grootzegel . . . (bedoeld is het zegel met tegenzegel. hier afgebeeld onder No. 8 en No. 9).

b) een cachet met het Koninklijk wapen en naam en titels van de Koningin.
Dit cachet diende voor:
akten van bekrachtiging van verdragen,
Koninklijke volmachten,
brieven in kanselarijstijl.
De stempel berustte bij het Departement van Buitenlandse Zaken.

c) een cachet met het Koninklijk wanen en naam en titels van de Koningin, benevens afhangend g r o o t k r u i s (M.W.O.).
Dit cachet diende voor brieven van:
wettiging.
meerderjarigverklaring,
creatie van notarissen.
De stempel berustte bij het Kabinet der Koningin.

N.B. De Hoge Raad van Adel adviseerde, evenals hij reeds in 1893 had gedaan, het grootkruis M.W.O. voortaan weg te laten.

1 9 4 9. De tegenwoordige toestand blijkt te zijn:

a) Het wapenzegel (afb. 10) door Koningin Wilhelmina gebruikt als tegenzegel van het grootzegel, is nog actueel: H.M. Koningin Juliana zou dit desgewenst ongewijzigd kunnen voortgebruiken.
De atempel berust bij het Ministerie van Justitie.

[20]) Het Familie-archief Gastmann (in bewaring bij het Kon. Ned. Gen. voor Geslacht- en Wapenkunde) bevat een akte van naturalisatie voor A. L. Gastmann, d.d. 4 Nov. 1845, welks zegel is verloren gegaan. Het perkament echter vertoont sporen van een opgedrukt zegel van 5 c.M. middellijn, naar het schijnt in rode was onder papier.

In gebruik zijn:

b) een cachet of klein zegel, voor brieven aan Europese Koninklijke staatshoofden.
Dit zegel vertoont het Koninklijk of Rijkswapen zonder randschrift.

De stempel berust bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

c) een „droogstempel", voor:
akten van bekrachtiging van verdragen,
brieven aan niet-Koninklijke en niet-Europese staatshoofden,
Koninklijke volmachten,
consulaire brevetten,

Voor Koningin Juliana is een nieuwe „droogstempel" aangemaakt.

N.B. Het is gebleken, dat zeker reeds vóór 1914 de ratificatie-oorkonden van verdragen met vreemde mogendheden met een droogstempel werden bezegeld. De toenemende versobering van het gebruik van het Koninklijk zegel wordt hieraan wel het beste gedemonstreerd: in 1871 ratificeerde de Koning soms nog met het grootzegel, reeds in 1843, geregeld in 1880, 1893 en 1907, blijkt het kleinzegel daartoe te worden gebezigd en waarschijnlijk werd tussen 1907 en 1914 daarvoor een droogstempel in gebruik genomen.

De droogstempel van Koningin Juliana berust bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

Het cachet, dat bij het Kabinet der Koningin berustte, blijkt geheel in onbruik te zijn geraakt. De aldaar nog bewaarde droogstempel met het Koninklijk of Rijkswapen met kroon, schildhouders en wapenspreuk en als randschrift: „Wilhelmina Koningin der Nederlanden", middellijn 5 c.M., werd in 1926 en 1931 gebruikt voor de benoemingsakte van een Gouverneur-Generaal van Nederlands-Indië (zie de bespreking van afb. 8); tot enigen tijd vóór 1940 werd dezelfde stempel nog gebezigd voor de aanstellingsbrieven van notarissen. Tegenwoordig ontvangen notarissen slechts afschrift van het Kon. Besluit, waarbij zij werden benoemd; zij kunnen echter een aanstellingsbrief in optima forma eisen.

* * *

Het uithangend grootzegel onzer Koningin, de zegels onzer Universiteiten onder aan doctorsbullen, ziedaar de laatste sporen van een Middeleeuwse gewoonte. Opzettelijk en onbedoeld teruggedrongen tot steeds kleiner terrein, vergeten in critieke oorlogsdagen, heeft het Koninklijk zegel thans misschien geen lange toekomst meer vóór zich. Nieuwe verhoudingen vragen nieuwe vormen en de tijd is misschien niet ver, dat dit oude tenslotte zal worden aangezien voor een zinledige vorm, omdat de innerlijke noodzaak ervan is gaan ontbreken. Inniger banden binden ons volk aan zijn jonge Koningin dan de vage eerbied voor dat, wat niet meer wordt begrepen en wat niet meer is verankerd in de levende werkelijkheid. Maar om een traditie, die welhaast zal worden afgesloten, op haar juiste waarde te schatten, is kennis ervan onontbeerlijk; tot die kennis wilden bovenstaande regelen een bijdrage leveren. De toekomst van het Koninklijk zegel zij rustig overgelaten aan Koningin Juliana, wier natuurlijk gevoel en werkelijkheidszin Haar al zo menigmaal den juisten weg hebben gewezen.

Foutieve wapens en namen in diverse bronnen,

door R. T. MUSCHART.

(vervolg van LXVI, 179).

van Herzeele,

Pierre van Herzeele, geboren te Nantes 22 Nov. 1702, overleden te Rotterdam 28 Dec. 1783 en 24 Juni 1734 te Wassenaar getrouwd met *Johanna le Boullenger*, waarbij *Marfha*, die 7 Nov. 1764 te Rotterdam trouwde met Mr. *Jacob Mossel*, raad dier stad, voerde volgens de kwartierstaten van van der Dussen en Smissaert als wapen: „gevierendeeld. 1 en IV in zilver 5 schuinlinks geplaatste roode ruiten als schuinbalk aaneengesloten gerangschikt: 11 en III in goud een blauwe dwarsbalk vergezeld boven van een rooden halven leeuw, die op den balk rust. En in een rood hartschild een gouden keper".

Het is wellicht mogelijk, dat deze Pierre dit wapen gevoerd heeft, maar zeker is, dat zijne dochter Martha voornoemd dit wapen niet gevoerd heeft, want haar lakafdruk 'van 27 Juni 1798 te Rotterdam als weduwe van Jacob Mossel in protocol 35 van notaris 1. Valeton in het Gem. Archief te Rotterdam vertoont het navolgende wapen: „gedeeld, 1 weder gedeeld, 1. in rood een gouden keper binnen een uitgeschulpten schildzoom, 2. in zilver een ring vergezeld boven en beneden van 2 harten naast elkaar, waarvan de onderste omgekeerd: 11 weder gedeeld, 1. in rood 2 schuingekruiste knoestige stokken, 2. in zilver 3 merletten naast elkaar", dus bijna precies hetzelfde als het wapen van den geadelden tak der familie van Herzeele, tot welk geslacht zij behoorde.

van Hesse.

Volgens „De Navorscher" 1875, pag. 40, voerde een familie *van Hesse* als wapen: „in rood 3 gouden bellen en een effen zilveren hartschild".

Ofschoon een kleinigheid wil ik toch opmerken, dat de bij dit wapen behoorende naam niet *van Hes s e* doch *van Hes s e n* moet zijn, zooals behalve uit andere bronnen ook blijkt uit zeer vele door mij gevonden zegels. Het is een zeer oude familie in de Lijmers, waarvan de oudste door mij met dit wapen gevonden is *Dideric van Hessen*, ridder, in 1352 drost in de Lijmers. Dergelijke wapens met effen hartschild komen veelvuldig in deze streek voor, hetgeen eveneens het geval is met bellen.

Hestrets,

Volgens de Heraldieke Bibliotheek 1876, pag. 116, voerde een familie *Hestrets* als wapen: „in zilver 2 roode beurtelings gekanteelde dwarsbalken".

Ofschoon ik het niet bewijzen kan, ben ik er toch van overtuigd, dat deze naam niet deugt en *van Haestrecht* moet zijn, want deze familie voerde precies hetzelfde wapen met zelfde kleuren. Met den naam *Hesfrets* heb ik het nimmer gevonden.

Heusch.

Volgens de Heraldieke Bibliotheek 1874, pag. 119, voerde *Anna Maria Heusch*, geboren 5 Dec. 1683 en overleden 3 April 1745, de vrouw van *Gilles Valckenier*, als wapen: „geschuinbalkt van 6 stukken rood en zilver en in een blauw schildhoofd 3 gouden adelaarskoppen met hals naast elkaar".

Volgens een M.S. Wapenboek van Schulerus, deel 5, pag. 443, evenwel voerde een familie *Heusch*, geallieerd met

Valckenier een totaal ander wapen nl.: „in blauw een zilveren schuinkruis vergezeld van 4 sterk naar beneden gekroonde visschen".

Aangezien ik geen dezer beide wapens met andere namen gevonden heb, kan ik niet constateeren, welk dezer juist is, doch in ieder geval moet één hunner foutief zijn, ja wellicht deugen beide niet.

van Heusden.

Volgens „De Grafzerken in de St. Janskerk te 's-Hertogenbosch" door Smits. deel 2, pag. 246, vertoont de grafzerk in die kerk van ***Mathijs Wijnandts van Heusden*** en diens vrouw *Catrijna Wijtmans* (data zijn niet vermeld) als wapen: „een jachthoorn vergezeld beneden van een hart, dat over een horizontaal geplaatste pijl heengaat en dat met een kort koord aan den hoorn hangt".

Ik heb deze zerk niet gezien en kan dus niet constateeren, of het wapen aldus juist is weergegeven, doch wel kan ik constateeren. dat de lakafdruk van *Cornelius van Heusden.* 11 April 1684 rector van een convent te Venraij, in de Brieven in het heerlijkheid.+archief Blitterswijk een wapen vertoont, dat daar eenigszins van afwijkt, n.l. als volgt: „een jachthoorn vergezeld beneden van een brandend hart, dat over 2 schuingekruiste pijlen met de punten naar beneden heengaat".

Heutz.

Joannes Jacobus Heutz I.U.L., van 1747 tot 1773, en zijn zoon *Herman Paulus,* van 1787 tot 1796, beiden schepen van Venlo, voerden volgens de Publications de la Société hist. et archéol. dans le Limbourg 1935, pag. 165 en 166, als wapen: „doorsneden, A. in rood een aanziend gesteld blauw bekleed mooreborstbeeld op de borst beladen met een zilveren keper: B. in blauw 2 schuingekruiste zilveren veeren pennen".

Dit wapen is niet geheel juist, want de zegels van voornoemden schepen *Johannis Jacobus Heutz* van 1751 en 1764, aán charters in het Archief van den Raad van State en van de H. Geest te Roermond, vertoonen het borstbeeld zonder den keper op de borst en in de benedenhelft 2 palmtakken, waarvan de benedeneinden elkaar schuinkruisen en met een lint tezamen gebonden.

Die in de Publications vermelde keper is niet anders dan schijn en is de revers van het kleed, die beneden tezamen komen.

van Heuvel.

Een Peellandsche familie ***van Heuvel*** voerde volgens de Wapenkaart met Peellandsche wapens, tegenover pag. 16, en het Algemeen Nederlandsch Familieblad 1886 als wapen: „in goud 3 zwarte molenijzers".

Het zelfde wapen beschrijft het Arm. Général eveneens met den naam v ***a n Heuvel*** voor een familie van dien naam te Rotterdam.

Vrij zeker is deze naam niet geheel juist en zal v ***a n de n Heuvel*** moeten zijn, want volgens het M.S. Wapenboek betreffende de regeering van Rotterdam door W. van der Lely werd dit wapen gevoerd door ***Hendrik v a n den Heuvel.*** in 1637 raad van Rotterdam, en evenzoo voerde een oudadellijke familie v ***a n de n Heuvel*** in de Meijerij van 's-Hertogenbosch volgens de Heraldieke Bibliotheek 1876, pag. 229, en volgens de Wapens van den tegenwoordigen en vroegeren Nederlandschen Adel door Rietstap, pag. 345, dit wapen, terwijl het evenzoo voorkomt als wapen op de grafzerk in de St. Janskerk te 's-Hertogenbosch van ***Margriet van den H o v e l,*** overleden 12 Nov. 1541 als de 2e vrouw van den 11 April 1556 overleden *Claes Jansszen de Quade alias van Ravesteijn* volgens de Grafzerken in die kerk door C. Smits, deel 1, pag. 101.

Verder komt het wapen met de 3 molenijzers beneden vergezeld van een van den beneden schildrand uitgaanden berg voor als wapen van de moeder van ***Adriaan Adriaensz. Vroesen*** op een kwartierstaat Vroesen in het Museum van Oudheden te Rotterdam eveneens met den naam v ***a n den Heuvel.***

Me dunkt, dat wij dus met gerustheid mogen aannemen. dat de naam ***van den Heuvel*** moet zijn.

van der Heijden.

Volgens de Collectie zegelbeschrijvingen in het Alg. Rijksarchief te 's-Gravenhage voerde ***Jan Reijnders van der Heijden. 20*** Mei 1455 schepen van Baerle, als wapen: „een bloemtak".

Dit wapen deugt niet, want het zegel van dezen schepen met den zelfden datum aan een charter in het archief der Nassausche Domeinen (A.R.A. 's-Gravenhage), waar hij ***Jan R e ij n e r s z o o n van der Heijden*** genoemd is, vertoont als wapen : „een plant op grond vergezeld rechts en links van eene zeer kleine ster" als onderstaande schets.

Ik veronderstel, dat het een heideplant zal voorstellen.

Heijdenrijck.

Gerhard Heijdenrijck, overleden te Harderwijk in 1690 en vermoedelijk getrouwd met ***Jannetta Berger,*** voerde volgens „De Navorscher" 1876, pag. 342, als wapen: „linksgeschuinbalkt van 4 stukken".

Dit wapen is niet geheel juist, want behalve in het Arm. Général vond ik dit wapen op talloos vele lakafdrukken in diverse archiefbronnen steeds als volgt: „in zilver een zwarte linkerschuinbalk vergezeld rechts en links van een gouden linkerschuinbalk, waarvan de rechtsche beneden verkort eindigt en de linksche boven verkort eindigt".

Heijenbeeck.

Een familie ***Heijenbeeck*** voerde volgens eene collectie wapenteekeningen in de Gem. Bibliotheek te Rotterdam als wapen: „in zwart 2 zilveren sterren, waarvan 1 boven links en 1 beneden en in een gouden vrijkwartier een roode leeuw over een blauwen dwarsbalk heengaande".

Naam en wapen zijn zoo goed als zeker niet geheel juist, want volgens de Graf- en gedenkschriften van de provincie Antwerpen, deel 3, folio 327, voerde ***Christoffel v a n H e ij m b e k e,*** ridder, die A° . . . . . de kapel van het H. Kruis in de O.L. Vrouwekerk te Mechelen stichtte, als wapen: „in zwart 2 zilveren vijfpuntige sterren, waarvan 1 boven links en 1 beneden, en in een gouden vrijkwartier een rood e d w a r s b a l k b e l a d e n m e t e e n z i l v e r e n h a l v e n l e e u w".

Evenzoo vond ik dit wapen zonder kleuraanduidingen met

den naam ***He ij m b e e c k*** in een bron, die ik vergat te noteeren.

Het Arm. Général beschrijft dit wapen met vijfpuntige spoorraderen in plaats van sterren en den dwarsbalk vergezeld boven van een halven leeuw, rustende op den balk, als wapen van eene Brusselsche familie ***van He ij e m b è k'e*** dus eveneens met een ***„m"*** inplaats van een ***„n"*** en evenmin met een geheelen leeuw over een dwarsbalk heengaande.

Heijlersigh.

Volgens „De Navorscher" 1876, pag. 50, voerde ***Wilhelmine Henriette Heijlersigh,*** getrouwd met ***Jacob van Hoorn,*** waarbij ***Jacoba,*** die 12 Dec. 1707 trouwde met ***Josua van Belle,*** in 1710 schepen van Rotterdam, als wapen: „in zilver een groene boom, aan welks stam een roode hoorn hangt, en vergezeld rechts van eene gouden kroon".

Volgens een stamboom van de familie ***van der Stringe*** in 1915 aanwezig op de Heraldische tentoonstelling te Rotterdam evenwel voerde ***Wilhelmina Henrietta Heijlersigh,*** de 2e vrouw van ***Johan van der Stringe,*** in 1657 raad van Middelburg, dit wapen met de kroon boven den jachthoorn om den stam van den boom heengaande.

Evenzoo voerde ***Johan Heijlersich,*** in 1650 secretaris van Prins Willem 11, en getrouwd. met ***Catharina Hooft Willemsdochter,*** volgens een M.S. Wapenboek van Rethaan Macaré, deel 1.

Evenzoo beschrijft het Arm. Général dit wapen met den naam ***Heilersieg,*** terwijl het zegel van ***Frans Heilersig, 31*** Aug. 1652 schout van Naaldwijk, aan charter in het Archief der Nassausche Domeinen (A.R.A. 's-Gravenhage) eveneens dit zelfde wapen vertoont.

Wij mogen dus wel veilig aannemen, dat het in „De Navorscher" 1876 beschreven wapen foutief is.-

Heijnck.

Johan Heijnck, in 1582 schepen van Deventer en in 1594 ambtman van Colmschate, voerde volgens de Bijdragen tot de Geschiedenis van Overijssel 1875, pag. 390, als wapen: „gedeeld, 1 een wassenaar vergezeld van 3 rozen: 11 een dwarsbalk".

Dit wapen is niet geheel juist, de wassenaar moet aan de bovenzijde voorzien zijn van eenige opstijgende vlammen, zooals uit het navolgende blijkt.

Dirk Heijnck, in 1612 kerkmeester van de Nieuwe kerk te Amsterdam, voerde volgens het M.S. Wapenboek dier kerkmeesters in het Gem.-Archief aldaar als wapen: „gedeeld, 1 in blauw een zilveren wassenaar, waaruit naar boven eenige gouden vlammen komen, vergezeld van 3 zilveren rozen: II in blauw een zilveren dwarsbalk".

De rechterhelft van dit wapen is ***Heijnck,*** zooals blijkt uit de zegels van ***Johan Heijnck,*** in 1520 en 1523 schepen van Bergh en stadhouder van het drostambt Bergh, aan charters in het Archief van het Huis Bergh, en in 1526 gerichtsman van het land van Bergh, aan charter in het Gem.-Archief Arnhem. Op deze zegels zijn de wassenaars getopt met 7 zeer lange vlammen naast elkaar. Evenzoo vond ik dit wapen op een losse wapenkaart in het Gem. Museum te Zwolle als wapen van ..... ***Heijncke,*** in 1562 burgemeester van Deventer.

De naam komt ook voor als ***Heijinck*** zooals blijkt ***uit*** het zegel van ***Jan Heijinck,*** in 1563 schepen van Deventer, aan charter 714 in het familie-archief van Rhemen als wapen vertoonende: „een wassenaar getopt met 7 vlammen naast elkaar en vergezeld van 3 vijfbladige bloemen en bovendien rechts van de hoofdletter J en links van de hoofdletter H".

Het Arm. Général beschrijft dit wapen ***Heijinck*** foutief als volgt: „in blauw een zilveren gezichtswassenaar, waarvan het gezicht goud is, vergezeld van 3 zilveren rozen".

Het is geen gezichtswassenaar, doch een wassenaar getopt met vlammen,

van Heijning.

Volgens „De Navorscher" 1873, pag. 381, voerde ***Nicolaas van Heijning,*** te Delft getrouwd met ***Geertruida Verweij,*** waarbij ***Daniel,*** koopman van de O.I. Compagnie, overleden te Kaap de Goede Hoop 8 Dec. 1753 en in 1734 getrouwd met ***Maria Magdalena Pasques de Chavonnes,*** als wapen: „gevierendeeld, 1 een ankerkruis; II 3 ringen; III een korenschoof: IV een dolfijn. En in een hartschild een leeuw".

De naam is vrij zeker foutief en het wapen niet geheel juist, want de lakafdruk van ***Cafharina Elisabeth Heinsius,*** 18 Sept. 1760 wonende te Utrecht als weduwe van ***Carel Godin*** in protocol 390 [8] van notaris Mr. Jacob Smit in het Gem.-Archief te Utrecht vertoont als wapen: „gevierendeeld, 1 in zilver een Malthezer kruisje: II in rood 3 ringen: 111 in rood een korenschoof: IV in zilver een flauw naar links gebogen verticaal geplaatste dolfijn met den kop naar boven. En in een gouden hartschild een leeuw".

En in een M.S. Wapenboek van Reinier van Heemskerck van de 2e helft van de 18e eeuw vond ik dit wapen voor eene familie ***Heins*** geallieerd met Goes ***van Absmade*** doch met het kruis als een rood verkort smal kruis, de ringen goud in rood, de korenschoof goud in rood, den leeuw rood in zilver en in het 4e kwartier een roode pauwekop met hals in zilver, welk kwartier wel foutief zal zijn, want het zegel zonder kleuraanduidingen van ***Nicolaus van Heins, 5*** Juli 1732 schepen van Culemborch, aan charter in het archief der Heeren en Graven van Culemborg vertoont in het 4e kwartier een visch. Wij mogen dus wel veilig aannemen, dat de naam ***van Heijning*** niet deugt en dat het kruis in het le kwartier geen ankerkruis is.

à Heijnsma.

Volgens „De Navorscher" 1867, pag. 62, voerde de familie à ***Heijnsma*** als wapen: „gedeeld, I de Friesche adelaar: II in blauw 3 *gouden lelies". Helmteeken: een zwarte adelaar.

Volgens „De Navorscher" 1893, pag. 418, echter is dit wapen niet van eene familie à ***Heijnsma*** maar van de Friesche familie ***Meijnsma.***

En in een M.S. Wapenboek met alleen Friesche wapens vond ik dit wapen dan ook met den naam ***Meinsma*** doch met een gouden lelie als helmteeken.

De naam à ***Heijnsma*** is dus vrij zeker onjuist, waarbij nog opgemerkt kan worden, dat het Arm. Général het wapen van een oud-adellijke Friesche familie ***Meijnsma*** beschrijft als 3 gouden lelies in blauw. ***(Wordt vervolgd.)***

BOEKBESPREKING.

Kwartierstaat van Beatrix, Irene, Margriet en Marijke Prinsessen van Oranje-Nassau, Prinsessen van Lippe-Biesterfeld. Aangeboden ter gelegenheid van het 12½-jarig huwelijksfeest van H.M. Koningin Juliana en Z.K.H. Prins Bernhard door de N.V. De Nederlandsche Spaarkas te Amsterdam- in het jaar 1949.

Deze staat van 16 kwartieren met wapens in kleuren is ontworpen door Klaas Sierksma te 's-Gravenhage en gedrukt door de N.V. Licht-, plaat- en speciaaldrukkerijen Marchand-Paap-Strooker te 's-Gravenhage.

Het is jammer, dat bij de uitwerking van dit bijzonder aardige idee enige onjuistheden zijn ingeslopen, zowel in de namen en data van verscheidene voorouders als in de wapens.

Beneden in het midden ziet men het wapen in ruitschild van de vier Prinsesjes. Verder is de opstelling geheel anders dan gewoonlijk: aan de acht kwartieren van Koningin Juliana is de heraldisch-rechterhelft ingeruimd en dan nog wel zó, dat de Nassause lijn, Koningin Wilhelmina, Koning Willem 111, Koning Willem II, (heraldisch-) uiterst-rechts is geplaatst. De vaderlijke helft, *Lippe-Biesterfeld,* staat dus links en de grootvaderlijke lijn van moederszijde *(Mecklenburg)* beslaat het linkerdeel van de rechterhelft. Het is te hopen, dat een dergelijke werkwijze, hoe eerbiedig ook bedoeld, geen navolging zal vinden: als systeem doorgevoerd zou dit waarlijk tot de zonderlingste consequenties leiden.

Prinses Armgard behoort tot een Neder-Saksisch oeradellijk geslacht, waarvan niet alle leden een titel dragen; wèl de gehele tak, waartoe hare grootmoeder behoort, zodat deze terecht als *Hedwig* B a r o n e s *van Cramm* (1819— 1891) staat aangeduid. Prinses Armgard voert geen baronalen titel, evenmin als haar grootvader dit deed: tengevolge van zijn huwelijk met *Hedwig* Freiin *von Sierstorpff,* erfdochter van *Ernst Eberhard* Graaf *van Sierstorpff-Driburg,* werd Prinses Armgard's vader de eerste Freiherr (bij eerstgeboorte) *von Sierstorpff-Cramm.*

Frederik Frans 11 Groothertog van *Mecklenburg-Schwerin* voerde evenals zijn vader Groothertog *Paul Frederik* een in zessen gedeeld wapen met als hartschild het wapen van het graafschap Schwerin. Laatstgenoemde voerde zowel den stierekop van *Mecklenburg* (eerste kwartier) als dien van *Werle* (zesde kwartier) roodgekroond en met een neusring, Groothertog *Frederik Frans* II stelde het wapen in 1857 officieel vast: daarbij werden de rode konen in goud veranderd en de neusring van den Mecklenburgsen stier verdween [3]).

Prinses *Marie van Schwarzburg-Rudolstadt* en haar vader Prins *Adolf* konden òf hun zeer gecompliceerde, volledige wapen voeren òf het enkelvoudige zg. „Gnadenwappen" door Keizer Leopold 1 in 1697 aan twee leden van dat huis verléend [4]).

Georg Viktor Vorst *van Waldeck en Pyrmont* voerde niet een gevierendeeld. doch een in negenen gedeeld wapen evenals zijn dochter Koningin Emma, met dit verschil, dat bij den vader het vierde kwartier *(Geroldseck)* gelijk was aan het zesde [5]), terwijl Koningin Emma *Gleichen* als vierde kwartier voerde.

Hoewel de moeder van Koningin Emma tot den hertogelijken tak van het huis *Nassau* behoorde, voerde zijzelve niet den titel van hertogin: zij behoort te worden aangeduid

1) Zo ook bij Isenburg, Ahucntafeln der Regenten Europas, Berlin 1938, Tafel 14. Zie ook Gothaïscher genealogischer Hofkalender.

2) A. von Witzleben, Geschichte des gesammten Fürstenhauses Nassau ..... Stuttgart 1854.

3) C. Teske, Die Wappert des grossherzoglichen Hauses Mecklenburg. Güstrow 1893.

4) J. Siebmacher's ..... Wappenbuch, 1, 1, IV. Wappen der deutschen Souveraine und Lande, Neue Folge, bearbeitet von G. A. Seyler. Nürnberg 1921, blz. 87 en 88.

5) A. A. Vorsterman van Oyen, Het Vorstenhuis van Waldeck en Pyrmont, 's-Gravenhage 1889, blz. 18, noot 2.

als P r i n s e s *Helene* [1]). Het zou beter zijn geweest, voor haar niet het stamwapen N a s s a u op *te* nemen, maar het wapen, door haar grootvader 20 Juli 1805 vastgesteld: twaalf kwartieren met een gevierendeeld middenschild en als hartschild *Nassau* [2]).

De meisjesnaam van *Mathilde,* gemalin van *Leopold* graaf *van Wartensleben,* luidde *Halbach,* hoewel haar ouders, die lang in Philadelphia hadden gewoond, inderdaad naar Amerikaans gebruik haar moeders naam *Bohlen* vóór dien van haar vader plachten te voegen. Haar jaartallen worden verschillend opgegeven: de ontwerper van den onderhavigen kwartierstaat heeft zich blijkbaar gehouden aan Isenburg, die vermeldt: 1822— 1844, evenals Dr. Valck Lucassen [6]); het Gräfliche Taschenbuch van 1902, dat haar Mathilde Halbach-Bohlen noemt, geeft op: 1822— 1848, terwijl W. Berdrow, Die Familie von Bohlen und Halbach (Essen 1921) , een zeer uitvoerige monographie, spreekt van 1823— 1848 en evenzo W. H. van der Linden, Stamboek der familie Boelen, Amsterdam [1941], tabel IX.

De plaat is vlot getekend, al zullen velen zich een engel. zelfs indien die volgens heraldisch voorschrift in een wapenmantel dient te zijn gehuld, liefelijker voorstellen dan de linkerschildhouder van het wapen van Z.K.H. Prins Bernhard; de zwierige leeuwen, die als schildhouders van het wapen der Koningin optreden, doen het heel wat beter.

De kleurendruk is helder en geeft een fleurig en levendig effect. De exemplaren, waarin de metalen zijn aangeduid door geel en wit (oplage 10.000 stuks) voldoen volstrekt niet minder dan de 200 exemplaren in goud en zilver gehoogd.

De Nederlandsche Spaarkas, Rokin 92-96 te Amsterdam. is zo vriendelijk, den leden van ons Genootschap, die zich als zodanig kenbaar maken, op aanvrage *een* exemplaar te willen doen toekomen.

E. C. M. PRINS.

VRAGEN EN ANTWOORDEN.

(van) Aelst. (LXVI, 57, 95). Het testament, in 1632 gemaakt door *A. van Diemen* en *M. Aelst,* is te vinden in Recht. Archief Culemborg inv. no. 244; dus n i et no. 243, zoals vermeld in kolom 95 van dezen jaargang.

Culemborg. MR. P. J. W. BELTJES.

Nering Bögel. Waar berusten brieven en eventuele andere geschriften, alsmede portretten van *Philip Hendrik Nering Bögel,* geb. Paramaribo 29 Nov. 1759, ontv. te Leeuwarden, later plantagebezitter bij Baltimore, vermist 1799 (zn. van *Conraed Laurens N.B.* en *Maria Jacoba Kraayvanger). gehuwd* met *Georgina Wolfelina Françoise Lycklama à Nijeholt.* (Zie Ned. Patr. 1948, pag. 47). Zijne afstammelingen behoren tot de geslachten: *Nering Bögel, Hoogeveen, Buys Ballot, Wijnaendts, Suermondt, Gevers Deynoot, Graswinckel, ter Meulen, Gratama, etc. etc.*

Dit ten behoeve van een biographie (proefschrift).

's-Gravenhage. W. NIJHOFF.

6) De wederzijdsche 32 kwartieren van het Prinselijk Bruidspaar, Ned. Leeuw 1937, kol. 15—18.

Craandijk. (LXVI, 61). De vraag over het wapen *Craandijk* in het Febr.-nummer werd mij aanleiding, uitvoering te geven aan een reeds eerder gekoesterd voornemen om de genealogie Craandijk gereed te maken voor publicatie in Ned. Patriciaat. Ik vermoed, dat het wapen Craandijk is aangenomen door ***Pieter Craandijk*** (1766—1845), uit wiens gelijknamigen zoon de vier thans nog bloeiende takken van dit geslacht stammen. In twee van deze takken wordt het **t.a.p.** beschreven wapen gevoerd, doch sedert wanneer dit geschiedt viel niet na te gaan.

Alexander Craandijk, brouwer in „de Star" op de Prinsengracht te Amsterdam, had behalve bovengenoemden zoon ***Pieter,*** houtkoper te Amsterdam, een dochter ***Geertruy,*** die 1792 huwt met haar vollen neef ***Dirk Craandijk,*** die evenals zijn vader ***Louwrens Craandijk,*** bouwkundige en makelaar was.

Het lijkt mij niet onwaarschijnlijk, dat Pieter Craandijk in het wapen de herinnering heeft willen vastleggen aan de brouwerij van zijn vader (de ster), aan het beroep van zijn oom en neef — later zwager — (de pentalpha, het embleem van de architecten), en aan zijn eigen houtkoperij (de boom).

Amstelveen. JHR. MR. C. C. VAN VALKENBURG.

van Waalwijk. (LXVI, 126). Ds. ***Antonius van Waalwijk*** werd vermoedelijk 1 September 1733 in de Gereformeerde Grote Kerk te 's-Hertogenbosch gedoopt als zoon van ***Johannes*** en van ***Goverdina Walraven.*** Deze ouders zijn in den zomer van het jaar 1731 in de Gereformeerde Kerk te Vlijmen getrouwd. (Het trouwrecht bedroeg voor elk van beiden 3 gulden).

Jo(h)annes van Waalwijk werd 1 Januari 1708 in de Grote Kerk te 's-Hertogenbosch gedoopt als zoon van *Antoni* en van ***Mechlina Brands,*** die 7 Februari 1699 in dezelfde kerk zijn ondertrouwd (als jongeman en jongedochter van Den Bosch, beiden wonende aldaar op de Cruijsstraet. Hun huwelijk vond ik niet in het Gereformeerd trouwboek van 's-Hertogenbosch, dat van tijd tot tijd zeer slecht blijkt te zijn bijgehouden, aangetekend).

Dr. C. F. Xav. Smits „De Grafzerken in de kathedrale St. Janskerk van 's-Hertogenbosch", blz. 188, vermeldt onder no. 178 de volgende zerk: Graft Stede van JOHAN BRANT, sterft den 20 April 1690; Hier leidt begraven ANTON1 VAN WAAL-WIJCK, en sterft den 25 Februarius Anno 1711; Hier leidt begraven DIRCK VAN HOOFT, en sterft den 12 December Anno 1716. De afmetingen van deze zeer eenvoudige grafzerk bedragen: 1,18 bij 2,43 Meter. Deze grafsteen heeft noch ene omlijsting om het inschrift, noch een wapenschild.

Goverdina Walraven werd 18 Januari 1705 in de Gereformeerde Kerk te Vlijmen gedoopt als dochter van ***Jacobus en*** van ***Johanna de Jongh,*** die in den winter van het jaar 1702 in dezelfde kerk zijn getrouwd. (Het trouwrecht bedroeg voor beiden 6 gulden).

Jacobus Walraven werd 4 Maart 1731 te Vlijmen begraven, waarvan het recht betaald is met 3 gulden. Denkelijk was hij een zoon van Ds. ***Gerhardus Walraven,*** die in 1663 tot predikant van Vlijmen werd beroepen, waar hij in 1683 overleed.

Ds. ***Gerhardus Walraven*** was tweemaal getrouwd: le. in 1662 met ***Rachel van Broeckhuijsen,*** dr. van Ds. ***Johannes Gerardzn van Broeckhuijsen,*** achtereenvolgens predikant te Ommeren (1638). Engelen (1642), Oerle-Zeelst-Wintelre-Meerveldhoven (1648). Veghel (1652), Helmond-Rixtel

(1683), emeritus' (1690), † Helmond (1691) en 2e. met ***Goverdina Schilders,*** wellicht een dochter van den Vlijmensen schout ***Peter Schilders.***

Vlijmen (N.Br.). J. P. H. GOOSSENS.

van Zelm-Janssen. Voor een kwartierstaat zoek ik nadere gegevens over ***Bernardus van Zelm*** en zijn vrouw *Antonia* ***Janssen*** en hun voorouders. Zij waren ook de ouders van ***Geurdina van Zelm,*** ged. Doesburg 28 januari 1753, de vrouw van ***Daniël Tindal (*** 1739~1819).

Velp (G.). MR. W. DE VRIES.

Onbekend wapen. (LXVI, 64). Ons medelid de Heer J. Warner, Huize „Morren" bij Oldebroek, heeft de oplossing van mijn vraag omtrent de twee wapens op de schouw in de Burgemeesterskamer in het Stadhuis te Elburg gevonden. Uit zijn mededelingen blijkt nl. het navolgende:

Arent Heijmanszoon, schepen en burgemester van Elburg, vermeld in een charter van 1546, was getrouwd met *Margaretha van Ittersum.* Hunne dochter komt voor als ***Margaretha ter Brake*** en was getrouwd met ***Willem van Wijnbergen,*** waaruit dus blijkt, dat vader ***Arent ter Brake*** heette, en verder, dat ***Arent*** een neef was van ***Metta ter Brake*** (ook ***ter Braecke).*** die getrouwd was met ***Reijndt van Oldenbarnevelt,*** waarbij ***Heijman van Oldenbarnevelt.*** Dit alles blijkt uit de familiepapieren Raedt van Oldenbarnevelt in bezit van den Heer Warner en daarin nu komt ook voor een in kleuren geschilderd wapen van laatstgenoemden ***Heijman van Oldenbarnevelt*** van het jaar 1606, zijnde: „gedeeld, I het ankerkruis van Oldenbarnevelt; II in goud een omgewende rode haan".

Het is duidelijk, dat dit wapen de combinatie is van de wapens zijner ouders, waaruit dus volgt, dat het wapen ***ter Braecke, ter Brake*** en dus ook van voornoemden burgemeester ***Arent Heijmanszoon*** een haan was.

Arnhem. R. T. MUSCHART.

Onbekend wapen. In het gemeentehuis van Pijnacker bevindt zich een houten bord met het jaartal 1651, de letters I.D.D.H. en het wapen: doorsneden 1 in zilver drie wassenaars van zwart, II in zwart een zilveren leeuwenkop vergezeld van drie gouden zespuntige sterren. Welk wapen is dit?

's-Gravenhage. D. VAN BAALEN.

Onbekende wapens, Aan welk geslacht behoort het volgende wapen: 3 zeisen, 2 en 1, in de schildvoet een kruis. Kleuren onbekend?

Kan het volgende wapen behoren aan het geslacht *Peekstok* (en zijn dan de wapenfiguren wellicht pekstokken?) : drie rechtstandig geplaatste strijdkolven, 2 en 1, van zilver en rood?

Leiden. J. W. NIEMEYER.

Wapens gevraagd. Gezocht worden de wapens van Maassluisse regenten en andere personen, ten behoeve van oudheidkamer en archief.

's-Gravenhage. D. VAN BAALEN.

INHOUD VAN DIT NUMMER.

Bestuursberichten. — De Van Rensselaer's in Nederland, door Mr. W. de Vries (met een plaat) (slot). — **Bijdrage** tot de kennis van het Koninklijk zegel der Nederlanden, alias het Rijks- of Staatszegel 1814--1948, door Mr. Elisabeth C. M. Prins (met twee platen). — Foutieve wapens en namen in diverse bronnen, door R. T. Muschart (vervolg). -- Boekbespreking, door Mr. Elisabeth C. M. Prins. — Vragen en antwoorden.

DE NEDERLANDSCHE LEEUW

MAANDBLAD VAN HET

Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor. Geslacht- en Wapenkunde.

Dit blad verschijnt aan het begin van iedere maand en wordt aan alle leden van het Genootsehap toegezonden.
Bijdragen en correspondentie, bestemd voor het Maand b 1 ad, zomede opgaven van adresverandering gelieve men te richten tot den Hoofdredacteur MR. W. W. VAN VALKENBURG, *Jonkerlaan 26, Wassenaar.*

Correspondentie, bestemd voor het Bestuur, gelieve men te richten tot den Secretaris IR. C. M. R. DAVIDSON, *Prins Mauritslaan* 64, *'s-Gravenhage.*
Alle overige correspondentie (niet bestemd voor Bestuur of Redactie) te richten aan het Bureau van het Genootschap, *Bleijenburg* 5, *'s-Gravenhage.*

De redactie van het Maandblad wijst er nadrukkelijk op, dat zij niet aansprakelijk is voor de strekking of den inhoud der ondertekende stukken.

No. 8 LXVIe Jaargang Augustus 1949

Bij dit nummer wordt verzonden een plaat, behorende bij het artikel De Oorsprong van het Bildtsche Wassenaar-wapen.

BESTUURSBERICHTEN,

Het Bestuur geeft met leedwezen kennis van het overlijden van Dr. H. A. Bicker Caarten, sedert 1921 gewoon lid van het Genootschap.

Tot lid zijn benoemd:

MR. C. J. G. BREDIUS ..... *Oosterbeek (Gld.). Mariënberg.*

H. W. VAN HOYTEMA ..... *Driebergen. Horstlaan 19.*

Adreswijziging:

J. G. WURFBAIN ..... *Spankeren (bij Dieren). Kasteel De Geldersche Toren.*

Jaarverslag 1948.

Dit jaar leed de genealogie in het algemeen en ons Genootschap in het bijzonder een gevoelig verlies door het overlijden van Jhr. Mr. Dr. E. A. van Beresteyn, oud-Voorzitter en erelid van ons Genootschap en een stuwende kracht op het gebied van de genealogie.

Ging 1948 in met een démissionnair Bestuur, in den loop van het jaar vonden de moeilijkheden, die tot het aftreden van het Bestuur aanleiding hadden gegeven, hun oplossing, waardoor het oude Bestuur vrijwel onveranderd terug kon keren.

Slechts de Heer J. K. H. de Roo van Alderwerelt trad wegens zijn vertrek naar Engeland als bestuurslid af. In zijn plaats werd benoemd Mr. F. Daniëls, terwijl het Bestuur een uitbreiding onderging doordat ook Mr. Dr. L. H. N. Bosch Ridder van Rosenthal een bestuursfunctie aanvaardde.

Per 1 Jan. 1949 telde het Genootschap 4 ereleden, 10 corresponderende leden, 674 gewone leden, 56 abonné's en stond het met 63 binnen- en buitenlandse instellingen in verbinding.

Ledenvergaderingen werden gehouden op 14 Februari 1948, te Utrecht, waar het démissionnaire Bestuur opnieuw verzocht werd, althans voorlopig, de belangen van het Genootschap te blijven behartigen, waartoe het bereid bleek: op 19 Juni 1948 te 's-Gravenhage en op 20 November 1948 te 's-Gravenhage.

In de vergadering van 19 Juni 1948 werd behandeld het advies van de Commissie inzake de coördinatie op genealogisch gebied, welk advies door de vergadering werd aanvaard. Hierdoor werd de weg geopend, waardoor het Bestuur in zijn geheel aan kon blijven. Het Bestuur werd daarop bij acclamatie herkozen.

In de vergadering van 20 November 1948 werd de begroting 1949 goedgekeurd, terwijl Mejufrouw Mr. E. C. M. Prins aan de hand van lantaarnplaatjes een belangwekkende causerie hield over zegels.

De Gewestelijke Groepen, waar de leden met ijver de genealogie en heraldiek beoefenen, zetten hun werkzaamheden met toewijding voort.

Wat den financiëlen toestand van het Genootschap over het afgelopen jaar betreft, mogen wij met genoegen constateren, dat aan het einde van 1948 bleek, dat het kapitaal met circa ƒ 200,— was toegenomen. Dit resultaat kon echter slechts bereikt worden door inkrimping van het Maandblad, waardoor de drukkosten, die over 1947 nog ± ƒ 8000,— bedroegen, teruggebracht werden tot circa ƒ 5000,—. Het bedrag der ingekomen contributies toonde een aanwas van circa ƒ 1500,—, wat mede te danken is aan den terugkeer van verscheidene in Indië verblijvende leden, die hun achterstallige contributies bij den Penningmeester stortten.

Betreffende het verkrijgen van een Rijkssubsidie mocht de Penningmeester helaas zelfs na herhaalde pogingen geen

succes boeken, Zolang het Genootschap nog noemenswaardig kapitaal bezit schijnt de kans hierop uiterst gering.

De verlies- en winstrekening over 1948 toont de volgende posten:

Saldo per 31 December 1948 groot . . . . . ƒ 5409,02
is verdeeld als volgt:

Kas	ƒ 1133,96
Giro (vrij)	„ 1499.80
Giro (geblokkeerd)	„ 1398,61
Rott. Bank	„ 117057

In het laatste bedrag is het „Feithfonds" inbegrepen, hetwelk aan het einde des jaars ƒ 605,72 bedroeg.

Belangrijke uitgaven waren:

Drukkosten	ƒ 4862,61
Aankopen bibliotheek	„ 423.19
Salarissen	„ 2447,60
Omzetbelasting . . .	299.68
Verzendkosten Maandbladen . . .	„ 222,94
Vereveningsbel., loonbelasting en rentezegels	„ 285,75
Huur gebouw Bleyenburg	„ 800,—

De Bibliotheek is dit jaar vermeerderd met 56 nummers aan boeken en tijdschriften. Deze aanwinsten, welke alle in de daarvoor bestemde rubriek van het Maandblad zijn gepubliceerd, zijn verkregen door schenking, aankoop en ruil alsmede als recensie-exemplaar. Onder hen, die de boekerij met een recensie-exemplaar hebben uitgebreid, bevinden zich elf niet-leden.

De werkzaamheden, verbonden aan het bijhouden van de karthotheek op de boeken en tijdschriften zijn geregeld voortgezet.

Het aantal bezoekers van de leeszaal heeft zich ook dit verenigingsjaar in stijgende lijn bewogen: 548 personen — tegen 492 in het vorige verenigingsjaar — hebben van de leeszaal gebruik gemaakt. Aan 203 leden en instellingen zijn boeken en tijdschriften uitgeleend.

Het aantal aanwinsten van de Afdeling Familie-archieven was dit jaar bijzonder groot, Dit is te danken aan het feit, dat de jaarvergadering van 19 Juni 1948 een einde maakte aan de langdurige onzekerheid, of wellicht in de allernaaste toekomst een verhuizing van het bureel en de verzamelingen van ons Genootschap was te verwachten. Een achttal archiefeigenaren, die in 1944 hun familie-archief uit onze bewaarpalats ter „veilige berging" hadden overgebracht naar het Algemeen Rijksarchief, vonden nu, op instigatie van de archivaris van ons Genootschap, aanleiding ons deze weer in bewaring te geven. Dit betreft de archieven van den Brandeler, de Brauw, van der Does de Bye, Dommer, Gaymans, Gevaerts, Mulier en van Wijnbergen. Daarenboven werd ons het archief Fockema in bruikleen en het archief Wesselman van Helmond in bewaring afgestaan. De kleine schenkingen van archivalia vindt men in de Staten van Aanwinsten in het Maandblad opgesomd.

De Heer J. A. Brouwer ordende en beschreef het Familiearchief van der Does de Bye; de inventaris kwam na het einde van dit verslagjaar gereed. Mejuffrouw S. van Zanten Jut, hist. dra. te Leiden, nam de inventarisatie van het Familie-archief Caan van Neck ter hand, welke Jonkvr. H. M. R. Schorer door haar huwelijk niet had kunnen voltooien. Mejuffrouw J. A. C. M. Wittenaar zette de bewerking van het archief de Marez voort.

Omtrent de Afdeling Handschriften valt te berichten, dat Mevrouw Lechner te Oegstgeest ons Genootschap een aantal manuscript-genealogieën — grotendeels omtrent enige geslachten Kreyssig —, nagelaten door wijlen ons lid Dr. C. S. Lechner, heeft geschonken. Een zoon van wijlen ons medelid Ir. P. Binkhorst van Oudcarspel gaf ons een deel van de genealogische nalatenschap zijns vaders in bruikleen. Beide collecties bevatten tal van waardevolle gegevens. Ook een uitgebreide verzameling aantekeningen omtrent kastelen in Nederland, bijeengebracht door wijlen den Heer A. J. M. Snoeke, oud-Administrateur van het Volkscredietwezen in Nederlands-Indië, ons. door Mevrouw de weduwe Snoekevan Barrelo geschonken, verdient afzonderlijke vermelding. Voor de kleinere aanwinsten moge worden verwezen naar het Maandblad.

De handschriften-verzameling Koppeschaar werd gecatalogiseerd.

Van onze verzamelingen fiches werd die, welke voornamelijk gegevens uit archieven bevat, uitgebreid door schenkingen van de Heren A. K. P. Gunderman en C. Postma en van een der erfgenamen van wijlen ons medelid A. Merens.

Vermelding verdient nog, dat de Staten der Provinciën Overijse1 en Limburg zich tot ons Genootschap wendden om advies inzake een Provinciale Vlag. Het Genootschap verzocht en verkreeg op zijn beurt ten deze deskundige voorlichting van zijn Oud-Secretaris, Professor Dr. J. Ph. de Monté verloren te Zeist.

Met grote voldoening kan worden geconstateerd, dat in dit werkjaar de moeilijkheden, die een tijd lang een domper op de werkzaamheden van ons Genootschap drukten, geheel zijn overwonnen, zodat met vertrouwen de toekomst tegemoet wordt gezien.

Notulen van de Algemene Vergadering met Excursie, gehouden 25 Juni 1949 te Culemborg.

Aanwezig: Het erelid Jhr. Mr. F. Beelaerts van Blokland en de gewone leden: Mejuffrouw Th. J. van Alff, Mr. W. C. J. Alpherts, Mr. P. J. W. Beltjes, P. C. L. Blom, B. H. Boissevain, Mejuffrouw L. Boissevain, Mevrouw A. C. Boogaard-Bosch, Jhr. Mr. Dr. J. R. Clifford Kocq van Breugel, W. J. J. C. Bijleveld, Ir. H. L. da Costa, Mr. F. Daniëls, Ir. C. M. R. Davidson, Mr. J. 1. van Doorninck, H. 's Graeuwen, J. H. de Vree van Gelder, G. F. E. Gong+ gryp, G. F. J. R. Gonggryp. I. J. Ham, W. F. del Campo Hartman, G. C. Helbers, F. Hers, Mr. H. L. L. van Hoogenhuyze, Mr. M. P. Thomassen à Thuessink van der Hoop van Slochteren, H. J. D. van Hoorn van Meteren, F. C. Koechlin, Mejuffrouw Dra. E. H. Korvezee, H. J. van 't Lindenhout, J. Loeff, Jhr. Mr. Dr. A. J. C. Rethaan Macaré, H. C. de Man, A. van der Marel, Mejuffrouw Dr. A. J. Maris, Mr. Dr. J. C. Maris van Sandelingenambacht, J. V. van Marken, Mr. W. C. Mees, P. W. Modderman, G. Haitsma Mulier, Mejufrouw H. Mijnssen, J. W. Niemeijer, Mejuffrouw Mr. E. C. M. Prins, Jhr. J. J. van Raab van Canstein, Mr. Dr. L. H. N. Bosch ridder van Rosenthal, W. A. van Rijn, C. J. Rijsterborgh, Mr. E. R. van Eibergen Santhagens van Lunenburg, Mr. A. P. van Schilfgaarde, M. J. L. baron Taets van Amerongen van Renswoude, Mr. J. J. L. Temminck, H. F. Heerkens Thijssen, Jhr. H. Trip, Jhr. Mr. C. C. van Valkenburg, Mr. W. W. van Valkenburg, Dr. A. J. van de Ven, W. Th. C. Zimmerman.

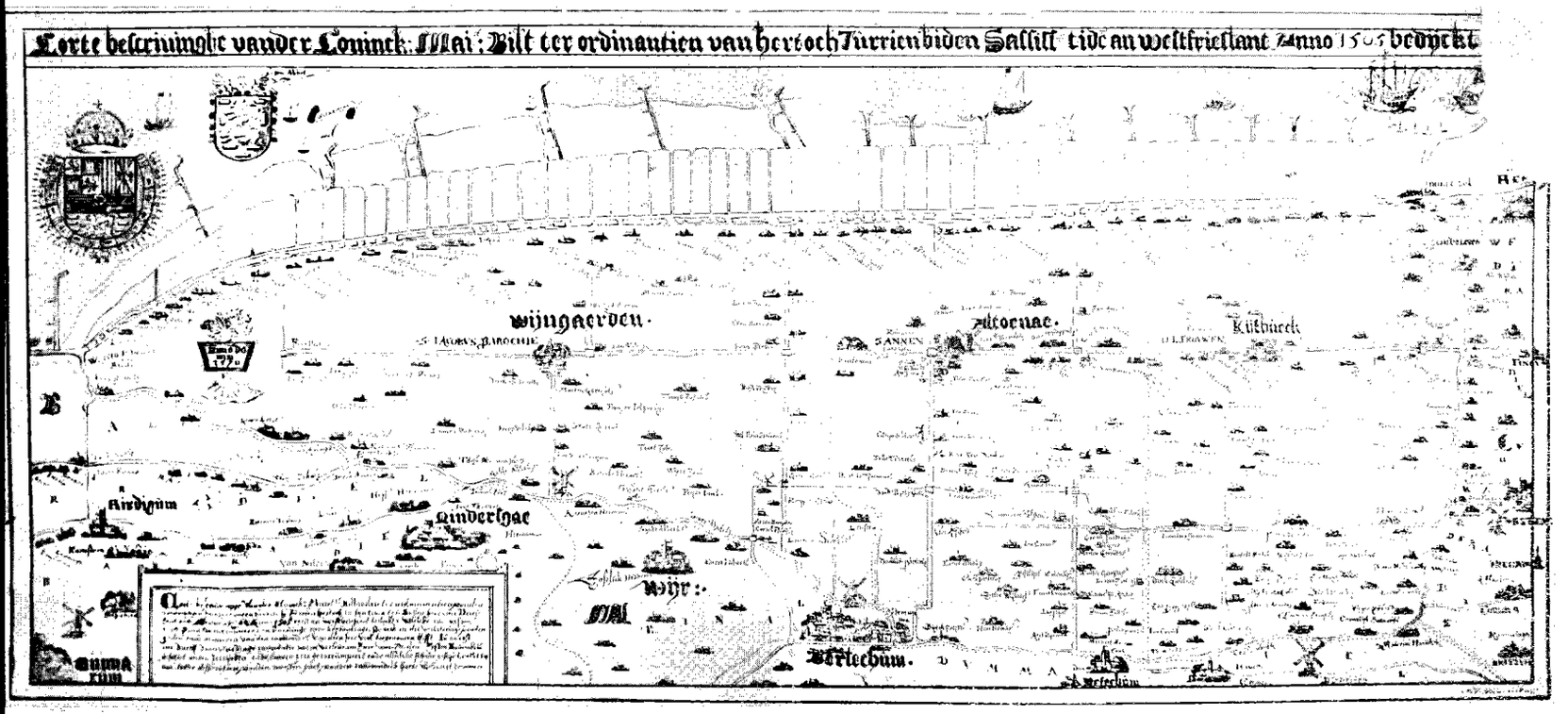

I. Kaart van het Bildt, in 1571 geteekend door Jan Jansz. (Kester).
(Inv. Kaarten Hingman No. 3045, Alg. Rijksarchief 's-Gravenhage.)

II. Zegel en handteekening van *Johan Bonteman*, onder oorkonde d.d. 18 Mei 1583 van de Volmachten van het Bildt (Rijksarchief Friesland, Gabbema-arch., Inv. B, Bijlage).

III. Fragment van de grafzerk van *Dirck Willems* († 1626) en zijn echtgenoote *Dirckie Ielledr.* († 1616) in de kerk van St. Anna-Parochie (onder den vloer).

1. Nadat de autobus met deelnemers aan deze vergadering van Utrecht uit te Culemborg is aangekomen, opent de Voorzitter deze Algemene Vergadering in de raadzaal van het Gemeentehuis te Culemborg.

2. De notulen van de Algemene Vergadering van 20 November 1948 worden onveranderd goedgekeurd,

3. De Secretaris brengt het jaarverslag uit, dat wordt goedgekeurd, nadat den heer da Costa het verschil duidelijk is gemaakt tussen archieven, die wij in bruikleen ontvangen (welke door de leden kunnen worden ingezien), en archieven, die wij in bewaargeving krijgen (die niet door de leden kunnen worden ingezien).

4. De heer G. F. E. Gonggryp brengt verslag uit van de Commissie tot nazien van de rekening van den Penningmeester. Alles is keurig in orde bevonden. De heer Gonggryp grijpt deze gelegenheid aan, om er de aandacht op te vestigen, dat de heer Trip thans vijf en twintig jaar het penningmeesterschap waarneemt. Hij dankt den heer Trip hartelijk voor de wijze, waarop hij steeds de penningen heeft beheerd.

De Voorzitter sluit zich hier gaarne bij aan en brengt den heer Trip de dank van het Genootschap over voor de wijze, waarop hij gedurende een kwart eeuw de financiën heeft verzorgd.

5. Bij acclamatie worden opnieuw tot Bestuursleden benoemd: Mr. A. P. van Schilfgaarde en Jhr. Mr. C. C. van Valkenburg,

6. Bij de rondvraag laat de heer Maris een opwekking horen, dat schrijvers in „De Nederlandsche Leeuw" weer overdrukken ontvangen.

De Voorzitter en de Redacteur merken op, dat dit alleen uit zuinigheidsoverwegingen wordt nagelaten, doch de heer Maris blijft bij zijn verzoek en betoogt, dat ons Maandblad niet af moet wijken van het algemene gebruik overdrukken ter beschikking van de schrijvers te stellen.

De heer Helbers merkt op, dat vele genealogische onderzoekingen, als zij niet gepubliceerd zijn, zoekraken. Hij wekt daarom op, dat genealogieën van onze leden op aparte bladen worden gepubliceerd, die dan later tot een boekwerk verenigd kunnen worden, Op die manier ontstaat een verzameling stamreeksen.

De heer Modderman ondersteunt dit verzoek warm, doch de heer Heerkens Thijssen wijst erop, dat deze stamreeksen dan verschijnen onder de auspiciën van ons Genootschap. Zij moeten dus juist zijn en daarom gecontroleerd worden, doch wie kan dit doen?

Hierop merkt de heer van der Mar el op, dat de stamreeksen, die met name moeten worden ondertekend, voor verantwoording van de schrijvers gepubliceerd kunnen worden,

De heer Clifford Kocq van Breugel wil deze kwestie ter nadere bestudering in handen stellen van het Bestuur, waartoe wordt besloten.

De heer Bijlevelds vraagt of de oproep voor de bijeenkomst in de Witte Brug niet vroeger had kunnen verschijnen.

De Voorzitter antwoordt, dat het gebruik is bijtijds mededeling te doen van deze bijeenkomsten, wat echter thans door toevallige omstandigheden onmogelijk was.

De heer Thomassen à Thuessink van der Hoop van Slochteren informeert naar onze verhouding ten opzichte van het Centraal Bureau.

De Voorzitter antwoordt, dat deze zeer vriendschappelijk is. Bestuursleden van ons Genootschap hebben ook zitting in het Bestuur van het Centraal Bureau.

7. De Voorzitter sluit hierop de Vergadering en geeft het woord aan Mr. P. J. W. Beltjes, die een uitstekende causerie houdt over Culemborg en in het bijzonder over het Raadhuis.

De Voorzitter dankt de heer Beltjes hartelijk voor deze interessante voordracht,

Daarop wordt het zeer fraai gerestaureerde gebouw door de leden bezichtigd, waarop het Gemeentebestuur bij monde van den loco-burgemeester, den heer A. Schouten, het Genootschap welkom heet en een morgendrank aanbiedt.

De Voorzitter dankt voor deze woorden en voor het ter beschikking stellen van de Raadzaal voor onze vergadering.

Nadat in de raadskelder gemeenschappelijk de koffiemaaltijd is genuttigd wordt het Stadhoudershuis bezichtigd, met een merkwaardige wandschildering, en de St. Barbarakerk, waar zich graven van de heren van Culemborg bevinden en waar bijzonder fraai Avondmaalszilver ten toon is gesteld.

Tenslotte worden in het gedeeltelijk tot Museum ingerichte Oude Weeshuis verschillende bezienswaardigheden bekeken, o.a. het oudste charter van de stad Culemborg. Ook hierbij geeft de heer Beltjes interessante toelichtingen. Het Bestuur van het Weeshuis biedt hier het Genootschap een thee aan.

Per autobus rijdt het gezelschap vervolgens naar Buren, dat wordt bezichtigd, en over den Lingedijk door Mariënweerd naar Utrecht, waar vele deelnemers zich nog verenigen aan een diner in „Esplanade".

De oorsprong van het Bildtsche Wassenaar-wapen,

door D. D. OSINGA.

Wanneer in Friesche landbouwkringen gesproken wordt van „De Wassenaars", dan weet een ieder, dat daarmede bedoeld worden, de eigenerfde boeren van dien naam, voornamelijk wonende op het Bildt en te Jelsum. Niet van algemeene bekendheid echter is het feit, dat deze Wassenaars een familiewapen voeren, dat geheel overeenkomt met dat van het oud-adellijk geslacht *van Wassenaer* uit „Holland", alleen met dit verschil, dat het schild van het Bildtsche Wassenaarwapen door een balk, als teeken van bastaardij, „gebroken" wordt.

De vraag rijst nu: op welke gronden heeft het bewuste boerengeslacht in Friesland dat wapen geadopteerd en al sinds meer dan vier eeuwen gevoérd.

Tot een juist begrip van een en ander achten wij een summier overzicht van de oude Bildtgeschiedenis, zoo al niet noodzakelijk, dan toch wenschelijk.

In het laatst der 15de eeuw, bestond het Bildt uit kwelderland, zijnde de laatste, nog onbedijkte, aanslibbing van de Middelzee, die in vroegere tijden tot in het hart van Friesland was doorgedrongen.

In het jaar 1498, bij oorkonde van den 17den Maart, deed *Philips,* Aartshertog van Oostenrijk, afstand van al zijn rechten op Friesland ten behoeve van *Albrecht,* Hertog van Saksen, voor de somma van 250648 goudguldens en 4 stuivers; hij zegde den Hertog tevens alle hulp en bijstand toe „teneinde de Landen van Vriesland, die hij Hertog nu

heeft, te behouden, en die hij nog niet heeft, tot gehoorzaamheid te brengen" [1].

Den 30sten April 1498 sluit Hertog *Albrecht* een overeenkomst met de Geestelijkheid, de Adel en de Steden van Westergo, waarbij hem de regeering wordt opgedragen [2].

Het was overigens geen gemakkelijke taak de recalcitrante Friezen tot gehoorzaamheid te dwingen; den 16den Juli van hetzelfde jaar, deed keizer *Maximiliaan* den landen van Friesland een missive toekomen, waarbij hij niet alleen kennis geeft, dat hij Hertog *Albrecht* heeft aangesteld tot „Gubernator en Potestaat" van Friesland, maar tevens beveelt „om des Hertogs afgezondenen gehoorzaam te zijn" [3].

Nadat des „Gubernators" gezag door krachtige maatregelen eenigszins bevestigd was, kon meer aandacht worden besteed aan de economische mogelijkheden, welke de Friesche landen zouden kunnen opleveren. De aangeslibde, vruchtbare kleigronden van het Bildt vormden daarbij een object, dat wijde perspectieven bood en waaraan de Hertog dan ook terdege zijn aandacht schonk. Wij lezen in het zgn. Landboek van Martena [4]: „Eodem Anno (d.i. 1499), den tweden dach van Augusto es Hertogh Aelbrecht van Sassen met zyn Heeren ende met summyghe Heerschaepen gereden wuyt Leuwaerden nae t Bill, om dat te besichtyghen ende te incorporeren, ende tot zynen profyte te ordonneren, ende de d e t meet en 't zelue landt, in corts angheslaeghen ende ghemeen onder die naeste bysitters, behaluen dat summyghe particulier Persoenen ende van Kercken eyghen Pondemaeten daerop hadden.. ...." Hiermede werd dus eenige orde op zaken gesteld ten aanzien van den eigendom der Bildtsche gronden. Het volgende jaar, t.w. den 12den September 1500, sterft Hertog *Albrecht* te Embden, terwijl hij op de terugreis is naar Saksen [5]. Zijn zoon *Georg*, die zijn vader in zijn rechten op Friesland opvolgde, betrad eerst bijna vier jaren later den Frieschen bodem [6].

Ten einde van het Bildt *een* bewoonbaar gebied en daardoor een winstgevend object te maken, besloot Hertog Georg de landen te laten bedijken. Hij maakte daartoe een contract met een viertal Heeren uit Holland. „Anno vyftynhundert quarto in Junio ofte Julio heeft Hartoeghe Georgen 't Bill 1 a e t e n m e e t e n ende hier zyn ghecoemen veer wt Hollandt van buyten, die dat Bill van den Harttoeghe hebben gehuyrt thyn jaeren lanck, ende zolden szyaers gheuen voer die morghen een croen ende daerenbouen zolden die veer dat Bill bedycken laeten, zylen ende sluysen in de dycken legghen op huer eyghen cost ende loon, mit ontfanghende eens vyff dueszent ghulden ende voeren zeer quaelycken, want zie eensdeels heel arm daerouer worden" [7].

Opnieuw wordt het Bildt dus opgemeten, maar evenmin als bij de vorige meting in 1499,. wordt ons iets van het resultaat bekend.

In de overeenkomst met de vier Hollandsche Heeren, schijnt naderhand op sommige punten eenige wijziging gebracht te zijn: althans in de oudste Bildtrekening, omvattende de jaren 1515 tot 1520, werd een copie van het definitieve

1) Groot Placaat- en Charterboek van Vriesland (voortaan aangehaald als Charterboek) 1, pag. 778 en 781.
2) Idem, pag. 782.
3) Idem, pag. 785 en 786.
4) Idem 2, pag. 8.
5) Idem, pag. 13.
6) Idem, pag. 30.
7) Idem, pag. 35.

contract d.d. 22 Februari 1505 opgenomen, waarbij o.m. werd vastgelegd [8]:

dat „*Thomas Boeckeler*, Her *Jacob* Ridder, *Floris* ende *Dierick* van *Wyngaerden* gebroederen" enz. „onse lande D i e g root e B i 1 d e genoemt" nog in datzelfde jaar zouden bedijken.

dat voornoemde Heeren „van datum dieses brieffes" het land elf jaren lang zouden mogen gebruiken „ofte Eerder anderen luyden sulcke elff jaer lanck te gebruycken verhueren ofte verpachten".

dat zij „dat ierste jaer nyet sonder die anderen naestfolgende thien jaeren" enz. „van itlicken vier morgen landes" enz. „fyff golden entrichten ende betaelen" enz.

dat menschen, die zich binnen. de bewuste tien jaren op 't Bildt metterwoon zouden willen vestigen om het land te gebruiken, de eerste vijf jaren vrij van belasting zullen zijn, terwijl van het door hen zelf gebrouwen bier geen accijns zal worden geheven.

dat aan de meergemelde vier Heeren 16000 goudguldens, Eer bestrijding van de kosten, zullen worden betaald.

dat *Thomas Bueckelaer* gedurende de eerste elf jaren grietman van het Bildt zal zijn.

Voor ons onderwerp is vooral van belang, dat de „Heeren Vier" de landen in huur en in gebruik mogen afstaan aan derden.

De bedijking heeft langer geduurd dan aanvankelijk gedacht werd, want eerst in den jare 1509 kon- de opmeting en de verkaveling van het nu ingepolderde Bildt plaats vinden: de grootte werd vastgesteld op ruim 5646 morgen.

Den 21sten November van dat jaar verklaren „*Jacob Oom* Ridder heer van *Wyngaerden* ende van *Ruybroek*, *Florys* ende *Dirck Oom* van *Wyngaerden* gebroederen ende *Thomas Brueckelaer*", dat zij met de opmeting van „die groete Bilt" volgens het voorafgaande Meetboek accoordgaan [9].

Het feit, dat de in het „Meetboek" vermelde kavels op naam staan van 40 verschillende personen, inclusief *Thomas Bueckelaer c.s.*, schijnt erop te wijzen, dat de origineele contractanten de risico's zooveel mogelijk hebben verdeeld. Opvallend is, dat zich op de lijst slechts vijf geboren Friezen bevinden. Volgens kantteekeningen zijn sommige kavels naderhand nog eens weer op anderen overgegaan.

Uit de namen blijkt voldoende, dat waarschijnlijk geen enkele dier pachters zelf het land heeft gebruikt; de kavels waren overigens te groot om door één persoon in cultuur te. worden gebracht. Er moest dus een onderverdeeling plaats hebben, die de kavels scheidde in complexen, welke onder één zathe konden worden geëxploiteerd.

Blijkbaar heeft zich daarna een kolonisatie voltrokken van voornamelijk Hollandsche, Brabantsche en zelfs Zeeuwsche boeren [10]. Misschien waren er onder hen enkelen, die reeds bij het aanlegge? van den dijk de behulpzame hand hadden verleend.

Middelerwijl hadden zich natuurlijk ook ambachtslieden, neringdoenden e.a. op de thans voor bewoning geschikte landen gevestigd. Nederzettingen ontstonden, vooral op drie plaatsen aan den waarschijnlijk na de verkaveling aangelegden Middelweg, waaruit zich drie dorpen ontwikkelden. Deze werden door de bewoners benoemd met ongetwijfeld aan sommige plaatsen van hun herkomst ontleende namen

8) Rentmeesters Rekeningen van Friesland 1515-1575 (R.A. i. Frld.). M.S. Inv. No. Ia, reg. no. 1.
9) R.R. Inv. No. la, peg. no. 2.
10) R.R. Inv. No. 5b, fol. XIIIL

t.w. Wyngaerden, Altoena en Kyfhoek (bekende namen in het gebied van Maas en Merwede). Dat deze orinineele namen zich nog lang in de 16e eeuw' wisten te handhaven, moge blijken uit de hier gereproduceerde kaart van het Bildt, welke in 1571 op last van den Rentmeester door *Jan Jansz (Koster),* schoolmeester te St. Anna-Parochie naar de situatie in November 1570, na de dijkdoorbraak, gemaakt werd (zie plaat, afb. 1) [11]).

Van den ,,pastor in Wyngaerden" wordt nog in een akte van 1592, als bedoeld wordt de predikant te St. Jacobi-Parochie, gesproken [12]).

Al spoedig na de inpoldering moeten de drie dorpen zijn ontstaan: vast staat althans, dat reeds in 1511 sprake is van kerkgebouwen. Verondersteld mag dus worden, dat met het patroonschap van resp. St. *Jacobus, St. Anna* en *Onze Lieve Vrouwe* tevens de namen St. *Jacobi-parochie,* St. *Anna-parochie en Onze Lieve Vrouwen-parochie* officiëel waren vastgelegd. Wij ontmoetten deze authentieke namen voor het eerst in 1527 [13]).

Intusschen had in 1515 de Hertog van Saksen zijn rechten op Friesland en daarmede die op de Bildtsche gronden, overgedragen aan den ,,Prince van Spangnen" (Karel V), voor de somma van ,,hondert dueszent ghuldens ééns" [14]).

Veel voordeelen had de Bildtsche onderneming niet afgeworpen tot dusver, noch voor den Vorst, noch voor de bedijkers-contractanten, noch voor de pachters-boeren. Tevens zij nog gememoreerd, dat het Bildt in de eerste jaren daarna veel van de strooptochten der Gelderschen te lijden had.

Alzoo was de situatie niet bijster rooskleurig, toen onder de eerste Bildtkolonisten ook vier gebroeders als pachters van een gelijk aantal boerderijen optraden. Authentiek kan hun aanwezigheid op het Bildt als zoodanig worden vastgelegd: reeds in de Qogstrekening van 1527 worden zij vermeld; die van 1531 wijst aan:

1. dat ***Steven Wille&.*** pachter is van ruim 47 morgen in Heer Jacob van Wyngaerdens cavel onder St. Jacobi-Parochie,.
2. dat ***Bartout Willemsz.*** pachter is van ruim 57 morgen aldaar in Gerrit van Schotens cavel.
3. dat *Claes Willemsz.* pachter is van ruim 18 morgen en ruim 10 morgen ,,blicken" aldaar en van ruim 8 morgen in Gerryt Verlaens cavel onder St. Anna-Parochie.
4. dat ***Cornelis Willemsz.*** pachter is van ruim 38 morgen in Gerryt Verlaens cavel onder St. Anna-Parochie.

En nu is in dit verband merkwaardig de copie van een akte uit het jaar 1566, welke door wijlen Notaris Tadema te St. Jacobi-Parochie ondekt werd in de nagelaten papieren van zekere ***Aagje Wassenaar.*** weduwe ***Jan ven der Ley,*** overleden te St. Anna-Parochie den 31 Mei 1907.

Deze copie, welke thans bewaard wordt in de Prwinciale Bibliotheek van Friesland te Leeuwarden [15]), is van den volgenden inhoud:

,,Ik ***Cornelis Willems*** Schout in den Ambagt van Sassene doe kond een iegelycken, dat voor my en voor ***Jan Jans*** ende ***Kors Cornelis*** Buurlieden in den selfden Ambagte in keuren propere personen gekomen en gecompareerd syn ***Cornelis Gerbrands,*** oud omtrent 86 jaaren, ende ***Dierck Andries,*** oud omtrent 68 jaaren, beide woonende meede in den voorz. Ambagte van Sassenen, en attesteerden en getuigden en verklaarden voor de Geregte waarheid ten versoeke van *Claas Bartouts* en ***Pytter Cornelis Bonteman*** en ***Willem Steevens*** wonende in Friesland met hunne consorten, hoedat sy comparanten eertyds seer wel gekend hebben wylen ***Sfeeven Huigens,*** in syn leeven woonende in den Ambagte van Sassenen voorschreeven en ***Huig Jacobs,*** woonende in syn leeven tot Lisse, en dat sy wel weeten, dat deselve *Steeven Huigens* en ***Huig Jacobs*** te samen vrienden en maagen waaren, als weesende beide van eenen geslagte of stammen gebooren en gesprooten, Verklarende voorts waaragtig en hun lieden wel kennelijk te weesen, dat de voornoemde *Steeven Huigens* geprocreëert ende gewonnen heeft een zoon genaamt ***Willem Steevens,*** dewelke ***Willem Sfeevens*** voorts gegenereert en achtergelaaten heeft vier zoonen als *Barthout Willems, Claas Bartouts* vader; ***Steeven Willems,*** de vader van ***Willem Steevens: Cornelis Willems,*** de voornoemde ***Pieter Cornelis Bontemans*** vader, en *Claas Willems,* vader van ***Steeven Claasen.*** En getuigen meede, dat ***Huig Jacobs*** boovengenoemd heeft een zoon gegenereerd genaamd ***Floris Huigens*** en dat deselfde ***Floris*** voorschr. heeft een zoon gegenereerd genaamd ***Floris Huigens*** en dat deselfde ***Floris*** voorschr. heeft een zoon gegenereerd genaamd ***Joris Floris*** nog in leeven tyde (sic!) weesende, hebbende ook gewonnen zeekere kinderen zoonen en dogteren: ten Laatsten verkaarden sy Comparanten dat de voornoemde ***Sfeeven Huigens*** en ***Huig Jacobs*** in haar leeven, mitsgaders na haar overlydden, haare kinderen en descendenten van hunlieden gesprooten tot deesen dag toe altyd rustelyk en vreedelyk, sonder iemands weederseggen, gevoert, gesteld en gebruikt hebben en nog doen, het waapen van ***Wassenaar,*** te weeten: 3 halve witte manen en een rood veld met een witte streep in het midden doorgaande daar hetselve waapen meede gebrooken wierd, in sulker voegen, als syluiden gedescendeert en gesproten waaren van een jonge zoon van ***Wassenaar*** hebbende hetselve waapen een Helmet boven verciert met uitsteekend veederen. Want Goddelk en verdienstelyk ist in alle Regtvaardige zaaken den waarheid getuigenis te geeven, so heb ik ***Cornelis Willems*** Schout voorschreeven de ter ooirconde deese Brief met mynen sigellae uithangende beseegeld. ter praesentie van de voornoemde Buuren als getuigen hiertoe versogt en gebeeden Aldus gedaan op den 8 Juny 1566."

Er onder staat:

,,gecopieerd door mij ***Dirk Sfeevens van Wassenaar*** voor mijn Neef ***Hendrik Walings van Wassenaar*** Den 16 7ber 1687."

,,verders gecopieerd door mij ***Feico Hiddes van der Ploeg*** voor mijn Moeder *Griettje Beerts Wassenaar* 21 Sept. 1757."

,,voor mijn oom ***Feico Beerts Wassenaar*** 16 7ber 1764."

,,Verders voor mij C. ***Wassenaar*** J.U.Dr. 7 October 1775."

Al dadelijk valt op, dat èn spelling èn stijl niet den indruk wekken, dat men te doen heeft met een akte uit omstreeks het midden der 16de eeuw. Het moge dan ook geen verwondering baren, dat aanvankelijk ernstig aan de echtheid werd getwijfeld. De vraag rees: is de zgn. copie misschien ook uit ijdelheidsmotieven aan het brein van (den aan het slot vermelden) ***Cornelis Bartoutsz. Wassenaar*** J.U.D. en Advocaat voor den Hove van Friesland, ontsproten, teneinde hiermede zijn vermeende afkomst uit het oud-adellijk geslacht ***van Wassenaer*** te kunnen bewijzen?

Wij meenen echter, dat de inhoud door het herhaalde copiëeren van daartoe onbevoegden, in zeer verminkten staat tot ons kan zijn gekomen en dat het niet alleen mogelijk, doch

---

11) Origin. Algem. R.A.; Copie Prov. Bibl. v. Fr.
12) Recht. Arch. 't Bildt A. 1. — 8 Mei 1592.
13) R.R. Inv. No. 5b.
14) Charterboek 2, pag. 87.
15) Prov. Bibl. Geslachtsregisters v.h. Bildt nr. 5939 Hs.

zelfs zeer waarschijnlijk is, dat de gesignaleerde akte d.d. 8 Juni 1566 inderdaad destijds werd opgemaakt. De volgende overwegingen mogen deze hypothese staven:

a. het bedoelde wapen werd reeds vóór 1566 gebeiteld op een grafsteen, welke de stoffelijke resten dekte van een zoon van *Cornelis Willemsz. (Bonteman).* Deze zerk lag tot voor enkele jaren op het kerkhof te St. Anna-Parochie en werd daar in 1940 door den Rijksarchivaris in Friesland en schrijver dezes geregistreerd.

b. een kleinzoon van *Cornelis Willemsz. (Bonteman)* zegelt een origineele oorkonde in 1583 met dit wapen.

c. waarom zouden afstammelingen van *Claes* en *Barfouf Willemszonen* reeds in de 17de eeuw den familienaam *Wassenaar* hebben aangenomen, als zij niet. bekend geweest waren met de afstammingsoverlevering in hun familie en het bestaan van de bewuste akte?

Het randschrift op de sub a bedoelde grafzerk luidt: „Int iaer ons Heren — M V^{c} LVII den XXV Ivnij sterf den eerbaren — *Willem Cornelis* — zoen *Bont* olt XIX iear hier begraven".

Het wapenschild is gebroken door een balk, vergezeld van 3 liggende wassende manen, 2 boven en 1 onder. Helmteeken: een mandje, waaruit 7 veeren.

Van het bestaan van bovengenoemden *Willem Cornelisz. Bont* alias *Bonteman,* wordt gerept in een Civiele Sententie van den Hove van Friesland d.d. 21 Februari 1598 [16]). Hierbij verklaart *„Jan Bonteman,* wonende aen St. Anne Parochie opt Bilt", als impetrant „warachtich te weesen, dat in leuende lyue geweest waren wijlen *Cornelis Willemsz.* ende *Maritgen Dircxdr. in* tijden echteluyden oldefader ende oldemoeder van partyen, dewelcke deser werelt overlijdende seeckere testament ofte laaste wille gemaact ende nagelaten hadden, waarby sy *Pyter* en *Willem* haar tuee soonen, *Emerentiana* ende *Gryetien* doen noch in leuene haar tuee dochters, *Dirck Thonisz.* den soone van *Anne* een ouerleden dochter, *Barbara Steeuensdr.* een dochter van *Steeuen* hun wijlen soon, elcx in seeckere partye ende andeel van hun naa te latene goederen erfgenamen geinstitueerd ende gemaact hadden" enz.

Verder wordt nog gezegd: +,waren naderhant d' voorscreuen *Willem* ende *Gryettien* ouerleden sonder descendente graaden nagelaaten te hebben, van wyens erffenisse d voorscreven *Barbara* haar contінginne portie meede hadde genooten, dewelcke *Barbara* gehylckt synde aan *Arryen Cuyck,* meede daernaa deeser werelt ouerleden wass sonder descendente graad nagelaaten te hebben, sulcx dat alle goederen ende partyen van haar bestevader, bestemoeder, oom ende moye affgecoomen op wijlen *Pyter Cornelisz* syn Impetrants vader, haar oom, alleen doen de naaste, graad van de voorschreuen testateurs geweest synde vuyt cracht van de voorscreuen dispositie weeder gedeuolueert ende vervallen waaren" enz. enz.

Uit het bovenstaande mag worden geconcludeerd:

1. dat *Cornelis Willemsz. (Bonteman)* de vader was van *Willem, Steeven* en *Pytter, Emerentiana, Gryettien* en *Anna.*

   De eerste zoon sterft ongehuwd 25 Juni 1557; de tweede laat één kind, een dochter, na, die huwde, doch zonder kinderen na te laten is overleden.

   De derde zoon, de vader van *Jan Bonteman,* zet het geslacht, ook in mannelijke linie, voort: in de 18de eeuw komen er althans nog Bontemans op het Bildt voor.

2. dat *Cornelis Willemsz. Bonteman* vóór 25 Juni 1557 overleden moet zijn: immers zijn zoon *Willem* was nog in leven na zijns vaders dood.

Het overlijdensjaar van *Cornelis Willemsz.* kan nog iets dichter worden benaderd. Het randschrift van een grafsteen in de kerk van St. Anna-Parochie (onder den vloer, tijdelijk blootgelegd in 1940 a.v.) luidt:

„A° X V^{c} L den XXV Ivlij — sterf *Barbar Cornelis Willemdochter* — *Griet* syn dochter — sterf A° X V^{c} LVI den XXIIII Aprilis olt 16 iaer" [17]).

Van *Barbar Cornelisdr.* wordt in bovengenoemde 's Hofs sententie niet gesproken; zij moet dus vóór haar vader overleden zijn. *Griet* daarentegen wordt wel vermeld, zoodat het overlijdensjaar van *Cornelis Willemsz. Bonteman* tusschen 1550 en 1556 moet liggen.

Hij is de eenige der vier broeders geweest, die aan zijn geslacht den familienaam *Bont* alias *Bonte* of *Bonteman* heeft geschonken.

Het bewijs. dat *Cornelis Willemsz.* den bedoelden familienaam gevoerd moet hebben, levert een post in de Rentmeestersrekening no. 18 (boekjaar 1 October 1561 tot 1 October 1562), fo. 23, waarbij vermeld wordt, dat de erfgenamen van *„Cornelis Willemsz. Bonteman"* consent hebben op de koop van 13 pondematen land op „Bettgumer Nylandt".

De rekening van het volgende jaar bevat een post, waarbij verkondigd wordt, dat *„Pieter Cornelisz. Bonte"* consent heeft op de koop van 12 pondematen land.

Nog ten huidigen dage kent men op het Bildt, ten Westen van St. Anna-Parochie, de zathe, waarop de *Bontemans* hebben gewoond, in de volksmond genoemd „De Bontemantel".

De vrouw van *Pytfer Cornelisz. Bonteman* heette *Luduwy Cuuck;* zii was een dochter van *Jan Gerrytsz. Cuyck,* in 1527 reeds als'pachter onder St. Anna-Parochie vermeld, en van *Connegondt Corstiaensdr.* Haar zuster *Barbara Jansdr. Cuyck* was in tweede huwelijk getrouwd met *Jacob Tjallingsz. Sixma.* (Vgl. Stamboek van den Frieschen Adel, dl. I, pag. 360).

ad b. Als tweede argument voor onze opinie omtrent de authenticiteit van de bewuste akte van 1566, noemden wij een door *Jan* alias *Johan Bonteman* gezegelde oorkonde d.d. 18 Mei 1583, waarbij de Volmachten van het Bildt de Gedeputeerden van Oostergo, Westergo en de Zevenwolden machtigen om voor de Bildtsche belangen op te treden „aengaende 't geschil by die Steden van Vrieslandt noepende die vermeerderinge der stemmen ende des lantschapsregieringe" [18]).

Het stuk eindigt met de woorden: „In kennisse ende bevestinge van desen hebben wij ondergescreuen volmachten desen voer ons ende ter beede van onse mede volmachten met onse handen bevesticht ende oick mede gebeeden den Erentfesten *Johan Bonfeman,* onsen substituyt grietman omme desen met zijn signet ende hanteycken voer ons te bevestigen Opten XVIII May 1583". Op den afdruk van het (hier als afb. II gereproduceerde) zegel is duidelijk het omschreven Wassenaar-wapen, volledig met helmteeken, te zien. Ons lijkt de vraag gewettigd, of de substituut-grietman

---

[16]) Arch. Hof v. Fr. W.W. 3, no. 18.

[17]) Het op de zerk gebeitelde vrouwenwapen, zijnde een zespuntige ster, dus niet het Wassenaarwapen, wordt door een leeuwenkop vastgehouden.

[18]) Gabbema-Arch. (R.A.i.Frld.), Inv. B Bijlage.

van het Bildt een oorkonde zou zegelen met een wapen, tot het gebruik waarvan hij niet bevoegd was.

ad c. En hiermede komen wij tot ons derde argument, n.l. het aannemen van den familienaam *Wassenaar* door enkele afstammelingen van de gebroeders Bartout en Claes Willemszonen. In het Burgerboek van Franeker, staat de volgende inschrijving opgeteekend:

„*Abbe Willems* mr. Backer aen Ste Jacobi Parochie op der Bild geboortigh is alhyer tot Burger geadmitteert naedat hy den Eed van getrouwigheyt gepraesteert hadde. Actum den XXVIen Juny 1661".

Deze *Abbe Willemsz.* heeft in 1671 waarschijnlijk nog geen familienaam, althans bij den koop van een huis te Franeker in gemeld jaar, wordt hij eenvoudig met vóórnaam en patronymicum aangeduid [20]). Naderhand echter, toen hij in de magistratuur van Franeker als vroedsman, zijn intrede had gedaan, droeg hij den familienaam *Wassenaar* en teekende er officiëele akten mee [21]).

Abbe Willemsz. Wassenaar nu was vermoedelijk een zoon van *Willem Bartoutsz.*, met wien hij in één akte d.d. 15 Febr. 1669 (Recht. Arch. 't Bildt K. 1) ten aanzien van een gemeenschappelijk belang genoemd wordt. Dat de laatstgenoemde een afstammeling was van *Bartout Willemsz.*, één der stambroeders, is aan geen twijfel onderhevig.

Na 1681 teekent hij steeds met den familienaam [22]). Eerst gehuwd met *Antie Gerroltsma*, hertrouwt hij in 1684 te Dongjum; de huwelijksakte luidt:

„Den 20 Julij 1684 sijn *Abbe Willems Wassenaer* mr. Backer ende Vroetsman der stede Franeker en *Maertien Auckes Wyngaerden* tot Dongjum woonachtich in den houwelycken staet bevesticht" [23]).

Een afstammeling in rechte linie van den stambroeder *Claes Willemsz*„ nl. *Claes Aertsz.*, ontmoetten wij voor 't eerst met den familienaam *Wassenaar* in 1683: „Op huiden den 19e April 1683 compareerden voor ons *Claas Aarts Wassenaer* Assessuer des Gerechts op der Bildt als commissaris" enz. Hij onderteekent de akte met „*Claes Aertsz*" [24]). Waarschijnlijk hangt het aannemen van den familienaam *Wassenaar* in dit geval samen met het aanvaarden van de functie als assessor van het Bildt; de in den aanvang dezes bedoelde eigenerfde boeren en grondeigenaars zijn rechtstreeksche afstammelingen van hem.

Zijn vader was *Aert Claesz.*, wiens grafsteen eveneens in 1940 door ons op 't kerkhof van St. Anna-Parochie werd gevonden. Het randschrift was nog ten deele leesbaar: :

„A° 1635 den 5 Ianvary stvrf d — eersamen *Aerdt Claesz* ..... int 56 iaer alhier begraven — ..... — ..... De alliantiewapens zijn helaas niet meer te onderkennen, maar het helmteeken laat het (thans schuinsrechts geplaatste) mandje zien, waaruit 5 veeren steken. Ongetwijfeld heeft het mannenwapen oorspronkelijk de 3 wassende manen met de balk getoond.

De kinderen van *Aert Claesz.* waren medeërfgenamen van hun oom van vaderszijde *Dirck Claes Stevensz.*, die onder St. Anna-Parochie wonende den 28sten Juni 1649 testeerde [25]). Blijkens een acte d.d. 6 October 1606, werd de vader

[19]) Vgl. Mr. A. J. Andreae, Nalezing op de Nieuwe Naamlijst van Grietmannen enz., pag. 100.
[20]) Recht. Arch. Franeker K.K. 5. — 5 Mei 1671.
[21]) Id. 't Bildt N. 9. fo. 66vs. — 18 Maart 1681.
[22]) Id. pag. 100. — 31 Juli 1688 en Id. H. 12, fo. 122 — 30 Mei 1682.
[23]) Oude Burg. St. Franekeradeel no. 6.
[24]) Recht. Arch. 't Bildt, H. 12, fo. 235.
[25]) Arch. Hof v. Fr. EEE 2, fo. 30vs.

van *Aert* en *Dirck* genoemd Claes Stevensz, d' Olde ter onderscheiding van een jongere broer, die eveneens *Claes* heette en het epitheton *de Jonge* droeg. Een excerpt uit de akte moge hieronder volgen:

„T' gerechte van der Bilt gehoort 't versoeck van *Marichie Claesdr.* als moeder ende voorstanderse van *Claes Claesz.* haer soon bij wijlen *Claes Stevens d' Olde* haer ouerleden man in echte geprocreert, Ende t' consent van *Claes Claeszn.* ende *Dirck Claes Stevenszn.* heeft d'selve *Claes* ende *Dirck* geordonneert ende geauctoriseert" etc. „curatoren ouer d' voorsseyde requirants soon" enz. [26]).

Via zijn vader *Steven Claesz.*, die in 1554 en nog in 1574 onder St. Jacobi-Parochie wonende in de Oogstrekeningen van het Bildt wordt vermeld, is *Claes Stevensz. d' Olde* een kleinzoon van den stambroeder *Claes Willemsz.*

Wij zijn ervan overtuigd, dat de genealogie dergenen, die in Friesland het Wassenaar-wapen met de balk voeren, steeds opwaarts zal eindigen bij één der leden van het „Stamkwartet", n'importe welken familienaam zij naderhand mogen hebben aangenomen.

In dit verband wijzen wij in de eerste plaats op een hier in fragment gereproduceerde grafsteen in de kerk van St. Anna-Parochie (onder den vloer). Op de randen staat te lezen o.a.:

„A° 1616 dē 18 Avgvsti sterf (de) — eerbare *Dirckie Ielledr* dhvisfrov vā *Dirck Willems* ovt 54 iarë — A° 1626 dē 27 Marty sterf — dē eersamen *Dirck Willems* ovt ontrent 66 iaer hier begrā." Van de alliantiewapens, onder het mandje met 5 veeren als helmteeken, is het mannenwapen dat der bastaard-Wassenaars (zie plaat, afb. 111).

Dirck Wilemsz., die in 1601 genoemd wordt als assessor van het Bildt, was hoogstwaarschijnlijk een zoon van *Willem Stevensz.*, pachter van een Bildtplaats onder St. Jacobi-Parochie in 1554 en 1562, en dus een kleinzoon van den Stambroeder *Steven Willemsz.*

Vervolgens vestigen wij de aandacht op het wapen van zekeren *Petrus Altena,* notaris, procureur, ontvanger enz. te Franeker, hetwelk de emblemen van het bastaard-Wassenaarwapen zonder helmteeken vertoont. Een lakafdruk werd gevonden op een akte d.d. 3 Juli 1704 [27]).

Zijn inschrijving als burger van Franeker geschiedde den llden Juli 1673 als „*Pieter Ariens Altena* geboortigh van Harlingen". In 1689 wordt een broer *Gysbert Altena* mede aldaar ingeschreven. Beiden blijken zonen te zijn van *Arien Gysbertsz.* en *Tryntie Doededr.*, echtelieden-brouwers te Harlingen, doopsgezind. De zakelijke relaties met iemand uit St. Anna-Parochie wettigen het vermoeden, dat *Arien Gysbertsz.* van deze plaats afkomstig is, al wordt zijn huwelijk aldaar evenmin als te Harlingen geproclameerd of bevestigd.

Wanneer deze hypothese kon worden bevestigd, zou meteen verklaring gevonden zijn voor den familienaam *Altena,* welke dan aangenomen kon zijn als herinnering aan de geboorteplaats. Misschien, dat een diepgaand onderzoek in de Bildtsche archivalia, waarvoor ons helaas de tijd ontbrak, zou kunnen aantoonen, dat *Arien Gysbertsz.* een zoon was van *Gysbert Claesz.* (blijkbaar eveneens „mennonyt") en dus een kleinzoon van *Claes Stevensz. de Olde,* van wien wij boven reeds zijn afstamming van den Stambroeder *Claes Willemsz.* vermeldden. Waar inmiddels het authentieke bewijs ontbreekt, geven wij een en ander gaarne voor beter.

En hiermede zouden wij ons betoog kunnen eindigen, ware

[26]) Rechterl. Arch. Het Bildt F.I.
[27]) Rechterl. Arch. Franeker 1, 26 — R.A.

het niet, dat nog een andere oude grafsteen, destijds op 't kerkhof van St. Anna-Parochie aanwezig, onze aandacht verdient, al was hij dan ook èn door afhakking èn door overbeiteling ernstig geschonden. De bovenhoeken van deze zerk ontbraken ten- deele. In de hoekmedaillons bevonden zich kwartierwapens, t.w.:

No. 1. gekwartileerd: 1 en 4 bastaard-Wassenaar.
2 onherkenbaar.
3 zespuntige ster.

No, 2. onherkenbaar.

No. 3. gekwartileerd: 1 en 4 drie harten 2 en 1.
2 en 3 uitgerukte boom.

No. 4. Vijf ruiten, waarvan 3 naast elkander langs den bovenrand en 2 langs den onderrand van het schild.

De alliantiewapens op het midden van de zerk, waren afgehakt, maar nog te onderkennen was, dat beide gekwartileerd geweest waren: bovendien vertoonde het mannenwapen in 1 en 4 een dwarsbalk. Het helmteeken was duidelijk een mandje, waaruit 7 veeren staken.

Bij het eerste kwartierwapen, valt ons op, dat het blijkbaar een combinatie is van het Wassenaar-wapen, dat op de grafsteen van ***Willem Cornelisz. Bont(eman)*** e.m.a. voorkomt en dat zijner zusters ***Barbara*** en ***Griet,*** dat enkel een zespuntige ster te zien geeft. (vgl. noot 17!)

Het derde kwartierwapen roept onwillekeurig reminiscenties op aan het wapen van ***Willem van Oegstgeest*** [28]).

Het gekwartileerde mannenwapen op het midden van de zerk eindelijk doet denken aan dat van ***Philips van Wassenaer,*** nadat hij Burggraaf van Leiden geworden was [29]).

Zonder ons te willen vermeten, het authenthieke bewijs te hebben geleverd voor de overlevering omtrent de afstamming der Bildtsche ***Wassenaars*** — gebaseerd op de copie van een akte uit het jaar 1566 — van den een of anderen Heer ***van Wassenaer,*** meenen wij toch niet onbelangrijke aanwijzingen te hebben gegeven voor de juistheid dezer hypothese.

In ieder geval lijkt ons de kwestie interessant genoeg, om een onderzoek in de archivalia uit de omgeving van Leiden, te wettigen. Het woord is dus thans aan de heeren genealogen in „Holland".

Tenslotte past ons nog een woord van dank aan den heer H. Sannes te Giekerk, den grondigen kenner van de Bildthistorie, voor zijn aanwijzingen betreffende de voor de geschiedkundige inleiding belangrijke bronnen.

Foutieve wapens en namen in diverse bronnen,

door R. T. MUSCHART.

(vervolg van LXVI, 228.)

Hildernisse.

Volgens het Algemeen Nederlandsch Familieblad 1905, pag. 20, bevond (bevindt?) zich in den kelder van een huis in de Verwerijstraat te Middelburg een steen, waarop de naam ***Hildernisse*** met het jaar 1710 en het navolgende wapen: „een kruis en in een hartschiid een schuinkruis".

Indien dat wapen inderdaad zoo is, dan is het niet geheel juist, omdat het schuinkruis met een vogel beladen moet zijn, want aldus voerden ***Conradus Hildernis,*** in 1647 koning der schutters te Meerssen, volgens „De Maasgouw" 1908, pag. 91, ***Abraham Hildernisse,*** in 1661 deken van het Timmernansgilde te Middelburg, overleden 6 Sept. 1704, volgens let M.S. Wapenboek van dat gilde in het Gem.-Archief allaar, en eene familie ***de Hildernesse te*** Maastricht volgens nij verstrekte mededeling.

Volgens het Arm. Général voerde een familie ***van Hildernisse*** te Utrecht alleen het hartschild nl.: „in groen een gouden schuinkruis beladen met een zwarte merlet".

Ofschoon nu deze bronnen niet origineel zijn, mogen wij :och, dunkt mij, in verband met de hoeveelheid ervan veilig aannemen ,dat het wapen in het Familieblad niet geheel juist s.

Hilgers.

Volgens de kwartierstaten van van Rhede van der Kloot en Bär voerde ***Mauritia Theodora Hilgers,*** geboren te Batavia 23 Oct. 1765, overleden te Breda 20 Mei 1802 en 22 April 1781 te Batavia getrouwd met ***Rudolph Anthony*** baron ***de Salis,*** als wapen: „in goud 2 blauwe kepers".

Dit wapen deugt niet, de kepers moeten om g e k e e r d zijn, zooals blijkt uit den lakafdruk van ***Geertruida Elisabeth Hilgers, 4*** Maart 1756 de vrouw van ***Johannes Willem Swellengrebel,*** Canonik van St. Jan te Utrecht, in protocol 390 [6] van notaris Mr. Jacob Smit in het Gem.-Archief te Utrecht.

Evenzoo beschrijft het Armoriai Général een wapen ***Hilgers*** met 2 om g e k e e r d e kepers, en evenzoo voerde Mr. ***Maurits Theodorus Hilgers,*** raad extra-ordinaris van N.O.-Indië, wiens vrouw ***Theodora Rotger*** 22 Aug. 1770 te Batavia testeerde, volgens de Indische 'Navorscher 1939, pag. 23 en 24, welk echtpaar volgens „De Nederlandsche Leeuw" 1922, kolom 387, de ouders waren van de voornoemde ***Mauritia Theodora Hilgers.***

van Hillen.

Volgens de Publications de la Société hist. et archéol. dans le Duché de Limbourg 1879, pag. 128, voerde ***Johanna van Hillen,*** die 1 Aug. 1570 trouwde met ***Willem van Merwijck,*** drossaard van de baronie van Montfort, als wapen: „gedeeld, 1 2 ronde schilden (rondellen); II 2 schuingekruiste zwaarden".

Dit wapen deugt niet, in de eerste plaats is ook hier, zooals zulks meermalen geschiedt door hen, die niet op de hoogte zijn van de heraldische terminologie, het woord g e d e e l d gebruikt voor een wapen, dat doorsneden is, en in de tweede moeten de 2 voorwerpen geen rondellen (zooals zij genoemd worden) doch bloem- of wel bladerkrans en zijn.

Dit blijkt uit de zegels van ***Dederik Hillen,*** in 1502 schepen van Roermond, en van ***Johan Hillen,*** in 1593 stadhouder van Maasniel, aan charters van respectievelijk het kapittel van den H. Geest te Roermond en van het Jezuitenklooster aldaar in het Rijksarchief te Maastricht, welke zegels als wapen vertoonen: „2 schuingekruiste zwaarden met de gevesten naar boven en in een schildhoofd 2 bl a d e r k r a n s en naast elkaar".

Ook de zegels met papieren ruiten bedekt van ***Reijnier Hillen,*** in 1550 en 1553 schepen van Roermond, in de Civiele processen van het Hof van Gelderland en in de Brieven van dit Hof met het quartier Roermond, vertoonen dit wapen, doch daarop doet het schuinrechts geplaatste voorwerp meer aan eene zwaardscheede met de punt naar beneden denken.

Volgens de Archieven van de Rijksabdij Thorn door J. Habets, deel 1, pag. 264, voerde ***Godard Hillen,*** in 1366

---

[28]) Ned. Leeuw, jrg. 1922, fotopag. nevens bol. 104.
[29]) Id. Id,

te Wessem, als wapen: „2 bloemkransen vergezeld van 2 kleine schuingekruiste zwaarden in den rechter bovenhoek geplaatst".

Zeer duidelijk blijkt dus, dat de voorwerpen kransen en geen rondellen moeten zijn en bovendien blijkt, dat de naam niet v *an Hillen* doch *Hillen* zonder *„van"* moet zijn.

Wellicht zal men mij doen opmerken, dat het wapen dus niet doorsneden, doch met een schildhoofd moet zijn. Zeer juist, doch ik heb met opzet het woord „doorsneden" gebruikt in tegenstelling met het woord „gedeeld" om daarmede op de zoo dikwijls gemaakte fout te wijzen. En de begrippen „doorsneden" en „schildhoofd" verschillen maar één stap; plaatst men de afscheidingslijn van een doorsneden wapen iets hooger dan heeft men een wapen met een schildhoofd voor zich.

Hilterscheijt.

Volgens eene collectie wapenteekeningen in de Gem. Bibliotheek te Rotterdam voerde een familie *Hilterscheijt* als wapen: „in zilver een zwarte schuinbalk beladen met 5 gouden penningen".

Deze naam deugt niet en moet ***van Hefterscheijdt*** of ***van Hetterscheijt*** zijn, zooals blijkt uit de zegels zonder kleuraanduidingen van ***Jan van Hetterscheijdt,*** in 1616 en 1620 te Arnhem als géërfde in Veluwe, aan charters in het Archief van de mark Uchelen en in het familie-archief Brantsen; en uit het zegel van *Johan van Hetterscheijt,* 10 Oct. 1631 (dezelfde als voorgaande?) aan charter 1521 ² van de Gelderscbe Rekenkamer.

Het zegel van ***Johan van Hetterscheijt, 29*** Jan. 1625 te Arnhem, aan charter no. 192 van de renversalen van de Gelderscbe Rekenkamer vertoont dit wapen vermeerderd met een vijfpuntige ster links naast den schuinbalk, en evenzoo doch onduidelijk komt het voor op de grafzerk no. 130 in de St. Eusebiuskerk te Arnhem met het navolgende opschrift:

„A° ..... (niet ingevuld) sterf ***Osewalt vä Heterscheif*** A° ..... (niet ingevuld) sterf *Anna Konraedts* S(ijn) H(uis) F(rouw)".

De schuinbalk komt ook voor als linkerschuinbalk, zooals blijkt uit de lakafdrukken van ***Godefridus Hetterscheij,*** 1 Aug. 1754 in het adellijk klooster Nieuweclooster (Grafenthal) als leenman van den Koning van Pruisen, en van ***Jacobus Johannes Hetterschij,*** in 1765 notaris te 's-Gravenhage.

J. J. Hetterschij, in 1793 te Zevenbergen, vrij zeker ***Johannes Jacobus H.,*** schepen, secretaris en stadhouder aldaar, en getrouwd met ***Gualtera Anna Boon*** voerde een ander wapen.

Hilverbeeck.

Volgens M.S. Wapenboek van' van Rijckhuijsen, deel 1, folio 63 verso, in het Gem.0Archief te Leiden voerde *Jan Jansz. Hilverbeeck,* in 1623 te Leiden, als wapen: „doorsneden, A. gedeeld, 1 in blauw een schuinlinks geplaatste zilveren visch, II in goud een zwarte koe; B. gedwarsbalkt van 4 stukken blauw en groen, waarvan de bovenste groene balk beladen met een blauwen schuinbalk- of wel een blauwen linkerschuinbalk".

Dezelfde van Rijckhuijsen echter vermeldt in deel 1, folio 70 verso, den zelfden *Jan* in 1628 te Leiden met den naam ***Jan Jansz. van der Beeck*** en in deel 1, folio 64, met den naam ***Jan Jansz. Verbeeck,*** en aldaar in 1623 te Leiden en getrouwd met ***Johanna van der Mij Jansdochter.***

En bovendien beschrijft hij zijn wapen in 1628 als volgt: doorsneden, A. gedeeld, 1 in blauw een zilveren visch schuinlinks geplaatst, 11 in goud een zwarte koe: B. in groen een zilveren paal en een effen zilveren schildhoofd", en in 1623 met den naam Verbeeck als volgt: „een blauwe dwarsbalk op een doorsneden veld, waarvan de bovenhelft gedeeld met een schuinlinks geplaatsten visch in de blauwe rechterhelft en eene zwarte koe in de gouden linkerhelft, en de benedenhelft groen en beladen met een blauwen schuinbalk of wel een blauwen linkerschuinbalk", welk wapen hij ook toekent aan ***Abraham Verbeeck,*** omstreeks 1690 te Leiden, vermeld in zijn Wapenboek, deel 1, folio 63 verso.

Om de zaak nog een beetje ingewikkelder te maken geeft hij in deel 1, folio 58, aan *Dirck Jansz. van der Beeck,* in 1592 te Leiden, het navolgende wapen: „doorsneden, A. gedeeld, 1 in blauw een schuinlinks geplaatste zilveren visch, II in goud een zwarte koeiekopmethal s; B. in zilver een landschap van natuurlijke kleur voorstellende een beek, die in schuinrechtsche richting door den grond stroomt en langs haar bovenrand beplant is met 4 boomen.

Dat van Rijckhuijsen *Jan Janszoon* met de namen ***van der Beeck*** en ***Verbeeck*** vermeldt, is zoo erg niet, herhaaldelijk toch vindt men de voorzetsels ***„van der"*** in namen samengetrokken tot ***„ver",*** maar dat hij denzelfde ook vermeldt met den naam Hilverbeeck is toch wel een beetje vreemd en dat hij hem bovendien nog 3 verschillende wapens toekent, loopt toch wel heel erg de spuigaten uit en is wel heel erg slordig en onnauwkeurig.

Hinnesdael,

Volgens de Graf- en gedenkschriften in Limburg door J. Habets en volgens de Publications de la Société hist. et archéol. dans le Duché de Limbourg 1879, pag. 267, vertoont de grafzerk in de St. Mathiaskerk te Maastricht van *Margaretha Hinnesdael,* overleden 3 Sept. 1690, en haren 21 Oct. 1694 overleden man ***Theodoor Goding*** als wapen: „3 merletten".

Dit wapen is zeker verkeerd weergegeven of wel het is op deze grafzerk verkeerd voorgesteld. Immers wanneer men op deze wijze het wapen beschrijft, is het sousentendu, dat de vogels 2—1 zijn gerangschikt en het wapen dezer familie, die bovendien niet ***Hinnesdael*** heet, doch ***van Hinnesdal*** of wel ***de Hinnisdael*** of ***van Hinnisdael,*** voerde de 3 vogels, die ook voorkomen als gewone vogels of vogels zonder bek of kippen, of wel naast e 1 kaar, of in een schildhoofd naast elkaar of wel naast elkaar in de bovenhelft van een doorsneden veld.

Zoo vertoont het zegel van ***Jan van Hinnesdal*** (volgens zijn randschrift, doch ***van Hinnesdale*** volgens den tekst). 19 Maart 1558 schepen van St. Truijden, aan charter in het archief van het Huis Bergh als wapen: „3 vogels zonder bek naast elkaar en geheel boven in ht schild geplaatst".

De grafzerk in de O.L. Vrouwekerk te Maastricht van ***Johannes de Hinnisdael,*** schepen en thesaurier van Maastricht, overleden aldaar 1 Juli 1671 en van zijne 22 Juli 1670 aldaar overleden vrouw ***Elisabeth de Stas,*** vertoont volgens een MS. Wapenboek met afbeeldingen van grafzerken in het Rijksarchief te Maastricht als wapen: „effen en in een schildhoofd 3 vogels rustende op den benedenrand".

Evenzoo komt zijn wapen in brons voor aan één der bronzen pilasters van den omgang in het trappenhuis in het stadhuis te Maastricht, waarop hij vermeld is als ***Jan van Hinsdael,*** in 1667 oud-schepen van Maastricht van de Luiksche zijde.

Terwijl volgens de Publications voornoemd 1877, pag. 238,

het wapen van voornoemden schepen en thesaurier *Jan van Hinnisdael* (zooals hij hier genoemd is) op de grafzerk van hem en zijne vrouw *Elisabeth Sfas* (zooals zij hier genoemd is) in de St. Nicolaaskerk te Maastricht (zooals hier gezegd wordt) vertoont: „doorsneden, A: 3 kippen naast elkaar: B: effen".

Bovendien komt dit wapen met de 3 vogels naast elkaar in een schildhoofd voor als linkerhelft van een gedeeld wapen met het vergezelde schuinkruis van G o d d i n g als rechterhelft, zooals niet alleen uit het Arm. Général blijkt, doch evenzoo uit een alliantiewapen boven de poort van een hofstede in het dicht bij Maastricht gelegen Belgische dorp Cannes, waarin dit gedeelde wapen als vrouwelijk wapen, met het gevierendeelde van *Collette* als mannelijk schild, zijnde de wapens van het echtpaar *Godefridus Augustinus Godefriduszoon Colleffe,* vice-hoogschout van Maastricht, en *Maria Elisabeth Godding,* die 23 Maart 1695 te Maastricht getrouwd zijn.

Uit dit alles blijkt dus, dat het eerst vermelde wapen met de 3 merletten zonder meer niet deugt en dat tevens de daarbij vermelde naam *Goding* eveneens foutief is en *Godding* moet zijn,

(Wordf vervolgd.)

KORTE MEDEDELINGEN.

Groep Rotterdam en omstreken.

In Rotterdam heeft zich een comité gevormd uit enige leden van ons Genootschap, dat zich tot het bestuur gewend heeft om toestemming te verkrijgen tot het vormen van een plaatselijke groep van leden van het Koninkrijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde uit Rotterdam, Schiedam, Vlaardingen, Dordrecht, Gouda, Poortugaal, Puttershoek, Krimpen a/d Lek en Dubbeldam, welke toestemming bereids is verleend.

Den leden die zich voor dit plan interesseren, wordt verzocht zich in verbinding te stellen met de heren:

H. J. Barendregf, Rhoonschedijk 58, Poortugaal;
J. H. Brakke, Veelzichtstraat 2, Rotterdam W.;
Joh. P. C. van Hesf, Saftlevensfraaf 29 b, Rotterdam C2, Tel. 52325;
Drs. A. Vefh, 's-Gravenwefering 2, *Rotterdam O., Tel. 26839.*

De eerste generatie **van het geslacht Loder** in Nederland.

Bij het verrichten van nasporingen in Qverschiese archiefstukken, kwam mij, tijdens het doorwerken van een bundel acten van indemniteit, een stuk onder de ogen, dat enig licht werpt op de herkomst van bovengenoemd geslacht. Naar mijn mening is het van voldoende belang het in zijn geheel over te nemen, zodat ik het hier laat volgen.

„Ik ondergeschr. Leeraer van de Luthersche gemeente binnen Rotterdam betuyge hiernevens dat in het register der doopelingen onser kerke mede aangetekent word bevonden *Chrisfiaan Lodewijk Loder,* door mijzelven gedoopt den 4 November 1749, geboren te Overschie bij Rotterdam, waarvan de vader is *Lodewijk Christoffel Loder* geboortig van Langenburg in Franken, gestaan hebbende als Luytenant onder het geweeze hollandsche regiment van Leyningen, ende de moeder *Maria Margarefha Garnier,* geboortig van Antelle, beyde egtelieden thans nog wonende te Overschie, welke beyde bij ons hebben aangemeld als van de Evangelische Luthersche kerk zijnde en tot dusverre bij onse gemeente alhier gehouden hebben. De doopgetuygen zijn Frederik Christiaan Helm capiteyn in 't voorn. regiment en julius Conrad luytenant mede in 't voorn. regiment en beyde van de Evangelische Luthersche gemeente. Actum Rotterdam 16 November 1750.

Paulus Weslingh, Ejusd. Roterdammens pastor.

Accordeert met zijn principaal geschreven op een zegel van 12 stuivers.

Overschie den 1 Nov. 1755 bij mij Secretaris
J. Kooij".

De genealogie *Loder* in Nederland's Patriciaat 1915 geeft voor de geboorteplaats van *Maria Margarefha Garnier* de aanduiding Gap (dep. Opper Alpen). Op mij ter beschikking staande kaarten vond ik Ancelle in het departement Gap, aan een zijriviertje van de Drac, welke plaats in aanmerking kan komen voor het bovengenoemde Antelle. Eventueel zou ook Aiguilles bedoeld kunnen zijn, een plaatsje gelegen tussen Château Queyras en Abries ten Oosten van de rivier Durance, hoewel ik meer gevoel voor de eerste oplossing.

J. H. BRAKKE.

VRAGEN EN ANTWOORDEN.

van Beek-van Dam, (LXVI, 186). *Jan Offen van Beek* tr. Werkhoven 23 Febr. 1744 als J.M. van Opheusden met *Willemijnfje van Dam,* beide wonende te Werkhoven. Volgens de lidmatenlijsten der Ger. kerk te Werkhoven kwam hij aldaar op 26 Dec. 1742 met attestatie van Schoonrewoerd. Een summier onderzoek leverde noch te Opheusden, nòch te Schoonrewoerd iets naders over hem op, doch een uitgebreider onderzoek blijft aanbevelenswaard. De echtelieden *van Beek-van Dam* worden nog vermeld in de Werkhovense lidmatenlijst van 1797 en in die van 1804, doch blijkens laatstgenoemde is *Willemijnfje van Dam* in 1804 overleden (zij is te Werkhoven begr. 27 Nov. 1804).

Aangezien zulks voor een nader onderzoek wellicht van belang kan zijn, deel ik nog mede, dat ik te Werkhoven als gedoopt aangetekend vond vijf uit genoemd echtpaar geboren kinderen met namen:

a. *Alberf van Beek,* ged. 20 Dec. 1744 (in het protocol van notaris Helmert van Dam te Utrecht vond ik in dato 12 Jan. 1791 een acte van huwelijksconsent van Jean Otto van Beek, „baillu de la seigneurie de Werkhoven, et Dme Wilhelmina van Dam, son épouse, demeurant au dit Werkhoven" voor hun zoon *Alberf van Beek,* handelaar te Bordeaux);

b. *Jan Offen van Beek* (Jr.), ged. 4 Dec. 1746, wordt als koopman te Utrecht vermeld in een acte van 7 Febr. 1794 in het protocol van bovengenoemden notaris Helmert van Dam;

c. *Maria van Beek,* ged. 8 Dec. 1748, aangenomen 10 Mei 1775, vertrok naar Utrecht, doch wordt in de lidmatenlijst van Werkhoven nog vermeld in Sept. 1797;

d. *Helmert Willem van Beek,* ged. 24 Mrt. 1751, aangenomen 10 Mei 1775, vertrok naar Utrecht. In het protocol van meergenoemden notaris vond ik in dato 1 Sept. 1791 een acte van huwelijksconsent van Jan van Beek, schout en gadermeester van Werkhoven, voor zijn zoon *Helmert Willem van Beek,* „canonicq in den capittule van St. Jan te Utrecht", om te trouwen met Juffr. *Anna Elizabefh Haas;* de proclamatiën gingen te Amsterdam,

e. ***Geertruij Anna*** (ook ***Anna Geertruida) van Beek,*** ged. 27 Juni 1756. aangenomen 19 Sept. 1775, nog als lidmate vermeld Sept. 1797.

Jan Otten van Beek (Sr.) was dus schout en gadermeester van Werkhoven, Bovendien vond ik hem in een acte van 22 Nov, 1794 in het protocol van notaris Helmert van Dam te Utrecht vermeld als rentmeester van de nagelaten goederen van Maurits Lodewijk graaf van Nassau, heer van de Lek, enz.

Hoewel ik op de door inzender gestelde vraag om gegevens omtrent de voorouders van ***Jan Otten van Beek*** dus geen antwoord kan geven, kan het bovenstaande toch wellicht voor inzender van nut zijn. Ik merk nog op, dat de voornamen van Jan Otten's tweeden zoon het twijfelachtig doen zijn, of „Otten" hier wel als een patronym moet worden beschouwd.

Over ***Willemijntje van Dam*** kan ik inzender beter inlichten. Zij is te Werkhoven ged. 25 Oct. 1716 als jongste dochter van ***Helmert van Dam*** en ***Geertruij Jans de Bruijn. Helmert*** van Dam was schoolmeester en koster te Werkhoven en overleed ald. 3 Jan. 1744. Zijn vrouw wordt op de in 1722 aangelegde lidmatenlijst genoemd ***Geertruij van Barnevelt.*** Of dit een aanwijzing is dat Helmert van Dam tussen 1716 en 1722 een tweede huwelijk heeft aangegaan, of dat de beide Geertruij's identiek zijn, kan ik niet uitmaken.

Voor goed begrip van hetgeen verder volgt zij hier ter plaatse nog medegedeeld, dat uit het echtpaar ***van Dam-de Bruijn*** slechts één zoon werd geboren, nml. ***Jan van Dam,*** ged. Werkhoven 11 Sept. 1712, vertrekt met attestatie naar Zeist, was schoolmeester, voorzanger, koster en gerechtsbode aldaar, later secretaris van Zeist en Driebergen. Deze Jan ***van Dam*** had drie zoons, nml. ***Wouter,*** schout, gadermeester en secretaris van Zeist, ***Helmert*** (den hierboven enige malen genoemden Utrechtsen notaris), en ***Willem,*** secretaris van Zeist, schout en secretaris van Cattenbroek en Driebergen.

Omtrent de herkomst van ***Helmert van Dam is*** mij verder niets bekend. Voor een eventueel onderzoek kan het echter van nut zijn te weten, dat hij naar alle waarschijnlijkheid een broeder was van ***Johan van Dam,*** secretaris van Doorn, overl. vóór 1737, getr. te Doorn 16 Juni ***1700*** met ***Weijntje*** of ***Wijnanda van Blanckesteijn,*** ged. Doorn 14 Mrt. 1675, uverl. Utrecht 20 Apr. 1752 en begr. te Doorn, dr. van ***Hendrik Cornelisz.,*** kerkmeester en (van ***24*** Dec. 1690 tot 22 Mei 1692) schepen van Doorn, en van ***Anna Goosensdr. Smits.***

Deze Johan van Dam had (o.m.) twee zoons ***Hendrik*** en ***Jan. Hendrik van Dam*** werd notaris en procureur te Utrecht; ***Jan van Dam*** werd kassier van de Bank van Leening aldaar. ***Jan*** had een zoon, ook ***Jan*** geheten, die notaris te Utrecht werd. Kortheidshalve geef ik hier omtrent deze personen geen nadere bijzonderheden. Voor een goed begrip van het volgende is het echter onvermijdelijk, hun namen op het tapijt te brengen.

Dat er een familieband bestaat tussen den koster en schoolmeester ***Helmert van Dam*** te Werkhoven enerzijds, en ***Johan van Dam,*** secretaris van Doorn, anderzijds, blijkt uit het testament van Johan's zoon ***Hendrik van Dam,*** notaris te Utrecht. Bij dit testament, verleden voor notaris Bernardus Sluyterman te Utrecht op 5 Juni 1782, zonderde de ongehuwd gebleven testateur een kapitaal af, waarvan de rente jaarlijks onder de nakomelingen van met name genoemde verwanten moest worden verdeeld. Onder den naam „Fundatie Hendrik van Dam" is dit kapitaal voor het aangegeven doel bestemd gebleven totdat in den jare 1922 tot liquidatie van deze en

andere soortgelijke familiestichtingen werd overgegaan.

In dit testament nu noemt de testateur twee van zijn verwanten, beide genaamd ***Jan van Dam en*** wel „mijn neef ***Jan van Dam,*** mede notaris voor den Ed. Hove van Utrecht, nagelaten zoon van mijn overleden broeder ***Jan van Dam",*** alsmede „de nakomelingen van mijn overleden neef ***Jan van Dam,*** in zijn leven secretaris van Zeist en Driebergen". Terwijl de eerstgenoemde Jan kennelijk een oomzegger van den testateur was, kan de laatstgenoemde niet in deze relatie tot hem hebben gestaan, om de eenvoudige reden, dat Hendrik gaan anderen gehuwden broeder heeft gehad dan den genoemden „overleden broeder Jan van Dam". Derhalve moet men concluderen, dat Jan van Dam, in leven secretaris van Zeist en Driebergen, een cousin germain van den testateur is geweest (al is de mogelijkheid van een nòg meer verwijderde verhouding van achterneven niet uitgesloten).

Deze conclusie leidt tot de volgende opstelling, welke meer is dan een blote hypothese:

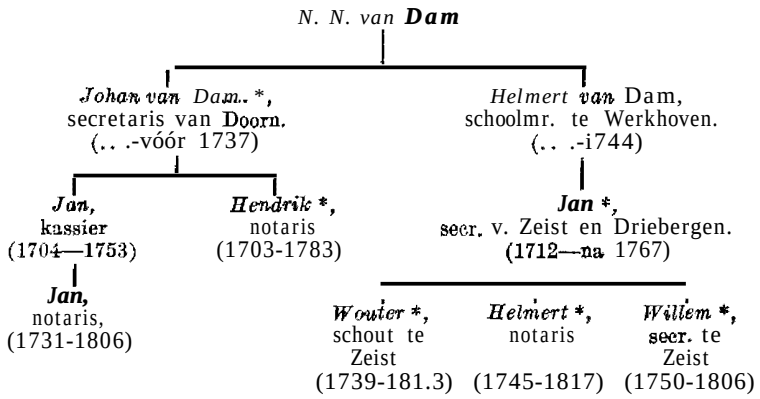

Aanvullend bewijs voor de verwantschap tussen de „takken" van ***Johan*** en ***Helmert van Dam is*** te putten uit de omstandigheid, dat de in bovenstaande opstelling met een * aangeduide personen allen hebben gezegeld met hetzelfde wapen, te weten: in blauw elf (gouden of zilveren?) sterren ***(4, 4, 2,*** 1), helmteken een ster.

Blijft echter, ook bij aanvaarding van bovenstaande opstelling, de vraag: wáár zijn ***Johan*** en ***Helmert van Dam*** geboren, en wie waren hunne ouders (uit de aan hun kinderen gegeven namen zou men veronderstellenderwijs kunnen komen tot een ***Wilem van Dam*** en een ***Jannigje*** of ***Johanna ....***).

De door Mr. R. A. Rueb in kol. 186 gestelde vraag dus slechts gedeeltelijk beantwoordende, moge ik het bovenstaande vraagpunt tesamen met de vraag van Mr. Rueb aan den lezer voorleggen,

's-Gravenhage. MR. H. H. A. DE GRAAFF.

von dem Busche. Hoe stamde ***Sophie Henriette Helene von dem Busche-Haddenhausen,*** echtgenote van den regeringspresident ***von Cornberg auf Liibbeke*** en kwartier van Prins Bernhard der Nederlanden, af van den stichter van den tak op Haddenhausen, ***Johann Wilken von dem Busche*** (1652—1705) en was deze een zoon van den drost te Sparenberg ***Clamoc von dem Busche*** en één zijner echtgenoten, de gezusters ***Elisabeth Florentine*** en ***Agnes Louise van Hoorne?***

Zwolle. MR. J. L. RIJNDORP.

Sophie Henriette Helene von dem Busche Haddenhausen (1722–1791), de echtgenote van ***Christian Ludwig von Cornberg,*** was, volgens Stammbuch der Althessischen Ritterschaft,

tabel **10,** dochter van ***Hilmar Albrecht von dem Busche Haddenhausen (*** 1689-1726) en (gehuwd in 1718) ***Anna Dorothea von Vincke*** a.d.H. Ostenwalde **(1691—1763)** en kleindochter van ***Johann Wilken von dem Busche (*** 1652— 1705) en (gehuwd 1682) ***Margaretha Elisabeth von Ledebur*** a.d.H. Mühlenburg **(1664—** 1747). Johann Wilken was volgens Freiherrl. Taschenbuch 1914, pag. 117, zoon van ***Hilmar von dem*** Busche (**1617—** 1677, zn. van ***Johann*** en ***Lucia von Münchhausen)*** en ***Lucia Elisabeth von Steding*** a.d.H. Holzhausen (1629-1671).

RED.

van Dalem-van Dallem. I. 1 Febr. 1602 werd in de St. Nicol. kerk te Maastricht gedoopt ***Barbara,*** dr. van ***Matthias van Dalem*** en ***Helewigis.***

II. In de St. Janskerk te Maastricht bevindt zich een grafzerk, bevattende een geslachtswapen met aanzienden helm, zonder helmteken, zijnde het schild beladen met 2 dubbel gekanteelde dwarsbalken. Het opschrift luidt: Hier leid begraven den Hier/***Mathijs van Dallem,*** in sijn leve/schepe der stadt Mastriet/sterf den 13 April Anno 1664/met sijn Huusvrouwe Jofvro/***Elisabeth Coermans/*** sterf den 29 April anno 1649.

Gevraagd wordt, of er verwantschap tussen bovengenoemde personen bestaat.

Monnikendam. J. J. COCK.

Doesburg. (LXVI, 186). ***Jan Jansz. van Doesburgh, woon***de in de Telingstraat bij de Ganzenmarkt te Utrecht en tr. aldaar (otr. 3 Oct.), als j.g. van Utrecht, 17 Oct. 1641 met ***Aeltgen Vermeer,*** dr. van ***Huybert Vermeer*** van Rotterdam, boekbinder, die 12 Dec. 1618 burger van Utrecht werd. Uit bovengenoemd huwelijk werden te Utrecht tien kinderen gedoopt, w.o. op 16 Juni 1647 (Jacobikerk) een zoon ***Jan= Johannes Doesburgh,*** volgens Biogr. woordenb. van Prot. godgeleerden in Nederland, geb. op 23 Mei van dat jaar. Ingeschr. als student te Utrecht (theologie) 1665, pred. te Varik Dec. 1668, te Beesd 1670, te Jaarsveld 1672, te Kampen 1674 en te Rotterdam 1679, overl. aldaar 12 Juni 1711. Hij huwde ***Elisabeth Pekock (Peacock),*** volgens het aangehaalde Biogr. woordenboek een dr. van ***Willem Pecock,*** koopman te Amsterdam, en ***Sara Seuleyn.*** Uit dit huwelijk werd te Rotterdam 10 Aug. 1690 een dochter ***Maria*** gedoopt, die tr. aldaar (ondertr. Amsterdam 5 Juni) 24 Juni 1711 met ***Gijsbert van Voorst,*** j.m. geboren te Groningen, wonende te Amsterdam (op de Heerengrafft, blijkens de huwelijksint. aldaar). Ds. Johannes Doesburgh stierf dus in de bruidsdagen van dit echtpaar.

Het zal den vraagsteller verder interesseren te vernemen, dat uit dit huwelijk te Amsterdam werd geboren ***Jan van Voorst,*** ged. Westerkerk 12 Jan. 1716 en overl. 15 Mei 1775, dan wonende op het Janskerkhof te Utrecht en aldaar begr. Buurkerk. ***Gijsbert van Voorst*** woonde echter tot zijn dood te Amsterdam, overl. aldaar 26 Nov. 1746 en werd te Utrecht in de Buurkerk begraven („'t Lijk van aldaar alhier getransporteert en in stilte bijgezet") op 1 Dec. d.a.v.

Nijmegen. H. J. VAN 'T LINDENHOUT.

Glavimans. (LXVI, 60). ***Christiaan Glavimans*** had bij ***Maria Ariensz. Mulder*** nog een dochter ***Johanna,*** tr. ***Goyert Tabbers,*** schepen van Drunen. (Zie Taxandria 1939, blz. 53 ***en 112).*** Ook ***Anthonetta, Christina*** en ***Adriana*** sproten uit dit huwelijk (zie Recht. Arch. 's-Grevelduin-Capelle R. 45, fol. 179vs, transport van 30 Sept. 1695), alwaar zij optreden als medeërven van zar. ***Arien Anthonissen Mulder*** en ***Magrita Reyniers,*** waarschijnlijk hun grootouders. De dochter ***Maria*** wordt hierbij niet genoemd en zal een andere moeder lebben, tenzij zij bij de opsomming is vergeten.

Alle vijf dochters treden op in een acte van 27 Febr. 1691 (R 45, fol. 96), waarbij zij een huis in de Nieustraat overdragen, samen met de erven van ***Cornelis van Gorp*** en ***Dircxke Glavimans*** e.l. Hierbij wordt tevens vermeld wijlen ***Anthony Glavimans*** (senior), secretaris van 's-Grevelduin-Capelle.

Op 26 Dec. 1678 treden op (R. 44) ***Aert Luycx,*** vorster tot Roosendael, tr. ***Geertruyt Glavimans, Anthony Glaviman,*** secretaris tot Cappel, ***Anthony Glaviman*** Junior, ***Cornelis van Gorp,*** chirurgijn in Oud-Beierland, tr. ***Dircxken Glavimans,*** die aan ***Corstiaen Glaviman,*** secretaris der Heerlijkheid Drunen, ieder voor ¼ en samen voor de helft vast goed overdragen, waarvan de wederhelft den koper toebehoorde.

Ten slotte treedt ***Corstiaen Glaviman,*** secretaris van Drunen, in Oct. 1669 op (R. 14, fol. 13vs) als toeziender der noederlijke zijde over de kinderen van ***Johan Rombouts,*** schout van Capelle, bij ***Adriana Jans van den Hout.*** Deze ***Adriana*** had een halfzuster ***Willemken Jans van den Hout.*** in Jan. 1633 te Sprang gehuwd met ***Corstiaen Corstiaens Glavimans,*** secretaris van 's Grevelduin-Capelle en Nederveen sinds 1636. Zij lieten op 26 Nov. 1634 te Capelle een zoon ***Corstiaen*** dopen, die te identificeren is met den lateren secretaris en drossaart van Drunen; de in de acte van 1678 genoemden waren broeders en zusters.

De secretaris van Capelle Corstiaen overleed te Capelle op 8 Mrt. 1663, zijn vrouw op 13 Jan. 1673, beiden begraven in de kerk: beiden werden pas op lateren leeftijd, tegelijk met vele andere inwoners, n.l. Kerstmis 1658, op belijdenis lidmaat der Hervormde Gemeente. Ook de jongere kinderen werden hervormd, terwijl daarentegen de oudste zoon niet voorkomt onder de lidmaten te Capelle en katholiek zal zijn gebleven.

Opgemerkt moge worden dat de gevraagde ***Christiaen*** als secretaris van Drunen door een neef en naamgenoot is opgevolgd **(1691—1706),** n.l. door den oudsten zoon van den secretaris ***Anthony Glaviman*** senior bij diens eerste vrouw ***Adriana van Bergen.***

Welk wapen voerde dit geslacht te Capelle, waartoe o.a. ook de notarissen te Oisterwijk en Oss behoorden?

Willemken van den Hout was een dochter van ***Jan Laurissen van den Hout,*** als landmeter te Sprang vermeld **1613—** 1657, is dood 1660, bij diens eerste vrouw ***Diericxken Teunis. Jan*** hertrouwde te Waspik 31 Aug. 1626 ***Dingna Michielsen Vermeulen,*** wed. ***Gerhard Peters.*** Zijn wapen komt voor in Grafschriften N.-Brabant.

Utrecht. IR. G. L. MEESTERS.

INHOUD VAN DIT NUMMER.

Beatuursberichten. — Jaarverslag 1948. — Notulen van de Algemene Vergadering met Excursie, gehouden 25 Juni 1949 te Culemborg. — De oorsprong van het Bildtsche Wassenaar-wapen, door D. D. Osinga (met een plaat). — Foutieve wapens en namen in diverse bronnen, door R. T. Muschart (vervolg). — Korte mededelingen: Groep Rotterdam en omstreken. — Vragen en antwoorden.

DE NEDERLANDSCHE LEEUW

MAANDBLAD VAN HET

Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde,

Dit blad verschijnt aan het begin van iedere maand cn wordt aan alle leden van het Genootschap toegezonden.
Bijdragen en correspondentie, bestemd voor het Maandblad, zomede opgaven van adresverandering gelieve men te richten tot den Hoofdredacteur MR. W. W. VAN VALKENBURG, *Jonkerlaan 26, Wassenaar.*

Correspondentie, bestemd voor het Bestuur, gelieve men te richten tot den Secretaris IR. C. M. R. DAVIDSON, Prins *Mauritslaan 64,* 's-Gravenhage.
Alle overige correspondentie (niet bestemd voor Bestuur of Redactie) te richten aan het Bureau van het Genootschap, *Bleijenburg 5, 's-Gravenhage.*

De redactie van het Maandblad wijst er nadrukkelijk op, dat zij niet aansprakelijk is voor de strekking of den inhoud der ondertekende stukken.

No. 9-10 LXVIe Jaargang Sept -Oct. 1949

Bij dit nummer wordt verzonden een plaat, behorende **bij het artikel Heinsius (Heyns, (van) Heins).**

BESTUURSBERICHTEN.

Het Bestuur geeft met leedwezen kennis van het overlijden van Jhr. H. M. van Loon en den Heer D. H. Volkmaars, respectievelijk sedert 1937 *en* 1946 gewoon lid van het Genootschap.

Tot lid zijn benoemd:

DRS. R. M. VAN DEN ABEELE . *Deurne aan de Leie (België). „'t Roodborstje".*

Mevrouw J. BICKER CAARTEN-TEN ERUGGCCATE .. *Haren (Gr.). Rijksstraatweg* 319.

J. D. DE LIND VAN WIJNGAARDEN, med. drs. *Leiden. Morsweg 168a.*

W. VAN VLIET J.C.zn. . . . . *Gouda. Markt* **34.**

W. A. WIJBURG JR . . . . . *Utrecht. Keulsekade 12.*

Adreswijzigingen:

J. A. F. S. VAN ALPHEN . . . . . *Dongen (N.-Br.) Klein Dongen 8.*

DR. D. P. R. A. BOUVY . . . . . *Bussum.* Singel **6.**

D. DAM . . . . . *Soerabaja. Embong Woenggoe,* Kamer *72.*

Mevrouw S. M. HAMER-HERMAN .... *Semarang. p/a* Vertegenwoordiger *v/h Dept. van Sociale Zaken* voor *Midden-Java, Herenstraat* **14.**

J. DEN HOLLANDER ..... *Sleeuwijk (bij Gorinchem). Kerkeinde* **55.**

Het adres van het ruilgenootschap „Vecbond voor Heemkunde" is gewijzigd en luidt thans: „'t Roodborstje", Deurne a. d. Leie, België.

Het Genootschap is in ruil getreden met: Annuaire de la noblesse belge, Rue Royale 87, Brussel.

P. M. van Walchren †

Den 26sten Juli j.l. overleed te Apeldoorn — waar hij sinds 1941 woonachtig was — in den ouderdom van 72 jaren, *Petrus Marius van Walchren,* corresponderend lid van ons Genootschap en sedert de oprichting in 1916 Voorzitter van de Groep Gelderland.

De ontslapene vestigde zich, na de beëindiging van zijn studies, o.a. aan de Teekenacademie te 's-Gravenhage en de Schilderacademie te Dresden, in de gemeente Renkum en maakte daar jaren lang deel uit van een bekend groepje kunstschilders op de Veluwezoom, Hij bekleedde in zijn woonplaats verschillende functies in het openbare leven: daarnaast hadden genealogie en heraldiek reeds vroeg zijn zeer grote belangstelling. Het Genootschap mocht hem, sinds 1901 lid, dan ook bijna een halve eeuw onder zijn leden tellen.

Naast een ruime algemene genealogische belangstelling, beschikte van Walchcen over een zeer grote belezenheid en een voortreffelijk geheugen, zodat hij op de maandelijkse bijeenkomsten van de Groep Gelderland, in verband met de meest uiteenlopende daar behandelde onderwerpen, altijd weer iets belangwekkends wist mede te delen. Bovendien heeft hij vele medeleden met waardevolle inlichtingen en dikwijls originele adviezen bij hun onderzoekingen behulpzaam kunnen zijn. Een gedeelte van zijn nasporingen in diverse archieven heeft in publicaties neerslag gevonden.

Voor allen,. die hem beter hebben gekend, moet zijn heengaan een verlies beteekenen en dit geldt wel in het bijzonder voor de Groep Gelderland, die in hem gedurende meer dan

dertig jaren een Voorzitter mocht hebben, welke voor deze functie wel over buitengewone kwaliteiten beschikte. Ter gelegenheid van de 100ste vergadering dezer Groep, 2 April 1932, werden zijn verdiensten door het toenmalig Bestuur dan ook erkend door een benoeming tot corresponderend lid.

De vertrouwde figuur van dezen Voorzitter zal in de vergaderingen van de Groep Gelderland niet meer worden gezien. Moge zijn geest er echter levend blijven! Een wetenschappelijke beoefening van de genealogie in onderlinge samenwerking kan daarmede slechts zijn gebaat.

H. J. VAN 'T LINDENHOUT.

De Heeren van Goye,

door DR. P. G. F. VERMAST. *)

Inleiding. Bronnen.

Over de oude Utrechtsche geslachten is nog maar weinig uit het rijke middeleeuwsche bronnen-materiaal gepubliceerd. Toch verdienen deze families onze aandacht, niet slechts uit loutere genealogische belangstelling voor een zoo lang mogelijke reeks van voorzaten, maar vooral, omdat dergelijke onderzoekingen uit historisch oogpunt van belang kunnen zijn wegens de beteekenis voor de Utrechtsche landen van vele dier geslachten, uit wier midden zoo tal van Rijks-, Bisschoppelijke- en Stedelijke gezagsdragers zijn voortgekomen. Van sommige dier alleroudste geslachten van ons land vallen de vroegst aantoonbare levensverhoudingen niet alleen samen met de opkomst van de landsheerlijkheid van den Bisschop, maar hunne leden hebben ook daadwerkelijk aan de verdere wordingsgeschiedenis van het eens zoo machtige wereldlijke Rijk van den Bisschop hun deel gehad. Actief hebben zij aan den bouw daarvan deelgenomen, maar passief hebben zij in den loop der tijden hun tol moeten betalen aan kerkelijken expansiedrang en politieke machtsdrift der omliggende groote Heeren. Invloeden, waardoor in het middendeel van ons Vaderland de politieke en staatkundige verhoudingen een ontwikkeling te zien geven, die in gansch andere banen is verloopen dan in de beide aangrenzende randgebieden Holland en Gelre. Daar konden de primi inter pares zich allengs verheffen tot souvereine landsheeren, hier zijn alle vertegenwoordigers van het centrale Rijksbestuur door de rijzende kerkelijke macht geleidelijk op den achtergrond gedrongen, waardoor de oude glans hunner geslachten van lieverlede verbleekte, zij zelf ten slotte uitgedoofd, of opgelost zijn in de breede laag der laat-middeleeuwsche Edelen.

Tot die groote Heeren, die eenmaal den kring der Rijks- en bisschoppelijke vasalliteit vormden, behoorden ook de Heeren van Goye, zelfs is de mogelijkheid niet buiten te sluiten, dat zij reeds deel uitmaakten van den praefeodalen adel.

Wanneer men spreekt van het geslacht „van Goye" of wel „Uten Goye" moet men er zich rekenschap van geven, dat een scherpe scheiding dient gemaakt te worden tusschen de dragers van dien naam voorkomend vóór en hen, die leefden nà ongeveer het midden der 13e eeuw. Vóór dien tijd behooren zij tot de „vrijen," „edelen", die te Utrecht en wijde omgeving worden aangetroffen als koninklijke of keizerlijke ambtenaren, als Comites. Nadat de aloude stam der Uten Goye's in het tweede kwartaal der 13de eeuw opgehouden had als dynasten-geslacht te bestaan, zien wij in die zelfde streken en nog in het restant-bezit der zelfde erfgoederen hunne wettige descendenten, met behoud van den naam, opbloeien als een geslacht, wier leden niet langer als „liberi" en „nobiles" worden vermeld, maar dat leden voortbrengt, die niet anders dan als „ministeriales", dienstmannen, van den Utrechtschen Bisschop verschijnen. Als Stichtsche Edelen hebben zij voortbestaan, totdat zij tegen het midden der 15de eeuw in den mansstam zijn uitgestorven. Hunne bastaardnazaten hebben zich nog tot in de 16de eeuw onder den ouden naam van Goye en langer nog, tot in de 17de eeuw, misschien zelfs nóg wel later, onder den naam van Langherake als kleine burgers weten staande te houden.

Over het dynasten-geslacht der graven-rijksambtenaren vindt men eenige mededeelingen bij Jhr. J. J. de Geer (1860) [1b] en bij Hans Toll (1909) [2], over de jongere generaties, die den tak der dienstmannen vormden, werd vaker geschreven, zoo b.v. in het kort door Jhr. de Geer voornoemd en uitvoeriger in 1898 door Prof. Mr. B. J. Lintelo baron de Geer?) en door Prof. Mr. M. S. Pols [4;9]), in hetzelfde jaar nog gevolgd door Mr. R. Fruin Th. Azn.[5]); in 1901 door Mr. S. Muller Hzn.[9a]); in 1902 en '04 door Mr. H. J. Koenen[6,7]); Hans Toll in 1904 [2a]); in 1909 door Hans Toll te zamen met Fruin[2]) en ten slotte in 1912 nogmaals door Hans Toll[8]).

De genealogie van de jongere generaties (de ministeriales) der Heeren van Goye, zooals deze gegeven is door Toll en Fruin bevat naast zeer vele belangrijke gegevens en beschouwingen ook enkele verwarde en onjuiste gedeelten. De samenstelling van een genealogie van dit geslacht wordt op bijzondere wijze bemoeilijkt, niet zoozeer door gebrek aan bronnen, dan wel door een groote en zeer hinderlijke armoede aan voornamen. Op slechts weinige uitzonderingen na, heeten deze Heeren van Goye steeds weer „Giselbertus", enkele „Wouter". Het vereischt zorg al die naamgenooten uit elkaar te houden en bij hunne identificatie is het zaak ter dege op zijn tellen te passen. Die noodzakelijke zorgvuldigheid weerkaatst niet overal in genoegzame mate in het werk van laatstgenoemde schrijvers. Ofschoon stellig geen panacée tegen vergissingen, is toch altijd nog een uitstekend middel tot persoons-identificatie gelegen in het nauwkeurig vergelijken van de bewaard gebleven zegels: wel is waar worden door Toll en Fruin enkele zegelfoto's bijgevoegd, maar zij vormen slechts losse grepen — en niet eens altijd gelukkige — uit het geheele nog voorhanden materiaal. In het verzuim àlle nog tot heden bestaande zegels te betrekken in een vergelij-

---

*) Dank zij een ruime gift van ons medelid Mr. H. Kronenberg is de publicatie van deze uitvoerige studie mogelijk geworden. Red.

1) Jhr. J. J. de Geer. Bijdr. Gesch. en Oudheden Prov. Utrecht. 1860.

1a) **A.w.,** p. 84.

1b) a.w., p. 92 t/m 96.

2) H. Toll. De Heeren van het Gooi en Langerak tot het jaar 1375 met inleiding door R. Fruin Th. Azn., in: V. en M. Ver. Uitg. bronnen oud-vaderl. Recht, deel 5, 1909, p. 143.

2a) H. Toll. Sicco et sa descendance jusqu'à l'an 1318, in: De Nav. 1904, p. 434—450 en p. 506.

3) Mr. B. J. Lintelo baron de Geer. De Heerlijkheid van Langerak en hare rechten, in: V. en M. Ver. Uitg. bronnen oud-vaderl. Recht. deel 3, 1898, p. 163.

4) Mr. M. S. Pols. De heerlijkheid en de Stad van Hagestein, in: V. en M. Ver. Uitg. bronnen oud-vaderl. Recht. deel 3, 1898, p. 295-325.

5) R. Fruin Th. Azn. Nog eenige bijzonderheden betreffende de heerlijkheden Hagcstein en het Gooi, in: V. en M. Ver. Uitg. bronnen oud-vaderl. Recht. deel 3, 1898, p. 413417.

6) Mr. H. J. Koenen. Teylingen, Brederode en de Lek, in: De Wap. 1902, p. 484.

7) Mr. H. J. Koenen. Willem Snikkerieme en zijn magen, of de opkomst der Polanen's, in: De Wap. 1904, p. 161 en 295.

8) H. Toll. De afkomst van het geslacht Langerack, in Bijdr. Vaderl. Gesch. en Oudhk. 1912, 4e reeks, Xe deel, p. 93.

kend sigillographisch onderzoek, schuilt de bron voor een zich ernstig wrekende onvolkomenheid in hun werk. Ware dit wèl geschied en waren tevens àlle nog voorhanden oorkonden nagegaan, dan hadden persoonsverwisselingen, die men nu kan aantreffen, vermeden kunnen worden. Wij willen er van afzien de deraillementen ten deze en andere onnauwkeurigheden alle op den voet te volgen, als zijnde te omslachtig en van geen wezenlijk belang. Liever kozen wij den weg om de geheele genealogie opnieuw op te bouwen, steunend, voor zoo veel mogelijk, op origineele stukken, daarbij gepaste aandacht schenkend aan de voorhanden zegels.

De gelegenheid zal zich tevens voordoen een paar questies rond de Heeren van Goye, die wel in de literatuur zijn behandeld, zonder ooit afgehandeld te zijn, aan te snijden. Wij doelen hier op de wel zéér langdurige en hardnekkige twisten met het kapittel van St. Marie te Utrecht over de novale tienden der jonge landaanwassen in de randgebieden der van Goye'sche bezittingen, alsmede op het nog steeds niet opgehelderde verloop der leenopvolging in de Hagesteinsche goederen in de eerste helft der 14de eeuw.

Als bronnen hebben in hoofdzaak gediend de oorkonden in de Rijksarchieven te Utrecht, den Haag en Arnhem, benevens die uit het Gemeente-archief te Utrecht; de grafelijke registers van de leenkamer van Holland in het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage: de Utrechtsche kapittel-archieven: de archieven van de Duitsche Orde: vele kleinere kerkelijke en andere archieven: de handschriften van Mr. A. van Buchell, van Adriaen van Winssen, Heer van Hoencoop en van Dr. C. Booth, bewaard in het Rijksarchief te Utrecht en dateerend uit de 17de eeuw, verder de oorkondenboeken en gedrukte codices diplomatici, de bekende oude Kronieken en Annalen en ten slotte van zelf sprekend de bestaande literatuur.

Ter oriënteering omtrent het terrein, waarop wij ons in hoofdzaak zullen bevinden, moge een mededeeling daaromtrent voorafgaan. Het vrijeigen- en leengoed der Heeren van Goye was in grove trekken gelegen binnen een gebied, omgrensd ten westen door het opstijgende deel van den Hollandschen IJssel met zijn riparium tot ongeveer het dorp Achthoven bij den Meerndijk; ten oosten door den Krommen Rijn van Wijk-bij-Duurstede tot Bunnik; ten zuiden door de Lek met het riparium aan de overzijde, van Wijk-bij-Duurstede tot Vianen en ten noorden door een rechte lijn, verloopend ongeveer van Bunnik naar Jutphaas, met inbegrip van de oevergebieden der rivieren: ten westen van den IJssel en ten zuiden van de Lek, doch slechts op één bepaalde plaats ten oosten van den Krommen Rijn nl. bij de Leemkolk.

Ten slotte mag niet onvermeld blijven, dat Mejuffrouw Mr. E. C. M. Prins, Chartermeester aan het Algemeen Rijksarchief in den Haag, met onovertrefbare bereidwilligheid de voor dit onderzoek onmisbare nasporingen in de grafelijke leenboeken op zich heeft willen nemen. Voor hen, die van nabij weten, welke moeitevolle en tijdroovende bezigheden aan dergelijke onderzoekingen in den doolhof der tallooze boeken van de Hollandsche leenkamer plegen verbonden te zijn, zal het duidelijk zijn, dat hier zeer zeker een woord van erkentelijkheid niet mag ontbreken. Gaarne maken wij dan ook van de geboden gelegenheid gebruik om aan Mejuffrouw Prins de verzekering te geven van onzen grooten dank voor haar zeer gewaardeerde hulp, voor het vele werk, dat zij zich hiervoor wel heeft willen getroosten en *voor* de medewerking verleend bij het opnemen der zegel-afbeeldingen.

Niet minder gaat onze dank uit naar Mejuffrouw Dr. A. J. Maris, Chartermeester aan het Rijksarchief te Utrecht, voor de zoo deskundige voorlichting bij de vaak zoo ingewikkelde middeleeuwsche toestanden en voor de onverflauwde actieve belangstelling bij het ontstaan van dit werk door H.Ed. betoond.

Eindelijk rest ons nog de aangename plicht onze dankbaarheid te vertolken jegens Prof. Dr. J. Ph. de Monté ver Loren voor den krachtigen en zoo bereidwillig verleenden steun bij dit werk. Van de talrijke nuttige wenken en raadgevingen, waarmede Z.H.G. ons ter zijde stond, hebben wij een zeer dankbaar gebruik gemaakt.

DEEL I.

Het geslacht der Rijksgraven van Goye als dynasten, vóór het jaar 1232.

Hoofdstuk 1.

Voorwoord en een vraagstelling.

Met de teleurstellende mededeeling moeten wij helaas aanvangen, dat een gave en welbewezen stamreeks van dit geslacht, opgebouwd uitsluitend uit authentieke bronnen, in deze zoo vroege tijden niet te geven is. Wij moeten dan ook bekennen voor dit deel van ons onderzoek lang geaarzeld te hebben alvorens een poging te wagen om uit de altijd nog tè sobere gegevens der bewaard gebleven oorkondentexten te zamen met de vloeiende verhalen der aloude, maar in hun historische waarde zoo gevaarlijk te hanteeren kronieken, een geslachtslijst op te stellen, die als een, zoo veel mogelijk, bewezen geheel aanvaardbaar is. Dat uiteindelijk deze schroom toch ter zijde werd gesteld, moge zijn verontschuldiging vinden in de overweging, dat het maken van een begin in zooverre te verantwoorden is, dat daarmede een aangrijpingspunt geschapen is voor gedachtenwisseling, critiek en aanvulling, nieuwe fundamenten voor verderen opbouw. Waar niet alles door het „perkament" gedekt kon worden, sommige dingen zelfs noodgedwongen in het teeken der hypothese moesten blijven staan, valt ter plaatse een subjectieve inslag niet te vermijden. Zelfs waar wel van oorkondentexten kon gebruik gemaakt worden, rest nog altijd de kans op appreciatie-fouten. In de hoop, dat deze niet al te ingrijpend zullen blijken te zijn, moge dit voorwoord besloten worden.

Als laatst vermelde „Graaf van Goye" komt in de oorkonden van 1225— 1232 voor: Wolterus comes de Goye[10]). Hij is een vir nobilis, dus géén bisschoppelijke ministeriaal. Ook later te vermelden voorvaderen van dezen graaf komen als graven van Goye (Upgoye) voor, of worden in vele gevallen opmerkelijkerwijs als „comites" *zonder meer* vermeld, waarvoor wij later de verklaring nog zullen vinden. Vele hunner zijn liberi, nobiles, sommigen „liberi homines", een bijzondere betiteling, die na de uitvoerige toelichting daaromtrent door Immink gegeven, voor ons een levend begrip is geworden met een belangrijke beteekenis. Nagenoeg steeds komen zij voor in en òm de Stad Utrecht, in de omgeving van den Bisschop

[9]) Mr. M. S. Pols. Nog iets over de oudste Heeren van Langerak, in: V. en M. Ver. Uitg. bronnen oud-vaderl. Recht. deel 3, 1898, p. 322.

[9a]) Mr. S. Muller Hz. Het oude register van Graaf Florens, in: B. en M. Hist. Gen. XXII, 1901.

[10]) Heeringa. O.B. Sticht Utrecht II. no. 737. (23 Juni-23 Sept. 1225) ; ibidem. no. 748. 29 Maart 1226; ibidem. no. 757. A° 1227 (vóór Maart 18); ibidem. no. 784. A° 1228 (na Augustus 20); voortaan aangehaald als: O.B. Sticht 11. Cosegarten. Codex Pomm. diplom. no. 197 en 198. 31 October 1232.

en de groote Leenmannen van het Sticht, een enkele maal in de onmiddellijke omgeving van den Keizer.

De oorkonden zeggen ons nu wel, dat er Graven van Goye waren, maar van een „(Rijks-)graafschap Goye" wordt nergens gerept. Wel is de naam van de landstreek zéér oud, want reeds in het jaar 900 ongeveer wordt „Upgoa" genoemd in een oorkonde uit dien tijd en wel in den text tusschen de landen „Suescnon, ubi natus est sanctus Liudgerus" (= Zwesereng) en „Aiturnon" (= Eiteren) in[11]); cie Abdij te Werden aan de Ruhr (Kaiserswerth) had daar toen eenig bezit. Bovendien wordt een pagus Opgoi genoemd in verband met een oorkonde uit het jaar 1019. In een Vidimus n.l. van deze oorkonde uit de 15de eeuw, wordt gesproken van een gift van o.m. drie hoven te Wich (= Wijk bij Duurstede), Werchinge (= Werkhoven) en Odinghe (= Odijk), aan de Abdij te Deutz[12]). De goederenlijst van deze Abdij geeft over dit bezit wat Wijk aangaat de toelichting: „in Bpiscopatu Traiectensi et in *p a g* o 0 *p g o i* situm".[13]). Ongetwijfeld heeft het thans nog bij het dorp Houten gelegen Gooi, deel van dezen pagus uitgemaakt. Misschien heeft men in die toenmalige vermelding van dien ouden naam een reminiscentie te zien aan een oude Germaansche gouw, die kan hebben voortgeleefd als benaming van een der buurschappen, waaruit de latere Frankische hoofdgouwen waren opgebouwd, Of er in den Germaanschen tijd een gouw Upgoa heeft bestaan, bestuurd door een eigen graaf, verliest zich in de nevelen van het verleden: uit den Frankischen tijd beschikken wij niet over gegevens betreffende het zelfstandig bestaan van een aldus genaamde gouw en dus ook niet over het voorkomen van een gouwgraaf. Men kan hier op de Heeren van Goye toepassen, wat Heeringa[14]) eens zei ten opzichte van de Heeren van Kuik: een comes de Goye is een Heer van Goye, die graaf is, maar een „graafschap Goye" heeft niet bestaan, althans niet voor zoover wij ook maar redelijkerwijs kunnen gissen.

Dit laatste doet dan van zelf de vraag rijzen: waar waren die Heeren *van* Goye dan „graaf" *over?* Op deze vraag zullen wij nu een antwoord pogen te geven ,maar alvorens daartoe over te gaan achten wij het dienstig iets vooraf te zeggen omtrent de verre voorgangers der ons oudst bekende Graven van Goye en over de toestanden, zooals die bestonden en veranderden in en om het latere ambtsgebied dier graven.

De **verre voorgangers van de Graven van Goye.**

§ 1. De Frankische gouwen en hun verval in het middendeel van het latere Nedersticht van Utrecht.

De Franken, die in de 7de eeuw in Utrecht en omgeving vasten voet gekregen hadden, wijzigden de landindeeling in pagi, die zij bij hun komst in deze landen hadden aangetroffen, naar eigen model. In het algemeen hielden zij zich aan de territoriale grenzen dier oude Germaansche eenheden, maar zij maakten in vele gevallen andere groepeeringen; grenzen werden slechts gewijzigd, als redenen van praktischen aard daartoe aanleiding gaven b.v. bij breede en sterk wisselende oevergebieden, zooals men die juist in de Utrechtsche rivierendelta aantrof. Zoo ontstonden de Frankische gouwen al of niet met nieuwe namen: oude namen ziet men verdwijnen. Het Frankische Rijlcsbestuur stelde aan het hoofd dezer territoriën een gouwgraaf aan, gekozen uit de aanzienlijkste personen ter plaatse. Zij ontvingen hun ambt en meestal ook goederen van den Koning in beneficium d.w.z. als een herroepelijk persoonlijk gunstbewijs. Aanvankelijk waren derhalve aan het gouwgraafschap geen erfelijke rechten verbonden, maar toen uit de ontwikkeling van vasalliteit en beneficumverleenen het leenstelsel was gegroeid met zijn wederzijdsche rechten en verplichtingen, werd geleidelijk daaraan ook de gewoonte van erfopvolging gebonden. In den loop der 10de eeuw kan allerwege erfopvolging bij leenen worden vastgesteld en trad ook bij het overlijden van den gouwgraaf derhalve diens erfgenaam in zijn rechten. Oorspronkelijk had iedere gouw haar eigen graaf, maar ook dit veranderde al spoedig, zoodat men eveneens reeds in den aanvang der 10de eeuw het bestuur in meerdere aangrenzende gouwen niet zelden aan één graaf vindt toevertrouwd, In sterke mate deed dit zich voor in het middendeel van ons land, waardoor gemakkelijk groote deelen van graafschap+complexen, onder één graaf staande, aan diens bewind konden worden onttrokken, om hen te schenken aan de nog in opkomst zijnde Kerk van St. Maarten.

De Frankische gouwgraven bezaten slechts beperkte rechtsbevoegdheden. In hun ambtsgebied was hun alleen de lagere rechtsdwang in handen gelegd, de hoogere jurisdictie daarentegen behield de Kroon zich voor, die haar deed uitoefenen door op gezette tijden Koningsboden uit te zenden naar de grafelijke ambtsgebieden, om daar onder Koningsban in de meer ernstige zaken, buiten de competentie der graven vallende, recht te doen,

Zoo treft men in het gouwen-complex Niftarlake-Isla et Lake en Teisterbant in de tweede helft der 9de en eerste helft der 10de eeuw één Graaf, Waldgerus, aan. Over hem en zijn opvolgers spreken wij straks. De gouw Niftarlake strekte zich uit langs de Vecht van de zee tot en met Vechten [14a]), in het zuiden, omvattend dus het oude Trecht; de gouw Isla et Lake besloeg het stroomgebied van den IJssel, volgens zijn nog later aan te geven ouden loop en het stroomgebied van de Lek, van Wijk (Dorestad) langs den Heelsloet (Vianen) en Eiteren tot aan haar vereeniging met den IJssel bij den Meerndijk. Vooruitloopend op een latere bespreking willen wij er reeds hier op wijzen, dat wij deze gouw anders plaatsen dan tot dusver in de literatuur geschiedde. De gouw Teisterbant ten slotte besloeg een groot gebied omgrensd ongeveer als volgt: in het oosten beginnend nabij Buren, dat er zelf binnen viel[15]), vandaar naar Tiel, dat er eveneens binnen lag, verder langs de Waal, die tot in de 8ste eeuw bij het huidige fort St. Andries zich met de Maas vereenigde en dus ter plaatse nog niet verder naar het westen langs Bommel stroomde [15a]), voorts de Maas volgend langs Driel[16]); in het zuiden behoorde tot de gouw de zoogenaamde prepositura de Testerbant van de Abdij van St. Truyen, waarvan de curtis Alborch (Aalburg) het middelpunt vormde en omvattend de dorpen Harpe (Herpt), Baerne (birni, Bern), Heusden, Heesbeen, Doeveren, Ghenderen, Eethen, Babilonia (Babiloniën-

11) Muller en Bouman. O.B. Sticht Utrecht. no. 91. A° ± 900. Voortaan aangehaald als: O.B. Sticht 1.

12) Ibidem. no. 172. 3 Mei 1019.

13) Lacomblet. U.B. Gesch. Niederrheins. I, no. 153, noot 7. 3 Mei 1019.

14) Dr. K. Heeringa. Hoofdstukken uit de geschiedenis van het Nedersticht, in: Bijdr. Vaderl. Gesch. en Oudhk. 6e reeks, IX, p. 263—280.

14a) Voortgezet onderzoek heeft ons intusschen geleerd, dat de gouw Niftarlake zich naar het Zuiden nog belangrijk verder uitstrekte. Elders zullen wij daarop terugkomen. De gewijzigde opvatting heeft voor ons betoog hier geen invloed.

15) O.B. Sticht 1, no. 46. 25 Aug. 772.

15a) Nr. H. Hardenberg. De stichting van het Slot Loevestein, in: B. en N. Gelre. Deel XXXVII, 1934, p. 191.

16) O.B. Sticht I, no. 162. 18 November 1006.

broek)"); in het westen liep de gouwgrens vermoedelijk ongeveer langs de huidige Biesbosch, vóór de overstrooming van 1421, de Groote Waard van Zuid Holland genaamd. In grove trekken volgde de gouwgrens hier ter plaatse vermoedelijk den ouden Koningsweg (de zoog. Peutinger route uit den Romeinschen tijd) en wel langs een oostelijken tak van dezen weg, die later „de Grave" werd genoemd[17a]). De gouw omvatte dus het land van Altena, nl. den Woudrichemerwaard en het oude eiland Vrote, dat ten zuiden van de Alm lag. Verder naar het noorden behoorde ook Arkel[17b]). tot de gouw en volgens de opvatting van ter Kuile ook Ameide.

Wij moeten echter betwijfelen of ook Vianen en omgeving, zooals ter Kuile wil, daaronder hoorde, want de noordelijke grens liep „iuxta Linguini (Linge)", zoodat men (te Utrecht) sprak van „Testrebant sita est ex aha ripa fluminis eiusdem (Linge)" [18]).

Waarschijnlijk was het noordelijke riparium van de Linge bij deze gouw inbegrepen, zoodat zij daar grensde aan het Lekriparium van de gouw Isla et Lake, waartoe ter plaatse o.a. behoorde de Heelsloet (het latere Vianen), Hagestein, Everdingen, Golberdingen en Beusichem. Bij de oorspronkelijke kerkindeeling liep de grens van de bisdommen Utrecht en Luik midden door de bedding van de oude Maas, later schijnt zij iets meer naar het noorden verlegd te zijn, zoodat Teisterbant toen tot twee verschillende bisdommen moet behoord hebben.

Geleidelijk begon nu sedert de helft der 10de eeuw het groote gouwencomplex Niftarlake-Isla et Lake en Teisterbant uiteen te vallen door belangrijke koninklijke schenkingen aan de Utrechtsche Kerk. Die giften, voortzettingen van de vroegere Karolingsche dotaties, namen thans een aanvang onder de Saxische Dynastie en gingen nog door onder den eersten Salischen Heerscher. Zij vallen tusschen de jaren 944-1026 en beginnen met een gift van Koning Otto (936—973), die in het jaar 944[19]) alles, wat hij in den pagus Lacke et Isla in beneficium had gegeven aan Waldgerus en later aan diens zoon Ratbotus, aan de beide binnen den Burg Trecht gelegen kapittelen van St. Maarten en St. Marie[19a]) schenkt. Vermoedelijk geschiedde die schenking na den dood van Ratbotus en al wordt van de jurisdictie niet gerept, toch was de gedeeltelijke herroeping van het vroeger verleende gunstbewijs voor den opvolger van Ratbotus, n.l. graaf Hatto, stellig een zware slag. Want niet slechts in materiëelen zin werd deze getroffen, maar vooral ook politiek, omdat hij door deze gift zijn steunpunt in het tusschen zijn beide graafschappen Niftarlake en Teisterbant in gelegen Isla et Lake moest ontbeeren. Het spreekt, dat de positie van den nieuwen gouwgraaf hierdoor ernstig werd verzwakt. In deze schenking

17) Gosses. De vorming van het graafschap Holland. p. 109.

17a) van Rheineck Leyssius. De Zuid-Hollandsrhe eilanden in den Romeinschen tijd en de suidelijke route van de Peutineer kaart. Rotterdamsch jaarboekje 1940, p. 76.

17b) O.B. Sticht 1, no. 149. 11 April 999.

17c) G. J. ter Kuile Jr. Het ontstaan van het wereldlijk overheidsgesag in Overijssel. V. en M. bronnen oud-vaderl. Recht, Deel IX, p. 600 sqq.

18) O.B. Sticht 1. no. 86. A° 893.

19) Ibidem. no. 106. 17 Juli 944.

19a) Om mogelijke vergissing te voorkomen zij er op gewezen, dat het hier bedoelde kapittel van St. Marie dàtgene is, wat voortkwam uit de oude kloosterstichting, gewijd aan de H. Maagd. binnen den Burg Trecht. Later werd dit herdoopt in het kapittel van St. Bonifacius of kapittel van St. Salvator. Uiteindelijk kreeg het den naam van kapittel van Oudmunster. Behalve den naam had dit niets gemeen met het later, in het jaar 1083, door Bisschop Koenraad gestichte kapittel van St. Marie, waarvan de Kerk stond aan de huidige St. Mariaplaats te Utrecht.

moet men dan ook een eerste poging zien van het Rijksbestuur om de ook toen reeds groote macht der gouwgraven, die Kerk en Kroon over het hoofd dreigde te groeien, te beteugelen. De aantasting van de machtsspheer der gouwgraven werd nog erger na den dood van Graaf Hatto, toen Koning Otto I in 949"") eerst de visscherij in Amuson (Muiden) en de cijns, cogsculd genaamd en kort daarna in 953[21]) ook de villa Amuda (Muiden) met onderhoorig land en eenige regalia, vroeger in leen gehouden door Graaf Waldger, benevens het domeingoed langs beide oevers van de Feht (Vecht), alles te zamen vrijwel den geheelen pagus Niftarlake vormend, aan het ambtsgebied van den opvolgenden grafelijken ambtenaar onttrok, om het eveneens te schenken aan de Utrechtsche Kerk. In 975[22]) werd deze gift nog aangevuld door Keizer Otto 11 (973-983) door datgene, wat in de villa Amuda buiten de vorige schenking was gebleven, alsnog aan de Kerk toe te kennen. Zooals in de betrokken oorkonde uitdrukkelijk wordt gezegd, lagen al deze goederen in het graafschap van Graaf Ruotboto. 1-Iet blijkt niet duidelijk of hier in het verleden Ruotboto, de zoon van graaf Waldger wordt bedoeld of een jongere graaf Ruotboto, die toen in functie was. Deze gift wordt later nog bevestigd door Koning Hendrik IV. in de jaren 1056— 1062 [23]). Na het verlies van gebied in de gouwen Isla et Lake en Niftarlake komt nu Teisterbant aan de beurt. De nobilis Fretheboldus ridder, die uitgestrekte goederen in het graafschap Teisterbant bezat, zegde op 20 September 996[24]) al zijn erfgoederen aldaar toe aan de Utrechtsche Kerk. De eigenlijke schenkingsoorkonde schijnt pas uitgegeven te zijn na den dood van Bisschop Ansfridus, die op 11 Mei 1008 overleed. Tot die goederen behoorde o.a. de Hof te Here (Hiern, het latere Waardenburg). al zijn eigendommen te Ine (Op- of Neerynen) en al het goed van de Kerk te Ukele (wellicht Heukelom), wat aan Fretheboldus hoorde. Alle dan nog overblijvende bezittingen werden gelijkelijk geschonken aan de broeders van St. Maarten (de kanunniken) en St. Marie (Oudmunster!). De beteekenis van deze gift kan niet beter blijken dan uit een kantteekening, die later de kanselarij op deze oorkonde stelde nl.: „De comitatu *Testerbant,* qui [ere *totus* est fratrum sancti Martini, secundum quod *hic continetur*". Daarenboven schenkt Keizer Otto 111 (983-1002) in 999 [25]) het rechtsgebied over de villa Bomele (Bommel), met tusschenkomst van den Utrechtschen bisschop Ansfridus (994—† 11 Mei 1008), die eertijds zelf graaf in Teisterbant was geweest, aan de Kerk. Ook deze schenking betrof bezit in den pagus Teisterbant. Misschien minder volgens gewoonte dan wel wegens verzet van den betrokken graaf werd deze gift in dezelfde bewoordingen herhaald door Koning Hendrik 11 (1002—1024), in het jaar van zijn troonsbestijging[26]). Vermoedelijk vond dit alles plaats tijdens de bestuursperiode van Graaf Hunrogus of Unroch (Hendrik). Ten slotte volgt dan nog de gift van 14 Juni 1026 [27]) door Koning Koenraad 11 (1024—† 4 Juni 1039), wederom bij tusschenkomst van den Utrechtschen Bisschop, thans Adelboldus (1008—† 27 Nov. 1026). Het betrof nu een geheel graafschap in Thesterbant: „..... comitaturn in Thesterbant situm, ad Traiectum sancto Martino et

20) O.B. Sticht 1, no. 113. 30 Juni 949.

21) Ibidem. no. 120. 21 April 953.

22) Ibidem. no. 135. 6 Juni 975.

23) Ibidem. no. 217. A° (1056-1062).

24) Ibidem. no. 145. 20 Sept. 996.

as) Ibidem. no. 149. 11 April 999.

26) Ibidem. no. 154. 3 Sept. 1002.

27) Ibidem. no. 183. 14 Juni 1026.

eiusdem sedis episcopo . . . tradidimus,". Daarmede is dan wel het grootste deel van het Teisterbantsche ambtsgebied van Graaf Unroch — en zeker voor zoover dit het noordelijke deel van deze gouw, die tot het bisdom Utrecht behoorde, betrof — aan de Utrechtsche Kerk vergeven.

Door dit voortdurende onttrekken van groote deelen van hun ambtsgebied aan het bestuur der graven, gepaard met het verlies van belangrijke beneficia, werden hun gezag en aanzien, maar vooral ook hun inkomsten zwaar getroffen en het behoeft niet te verwonderen, dat dit een geest van ontevredenheid, opstandigheid en verzet bij hen en hunne nazaten heeft gekweekt, die lang heeft kunnen nawerken.

Graaf Unroch, erfgenaam van de schamele resten van de uitgestrekte leenen en bestuursgebieden van den eens zoo machtigen Graaf Waldger, is, beroofd van zijn rijksleenen en zijn hooge en invloedrijke positie, zwichtend voor den drang der omstandigheden, onder het juk doorgegaan; van gouwgraaf, misschien zelfs vrije rijksgraaf, heeft hij zich moeten scharen onder de edele mannen van den Bisschop. De oorkonde, die ons zegt, dat hij zeer aanzienlijke goederen van Bisschop Adelboldus in leen heeft ontvangen en wel aan de westelijke grenzen van het Sticht bij Sigeldrith (waarschijnlijk het Zijdelmeer bij Uithoorn), bij Rinesmuthon (mondingsbekken van den Rijn, bij Rijnsburg) en Bodegrauen (Bodegraven), is we! is waar een, door Oppermann, aangetoond falsum, vervaardigd in de Utrechtsche bisschoppelijke kanselarij tusschen de jaren 1156— 1165, om een rechtstitel op die landen te scheppen (Gosses), maar ook hier mag men, gelijk zoo dikwijls in dergelijke gevallen van falsificatie, toch wel aannemen, dat in die op 2 Mei 1064[28]) gedateerde oorkonde een niet onjuiste ondergrond ligt en wel deze, dat Graaf Unroch inderdaad leenman was geworden van den bisschop. Al wordt hij dan ook niet uitdrukkelijk als zoodanig vermeld, toch zal hij hierdoor wel gerekend mogen worden tot de „liberi homines" in den zin van Immink[29]). Dit te mogen vaststellen is van belang, omdat er een allereerst begin in te zien is van den overqanq der rijksgraven in den bisschoppelijken leenmansstand. Volqens Immink is een liber homo een vrije, die tevens „man" d.i. leenman is en hoewel nog behoorend *tot* de bovenste laaq der Edelen, getreden is in de feodale spheer. waarmede hij natuurlijk iets van zijn stand had ingeboet. Door het aangaan van een feodale verhouding is hij van „Edele" tot „edele man" geworden. In dit licht bezien zijn Unroch en zijn opvolgers niet meer de gelijken in rang van hun voorgangers en het wordt ons hierdoor begrijpelijker, dat die opvolgers — hoe is het anders te verwachten — lanqe jaren door er op uit zijn geweest de in het verleden voor hen verloren gegane macht, rang en welstand te herstellen. Met wisselend geluk, al naar de hun gunstige of dwarsrittende Rijkspolitiek van-het-oogenblik, hebben zij getracht door eigenmachtig optreden, of brute usurpatie, hunne oude rechten in de voor hen verloren gouwen te herwinnen en de hun toegebrachte slagen te keeren. Uit de oorkonden klinkt hun verzet nog tot ons op, maar er spreekt tevens uit, dat er een tijd van bestuurs- en rechtsonzekerheid in de oude gouwen moet geweest zijn, die diepe rimpelingen in het maatschappelijke leven van toenmaals moet hebben aangebracht, welke thans door den alles nivelleerenden tijd voor ons zijn qlad gestreken, waardoor bijzonderheden ons ontgaan. Wij vermogen daardoor niet meer de diepte van die onrust te peilen vóór

28) Ibidem. no. 228. 2 Mei 1064.

29) Immink. De wording van Staat en Souvereiniteit in de Middeleeuwen. Prfschr. Utrecht 1942, p. 40 sqq.

de strijd tusschen de Kerk en de graven was uitgestreden, een strijd, waarin de Kerk ten slotte, in het Sticht van Utrecht, overwinnaar is gebleven.

In den loop der tijden zijn de grafelijke rijksleenen allengs zóó ingeschrompeld, dat hun nazaten in het oude gouwterritoir niet veel meer restte dan hun allodiale bezittingen, die zij uit den aard der zaak in het ambtsgebied hunner vaderen met hunne omliggende leengoederen bezaten, als niet ook dàt bezit door onderlinge veeten, eeuwenlang voortgezette schenkingen aan de Kerk of expansiedrang van die zijde, was aangetast. In de plaats van hunne verliezen hadden zij op zijn best leenbezit van lagere orde verworven, uiteindelijk ging ook hun graventitel als zijnde toen zonder reëelen inhoud, te loor en zien wij hen opgaan in de Stichtsche ridderschap, als mannen en dienstmannen van den Utrechtschen Bisschop.

Het feit, dat Graaf Waldger en zijn zoon de eerste zijn geweest, van wie wij weten, dat zij uitgebreide leengoederen bezaten in Isla et Lake en daardoor ter plaatse een aanzienlijke positie moeten hebben bekleed, evenals later Graaf Wilhelmus (de Upgoye), de laatste graaf in Isla et Lake, wekt onze belangstelling in hunne personen en hun geslacht.

§ 2. *Graaf Waldger en zijn geslacht.*

De oude kronieken [41]) en daaronder vooral het Chronicon Reginonis uit de 10de eeuw [30]) lichten ons in over graaf Waldger en de zijnen. Een uitstekende samenvatting treft men bij Pijnacker Hordijk[31]) en bij Oppermann[32]) aan, waaraan voor een goed deel het volgende ontleend wordt.

Waldger, graaf in het uitgestrekte gouwen-complex Niftarlake-Teisterbant, ook bekend als Waltgarius Freso filius Gerulfi, was de ***oudere*** broeder van Diederik eersten Graaf van Holland. De voor de hand liggende conclusie, dat zoowel Dirk Graaf van Holland als Graaf Waldqer dus beide zoons waren van Graaf Gerulf is op verschillende gronden nog lang omstreden, maar Gosses heeft daaraan zulk een steun weten te geven, dat wij genoemde filiatie thans wel als juist kunnen aannemen. Gerulfus, een Friesche graaf, behoorde tot het geslacht van den Frieschen Koning Radbod. Zij waren allen verwant aan het Karolingische Koningshuis, waaromtrent het Chronicon Hollandiae zegt: „Waltgerus nepos Imperatoris his diebus magnus habebatur"[33]). De hier bedoelde Keizer was stellig Karel de Dikke: Carolus Crassus, rex Francorum orientalium, Imperator, filius Lothowici. Germanici regis[34]) en als zoodanig een achterkleinzoon van Karel den Groote. Waldger behoorde dus door geboorte tot de Vorstengeslachten, tot de Principes.

Gerulf en een zekere Gardulf waren graven in Friesland: hun graafschap omvatte een deel van dat land, maar behalve dáár hadden zij ook aanzienliik grondbezit in het gebied van het latere Nedersticht van Utrecht. Dat was geheel in den geest dier tijden, die de machthebbers van toenmaals deed streven naar allodiaal groot-grondbezit ook buiten hun eigenlijke stamland ten einde door de excentriciteit hunner bezittingen de mogelijkheid te scheppen om, wanneer zij van hun

30) Reginonis Abbatis Prumiensis Chronicon. Ed. F. Kurze. p. 123,146.

31) Mr. C. Pijnacker Hordijk. Wat weten wij omtrent den Heiligen Adalbert van Egmond?. in: Bijdr. Vaderl. Gesch. en Oudhk. 4e reeks, Deel 1, 1900, p. 145-174.

32) Oppermann. Untersuehungen II. Westd. Zschr. Jahrg. XXVIII. 1909. p. 178 sqq. p. 235.

33) Chronicon Hollandiae vetustissimum anonymi Monachi Egmondani. auctore Adriano Kluit (a" 1777), p. 25.

34) Annales Fuldenses.

stamland werden beroofd, elders steunpunten te vinden[35]) tot nieuwe machts-ontplooiing en aldus weder tot aanzien en welstand te komen. Men kan het beschouwen als een ouden vorm van risico-verzekering voor macht en bezit. Hun land, in het latere Nedersticht, was in bezit gekomen van de Denen Heriald en zijn broeder Roric en werd na den dood van den laatste, in 882, door Karel den Dikke afgestaan aan den Deenschen Hertog Godfried. Daaronder behoorde o.m. de villa Dorestad (= Wijk), welk een goed deel uitmaakte van den pagus *Opgoi.* Wij verwijzen hier ook naar wat in hoofdstuk VI, sub Woltero comite de Goye (V.), omtrent een zekere Herlulfus wordt medegedeeld. Beide Friesche graven Gerulf en Gardulf werden aan Hertog Godfried ondergeschikt; weinige jaren later, in 885, werd laatstgenoemde vermoord en kwam aan de heerschappij der Noormannen, niet echter aan hun strooptochten, een einde. Bij dezen moord schijnt Gerulf de hand in het spel te hebben gehad, zoodat de heerschappij over Kinnen (Kennemerland) , waarvan Gerulf in 889 in het bezit wordt gevonden, misschien het loon voor zijn aandeel daarin is geweest. Gerulf en zijn jongste zoon Diederik zijn de stichters geweest van het Hollandsche Gravenhuis: Waldger, de oudste zoon van Gerulf, werd Graaf in een gouwen-complex in midden-Nederland.

Door geboorte een aanzienlijk man heeft Graaf Waldger ruimschoots zijn deel gehad aan het leven der Grooten dier dagen, een leven dat beheerscht werd door een voor ons haast onbegrijpelijke ruwheid van geest en zeden. Het behoeft dan ook geen verbazing te wekken, dat in dien tijd, zoozeer staande in het teeken van list, intrigues, verraad en moord, zijn entrée in de geschiedenis voor ons niet fraai is te noemen. Het Chronicon Reginonis vermeldt hem het eerst in het iaar 898. Wij vernemen dan omtrent hem: Eworhardus dux, filius Mepinardi a Waltgario Fresone. filio Gerulfi, cum venatum pergeret, dolo trucidatur[30]). Op 9 Juli 914[36]) doet Vualdgerus comes met Udo, verwant van Koning Koenraad 1 (911-919), het verzoek aan dien Koning om de St. Maartenskerk in het oude Trecht te bevestigen in haar immuniteitsrechten, zooals die door zijn voorgangers, Koninaen en Keizers, reeds waren geschonken. Op 19 Januari 916 [37]) is Graaf Walcherus getuige, als Koning Karel de Eenvoudige de gift van het klooster te Susteren aan de Abdij van Prüm bevestiqt. Waltkerus comes vinden wij met Bisschop Baldricus van Utrecht op 4 en 7 November 921 [38]) als getuigen voor Koning Karel bii een ontmoeting met Koning Hendrik 1 van Duitschland te Bonn, tot het sluiten van een verbond tusschen beide Vorsten. In 928 [39]) is Waltgerus comes nog aanwezig als getuige voor Gisalbertus dux rectorque sancte Traiectensis ecclesie, bij een ruiling van goederen van de St. Servaaskerk te Maastricht met de St. Pieterskerk te Trier. Hij was in het bezit van het Walburgsklooster te Tiel. Waldger of zijn zoon Ratbotus hebben dit klooster omgebouwd tot een kerkfort met als kern de „nova et lapidea civitas". De bijbehoorende goederen werden, zooals de oorkonde van 20 April 950[40]) ons leert, cum omnibus ecclesiis, prediis, familiis. mancipiis, silvis, aquis, piscationibus, pascuis, pratis a Waldgero et a filio ejus Radbodone necnon et Hattone et illorum antecessoribus ad jamdictum monasterium in proprium concessis, door Koning Otto 1 aan Bisschop Baldricus van Utrecht geschonken. Alpertus uit Metz zegt in zijn: „De diversitate temporum": Hostes (nl. de Noormannen) usque Thyle venientes, vela deposuerunt ..... Monasterium quoque sancte Walburge irrumpentes, vestesque sanctas a quodam comite Waltgero, constructore ipsius loci, et sua conjuge Deo digna Alberada ibidem collocatas auferentes.. .... ad classem se recipiunt[41]). Gosses[17]) heeft er op gewezen, dat de passus „et illorum antecessoribus" in de oorkonde er op wijst, dat het klooster al vóór Graaf Waldger bestond en dat deze dus niet de stichter was, zooals Alpertus meldt. Waarschijnlijk had Graaf Waldger het klooster slechts verbouwd om het tevens tot militaire sterkte tegen de Noormannen te doen dienen, gelijk in die tijden veelal gewoonte was.

Hoewel wij omtrent Graaf Waldger door de oorkonden en kronieken maar zeer summier worden ingelicht, blijkt uit het weinige, wat van hem bekend is geworden, toch voldoende, dat wij hem moeten zien als een man van grooten invloed en aanzien. Hij verkeert met koningen en vermoordt ongestraft een bevrienden hertog, men komt hem herhaaldelijk op belangrijke posten tegen in de onmiddellijke omgeving van den Bisschop van Utrecht en ten slotte wordt hij vermeld als Graaf in de zeer groote gouw Teisterbant, waar hij een machtscentrum bezit te Tiel[40]) en bovendien als Graaf in de noordelijke, door de gouw Isla et Lake van zijn Teisterbantsche gebied gescheiden, gouw Niftarlake[22]). In die tusschenliggende gouw houdt hij alle domeingoederen van den Koning in beneficium en heeft daar vermoedelijk ook belangrijk allodiaal eigendom. Dat er zich in die gouw allodiaal goed bevond, ligt o.i. besloten in den text van de schenking+oorkonde van 944 [19]) van Koninq Otto I. Deze drukt zich daarin uit: *„totum,* quod in paao Lacke et Isla *hactenus habuitnus"*, waaruit spreekt, dat zich in die gouw nog andere bezittingen bevonden, die tot dusver niet tot het koninklijk domein behoorden. Isla et Lake was een nog jonge gouw, een Frankisch maaksel van vrij laten datum, dat moet ontstaan zijn nà de samenstellinq van de liist van goederen en hoorigen der St. Maartenskerk te Utrecht. Hoewel de datum van deze lijst op geen 100 jaren na nauwkeurig kan worden aangegeven, kan men evenwel zeggen, dat de gouw ontstaan moet zijn nà den terminus a quo, die men voor aezegde lijst heeft kunnen vaststellen: dat was het jaar 777. Voor een deel moet Tsla et Lake zijn geformeerd uit de oude Germaansche gouw Germepi, want in de betrokken goederenlijst, de: „Commemoratio de rebus sancti Martini Traiectensis ecclesie, que jam olim ibidem a fidelibus tradite sunt"[42]), leest men: *„In pago Germepi* tam terris quam etiam pascuis seu piscationibus vel de omnibus rebus V pars sancti Martini, sicut etiam *Isla aqua currit,* in silvis et in pascuis, seu piscationibus V pars sancti Martini". De gouw Germepi is volgens de Geer') te zoeken onder het latere Overkwartier van Utrecht en meer bepaald in de landstreek tusschen „Rijn en Lek". Derhalve moet men de bovengenoemde rivier de Isla houden voor het water, dat in zijn hierna te vermelden ouden loop (Hoofdstuk 11. § 1.) met zijn riparium de oostgrens vormde van den lateren pagus Tsla et Lake. Het spreekt van zelf, dat de bovenbedoelde kerkelijke goederen aan de boorden van den Goyeschen IJssel, in de latere gouw Isla et Lake gelegen, buiten de koninklijke domeinen vielen, maar even zoo vielen daar ook buiten de allodiale goederen b.v. ook te Eiteren, die de Heeren van Goye daar later van oudsher ble-

35) Boeren. De oorsprong van Limburg en Gelre. p. 139 sqq.
36) O.B. Sticht 1, no. 94. 9 Juli 914.
37) Ibidem. no. 95. 19 Januari 916.
38) Ihidem. no. 98. 4 en 7 November 921.
39) Ibidem. no. 99. A° 928.
40) Ibidem. no. 118. 20 April 950.
41) Alperti Mettensis de diversitate temporum. Ed. Hulshof, p. 12, 23. Lacomblet. U.B. Gesch. Niederrheins. 1. no. 132. 6 Februari 1000. „Igitur Tiele situm est in comitatu Unrohi comitis et in pago Testerbant dicto".
42) O.B. Sticht 1, no. 49. A° (777-866).

ken te bezitten en dat stellig geen te eeniger tijd geusurpeerd bezit zal geweest zijn. Wij mogen wel aannemen, dat ook reeds ten tijde van Koning Otto 1 in de gouw Isla et Lake een zeker allodiaal goed lag. Wien behoorde dat nu in dezen tijd en wie was toen Graaf in die gouw?

Het aanzien en de machtspositie van Waldger als graaf in de twee aan Isla et Lake grenzende gouwen, die samen zulk een groot bestuursgebied besloegen en onze wetenschap, dat hij in dat tusschen-territoir groot grondbezit in beneficium hield, zijn niet wel te vereenigen met de opvatting, dat hij zich bij een dergelijke gebiedsscheiding, die zulke politiek ongunstige omstandigheden voor hem meebracht, rustig zou hebben neergelegd. Deze overweging maakt het voor ons moeilijk aanvaardbaar, dat in die tusschen-gouw een ander dan Waldger „graaf" geweest zou zijn. Zeker is evenwel, dat hij nimmer „graaf" in Isla et Lake genoemd wordt: ook in den text van de oorkonde van 944 [19]), waar over hem in het verledene wordt gesproken, kent Koning Otto 1 hem nòch den graven titel, nòch het gravenambt toe. Maar daaruit kan stellig niet geconcludeerd worden, dat hij géén graaf in Isla et Lake was. In de oorkonden dier dagen vindt men een zelfde persoon nu eens als liber, dan weer als nobilis en dan weer als comes aangeduid, men liet ook wel de titels geheel weg, tal van voorbeelden hiervan vindt men bij Freiherr von Dungern sprekend te zamen gebracht [43]). Dat zou nu ook in 944 gebeurd kunnen zijn en wij achten het ter plaatse niet voorkomen van den graventitel hier tè minder overtuigend voor het niet bezitten der grafelijke waardigheid in de betrokken gouw, wijl ten eerste Walterus maar éénmaal in betrekking tot die gouw voorkomt en omdat in de tweede plaats vast staat, dat hij elders wèl graaf was en dien hem toekomenden titel hem bij andere gelegenheden, òòk buiten zijn gouwofficium wèl wordt toegekend. Men zie daarvoor slechts de verschillende vermeldingen van Walterus comes, die wij hiervoor mededeelden. In die éénmalige vermelding in 944 is de graventitel vermoedelijk onopzettelijk weggelaten. Hetzelfde geschiedt in de oorkonde van 6 Juni 975[44]); daar wordt, sprekend over goed in de gouw Niftarlake, waar Waldger zeker graaf was, hem ook *nief* den graventitel gegeven, terwijl in de oorkonde van *den zelfden datum*[22]), die een aanvulling geeft van de schenking in Niftarlake van de vorige oorkonde aan Waldger we2 den graventitel geqeven wordt. Wij hebben dan ook, evenals Muller en Bouman[45]), Pijnacker Hordijk[31]) e.a. de overtuiging, dat Waldgerus wel degelijk ook Graaf in Isla et Lake is geweest en dus graaf was in het uitgestrekte aaneengesloten gouwen-complex Niftarlake-Isla et Lake-Teisterbant. Nu wij hem ook het graafschap in de gouw Isla et Lake moeten toekennen, moeten wij ook aannemen, dat het allodiale goed, dat, naar wij meenen, nog in die gouw moet gelegen hebben, eveneens het bezit van Graaf Waldger is geweest.

Graaf Waldger moet niet lang na 928 overleden zijn; zijn broeder, Graaf Dirk, stierf op 6 October omstreeks 938. Hoewel de beneficia in die tijden nog niet erfelijk waren, werd hij in de 3 bovengenoemde gouwen toch als graaf opgevolgd door zijn zoon Radbotus. Uit het stuk van 944[19]), waarin deze voorkomt als zoon van Waldger, blijkt tevens, dat ook hij in dat jaar reeds overleden was. Daar Radbotus zijn beneficium van Koning Otto 1 (936-944) ontvangen had, moet hij tusschen de jaren 936-944 gestorven zijn. Als graaf in Niftarlake en Teisterbant werd hij opgevolgd door Hatto [21; 40; 46]), wellicht zijn zoon, misschien een broeder. Wel is waar heeft Hatto na den dood van Radbotus niet meer het domeingoed in Isla et Lake in beneficium ontvangen, maar de aldaar gelegen allodia van Waldger en Radbotus zal hij stellig wel geërfd hebben en zeer denkbaar is het, dat hij ook nog de jurisdictie in de gouw heeft uitgeoefend, aangezien uit niets blijkt, dat daar een andere graaf is opgetreden: dit leen werd, voor zoover bekend vóór 1122 nimmermeer uitgegeven. Wel is waar spreekt de oorkonde van 2 Mei 1064[28]) van: „..nequis *comes*..... (juxta) Islam et Lake.... *..ullam (potestatem)* habeat", maar wij zeiden reeds, dat dit alleen betrekking kon hebben op de aan de Kerk aldaar geschonken immuniteitsgebieden. Dáár bezat Hatto natuurlijk géén rechtsmacht.

Hatto bezat verder noq goederen te Eki (Eck)[21; 44]) en bovendien o.a. in Lona (Loenen) in de gouw Niftarlake. In 949 was Hatto overleden, want 22 November van dat jaar schenkt Koning Otto 1 de goederen, die Hatto en zijn broeder Aladram hadden in Bechi (Beek) en Auici (Ewijk)[46]) aan de St. Florinuskerk te Koblenz. Het kan verder ook nog blijken uit de qift van dezen Koning op 30 Juni 949[20]), waarbij hij aan de Maartenskerk te Trecht de visscherij te Amuson (Muiden) en in de Almere, benevens den cijns — cogsculd genaamd — schenkt. In elk geval was Hatto in 953 zeker reeds dood, want Keizer Otto 11 schenkt op 21 April van dat jaar o.m. „terram, quam Hatto comes in Lona *habuif*" en „terram, quam Hatto in loco Eki habere *videbatur*"[21]) aan de Kerk. Als zijn opvolger in Teisterbant vindt men in 999[47]) vermeld Graaf Hunroqus of wel Unroch (= Hendrik), die in het jaar 1006 te Tiel[41]), dat in zijn graafschap Teisterbant lag, aanvoerder was in den strijd tesen de Noormannen, toen deze wederom met een vloot de Waal waren opgevaren en Tiel plunderden. Hij was een dapper krijgsman, van hooge geboorte, want hij had in het leger van Otto 111 in Italië gediend en aldaar zijn sporen verdiend. Daartoe gedwongen door de aanzienlijke goedsonttrekkingen in zijn groote graafschap Teisterbant, schijnt Graaf Unroch in bisschoppelijken dienst te zijn getreden. Hij is homo liber van den Utrechtschen Bisschop geworden, de oorkonde van 2 Mei 1064[28]) zegt ons immers: „..... beneficíum, quod comes Unroch ah episcope Adelboldo tenuit.....". Die zelfde oorkonde vermeldt als opvolger een zekere Godezo, die volgens de Geer (1860)[1]) als legeraanvoerder in 1018 in bisschoppelijken dienst zou zijn gesneuveld. Daar er den 30sten October 1057[48]) als getuige voor Bisschop Wilhelmus bij een overeenkomst tusschen dezen Utrechtschen bisschop en den Luikschen bisschop Dietwinus gesloten in de Kerk van St. Marie (Oudmunster) te Utrecht ook een Graaf Unroch wordt vermeld, moet er dus na den bovenvermelden Graaf Unroch, nog een jongeren Graaf van dien naam hebben qeleefd; of hij evenwel opvolger is geweest in een der Teisterbantsche gebiedsdeelen van Graaf Unroch 1. is te betwiifelen. Van hem is bekend, dat hij graaf was in de gouw Moilla[51]) (Decanaat Gelre, oostelijk van Venlo). Den 15den April 1064 [51a]) vindt men als getuiae voor Koning Heinricus „Comes Unruoch" en 29 Januari 1073[51b]) zeqt Aartsbisschop Anno 11 van Keulen: „Insuper et nos adhibuimus novalium decimationem 11 mansorum in Kempeno in comitatu scilicet Unruch comitis" (Kempen aan de Roer).

Voor Graaf Hatto kan familieverband met Graaf Waldqer en zijn zoon Radbotus wel waarschijnlijk geacht worden,

43) Freiherr von Dungern. Comes, liber, nobilis in Urkunden des ll. bis 13. Jahrhunderts. Arch. f. Urkundenforsch. XII, 1931, p. 181–205.
44) O.B. Sticht 1, no. 134. 6 Juni 975,
45) Ibidem. no. 119. Noot 1.
46) Ibidem. no. 114. 22 November (949). Noot 1.
47) Ibidem no. 149. 11 April 999.
48) Ibidem. no. 219. 30 October 1057.

maar voor de Graven Unroch I, Godezo en Unroch II lijkt dit zeer onwaarschijnlijk. Omstreeks het jaar 1000 omvatte de groote gouw Teisterbant reeds verschillende kleinere graafschappen; waarschijnlijk was deze gouw door erfverdeelingen of grafelijkheidsaanspraken, voortgekomen uit grootgrondsberits-verhoudingen, in een aantal kleinere graafschappen uiteengevallen. Graaf Unroch 1 b.v. was een neef van Bisschop Ansfridus[41]), die vóór 994, als echtgenoot van Hilzondis, Gravin van Stryen[49]), graaf was in een deel van Teisterbant en daarnaast ook comes Hoiensis (Hoeij bij Luik[50])) genoemd wordt. Bisschop Ansfridus behoorde tot het geslacht der Paltsgraven aan den Rijn. Zij schijnen verwanten te zijn van Rixfried of Dodo, die omstreeks 920 als graaf in de Betuwe de Noormannen uit Utrecht verdreef en wiens zoon de bekende Bisschop Baldricus van Utrecht was. Na Unroch is een zekere graaf Balderik, echtgenoot van de beruchte Adela van Hamclant, in Teisterbant graaf geweest. Aangenomen wordt veelal, dat diens grafelijke rechten in Teisterbant, na zijn dood in 102 1, door Keizer Hendrik 11 aan den Utrechtschen Bisschop zijn overgedragen. In 1053 was graaf in Teisterbant Gerardus Flamens, gehuwd vermoedelijk met een zuster van den Paltsgraaf Hezelinus en voorvader van de Geldersche Graven: hun bakermat lag in het gebied der Ardennen en Eifel[51]). Het is nu lang niet zeker, dat -het graafschapsterritoir van Unroch I en van Gerardus Flamens identiek was en dat kan ook gezegd worden voor de andere Teisterbantsche graafschapsgebieden. Het is zeer wel mogelijk, dat de nazaten van Graaf Waldger zich nog ergens in een Teisterbantsch steunpunt, of in Isla et Lake gestabiliseerd hebben, maar oorkondelijk laat zich daarvan niets aantoonen.

De stichting van één groot graafschap met daaraan verbonden landsheerlijk gezag, wat de nakomelingen van Graaf Dirk in het westen en later de Geldersche Graven in het oosten hebben weten te bereiken, bleef in het midden-gebied aan de nazaten van Graaf Waldger onthouden. Daar versperde de groeiende macht van de Kerk hun den weg. Daar rees als een machtige geestelijke en wereldlijke eenheid het Bisdom van Utrecht op en werd de Bisschop tot landsheer.

Hoofdstuk II.

De Heeren van Goye als Graven in Isla et Lake.

§ 1. De gouw Isla et Lake en het allodiale goed der Graven van Goye.

De ligging van de allodiale goederen van de Graven van Goye wordt ons kenbaar gemaakt in een oorkonde uit het jaar 1208[52]). In dit stuk kent Bisschop Theodericus (van der Aare, 1198-1213) de tienden der nieuw aangewassen landen, gelegen aan den omtrek van het gebied van den Graaf van Goye toe aan het kapittel van St. Marie te Utrecht. De Bisschop zegt: „..... quod nos..... contulimus decimas novalium jam existentes vel in posterum emergentes secus *Leccam* et secus *Islam, ex utraque* parte ripe, in eis locis et in eis terminis, in quibus ex antiquo noscuntur decimas habere contiguas. Hi autem sunt termini: In parte *meridionali* secus *Iselam, de Loslote* usque *Heswiketwende*. In parte *septentrionali,* secus *Leccam* et *Islam,* de *stega,* que dividit terram Godefridi de Wic et Willelmi de Dwerdic, ad locum ubi *terminus* est *proprietatis comitis de Goie,* in qua jamdicta ecclesia habet decimam *de Rabodoscote* usque *Wersam, de Veteri Reno* usque *Marremunde*". Al is er nog eenige onzekerheid, omdat wij de ligging van het in de oorkonde genoemde Rabodoscote niet met stelligheid kunnen aangeven — de Geer') zocht het onder-Houten, Griethuysen[53]) meent de naam van het huis Rodestein onder Coten gelegen te kunnen afleiden van Rabodoscote, wat ons een beetje tè fantastisch lijkt — toch kunnen wij wel dit zeggen, dat het allodiale goed van Goie de streek besloeg van het nu nog bekende Gooi onder de gemeente Houten, benevens het gebied om Eiteren (bij IJsselstein) aan den IJssel. De steeg, die het land van Godefridus de Wic en Willelmus de Dwerdic scheidde, houden wij voor den dwarsdijkschen weg. Wat echter meer aandacht verdient is, dat uit de beschrijving blijkt, dat de IJssel toen ter tijd nog zijn ouden loop volgde van den Dwarsdijk (= de Stega) door de landen van het Goye en dat een deel van den huidigen IJssel toen nog Lek heette. Tot goed begrip van ons later betoog moge hier een korte beschrijving van den loop dier rivieren in dien tijd volgen aan de hand van de door de Geer [1]) in 1860 gegeven waterstaatkundige reconstructie.

De Lek stroomde met een zijtak van het Klaphek. beneden Vreeswijk, langs het Gein en Eiteren tot de plaats, waar het thans niet meer bestaande riviertje de Marre (een zijtak van den Rijn, die den huidigen Meerndijk volgde) in gezegden Lekarm (die nú IJssel heet) uitmondde. De IJssel stroomde van den Dwarsdijk (nog vroeger, vóór het aanleggen van den Genekensdam, uit het Wijkerbroek) door de kil van de Goyerwetering en Oosterlaak en verder door de Houtensche wetering naar den Wierschen polder en voorts naar het Gein. Van het Gein volgde nu de IJssel een eindweegs de bedding van een tak van den Ouden Rijn, die even ten zuiden van Utrecht, bij Vechten, uit den Krommen Rijn ontsprong, vandaar met een scherpen bocht naar het noorden verder zuidwaarts stroomde langs den Koppel om zich dan eveneens naar het Gein te wenden. Bij het Gein boog deze tak van den Ouden Rijn zich naar het westen en stroomde langs den huidigen randdijk, om ter hoopte van Eiteren in den bovengenoemden Lekarm uit te monden. IJssel en de aftakking van den Ouden Rijn volgden aldus een eind samen dezelfde bedding, maar vóór de Oude Rijn-tak in de Lek stroomde, verliet de IJssel weer de gemeenschappelijke bedding om. de kil van de huidige IJsselwetering volgend, zich met de Marre te vereenigen en zich verder als de heden nog bestaande Hollandsche IJssel voort te zetten. In 1208 bestond hier op waterstaats-gebied **noq** de oude toestand, zooals die was vóór den tijd van Keizer Hendrik 111 (1039-1056) en aldus ook wordt gevonden ten tijde van Keizer Hendrik IV (V) (1106—1125)[54]).

Men moet nu de grensbeschrijvingen in de oorkonde van 1208 zien in het licht van den ouden loop der betrokken rivieren, anders zijn zij volkomen onbegrijpelijk.

Hans Toll en Fruin geven in hun artikel: „De Heeren van het Gooi en Langerak tot het jaar 1375"[2]) in een noot op p. 148, in verband met de ligging der novale tienden in het randgebied der Goye'sche bezittingen, als hun meening te kennen, dat deze *niet* konden liggen in de gouw *Lake et Isla,* daar

49) Ibidem. no. 142. 1 Juni 992.
50) Ibidem. no. 141. 7 Juli 985.
51) W. de Vries. De oorsprong van het geslacht der Graven van Gelre. B. en M. Gelre. Deel XLVIII, 1946, p. 9 t/m 12 en p. 24.
51a) Lacomblet. U.B. Gesch. Niederrheins, I, no. 201. 15 April 1064.
51b) Ibidem. no. 217. 29 Januari 1073.
52) O.B. Sticht 11, no. 586. A° 1208 vóór 24 September.
53) van Griethuysen. Gissingen omtrent Oosterhem, Rabodoscote, den Rijn bij IJsselstein, de Lek bij Eiteren, de Gouw Germepi, Merchishem en Potarnem. Bijdr. Vaderl. Gesch. en Oudhk. 3e reeks. deel 3, 1886, p. 277.
54) O.B. Sticht I, no. 307. 27 Mei 1122.

deze gouw *zich zeker niet zoo ver naar het Oosten uitstrekte.* Waarop zij deze meening grondden, vermelden zij niet, maar het lijkt waarschijnlijk, dat zij daarbij aanleunden op de mededeelingen bij de Geer (1860)[1a]. De Geer zegt in zijn beschrijving van „Lake et Isla of *de Lopiker en Krimpener waarden"*. dat de Lek met zijn bovenvermelden zijarm langs het Gein en Eiteren tot aan den Meerndijk, de *Zuidelijke en Oostelijke* grenzen der gouw vormden en noemt dan een aantal villae, die in die gouw zouden liggen als b.v. Crempene (Krimpen), verder Goldrake (Gouderak), Schoenhove, Hislemunde (IJsselmonde). Maar Krimpen lag zeker *niet* in de gouw Isla et Lake, het wordt dan ook in de oorkonde van 2 Mei 1064[28]) afzonderlijk genoemd, geheel buiten het verband van de even verder ter plaatse òòk genoemde gouw Isla et Lake. De „Lopiker- en Krimpenerwaarden" behooren *niet* tot het gouwterritoir: wat de Geer daar, blijkens zijn beschrijving, toe rekent, is het gebied van het Utrechtsche Decanaat: *„Infra* Yselam et Leccam". In het werk over de indeeling van het Utrechtsche Bisdom van Joostinq en Muller[55]) plaatsen zij dan ook een aantal der door de Geer genoemde parochies b.v. Crimpen en Schoonhoven in het Decanaat Infra Yselam et Leccam. Bij hun beschrijving der Decanaten, die deel uitmaakten van het Archidiaconaat van Oudmunster, spreken beide schrijvers nu wel over: Lake et Isla of Infra Yselam et Leccam, maar die gelijkstelling is niet juist, Lake et Isla moet hier geheel wegvallen. Infra Yselam et Leccam (beneden IJsel en Lek) is een intern-kerkelijke groepsnaam voor een aantal parochies, die niet alle tot Isla et Lake kunnen behoord hebben. De Decanaats-indeeling van de Kerk heeft men ook hier doen afwijken van de vaak gevolgde gewoonte haar te baseeren op de vroegere politieke indeeling. Hier kan zij omgekeerd niet dienen tot politieke reconstructie. In de oorkonden komt men nergens een landstreek tegen onder den naam Infra Yselam et Leccam. Lake et Isla moet behoord hebben tot het Magnus Decanatus van Oudmunster en om reden van practischen aard zouden eenige parochies, die aan de overzijde van de rivier tot den oeverzoom van de gouw Isla et Lake behoorden, ondergebracht kunnen zijn in het aangrenzende geformeerde Decanaat Infra Yselam et Lecam, dat westelijk lag van de gouw Isla et Lake.

Het wil ons dus voorkomen, dat voornoemde schrijvers niet genoegzaam rekening hebben gehouden met twee doorslaggevende factoren en wel:

1° met den afwijkenden loop en andere benaming der rivieren IJssel *en* Lek, tijdens het bestaan van de gouw Isla et Lake;

2° met het feit, dat een rivier niet een scherpe landsgrens vormde, maar dat het tegenoverliggende oevergebied als riparium, nog tot het land aan de andere zijde gerekend kan worden. Vooral dit laatste heeft hier groote beteekenis, omdat in deze Rijndelta het land geregeld twee malen per jaar aan groote overstroomingen blootstond, die aanleiding gaven tot zéér wisselende rivierbeddingen met een dientengevolge sterk veranderlijken oeverzoom, die hier in het algemeen buitengewoon breed moet geweest zijn. Daardoor zal de gouw Isla et Lake een heel wat grooter oppervlak beslagen hebben, dan uit een rustigen rivierloop alléén zou zijn af te leiden.

Het gevolg van die minder juiste opvatting is geweest, dat alle schrijvers de gouw te ver westelijk hebben geplaatst. Bovendien, welke gigantische afmetingen zou die gouw gehad moeten hebben en hoe weinig hoort men er van! Zij besloeg het stroomgebied der beide rivieren, zooals deze van Wijk tot aan hun vereeniging bij den Meerndijk ten tijde van het bestaan der gouw hun loop namen, met inbegrip van het tusschen beide stroomen in gelegen hooger gelegen middenterrein. Bijgevolg lagen de allodiale bezittingen van de Graven van Goye en hunne leen- en pachtgoederen in het randgebied, wel *degelijk in* de gouw *Isla et Lake, zij* maakten daarvan het grootste deel uit. Voor zoover die bezittingen de riviergrenzen overschreden, konden zij als riparium tòch tot het gouwterritoir gerekend worden, zooals dit het geval was onder Eiteren 'en ten zuiden van de Lek te Hagestein, Everdingen, Golberdingen, Parijs. De ligging van Eiteren met bijbehoorend goed vindt men nog eens afzonderlijk nauwkeurig aangegeven in de oorkonde van 27 Mei 1 122[54]), het luidt daar: „..... ad villam, que dicitur *Eiteren,* quod situm est inter hos fluvios *Renum et Leccam, Leccam et Islam,* agris, pascuis, silvis, aquis aquarumque decursibus, quesitis et inquirendis, terris cultis et incultis et cum omnibus appendiciis.....". Zonder zich te richten naar den ouden rivierenloop was deze beschrijving onmogelijk te begrijpen. Eiteren behoorde tot het riparium van de gouw Isla et Lake.

§ 2. De betrekkingen der Heeren van Goye tot de gouw Isla et Lake.

Den 26sten Mei 1122 [56]) geeft Keizer Henricus IV (V) (1106—† 23 Mei 1125) te Utrecht een oorkonde uit, waarin hij o.m. zegt: „Quia igitur ex antiquis primum ecclesiarum munimentis deinde renovantibus et confirmantibus hoc ipsum paginis et sigillis suis pie memorie imperatore augusto Heinrico secundo et avo nostro Heinrico tercio, totum, quod in pago est Isla et Lacke, cognovimus regali munificentia traditum duobus monasteriis in Traiecto, uni in honore sancti Martini, alteri in honore sancte Dei Genitricis Marie omniumque sanctorum dedicato, placuit nobis eandem piorum regum traditionem (regali auctoritate) confirmare, hoc addentes, ut quod a Wilhelmo comite eiusque predecessoribus, a quibus (violenter usurpatum est, amodo supradictis ecclesiis) stabili et perpetua nostre regalitatis traditione inconvulsum permaneat; scilicet ut, sicut terra et homines (et census) ad predictas ecclesias attinent, ita omnis justicia ad prepositos earundem ecclesiarum et villicos eorum pertineat, et nullus ibi comes vel advocatus preter prepositos sit, sed omnis justicia ad illos pertineat, sive in furtis sive in aggeribus sive in bellicis navibus, que vulgo „silinc" vocantur, vel quibuscumque aliis negociis, ad seculare placitum pertinentibus. Notum quoque sit omnibus regni fidelibus, quod idem Wilhelmus comes in presentia nostra in ipsa civitate Traiectensi contra nos bello et armis manum levavit, et ob hoc judicio principum et liberorum hominum eundem comitatum prepositis earundem ecclesiarum, favente et assistente eis jure ex antiquis regum traditionibus ‚inconvulsa auctoritate confirmavimus".

Men vergeve het ons deze oorkonde uitvoerig te hebben aangehaald, zij is voor ons van uitzonderlijk belang. De Keizer bevestigt in het hofgerecht in de eerste plaats de beide kapittelen van St. Maarten en St. Marie (Oudmunster) te Utrecht in hun bezittingen in de gouw Isla et Lacke. Deze schenking zou geschieden in aansluiting aan vroegere giften van Koning Heinricus 11 en 's Keizers Grootvader Heinricus 111 (nl.

55) Joosting en S. Muller Hzn. Bronnen Gesch. Kerkel. Rechtspraak in het Bisdom Utrecht in de Middeleeuwen. Deel II, p. 55.

56) O.B. Sticht 1, no. 306. 26 Mei 1122.

22 Mei 1046 [57]) en wel in dier voege, dat alles wat Graaf Wilhelmus en zijn voorgangers zich met geweld hebben toegeëigend, thans aan de proosten der genoemde kerken wordt teruggegeven; in de tweede plaats worden hun niet alleen de domeingoederen, manschap en cijnzen, maar ook „omnis justicia", d.w.z. de geheele hooge en lage jurisdictie geschonken, zoodat niemand aldaar Graaf of Voogd zal zijn dan de genoemde proosten. Hun immuniteit was thans uitgegroeid tot volledige grafelijke rechten, in de derde plaats krijgen zij het graafschap dat Graaf Wilhelmus door zijn opstand binnen Utrecht jegens den Duitschen Koning verbeurd heeft.

Datzelfde goederenbezit nu in de gouw Isla et Lake was, gelijk wij zagen, al veel vroeger door Koning Otto 1 (936-973) aan de kapittelen geschonken. In de desbetreffende oorkonde van 17 Juli 944 [10]) wordt dit leen omschreven als: „totum, quod in pago Lackeet1s 1a hactenus habuimus, quod Waldgerus et postea filiusejusRatbot us ex nostra parte in bene f ici u m habuerunt, cum omnibus illuc legaliter pertinentibus, agris, mancipiis, pratis, pascuis, silvis, aquis aquarumque decursibus, terris cultis et incultis, piscationibus cunctisque quesitis et inquirendis hoc precepto jure perenni in proprium donavimus" nl. aan de Kerken van St. Maarten en St. Marie (Oudmunster). Van de jurisdictie wordt nòch hier, nòch in de latere bevestiging van deze gift op 22 Mei 1046 [57]) gesproken, het gaat alleen over een zeer aanzienlijk beneficium.

De schenking van 1122 [56]) betrof dus het zelfde gebied, waar Waldgerus eertijds groote belangen en invloed had gehad. Waldgerus en zijn zoon Ratbotus kunnen wat dat aangaat in Isla et Lake als de voorgangers van Wilhelmus comes beschouwd worden, al had de Keizer hier wellicht bij het gebruik van het woord: „predecessoribus" in de oorkonde het oog op meer nabije voorgangers van Wilhelmus, die zich in geheel gelijke positie als deze bevonden hadden. Men zou ter overbrugging van het verschil in beide oorkonden, wat betreft het ook schenken van de jurisdictie in 1122 kunnen meenen, dat de Keizer bij de begeving met „omnisjusticia" zich beriep op de oorkonde van 2 Mei 1064 [28]), waarin Koning Hendrik IV bepaalde: „..... ne quis comes aut aliqua sub comite persona (juxta) Islam et Lake in locis ad duo monasteria pertinentibus, u 11 a (potestatem) habeat, sed propria fratrum sint ad duo monasteria serventium, (sicutcontinetur) in immunitatibus Ottonis primi, qui ea primus sancto Martino (tradidit) aliorumque antecessorum nostrorum". Dit kon evenwel n i et het geval zijn, want het betrof hier alleen een immuniteits-verleening „in locis ad duo monasteria pertinentibus" en had geen betrekking op de jurisdictie in de geheele gouw („omnis justicia"). Dat de oorkonde als een falsum aangetoond is, doet niets ter zake, de falsificatie hield niet hiermede verband, maar moest volgens Gosses dienen ter aanvulling van een andere oorkonde, van 30 April 1064 [58]), die hier buiten beschouwing kan blijven.

Uit de oorkonde van 1122 spreekt een raadselachtige houding, zoowel van den Keizer als van den Graaf: nòch van 'den eersten, nòch van den laatsten was deze juist. Het zwaartepunt voor de beoordeeling van het optreden van Graaf Wilhelmus ligt bij de beantwoording van de vraag of hij en zijn voorgangers zich op eenigen rechtstitel konden beroepen voor hun aanspraken op het grafelijke ambt in de

[57]) Ibidem. no. 200. 22 Mei 1046.

gouw Isla et Lake en zoo ja, van welken aard hun jurisdictie was en vooral ook, hoever deze ging in die gouw. Ontleenden zij ambt en titel aan een hun vroeger in de gouw toegekend R ij k s 1 e e n? Wij betwijfelen dit, omdat wij vermoeden, dat zij nimmer een dergelijke beleening hadden ontvangen. Nergens in de oorspronkelijke stukken is de geringste aanwijzing te vinden, dat de Kroon vóór 1122 en nà het tijdvak, waarin de gouwgraven in de buurt zijn verdwenen, dat is dus omstreeks de tweede helft der 10de eeuw, dit leen aan een Riiksgraaf had uitgegeven. In Isla et Lake kan er in oude tijden slechts een „gouwgraaf" geweest zijn, die alleen de hem toekomende 1 a g e jurisdictie kan gehad hebben: een ambtenaar toegerust met h o o g e jurisdictie, een Rijksgraaf. kennen wij daar officieel niet. In dit verband moge het ons vergund zijn er hier op te wijzen, dat het onderscheid, dat wij willen maken tusschen „Gouwgraaf" en „Rijksgraaf", niet enkel stoelt op een verschil in rechtsbevoegdheid van overigens gelijkwaardige ambtenaren. Beide namen omsluiten begrippen, die dieper verankerd liggen. Bij de Frankische gouw heeft men minder te denken aan een zeker grondgebied dan wel aan een zeker rechtsgebied, niet gebonden aan een bepaald materieel substraat. Het rechtsgebied bezat oudtijds geen scherp omschreven grenzen, zijn uitgangspunt was gelegen in een of meer machtsbases, hetzij op allodialen grond en dan vaak voortgekomen uit prefeodale territorialiteiten, hetzij op grond, in beneficium gehouden door den rechterlijken ambtenaar. den gouwgraaf. Die centra lagen verspreid en waren veelal gemaakt tot versterkte plaatsen, waaruit dan vaak het Slot is voortgekomen, dat den gouwambtenaar tot woon- en schuilplaats diende en waaromheen zich een volksnederzetting groepeerde. Om deze machtskernen strekte zich nu hun rechtsgebied naar alle zijden uit om zijn natuurlijke, maar uit den aard der zaak onzekere, begrenzing te vinden in omringende plassen, poelen, moerassen, oerwouden en stroomgebieden met hunne droogvallingen, kortom in de vele wildernissen. die men in ons huidige Vaderland in die tijden alom aantrof en daar natuurlijk onbewoonde streken vormden: dáár *ergens* bevond zich het einde der grafelijke jurisdictie. De gouw vormde dus geen scherp begrensd geografisch-territoriaal begrip, maar een, in geografisch opzicht, waziq begrensde staatsbestuurskern in militairen, politieken, fiskalen en rechterlijken zin, waarin de buurschappen de plaatselijke rechtsgemeenschappen en tevens de grondslagen voor een zekere politioneele- en oeconomische organisatie vormden [58a]). In den Frankischen bestuurstijd kan men dus wel spreken van een gouwgraaf ,maar van een gouwgraafschap in de beteekenis van een landelijk territoir, kan men n i et spreken, omdat aan zulk een begrio een zekere geografische eenheidsgedachte vastzit en die bestnnd in het algemeen niet voor het rechtsgebied van den Karolingischen gouwgraaf; het vormde slechts een staatsrechtelijk begrip.

Bij den aanwas der bevolking, de uitbreiding van handel, veeteelt en landbouw en de daardoor toegenomen welvaart, kwam het tot sterkere kolonisatie der wildernissen en bij al die hoogere cultuur-uitingen werden geleidelijk ter plaatse ook hoogere eischen gesteld aan bestuur en rechtspraak.

Oorspronkelijk was aan den gouwgraaf, aanvankelijk een militairen- en slechts in de tweede plaats een rechterlijken ambtenaar, in zijn gebied n i e t de geheele koninklijke macht

[58]) Ibidem. no. 226. 30 April 1064.

[58a]) R. Schröder. Lehrbuch der deutschen Rechtsgeschichte, fortgeführt von E. Frh. v. Künzberg. 1922, p. 128 sqq.

overgedragen, hij oefende deze slechts uit binnen het kader van wel omschreven beperkingen, die hij zonder koninklijke machtiging niet kon overschrijden. Ten allen tijde behield de koning het recht, door bijzondere gemachtigden in het bestuur en de grafelijke ambtsbevoegdheid in te grijpen (missati). Gaandeweg dwong de toenemende maatschappelijke ontwikkeling het oude niet meer passende bestuursstelsel te vernieuwen, het verloor zijn primitief karakter. Aan de peripherie hadden zich, door de ontginning der woeste landen, omtrekken in het grafelijke ambtsgebied afgebakend, er waren scherpere grenzen gekomen, waardoor het eertijds vage gebied zich meer en meer tot een territotiale eenheid had ontwikkeld, waaraan men ten slotte den naam c o m i t a t u s vindt gegeven. Aan het einde der 8ste eeuw ziet men veranderingen optreden in dien zin, dat de tè groote gouwen werden gesplitst doordat de buurschappen tot kleine gouwen werden verheven, al of niet onder nieuwe namen, maar met scherpere afbakening en grootere rechtsbevoegdheden van den graaf. Later, onder de Saxische Heerschers, werden de gouwen vaak weer door samensmelting vergroot. Voor de berechting der meer ernstige misdrijven, de ondaden, hadden de graven niet langer de koningsboden boven zich, waardoor zij thans — zelfs al late men het nog steeds vage begrip van een boven hen staanden Hertog toe — in elk geval in nauwer verband met de Kroon kwamen. Zij werden hierdoor R ij k s g r a v e n, die van toen af aan het hoofd stonden van „g r a a f s c h a p p e n", die nu duidelijker omgrensde geografische begrippen waren geworden. De Karolingische gouwgraaf bezat de lage jurisdictie in een vaag rechtsgebied. de rijksgraaf uit den tijd der Saxers daarentegen bezat de hooge en lage jurisdictie in een omgrensd landelijk territoir.

Ook in Isla et Lake moet er eertijds een Frankische graaf geweest zijn, maar in elk geval is die daar dan toch sedert de helft der 10de eeuw uit onzen gezichtskring verdwenen en gedurende een periode van bijna t w e e e e u w e n daarna verneemt men in deze gouw niets meer van een bestuursambtenaar. Plotseling duiken dan in 1122 de moeilijkheden op en leest men, dat een graaf de hooge jurisdictie aldaar uitoefent en voor zich opeischt en hoort men van den anderen kant de Keizer zeggen, dat deze graaf en zijn voorgangers zich daar jegens de kapittelen aan usurpatie hebben schuldig gemaakt. Graaf Wilhelmus kon hier voor zijn eischen hoogstens rechtvaardiging vinden in oude rechtsaanspraken, die hij vermoedelijk ook wel zal gehad hebben, maar die hij alleen heeft kunnen baseeren op vermeende erfrechten als nazaat van oude wettige „gouwgraven" èn omdat het gouwgraafschap, hoewel rond de helft der 10de eeuw nog niet algemeen erkend erfelijk, aldaar ook nimmer schijnt herroepen te zijn. Daar wij ook nimmer iets vernemen, dat na het verdwijnen van den missatischen bestuursvorm, in de gouw Isla et Lake een beslissing door de Kroon was genomen ten aanzien van het verder doen uitoefenen van de hooge jurisdictie (behalve dan in de kerkelijke immuniteit+gebieden in die gouw), moeten wij er wel toe komen aan te nemen, dat Wilhelmus en zijn voorgangers wellicht zichzelf dien rechtsdwang hebben toegekend, eigener beweging zich dus van g o u w g r a v e n tot r ij k s g r a v e n opwerpend. In dèze gouw was dat dan misschien mogelijk geweest en had daar zoolang kunnen voortduren wegens de groote persoonlijke belangen van deze Heeren, voortspruitend uit hun allodiaal bezit aldaar. Het kwam voor, zegt de Vries [51]), dat aan de economische macht, die uit aanzienlijk d o m e i n b e z i t voortvloeide „rechten" ontleend werden op de opvolging in het grafelijke

ambt: a fortiori moet dit dan ook gelden voor aanzienlijk v r ij-e i g e n b e z i t ter plaatse. Doorslaggevend waren de feitelijke machtsverhoudingen, die door den Keizer erkend en door beleening (met de grafelijke waardigheid) gelegaliseerd kònden worden. Of hier legalisatie heeft plaats gehad, is twijfelachtig, maar doet niet zoo heel vee1 ter zake: de ongelegaliseerde, feitelijke machtspositie kan hier stilzwijgend bestendigd gebleven zijn. Het verlies hunner beneficia, onder het bestuur der Saxische Vorsten, is voor de voorgangers van Wilhelmus misschien niet zoo diepgrijpend geweest, ten eerste omdat dit in vergelijk met de omvangrijke allodiale goederen niet zoo groot was, maar voorts, omdat zij mogelijkerwijs deze giften ook niet erkend òf bestreden hebben, wijl daar misschien betwistbaar erfgoed onder gevallen was. Tot toover kunnen wij de houding van Graaf Wilhelmus nog volgen, maar hij had méér gedaan. Wilhelmus heeft schijnbaar de (hooge) jurisdictie in de g e h e e 1 e gouw aan zich getrokken en dàt was, hoe men het overige ook wil bezien, in elk geval n i e t juist. Immers aan de Kerken was volgens den text van de oorkonde van 1064 [28]) i m m u n i t e i t verleend voor het hun in Isla et Lake vroeger geschonken beneficium. Nu is die oorkonde wel een falsum, maar de falsificatie school niet in de immuniteits-verleening, die moet in verband met den text van de oorkonde van 1122 wel als juist aangenomen worden, De vervalsching had betrekking op de goederen, die de Bisschop in Holland n i et bezat, maar waar hij wel een rechtstitel op begeerde te hebben, iets geheel anders dus. Graaf Wilhelmus en zijn voorgangers hebben zich wel degelijk aan usurpatie schuldig gemaakt door in de gouw ook binnen de kerkelijke immuniteits-gebieden de hooge jurisdictie aan zich te trekken: dat was machtsmisbruik. De Keizer van zijn kant kende den Proosten in 1122 „o m n i s j u s t i c i a" toe in de geheele gouw, dus ook buiten het gebied der kerkelijke immuniteit aldaar en dat was stellig ook onjuist. Die daad van geweld heeft de Keizer daarna willen dekken door den Graaf, onder voorwendsel van diens geprovoceerden, kunnen wij nu wel zeggen, opstand, uit zijn ambt te ontzetten en dit toe te kennen aan de Proosten. Het was geen fraaie oplossing om zich ter wille van de Kerk te ontdoen van het oude ambtenaren-geslacht.

Wie was nu deze Wilhelmus comes in Isla et Lake? In verband met al het voorgaande en met hetgeen later nog zal gezegd worden bij de behandeling van de Utrechtsche Graven, moeten wij hem wel vereenzelvigen met Wilhelmus comes (et Theodericus filius eius), die wij kennen uit het jaar te voren, nl. 1121 [59]), als zij beide onmiddellijk nà Theodericus comes Hollandensis, onder de getuigen-liberi voorkomen van Bisschop Godeboldus van Utrecht. Dan zal ook aangetoond worden, dat genoemde zoon Theodericus behoorde tot het geslacht der Heeren van Upgoye of Goye, maar wij weten dan ook, dat het een Graaf Wilhelmus de U p g o y e was, die in 1122 zijn rechten als r ij k s g r a a f in de gouw Isla et Lake opeischte. Dat was dus in de gouw, waarin zijn allodiale- en vermoedelijk ook wel leengoederen lagen en in welker hooggelegen, overstroomingsvrije midden zijn hecht en sterk Huis lag, dat volgens van der Aa [60]) omstreeks deze tijden aldaar gebouwd, beter misschien herbouwd was.

Graaf Wilhelmus de Upgoye was dus in 1122 officiëel door den Keizer als graaf in Isla et Lake afgezet. Tòch noemt zijn zoon Theodericus zich ook nà dat jaar nog „graaf" en

[59]) O.B. Sticht 1, no. 298. A". 1121.
[60]) v. d. Aa. Aardrijksk. Woordenb. In voce: Gooi.

men zal zich afvragen: waaraan ontleende deze nazaat der Heeren van Goye zijn graventitel?

Laten wij alvorens tot beantwoording van deze vraag over te gaan, eerst het oog richten op de Voorvaders van Graaf Wilhelmus.

§ 3. De Voorvaders der Heeren van Goye.

In hetzelfde Keizerlijke Hofgerecht, waarin Wilhelmus als Graaf in Isla et Lake werd afgezet en zijn rechten (geusurpeerde en andere) werden geschonken aan de reeds vroeger ook daarmede begiftigde kapittelen werd des anderen daags, op 27 Mei 1122 [61]), de Abdij van Werden (Kaiserswerth) wederom hersteld in het bezit van haar goed in de villa Eitera (Eiteren), haar reeds jaren geleden door een Graaf Ruotbertus en zijn vrouw Ermenthrude ontrukt. De oorkonde is onecht, maar de daarin vermelde feiten behoeven deswege niet onwáár te zijn. Zij zijn dit dan ook niet: de in die onechte oorkonde vermelde vroegere schenking door 's Keizers grootvader Heinricus III (1039— 10%) gedaan, kan betrekking hebben op de oorkonde van Koning Henricus 111 van 22 Mei 1046 [57]), waarin deze zegt: „.... totum, quod in pago Lake et Isla visum est ad regales pertinere manus, traditum commanentibus in eodem loco fratribus, in duobus scilicet monasteriis, uno quidem in honore sancti Martini dedicato, altero vero sancte Dei Genitricis Marie omniumque sanctorum sub honore consecrato, nostra regali auctoritate confirmamus, eo tenore quod deinceps fratres predictorum monasteriorum eadem predia in perpetuum ad serviendum Deo potestative teneant cum omnibus pertinentiis suis atque possessionibus, cum mancipiis utriusque sexus, agris, edificiis, terris cultis et incultis, aquis aquarumque decursibus, pratis, pascuis sive compascuis, molis, molendinis, piscationibus, silvis, viis et inviis, cunctisque quesitis et inquirendis, hoc precepto perhenni jure in proprium confirmamus". Duidelijker echter vindt de bovengenoemde oorkonde van Keizer Heinricus V van 1122, haar voorafspiegeling in het stuk van 10 October 1036 [62]), uitgegeven door Keizer Koenraad 11 (1024—1039), mede voor zijn zoon Henricus (III). Hieruit blijkt, dat een zekere klerk Waltgerus zijn landgoed in den pagus Eittheri (Eiteren) in comitatu Erimanni, dat na zijn dood toch rechtens aan het Keizerlijke domein zou zijn vervallen, reeds bij zijn leven aan den Keizer had geschonken op voorwaarde, dat na zijn afsterven, dat nu had plaats gehad, zijn bezit aan de Kerk te Werden zou gegeven worden. De Keizer geeft aan dien wensch thans uitvoering. Eiteren behoorde als oevergebied tot de gouw Isla et Lake, zooals t.a.p. werd aangegeven en maakte als zoodanig deel uit van het rechtsgebied, dat aan Graaf Wilhelmus, buiten de immuniteit der beide Proosten, in Isla et Lake door den Keizer was ontnomen.

Het is dit goed, waarvan Graaf Ruotbertus zich met behulp van zijn vrouw door usurpatie in het bezit had gesteld. Het kan nu wel geen toeval zijn, dat de Keizer op 2 achtereenvolgende rechtsdagen uitspraak doet ten aanzien van leengoederen in dezelfde landstreek gelegen. Beide zaken behooren bijeen. Onder de „aliqui predecessores" van Wilhelmus, den comes in Isla et Lacke, zal mede gerekend moeten worden Graaf Ruotbertus, die ongeveer één generatie ouder moet geweest zijn. Daar het goed van den klerk Waldger lag in het graafschap van Graaf Erimannus, zal ook deze wel onder die voorgangers geschaard kunnen worden.

61) O.B. Sticht 1, no. 307. 27 Mei 1122.
62) Ibidem. no. 191. 10 October 1036.

Het is hier de plaats om nog even terug te komen op een vroeger door ons gemaakte opmerking, dat in een periode van nagenoeg twee eeuwen niet veel meer te merken valt van een gouwgraaf in Isla et Lake. Dat was maar betrekkelijk juist, want nu in 1036 [62]) ontmoeten wij een Graaf Erimannus in Eiteren, maar Eiteren was, zooals wij zagen een deel van de gouw Isla et Lake. Het behoeft ons niet te verwonderen in dezen vorm een graaf in Isla et Lake hier terug te vinden, immers wij zagen, dat bij de verschillende schenkingen aldaar vóór 1122 slechts sprake was van de domeingoederen, niet echter van de grafelijke jurisdictie aldaar. Stellig moet de wisselende politiek der Saxische en Salische Heerschers jegens de Utrechtsche Kerk in de positie der gouwgraven een aanzienlijke wijziging hebben gebracht. De aanvankelijke groote steun, die ook nog de Salische Vorsten aan de Kerk verleenden in den vorm van groote schenkingen, kon niet verhoeden, dat zij zich tevens wapenden tegen een al te groote uitbreiding van de politieke macht der Kerk, door de rechten van de Kroon steviger te bevestigen. Zij meenden dit te kunnen bereiken door aan hun koninklijk gezagsapparaat tegenover den Bisschop meer steun te geven, Na het uiteenvallen van het Rijk van Karel den Eenvoudige, weinige jaren vóór zijn dood in 924, eindigde de Frankische heerschappij in de neder-Lotharingsche grensgebieden, waaronder midden-Nederland toen ressorteerde, om plaats te maken voor het bestuur der Saxers. In 936 aanvaardde Koning Otto 1 het bewind; de gevolgen van deze diepgrijpende dynastiewisseling lieten niet na zich ook te doen gevoelen in de positie der gouwambtenaren. De gouwgraven, die slechts met een beperkte rechtsmacht waren begiftigd en boven zich hadden de missati, de met den hoogsten rechtsdwang bekleede Koningsboden, zagen zich onder de nieuwe dynastie een aanmerkelijke uitbreiding hunner rechtsbevoegdheid toegekend door beleening met den Koningsban. Van toen af werd het gravending onder Koningsban gehouden, de Frankische gouwgraven waren Rijksgraven geworden. De nu spoedig sterk wassende macht dier ambtenaren werd weldra een bron van bezorgdheid, zoowel voor Kerk als Staat, waarvan het gevolg was een reactie, die de Kroon er toe bracht thans weder paal en perk te stellen aan het toenemende streven der Rijksgraven naar emancipatie. Als middel om dit doel te bereiken en tevens de Kerk aan de Kroon te binden, volgen dan de groote schenkingen in de grafelijke ambtsgebieden, aan de Utrechtsche kerk. De rechtsdwang over de nieuwe Kerkelijke beneficia werd meestal niet onmiddellijk op den Bisschop overgedragen, maar bleef in handen van de Kroon met dien verstande, dat deze zich verplichtte den bloedban te zullen verleenen aan hen, aan wie de Bisschop de beneficia weer in achterleen uitgaf (Oppermann) [32]). Soms werd de Kerk ook rechtstreeks met de rechtspraak begiftigd, zooals b.v. in de oorkonde van 11 April 999 [47]), waarbij Keizer Otto 11 den rechtsdwang over Bomele (Bommel) in het graafschap van Graaf Hunrogus in den pagus Testerbantia, naast andere regalia, aan de Utrechtsche Kerk schonk; eveneens komt dit tot uitdrukking in de besproken oorkonde van 1122 [56]), waarbij immers „omnis justicia" aan de Proosten van St. Maarten en St. Marie werd verleend. Koning Hendrik 11 (1002— 1024) beperkte de rechtsmacht van de graven door zijn oorkonde van 3 September 1002 [26]), waarin hij bepaalde: „.....ut nullus servus aut liber prelibate ecclesie (van St. Maarten!) coram u 11 o preside au t j udice nos t ro ad causas audiendas aut freda exigenda coactus veniat, sed coram a d v o c a t o ipsius ecclesie finiantur", deze immuniteitsverleening werd

nog bevestigd door zijn Salische opvolgers Koning Koenraad II (1024—† 4 Juni 1039) den 26sten Juli 1025 [63]) en door Koning Hendrik 111 (1039-1059) den 23sten Augustus 1046 [64]). Van dit alles moest het noodzakelijk gevolg zijn, dat in het gebied van het latere Nedersticht de vrije Rijksgraven meer en meer in een van den Bisschop afhankelijke positie geraakten. Hoewel geboren uit tegengestelde drijfveeren, ging de politiek van Kerk en Kroon hand in hand in haar streven de macht der graven te beknotten. Uiteindelijk kwam het zoover, dat zij de jure nog wel Rijksgraven bleven, maar de facto langzaam maar zeker vervielen tot bisschoppelij ke homines, die genoodzaakt waren den Bisschop als hun Heer te erkennen, doordat zij diens leenmannen waren geworden.

Dit nu in aanmerking genomen, blijkt het, dat de graven zich ten tijde der Saliërs nog staande hadden weten te houden en zoo kon in 1036 [62]) nog gesproken worden van een comitatus Erimanni, al had de positie van dien graaf heel wat ingeboet vergeleken bij die zijner machtige voorgangers. Het optreden der latere graven als frondeerende ambtenaren, culmineerend in de gebeurtenissen van 1122, laat zich uit de boven geschetste aantasting hunner belangen, gereedelijk verklaren.

De hiervoor genoemde Graaf Ruotbertus, die in 1122 [54]) in het verledene wordt genoemd, zal wel dezelfde zijn als degene, die met zijn broeder Graaf Werenherus in 1081 [65]) als getuige vermeld wordt in een oorkonde van den Utrechtschen Bisschop Conradus (1076—1090). In één van beide wil Heeringa [14]) den comes Traiectensis zien, in den anderen den Graaf in het door hem ontworpen „groote graafschap", waarin het „kleine graafschap, dat weinig meer dan Utrecht omvatte" als een enclave lag ingesloten. Dit groote graafschap denkt Heeringa zich als de oude gouw Flethetti. Aangezien Utrecht rondom in de gouw Niftarlake [66]) lag, begrijpen wij dit „Flethetti" niet goed, maar ook overigens kunnen wij de verklaring van Heeringa niet bijvallen. Wij komen daar onder Hoofdstuk V, nog op terug.

Een Graaf Robertus komt voor in een oorkonde van 1026, maar Pijnacker Hordijk [67]) toonde aan, dat het eschatocol dier oorkonde vervalscht is door daarin namen van getuigen op te nemen uit een later tijdperk, waaronder comes Rodbertus. Heda [68]) noemt Rodbertus „comes Traiectensis"; er kan eenige twijfel rijzen, of hier „comes" gelijkgesteld moet worden met „comes Traiectensis", in elk geval neigen wij tot de meening, dat Rodbertus comes in Isla et Lake is geweest, waarbij niet is uit te sluiten, dat hij tevens ook comes Traiectensis was. Comes Wilhelmus de Upgoye, Graaf in Isla et Lake moet dan — hij was ongeveer één generatie jonger — de erfgenaam zijn geweest van Rodbertus [54]) in Isla et Lake en als comes Traiectensis de erfgenaam van Rodbertus [65]) of van (diens broeder?) Graaf Werenherus [65]). Dat Wilhelmus ook comes Traiectensis zal geweest zijn, bespreken wij nog hierna. Theodericus ,zijn zoon, is geen graaf meer geweest in Isla et Lake, immers wij treffen hem in de oorkonde van 2 October 1127 [69]) nog aan onder de 1 i b e r i

63) Ibidem. no. 182. 26 Juli 1025.
64) Ibidem. no. 203. 23 Augustus 1046.
65) Ibidem. no. 244. 29 October 1081.
66) Ibidem. no. 62. 26 December 834. Zie ook: no. 35. 1 Januari (723).
67) Pijnacker Hordijk. De Castellani van Utrecht, hoofdzakelijk in de 12de eeuw. Bijdr. Vaderl. Gesch. en Oudhk. 4e reeks, deel 2, 1902, p. 20 sqq.
68) Heda. Hist. Episc. Ultraj. Ed. Buchell, p. 158.
69) O.B. Sticht 1, no. 322. 2 October 1127.

als getuige voor Bisschop Godeboldus en na de gebeurtenissen van 1122 zou een Graaf van Isla et Lake alleen maar als 1 i b e r h o m o, d.w.z. als bisschoppelijke leenman, voorkomen, omdat de jurisdictie in de geheele gouw door den Keizer aan de Kerk was geschonken.

Een oorkonde van 28 December 1063 [70]) noemt onder de getuigen voor Bisschop Wilhelmus (1054— 1076) : Rotbertus, Heremannus et frater eius Werenherus. Zouden wij hier mogen denken aan 3 zoons van den bovengenoemden Graaf Erimannus in Isla et Lake?

Tot de „predecessores" van comes Wilhelmus de Upgoye in lsla et Lake hebben dus naar alle waarschijnlijkheid behoord de Graven Ruotbertus en Erimannus. Zij hebben dan aan het hoofd gestaan van een der overblijfselen van het groote gouwen-complex van Graaf Waldger en zijn zoon Kotbertus en ook deze hebben dan in het verre verleden behoord tot de „predecessores" van graaf Wilhelmus. Iets anders is het van zelf sprekend, of wij ook in al die graven voorvàders van de Heeren van Goye te zien zullen hebben. Voor de beide Graven Ruotbertus en Erimannus moge dit niet onwaarschijnlijk zijn, tusschen Waldgerus c.s. en Graaf Erimannus ligt nog een tijdvak van 80 à 90 jaren in. Voor een filiatie Waldgerus-Wilhelmus de Upgoye zou alleen de gebleken (erf)opvolging in allodium in Isla et Lake en die in hunne leenen (Isla et Lake) een kleine aanwijzing in die richting kunnen zijn. Maar zelfs dan blijft het toch altijd nog de vraag of de Heeren van Goye hunne agnatische of cognatische bloedverwanten zouden zijn, m.a.w. het blijft de vraag of zij in rechte of in zijlijn afstammen van Gerulf, den vader van Dirk, le Graaf van Holland, een vraag, die wel gesteld, maar onmogelijk door ons kan beantwoord worden.

Hoofdstuk III.

De Heeren van Goye als Graven van Utrecht.

§ 1. Oorsprong en beteekenis van het ambt der Graven van Utrecht.

In de oorkonden en bij de geschiedschrijvers vindt men te Utrecht een aantal comites Traiectenses, die alle slechts voorkomen in de beperkte tijdruimte van ongeveer 2 eeuwen en wel tusschen de jaren 1026 tot 1220. Het waren hooge Rijksambtenaren, behoorend tot de aanzienlijkste geslachten van liberi en nobiles, wier ambtsgebied niet groot was en van de latere stad slechts een klein deel innam. De aard en omvang hunner bemoeiingen zullen dienovereenkomstig ook wel beperkter geweest zijn, dan die der groote Rijksgraven, doch in wezen zal hun ambt wel geen verschil vertoond hebben en op kleinere schaal de zorg voor de militia, den rechtsdwang, de inning der beden, boeten en cijnzen met de tolrechten op de aangrenzende heirbanen en stroomen etc. betroffen hebben, kortom het beheer der weinige regalia, die in het oude Trecht buiten de kerkelijke immuniteits-gebieden waren overgebleven.

Van dit Trecht leert ons het cartularium van Radbod, door te spreken van: „.... tradimus ad ecclesiam sancti Martini, que constructa est in castello Traiecto in p a g o N i f t a r l a c a ..." [66]), niet alleen, dat het deel uitmaakte van de genoemde gouw (die zelfs het nog zuidelijker gelegen Fethna = Vechten [70a]) omvatte), maar ook, dat het nog tot die gouw

70) Ibidem. no. 225. 28 December 1063.
70a) Zie noot 14a.

behoorde in het jaar 834 en dat vermoedelijk pas nà dat jaar het Utrechtsche stadsdeel als een kleine eenheid onder een eigen Rijksgraaf, den comes Traiectensis, uit de groote gouw Niftar1ake zal zijn geëximeerd. De aanleiding tot deze opmerkelijke afscheiding wil Oppermann [32]) verklaren uit de algemeene politiek der Saxische Keizers en Koningen uit den aanvang der 10de eeuw, die er op gericht was het onmiddellijk verband van de Kroon met het grondgebied, door inperking van het bisschoppelijke bestuurs-element, te herstelien. Zij trachtten dit tot stand te brengen door het instellen van nieuwe grafelijke bestuursplaatsen met een bijbehoorende Rijksdienstmanschap en door aan die graven tevens den Koningsban te verleenen.

Toen Bisschop Baldricus onder bescherming van zijn vader Ricfried of Dodo in 920 te Utrecht als Bisschop kon terug keeren [51]), vond hij de stad nog volkomen in puin [71]), zooals zij na de verwoesting door de Noormannen daar langen tijd verwaarloosd en verlaten was blijven liggen. De herbouw, aan dien Bisschop toegeschreven, schijnt in feite meer het werk der Rijksregeering geweest te zijn, dan van den Bisschop, die zich meer bepaalde bij het kerkelijke herstel. Oppermann [72]) meent, dat uit dien tijd van algeheel stedelijk herstel en vernieuwing ook de stichting dateert van een op het Saxische bewind georiënteerd centrum, zooals eertijds de Karolingers in den bekenden Burg een Frankisch centrum hadden gevestigd. In den aanvang der 10de eeuw is aldus op koninklijk bevel bij de stad een koningsmilitia bijeengebracht, Die nieuwe koningsmanschap ontving het hun aldaar toegewezen land als dienstplichtig leen, Zij zetelde ten Zuiden van de oude Springwijk, aan de Zuidwestelijke grens van de toenmalige stad en vormde daar een Civitas libera, een (Saxische) urbs, d.i. een versterking, op zichzelf. In afwijking van die van Oppermann [32]), die op dit punt vaag en niet wel te volgen is, dringt zich aan ons de meening op, dat de graaf, die deze koninklijke opdracht zal ten uitvoer hebben moeten brengen, geen andere kan geweest zijn dan de graaf, in wiens ambtsgebied die nieuwe rechtsgemeenschap lag, in casu de rijksgraaf van Ni f tar la ke, of wat misschien nog aannemelijker is, diens plaatsvervanger. De gouwen schenen administratief verdeeld te zijn in onder-districten, waarin het bestuur was opgedragen aan personen, die aan den graaf ondergeschikt waren. Zoo leest men b.v. in de oorkonde van 2 Mei 1064 [28]) daaromtrent: „.... precipimus etiam ne quis comes, nec aliqua sub comite persona, (juxta) Islam et Lake in locis ad duo monasteria pertinentibus, ullam (potestatem) habeat". Wat hier plaats vond, was waarschijnlijk minder ingewikkeld, dan Oppermann het ziet: het geheel is op te vatten als de emancipatie uit politieke overwegingen van een onderdistrict, misschien één of meer buurschappen, van de gouw Niftarlake, onder een eigen graaf. Het lijkt niet al te gezocht te veronderstellen, dat om plaatselijke wrijvingen te voorkomen, de nieuw aangestelde graaf was de functionaris, die te voren reeds als „sub comite persona" ter plaatse het bestuur in handen had, mogelijk hier een verwant (zoon, broeder?) van den (hoofd-)gouwgraaf van Niftarlake.

§ 3. De Graven van Utrecht.

De eerste graaf van Utrecht, dien de oorkonden voluit als zoodanig vermelden, komt voor als „Comes Traiectensis Theodericus", die op 2 October 1127 [69]) voor den Utrechtschen Bisschop Godeboldus getuige is en in het eschatocol vermeld wordt onmiddellijk na den Comes Hollandensis Theodericus en vóór de gebroeders Godefridus en Hermannus de Chuc (Kuik). Onder de bisschoppelijke getuigen in de corkonden uit dien tijd treft men telkens weer den zelfden kleinen personenkring aan, een omstandigheid, die vooral voor de identificatie van personen uit de hoogste kringen, waarom het hier juist gaat, tè meer beteekenis heeft, wijl hun aantal uiteraard toch al zeer gering is. Dit tot leidraad nemend, zouden ook wij bovengenoemden Utrechtschen Graaf Theodericus uit 1127 willen vereenzelvigen met Theodricus de Traiecto uit 1108 [73]), met Theodericus filius comitis Wilhelmi uit 1121 [59]), met den comes Theodricus de Upgoge uit 1126 [74]), met Theodericus comes uit 1126 (8 Juli) [75]), met Tiedericus Traiectensis comes uit 1129 [76]) en ten slotte met comes Theodericus de Up g o i e uit 1131 [77]).

Uit deze identificaties blijkt dan, dat van 1127-1131 de Utrechtsche Graaf behoorde tot het geslacht der Heeren „van Upg0ie" (Boven-Goye = *van* (de) Goye). Ook zijn vader Wilhelmus (de Upgoye), Graaf in Isla et Lake wordt gezegd graaf in Utrecht geweest te zijn (o.a. de Geer [1])).

Als ambtsopvolger van Theodericus de Upgoie vindt men in 1169 voluit als zoodanig vermeld: „Comes Traiectensis Hanricus de Cuik" [78]). Aangezien eerstgenoemde Graaf, Theodericus de Upgoie, omstreeks 1080 zal geboren zijn en nà 1131 niet meer wordt vermeld, zal hij in of kort nà 1131 overleden zijn, maar laatstgenoemde Graaf (Cuyck) kan pas omstreeks 1130 geboren zijn, zoodat er tusschen beide graven twee generaties leeftijdsverschil ligt en dus waarschijnlijk één graaf van Utrecht. Daar later blijkt, dat het Utrechtsche graafschap erfelijk is, zou het om dien tusschenliggenden graaf te kennen, van belang zijn te weten wie de vader van Graaf Hanricus de Cuik geweest is, misschien zou dit licht kunnen verschaffen omtrent de wijze, waarop het graafschap van Utrecht uit het geslacht van Goye in dat van Cuik gekomen is. Zekerheid uit de stukken kunnen wij daaromtrent niet krijgen, maar het is niet moeilijk hier met een groote mate van waarschijnlijkheid de waarheid te achterhalen. Als vader van Hanricus de Cuik heeft men hier slechts te kiezen tusschen Godefridus nobilis de Kuk, ook wel Godefridus de Arnesberg genaamd (18 October i 145 [79]): Godefridus de Arnesberg *et* frater eius comes Heremannus; 114.5 [80]): Godefridus de Cuick et frater eius comes Hermannus) en tusschen diens broeder Herimannus (comes) de Kuk. Eerstgenoemde had bij zijn vrouw Sophia, oudste dochter van Fridericus comes in Arnsberch (Godefridus comes de Arnsberch, 1139, a parte uxoris, duxerat seniorem filiam Friderici comitis in Arnsberch. Wouter Brock bij Dr. C. Booth [81])), twee zoons nl. Heinricus comes de Arnesberch en Frithericus, zoodat redelijkerwijs aangenomen kan worden, dat de comes Traiectensis Hanricus

71) Ibidem no. 104. 1 Juli 940.
72) Oppermann. Untersuchungen 1. Westd. Zschr. Jahrg. XXVII (1908) p. 192; 197; 207.

73) O.B. Sticht 1, no. 2S0. 9 Augustus 1108.
74) Ibidem. no. 319. A° 1126.
75) Ibidem. no. 320. 8 Juli 1126
76) Ibidem. no. 327. A° 1129 (vóór September 13).
77) Ibidem. no. 331. A° 1131 (vóór Augustus 23).
78) Ibidem. no. 461. A° 1169.
79) Ibidem. no. 388. 18 October 1145.
so) Ibidem. no. 384. A° 1145 (na Maart 13). Zie ook: no. 387. A° 1145.
81) Wouter Brock, Kanunnik, bij Booth. R.A.U. Inv. H.S. no. 378, Deel 6, f° 608.

de Cuik een zoon is geweest van Herimannus (comes) de Kuk [81]). Wij moeten dan aannemen, dat Hanricus het Utrechtsche graafschap geërfd zal hebben van zijn vader Herimannus, ofschoon er geen exact bewijs is bij te brengen, dat deze inderdaad „comes Traiectensis" geweest is. Evenals anderen, b.v. de Geer en Heeringa e.a., willen wij echter aannemen, dat de in de oorkonden van 1127 tot 1168 vermelde Hermannus de Chuc, alias comes Hermannus en Herimannus comes de Cuke, inderdaad Graaf van Utrecht is geweest, Hij moet dan de onmiddellijke opvolger van Theodericus de Upgoie geweest zijn en dit laat zich op de minst gedwongen wijze verklaren door ons een huweiijk voor te stellen tusschen dezen Hermannus de Chuc en een erfdochter van Theodericus de Upgoie. In dit licht is het dan ook niet zonder beteekenis, dat Hermannus de Chuc pas nà 1133 met den graventitel verschijnt, waarbij er aan herinnerd moge worden, dat Theodericus de Upgoie in of kort nà 1131 schijnt overleden te zijn.

Hanricus de Kuic, comes Traiectensis, was getrouwd met Sophia (Vrouwe van Herpen [82]), dochter van den Utrechtschen Castellanus (Burggraaf) Theodericus de Renen [83]), broeder van Bisschop Godefridus van Kenen (1156—† 27 Mei 1178 [84])). Dominus Tidricus de Henen hieid het *burggraafschap* van Utrecht van omstreeks 1156 (na den dood van den bisschoppelijken ministeriaal, den Castellanus Otto † ± 1155) tot aan zijn dood in 1176 in leen van zijn broeder, Bisschop Godefridus. Na zijn dood verviel het leen aan hun anderen broeder Gerlacus de Renen, die burggraaf was van 1176 [85]) tot zijn dood (nà 1187). Bij zijn kinderioos overlijden kwam het burggraafschap op zijn jongen achterneef Godefridus de Kuc, oudste zoon van Hanricus en Sophia van Renen, Vrouwe van Herpen. Godefridus is misschien jong overleden en het is niet uitgesloten, dat hij al dood was vóór zijn oud-oom Gerlacus, in dàt geval is het burggraafschap rechtstreeks van Gerlacus gekomen op zijn anderen achterneef Albertus de Cuc, broeder van Godefridus voornoemd. De hier gegeven leenovergang is waarschijnlijk, omdat dit in overeenstemming zou zijn met den gang van zaken vermeld in het testament van Bisschop Godefridus van Renen van 9 April 1178 [83]), voor een van diens andere leenen, nl. het Slot Horst.

Hanricus de Kuc en Sophia van Renen hadden ten minste drie kinderen (waarschijnlijk meer), waarvan bekend zijn Godefridus, jong gestorven of geestelijke: Albertus, overleden in 1233 [82]) en Alverade, die gehuwd was met dominus Theodericus dominus de Vorne, Castellanus Zelandie. Albertus heer van Kuyck en Herpen trouwde vermoedelijk een zuster van den Zeeuwschen burggraaf Theodericus de Vorne. Zij kregen o.m. een zoon Dirc, die „was broeder te Kuucq" [86]) en door zijn huwelijk met Christina Jacobsdr., Casteilana van Leyden, burggraaf van Leyden werd [87]). Wij vermelden dit ter wille van de eigenaardigheid, dat de drie burggraven, van Utrecht, Zeeland en Leyden in nauwe familie-reiatie hebben gestaan.

Heinricus comes de Cuich (1166) [88]) of wel Comes Traiectensis Hanricus de Cuik wordt in de jaren 1166—1204 herhaaldelijk vermeld: in 1172 [89]) en 1177 o.a. ook als Comes Traiectensis; Oppermann deelt ons mede, dat in 1198 Henric van Kuik, Graaf van Utrecht, deel nam aan de koningskeuze van den Welfen-Koning Otto IV en dat hij in 1200 met zijn zoon Albert aan het hof van den Hertog van Braband te Leuven verscheen, eindelijk in 1204 [90]) vindt men hem voor het laatst als Henricus de Kwc in de oorkonden vermeld en niet zoo heel lang daarna zal hij gestorven zijn; zijn eerstgeboren zoon Godefridus zal toen al overleden zijn (het is echter ook mogelijk, dat deze geestelijke is geweest en misschien mogen we dan denken aan den kanunnik van Sint Marie te Utrecht, die van 1238-1248 wordt vermeld als Godefridus de Kuic), zoodat hij als oudst-erfgerechtigde zoon naliet Albertus de Cuc, op wien het graafschap Utrecht van zijn vader moet vererfd zijn. Van den leenovergang vernemen wij evenwel niets in de oorkonden; in het volgende hoofdstuk zullen wij zien, dat ons dit niet alleen niet behoeft te verwonderen, maar dat de tijdsomstandigheden bij den dood van zijn vader, ongeveer in het eerste decennium der 13de eeuw, ons dit wei konden doen verwachten. Geërfd heeft Albert heer van Cuyck en Herpen het graafschap van Utrecht zeker, anders had hij het op 12 Maart 1220 niet tegelijk met nog andere rechten, zooals ook in het volgende hoofdstuk nader zal worden besproken, aan den Utrechtschen bisschop kunnen verkoopen.

Wat weten wij nu van het Utrechtsche graafschap en zijn titularissen vóór Theodericus de Upgoie? Was dit graafschap een erfleen der Heeren van Goye? Onze besprekingen betreffende de voorvaders der Heeren van Goye leidden er in het vorige hoofdstuk reeds toe het een en ander over de Utrechtsche Graven van vóór 1127 mede te deelen. Het komt ons ten aanzien van Wilhelmus comes in Isla et Lake, den Vader van den eerstvermelden Utrechtschen Graaf Theodericus de Upgoye, niet onwaarschijnlijk voor, dat hij tevens Graaf van Utrecht zou geweest zijn: verscheidene schrijvers, onder wie de Geer, Pijnacker Hordijk [143]) en Heeringa deelen dit gevoelen en nemen hem in hun lijst onder die ambtenaren op. Voor de nog een generatie oudere Graven Rodbertus en Werenherus blijft het evenzeer een gissing, of een van hen inderdaad Graaf van Utrecht geweest is, als het een gissing blijft of een hunner misschien de vader van Wilhelmus was, maar de mogelijkheid bestaat, dat het Graafschap van Utrecht een erfleen is geweest der Heeren van Goye. Wij weten alleen, dat de comes Traiectensis een figuur is, ontsproten aan het initiatief der Saxische Vorsten en als zoodanig vermoedelijk dateert uit den aanvang der 10de eeuw en wij kunnen vaststellen, dat in geen èenkele oorkonde vóór het jaar 1127 voluit gewag wordt gemaakt van een comes Traiectensis. Als onmiddellijke reactie hierop komt dan het gevoel over ons, dat dit ambt wel niet zoo heel belangrijk zal geweest zijn, hetgeen dan weer overeenstemt met wat wij aan het begin van dit hoofdstuk omtrent wezen en omvang daarvan opmerkten. Gezien den niet grooten omvang, geringe economische beteekenis en sporadische vermelding der ambtsdragers in de oorkonden (in de eerste 200 jaren zoekt men hen te vergeefs!), waarbij over het ambt als zoodanig zelfs volkomen stilzwijgen heerscht, hebben wij ons afgevraagd of het Utrechtsche Graafschap niet meer is te beschouwen als een ambt voortgekomen uit een zéér kort

82) Abbé C. Stroobant. Notices sur les quatre anciens Vicomtés de Hollande.

as) O.B. Sticht 1, no. 499. 9 April 1178.

84) Ibidem. no. 468. A° 1170. Zie ooh: noot 1.

85) Ibidem. no. 485. A° 1176. (9 Maart-18 Juni).

86) v. Mieris II, p. 680. 11 November 1343.

87) Obreen. Genealogie van het geslacht van Wassenaer, in: De Wap. 1899, p. 225 sqq. v. d. Bergh. O.B. Holland en Zeeland 1, no. 546. 20 Juli 1251; voortaan aangehaald als O.B. Holl. en Zeel.

ss) O.B. Sticht I, no. 453. 22 Februari 1166.

89) Ibidem. no. 473. A° 1172 (18 Juni-24 September).

90) O.B. Sticht 11 no. 567 A° 1204.

durend gevoelde behoefte of uit een, om zoo te zegen, ééndaagsch politiek inzicht, ais een ambt dus van zéér passagère beteekenis, dat zijn bestaan verder meer als een eere-ambt heeft weten voort te slepen.

Het einde van dit ambt, zoo mogelijk nòg roemloozer dan zijn bestaan, zullen wij in het volgende hoofdstuk mede maken.

Hoofdstuk IV.

De verhouding van het Utrechtsche Graafschap tot het Burggraafschap van Utrecht, in verband met de Heeren van Goye.

De stichting van een aan het imperialisme der Saxisehe Vorsten ontsproten machtskern in de stad Utrecht druischte lijnrecht in tegen het bisschoppelijke ideaal tot vestiging van een volledig aan dien Kerkvorst ondergeschikt stadsheerlijk bewind. Het bestuurs-centrum dier nieuwe rechtsgemeenschap, belichaamd in den Utrechtschen Graaf, stond van den beginne af diametraal tegenover het bisschoppelijke (Frankische) grondheerlijke streven, gecentraliseerd in den Burg, waarvan een tot de bisschoppelijke servientes (= later ministeriales) behoorend ambtenaar, de Castellanus (Burchgravius, Burggraaf), de Commandant was. De koninklijke vrijstad met zijn landelijke omgeving aan de Zuid-Westelijke grens van het oude Trecht, het Utrechtsche Graafschap, vormde een rechtstreeksche bedreiging voor de bisschoppelijke machtspositie en deze heeft dan ook niets nagelaten om aan dit nabije gevaar het hoofd te bieden. 's Bisschops pogingen om niet alleen de politieke status quo ante te herstellen, maar daar boven uit, zoo mogelijk, eigen macht te versterken, moesten wel hun natuurlijk aangrijpingspunt vinden in het verleenen van krachtiger steun aan zijn militairen Burgcommandant en in het bevorderen van een uitbreiding van diens machtsspheer. De mildere, op toenadering gerichte, politiek der latere Salische heerschers kwam den Bisschop hierin zeer tegemoet.

Nadat de eerste stadsommuring in Utrecht, die de Springwijk met de wijk Stathe (noordwestelijk van den Burg) omvatte, vermoedelijk onder Keizer Hendrik IV (1056—1106), tot stand was gekomen, ziet men aan den Utrechtschen graaf het militaire commando over de Springwijk-manschap ontnomen en dit ambt gehecht aan het Utrechtsche burggraafschap, beide ambten werden vereenigd in het ééne ambt der praefectuur [72]). Dit beteekende een ingrijpende wijziging in de machtsverhoudingen in tegengestelden zin, daar thans het commando van den burggraaf niet alleen de kerkelijke immuniteitsgebieden buiten de enge kapittel-immuniteiten mede omsloot, maar daarenboven overgreep op de Springwijk. De praefectuur droeg geenszins een beperkt, zuiver militair karakter, de beteekenis van dit ambt ging daar ver boven uit. Volgens Gosses [17]) was de praefect een hooggeplaatst ambtenaar, wien boven de graven het oppercommando was toevertrouwd ook in die graafschappen, waar hij niet graaf was en die aldaar uit hoofde van zijn betrekking ook een zekere jurisdictie bezat buiten de grafelijke rechtspraak om. Voor de beteekenis van dezen ambtenaar zie men ook bij ter Kuile [17c]).

Het burggravenambt in Utrecht werd in den aanvang der 12de eeuw erfelijk bekleed door het ministerialen-geslacht van den Castellanus Otto (1105—† ± 1118) [91]), wiens zoon

[91]) O.B. Sticht 1, no. 273. A° 1105.

Arnoldus (1118—† 1135) [92]), de echtgenoot van de bekende Castellana Domina Mechtildis [93]), de stichtster van de Abdij Oudwijk in Utrecht, in 1126 voorkomt als Praefectus Traiectensis [94]) en wiens gelijknamige kleinzoon Otto (1135—† ± 1162) in 1145 [95]) ook als zoodanig wordt vermeld. Het weer teruggrijpen op de Saxische Dynastie door de verkiezing van Lotharius tot Keizer in 1125 was voor de koningsmanschap bij de Springwijk aanleiding geweest opnieuw het hoofd op te steken en had tot gevolg gehad, dat de praefectuur voor korten tijd weer in zijn vroegere componenten werd ontbonden [72]), om echter het jaar daarop wederom hereenigd te worden. Dit teekent het weifelende politiek beleid in den aanvang der 12de eeuw.

Na den dood van den ministeriaal-Castellanus Otto, omstreeks het jaar 1162, heeft Bisschop Godefridus van Renen (1156—† 27 Mei 1178) met het kasteleinschap (burggraafschap) beleend zijn broeder [96]) Dominus Tidricus de Renen [97]), beide behoorden tot een geslacht van liberi en nobiles. Hoe het burggraafschap verder in het geslacht der nobiles van Cuik kwam en ten slotte op Albertus de Cuk, zagen wij reeds in het vorige hoofdstuk, waarheen wij hier verder mogen verwijzen.

Albertus de Cuk erfde dus van vaderszijde (nà 1204) het graafschap van Utrecht en van moederszijde (nl. van zijn vooroverleden (of wellicht kanunnik zijnden) broeder Godefridus, of van zijn oud-oom Gerlacus de Renen, nà 1187) het burggraafschap van Utrecht. Het Utrechtsche graafschap, voorpost eens van de bestuurs-spheer der Saxische Dynastie, exponent van de Oostfrankische heerschzucht, het Utrechtsche burggraafschap, wachtpost van het Karolingsche bestuurssysteem, bolwerk van den Westfrankischen invloed en cultuur, eens scherpe antipoden, uit wier botsing zich allengs de dualistische stedelijke bestuursvorm der stad Utrecht heeft kunnen ontwikkelen, zijn hier door de onberekenbare speling van het Lot in één hand samengekomen als een symbool voor de komende eenheid van de Civitas Ultrajectensis.

In de eerste jaren der 13de eeuw was het gezag van de Kroon in het Utrechtsche Bisdom tot een minimum gedaald; Koning Otto had ten slotte in 1209 zijn gezag over de Kerk geheel laten varen [14]). Zóó was voor den Bisschop eindelijk de tijd gerijpt om te trachten het oude ideaal van het verwerven der stadsheerlijke rechten te verwezenlijken. Dit streven werd met volledig succes bekroond toen het aan Bisschop Otto van der Lippe gelukte 12 Maart 1220 [98]) door koop van Albertus de Kuc het Utrechtsche graafschap in bezit te krijgen. Zóó was het echter ook voor Albertus mogelijk de comitia en rumincga [98a]) in Utrecht geheel buiten inter-

[92]) Ibidem. no. 288. A° 1118 en no. 355. A° 1135 (21 Mei -24 September).

[93]) Ibidem. no. 481. A° 1174 (8-24 September), waarin 1135 Dna. Mechtildis castellana met haar zoon Otto eastellanus.

[94]) Ibidem. no. 320. 8 Juli 1126.

[95]) Ibidem. no. 389. 18 October 1145.

[96]) Ibidem. no. 430. A° 1157.

[97]) Ibidem. no. 436. A° 1162 (vóór 9 Maart).

[98]) O.B. Sticht II no. 673. 12 Maart 1220.

[98a]) Omtrent de ruminga, het ruimingsrecht, zegt Rietechel [98b]), dat, dit een recht was om vooruitspringende of overhangende gebouwen te doen afbreken, m.a.w. dit sloeg op het handhaven van een rooilijn, dat in de steden Straatsburg, Regensburg, Worms, Keulen en Utrecht den burgraven toekwam en daar door hen op gelijke wijze werd uitgeoefend. Practisch geschiedde dit aldus, dat de burggraaf met dwars over het zadel gelegde lans door de etraten reed en dan de verwijdering gelastte van alle vooruitstekende uitbouwsels, waar zijn lans tegen aan stootte. Men zal dit nu wel niet al te letterlijk dienen op te vatten, want

ventie van de Kroon aan den Bisschop te kùnnen verkoopen. In zijn tijd was het graafschap dus al zoo ver ingeschrompeld, dat het slappe Rijksbestuur er geen belang meer in zag zijn rechten op te eischen. Misschien was het zelfs wel zoover gekomen, dat Albertus er niet eens meer op regelmatige wijze door den Koning mede beleend was geworden en had hij ambt en titel maar op zich genomen, omdat beide nu eenmaal behoorden tot het erfdeel zijner Vaderen. Dit zou dan ook verklaren, dat de Kroon zich niet tegen de onrechtmatigheid van den verkoop schijnt verzet te hebben.

De inhoud van het koopcontract van 1220 spreekt er voor, dat het den Bisschop er alleen om te doen was den Koningsban, de hooge jurisdictie, ook in het laatste schijn-bolwerk van de Kroon, bij en vrijwel in zijn Stad, in handen te krijgen. Eerst nà dien koop kon hij de stad maken tot een éénvormige rechtsgemeenschap, waarin alleen de kapittel-immuniteiten enclaves vormden: pas toen was de Bisschop volledig Stadsheer geworden en kon hij gaan denken aan een volkomen ommuring van zijn stad.

Wat Albertus hier verkocht had, waren de bevoegdheden, verbonden aan het Graafschap van Utrecht, bevoegdheden, die nà 1209 moeilijk meer als zoodanig waren te herkennen, toen Koning Otto zijn gezag in het Bisdom geheel had prijs gegeven; zij werden met de rechten behoorend tot het officium van het Burg gr aafschap van Utrecht, beide in de oorkonde samengevat met den collectieven naam „c0mitiam et ruminc gam", overgedragen en door Albertus nader omschreven als „jura, que nobis asscripsimus in Traiecto, vel de jure habemus": de jure hield hij van den Bisschop zonder twijfel het burggrafelijke ambt c.a. in leen, zoodat „asscripsimus" wel zal slaan op de onbeteekenende rechten van het graafschap, die hij zich maar toegekend had. Albertus verkoopt echter niet alles, hij maakt in de verkoop-oorkonde een uiterst belangrijk voorbehoud „eo salvo, quod hom i n es, q u i jure fidelitatis nobis tenentur, retineamus".

Het burggrafelijke officium zelf was gebonden aan de enge grenzen van Vischmarkt, Zoutmarkt en Corte Gaerde [99]) en hield daarenboven in het ruimingsrecht op (een deel van) den pons urbanus [100]) (huidige St. Maartensbrug). De „homines", de manschap verbonden aan het burggraafschap, materiëel wel het meest essentiëele bestanddeel van het leen, behield Albertus uitdrukkelijk aan zich. Vandaar, dat de koopsom slechts het zoo opvallend lage bedrag van 200 pond bedroeg. Juist door die aanzienlijke leengoederen overtrof het Utrechtsche burggraafschap verre het Utrechtsche graafschap in beteekenis, van ouds schijnt dit laatste meer een ambtelijk karakter bewaard te hebben, nergens hoort men van bijbehoorende beneficia of manschap, wat ook niet

in Utrecht b.v. gold het ruimingsrecht ook voor de boven de grachten overhangende gebouwen. In Utrecht bezat de burggraaf dit recht uitsluitend in zijn gerecht, dus in den Burg en op een omschreven terrein aan den voet van den burgmuur, maar in de stad kwam het. buiten de verschillende kerkelijke immuniteitsgebieden, den graaf van Utrecht toe. Evenals bij de latere bouwverordeningen kan men zich voorstellen, dat dit bouw-politioneelo recht van graaf en burggraaf zijn grond vond in het toezicht houden on de militaire veiligheid en de verkeers-eischen.

98b) Dr. S. Rietschel, Das Burggrafenamt and die hohe Gerichtsbarkeit in den deutschen Bischofsstädten während des früheren Mittelalters. 1905, p. 176 en 332.

99) Gem. Arch. Utrecht. Reg. Transporten en Plechten. Cat. Stad Utr. 1. no. 705 dd. 17 Maart 1563. 'Zie ook: Van Campen, Maandbl. Oud-Utrecht 1937 p. 43.

100) O.B. Sticht II no. 972. September 1241.

te verwachten is en geheel past bij het in het vorige hoofdstuk geschetste karakter van dit ambt. Voor Albertus had het o.i. geen groote reëele beteekenis.

Welke beneficia oorspronkelijk aan het burggrafelijke ambt verbonden waren, wordt nergens gedetailleerd omschreven en is veel omstreden. Wij weten, dat zij van niet geringen omvang geweest moeten zijn: dat leert ons het bekende Memoriale Adelboldi [101]) (door Oppermann gedateerd [101a]) 1234). Dit stuk zegt daaromtrent: „Item comes de B e n t h e m est liber feodalis ecclesie Traiectensis, et tenet in feodum borchgraviatum Traiectensem cum plurimis mansis, terris, insulis, campis, mancipiis, silvis, pratis, pascuis, aquis aquarumque decursibus et justicia in pluribus locis civitatis et dyocesis Traiectensis; qui vocatur et est Janitor episcopi Traiectensis". Pijnacker Hordijk [102]) heeft de beteekenis ten deze van het veelbesproken falsum wel trachten te verkleinen door er op te wijzen, dat de opsomming der goederen een formulierachtig karakter draagt, wat ten deele wel niet valt te ontkennen, maar voor een belangrijk deel toch stellig onjuist is. Wanneer men de oorkonde naleest dan blijkt, dat bedoeld „formulier" daarin 7 maal herhaald wordt, d.w.z. telkens t e n d e e 1 e herhaald is, maar bij iedere zoogenaamde herhaling ook telkens in een belangrijk en wat meer zegt, in bijna voor ieder der genoemde groote leenmannen ty p i s c h onderdeel afwijkt. Het karakter is in zoover formulierachtig, dat telkens een zeker aantal bezitsobjecten herhaald worden, nl. die, welke bij geen enkel groot leen ontbreken, maar anderzijds worden daaronder bij den eenen leenman toch zaken vermeld, die bij den anderen ontbreken of zelfs uitdrukkelijk beperkt worden. Dit is b.v. het geval bij den Marscalcus Episcopi, den Graaf van Holland waar aan de rij van stereotype bezitsobjecten het voorbehoud wordt toegevoegd „exceptis dictarum terrarum decimis", wat bij géén der andere opsommingen voorkomt. En zoo wordt dan bij den Janitor Episcopi, den Graaf van Benthem, aan de rij toegevoegd „insulis", wat verder alleen voorkomt bij den Pincerna Episcopi, den Heer van Kuke, en bij géén der vijf andere bisschoppelijke functionarissen. Juist die „insulae" (waarden) hebben hier beteekenis, omdat later blijkt, dat onder de Stichtsche leenen van Cuyck „waarden" behoorden [103]). Die Stichtsche leenen van Cuyck, die men uit den verkoop van 1327 door Otto van Cuyck aan den Graaf van Holland leert kennen, waren zeer omvangrijk. Gezien de ligging dier goederen in de vroegere gouw Isla et Lake (onder Goye, Eiteren [104]), Hagestein, Everdingen, Golberdingen etc. [103])) en ook in Teisterbant (goederen o.a. te Tricht [105]) en onder Aelst [106])), kan er nauwelijks twijfel aan bestaan, dat het dèze manschap is geweest, die Albertus de Cuk in

101) O.B. Sticht 1, no. 174 (21 Januari 1021).

101a) Prof. Dr. N. B. Tenhaeff dateert dit stuk op 1249/50. Diplomatische studiën over Utrechtsche oorkonden uit de Xde tot XIIde eeuw (1913), p. 115 sqq.

102) Pijnacker Hordijk, De Castellani van Utrecht, in: Bijdr. Vaderl. Gesch. en Oudh. 4e reeks. 11, 1902, p. 20 sqq.

103) A.R.A. Holl. Leenk. no. 49' (Reg. XVIII) ingestoken tusschen f° 47 en 48 dd. 2 Oct. 1322. Ook: R.A.U. Inv. H.S. no. 361, Deel VI f° 3. Voet van Oudheusden. Beschrijving van Culemborg, p. 681. Verder: „de Poelwaert", vermeld 30 April 1312 bij Toll en Fruin. Versl. en Med. Ver. Uitg. bronnen oud-vaderl. Recht. 5e deel. 1-VI (1909) p. 143 sqq.

104) A.R.A. Arch. Nass. Domeinraad, Oude Inv. f° 1957, no. 11, dd. 9 Sept. 1277.

105) R.A.U. Inv. H.S. no. 332 1, f° 28. 26 Juli 1327.

106) A.R.A. Holl. Leenk. no. 10 (E.L. 11 f° 31) 22 Aug. 1335, in verband met Leenreg. Lek en Polanen. Arch. Nass. Dom. no. 6461 f° 1. 24 Aug. 1376.

1220 bij den verkoop aan zich had gehouden en die hij in leen hield van den Bisschop, zooals deze dat leen hield van het Rijk. Het waren alle goederen. die eertijds deel uitmaakten van het graafschaps-complex van Graaf Waldger en zijn zoon Ratbotus en waarvan ten slotte het graafschap Isla et Lake in handen was gekomen van Graaf Wilhelmus (de Upgoie). Het lijkt nu wel of het Memoriale deze opvatting logenstraft, immers het stuk kent de goederen behoorend tot het burggraafschap toe aan den Graaf van B e n t h e m en niet aan de Heeren van C LI y c k, die tegenspraak is echter slechts schijn, want het stuk moet naar zijn merites beoordeeld worden. Het dateert nl. niet uit 1021. zooals het jaartal luidt, maar — volgens Oppermann — uit 1234. Welnu in dàt jaar kon de Graaf van Benthem (Boudewijn) nog niet lang te voren met het burggraafschap beleend zijn. Die beleening moet dateeren uit de jaren 1220—1241[100]) en wel alleen met het o f f i c i u m en niet met de bijbehoorende m a n s c h a p, die immers in handen van Cu y c k gebleven was. Het Memoriale geeft den toestand weer, zooals die eens (in 1021) rechtens geweest was, maar verbindt daaraan den naam van een eerst veel later levenden leenman, den Graaf van Benthem. Dat de Heeren van Benthem alleen met het officium, maar niet met het uitgebreide, eertijds daaraan verbonden goederenbezit, beleend waren, volgt uit de oorkonde van 1267 [107]), waarbij Otto Graaf van Benthem, de zoon van Boudewijn, aan zijn broeder Egbert het burggraafschap overgeeft in deze woorden: ...„quod nos .... diiecto fratri nostro Egberto .... Borggraviam, sive dominium Borggravii, redditus seu proventus omnes et singulos e x e 0 provenientes in T r a i e c t o cum attinenciis suis.. .. contulimus" . ... Geen spoor van de bijbehoorende manschap in dit stuk, alleen de inkomsten en gerechtigheden en bijkomstige kleinere rechten (attinenciae) van het ambt in U t r e c h t worden vermeld als behoorende tot het burggraafschap. Mocht men een oogenblik geneigd zijn aan de uitdrukking „cum attinenciis" een ruimere beteekenis toe te kennen, dan mogen wij verwijzen naar de opdracht van het burggrafelijke leen aan den Utrechtschen Bisschop door Junchar Jhan Grave van Benthem, den nazaat van Otto Graaf van Benthem, uit het jaar 1307. Daaruit blijkt ten duidelijkste, dat er geen beneficiaire goederen aan dat ieen. zooals de Graven van Benthem dat hielden, verbonden waren. Zij hadden slechts het burggrafelijke officium in leen, zooals dat gelegen was „b y n n e n d e r S t a d t v a n U t r e c h t" [106a]). Voor den text van deze opdracht wordt verwezen naar Deel 11, hoofdstuk 1, § 1. onder Heer Ghysebrecht Heer Uten Ghoye ridder, Burggraaf van Utrecht (111. B.).

In een deel der omvangrijke Stichtsche leengoederen van de Heeren van Cuyck, zooals wij die hieronder in hun geheel leeren kennen [107a]), meenen wij de vroegere beneficia

106a) v. Mieris 11, p. 65, 8 Juni 1307.

107) Jungius. Hist. antiq. comitatus Benthemiensis Libri tres. Cod. dipl. no. XXXVI. A° 1267.

107a) Hiertoe behoorden o.a.:

1' het gerecht en de tiende van XVI en ½ hoeve lande genaamd de Bolgerye, leen van Johan Heeren Arnoutssone van Heuckelom, dat hij in lijftocht geeft aan zijn vrouw Joncfr. Clemence Heeren Hubrechtsdr. van Schoenhouwen. R.A.U. Inv. H.S. 332 1 f° 28vo.

2" X hoeven lants ende een vierendeel op der Bisschopsgrave.
VII hoeve landts op Hudsberch aan den Dievendijck, die Gijsbrecht van Cats met nog 1 morgen land op den Nuwenvliet in lijftocht gegeven had aan zijn vrouw Joncfr. Lisebet Heeren Hubreeht Schenckendr. R.A.U. Inv. HS. no. 297 f° 69vo.
1½ hoeve lant in Corte Aventuer en de tiende van die landen.
1 hoeve lant op Heer Hubrechtswerff.

van het Utrechtsche burggraafschap te kunnen herkennen en letten wij daarbij op hun ligging in de voormalige gouw Isla et Lake en in Teisterbant, dan is ook hun mogelijke herkomst aan te wijzen. Vermoedelijk heeft Bisschop Godeboldus (1113—1127), of diens opvolger Bisschop Andreas van Cuyck (1128— 1139) de goederen, gelegen in het in 1122 [56]) aan zekeren Graaf Willem in Isla et Lake (Wilhelmus de Upgoie) ontnomen rechtgebied en die aan de Utrechtsche Kerk waren geschonken, als beneficia aangehecht aan het burggrafelijke leen, inzonderheid toen zij dit leen aan familieleden gingen uitgeven. Daarin zou men dan de opkomst hebben te zien der rijke burggrafelijke bezittingen, die later, toen het ambtleen in handen was gelegd van de nobiles van Renen, broeders van den toenmaligen bisschop Godfried (1156—'78), nog vermeerderd werden met leenen in het graafschap Teisterbant (Aelst, Heusden). Dat de Kerk ten

Hoog en laag gerecht op Hudsberch met de tienden van 10 hoeven.
1/6 deel van het gerecht van Lanxmeer, hooge ende leege;
1/3 deel van het gerecht tusschen Lanxmeer ende Biaschopsgrave, dat is het gerecht van Oldenbroeck, hooge en leege.
XXVIII morgens lant in den lande van Bueren, gelegen in de Gheeren in des Bisschopsgrave.
het goed te Tricht.
1/3 deel van het gerecht en de tienden op Laeekervelt.
LII morgens land te Scherpenswech.
½ h o e v e l a n d t e M e t e r e n.
Dit alles was Cuycksch leen van Gijsbert van Cats. R.A.U. Inv. H.S. no. 332 I en no. 297 f° 65vo.
Men vindt overigens deze goederen nog nader gespecificeerd met de belendingen der verschillende bestanddeelen bii de beleening van Heer Alard van Bueren en van Buesiehem door den Graaf van Holland op 23 Augustus 1407. H.S. Ant. Matthaeus no. 1253 I p. 395 t/m 402. Univ. Bibl. Utrecht.

3° 28 morgen land, den Camp genaamd, in het gerecht van den Goyo gelegen. Cuycksch leen van Gijisebrecht Uten Gove. R.A.U. Inv. H.S. no. 297 f° 65.

4" Alle goederen, die de Heer van Vyanen van den Heer van Cuyck in leen hield en waarmede op 29 Januari 1334 door den Graaf van Holl. beleend werd Heylwig Vrouwe van Oesterhout ende van Vyanen. R.A.U. Inv. H.S. no. 332 1 f° 29. Dit betrof waarschijnlijk o.a. de heerlijkheid Heelsloet. die grensde aan de heerlijkheid van Gasperde, Everdingen en' Golberdingen van Kouter Uten Goeye Heeren Ghijsbertss. Uten Goeye (11.). De heerlijkheid van den Heelsloet was op 31 Aug. 1269 in bezit van Heer Zweder van Buesinchem ridder R.A.U. Inv. H.S. no. 373. Jaersvelt. (Vidimus 15 Mei 1525).

5" het land, dat Heer Gijsbrecht van IJsselstein hield van den Heer van Cuyck. Hiertoe behoorde het gerecht van Eiteren met cijns, veerschip en visscherij, dat Heer Arnoldus de Amsielle ridder 9 Sept 1277 van Walterus de Goye knape (11). gekocht had. R A.U. Inv. H.S. 3321 f° 30 en A.RA., Arch. Nass. Domeinraad oude Inv. f° 1957 no. II.

6" 11 morgens land in Culenburgher broeck, int overste van den Vredestroe, geheeten die Geeren, dat Willem van Benemail Genekiinsz. van Benemail in leen hield van den Heer van Cuyck en waarmede hii in 1327 door den Gr. v. Holl. beleend werd. R.A.U. Inv. H.S. no. 297 f° 70.

7" Al de zoog. Hagensteinsche leenen van Joncfr. Margriete van den Goye nl. het gerecht van den Goye, het gerecht van Houten, het gerecht ten Wael, het gerecht van Honswijck, het gerecht van Tulle, den Waert, die XX mergen ten Wael, het veer te Tulle en te Oldenslijck, het gerecht te Jaersvelt, het gerecht te Everdingen, het gerecht te Golberdingen. het gerecht tot Parijs ter Leckwaert, het gerecht te Gasperde ende Over Boycop, die visscherij tusschen Parijscher stege en Oldenslijck. R.A.U. Inv. H.S. no. 361, Deel VI f° 3; ook bij Voet van Oudheusden. Beschrijving van Culenborg p. 681.

8° den Poelwaert, die Willaem Everaete jonghen sone te leen hield van der Heerschap van Haghesteyne op 30 April 1312. Toll en Fruin. De Heeren van het Gooi en Langerak tot het jaar 1375, in Versl. en Med. Ver. t. uitg. d. bronnen v/h Oud Vaderl. Recht 5de deel, 1909.

9" „die manscip, die gheleghen is in den lande v a n H e u s d e n ende roerende is van den gherechte van Haghensteyne ende alsulc

tijde van bisschop Andreas van Cuyk daar bezittingen hàd o.a. te Alborch en in die buurt o.a. te Babilonia (Babiloniënbroek) goederen schònk (1131) [108]), is zeker en nog ten tijde van bisschop Godfried, in 1178, bleek Alborch in het bezit te zijn van 's bisschops broeder Hugo van Kenen [83]). Een belangrijke aanwijzing voor bovenstaande opvatting ligt verder in het feit, dat 150 jaren later de nakomelingen der Heeren van Goye nog het gerecht c.a. in E i t e r en bezaten en wel als C uyc k s c h 1 een. Den 9den S e p t e m b e r 1277 [109]) nl. verkoopt Walterus de Goye Knaap (II), behoudens de goedkeuring van zijn 1 een heer, Heer Johannes de Ku c, aan Heer Arnoldus de Amestelle Ridder, zijn gerecht, de cijns, het veerschip en de visscherij v a n E y t e r e n, onder voorwaarde dat Heer Arnoldus de schuld van Walterus aan Gerardus de Vliete, een zwager van Walterus, vereffenen zal. Bij mogelijke geschillen zal zijn broeder Giselbertus (de Goye, IIbis) arbiter zijn. Hier blijkt dus de kleinzoon van Albertus de Kuc, die, zooals men zich zal herinneren, bij den verkoop van 1220 de beneficia van het burggrafelijke leen aan zich had gehouden, nog in het bezit te zijn van een belangrijk bestanddeel van het vroegere graafschap Isla et Lake en dit aan een nazaat van den vroegeren graaf in die gouw, in leen te hebben uitgegeven. Daarenboven hadden de Heeren van Goye in het gerecht van E i t e r e n nog e i g e n g o e d. Dit blijkt uit een oorkonde van 14 December 1292 [110]), waarin Giselbertus Uten Goye famulus (IIIA), de zoon van den zooeven vermelden Walterus (II), omstreeks 11 morgens land, gelegen, zoowel binnen- als buitendijks, in de parochie E i t e r e n, dat hij in leen had uitgegeven aan den thans overleden Wilhelmus Vlaminc, verkocht aan het kapittel ten Dom te Utrecht; een wederdeel van dit erfgoed houdt alsnog de Knaap Johannes de Houten van Giselbertus de Goye in *leen*. Den 27sten April 1295 [111]) bevestigt Giselbertus ex Goye famulus voornoemd, ten overstaan van Bisschop Jan (van Zyric, 1288— 1296). dat hij dit land, liggend in het gerecht van Giselbertus de IJsselsteine en belend door Heer Gerard de Reno (van den Rijn) ridder en Giselbertus, den zoon van Reiner, aan het Domkapittel had verkocht.

Onder de uitgestrekte Cuycksche leengoederen in het Sticht behooren, blijkens onze lijst, naast vele goederen in de voormalige gouw 1 s 1 a e t L a k e, ook goederen in de vroegere g o u w 'T e i s t e r b a n t o.a. te Meteren, Tricht, H e u s d e n en Aelst.

Bij zijn koop in 1220 kwam Bisschop Otto van der Lippe dus in het bezit van het materieel onbeteekenende, maar in ideëlen zin voor hem zoo belangrijke G r a a f s c h a p v a n U t r e c h t; het B u r g g r a a f s c h a p daarentegen keerde bij die gelegenheid slechts t e n d e e 1 e in den boezem terug en wel alleen in zooverre dit het o f f i c i u m betrof; het daaraan verbonden b e n e f i c i u m bleef als Stichtsch leen aan de Heeren van Cuyck. Ten aanzien van het burggrafelijke leen had hier dus leensplitsing plaats gevonden, beide deelen gingen van nu af, zoowel leenrechtelijk als erfrechtelijk, hun eigen weg.

Het aldus ontluisterde burggrafelijke officium gaf de Bisschop daarna opnieuw uit aan Boudewijn Graaf van Benthem, in wiens bezit men het in 1241 [100]) aantreft. Van hem kwam het op zijn zoon Graaf Otto, die in 1267 [107]), bij zijn intrede in de Duitsche Orde, al zijn goederen in „Batavorum terris" gelegen afstond aan zijn broeder Egbert; daaronder wordt dan uitdrukkelijk vermeld „Borggraviam sive dominium Borggravii in Traiecto". Van dezen Graaf is het op Junchar Jhan Grave van Benthem, vermoedelijk een achterneef, gekomen, die het ambt ten slotte in 1307 aan den Heer Uten Goye (IIIB) verkocht.

De leengoederen daarentegen, vroeger tot het burggraafschap behoorende, vererfden in het geslacht van Cuyck als Stichtsche leenen. Ten deele waren zij in achterleen (Rijk-Bisschop-Cuyck-Goye!) uitgegeven aan de Heeren van Goye, in wier geslacht zij verder vererfden. Wanneer zij als zoodanig in dit geslacht zijn gekomen, laat zich niet vaststellen, vermoedelijk al heel vroeg, denkbaar is het, dat dit reeds ten tijde der Heeren van Henen geweest is, zeker reeds vóór 13 November 1261 [113]), toen gesproken werd over goed, Bulhorn genaamd, liggend in de parochie van Houten „in jurisdictione Giselberti militis dicti Domini de Goye". Het gerecht van Houten en Goye behoorde immers tot de Cuycksche-Hagesteinsche leenen!

Na 1307 treft men nu dezen merkwaardigen toestand aan, dat het burggrafelijke officium, als bisschoppelijk leen, in handen was van de Heeren van Goye van de jonge linie (den Heer Uten Goye IIIB), maar de vroeger bijbehoorende beneficia (gelegen in het vroegere graafschap Isla et Lake der Heeren van Upgoie) ten deele althans, als Cuycksche leenen, d.w.z. bisschoppelijke achterleenen, in handen waren gekomen der Heeren van Goye van de oude linie (Jan Uten Goye Heer van Hagesteyn IV Abis), die op hùn beurt als achterleenheeren deelen daarvan weer in leen hadden uitgegeven aan de jongere linie van hun geslacht. Officium en een kleiner deel van het beneficium van het burggraafschap waren thans, zij het dan ook onder zeer gewijzigde omstandigheden en rechtsverhoudingen, weer in één hand vereenigd.

De oude Dynasten van Goye, eertijds als Rijksleenmannen, Graven in Isla et Lake, behoorend tot de bovenste laag van Edelen uit hun tijd, ziet men door een samengaan van Kerkelijke- en Rijkspolitiek, van lieverlede dalen tot bisschoppelijke leenmannen en voorts tot Stichtsche Edelen van lageren rang (ministeriales).

Voor het Graafschap van Utrecht beteekende

---

lien alse Joncvrou Hesselt Heinric Marien zoens wijf hout, die coemt van dier zelver heerscap". A.R.A. Leenk. Holland no. 10 (H.L. 11) f° 31vo. Dit laatste betrof vermoedelijk een deel van de tienden onder A el s t. Acte 24 Aug. 1376, A.R.A., Arch. Nass. Domeinraad no. 6461 f°. 1. Leenreg. van de Lek en Polanen.

10" 1½ hoeve land, gelegen „voer der Bischops Horst", dat in leen gehouden werd door Gijsebrecht van Sterckenburch, dat zijn Ouders hielden van den heer van Cuyck. Nu leen van den Gr. v. Holl. R.A.U. Inv. H.S. no. 297 f° 41.
Met Bisschops Horst zal wel bedoeld zijn het Slot ter Horst bij Rhenen, Dit goed lag dus niet in de vroegere gouw Isla et Lake. Het is vermoedelijk afkomstig van bisschop Godefridus van Rhenen en kan een aanwijzing zijn, dat deze Bisschop goederen heeft toegevoegd aan het burggrafelijke leen, dat door zijn broeders van hem gehouden werd.

11" het gerecht: „Onder die grawe snidere" (onder de grauwwerckers of wel bontwerkers) gelegen binnen Utrecht, vormend de oostzijde van het noordelijk deel van de huidige Choorstraat. Het behoorde volgens de Kruyff tot de Stichtsche leenen van Cuyck, die in 1327 door den Gr. v. Holland waren gekocht.
De Kruyff. Het gerecht van de Graven van Holland binnen Utrecht. Jaarboekje Utrecht 1897 p. 265. Zie ook voor dit gerecht: R.A.U. Inv. H.S. no. 297 f° 45" en f° 59".

ros) O.B. Sticht 1, no. 334. A° 1131 (vóór 23 Aug.).

109) A.R.A. Arch. Nass. Dom. Oude Inv. no. 1957, no. 11. 9 Sept. 1277.

110) R.A.U. Dom. Inv. no. 1988. Charter dd. 14 Dec. 1292.

111) R.A.U. Dom. Inv. no. 1988. Charter dd. 27 April 1295.

112) V. Mieris 11 p. 65. 8 Juni 1307 en R.A.U. Inv. H.S. no. 250 (oud), katern 5. Zie ook: J. van de Water. Groot Placaatboek . . .'s Lands van Utrecht, T. III. p. 50 dd. 25 Juni 1307.

113) R.A.U. St. Marie. Inv. no. 1227. Charter dd. 13 November 1261.

de koop van 1220 het exit voor goed, stil en ongemerkt; voor het Burggraafschap van Utrecht was het een begin van het einde, al heeft dit zijn bestaan nog met moeite en niet ongeschonden, niet minder dan 581 jaren in steeds dalende belangrijkheid weten te rekken, om eindelijk, na toen reeds vele jaren tot „ene titulaire digniteit ende ijdele eeren-titel" te zijn verworden, een even roemloos einde te vinden als eertijds het graafschap. Bij de overdracht van de bisschoppelijke temporaliteit in 1528 aan Keizer Karel V ging ook het Utrechtsche burggraafschap in diens handen over, het kwam voorts op zijn zoon Koning Philips II van Spanje. Na diens afzwering werden de Staten van Utrecht leenheeren. De laatst beleende particuliere leenman was Reinhard Vincent Graaf van Hompesch, die het leen 21 December 1725 verkocht aan de Staten van Holland. Daarop werd in Januari 1725 Jacob Philip baron van Boetselaer als sterfman van de Staten van Holland beleend en in 1782 ais zoodanig Frederik Hendrik van Wassenaer Heer van St. Pancras [114]). Het definitieve einde kwam doordat de Nationale Vergadering 16 October 1801 een nieuwe Staatsregeling aannam, waarbij het leenstelsel werd afgeschaft [115]).

Hoofdstuk v.

De Graven van Goye na het eerste kwartaal der 12de eeuw+

Zooals reeds in het eerste hoofdstuk werd gezegd, was Wolterus comes de Goye de laatst vermelde Heer van Goye, die met den graventitel wordt aangetroffen. Men vindt hem voor het laatst in 1232 [116]) vermeld. Tusschen Wilhelmus, den in de gouw Isla et Lake afgezetten graaf, behoorend tot het geslacht der Heeren van Upgoie (= de Goye) en Wolterus liggen ruim 100 jaren en de vraag dringt naar voren, wat er van de nazaten van dien graaf Wilhelmus is geworden. Zijn zoon Theodericus de Upgoye was, zooals wij zagen géén graaf meer in Isla et Lake, maar ontleende zijn graventitel aan zijn ambt van comes Traiectensis, maar waar ontleenden nu de latere Heeren van Goye, die wij nog als comites vermeld vinden, hoewel zij ook geen graven van Utrecht meer waren, hun titel na dat fatale jaar 1122, aan?

Na de groote koninklijke schenkingen en het verleenen van de hooge jurisdictie door de Kroon op voorstel van den Bisschop in die thans kerkelijke leenen, was er een grondige wijziging gekomen in de positie der Rijksgraven. Hun restte wel niets anders dan te kiezen òf hun ambt te verlaten en zich elders in of buiten het Utrechtsche Bisdom te vestigen in een ander steunpunt, indien zij daarover beschikken konden en de verhoudingen daar voor hen beter waren, òf zich te schikken en zich door den Utrechtschen Bisschop te laten beleenen met hun vroegere Rijksleenen, om daar dan de hooge justitie in leen van den Koning te ontvangen. Veel zelfstandigheid bleef den graven onder die omstandigheden niet meer over, in feite had hun hooge positie als Rijksgraven afgedaan en waren zij leenmannen van den Bisschop geworden, Al bleven zij dan in maatschappelijken zin nog behooren tot de liberi, de bovenste laag der Edelen, toch waren zij alreeds gedeclasseerd, omdat zij geworden waren „liberi homines", vrije 1 eenmanne n van den Bisschop.

Zoo moet het ook gegaan zijn met de Goye's. Vóór 1122

[114]) J. W. C. van Campen, in: Maandbl. Oud-Utrecht 1937, p. 45.

[115]) Jhr. Dr. W. A. Beelaerts van Blokland. De praktijk van het leenrecht in Gelderland. Leiden 1910.

[116]) Cosegarten, Codex. Pomm. dipl. no. 197 en no. 198. 31 October 1232.

waren zij wel geen bewijsbaar-wettige „R ij k s-graven", maar naar alle waarschijnlijkheid toch erfgenamen van het oude Frankische „G o u w-graafschap". Bij het verdwijnen van den missatischen bestuursvorm onder de Saxische Dynastie, hebben zij in hun eigen streek, waar zoowel hun allodiale- als leengoederen lagen en die dus hun directe belangenspheer betrof, d.i. in Isla et Lake, zichzelf vermoedelijk op eigen gezag de hooge justitie toegekend, omdat er geen koningsboden meer in die gouw verschenen en omdat hun feitelijke machtspositie hier doorslaggevend was. Zoo ontstond een ongelegaliseerde toestand, die hier in hun eigen gouw, zoolang zij zich maar buiten de kerkelijke immuniteitsrechten hielden, sleepend is kunnen blijven tot den bekenden opstand, gevolgd door de officiëele afzetting in 1122. Daarna hebben de Heeren van Goye zich van lieverlede geschikt; als zoo vele anderen pasten zij zich bij den nieuwen toestand aan. Als bisschoppelijke mannen zijn zij dan wellicht in hun gouw teruggekeerd en op voorstel van den Bisschop met den Rijksban in hunne erflanden beleend, welke landen nà het voor hen onzalige jaar 1122 n i m m e r meer onder den naam Isla et Lake worden genoemd. Van toen af waren zij geen comites in Isla et Lake meer, maar eenvoudig „c 0 m i t e s", men zou haast kunnen zeggen „bisschoppelijke comites". Inderdaad verschijnen de nakomelingen van Graaf Wilhelmus als „l i b e r i homines" en „c 0 m i t e s", zonder meer. Zoo b.v. zijn zoon Wilhelmus filius comitis Wilhelmi, die in 1134 en '39 [117]) als getuige voor bisschop Andreas van Cuyck onder de liberi homines vermeld wordt. Hij wordt echter g een graaf genoemd, misschien lag de rebellie van zijn vader nog te versch in het geheugen, of heeft hij zich voorshands nog niet voldoende kunnen aanpassen bij een rangsvermindering, die hem maakte tot comes zonder meer, in plaats van comes in Isla et Lake. De kleinzoon, de bekende schele Graaf Willem, komt sedert 1166 [118]) ook onder de liberi homines van den Bisschop voor, hij echter w è 1 als „c 0 m e s". Diens zoon Wilhelmus comes de Goye en zijn kleinzoon Wolterus comes de Goye behooren eveneens tot de „edele mannen" van den bisschop. Zij allen ontleenden hun graventitel aan hun s c h ij n-ambt van R ij k s-graaf, feitelijk waren zij immers bisschoppelijke graven geworden. Ook zij zijn — moge het dan al met onwil en wrok zijn — onder het juk van den Bisschop doorgegaan.

Genoemde Wolterus comes de Goye was de laatste graaf uit zijn geslacht en men zal zich wellicht afvragen hoe ten slotte zelfs aan dat bisschoppelijke-graafschap een einde is gekomen. Het antwoord kan in zooverre slechts negatief zijn, zooals ook wel te verwachten is, dat men daaromtrent niets in de oorkonden vindt vermeld, maar ter opheldering kan men zich spiegelen aan den gang van zaken bij het te niet gaan van dat andere Rijksgraafschap, het Graafschap van Utrecht in 1220. De daarvan bestaande acte van overdracht gaf Heeringa [14]) aanleiding tot het opstellen van een hypothese omtrent de wijze van te-niet-gaan van dat graafschap. Wij vermelden dit zonder in te gaan op het geleerde en ingewikkelde betoog, wij kunnen echter niet nalaten op te merken, dat het ons eenigszins als een anachronisme aandoet de vroegere, reeds lang opgeloste gouwen Flethetti en Niftarake in 1220 nog als actueele kernen van een bewijsvoering terug te vinden. Voor het overige mogen wij verwijzen naar de zoo juiste kritiek op voornoemd artikel van de hand van

[117]) O.B. Sticht 1, no. 351. 3" 1134 (13-24 Sept.) en no. 378. A° 1139 (13 Maart-23 Juni).

[118]) Ibidem. no. 445. A° 1166 vóór 24 Sept.

Mejuffrouw Dr. Maris[119]), die er vooral ook op wijst, dat hier te veel uit de locale geschiedenis getracht wordt te verklaren en ook niet inziet, waarom juist Zeist de eer te beurt viel voor de overdrachtsceremonie te worden uitgekozen.

Voor het Utrechtsche graafschap is, wij wezen daar reeds eerder op, het einde gekomen als bij een nachtkaars: de Kroon had er geen belangstelling meer voor. Op een zelfde wijze, stellen wij ons voor, is het einde over het „bisschoppelijke" graafschap der Heeren van Goye gekomen, met dit verschil, dat hier van verkoop geen sprake is geweest, dat was in dit geval niet noodig. De Bisschop had geen belang meer bij de instandhouding, misschien strookte dit zelfs nier met zijn oogenblikkelijke belangen. Het eigenlijke einde was al in 1122 gekomen bij de afzetting van Graaf Wilhelmus uit zijn erf-gouwgraafschapsrechten met geüsurpeerden rechtsdwang: het schijn-rijksgraafschap heeft zich daarna nog een eeuw lang in een liquidatie-stadium kunnen voortslepen tot ook hier in de eerste helft der 13de eeuw de kaars uitdoofde. Het gezag der graven was op de Utrechtsche Kerk overgegaan òf door immuniteitsverleening òf door overdracht der grafelijke rechten. De Bisschop liet zijn gezag uitoefenen oudtijds door meiers en judices, later door ambtenaren (al of niet met den graventitel), of door maarschalken. door hem aangesteid. Mejuffrouw Dr. Maris[144]) wijst er op, dat de maarschalk in oorsprong een bisschoppelijke hofwaardigheidsbekieeder was, die men nog kwalijk ambtenaar kon noemen, maar veeleer als agent of commissaris zou moeten bestempelen, voorzien van een algemeene opdracht om er voor te waken, dat den Vorst niets van zijn baten, rechten of diensten ontging. De latere maarschalken kan men dus zeker niet als verambtelijkte graven beschouwen, doch de ambtsfunctie van deze laatsten zal, rekening houdend met het gezegde, ten deele wel zijn overgegaan op den maarschalk. Volgens Matthaeus[141]) was de maarschalk de opvolger van den bisschoppelijken voogd en volgens Mr. S. Muller Fzn.[142]) had de maarschalk in zijn ambtsgebied de rechtsvordering over zaken, die aan lijf en lid gingen, dat dan waarschijnlijk wel zal zien op den tijd toen het maarschalksambt tot volle ontplooiing was gekomen.

Hoofdstuk VI.

Genealogie der Rijksgraven van Goye.

Het genealogisch overzicht der Heeren van Goye uit den tijd, dat zij tot de dynasten gerekend mogen worden, omvat slechts een periode van nog niet ten volle twee eeuwen: het loopt van ongeveer 1050 tot ongeveer 1242. Het spreekt haast van zelf, dat een geslachtslijst uit een zoo ver verwijderd tijdvak vele hiaten en hypothetische elementen moet bevatten. Van geen der hierna volgende leden van dit geslacht is de juiste geboortedatum bekend, geen exacte jaren van overlijden zijn tot ons overgekomen en slechts van één dezer Heeren is ons de naam zijner echtgenoote bekend. Die schaarschte aan data is goeddeels toe te schrijven aan het feit, dat de meeste oorkonden, die ons tot bronnen hebben kunnen dienen, van kerkelijken aard ***zijn*** of ten minste kerkelijke belangen betreffen; uit die tijden zijn maar weinig stukken overgebieven van privaten aard, waarin wij inlichtingen over familieverhoudingen zouden kunnen verwachten. Daar voor een overzicht jaartallen evenwel onontbeerlijk zijn, hebben wij de opeenvolgende generaties ingedeeld in generatietijdvakken van 25 à 30 jaren, wier ligging bepaald werd naar

[119]) Dr. A. Johanna Maris, in: Maandbl. Oud-Utrecht. December 1946.

eenige uit hun levensperiode bekende jaartallen en normalen menschelijken levensduur. Het is een middel, dat wij zeker niet als een panacee zouden willen aanbevelen, maar wij hebben hier nu eenmaal niets anders. Het is een bekend bruikbaar hulpmiddel en in staat om ernstige deraillementen te ontdekken en te voorkomen. Zéér vroege of zéér late en ook herhaalde huwelijken kunnen wel eens misrekeningen geven, maar dergelijke, als het ware plaatselijke fouten ziet men in een lange rij van generaties toch vaak genivelleerd worden. In ons geval heeft deze tijdsindeeling nergens aanleiding gegeven tot ongerijmdheden, op zichzelf een pleidooi voor haar bruikbaarheid.

1. *Wilhelmus (de Upgoye)* Graaf *in Isla-et-Lake,*

geboren omstreeks 1050, overleden niet lang na 1122, vermeld 1108—1122; vermoedelijk was hij tevens Graaf van Utrecht; zie voor hem Hoofdstuk 11 § 2, en 111 § 2.

Hij komt in de volgende oorkonden voor:

1108 Als Wilhelmus comes, onder de getuigen-laici van bisschop Burchardus (30 Mei 1100-16 Mei 1113)[120]).

1121 als Wilhelmus comes et Theodericus filius eius, onder de laici-liberi, getuigen, van Bisschop Godeboldus van Utrecht (1113—† 12 November 1127), vermeld onmiddellijk na Theodericus comes Hollandensis [59]).

1122 Mei 26. als Wilhelmus comes in Isla et Lake, is door Keizer Heinricus II (1002-1024) afgezet. Zie Hoofdst. 11 § 2. [56])

Zijn zoons waren:

1°. ***Theodorus de Upgoye,*** comes Traiectensis. (11.)

2°. *Willelmus* filius comitis Wiilelmi. (IIbis.)

3°. ***Walterus.*** (IIter.)

11. *Theodericus de Upgoye,* Graaf *van Utrecht,*

geboren omstreeks 1080, overleden niet lang na 1131, vermeld: 1108—1131; zie voor hem ook Hfdst. 111 § 2.

1108 Augustus 9. Theodricus de Traiecto onder de laici liberi, getuigen voor Bisschop Burchardus (30 Mei 1100-16 Mei 1113), als deze een landgoed tusschen Lecca en Lignia (Lek en Linge) verdeelt, waarover Arnoldus de Rothe en Heinricus de Kuch (Kuik) en hunne erfgenamen in geschil zijn geweest, tusschen Arnoldus de Rothe en Alverade, weduwe van Heinricus de Kuch en de kapittelen van St. Maarten en St. Bonifacius te Utrecht. De Bisschop schenkt aan de kapittelen den cijns, de tiend en het gerecht aldaar [73]).

1121. Zie boven bij zijn vader.

1126. Theodricus de Upgoge met o.m. Dominus Godefridus de Rienen (Renen) en Arnoldus eastellanus, serviens van den Bisschop (= Burgraaf van Utrecht 1118—1135), echtgenoot van domina Mechtildis castellana,, (die in 1135 de Abdij van Oudwijk te Utrecht stichtte). Zij zijn getuigen voor bisschop Godebaldus van Utrecht (1113—† 12 November 1127) 74).

1126 Juli 8. Theodericus comes met o.m. den prefectus Arnoldus onder de laici, getuigen voor Bisschop Godeboldus [94]).

1127 October 2. Comes Traiectensis Theoderieus vóór (de gebroeders) Godefridus en Hermannus de Chuc (Kuik) onder de liberi, getuigen voor Bisschop Godeboldus, die de marktplaatsen te Utrecht bepaalt. Mede getuige is de ministeriaal: Arnoldus castellanus (Burggraaf van Utrecht). Wij zien hier dus nogmaals Graaf en Burggraaf te zamen als getuigen voor den Bisschop optreden [121]).

1129 vóór 13 Sept. Tiedricus Traieetensis comes met o.m. Godefridus de Riene (Renen) getuigen voor bisschop Andreas (van Kuik; 1128—† 23 Juni 1139), als deze oorkondt, dat de mulier nobilis Alverade (weduwe van Heinricus de Kuch) met hare zonen Godefridus en Herimannus, het klooster Mariënweerd sticht [76]).

[120]) O.B. Sticht 1, no. 278. A° 1108.

[121]) Ibidem. no. 322. 2 October 1127.

1131 vóór 23 Aug. Comea Theodericus de Upgoie met o.m. den castellanus Arnoldus en den Schout van Utrecht Alferus, getuigen voor Bisschop Andreas (van Kuik) [77]).

In 1131 wordt Theodericus de Upgoie voor het laatst vermeld; daar wij hem ook in andere oorkonden van bisschop Andreas uit hetzelfde jaar als getuige zouden verwacht kunnen hebben, zal hij vermoedelijk omstreeks Aug.-Sept. van dat jaar zijn overleden.

Men komt hem herhaaldelijk tegen te zamen met leden van het geslacht van Kuik, in het bijzonder, waar het schenkingen betreft voor de abdij van Mariënweerd. Dit komt vooral ook naar voren bij zijn zoon en kleinzoon. Men krijgt den indruk, dat de stichting van die abdij een soort van familie-dotatie was. Waar uit de volgorde der getuigen in de oorkonde van 2 Oct. 1127 [84]) zou kunnen blijken, dat Theodericus de Upgoie, de Graaf van Utrecht, ouder is dan de beide gebroeders de Chuc en dit ook uit de voor hen opgestelde generatie-tijdvakken te voorschijn komt, hebben wij gemeend hem een erfdochter te moeten toekennen die dan getrouwd was met *Hermannus de Chuc.* (*Zie* Hfdst. 111 § 2.)

IIbis. *Willelmus,* de zoon van Graaf *Willelmus.*

geboren omstreeks 1080, overleden tussen 1139/'56, hij komt niet voor onder een graventitel, wel blijkt hij te zijn „liber homo" van den Bisschop, zie voor de beteekenis hiervan Hfdst. 1, § 1.

Hij wordt in de oorkonden vermeld:

1134 Sept. 13-24. Willelmus filius oomitis Willelmi, onder de „liberi homines" met de ministerialen Alfardus scultetus en Arnoldus castellanus bij een schenking aan de Abdij Mariënweerd vermeld onder de getuigen voor Bisschop Andreas (van Kuik) [117]).

1139 Maart 13—Juni 23. Willclmus et Walterus frater eius met o.m. Godefridus de Arnesberge (= Godefridus de Chuc!) en Godefridus de Rine (Renen) onder de „liberi homines" met de ministerialen Alferus scultetus en Otto castellanus, allen getuige voor Bisschop Andreas bij een schenking aan de Abdij Nariönweerd.

Wegens het mede voorkomen van de Kuik's als getuigen en den aard van de schenking, meenen wij hem voor denzelfden te kunnen houden als Willelmus den zoon van Graaf Willelmus. Zijn zoon is vermoedelijk[117]):

Schele Graaf ***Willem*** (111).

IIter. *Walferus,* de zoon van graaf *Willelmus,*

geboren omstreeks 1080, overleden ?, alleen vermeld in het jaar 1139. Zie onder zijn broeder. (IIbis.)

111. Schele graaf *Willem,*

geboren omstreeks 1110, overleden: 111 Kal. Marcii (= 27 Febr.) 1179/'87.

Op een bewaard gebleven fragment van het oudste necrologium van de Abdij van Oostbroek, dateerend uit het laatste kwartaal der 12de eeuw, wordt de datum van overlijden vermeld: III Kl. Marcii O(biit): In eodem die Wilhelmus Lus | [122])
de quo serviet cellar |

Het perkamenten blad, dat eertijds als sehutblad voor een boek heeft gediend, is half doorgcsncden, zoodat alleen de eerste lettergreep van het woord „Luscus" bewaard bleef. Het jaartal is niet vermeld, maar onder aan de blz. is iets uit het jaar 1186 bijgeschreven met latere hand. Hij zal dus overleden zijn vóór 1187. Op 9 April 1178 [83]) komt hij nog

[122]) K.C. Kist. Arch. Kerkel. Gesch. Kist en Royaards. 20e deel, 1849, p. 38.

voor, zoodat zijn dood gesteld moot worden op 27 Februari 1179/'87. Schele Graaf Willem komt voor onder de namen: „Wilhelmus Luscus", „Wilhelmus comes Strabo", „Wilhelmus Skeluwe" en „Wilhelmus comes". Onder zijn familie-naam komt hij nooit voor, zijn graventitel wordt nimmer gepreciseerd. Hij is „liber homo" van den Bisschop. Op grond van het motief van den kleinen personenkring onder de getuigen van den Bisschop, vroeger reeds besproken, en wegens zijn herhaalde vermelding in zaken betreffende de Abdij Mariënweerd steeds te zamen met de Cuyck's, aan welke familie hij immers verwant is en naar aanleiding van zijn aanwezigheid bij dadingen, waarbij de onmiddellijke omgeving der Goye'sche bezittingen, of hunne belangen, betrokken waren, willen wij ook in dezen graaf een lid zien van het geslacht van Upgoye of Goye. Zijn graventitel heeft hij vermoedelijk verkregen of gevoerd, zooals uiteengezet werd in Hoofdstuk V.

Van wien hij een zoon was, blijkt niet uit de stukken, wel kunnen wij met zekerheid aannemen, dat niet de Utreahtsche Graaf Theodericus de Upgoie zijn vader was (II), deze kan alleen een erfdochter gehad hebben. Er blijft dan wel geen andere keuze over dan hem te houden voor een zoon van Willelmus, den zoon van graaf Willelmus (IIbis), waarbij dan nog voldaan wordt aan het zoo gaarne aangehaalde „Leitmotiv" der voornamen. Zijn vrouw is onbekend.

Hij wordt vermeld van 1156—1178:

1156 Juli 31—Sept. 24. Wilhelmus Luscus met Tidricus de Rene et frater eius Gerlagus onder de laici nobiles et liberi en met den ministeriaal Otto castellanus. getuigen voor Bisschop Godefridus (van Renen; 1156—† 27 Mei 1178) [123]).

N.B. Bisschop Godefridus van Renen was een broeder van Theodericus de Rene, sedert 1162—1176 vermeld als castellanus (Burggraaf) van Utrecht. Beide waren zij zoons van Dominus Godefridus de Rienen en van dions vrouw Sophia. De dochter van den castellanus Theodericus de Rene, eveneens Sophia genaamd en Vrouwe van Herpen, was getrouwd met Heinricus de Kuc (= Heinricus comes de Kuic = Hanricus de Cuik, romes Traiertensis) en vermeld van 1166—1204. Men zie voor hem verder Hoofdstuk 111 § 2. — Schele Graaf Willem was dus verwant. zoowel aan Biss. Andreas van Ruik, als aan Biss.' Godefridus van Renen.

1157 vóór 24 Sept. Wilhelmus comes als eerste onder de laici vóór den Schout Gerardus, getuige voor Bisschop Godefridus [124]).

1157. Wilhelmus comes de Goie, onder de laici-getuigen voor het kapittel van St. Pieter te Utrerht bij overdracht van den tiend te Warnesfelde (Warnsveld) als tinsgoed aan Hugo, zoon vnn Peregrinus. Nà Wilhelmus getuigt Theodricus (van Renen), frater domini Episcopi [124a]).

N.B. Deze oorkonde zal nog besproken worden in Deel II, Hoofdstuk I § 2.

1159 Juli 3. Willelmus Luscus onder de getuigen van Bisschop Godefridus (van Renen) in een zaak den Abt van Mariënweerd aangaand [125]).

1165 April 22-Juni 18. Wilhelmus comes Strabo et filius eius Wilhelmus. nà de beide broeders van den Bisschop, den castellanus Theodricus en Gerlacus (van Renen) onder de getuigen-liberi van Bisschop Godefridus [126]).

1165 November 25. Wilhelmus Skeluwe is getuige voor Keizer Frederik I, als deze vergunning geeft de Noda (Neude bij de Grebbe) door te graven, last geeft den dnm bij Wich (Wijk-bij-Duurstede) in goeden staat te houden en beveelt den dam te Svadcbure (Zwammerdam). door den Hollandschen Graaf Florens III daar wederrechtelijk in den Rijn gelegd, op te ruimen [127]).

N.B. Dit ingrijpen van den Keizer was voór de Goyesche randgebieden van zeer groot belang. Immers tweemaal oer jaar vonden, door het van den boven-Rijn overvloedig toevloeiende water, in het gebied van de Rijndelta en in het bijzonder langs de Lek en Krommen Rijn, groote overstroomingen plaats. De oorzaak was in de eerste plaats het niet kunnen afvloeien van het water door de Neude, waardoor de Lek overvoerd werd, voorts de vervallen toestand,

[123]) O.B. Sticht 1. no. 416. A° 1156 (31 Juli-24 Sept.).
[124]) Ibidem no. 419. A° 1157 (vóór 24 Sept.).
[124a]) Ibidem. no. 420. A° 1157, alwaar ten onrechte: Wilhelmus comes de *Gore.* Zie hier: Deel II Hoofdst. 1. § 2.
[125]) Ihidem. no. 427. 3 Juli 1159.
[126]) Ibidem. no. 445. A° 1165 (2 April-18 Juni).
[127]) Ibidem. no. 448. 25 November 1165.

waarin de oude dam bij Wijk was komen te verkeeren, waardoor het water zich kon verspreiden over het longa palus (Langbroek) en over het Wijkerbroek, van waar uit het lage randgebied van Goye bedreigd werd, Door den dam, die de Graaf van Holland bij Zwammerdam had aangelegd om zijn eigen gebied ten koste van de Utrechtsche landen te beveiligen, was hier de toestand langzamerhand hachelijk geworden. De Heer van Goye was dus bij de Keizerlijke regeling wel in sterke mate belang hebbende en zijn aanwezigheid bij het uitgeven van deze oorkonde was dus een natuurlijke zaak, zijn afwezigheid zou hier opvallend vreemd zijn geweest; misschien kan men er ook een aanwijzing in zien, dat hij nog als Rijksgraaf beschouwd werd.

1166 vóór 24 Sept. Willelmus Luscus comes is met Gerlacus (van Renen), broeder van den Bisschop, onder de „liberi homines", getuige voor Bisschop Godefridus, als deze de Abdij Mariënweerd in hare bezittingen bevestigt [128]).

1168 Apr. ll-Sept. 24. Wilhelmus Luscus comes, na Godefridus en Hermannus graven de Kuc, gebroeders, als aanwezig vermeld in het bisschoppelijk synodaal-gerecht in een zaak betreffende onrecht, dat zekeren ridder Henricus uit de familie van Kuyc aangedaan is in zijn allodiaal bezit te Houninge (Houweningen) gelegen, dat later door Henricus aan de abdij Mariënweerd werd afgestaan [129]).

1169 vóór 24 Sept. Wilhelmus Luscus is met Graaf Florena (III) van Holland en diens broeders Robertus en Otto, onder de getuigen-laici voor den Proost Baldwinus van St. Marie te Utrecht (ook een broeder van Florens III) bij een schenking van de tienden en het gerecht van Wiltenburg, aan de kanunniken van St. Marie [130]).

N.B. Het betreft hier dus een schenking van goed, gelegen aan den rand der Goye'sche bezittingen.

11'72 Juni 18—Sept. 24. Comes Luscus Wilhelmus is met o.m. Heinricus Graaf van Gelre en diens zoon Gerard, Graaf Florens (111) van Holland en diens broeders Robertus en Otto en met den (Utrechtschen) castellanus Theodericus (van Renen) en diens broeder Gerlacus, onder de liberi-getuigen voor Bisschop Godefridus (van Renen), als deze de voogdij over de landen van het kapittel van St. Jan te Utrecht, in het dorp Balgoie (bij de Maas ten Z. van Wychen), schenkt aan den Proost van genoemd kapittel. Deze voogdij had Heinricus de Cuk, Graaf van Utrecht zich wederrechtelijk toegeëigend, maar thans vrijwillig aan den Bisschop afgestaan [131]).

1176 Maart 9—Juni 18. Wilhelmus Strabo is nà Heinrieus de Chuic (den Graaf van Utrecht) en nà Gerlacus (de Renen), thans castellanus (burggraaf van Utrecht) onder de laici nobiles, getuige bij een scheidsrechterlijke uitspraak van Bisschop Godefridus in zake een geschil over den hof te Bosinkem (Beusichem) [132]).

N.B. Deze hof ligt bij de later bekende Hagensteinsche leengoederen der Heeren van Goye, die zij in leen hielden van de Heeren van Cuyck. Zie Deel II.

1176. Wilhelmus comes onmiddellijk nà Gerlacus de Renen (de burggraaf) onder de laici getuigen voor Bnldewinus Proost van St. Marie, bij een schenking van tienden te Otterlo, aan het kapittel [133]).

1178 Aor. 9. Willelmus Luscus comes als eerste. en nà hem Gerlacus (de Renen, de burggraaf) broeder van den bisschop, onder de liberi, getuige bij het testament van bisschop Godefridus (van Renen), die 27 Mei 1178 overleed [83]).

Zijn kinderen waren:

1. *Wilhelmus (* Comes *de Goye),* IV.
2. *Walterus de Goie,* IVbis.

128) Ibidem. no. 455. A° 1166 (vóór 24 Sept.).
129) Ibidem. no. 458. A° 1165 (11 April-24 Sept.).
130) Ibidem. no. 466. A° 1169 (vóór 24 Sept.).
131) Ibidem. no. 473. A° 1172 (18 Juni-24 Sept.).
132) Ibidem. no. 485. A° 1176. (9 Maart-18 Juni).
133) Ibidem. no. 488. A° 1176.

IV. *Wilhelmus* comes *de Goye,*

geboren omstreeks 1140, overleden: vermoedelijk 1190/96, zijn vrouw is onbekend; wij meenen hem te mogen vereenzelvigen met den in 1165 [126]) genoemden Wilhelmus, zoon van den schelen graaf Willem, die waarschijnlijk dan meerderjarig is, immers hij getuigt mede. Wilhelmus comes de Goye wordt na 1190 niet meer vermeld, hij komt niet meer voor als getuige in een oorkonde van omstreeks 1196 [134]), waar eenige zelfde getuigen voorkomen als in 1190. Vermoedelijk was hij toen overleden.

Vermeldingen :

1165 April 22—Juni 18. Wilhelmus comes Strabo et filius eius Wilhelmus. Zie onder zijn vader op dezen datum [126]).

1190. Wilhelmus comes de Goye et frater eius leggen met anderen den eed af voor Otto Graaf van Gelre en Zutphen, als deze stadsrechten verleent aan de stad Zutphen. Vóór hen worden genoemd Henricus ..... de Kuk, Ludolphus de Stenvorthen, Henricus de Burkelo en nà hem Wolterus Spierinck, Otto de Buren e.a.. daarna komen een aantal ministerialen. Wilhelmus comes de Goye is dus een nobilis [135]).

Een zoon van hem is vermoedelijk:
Wolterus comes *de Goye,* V.

IVbis. *Walterus de Goie,*

geboren omstreeks 1140, overleden?, wordt alleen vermeld in het jaar 1183. Waarschijnlijk moet hij worden aangezien voor den in de oorkonde van 1190 niet met name genoemden broeder van Wilhelmus comes de Goye.

Vermelding :

1183. Walterus de Goie, als laatste onder de nobiles, met comes Otto de Benethem (Benthem), de Rodolfus de Stenvorde cum filio suo Ludolfo en Henricus de Burclo, getuigen voor den Munsterschen Bisschop Herman, als deze de verordening zijner ambtsvoorgangers betreffende de gracht om de Domvrijheid aldaar, bevestigt [136]).

N.B. De veronderstelling van wijlen den Heer de Groot, dat hier sprake zou zijn van een ander (Geldersch) geslacht van Goie, zullen wij aan het einde van dit hoofdstuk bespreken.

V. *Wolterus* comes *de Goye,*

geboren omstreeks 1170, overleden 1232/'42.

Er bestaat geen bewijs, dat hij de zoon was van Wilhelmus comes de Goye. De overeenkomst in naam en titel en het feit, dat hij juist één generatie jonger was, maken (gelet op het uiterst spaarzaam voorkomen der Heeren van Goye in deze tijden) gezegde filiatie zeer aannemelijk.

Het handschrift van Dr. C. Booth noemt als zijn weduwe *Rixa.* Wij zullen haar nog tegenkomen bij de bespreking van haar zoon Giselbertus, maar reeds hier willen wij vermelden, dat haar geslachtsnaam vermoedelijk luidde: òf *„van Amstel"* òf *„van Bosinchem".* Zij overleed nà 14 April 1252.

Het is wel eigenaardig, dat men Wolterus op het eind van zijn leven ontmoet in Mecklenburg. Dat zich in het Oostzee-gebied een landstreek zou bevonden hebben, die ook den naam „Goye" droeg, met een aldaar bloeiend geslacht van dien naam, lijkt ons, hoe algemeen de naam „goye" = „gouw" ook is, zeer onwaarschijnlijk. Wolterus is de eenige Heer van Goye, die aldaar voorkomt en in geen der oorkondenboeken, die streken bestrijkend, noch in de Keizer-oorkondenboeken of in de Regesta Imperii troffen wij den naam „Goye" aan. Mogelijk is, dat onze Wolterus onder den druk

134) Sloet. O.B. Gelre en Zutphen. no. 387.
135) Ibidem. no. 376. A° 1190.
136) Westf. U.B. 11. Codex Dipl. no. 432. A° 1183.

der omstandigheden is uitgeweken en in dit verband bracht Prof. Dr. de Monté verloren een suggestieve mogelijkheid naar voren, n.l. dat een band van Wolterus met de Duitsche Orde aan deze even opmerkelijke als onverklaarbare verplaatsing misschien niet vreemd is geweest. Stellig zou de text van de oorkonde van 1232, waarin door den Hertog van Pommeren o p v e r z o e k van zijn dilectus amicus Wolterus comes d e Goia, leengoed in Mecklenburg aan het klooster Doberan aldaar wordt geschonken, in die richting kunnen wijzen.

Hans Toll[2]) vestigt er de aandacht op, dat in den codex Pomm. diplomaticus van Cosegarten, waarin Wolterus wordt vermeld, slechts éénmaal de naam Gisebertus voorkomt en wel in de jaren 1252 en '53 als naam van den Abt van Usedom, een voornaam, dien men veelvuldig onder de nazaten van Wolterus comes de Goye aantreft. Eenige consequentie kon echter noch door Toll, noch door ons thans, aan deze bijzonderheid worden vastgeknoopt.

Zooals uit de later te vermelden oorkonde blijkt, was er in het begin van het jaar 1227 een geschil tusschen het kapittel van St. Marie te Utrecht en den toenmaligen Graaf van Goie (Walterus), loopende over tienden in de parochie Houten. Het twistpunt betrof zoowel oude als nieuwe tienden der landaanwassen, gelegen in de dorpen Lurke (Loerik), Westerhem, Osterhem, over den Nieuwen Dijk en in zekere waard, Dennenwaart of Grevenwert genaamd. Om dit geschil te beslechten belegde de Bisschop een kapittel-generaal (voor wereldlijke zaken!), waarin men dus naast de Geestelijkheid, ook den Adel, alsmede de stad Utrecht, vertegenwoordigende te zamen de latere drie Staten, aantreft. De Graaf beweerde de tienden in leen te houden van den Bisschop. waarbij vermoedelijk wel zijn bedoeling voorzat te doen uitkomen, dat hij deze hield als een „liber homo" van den Bisschop, zooals ook zijn voorzaten geweest waren. Daartegenover stelde het kapittel van St. Marie, dat deze tienden hun toekwamen krachtens schenkingsvermeerdering van hun stichter, bisschop Koenraad (1076—† 13 Apr. (vermoord) 1099). Een deel der hier in het geding gebrachte tienden was in het jaar 1208, op een in de betrokken oorkonde niet nader aangegeven datum, door Bisschop Theodericus (van der Aare, 1198—† 5/6 Dec. 1212) aan St. Marie geschonken tot onderhoud der kanunniken. Dat deel betrof de jongste novalia aan den rand van het allodium van den Graaf van Goie, die grensden aan andere, vermoedelijk eveneens novale tienden, die reeds voor d i en in het bezit van St. Marie waren. In het gebied zelf van den Graaf wordt gezegd, dat het kapittel óók reeds v o o r d i e n het tiendrecht bezat. In de oorkonde is dus sprake van drie verschillende categorieën van tienden, n.l. 1° de in 1208 geschonken tienden: 2° de „oude" novalia en 3° de alleroudste kerkelijke tienden van het gewone, niet tot de aanwassen behoorende, land. De rechtstitel op de eerste categorie staat vast, maar hoe die tienden van de tweede en derde categorie St. Marie waren aangekomen, is verre van duidelijk. Nu is het wel zoo, dat in beginsel ook alle allodiaal goed tiendplichtig was aan de Kerk en de Bisschop in de 13de eeuw zich eveneens als de gerechtigde beschouwde van de tienden der aangewassen landen, maar van een schenking van Bisschop Koenraad, zooals het kapittel te berde brengt, blijkt oorkondelijk niets. Het wekt bevreemding, dat het kapittel nòch een oorkonde van die schenking produceert, nòch zelfs mededeelt, dat het betrokken stuk verloren is gegaan. Die schenkingsvermeerdering kon immers nog slechts nauwelijks meer dan een goede eeuw

terug liggen. Als men niet aanneemt, dat de oorkonde al zeer kort na haar uitgifte reeds was verloren gegaan — in welk geval bovendien wel een duplicaat zou zijn uitgegeven — viel deze zaak nog vrijwel onder menschen-heugenis en mag verwacht worden, dat althans een der oudste aanwezige kanunniken iets meer daarover had kunnen mededeelen. Het heeft er dan ook allen schijn van of de Heeren van St. Marie zelf niet zoo heel gerust waren op de deugdelijkheid van den rechtsgrond, zooals deze naar voren werd gebracht, zij grondden ten minste veiligheidshalve hunne aanspraken subsidiair op v e r j a r i n g, waarvoor in die tijden meestal een termijn van 1/3 eeuw werd aangenomen.

Men kan zich nu afvragen, waarom St. Marie de oorkonde van Bisschop Koenraad niet overlegt, die ook bij verlies toch in hun cartularium moet zijn voorgekomen. Dat is ontegenzeggelijk vreemd en men kan aan de mogelijkheid denken, dat die oorkonde nimmer heeft bestaan. Om verschillende redenen kunnen wij dit evenwel niet aannemen, de houding van de Heeren van St. Marie in het kapittel-generaal zou dan niet alleen zeer bedenkelijk, maar ook hoogst gevaarlijk zijn geweest. Er zijn redelijke argumenten aan te voeren, dat die oorkonde inderdaad wel bestaan zal hebben, maar dat betwiifeld moet worden of haar text wel die ongecompliceerdheid bezat, als het kapittel van St. Marie hier wil doen geloven. De Heeren spreken n.l. van een schenking van Bisschop Koenraad zo n d er m eer. Wij zouden er echter rekeninq mede willen houden, dat de bewuste oorkonde een, het recht van St. Marie beperkende, clausule kan bevat hebben, die zij liever wilden verdoezelen. Het ligt voor de hand aan te nemen, dat die clausule dan een bepaling moet hebben ingehouden t e n g u n s t e van de heeren van Goye m.a.w. den heeren van Gove noq eenig recht kan hebben toegekend aan althans een deel der omstreden tienden. Een dergelijke conceptie kan En de houding van den Graaf èn de onduidelijke houding der Heeren van St. Marie, die een niet volledige waarheid, die als zoodaniq nog wel opzweerbaar was, naar voren brengen, begrijpelijk maken. Aanwiizingen, dat de zaken zoo lagen, kan men zien in de omzichtige wijze, waarop het kapittel-generaal in het geding handelt. Eerst zien de Heeren van St. Marie zich nl. het possessoire deel hunner actie, waarbij zij op grond van verjaring in het voor l o o pi ge bezit gesteld worden, toegewezen: men wil wellicht afwachten of de Graaf hierop misschien nog andere en betere bewijzen voor zijn recht kan bijbrengen. Blijkbaar is deze daartoe niet in staat geweest en daarop wordt bepaald, dat St. Marie ook tot het formalistisch bewijs van haar eigendomsrecht moet worden toegelaten; het kapittel van St. Marie biedt dan hiertoe aan een en ander door een eed te staven. Een verdere aanwijzing kan gevonden worden in de groote hardnekkigheid, waarmede 's graven nazaten telkens weer op hun vermeende rechten zijn teruggekomen, dat maakt toch wel den indruk, dat zij daarbij op oude, hun bekende, maar moeilijk bewijsbare, rechten teruggrepen.

Wij beschikken niet over gegevens, die ons dien rechtstitel scherp omschreven doen kennen, maar wij kunnen niettemin uit de ons ten dienste staande oorkonden inzichten vergaren, die de historische verhouding der Heeren van Goye eenerzijds en het kapittel van St. Marie anderzijds tot de omstreden tienden vermogen te belichten en daarmede den achtergrond van het geding van 1227 kunnen verhelderen.

De parochiale Kerk van Houten ligt met het dorp Houten in de heerlijkheid van Goye en Houten, waarmede men de

Heeren van Goye in de 13de eeuw beleend vindt en die daar als rechtsopvolgers der oudst bekende Graven van Isla et Lake reeds zeer oude rechten bezaten en er ook woonden, zooals hiervoor reeds uitvoerig werd besproken. Ook genoemde Kerk is al zeer oud en bestond in casu reeds lang vóór de stichting van het kapittel van St. Marie (1083). Men vindt haar het eerst vermeld in de Commemoratio de rebus Sancti Martini etc., gedateerd uit de jaren 777-866 [42]), waarin onder de opsomming der bezittingen van de Utrechtsche Kerk voorkomt: „In villa Haltna quicquid Herlulfus ibi habuit, et ecclesiam cum quinque mansis". Deze Herlulfus was in die buurten nog meer gegoed, want St. Maarten bezat ook: „In supradicta villa Turre mansum 1, quem Herlulfus dedit". De villa Turre is niet meer bekend, maar moet wel gelegen hebben in de omgeving van den huidigen Tuurdijk en den vroeger bekenden Tuerweg en Tuerdam, ongeveer 2 K.M. westelijk van het vroegere Slot ten Goye en ter plaatse de grens vormend van het gebied der Heeren van Goye. De woorden „quicquid Herlulfus ibi habuit", doen denken aan een oorkonde van 6 Juni 975, waarin een soortgelijke uitdrukking voorkomt: „ . . . . terram, quam Atto comes in Lona habuit". Deze Hatto was Graaf in Niftarlake, waarin Lona (Loenen) lag. Ook hier krijgt men den indruk, dat deze Herlulfus niet maar een bezitter van enkele losse landerijen was, maar daar meer beteekende, wellicht in die streek een groot-grondbezitter en machthebber was. Dat was iets vóór den tijd, dat Gerulfus, de vader van den vroeger besproken Graaf Walter van Isla et Lake (Hoofdstuk 1, § 2) gegoed bevonden wordt in de aangrenzende villa Dorestad (Wiik bij Duurstede), in den pagus Opgoi. Mag men in Herlulfus nu misschien ook een rechtsvoorganger der Heeren van Goye zien? Het aaneenrijgen in de goederenlijst van de beide zinsdeelen: „In villa Haltna quicquid Herlulfus ibi habuit" en „et ecclesiam cum quinque mansis" in tegenstelling met den overigen zoo systematisch in hoofden ingedeelden inhoud van deze lijst, waarin men zelfs geheel van elkaar gescheiden vindt medegedeeld, dat de Utrechtsche kerk in Turre drie hoeven bezit en later ook nog aldaar de ééne hoeve, die Herlulfus geschonken had. zouden er misschien op kunnen wijzen, dat Herlulfus ook de Kerk in Houten met de bijbehoorende vijf hoeven aan St. Maarten geschonken had. Post [136a]) zegt in zijn boek, dat de kerken der villae gebouwd waren op particulieren grond en gedoteerd waren door den grondeigenaar. Zou men misschien in Herlulfus den dominus, den kerkheer, te zien hebben, die krachtens zijn beschikkingsrecht over zijn eigenkerk te Houten deze (met haar bijbehoorende tienden) geschonken of nagelaten had aan de Utrechtsche kerk. Dat was mogelijk, omdat de kerkheer over zijn eigenkerk kon beschikken als over ieder ander eigen vermogensobject, mits maar een ongestoorde kerkdienst gewaarborgd bleef.

In elk geval blijkt omstreeks hat jaar 800 de kerk in Houten in het bezit te zijn van den Utrechtschen Bisschop, zij het dan, dat daarop misschien eenige rechten van derden rustten. In 1303 bezit het kapittel van St. Marie de collatie van deze kerk, zooals blijkt uit een oorkonde van 30 Maart 1303 [136b]), waarin een beslissing genomen wordt in een geschil tusschen het kapittel voornoemd en de parochianen in zake het onderhoud van het dak van het sanctuarium (outerbure) der kerk in Houten, Het kapittel koopt dan den onderhoudsplicht van het sanctuarium — van oudsher voor dit deel van de kerk op haar eigenaar rustend — af van de parochianen voor 30 jaren tegen betaling van 25 pond aan de kerkfabriek. Uit een en ander volgt, dat de bisschop te eenigertijd de Houtensche Kerk met wat daar bij behoort moet hebben overgedragen aan het kapittel van St. Marie: vermoedelijk is die incorporatie dan wel geschied door bisschop Koenraad toen deze in 1083 het kapittel stichtte en het gegoed moest worden. Dat bij die schenking eenig voorbehoud gemaakt zou zijn ten aanzien van oude rechten van derden, zou kunnen blijken uit een door den Utrechtschen Officiaal op 22 Juli 1388 [136c]) afgegeven vidimus van de bovenvermelde oorkonde van 1303, maar daaruit zou dan tevens blijken, dat die „derden" zijn de rechtsopvolgers der oude Heeren van Goye. De oude stam dier Heeren is dan reeds ondergegaan en zij waren opgevolgd door de Heeren van Vianen en van den Goye. Welnu het vidimus van 1388 wordt naast den Officiaal mede bezegeld door een dier Heeren en eindigt met de zinsnede: „Et Ego Ghiselbertus de Vyanen et uten Goye vera protestans esse premissa meum sigillum presentibus *rogatus* apposui". Niet als „Heer van Goye" bezegelt Ghiselbertus dit stuk betreffende een kerkelijke aangelegenheid, maar op verzoek, omdat men hem als belanghebbende bij deze kerkelijke zaak zal hebben willen of moeten kennen. Omtrent den aard van dit belang tasten wij wel is waar in het duister, maar Van Iterson heeft in 1935 [136f]) een opmerkelijke suggestie gegeven, die hier o.i. beteekenis kan hebben. Sprekend over het „Haenkoerngoed" in het Goy, dat van ouds een bisschoppelijk leen aldaar was, over welks aard en beteekenis wij niet zullen uitweiden (men kan dit te aangehaalder plaatse uitvoerig lezen), vraagt Van Iterson zich af, of men daarin niet een overblijfsel heeft te zien van hetgeen de goederenlijst van de Utrechtsche Kerk uit 777/866 vermeldt ten aanzien van het door Herlulfus onder Houten geschonken goed en in het bijzonder de Kerk met de vijf hoeven aldaar. De schrijver komt dan tot de onderstelling. dat dit het haankorengoed uit de 15de eeuw zou zijn, waarvan hij de oppervlakte globaal berekent op 61½ morgen. Zetten wij nu de vermelde oude landmaten om in hectaren, rekening houdend met de verschillende waarden voor mansus en morgen in den vroegeren en lateren tijd, dan vindt men voor de grootte van het haankorengoed: $61\frac{1}{2} \times 0{,}8465 =$ 52 H.A. en voor de gift van vijf mansi: 5 X 32 morgens = 160 morgens van elk 0,705 H.A. = 113 H.A. Het haankorengoed was dus half zoo groot als de oorspronkelijke schenking. Zouden de nazaten van Herlulfus nu aan de helft van zijn schenking rechten hebben behouden? De waarschijnlijkheid wordt groot als men acht slaat op het volgende. In 1425 wordt „dat Hanekoern van den Goye" door den bisschop in leen gegeven aan Gijsbert van Vyanen ten behoeve van zijn vader Heer Jan van Vyanen „als dat Jacob tot Gaesbeecwt gegaen is" [136g]). Jacob Heer van Gaesbeec was een leenvolger van den straks genoemden Ghiselbertus de Vyanen et uten Goye voor het Huis ten Goye en de gerechten van Goye en Houten, van wien wij

136a) Post. Eigenkerken en bisschoppelijk gezag in het diocees Utrecht tot de XIIIe eeuw. Utrecht 1928. p. 1 en 31 sqq.

136b) R.A.U. St. Marie, Inv. no. 786. Oorkonde dd. 30 Maart 1303.

136c) R.A.U. St. Marie, Inv. no. 786. Oorkonde dd. 22 Juli 1388.

136d) R.A.U. St. Marie, Manuaal Groote Kamer f° XXVII. 14e eeuw. Inv. no. 3172.

136e) R.A.U. St. Marie, Manuaal Groote Kamer f° XXVIII. 15e eeuw. Inv. no. 3173.

136f) Van Iterson. Haankoren onder Houten en 't Gooi. Rechtskundige opstellen enz. 1935.

136g) R.A.U. Inv. H.S. no. 1875 f° 42.

Familiegroep, voorstellende *Nicolaas Heinsius* (1656—1718), zijn echtgenoote *Anna Margaretha Dielitz* († 1714) en hun gezin.
(Beschilderde bovenzijde van een tafeltje, toebehoorend aan Mr. Dr. L. H. N. Bosch Ridder van Rosenthal te Zeist.)

Zegel van *Nicolaus van Heins* als schepen van Culemborg, hangende aan een charter d.d. 5 Juli 1732.
(Origineel in het R.A. Gelderland, Archief der Heeren en Graven van Culemborg.)

veronderstelden, dat hij nog een of ander oud-belang bij de Kerk in Houten zou hebben. Wij meenen nu, dat dit belang het voormelde b i s s c h o p p e 1 ij k e haenkoern-leengoed kan betroffen hebben.

Het is stellig merkwaardig, dat in het jaar 1388 nog een der rechtsopvolgers van Herlulfus via Walterus comes de Goye op deze wijze in relatie kan blijken te staan met de Kerk te Houten.

En nu het charter van 1227. Voor den graaf stonden bij den afloop van het geding groote economische belangen op het spel. Immers zoo hij alle tienden in 1 e e n hield van den b i s s c h o p, gelijk hij beweerde, dan waren hij en zijn nazaten alleen gebonden aan de leenverplichtingen, d.w.z. aan de betaling van het t.z.t. opkomende heergewaad en de verschuldigde curalia, daargelaten den plicht van manschap: werd evenwel het kapittel van St. Marie op eenigerlei wijze definitief in het gelijk gesteld, dan zouden hij en zijn nazaten de tienden van het kapittel moeten p a c h t e n, zooals de ontwikkeling der dingen in later tijd ook uitwijst, dat gebeurd is. Waar die pachtsom een honderdtal jaren later (17 Juli 1328) het voor dien tijd zeer aanzienlijke bedrag van 225 pond per jaar bleek te bedragen, geeft dit een goeden indruk van de beteekenis, die het geschil voor den Graaf had en dat betreft dan nog slechts in hoofdzaak diens geldelijke belangen bij deze zaak, ongeacht de groote politieke consequenties. die aan den afloop voor hem vast zaten. Werden de Heeren van St. Marie nl. bevestigd in hunne aanspraken, dan zouden zij in den vervolge de p a c h t h e e r e n van den Graaf worden, aan wie het recht toekwam hem de tienden slechts in tij d p a c h t uit te geven, gelijk inderdaad in latere tijden dan ook telkens voor 10 jaren is geschied. Den Heeren van Goye hing hiermede de dreiging boven het hoofd, dat die pacht te eeniger tijd door St. Marie niet meer zou gecontinueerd worden, waardoor de mogelijkheid open stond hun door een andere pachttoewijzing een rivaal of zelfs openlijke vijand in hun grensgebied aan de deur te brengen. Bij alles wat zij reeds te verduren hadden gehad, opende een ongunstige definitieve beslissing in dit geschil voor de Heeren van Goye een nieuw verschiet van zorgen en gevaar. Naast de directe economische gevolgen van een nadeeligen afloop, hebben vermoedelijk ook wel de politieke consequenties voor de toekomst den graaf zeer wel voor oogen gestaan en wij konden dan ook verwachten, dat hij alle pogingen in het werk stelde om een slag om den arm te houden ten einde er tegen te waken, dat hem den pas werd afgesneden om later, te gelegener tijd, op de zaak terug te kunnen komen. Zóó gezien kan het dan ook onze verwondering wekken, dat de Graaf zich zoo voetstoots bij de zienswijze van zijn tegenstanders neerlegde door aan het kapittel het opzweren zijner aanspraken te schenken. Dat men hier alleen met een beau geste van den heer van Goye te maken zou hebben, is dan ook wel uitgesloten: dat wijst ook het verloop der dingen in het verdere deel van deze eeuw, zooals wij dat nu kennen, wel uit. Immers dit laat zien, dat waar de gelegenheid daartoe maar even gunstig geacht werd, de nazaten steeds weer op dit twistpunt terugkwamen en alle moeite deden hunne vermeende aanspraken alsnog geldend te maken. De schijnbaar zoo toeschietelijke houding jegens het kapittel van St. Marie is o.i. dan ook daaruit te verklaren, dat de graaf het vooropgezette plan had, het er niet bij te laten en dus wilde verhoeden, dat thans een onherroepelijk vonnis werd gewezen. En dit hing hem hier boven het hoofd, want ware het inderdaad zoo ver gekomen, dat de Heeren van St. Marie werkelijk den eed zouden hebben afgelegd, dan zou de zaak voor hem en zijn nazaten reeds nu hopeloos verloren zijn geweest. Immers dan zou bij verder verzet met opvolgend geding, het wereldlijke element en daarmede ook de invloed van zijn standgenoten en mogelijke vrienden, zijn uitgeschakeld. Het geding zou dan in een zuiver geestelijke spheer beland ziin door behandeling in het bisschoppelijke synodaal gerecht — waarin alleen geesteliike Heeren zitting hadden — met als dreigende sanctie het kerkelijke banvonnis. En dit was in dien tijd een straf, waar zelfs hooge wereldlijke machthebbers voor terugschrokken, want dat bracht mede. dat door niemand en nergens den getroffene hulp mocht verleend worden, alle kerkdiensten moesten overal, waar hij zich vertoonde onmiddellijk tot drie dagen na zijn vertrek opgeschort worden, men moest hem geheel mijden en practisch was hij vogelvrij verklaard. Dat gevaar nu heeft de graaf van Gove in 1227 door zijn gebaar voorloopig weten te keeren, daarbii voor zichzelf en zijn nazaten schoorvoetend de mogelijkheid open houdend de uitspraak van het kapittel-generaal niet als bindend te aanvaarden.

Dat deze opvatting geen fictieve constructie is, bewijst de keer, dien de zaak in latere jaren heeft genomen. Inderdaad zijn 's Graven nazaten bij herhaling op de oude aanspraken teruaqekomen, zooals ons de oorkonden van 1252, 1278, 20 Mei 1285 en eindelijk van 1 Juli 1285, leeren. In het bijzonder vraagt de oorkonde van 1 Juli 1278 onze aandacht. omdat de Bisschop, op klacht van het kapittel van St. Marie. wegens de voortdurende belemmeringen in het vrij genot hunner tienden, waaraan zij van de zijde der Heeren van Goye bloot stonden, de zaak nu deed berechten door het synodaal gerecht, in tegenwoordigheid van den betrokken Heer van Goye (Giselbertus IIbis, den kleinzoon van Graaf Walterus). Daar nu de rechtstreeksche invloed van vrienden en standaenooten op de sententie was uitgesloten, was de Heer van Goye in een aanmerkelijk ongunstiger conditie gekomen en het kan ons niet verwonderen, dat hij het onderspit moest delven. De Heeren van St. Marie worden dan ook in het gelijk gesteld en wel op die wijze, dat alle Geestelijken in het diocees aan wie de Bisschop zulks zou opdragen, op straffe van excommunicatie gehouden zouden zijn den Heer van Goye c.s. te beletten het kapittel in het rustig en vrij gebruik der tienden te storen, of anders dezen met een waarschuwingstermijn van drie dagen openlijk aan te zeggen, dat zij geëxcommuniceerd zijn. Deze uitspraak beteekende het feitelijke einde van den langdurigen twist: want wel heeft de Heer van Goye enkele jaren later toch nog gepoogd zich aan dë gevallen beslissing te onttrekken, zeer kort daarna echter (1 Juli 1285) was hij tòch, vermoedelijk terugschrikkend voor de gevolgen van het dreigende banvonnis, genoodzaakt definitief het hoofd te buigen. Toen was de strijd dan ook voor alle eeuwen uit. Dit blijkt uit de verdere lotgevallen van de zoo lang omstreden tienden, die men noq eeuwen lang — later als de zoog. bloktienden van St. Marie — in de oorkonden op den voet kan volgen. tot eerst in onze dagen, bij de afschaffing van het tiendrecht, de rechtstitel op hun bezit te niet ging.

Een omschrijving van de betrokken tienden vindt men in het manuaal maioris camere beate Marie Traiectensis. aangelegd in 1487 [186e]). Men treft daar onder het hoofd: „TGoey et Houten", het volgende aan: „Item decime tam maiores quam minores de Goey, de Houten, de Loeric, de Oestr (em), de Westr(em), de Overdijc, de Nyenweerde alias Grevenweerd, nove et antique spectant ad hoc officium (scil. maioris

camere!) et cum venduntur, illas partimur in XVII blocas sic nominatas: Kijckoverdijc, Kijckenesse, Tullentyend, Meertyend, Oosterlaec, Cruustyend, Oostrumerhofstadt, Moelentyend, Middelvelt, Camptyend, Westromerweyde, Hennenspronck, Heliasfelt, Gheertyend, Loerickerhofstadt, Loerickerweyde, Houtense tyend". Het daaraan voorafgaande manuaal geeft bij deze tienden de aanteekening: „solent et haec decime vendi per singulos annos divise per XVII blocas" [136d]).

Een zeer nauwkeurige grensomschrijving der bloktienden vindt men in een stuk van 1640 [322a]), behoorend bij een duidelijke kaart uit dat jaar, vervaardigd op de schaal 1 : 5988 door den landmeter van het kapittel J. van Diepenem [377h]).

Voorkomen van Wolterus in de oorkonden:

1208 [52]) In een oorkonde van dit jaar worden de grenzen genoemd van het eigendom van dan Graaf van Goie. Aangezien zijn vader vermoedelijk tusschen de jaren 1190/'96 is overleden, moet hier Wolterus graaf van Goye bedoeld zijn. Deze oorkonde, hiervóór reeds gedeeltelijk besproken, is in verschillende opzichten uiterst belangrijk. Bisschop Theoderieus (van der Aare, 1198—1212) schenkt aan het kapittel van St. Marie te Utrecht de tienden der nieuwe aanwassen, die er al zijn of die nog zullen ontstaan en die liggen langs de Lek en op beide oevers van den IJssel, op die plaatsen en grenzen, waar het kapittel van oudsher reeds de aangrenzende tienden bezit. Die grenzen worden aangegeven, waarbij men er aan denken moet, dat zoowel Lek als IJssel nog hun ouden loop hebben. (Zie hoofdstuk II, § 1). Zij liggen langs den zuidelijken oever van den IJssel: van Loslote tot-Heswikerwende" (Heeswijker landscheiding, wellicht de tegenwoordige Heeswijker kade). Loslote is niet met zekerheid meer terug te vinden. Heeringa wil hierin zien de kleine IJssel, waarover de Looije brug ligt. Dit komt echter niet best uit met den ouden loop der rivier. De Geer meent, dat bedoeld wordt de grenssloot van den „bekenden Lo-polder", die wij op de kaart evenwel niet konden vinden. Het vermoeden ligt voor de hand, dat de IJssel in het jaar 1208 hier in dit drassige overstroomingsgebied zijn loop weer eenigszins gewijzigd had, vergeleken bij ongeveer een eeuw vroeger; bovendien was de toestand op waterstaatsgebied in de buurt van het Gein in den aanvang der 13de eeuw weinig stabiel. Hoe dit ook zij, bedoeld zullen wel worden de drooggevallen landen langs den zuidelijken oever van de huidige IJsselwetering. Verder bevinden zich de grenzen langs de noordelijke oevers van Lek en IJssel en wel voor den noordelijken IJssel-oever van den Dwarsdijk langs de noordelijke oevers van de vroegere Goyerwetering (thans Houtensche wetering) en Oosterlaak tot aan de grens van het goed van den Graaf, waar het kapittel reeds van ouds de tienden bezat en dan dit goed overslaand aan de westgrens hiervan : van den Ouden Rijn tot Marremunde; en van den noordelijken oever van de Lek ook van den Dwarsdijk tot aan de grens der Goye'sche bezittingen en die weer overslaand van Rabodoscote tot aan de Wierse. Over de ligging van Rabodoseote is geschreven door Th. J. van Griethuysen [53]), die in den naam van het Huis Rodestein onder Coten het oude Rabodoscote meent te herkennen, wat ons niet duidelijk is en hier niet uitkomt. De Geer [1]) zoekt het onder Houten, wat o.i. waarschijnlijker is.

De in de oorkonde bedoelde novale tienden omgaven dus vrijwel het gebied van de Heeren van Goye. De geheele 13de eeuw door hebben genoemde Heeren met het kapittel van St. Marie over deze tienden getwist. In de later te vermelden oorkonden zullen wij die geschillen nog herhaaldelijk tegenkomen.

1225 Juni 23—Sept. 23. Wolterus comes de Goye komt voor aan het hoofd van een groot aantal ministerialen van Bisschop Otto (van der Lippe), als deze zijn tienden in Gaanderen overdraagt aan het Convent van Bethlehem. Hij wordt in deze oorkonde géén nobilis genoemd, maar de andere getuigen nà hem heeten ook geen ministeriales, ofschoon zij het wèl zijn [137]).

[137]) O.B. Sticht 11 no. 737. A° 1225 (23 Juni-23 Sept.).

1226 Maart 29. Walterus comes de Goi is getuige voor Bisschop Otto, als deze de gerechten van Muiden, Weesp en Diemen aan Giselbertus de Amestel in erfpacht geeft. Hij getuigt hier nà den bisschoppelijke< maarschalk Alpharus. Dit is opmerkelijk. De hooge jurisdictie werd in het Nedersticht althans nu niet door een der Heeren van Goye uitgeoefend. Deze Alpharus komt van 1224-1227 als maarschalk voor; in 1232 is een zekere Stephanus (de Pincerna Stephanus de Bosinchem?) maarschalk. *Ook* in deze oorkonde wordt Wouter niet als nobilis aangeduid; hij getuigt te midden van verscheidene ministerialen [138]).

1227 vóór 18 Maart. Deze oorkonden bespraken wij reeds uitvoerig. De Graaf van Goie blijkt in een ernstig geschil te zijn gewikkeld met het kapittel van St. Marie over de hierboven (1208) vermelde tienden aan den rand van zijn gebied. Wij willen er slechts nog op wijzen, dat men onder de getuigen vindt: Waltherus Spirinc als nobilis. Over een mogelijke verwantschap met de van Goye's spraken wij reeds eerder [139]).

1228 na 20 Augustus. Wolterus comes de Goy verschijnt onder de nobiles, getuigen voor Bisschop Willibrandus (van Oldenborch, 20Aug.1228—† 27 Juli 1233). Met hem waren getuigen de ministeriales Giselbertus de Amestelle, Suetherus de Dingethen en Stephanus de Bosinchem [140]).

1232 October 31. Hertog Wartislawus van Pommeren geeft op verzoek van „dilectus amicus noster" Comes Wolterus, die ook onder de getuigen verschijnt, aan het klooster Doberan in Meckenburg goederen in leen in de dorpen Racow majus, Racow minus en Pretuschine.

In een tweede oorkonde van den zelfden datum, wordt hij als eerste getuige na de geestelijken genoemd, als Walterus eomes de Goia [116]).

Merkwaardig blijft het stellig, dat Walterus bij zijn laatste vermelding in Mecklenburg verschijnt. Blijkens zijn verzoek moet hij daar zekere belangen gehad hebben: van welken aard die waren blijft duister voor ons. Een mogelijke band met de Duitsche Orde is een aantrekkelijke veronderstelling.

Aangezien zijn zoon Giselbertus omstreeks 1242 de Goye'sche goederen zal blijken te bezitten [155]), zal Wolterus comes de Goye vermoedelijk tusschen 1232 en 1242 overleden zijn, nalatende zijn weduwe *Rixa* benevens de volgende kinderen:

1. *Ghiselbertus de Goye*, Deel 11 sub I.
2. *Walterus de Goye*, Deel 11 sub Ibis.

en misschien:

3. Dominus *Wilhelmus de Goie* miles,, Deel II sub Iter.
4. *Spyringus de Goye*, Deel 11 sub Iquater.

Het is te betreuren, dat wij niet veel kunnen mededeelen omtrent een door dèze Heeren van Goye gevoerd wapen. Geen enkel zegel of zegelteelcening, noch een zegelbeschrijving is van hen tot ons over gekomen. Slechts een onzekere aanwijzing op een na te vermelden rouwbord (Dl. 11, Hfdst. 1, § 1) kan misschien iets zeggen over het door hen gevoerde wapen. Volgens dit rouwbord zou het wapen der Dynasten hetzelfde geweest zijn als het door hunne nazaten-ministeriales gevoerde,

Op een enkel punt moet hier ten slotte nog *even* de aandacht gevestigd worden. Wijlen de Heer de Groot noemt in een artikel over het geslacht Borculo in de Ned. Leeuw van 1935, kol. 229, bij de getuigen voor bisschop Herman van Munster, in het jaar 1183, onder de nobiles, een *Walterus de Goie* en even verder, in het jaar 1190, een *Wilhelmus comes de Goye et frater eius*, de laatsten als getuigen voor Otto Graaf van Gelre. In een voetnoot, bij de eerste vermel-

[138]) Ibidem. no. 748. 29 Maart 1226.
139) Ibidem. no. 757. A° 1227 (vóór 18 Maart).
[140]) Ibidem. no. 784. A° 1228 (na 20 Aug.).

ding geplaatst, zegt de Heer de Groot: „Hier wordt het Geldersch Gooi (Zelhem en Hengelo) bedoeld", aldus de suggestie gevend, dat beide nobiles in dàt Gooi zouden thuis behooren en derhalve tot de Geldersche Edelen zouden zijn te rekenen. Deze noot is kort en bondig geredigeerd, voor een zóó belangrijke uitspraak tè kort en te bondig, om zonder nadere toelichting een zóó aanzienlijk geslacht met een zóó typischen Utrechtschen naam te binden aan een in de geschiedenis zoo weinig naar voren tredende streek met toevallig den zelfden naam, die overigens niets eigens heeft, want „gooi" beteekent eenvoudig „gouw". Er bestond in Gelderland inderdaad een „curtis in Goie", die door een zekeren broeder Everardus was overgedragen aan het klooster te Bethlehem bij Doesburg en in 1200 onder de goederen van dit klooster wordt vermeldt. Hermannus dominus de Loen, zegt 28 September 1255 [144a]):.... quod vendidi domino Ottoni, comiti Gelrensi, iurisdictionem meam, quam habui apud Selehem (Zelhem) et Hengelo super G o y e, etc." en even verder: „De tribus domibus, sitis super G o y e, que attinent curie de Loyn, retinui de qualibet domo tres scepelinos aveni.....". Wij vragen ons af, of het bloote feit, dat in een eng tijdvak van 6 jaren twee malen bovengenoemde Heeren als getuigen in die buurt vermeld worden, voldoende grond geeft om af te leiden, dat ook dáár in dat spaarzaam vermelde Geldersche Gooi, nu òòk een aanzienlijk geslacht, eveneens nobiles en Graven van Goye, gebloeid zou hebben, maar dat zijn naam aan die Geldersche curtis zou ontleend hebben en dat bovendien dezelfde voornamen zou dragen als bij de Utrechtsche dynasten van Goye gebruikelijk was. Dat zou een toevalligheid zijn zóó groot, dat wij niet aarzelen deze conceptie buiten de grenzen der redelijkheid te plaatsen. Zij is deswege voor ons onaanvaardbaar. Vóór het verschijnen als getuigen der Utrechtsche Heeren van Goye ter plaatse en tégen het bestaan van een Geldersch geslacht van Heeren van Goye zou meer aan te voeren zijn, wij meenen nochtans aan genoemde, wellicht ietwat haastig neergeschreven, noot voldoende aandacht besteed te hebben.

Heinsius (Heyns, (van) Heins),

door L. H. N. Bosch van Rosenthal.

Inleiding[1]):

Jhr. E. von Wrange1 auf Lindenberg te Amersfoort was in het bezit van een uit het begin van de 18de eeuw dateerende beschilderde tafel, die steeds de belangstelling van oud-meubilairkenners opwekte.

De beschilderde bovenzijde vertoonde een familie buiten gezeten aan een kopje koffie. In het midden ziet men den rug van een man in een juste-au-corps met een lange pijpenkrullen pruik; ter linker- en rechterzijde van een tafel zitten twee dames in kleurrijke gewaden met Fontagnes-pruiken; aan de overzijde van de tafel, iets meer op den achtergrond, eveneens een heer en dame in dezelfde kleedij, terwijl een Moortje op zijde staat in bedienende houding. Op de tafel een oude koffiekan en kopjes en schotels. De kleedij maakt het gemakkelijk het aardige schilderstuk te dateeren uit de eerste jaren der 18de eeuw.

Mijn neef von Wrange1 meende dat het meubel uit zijn vaders familie afkomstig was. Ik vond, op den achtergrond boven, een wapenschild met een in grisaille uitgevoerd alliantiewapen en kon dit als volgt traceeren: de rechterhelft is het wapen van de in de achttiende eeuw te Culemborg gevestigde familie *(van) Heins (Heyns)* of *Heinsius,* n.l.: gevierendeeld, 1 in zilver een rood breedarmig kruisje, 11 in rood 3 gouden ringen, 111 in rood een gouden korenschoof+ IV in zilver een dolfijn met de kop omhoog en het lichaam naar beneden gebogen. Hartschild: een roode leeuw in zilver of goud. Op het wapen lijkt kwartier 111 eerder een ontploffende granaat.

De linkerhelft van het wapen stelt voor: een dwarsbalk, boven vergezeld van een liggende, beneden van twee van elkander afgewende wassenaars.

Dit is stellig het wapen van de echtgenoote van den avontuurlijken *Nicolaas van Heins* (overl. 1718): *Anna Margarefha Dielitz* (overl. 1714).

Immers blijkens een teekening in het handschrift van M. L. van Hangest Baron d'Ivoy, heer van Mijdrecht, vertoonde het rouwbord in de St. Barbarakerk te Culemborg van het op 13 Juli 1705 aldaar overleden dochtertje van *Nicolaas Heins* in een ruitvormig schild het wapen *Heins,* gekwarteleerd met het bovenbeschreven wapen, waarvan de dwarsbalk en de wassenaars van zilver op een blauw veld blijken te zijn. Het ophangen van dit bord wordt ook in de kerkrekening van 1705 vermeld.

In deze kerk bevond zich blijkens dit hs. nog een bord met het bovenbeschreven alliantiewapen, doch in een ovaal schild en gedeeld, dus gelijk aan dat op het tafeltje. Dit nu is hoogstwaarschijnlijk het rouwbord van *Anna Margarefha Dielitz* zelf, die 5 Februari 1714 te Culemborg overleed en 10 Februari d.a.v. in de St. Barbarakerk werd begraven.

De teekenaar moet zich echter bij het overnemen van den sterfdatum vergist hebben, want hij geeft dezen weer als 5 Februari 1705, ofschoon in dat jaar behalve bovenvermeld dochtertje geen lid van de familie Heins te Culemborg is begraven evenmin als in de voorafgaande jaren. De eerstvolgende begrafenis was die van Nicolaas van Heins' echtgenote op 10 Februari 1714, waarbij een bord werd opgehangen.

De in de St. Barbarakerk opgehangen borden van *Nicolaas van Heins (overl.* 1718) en zijn echtgenoote. alsmede van eenige nahunner afstammelingen, zijn in 1797 door H. A. Kloeckhoff afgehaald en zijn hoogstwaarschijnlijk verloren gegaan.

De man, die zijn rug vertoont, zou dan *Nicolaas van Heins* zelf zijn, zijne echtgenoote zou dan de vrouwelijke hoofdfiguur aan de rechterzijde van de tafel zijn, bezig de koffie in te schenken: de vrouw aan de linkerzijde zijne dochter *Anna Margaretha* of zijne dochter *Isabella Eleonora,* terwijl de figuren op den achtergrond eveneens één van beide dochters zullen voorstellen en de echtgenoot van één hunner, ver-

[1]) Bij het opstellen der genealogische gegevens betreffende Nicolaas *van Heins* Jr. (overl. 1718) en diens afstammelingen is gebruik gemaakt van de kerkelijke registers der Luthersche gemeente te Culemborg (R.A. Arnhem). Indien niet anders vermeld is, zijn de doop, en trouwinschrijvingen van de leden der families Heins en Kloeckhoff te Culemborg daaraan ontleend. Tevens is geput uit het archief van de Hervormde gemeente aldaar alsmede uit dè in het oud-archief van de gemeente Culemborg berustende kerkmeestersrekeningen van de St. Barbarakerk. Ook leverde het gemeentearchief van Utrecht één en ander op.

Geboorte- en sterfdata zijn mede ontleend aan de beschrijving van de Culemborgesche wapenborden in het hs. d'Ivoy en aan de in het oudarchief van de gemeente Culemborg aanwezige bescheiden betreffende eenige in 1797 afgehaalde borden (inv. no. 650 en 651). Al deze gegevens verkreeg ik van ons mede-lid Mr. P. J. W. Beltjes; ook de heer R. T. Muschart te Arnhem stelde welwillend een aantal belangrijke gegevens ter beschikking.

moedelijk, op den leeftijd te zien, de man van de oudste dochter: *Gabriel Michel,* heer van Valjou, koopman en bankier te Amsterdam.

Met de ontdekking van dit wapen stond meteen vast hoe de tafel niet via de von Wrangel's maar via de van Rosenthal's bij den heer von Wrange1 gekomen was, nl. door vererving van de dochter van Nicolaas Heins, *Anna Margaretha, ge*huwd met Mr. *Hendrik Hartman Kloeckhoff,* op hun zoon *Henricus Albertus Kloeckhoff,* vervolgens op diens neef Mr. *Hannibal Theodorus Eosch,* die ten huize der Kloeckhoff's was grootgebracht, en vervolgens in rechte lijn van den kleinzoon van Mr. Hannibal Theodorus Bosch, *Johan Theodoor Nedermeyer van Rosenthal,* op diens kleinzoon Jhr. *E. von Wrangel.* Thans is de tafel in mijn bezit als afstammeling van Mr. Hannibal Theodorus Bosch.

Dit bezit en de oplossing van het wapenvraagstuk bracht mij er toe, een nader onderzoek naar Nicolaas van Heins en zijn voor- en nageslacht *in* te stellen.

Genealogie:

I. *Nicolaas Heinsius,* schepen van Grammont.

Zoon:

11. *Nicolaas Heinsius,* griffier van den Raad van Vlaanderen, komt in 1583 naar Noord-Nederland, begr. te Veere, tr. *Elisabeth Houweel* [1a]).

Uit dit huwelijk:

1. *Nicolaas,* geb. ïperen in 1579, student te Leiden 1596, † ald. en begr. in de Pieterskerk in 1598.
2. *Daniel,* volgt III.

111. Prof. *Daniël Heinsius,* Ridder van St. Marcus 1623 [2]), geb. Gent 30 Mei 1580 (o.s.), studeerde te Franeneker en te Leiden, hoogleeraar in het Grieksch (1609) en de geschiedenis (1613) te Leiden, historieschrijver en raad van den Koning van Zweden 1618, historieschrijver van de Staten van Holland 1627, secretaris van de Synode te Dordrecht 1618—'19, dichter, † Leiden 25 Februari 1655, tr. in 1617 *Ermgard Rutgers* [3]), † Sept. 1633, dr. van *Wijnand Rutgers,* bewindhebber der W.I.-Comp. ter Kamer Dordrecht, en *Cornelia Muys van Holy.*

Uit dit huwelijk:

1. *Elisabeth* [4]), geb. 27 Augustus 1618, tr. Mr. *Willem Goes.* heer van Absmade, eerste raadsheer in het Hof van Holland, Zeeland en West-Friesland 1654.

Uit dit huwelijk [5]):

a. *Johan Goes,* heer van Absmade, burgemr., raad en schepen van Leiden, raadsheer in het Hof van Holland, Zeeland en West-Friesland.

b. *Robert Goes,* heer van Boeckhorstcnburg. vroedschap van Leiden 1713.

c. *Ermgard Goes,* tr. in 1675 N.N.

d. *Daniel Goes,* envoyé extra-ord. van H.H. Mogenden aan het Deensche Hof 1702—1724, † Kopenhagen 7 April 1724, tr. (ond. 's-Gravenhage 19 Aug. 1685) *Johanna Hop.* geb. 11 Oct. 1652, † Leiden 10 Oct. 1706, dr. van Mr. *Cornelis Hop,* raadsheer in den den Hoogen Raad, en *Rnthonia Cloeck.*

2. *Nicolaas,* volgt IV.

IV. *Nicolaus Heins(ius)* [6]), geb. Leiden 20 Juli 1620, Latijnsch dichter, resident van Hunne Hoog Mogenden aan het Zweedsche Hof 1654—'55,1660—'69, secretaris van Amsterdam 1655—'57, extra-ordinaris envoyé naar Moskou 1669—'71, woonde in 1675 te Vianen, †'s-Gravenhage 7 October 1681, tr. [7]) 's-Gravenhage (voor schepenen) 15 Aug. 1665 *Margaretha van Wullen,* dr. van Ds. *Johann van Wullen,* luthersch predikant te Amsterdam.

Bij dit huwelijk werden gewettigd:

1. *Daniel,* volgt Va.
2. *Nicolaas,* volgt Vb.

Va. Mr. *Daniël Heyns (Heinsius)* [8]), geb. De Rijp 8 April. ged. ald. 10 April 1652, adv. voor den Hove van Holland, lid Raad van Justitie te Batavia, keert terug naar Nederland als schout bij nacht der retourvloot 1684, vice-president van den Raad van Justitie te Batavia en raad extra-ord. van Indië 1693, commandeur der retourvloot en commissaris ter visite van Cabo de Goede Hoop 1698, † Utrecht 5 Mei 1705; tr. 1° (ondertr. Alkmaar 2 Dec. 1674) *Isabella Maria van Veen,* ged. Alkmaar 24 April 1655, † 5 Mei 1679, dr. van *Simon Willemsz. van Veen,* raad en hoofdofficier te Alkmaar, raad ter Admiraliteit van het Noorderkwartier, schout van Grootebroek, en *Maria Cuyck van Mierop;* tr. 2° *Maria Paviljoen,* dr. van *Antony Paviljoen,* raad extra-ord. van Indië, gouverneur van Coromandel.

Uit het eerste huwelijk [9]):

1. *Nicolaus,* ged. Alkmaar 24 Juli 1675, begr. ald. 25 Aug. 1675,
2. *Nicolaus,* begr. Alkmaar 2 Aug. 1676.

Uit het tweede huwelijk [9]):

3. *Ermgard,* geb. Batavia 1695, † 13 Jan. 1758, tr. Utrecht 27 Aug. 1720 *Lodewijk des* H.R. Rijksbaron

---

1a) A. J. van der Aa, Biographisch Woordenboek VIII, blz. 419, deelt mede, dat haar zuster was: ..... *Houweel,* gehuwd met *Pieter Naveghen,* wier dochter *Martina Naveghen* gehuwd was met *Daniel* de *Burchgrave,* secretaris van Leicester.

De Navorscher VII (1857), kol. 193, cn Nieuw Ned. Biogr. Woordenboek 11, kol. 554, noemen echter als vrouw van *Nicolaas Heinsius* (II): *Elisabeth N a v e g e e r,* wier z u s t e r met *Daniel de Borchgrave* was gehuwd.

2) Zie zijn levensbeschrijving in Nieuw Ned. Biogr. Woordenboek II, kol'. 554-557.

3) Zie voor haar voorouders o.a. Balen, Beschrijving van Dordrecht, pag. 1136.

4) Elias, De Vroedschap van Amsterdam 11, pag. 740, noemt haar *M a r i a* inplaats van *Elisabeth.*

5) Zie voor deze kinderen o.a. Balen, pag. 1136, en Elias, De Vroedschap van Amsterdam II, pag. 740.

6) Zie levensbeschrijving in Nieuw Nederl. Biogr. Woordenb. 11, kol. 557—560, voorts Elias, De Vroedschap van Amsterdam 11, pag. 1152.

7) Nicolaus Heinsius, wegens verbreking van trouwbelofte aangeklaagd door Margaretha van Wullen, werd 27 April 1657 door schepenen van Amsterdam veroordeeld om haar in facie ecclesiae aut coram iudiee te trouwen. Na appèl werd dit vonnis bekrachtigd door het Hof van Holland 18 Maart 1661 en door den Hoogen Raad 22 December 1662. Met acte van authorisatie van den Hoogen Raad van 8 Juli 1065 aan de commissarissen van de „houwelijcksche saeeken", geöxhibcerd 25 Juli 1665, werd het huwelijk door baljuw en schepenen voltrokken buiten aanwezigheid van Heinsius, die zich in Stockholm bevond. Heinsius heeft dit huwelijk nimmer willen erkennen. (Zie Nieuw Ned. Biogr. Woordenb. 11, kol. 558 en 560). De biographie van Ds, *Johann* wan *Wullen* in Nieuw Ned. Biogr. Woordenboek II, kol. 1549-1550.

8) Zie Nieuw Ned. Biogr. Woordenb. 11, kol. 560, Gen. en Her. Bladen II (1907), Het geslacht van Veen, pag. 148, en Wijnaendts van Resandt, De Gezaghebbers der O.I.-Comp. etc., pag. 100-101.

9) Wijnacndts van Resandt vermeldt, dat hij bij zijn overlijden drie dochters naliet (pag. 101). De gegevens, betreffende *Ermgard Heinsius,* zijn ontleend aan Ned. Adelsboek 1949, pag. 453. Uit het huwelijk van *Plettenberg-Heinsius* sproot nakomelingschap.

van Plettenberg, geb. 13 Juli, ged. Leeuwarden 15 Juli 1688, majoor der cav., kapitein bij de gardes te voet, adjudant van Prins Johan Willem Friso, † 24 Febr. 1742, zn. van Hans Willem des H.R. Rijksbaron ***van Plettenberg.*** kol.-commandant van een regt. inf. in Statendienst, en ***Albertina de Schepper.***

Vb. ***Nicolaas Heins(ius)***[10], geb. 's-Gravenhage 1656; dit is de man van het tafeltje; hij had een zeer avontuurlijke levensloop: in zijn jeugd zwierf hij met zijn moeder door Duitschland en Zweden, naderhand was hij korte tijd in Den Haag gevestigd als arts, doch moest in 1677 vandaar vluchten wegens het feit tezamen met de hem bevriende Mr. Willem van Nispen, baljuw van Voshol, en Scipio Hill, luitenant-kolonel in Engelschen dienst, betrokken te zijn bij een manslag op den vleeschhouwersknecht Jan Lambertse de Wild, met wien zij op den avond van 28 December 1677 op straat slaags waren geraakt: Heins trok naar Parijs en vandaar naar Rome. vervolgens weder naar Duitschland; hij was achtereen lijfarts van Christina van Zweden, van den keurvorst van Brandenburg en tot zijn dood hofraad en eerste lijfmedicus van hertog Albrecht van Saksen-Coburg; hij schreef een aantal medische boeken over podagra, venerische zieken enz. Vooral verwierf hij verdiende roem als schrijver van enige schelmenromans, o.a. „Den Vermakelijken Avanturier"; omstreeks 1695 vestigde hij zich in de vrijstad Culemborg, waar hij een aanzienlijk en gezeten man was en een voorname medische practijk uitoefende: † Culemborg 5 Januari 1718, tr. ***Anna Margaretha Dielitz (Dilitz),*** † Culemborg 5 Februari 1714, dr. van ***Andreas Dielitz,*** predikant te Catherinhagen bij Rinteln aan de Wezer.

Uit dit huwelijk:

1. *Isabella* ***Eleonora.*** tr. Culemborg 28 Januari 1703 *Gabriel* ***Michel,*** heer van Valjou, geb. te Nantes in Bretagne, koopman en bankier te Amsterdam.
2. ***Nicolaas,*** volgt VI.
3. ***Anna Margaretha,*** geb. ***26*** December 1691, † Culemborg 5 Februari 1766; tr. Culemborg (ondertr. 23 Aug.) 1715 Mr. ***Hendrik Hartman Kloekhoff,*** geb. Culemborg 11 Januari 1688, rentmeester der Culemborgsche domeinen in het graafschap Buren, † Culemborg 28 April 1729, zn. van ***Balthasar*** en ***Catharina Rüllmans;***

   uit dit huwelijk werden geboren: ***Nicolaas Balthasar,*** ged. Culemborg 4 Juli 1716, ***Catrina Margaretha,*** ged. Culemborg 4 September 1718, ***Albertus Wilhelm,*** ged. Culemborg 28 October 1719, ***Carel Hendric,*** ged. Culemborg 2 Febr. 1721 en ***Henricus Albertus.***
4. Dochter, † op jeugdigen leeftijd Culemborg 13 Juli 1705.
5. Mr. *Albrecht* ***(Albertus).*** geb. Culemborg tusschen 21 Mei en 3 September 1699, advocaat te Culemborg, † aldaar 21 April 1726.

[10]) Zijn levensbeschrijving vindt men van de hand van Dr. A. Greebe in het Nieuw Ned. Bio&. Woordenboek, deel 11, kol. 560—563.

Dr. Jan ten Brink publiceerde in 1855 een „studie over den Hollandschen schelmenroman der zeventiende eeuw" onder de titel „Dr. Nicolaas Heinsius Jr." en bezorgde in de 'Zwolsche herdrukken een verkorte uitgave van Heinsius' roman, „Den vermakelijken Avanturier". „Drie verhalen" hieruit gaf de Wereldbibliotheekvereeniging in 1938 voor haar leden uit met een historisch voorwoord van H. J. Smeding.

VI. Dr. ***Nicolaas Heinsius,*** geb. Osnabrück omstr. 1688, ingeschreven als student te Leiden 1710 en 1715, med. doctor, stadsgeneesheer en schepen te Culemborg, ouderling der Luthersche gemeente aldaar, begr. Culemborg 5 Sept. 1738, tr. Utrecht (Cathrijne-kerk) 10 Januari 1719 (huw.voorw. Utrecht 23 Dec. 1718) ***Charlotte de Pooll,*** geb. 5 Juni 1696, † Culemborg 31 October 1778, dr. van ***Claudius de Pool1*** en ***Catharina Elisabeth de Huybert.***

Uit dit huwelijk:

1. ***Nicolaas,*** ged. Culemborg 31 October 1719, † aldaar 13 Juni 1781; commies en opperhoofd op Acra op de kust van Guinea, testeerde te Culemborg 5 Augustus 1779 en benoemde tot zijn eenige erfgenamen zijn twee uit West-Indië meegebrachte natuurlijke kinderen.

   Deze natuurlijke kinderen waren:

   1. ***Anna Catharina Batensteyn*** (die zich naderhand ***Batensteyn Heinsius*** noemde), geb. te Acra 18 Febr. 1760, † Culemborg 29 Nov. 1789, tr. Culemborg (Gereformeerd) 9 Augustus 1782 ***Rudolph Gey,*** geb. Dordrecht, extra-ordinaris ingenieur, † Culemborg 29 October 1789, zn. van ***Adriaan Gey,*** Fransche-kostschoolhouder te Bodegraven, en *Lumina Bijvanck*[11]).
   2. ***Carel Batensteyn*** (later ***Batensteyn Heinsius),*** † Culemborg 13 Nov. 1786.
2. ***Catharina Elisabeth,*** ged. Culemborg 27 April 1721, † Utrecht 27 Februari 1778; zij werd in 1741 lidmate der Gereformeerde gemeente te Culemborg: tr. Mr. ***Carel Godin,*** geb. 10 Oct. 1722, koopman der O.I.-Comp. en geassumeerd lid in den Raad van Justitie te Batavia 1753, opperkoopman en hoofdadministrateur van Java 1754, krijgt rang en titel van secunde van 't Javasche Gouvernement 1755, „verlost" naar Nederland 30 Maart 1759, † op terugreis uit Indië vóór 1760, zn. van ***Pierre Godin,*** luit-kol. in Statendienst, grootmajoor van 's-Hertogenbosch, en ***Agnes Jeane Sulyard***[12]); uit dit huwelijk:

   Charlotte Balthasarina, tr. Utrecht 13 Maart 1764 Mr. *Jan* ***Carel*** *Smissaert;* zij overleed zonder kinderen na te laten vóór 27 Febr. 1778.
3. ***Albertina,*** ged. Culemborg 14 Maart 1723, † aldaar (begraven 28 September) 1724.
4. ***Anna*** *Claudina,* ged. Culemborg 22 April 1726, † aldaar 2 Mei 1791; ***zij*** werd 16 April 1745 aangenomen tot lidmate der Gereformeerde gemeente te Culemborg en vertrok nadien met attestatie naar Batavia, keerde in 1760 vandaar terug met attestatie, gedateerd 15 October 1759; tr. (door echtsch. ontb. 1758) ***Johannes de Pril1***[13]), onderkoopman der O.I.-Comp. 1751, resident van Japara 1755, koopman der O.I.-Comp. 1756, gecommitteerde over den inlander 1756—'61, opperkoopman 1758, † vóór 5 Aug. 1779, zn. van ***Wouter de Prill,*** koopman te Rotterdam.

[11]) Zie nader Ned. Leeuw XL (1922), kol. 160, alwaar als de moeder van A. C. Batensteyn Heinsius wordt genoemd *Hanna van Mauré.* Uit het huwelijk *Gey-Batensteyn Heinsius* sproten kinderen.

[12]) Table généalogique de la maison de Godin. Bibliotheek van de stad Utrecht no. 970xxxxx.

[13]) Zie nader over hem: Dr. F. de Haan, Priangan, Eerste Deel, 11 Personalia, pag. 58/59.

Foutieve wapens en namen in diverse bronnen,

door R. T. MUSCHART.

(vervolg van LXVI, 251.)

van Hinojossa.

Volgens het Wapenboek van de Ridders der Duitsche Orde van d'Ablaing van Giessenburg, folio 29 en wapen no. 115, voerde *Pieter van Hinojossa,* heer van Wena, voorzitter van het Hof van Holland, overleden in 1616, zoon van *Johan* en *Clara van Halmale,* en getrouwd met *Elisabeth van Almonde Abrahamsdochter,* waarbij *Clara,* getrouwd met *Jan van Wassenaer,* houtvester van Holland en hoogheemraad van Rhijnland, als wapen: „in zilver een lange dunne zwarte pilaar getopt met 2 naar buiten gebogen voorwerpen als horens, rustende op een lagen zwarten grond en vergezeld rechts en links van een zwarten leeuw, waarvan de rechtsche omgewend".

Dit wapen is niet geheel juist, tenminste de lakafdruk zonder kleuraanduidingen van Mr. *Adriaen Pieter Hinojosa.* 26 Sept. 1738 president van het Hof van Holland, in protocol 1829 van notaris J. H. Roermond in het Gem. Archief te 's-Gravenhage, vertoont inplaats van de pilaar een stokloos anker, boven eindigende in de bovenhelft van eene (heraldische) lelie en de beide leeuwen rustende op de armen van het anker.

Van den lakafdruk van *Johan de Hinojosa. 13* Mei 1631 ruwaard en bailliu van Putten te Geervliet, in de Missiven van de Rekenkamer der domeinen in Holland is het voorwerp tusschen de leeuwen gebroken en daardoor niet vast te stellen.

Hodenpijl.

Volgens de Delftsche Wapenheraut van H. de Leth voerde *Claes Anfhonyszoon van Hodenpijl, van* 1600 *tot* 1622 raad van Delft, als wapen: „in groen 3 zilveren springende windhonden, waarvan de onderste een zilveren bot in den bek houdt."

Volgens het Guldenboek van Schiedam door Roelants, pag. 268, echter voerde *Aldert Hodenpijl,* in 1659 getrouwd met *Judith de Roij, den* ondersten windhond met een zilveren brood in den bek, dus evenals het in het Armorial Général beschreven wapen *Hondenpijl.*

Ten slotte is in het M.S. Wapenboek van Jan van Kuijl in het Gem. Museum te Gorinchem een wapen *Hodenpijl* aangegeven met 3 springende dieren, waarvan het bovenste rechts een haas, het bovenste links een windhond en het onderste een brak met niets in den bek.

Geen dezer wapens is juist, want het zegel van den voornoemden *Claes Anthonyszoon Hodenpijl,* in 1612 schepen van Delft, aan charter in het familie-archief Heereman van Zuijdwijck vertoont als wapen: „3 springende honden, waarvan de 2 bovenste windhonden en de onderste zeer duidelijk als brak en over een schuinrechts geplaatste pijl met de punt naar beneden heengaande, met als helmteeken een uitkomenden windhond tusschen vlucht".

Het wapen in het Wapenboek van Jan van Kuijl is precies hetzelfde als dat der bekende Dordtsche familie *de Witt.*

van Hoeff.

Arriaen Baerntszoon van Hoeff, in 1523 grondeigenaar buiten Schoonhoven, voerde volgens de Collectie zegelbeschrijvingen in het Algem. Rijksarchief te 's-Gravenhage een voorwerp als onderstaande schets A.

Dit is een zeer gebrekkige voorstelling van het op diens zegel voorkomende voorwerp, want zijn zegel van 12 Maart 1523 als eigenaar van het blocktiend genaamd Craijensteijn bij den Hem aan een charter van het klooster den Hem vertoont een plant op een los in het veld geplaatste grond als onderstaande schets B.

A

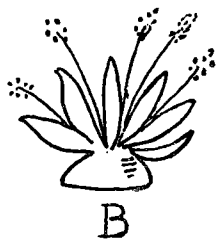

B

Hoek.

Hendrik Janszoon Hoek, die omstreeks 1550 trouwde met *Alijd Bicker,* voerde volgens het Geslachtregister van Nicolaas Witsen in het Gem.-Archief te Amsterdam als wapen: „in blauw een zilveren dwarsbalk, beladen met een gouden klaverblad tusschen 2 gouden eikels, en vergezeld boven van 3 gouden sterren naast elkaar".

Volgens het familie-archief Bicker, Inv. no. 1, in het Alg. Rijksarchief te 's-Gravenhage echter heette deze *Hendrik* niet *Hoek* maar *Haack;* aldaar wordt gezegd, dat hij in 1548 trouwde met *Alijd Pietersse Bicker* en later hertrouwde met *Claasje van der Hem IJsbrantsdr.* Aldaar is dit wapen aangegeven met het klaverblad en de eikels groen.

Deze naam *Haack* zal zeker wel de juiste zijn, want het zelfde wapen, zij het dan met eenigszins andere kleuren, komt in het Arm. Général voor beschreven met de namen *Haeck* en *Hauck;* en volgens het Algemeen Nederlandsch Familieblad 1900, pag. 18, komt dit wapen voor in een glasraam in de Hervormde Kerk te Oudshoorn met den naam *Margareta Haeck.* omstreeks 1580 de vrouw van *Vincent van Bronckhorst;* en ten slotte komt dit wapen op een losse wapenkaart in het Gemeente-Museum te Zwolle voor als wapen van ..... *Haeck,* in 1702 gemeensman van Deventer.

van den Hoevel.

Volgens de Heraldieke Bibliotheek 1876, pag. 268, voerde de voorname familie *van den Hoevel,* waarvan leden in de 15de eeuw in de regeering van 's-Hertogenbosch zaten, als wapen: „in zilver 2 zwarte heuvels, waarvan 1 boven links en 1 beneden, en in een zwart vrijkwartier 3 zilveren omgewende wassenaars."

Volgens het Armorial Général echter zijn de 2 voorwerpen geen heuvels doch heiblokken en inderdaad moeten het heiblokken zijn, doch niet van het gewone model, doch zoogenaamde Brabantsche heiblokken, die veel gelijken op suikerbrooden met 3 banden er om.

Dit blijkt uit de zegels van *Amelius van den Hoeve2* in 1444, *Reijnerus van den H.* in 1475 en 1481 en *Jacobus van den H.* in 1473, alle drie schepenen van 's-Hertogenbosch, afgebeeld in Taxandria 1911, pag. 202 en 203.

Bovendien zijn de voorwerpen in het vrijkwartier geen wassenaars do ch bo 11 en, zooals evenzeer blijkt uit de afbeeldingen dier zegels en uit het Algemeen Nederlandsch Familieblad 1887, pag. 232.

van der Hoeven.

Volgens „De Wapenheraut" 1917, pag. 400, vertoont de grafzerk in de kerk te Hall van den 3 Maart 1685 in den ouderdom van 44 jaar overleden predikant ***Theodorus van der Hoeven*** als wapen: „gedeeld, I een vogel op een tak met 3 bloemen: 11 6 verticaal geplaatste visschen, 3-3 gerangschikt". Helmteelcen: een vlucht.

Zooals dit met gedeelde wapens op grafzerken in verreweg de meeste gevallen het geval is, is dit wapen niet van den predikant alleen, doch is het de combinatie van zijn eigen wapen en dat zijner vrouw of wellicht zijner moeder, en, indien de Heer Bloys van Treslong Prins dit wapen juist heeft weergegeven, dan komt de rechterhelft niet overeen met het wapen van dezen predikant op diens zegel van 1 Januari 1685 aan charter 483 in het familie-archief van Rhemen. Dit zegel toch met zijn naam als randschrift en daar achter „V.D.M. tot Hall" vertoont met den helm zonder helmteeken als wapen: „een plant op grond" als onderstaande schets.

De linkerhelft van dit gedeelde wapen komt overeen met het wapen der Geldersche familie *Huijbers*.

van Hogemorsch.

Volgens het M.S. Wapenboek van G. van Rijckhuijsen, deel 1, folio 196, voerde ***Cornelis Dirckszoon van Hogemorsch*** in 1663 te Leiden als wapen: „in rood een blauwe dwarsbalk, beladen met 3 zilveren zwanen zonder pooten naast elkaar, en vergezeld van 3 gouden klaverbladen."

De zelfde van Rijckhuijsen echter kent in zijn deel 3, folio 137, ditzelfde wapen toe aan ***Catharina van Hogermorsch Dirksdochter,*** die in Februari 1668 trouwde met ***Pieter Quirijnszoon van Dorp,*** koopman te Leiden.

Volgens de Navorscher 1874, pag. 122, in de Heraldieke Bibliotheek 1874, pag. 372, heette deze ***Catharina van Hogermos,*** werd zij geboren 26 Januari 1646, overleed zij 30 Maart 1682 en trouwde zij 24 Januari 1668 met Mr. ***Pieter van Dorp,*** burgemeester van Leiden.

De Hooge Morsch is een buurt ten Zuid-Westen van Leiden zich uitstrekkende tot de Oude Morschpoort van die stad. Ik acht het vrij zeker, dat het wapen verband zal houden met den naam, want het woord morsch, ook als marsch en morsch voorkomende, beteekent evenals het Duitsche morast eigenlijk moeras en in aansluiting daarmede ook lage weidegrond.

Zoo heet de stadsweide bij Rijsen de Mors en zoo liggen ten Zuiden van Ootmarsum de Morsgoorden en bij Hengelo in Overijssel de Breede Morsch en in Lonneker een Mors.

En zoo ligt aan den Rijn tegenover Rhenen de polder de Marsch, terwijl de stadsweide van Deventer aan de overzijde van den IJsel de Marsch heet. Het woord morsch doet dus denken aan water en weide en nu zien wij in het wapen een dwarsbalk, die in vele wapens zonder eenigen twijfel een

weergave van water is, waarop 3 zwanen en boven en beneden daarvan klaverbladen, die aan een weide doen denken.

Hoising en Hoisingius,

Een wapenbordje met den naam ***Hoising*** in het Gemeente-Museum te Dordrecht vertoont als wapen: „in goud een groene heester op groenen grond".

Dit wapen is vrij zeker niet volledig, ten minste de lakafdruk van ***Hermannus Christiaan Hoising,*** in 1771 te Groningen, in de Boedelpapieren van ***Catharina Taan*** in het Rijksarchief te Haarlem vertoont als wapen: „een distelbloem aan gebladerden steel op grond, die beladen is met een grooten omgewenden sprinkhaan".

Evenzoo vertoont de lakafdruk van *J.* C. ***Hoising,*** in 1787 te Den Dood, ritmeester onder den Luitenant-Kolonel van Beresteijn, in het archief van het Hof van Gelderland den grond beladen met een sprinkhaan, die echter hier niet omgewend is, de plant daarop echter vertoont aan een rechten stengel 7 distelbloemen, waarvan 1 in top en 3 horizontaal geplaatst en boven elkaar naar rechts en evenzoo naar links en aan den voet van den stengel een groot blad naar rechts en dito blad naar links.

Volgens de Grafschriften in Stad en Lande zou het wapen op de grafzerk in de kerk te Bedum van den 29 Febr. 1654 overleden predikant ***Godefridus Hoisingius*** vertoonen „een bloem aan gebladerden steel op grond, waarop links van de plant een zittende kikvorsch.

In verband met het voorgaande vraag ik mij af, of dit wapen wel juist is weergegeven.

(Wordt vervolgd.)

VRAGEN EN ANTWOORDEN.

Albinus. Gezocht ouders en grootouders der echtelieden Dr. ***Bernhardus Albinus,*** hoogleraar te Leiden 1702, en *Susanna Catharina Rincq.*

Nijmegen. **MR. DR. J. C. MARS**

van Alphen (van Alffen). Gaarne ontvang ik gegevens betreffende dragers van den naam ***van Alphen*** *(Alffen),* in de 16de en 17de eeuw woonachtig te Bergen op Zoom, Breda, Etten, Leur, Hoeven, Geertruidenberg en andere West-Brabantse gemeenten.

Tevens nadere gegevens gevraagd omtrent eventuele nakomelingen van ***Gerardus Coenraad van Alphen,*** **geb.** Utrecht **13** November 1800, zoon van *Isaac* (overl. 7 December 1802) en ***Henrietta Amelia de Groot.***

Dongen (N.-Br.). J. A. F. S. VAN ALPHEN.

van Alphen-Havermans. Uit welke bron ontleende A. A. Vorsterman van Oyen zijn, in Dl. 1, blz. 8 van het Stam- en Wapenboek gedane, mededeling betreffende ***Jan van Alphen*** (geb. te Breda?), Kapitein-Ingenieur, gesneuveld tijdens beleg van Ostende (1601—1604), en zijn huwelijk met *Josina Havermans?*

Kan één der leden mij omtrent beiden nadere gegevens verschaffen?

Dongen (N.-Br.). J. A. F. S. VAN ALPHEN.

van Amerongen. Volgens de genealogie Eilbracht trouwt Ds. *Philippus Eilbracht* 22 Juli 1683 te Bemmel met Maria

van Amerongen, dr. van een burgemeester van Wageningen. Zij overlijdt in April 1723. Wie weet iets over de ascendentie van Maria?

's-Gravenhage. MR. J. KUNST.

de Baecke-Hagen. Kwartieren gevraagd van de echtelieden Jonker ***Johan de Baecke (Bake) en Anna Hagen*** (dr. van *Boldewijn* ***ter Haghen*** en *Ida* ***van Weleveld uit*** Vollenhoven?), stichters van de havezathe Backenhagen onder Ambt Delden, die in 1581 getrouwd moeten zijn. ***Johan de Baeckc*** was landrentmeester van Twenthe tot 23 Mei 1635. Is zijn wapen in zilver 6 fazen van keel of 3 fazen van keel?

Uithuizen. A. B. DULL.

van **Beek-van Dam.** (LXVI, 186, 252). Te Hilvarenbeek leefde sinds het begin der XVe eeuw een familie ***Otten,*** die in de archieven der naburige plaatsen (als Oirschot en Breda), geregeld voorkomt onder den naam ***Otten van Beeck.*** Volgens drie zilveren schildjes van het Sebastiaansgilde van Diessen (zie het werk van Jolles), voerde dit geslacht (samenhang met Hilvarenbeek is bewezen): een anker, waaromheen een vis (dolfijn) zwemt. Blijkens de in mijn bezit zijnde papieren behoort tot dit geslacht:

1. ***Henri Otten,*** overleden vóór 1526, gehuwd met jouffrouwe *Heylwich Wyten* ***(alias Westerwyclc).*** dr. van ***Wouter Gerardszoon Wyten*** en jouffrouwe ***Elisabeth van Thuldel alias Eel*** en zuster van *Aert* ***Wyten,*** abt van Park (1494—1515), en oomzegster van ***Dirck van Thuldel,*** abt van Park, † in 1494.

2. ***Frans Willemszoon Otfen,*** rector van het altaar van St. Sebastiaen in de kerk van Diessen (1607) en pastoor van Arendonk.

3. *Aert* ***Otten,*** kanunnik van Park (1530), met zijn broeder, ***Wouter*** *Otten,* kanunnik van Park, † 29-10-1540.

4. Mr. ***Dirck Otten,*** notaris en secretaris van Hilvarenbeek (1541—1546):

5. Zijn zoons waren o.a.: ***Jan Otten,*** priester (1576), en ***Bernard Otten,*** priester, kamerheer van den abt van Park (1576).

6. Mr. *Niclaes* ***Otten,*** schepen van Hilvarenbeek (1601), en zijn zoon, Mr. G***erard Otten,*** advocaat, rentmeester van den abt van Tongerlo (1582), schepen (1582-86) en burgemeester van Breda (1587).

7. Mr. ***Gregorius Otten,*** notaris te Leuven, stamvader der familie *Otto* ***de Mentock*** in België, zn. van *Bertrand* ***Otten alias van*** *Tulden,* geb. te Hilvarenbeek omstreeks 1498, poorter van Leuven (27-6-1530) en schout van Pellenberg.

8. Mr. ***Willibrord Otfen,*** leeft te Diessen in 1620.

9. Mr. ***Gerard Otten,*** geb. te Hilvarenbeek, pastoor van Enschot en Loon-op-Zand, † in 1627.

Het feit, dat er vanuit Hilvarenbeek zoveel „magistri" afkomstig zijn, is toe te schrijven aan de daar bestaande kapittelschool, waar zij hun eerste vorming zullen hebben genoten.

Zie hier nog een paar uittreksels van akten, die voor verdere nasporingen dienstig kunnen zijn.

Rijksarchief 's-Bosch. Rechterlijk Archief Hilvarenbeek. Protocol van notaris Gijsbert van den Nieuwenhuyse (1601—1644). Akte dd. 5-10-1641:

Den Eersaemen *Marten* sone wylen ***Gysbert*** *Metren* ***Offen te*** Diessen (dit behoorde rechterlijk onder Hilvarenbeek) ende *Jenneke* dochtere wylen Aelbert Aben, syne huysvrouwe, met *Aelbrecht* ende ***Georgina*** (gehuwd met *Jan* ***Janssen),*** syne kinderen.

Idem. Registre no. 170 (1670-1679). Folio 8. Akte dd. 23-2-1670:

Pefer Aertsen als principael momboir ende hem fort ende sterck maeckende voir ***Claes*** *Hendrick Damen* als toeziender van de onmondige kinderen van ***Jan Otten*** ende *Gerit Cornelis van Loon,* als momboir ende hem sterck maeckende voer ***Jan*** *Jacobs,* als toeziender vande onmondige kinder ***Aelbert Peeterszoon Offen.*** Deze akte betreft ene verpachting van land.

Verder is in mijn bezit een testament van ***Catharina*** *Aelbert* ***Otten.*** dd. 23 October 1684, verleden voor schepenen van Hilvarenbeek, waaruit bleek, dat zij een bastaardzoon ***Aelbrechf*** heeft, die tevens den naam ***Otten*** draagt. Zijn vader was *Herman* ***Peeferszoon van de*** *Laer.*

Brussel. B. W. VAN SCHIJNDEL.

Blankert-van Herwijnen. (LXVI, 186). ***Jan Frederik Blankerf,*** ged. Leiden (Hooglandse Kerk) 15 Oct. 1715, zn. van ***Jan Frederik Blankert*** en van *Jannetje* ***Weyland,*** beroep: Koperslagersknecht, tr. Leiden 12 Mei 1741 (vergezeld van Pieter Eerwijn, zijn bekende) met *Marijtje* ***van Herwijnen (Errewijn*** of ***Herrewijn),*** vergezeld van ***Catrijn Waterloo,*** haar grootmoeder.

Marijtje ***van*** *Herwijnen,* ged. Leiden (Pieterskerk) 30 Nov. 1718, dr. van ***Martinus*** *Herrewijn* en van *Marijtje Ferman.*

Alphen aan den Rijn. J. W. VAN ZWETEN.

Bosch. Gezocht de kwartieren van ***David Bosch*** (1686—1767), schout van Leiderdorp.

Nijmegen. MR. DR. J. C. MARIS.

Volgens Ned. Patr. XII (1921/22), pag. 324, was bovengenoemde ***David Bosch*** een zoon van ***Hendrik Bosch*** en *Abigaël* ***Bagelaer.*** Ned. Leeuw XLVI (1928), kol. 28, noemt als de vier kwartieren van voornoemde Abigaël Bagelaer:

Bagelaer.	***de Bruyn.***
Moucheron.	***Syms.***

RED.

van den Broeuck-van Alphen. Wie van de leden kan mij inlichten omtrent Doctor ***Govaert*** *(Godefridus)* ***van den Broeuck,*** schout en schepen van Breda (omstreeks 1625). en gehuwd met ***Catharina van Alphen?*** Ascendenten van beiden gevraagd.

Dongen (N.-Br.). J. A. F. S. VAN ALPHEN.

le Conge. Kan iemand gegevens verstrekken over de familie Ze ***Conge?***

's-Gravenhage. R. LE CONGE KLEYN.

de Grient **Dreux.** (LXVI, 187). Ik heb enige meest kunsthistorische aantekeningen over ***de Grient Dreux.*** Misschien heeft de vrager hier iets aan: het merendeel is uit gedrukte bronnen en uit catalogi:

Cornelis de Grient, geb. Rotterdam 1691, † 28 Dec. 1783, had ijzerhandel tot zijn 50e jaar, liet een kunstverzameling na, die 17 Sept./Nov. 1788 verkocht werd te Rotterdam. Hij maakte zeereizen en werd later schoolmeester. In de Catalogus van portretten te Rotterdam, Moquette 820, een portret door hem. Ook in andere catalogi komt werk van hem voor.

Hij was een keurig schrijfmeester, tekende schepen, woonde sinds omstreeks 1741 bij zijn enige dochter, gehuwd met den rector der Latijnse school te Rotterdam *Jan Hendrik Dreux*, † 1788. Deze vervaardigde een Lijkdicht op het overlijden van Dirk Willemsz. van Hogendorp in 1760.

Een *W. H. Dreux* woonde te Rotterdam, Leuvehaven C 49, toen tijdens het bezoek van Napoleon 25/27 October *1811* Baron de Canouville, een der maarschalken, bij hem gehuisvest werd. (Zie C. F. Gijsberti Hodenpijl, Napoleon in Nederland, pag. 240").

Rotterdam. P. BEYDALS.

van Duinen. Ascendenten gevraagd van *Pietje Pietersdr. wan Duinen*, gehuwd met *Michiel Gerrifszn. van der Duin.*

Alphen aan den Rijn. J. W. VAN ZWIETEN.

Dijkveld. Is iemand bekend of er misschien ook enig verband bestaat tussen den naam *Dijkveld* der familie *Dijkveld Stol* in de provincie Groningen en de oude heerlijkheid Dijkveld onder Oudewater?

Uithuizen. A. B. DULL.

Hartjens. Aanvulling gevraagd op het volgende:

I. ..... *Hartjens (Herfiens, Harfgens)* (verm. *Arnf H.*, wiens kinderen, volgens Oorkondenboek van Eeghen, pag. 141, genoemd worden in de schepenprotocollen van Doetinchem 12 Jan. 1588; deze acte vond ik echter niet terug) heeft (o.a.?) de volgende kinderen:
1. *Frederik*, volgt II.
2. *Harmen Harfjens*, begr. Amsterdam (Westerkerk) 15 Nov. 1641, tr. *Freesken Wolterincx* (zuster van Pieter en Wijnant W.).
3. dochter, tr. ..... *Tollenaer*, beide † vóór 1641 (waarvan een zoon *Arenf T.*, geb. Doetinchem 1616, lakenkoper te Amsterdam).

71. *Frederik Harfjens* te Doetinchem, † na 21 Juni 1642, tr. *Engelfien Bannincx*, † 2 Dec. 1652.
Uit dit huwelijk (o.a.?):
1. *Arenf Hartjens, 1621* — 1694, koopman te Amsterdam, tr. le. 1642 *Heylfien Schaep; 2e. 1658 Agneta Geelvinck.* Verder bekend.
2. *Wilemtie Harfjens*, ged. Amsterdam (Doopsgezind) 17 Dec. 1645, woont 1650 te Borculo, begr. Amsterdam (Nieuwe Kerk) 23 Dec. 1702, tr. (ondertr. Amsterdam *16* Juli 1650) *Jan Del*, geb. Weesp 1614/15, begr. Amsterdam (Westerkerk) 19 Mei 1681, zn. van *Claas Claasz.* en *Ydgen Huyberfs*, wedr. van *Teuntje Ansloo.*
3. *Machteld Harfjens*, † ná 3 April 1687, tr. le vóór 1662 *Laurens ten Berenpas* (te Zutphen?); 2e *Warner Weenink*, † ná 3 April 1687.

Dit geslacht voerde: doorsneden 1 een springend hert; II een op grond staand schaap. Helmteken: het hert uitkomend.

Amsterdam. MR. P. VAN EEGHEN.

Jongkindt-During van Rottenburg gend. Hornman. (LXVI, 189), *Gerardus Hoorman (Hoornman)*. secretaris van Oerle 1712 en 1716, later commies te Eindhoven, gest. 1727, tr. *Cafharina Johanna Duits*, ged. Oerle 19 Maart 1690, dr. van *Ericus Duits*, secretaris van Oerle, nog in leven 17 Juli 1707, en *Cornelia van Geesbergen. Ericus is* mogelijk een zoon van Ds. *Casparus Duits.* geb. Brabrant, stud. te Groningen 1648,

pred. te Hoogloon 1653, tr. Oerle 1668, begr. Oerle 22 Oct. 1690, en *Cafharina van Aelst*, gest. na 6 Febr. 1695.

Groningen. IR. G. L. MEESTERS.

van Kovey-Suik. (LXVI, 190). *Hillegond Suik*, ged. Katwijk 24 Maart 1647, dr. van *Manfe Suik* en van *Jaepje Jacobs.*

Alphen aan den Rijn. J. W. VAN ZWIETEN.

Leydecker. Gezocht ouders en grootouders van Dr. (med. en theol.) *Melchior Leydecker*, predikant te Nieuwerkerk op Schouwen, later te Batavia, † Batavia 16 Maart 1701; gehuwd met *Antonia van Riebeeck.*

Nijmegen. MR. QR. J.C. MARIS.

Lips. Een geslacht *Lips*, afkomstig uit België, was reeds in de 15de en 16de eeuw gevestigd te Breda en omgeving (Bavel, Ginneken). Of en in hoeverre het huis Ter Lips, dat in Rijnland nabij Leiden heeft gelegen en eenmaal aan het geslacht van Hoogstraeten heeft behoord, ermee in verband staat, is mij onbekend. De geleerde *Justus Lipsius*, zn. van *Aegedius* en *Isabella van Steenbeeck*, overleed kinderloos. Hij werd in 1547 geboren te Overijssche in Brabant, was achtereenvolgens hoogleraar te Leiden en Leuven.

Mr. *Rombout Lips*, die in 1593 te Brussel woonde en er in 1596 of begin 1597 overleed, vormt een schakel in het gezochte geslacht, waarvan nadere gegevens worden verzocht.

's-Gravenhage. L. F. VAN GENT.

van Loo. Eventuele descendenten gezocht van *Wessel Jacob* of *Willem Jacob van Loo, 20* Aug. 1795 cadet-artillerist in garnizoen te Delft, alwaar hij ook geboren werd. Komt niet voor op de Naamlijst van Officieren. Desgewenst uitvoerige ascendentie beschikbaar.

Rotterdam. J. A. M. VAN DER LOO.

van Mekeren-Dedel. (LXVI, 125). Een 19de-eeuwsche fragment-genealogie, door mij aangevuld met gegevens uit het Haarlemse archief, geeft de volgende stamreeks:

I. *Cornelis van Mekeren*, geb. 1590/91, brouwer in „de Twee Leliën" te Haarlem, † tussen 12 Nov. 1629 en 20 Aug. 1638 (verm. begr. Haarlem 20 Aug. 1632, de begraafacte vermeldt echter geen voornaam), tr. *Maria Vlamingh (Vlemingh)*, geb. *Goch*, begr. Haarlem 30 Sept. 1659; zij hertr. Haarlem 3 Aug. 1639 *Pieter Verkindert.* Zij was een dochter van *Hans V.*, gehuwd vóór 1582 met *Elisabeth van der Hagen*, die hertr. met *Caspar Vortgens*, met wien zij 8 April 1617 voor not. A. Willems te Haarlem testeert: laatstgen. † tussen 14 Febr. 1637 en 4 Mei 1639, na hertr. te zijn met *Maria van Beeck.*

II. *Abraham van Mekeren*, geb. Haarlem, brouwer in „de Twee Leliën" ald., † na 14 Dec. 1661, tr. Haarlem 8 Nov. 1639 *Magdalena Bon*, geb. Haarlem, † na 8 Juni 1660. Zij is een dochter van *Jacob Piefersz. Bon*, brouwer in „de Clock" te Haarlem, † na 8 Mei 1641, en van *Maria Double*, † als wed. Haarlem 1 April 1659.

III. *Cornelis van Mekeren*, geb. Haarlem 29 Jan. 1645, koopman te Amsterdam, † 27. begr. Amsterdam (Nieuwe Kerk) 31 Aug. 1691; tr. le *Maria van Leent: 2e Rachel van den Heuvel; 3e Ursula Straalman.* In zijn testament voor not. J. Backer te Amsterdam 24 Aug. 1691 worden

ook vermeld de drie kinderen van zijn overleden broeder ***Abraham v. M.:*** in de quitantie van zijn legatarissen (not. J. Backer 11 Febr. en ***18*** Juli 1693/15 en ***24*** Maart 1694/28 Juli 1695) blijken dit te zijn ***Elisabeth*** en *Magdalena* ***v. M.,*** meerderjarige dochters, en ***Maria v. M.,*** vrouw van *Gillis* ***Engelen.*** Behalve Elisabeth ondertekenen zij de acte met een kruisje.

Bovengenoemde fragment-genealogie geeft als huwelijk van Cornelis v. M. (1): Nijmegen 8 Aug. 1615, en noemt als zijn ouders: ***Jan van*** *Mekeren,* heer van Andelst, en ***Alida*** *Foumans, en* als zijn broeder: ***Gijsbert van*** *Mekeren,* heer van Andelst, gehuwd met ***Christina Hackfort,*** waaruit twee zoons: ***Barend van*** *Mekeren,* gehuwd met *Margaretha van* ***Voorst,*** en ***Gerrit van*** *Mekeren,* gehuwd met ***Geertruy*** *Hackfort.* Aan andere bronnen ontleen ik, dat Barend kort na 1622 overleed en een in 1622 gelegitimeerden zoon ***Jan*** had, die reeds in 1618 huwde; terwijl ***Gerrit (Geurt)*** in 1616 huwde, in 1620 met Andelst beleend werd en in 1635 stierf. Uit deze data (die ik niet verifieerde) blijkt, dat Barend ouder was dan zijn z.g. oom Cornelis v. M., terwijl Gerrit minstens zijn tijdgenoot was, zodat ik deze verwantschap voor zeer twijfelachtig houd.

Gaarne ontvang ik verdere inlichtingen over de afstamming van ***Corneíis v. M.*** Bestaat er een genealogie van zijn (voor het grootste gedeelte Doopsgezinde) nakomelingen te Haarlem en Amsterdam? Deze schijnen in de 18e eeuw wel het wapen der adellijke familie gevoerd te hebben.

Amsterdam. MR. P. VAN EEGHEN.

Mulert. Bestaan er portretten of afbeeldingen van portret***ten*** van leden van de tak ***Mulert tot Baeckenhagen*** (Hengelo, Mallum en Odinck) ?

Uithuizen. A. B. DULL.

Neander-Taets van **Amerongen.** Wie kan mij inlichtingen verstrekken omtrent den geboortedatum en -plaats, en zo mogelijk omtrent andere genealogische gegevens van Ds. ***Christophorus*** *Neander,* predikant ***te*** Varik (1685), Sluis (1685), Amersfoort (1692), aldaar overleden in November 1723.

Volgens een mij verstrekte aantekening zou hij gehuwd zijn geweest met ***Anna Lucia*** *Taets* ***van Amerongen.*** In geen van de mij bekende genealogieën van laatstgenoemd geslacht wordt van dit huwelijk melding gemaakt.

's-Gravenhage, DR. J. P. DE BIE.

van den **Niepoort-van Hagenau.** Gevraagd gegevens over en ouders van: ***Rudolph van der Niepoort,*** gehuwd met ***Johanna van*** *Hagenau,* wier dochter ***Elisabeth van der Niepoort.*** † ***22*** Juni 1695, tr. 7 Mei 1661 met Prof. ***Johan van Leusden.*** geb. 26 April 1624, hoogleraar te Utrecht, † 7 Mei 1661,

's-Gravenhage. JHR. MR. H. O. FEITH.

de Pauw. Gezocht de kwartieren van ***Geertruyd de Pauw.*** gehuwd ..... met ***Jan Croon*** (1674-1743) te Haarlem.

Nijmegen. MR. DR. J. C. MARIS.

Roest. (LXVI, 126). ***Johan*** *Gerritsz.* ***Roest, geb.*** te Cubaard, volgens anderen te Leeuwarden of Jorwerd, data van geboorte en overlijden onbekend, komt het eerst op de vloot der watergeuzen voor in het voorjaar van 1570, en wordt nog genoemd in Mei en Juni 1570, en in Juli 1571. (Zie over hem: Hagedorn, Ostfriestands Handel, 285; Rijksarchief te Brussel, Secrétairerie d'Etat Allemande, 190, fol. 61vlg., en 193, fol. 172; Archief van Emden, Vrijbuiters Schadeprotokollen, 14 Juni 1570).

's-Gravenhage. F. VOGELS.

Rosa. Mijn interesse gaat uit naar een familie ***Rosa,*** waarvan de tot dusverre bekende stamvader is: ***Daniël Christoffel*** *Rosa,* uit Thusis(Zwitserland), † 1700, wiens zoon ***Augusf*** *Johann* ***Rosa*** later naar Nijmegen vertrok, alwaar hij burger werd op 1 Juni 1791. Laatstgenoemde had een zoon ***Johan Daniël*** *Rosa,* huwde te Nijmegen 10 Mei 1811, ***Johanna Elisabeth Koentz,*** Zwitserse van origine. Hij was o.a. lid van de Lutherse Kerkeraad. Bekend is mij bovendien het navolgende:

In Amsterdam huwde 11 Dec. 1646 ***Jan Daniël Rosa*** met ***Marie Tinemans.***

Speciaal zou ik nu gaarne willen weten:

1. of er verband bestaat tussen de Zwitserse familie *Rosa* en de Amsterdamse (merkwaardig zijn de vrijwel gelijkluidende voornamen Johan Daniël en Jan Daniël):
2. of er verband zou kunnen bestaan tussen deze families en het aanzienlijke regeringsgeslacht *Rosa,* waartoe o.a. behoorden burgemeesters van Vlissingen, Rotterdam en Den. Haag (wapen: een roos).

Onder de vele andere Rosa's uit dien tijd zijn mij ook bekend Rosa's die in de 17de eeuw schepenen waren van „Tuyl" (wapen: drie gesteelde rozen), terwijl in het gemeentehuis te Grave een zilveren schuttersplaat aanwezig is uit het jaar 1684, waarop de volgende inscriptie: „*Johannis Rosa* Koninck, meede schutter van 't Canon, die in 't jaer 1684, de papegay overwon". De keerzijde van dit schild vermeldt: „*Johannis Rosa* Coninck 1699 hij schiet noch eens' d' papegay en wint een hoet in het selve. jaer". Het schild vertoont het wapen: 3 rozen 2—1, helmteken: de roos.

Alle gegevens zijn mij zeer welkom.

Monnikendam. J. J. COCK.

Sem. Gegevens gevraagd betreffende de familie *Sem,* dragers van welken naam in het begin der 18de eeuw in West-Brabant (o.a. Dongen) woonachtig waren.

Dongen. J. A. F. S. VAN ALPHEN.

Siddré. In den jaargang 1897, kolom 32, van dit maandblad stelde H. J. S(chouten) de vraag: „Hoe is 't wapen van deze oude, Amersfaortsche, familie?" Op die vraag kwam geen antwoord. Weet wellicht thans iemand een antwoord te geven?

Zwollerkerspel. MR. K. N. KORTEWEG.

INHOUD VAN DIT NUMMER.

Bestuursberichten. — P. M. van Walchren †, door H. J. van 't Linden-Bout. — De Heeren van Goye, door Dr. P. G. F. Vermast. — Heinsius (Heyns, (van) Heine), door Mr. Dr. L. H. N. Bosch Ridder van Rosenthal (met een plaat). — Foutieve wapens en namen in diverse bronnen, door R. T. Muschart (vervolg). — Vragen en antwoordes.

DE NEDERLANDSCHE LEEUW

MAANDBLAD VAN HET

Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde.

Dit blad verschijnt aan het begin van iedere maand en wordt aan alle leden van het Genootschap toegezonden.
Bijdragen en correspondentie, bestemd voor het Maandblad, zomede opgaven van adresverandering gelieve men te richten tot den Hoofdredacteur MR. W. W. VAN VALKENBURG, *Jonkerlaan 26, Wassenaar.*

Correspondentie, bestemd voor het Bestuur, gelieve men te richten tot den Secretaris IR. C. M. R. DAVIDSON, *Prins Mauritslaan 64, 's-Gravenhage.*
Alle overige correspondentie (niet bestemd voor Bestuur of Redactie) te richten aan het Bureau van het Genootschap, *Bleijenburg 5, 's-Gravenhage.*

De redactie van het Maandblad wijst er nadrukkelijk op, dat zij niet aansprakelijk is voor de strekking of den inhoud der ondertekende stukken.

No. 11 LXVIe Jaargang November 1949

Bij dit nummer worden verzonden twee platen, behorende bij het artikel: De Heeren van Goye.

BESTUURSBERICHTEN.

Het Bestuur geeft met leedwezen kennis van het overlijden van Mr. L. van der Poel Hiddingh, sedert 1929 gewoon lid van het Genootschap.

Tot lid is benoemd:

J. VAN DOGGENAAR . . . . . 's-Gravenhage.
Groot Hertoginnelaan 128.

Adreswijzigingen :

J. D. VAN VOORST VAN BEEST . ***Schaveren, gem. Emst, Geld.***
Oranjeweg ***E. 120 II.***

E. P. BEVERSEN . . . . . ***Leiden.***
Witte Rozenstraat 20.

MR. A. F. BULTHUIS . . . . . ***Zandvoorf.***
***Zandvoortselaan** 44.*

MR. F. DANIËLS . . . . . ***Wassenaar.***
Duinrooslaan ***3.***

F. W. DONKERSLOOT . . . . . *Malang,* ***Oosf-Java.***
Beatrix Boulevard *22.*

MR. DR. J. L. J. VAN DE KAMP . . . . . ***'s-Gravenhage.***
Willem de Zwijgerlaan 149.

IR. G. L. MEESTERS . . . . . ***Groningen.***
Sterreboschstraat 26.

A. MERENS . . . . . ***'s-Gravenhage.***
p/a Dept. van Buitenlandse Zaken, Plein.

DR. J. VAN REES . . . . . ***Eindhoven.***
Petrus Dondersstraat 54.

L. A. C. A. M. VAN RIJCKEVORSEL. . . . ***'s-Gravenhage.***
Lindestraat 5.

MR. H. R. VAN TAALINGEN . . . . . *Amsterdam-C.*
p/a De Ned. Bank N.V., Damstraat 13-23.

In verband met de Algemene Vergadering zal de Bibliotheek Zaterdagmiddag 26 November gesloten zijn.

De Heeren van Goye,

door DR. P. G. F. VERMAST.
(vervolg van LXVI, 313.)

DEEL 11.

De **heeren** van Goye (ex Goye, extra Goye, **uten Goye) als ministeriales.**

Hoofdstuk 1.

§ 1. De heeren van Goye als minisferiales in de 13de en 14de eeuw.

De voorbeelden, waarin men den overgang van een oud dynastengeslacht in de ministerialiteit op den voet kan volgen, zijn in de documenten der historie schaars aan te wijzen. Aan de ontwikkeling der stands-schakeeringen in een deel van het Duitsche Rijk wijdt Prof. Dr. 0. von Zallinger, aan de hand der groote rechtsboeken uit de 13de eeuw, den Sachsenspiegel en ook den Schwabenspiegel, een breed betoog [144b]). Als een dier direct aantoonbare voorbeelden van overgang bespreekt von Zallinger in zijn boek uitvoerig het geval van den samensteller van den Sachsenspiegel, de nobilis vir Heico de Repechowe (Eike von Repgow), die oorkondelijk aanwijsbaar tusschen de jaren 1215— 1218 als eerste van zijn geslacht in den ministerialen-stand is getreden, waarin men sedert dien alle personen van dien naam, zijn nakomelingen, aantreft. Een zelfde bewijsbare overgang, zelfs met den tusschentrap van „liber homo", hebben wij voor ons land kunnen vaststellen bij het geslacht der nobiles van Goye. Opmerkelijk is, dat de laatste overgang, tot de ministerialiteit, ook hier gevonden wordt in de lste helft der 13de eeuw. Uit den aard der zaak belicht von Zallinger slechts één facet,

waaruit de verschuiving der aloude landrechtelijke standsindeeling der nobiles — voor wie hunne persoonlijke onafhankelijkheid van oudsher het geldend beginsel hunner „vrijheid" was — zijn oorsprong nam. Voor de heeren van Goye hebben wij vroeger in hoofdstuk 11 van Deel 1 naar voren gebracht, hoe de langzame nedergang van hun oude dynasten-geslacht door de eeuwen heen zich heeft voltrokken. Ter wille van een duidelijk overzicht van dien gang, moge het ons vergund zijn dit vroeger geschetste proces alsnog in het kort te resumeeren.

Afgezien van de niet meer bewijsbare mogelijkheid, zoo niet waarschijnlijkheid, dat genoemde heeren in het grijs verleden hebben behoord tot den praefeodalen Adel, zien wij hen in het verst geschiedkundig toegankelijke verleden optreden onder de nobiles, als Frankische gouwgraven. Als eerste waarneembare gevolg van de nu eens samengaande, dan weer contrariëerende rijks- en bisschoppelijke politiek. wordt hun maatschappelijlce positie onder het bewind van het Saxische koningshuis aanvankelijk dáárdoor verstrekt, dat zij van Frankische, niet met de hooge jurisdictie begiftigde, gouwgraven stegen tot Saxische rijksgraven, die bevoegd waren den bannus dominicus uit te oefenen. Hun oude stand van nobiles en liberi bleef daarbij niet alleen behouden, maar zij bereikten in den tijd, dien wij geschiedkundig kunnen overzien, hun toppunt van macht en aanzien. Onder de laat-Salische Keizers en de Staufen-dynastie zien wij voor hen het tijdperk van nedergang reeds aangebroken, wijl zij van liberi daalden tot liberi-homines van den Utrechtschen bisschop. Wel bleven zij ook thans nog behooren tot hun ouden kring, maar doordat zij genoopt waren in de feodale spheer te treden, maakten zij van dien kring thans de onderste laag uit, zij waren de minimi inter pares geworden. De steeds afnemende beteekenis van het koninklijke gezag in de Utrechtsche landen eindigde ten slote in het zich practisch geheel terugtrekken uit deze streken. Hand in hand ging daarmede samen een overgaan van het landsheerlijke gezag op den Utrechtschen bisschop, dat een symbolische bekroning vond in den koop van 1220 van het Utrechtsche graafschap door bisschop Otto 11 van der Lippe. Maar deze geleidelijke overgang van de landsheerlijkheid greep stap voor stap ook zóó diep in de oude rechten en historische standsprerogatieven van de heeren van Goye, dat het den bisschop uiteindelijk in de 13de eeuw mogelijk bleek den opvolger van den laatsten dynast uit den huize van Goye, ondanks diens verzet, bij den vrede van Bodegraven in 1257 definitief op de knieën te krijgen. Nadat hem vermoedelijk reeds voordien belet was den titel van comes te voeren, was Giselbertus de Goye gedwongen den bisschop uitdrukkelijk als zijn Heer te erkennen en hem hulde te doen. Hij en zijn nageslacht waren tusschen de jaren 1228 en 1245 (en misschien wel tusschen 1232— 1242) voor goed in den ministerialen-stand getreden. Ook hier kan men dezen overgang aflezen uit de oorkonden. In het charter van 1228 (na 20 Aug.) [140]) komt Wolterus comes de Goy nog met zijn standgenooten Rodolfus comes de Gore, Henricus de Monte et Adam filius suus voor onder de nobiles, getuigen van Willibrandus van Oldenborch, bisschop van Utrecht; uit het charter blijkt wel, dat zij liberi-homines zijn van den bisschop. In de oorkonde van 12 December 1245 [154]) komt zijn zoon Ghijsselbertus de Goyen onder de ministeriales als 14de getuige voor van bisschop Otto 111 (van Holland) in een rij, waarin hem een aantal ook tot den ministerialen-stand behoorende edelen voor-

[141]) Ant. Matthneus. De jure gladii p. 380.

afgaan, als o.m. Ghijsselbertus de Amstelle, Ernestus de Wulven, Ghijsselbertus de Zuylen, Henricus de Amersfoert, Arnoldus de Scalcwijck, Egbertus de Busco, Ghijsselbertus de Jutfaes. In de oorkonde van 1255 [173]), uitgegeven door Henricus de Lecka miles, komt onder diens getuigen maar één nobilis vir voor en wel Theodericus Comes Clivensis, nà hem komen een aantal ridders en onder hen als derde in volgorde Ghiselbertus de Goy. In de oorkonde van 7 November 1259 [158]) noemt bisschop Henricus van Vianden den ridder Gijselbertus de Goye: „fidelis noster". Den 21sten April 1265 [148]) noemt bisschop Henricus heer Giselbertus de Goye niet alleen „marscalcus noster", maar wordt deze tevens als derde vermeld in de getuigenrij van milites et ministeriales nostri. Zoo ook in 1266 [157]), doch daar als eerste dier getuigen.

Sedert de Utrechtsche bisschop Otto 11 (van der Lippe) in 1220 zoo succesvol de geheele stad Utrecht onder zijn macht had weten te brengen, was er voor de nakomelingen van Wolterus comes de Goye als rijksambtenaren in Utrecht geen plaats meer. Ook buiten de stad werden de vroegere landelijke rijksgraven, die in feite al lang in bisschoppelijken dienst stonden, vervangen door bisschoppelijke ambtenaren, die zelfs niet meer in schijn met de Kroon verbonden waren. Na het verdwijnen der graven van Goye werd hun vroegere ambt, dat nu den bisschop ter begeving stond, versplinterd. Een deel ervan zal vermoedelijk in handen zijn gelegd van schouten of meiers, een ander deel is misschien overgegaan op den maarschalk, die in deze tijden als bisschoppelijke ambtenaar in opkomst is en een hooge rechterlijke functie ging bekleeden. Opvallend is, dat men in de eerste helft der 13de eeuw géén heeren van Goye in die functies aantreft. In 1224-1227 [145]), komt een Alfardus als maarschalk voor, in 1232 [146]) een zekere Stephanus, in 1239 en 1240 [147]) Arnoldus de Scal(c)wich en in 1252 en '58 Sguederus de Bosinchem, zoon van Stephanus. Eerst in 1265 [148]) ontmoet men een Giselbertus de Goye als marscalcus van bisschop Hendrik van Vianden (1250—† 5 Juni 1267). Men kan zich nu afvragen wat de reden mag zijn, dat in een zoo lang tijdvak (ongeveer 30 jaren) geen vertegenwoordiger van dit geslacht in dat hooge rechterlijke ambt te vinden is. Dit ware toch wel te verwachten gelet op het feit, dat de heeren van Goye gedurende zoo lange jaren, wellicht eeuwen, een hooge rechterlijke positie in het Nedersticht hadden ingenomen. Hebben zij zich opzettelijk afzijdig gehouden, is het toe te schrijven aan halsstarrigheid, het niet willen bukken voor den

[142]) S. Muller Fzn. De middeleeuwsche Rechtsbronnen der Stad Utrecht. Inleiding. 1885. p. 15 Sqq.

[143]) Pijnacker Hordijk. R.A.U. Inv. H.S. no. 394. Manuscript in portefeuille.

[144]) Dr. A. Johanna Maris. Eemnes, rechtsgeschiedkundige ontwikkeling van gemeente en waterschap. 1947, p. 32 sqq.

[144a]) Van Doorninck en van Veen. Acten betreffende Gelre en Zutphen p. 106.

[144b]) Von Zallinger. Die Schöffenbarfreien des Sachsenspiegels. p. 3 en p 202 sqq.

[145]) O.B. Sticht 11, no. 721. 22 Juli 1224.
Ibidem. no. 722. nà Juli 22 A° 1224.
Ibidem. no. 730. A° 1224.
Ibidem. no. 748. 29 Maart 1226.
Ibidem. no. 764. 25 Mei 1227.

[146]) Ibidem. no. 846. A". 1232.

[147]) Ihidem. no. 943. A° 1239.
Ibidem. no. 956. A° 1240, October 30.

[148]) R.A. Zwolle. Diverse charters. Charter dd. 21 April 1265.

[148a]) Cod. dipl. Neerl., Uitg. Hist. Gen. 2e serie. 4e deel. 2e afd., pag. 23. dd. 10 October 3265.

bisschop en de veranderde tijdsomstandigheden? Het feit echter, dat reeds in 1224— 1232, nog tijdens het leven dus van graaf Walterus, anderen het maarschalks-ambt bekleeden, zou er op kunnen wijzen, dat in de verhouding van den bisschop tot de heeren van Goye een zekere verwijdering was ingetreden, ja dat misschien zelfs Walterus wel het land had verlaten (Mecklenburg!). Zekerheid daaromtrent bestaat er niet, maar gezien de ontwikkeling der politieke verhoudingen rondom den Bisschop omstreeks het midden der 13de eeuw en gelet op de wijze, waarop Giselbertus de Goye daarbij was betrokken, is een verkoeling tusschen den kerkvorst en Walterus waarschijnlijk en is zij voor Giselbertus met zekerheid vast te stellen.

De periode van 1234— 1267, tijdens het episcopaat van Otto III van Holland (1233—'44 elect en daarna bisschop tot † 27 Maart 1249) en Hendrik van Vianden (1251 —† 5 Juni 1267), kenmerkte zich door een weifelende houding tegenover het Rijksbestuur, anderzijds gaf ook de Kroon blijk van een onvaste politiek jegens den bisschop. In den beginne volgde bisschop Otto een gedragslijn, die zoowel tegen Paus als Kroon inging: maar nadat zijn oomzegger graaf Wilem 11 van Holland tot Roomsch Koning was gekozen, wijzigde de Bisschop in het laatst van zijn leven zijn houding en bereidde den koning nog twee maanden voor zijn dood te Utrecht een plechtige ontvangst (1249). Na een kort tusschenbewind van bisschop Goswinus van Randerode, ging het bestuur van het bisdom in 1251 over op den zwakken Hendrik van Vianden, die volkomen aan den leiband liep van den krachtigen, maar tot intrigues geneigden aartsbisschop van Keulen Conradus von Hochstaden en zich onder diens invloed richtte tegen den Staufisch gezinden Stichtschen adel, kapittel-geestelijkheid en jonge stedelijke raadspartij in Utrecht.

Toen Koning Willem na zijn huwelijk, in 1252, met Elisabeth van Brunswijk in wijder kring erkenning vond, was dit voor hem aanleiding zijn tot dusver gevoerde beleid te herzien en zocht hij toenadering tot den adel en zijn stedelijken aanhang. Een aanslag, tijdens zijn verblijf te Utrecht, tegen Willem in 1255 gepleegd, werd evenwel oorzaak van een felle veete tegen deze stad en liep weldra uit op een openlijken oorlog mede gericht tegen bisschop Hendrik. Koning Willem sneuvelde kort daarop (24 Jan. 1256) te Hoogwoude tegen de Friezen en werd als Roomsch-Koning opgevolgd door Richard van Cornwallis. Na diens erkenning door bisschop Hendrik en door Florens „den Voogd", broeder van den overleden Koning en voogd van diens minderjarigen zoon (den lateren) Floris V, werd weldra, op 12 Juni 1257 [149]), te Bodegraven vrede gesloten tusschen bisschop en stad eenerzijds en Florens, den Voogd van Holland, en den Stichtschen adel anderzijds. De hoofden van de adelspartij, Heer Ghilebertus de Goie en Ghilebertus de Hamestelle (van Amstel) werden gedwongen smadelijke vernederingen te ondergaan. Zij moesten, vergezeld door niet minder dan 500 hunner mannen, blootvoets en in boetekleed gehuld, op Zondag 17 Juni 1257 in den ouden Dom te Utrecht komen om daar op hun knieën den bisschop voor het gebeurde nederig vergiffenis te vragen, te zweren zich op geen enkele manier meer te zullen verzetten tegen kerk en bisschop en den laatsten als hun Heer te zullen erkennen en trouw te zullen zijn.

Daar Ghilebertus de Goie een zoon was van Wolterus comes de Goie, is thans de positie der heeren van Goye in

[149]) R.A.U. Arch. Biss., Inv. no. 419. Charter dd. 12 Juni 1257.

de eerste helft der 13de eeuw in het Sticht duidelijker geworden. Door de tijden heen waren zij koningsgetrouw gebleven en konden nimmer den achteruitgang in macht en aanzien van hun geslacht verkroppen. Zij bleven tegen den Utrechtschen bisschop, dien zij in zijn streven naar de landsheerlijke macht aanzagen als hun belager en den bewerker van het hun aangedane onrecht, een wrok koesteren. Van hun kant vonden de bisschoppen in hun voortdurenden tegenstand zeer zeker geen reden tot welwillendheid jegens die heeren, maar eerder een gereede aanleiding hen waar mogelijk aan den kant te zetten en te weren uit de sleutelposities, eertijds door hun voorgeslacht in de Stichtsche landen ingenomen. De vrede van Bodegraven schonk den Bisschop een welkome gelegenheid dien tegenstand voor goed te breken.

1. Dominus *Ghiselbertus* dominus *de Goye*, miles,

geboren omstreeks 1200, overleden te Utrecht 16 Maart 1271. Zoon van Wolterus comes de Goye en van Rixa (van Amstel of van Bosinchem). Hij wordt te Utrecht vermeld van 1242-1271. Ridder geworden tusschen 22 November 1252 en 22 Februari 1254, is hij later tusschen 2 Februari 1266 en 28 Juli 1268 als broeder in het Duitsche Huis te Utrecht getreden, waarvan hij tusschen 24 Juli 1269 en 4 Februari 1270 commendator-broeder is geworden.

Vermoedelijk is hij twee malen gehuwd geweest: 1° met N. *Vuytterhorst* (Geldersch geslacht *Wttenhorst*, voerend als wapen in goud twee roode dwarsbalken), uit welk huwelijk zijn kinderen komen en 2° met ***Mabilia (van Arkel?)***, misschien de zuster van Jan heer van Arkel (Jan de Sterke; † 15 Mei 1272). Mabilia was waarschijnlijk jonger dan haar echtgenoot en kan omstreeks 1210 zijn geboren en overleden nà 1288, den 12den September [150]). Bij haar huwelijk met Ghiselbertus was zij weduwe van den ridder ***Godescalcus Danielsz. van der Merwede,*** die eveneens omstreeks 1210 zal zijn geboren en die overleed nà 1258, den 2den November. Deze tweede vrouw, met wie Ghiselbertus dus pas nà 1258 kan gehuwd zijn, heeft hem geen kinderen meer geschonken: bij haar eersten man had zij twee zoons, nl. Johannes en Daniel van der Merwede.

Ghiselbertus de Goye komt voor als:

Ghyselbertus de Govengoye (Bovengoye: Upgoye?) 1251.
Giselbertus de Goye, miles. 1254.
Dominus Ghilebertus de Goye. 1257.
Dominus Giselbertus dominus de Goye, miles. 1259.
Giselbertus miles dictus Dominus de Goye. 1261.
Frater Ghiselbertus quondam Dominus (de) Goye, miles. 1268.
Gyselbertus dictus de Goye frater Domus Teutonice Traiect. 1269.
Gilbertus de Goye Commendator et frater Domus Theutonice iuxta Traiectum. 1270.

Ghiselbertus de Goye is omstreeks 1242 zijn vader opgevolgd in zijn goederen: dit volgt uit een hierna te bespreken oorkonde van een tiental jaren later, nl. 1252. Een stuk van 14 April 1252 [151]) noemt als zijn moeder: Domina Rixa; in een handschrift van Dr. Booth heet zij de weduwe

[150]) R.A.U. Dom. Necrologium ten Dom. Inv. no. 398: „II Idus September obiit Mabilia relicta Ghyselberti de Goey militis unde dantur due libre".

[151]) R.A.U. St. Pieter, Inv. no. 343. Charter dd. 14 April 1252.

van Walterus comes de Goye, deze graaf was dus zijn vader. Nergens vindt men den familienaam van Rixa vermeld, maar het feit, dat Giselbertus evenals zijn nakomelingen zoo vaak in eng verband met de heeren van Amstel voorkomen en dat de typische voornaam der Amstels nl. Giselbertus in het vóórgeslacht van Wolterus de Goye, voor zoover bekend, nimmer, in zijn nageslacht daarentegen overwegend wordt aangetroffen, doen ons de oogen richten naar den huize van Amstel. De kanunnik van St. Marie Ghiselbertus de Amestelle noemt in 1255 [152]) Giselbertus de Goye zijn „consanguineus" (veelal in de beteekenis van neef of achterneef gebruikt). Deze kanunnik was waarschijnlijk een zoon van heer Egbertus de Amestelle en een kleinzoon van den bisschoppelijken ministeriaal Giselbertus de Amestelle (1169—1188 vermeld). Rixa kan een zuster van heer Egbertus en alzoo een dochter van Giselbertus de Amestelle geweest zijn. De kanunnik was dan een neef, hetgeen goed in overeenstemming is met zijn verwantschap+aanduiding „consanguineus".

Een andere mogelijkheid is, dat de geslachtsnaam van Rixa was: „van Bosinchem", zooals straks nog nader zal blijken bij een te vermelden kwartierstaat, een derde mogelijkheid is, dat Wolterus twee malen gehuwd was, waarbij dan aan één zijner echtgenooten den voornaam Rixa toekomt. Wij komen daarop nog terug.

Het hiervoor geschetste openlijke verzet van Giselbertus de Goye smeulde in bedekten vorm vermoedelijk al langer: daarvoor bestaat meer dan een aanwijzing. In 1251 [153]) noemt Gijselbertus de Govengoye, misschien een schrijffout voor „Bovengoye" d.i. „Upgoye", (de betrokken oorkonde is alleen in afschrift bewaard gebleven) den Utrechtschen bisschop weliswaar zijn „Heer" — hij blijkt in 1245 [154]) diens ministerialis te zijn -- maar hij meent toch reden te hebben steun te zoeken bij den graaf van Gelre. Onder zijn allodiale bezittingen behooren twee sloten, nl. het huis te Goye en het huis Hagensteyn. Dit laatste draagt hij in 1251, als zijn huis te Gaspewerde, met het land binnen de buitenste singelgracht, op aan graaf Otto van Gelre om het daarna weer in leen te ontvangen en dien graaf als leenman te dienen tegen iedereen, uitgezonderd tegen den bisschop. Blijkens de lijst van leenmannen van den Gelderschen graaf wordt hier het huis Hagensteyn bedoeld. Daarenboven werden nog twee hoeven land (64 morgen in dèzen tijd) opgedragen, die tusschen het huis en den Rijn lagen. Het huis lag ten zuiden van de Lek, maar wij kunnen niet aannemen, dat de Lek hier „Rijn" genoemd zou worden, zoodat men die 64 morgen land wel elders zal moeten zoeken en wel aan de noordzijde van de Lek bij den Randdijk, ter plaatse waar de oude Rijntak de met den IJssel gemeenschappelijke bedding verliet, d.w.z. onder E i t e r e n. Giselbertus weet blijkbaar niet heel zeker of hij dit land wel aan Gelre màg opdragen, want uitdrukkelijk wordt gezegd, dat, mocht deze opdracht geen stand kunnen houden, andere goederen van gelijke waarde zouden worden opgedragen. Indien het goed inderdaad onder E i t e r e n lag, dan zou dit vrij-eigen land in de vroegere gouw 1 s 1 a e t L a k e gelegen hebben en zou hier kunnen doorschemeren, dat de oude strijdbijl nog niet begraven was. Nog een klein, maar teekenend feit, dat in die richting wijst, valt te vermelden. Den 22sten November 1252 [155]) oorkondt

[152]) R.A.U. St. Marie, Inv no. 1647. Charter dd. 4 Sept. 1255.
[153]) Sloet. O.B. Gelre on Zutphen, no. 738. 28 December 1251.
[154]) O.B Sticht 11 no. 1060 12 December 1245.
[155]) R.A.U. St. Narie. Inv. no. 766. Charter dd. 22 November 1252.

Giselbertus, dat hij reeds een tiental jaren door blinde hartstocht gedreven, het kapittel van S. Marie te Utrecht overlast had aangedaan in het rustig bezit van de novale tienden in de buurschappen: Halten (Houten), Lurich (Loerik), Westerhem, Oesterhem, over den Nieuwen Dijk en in zekeren waard, Dennenwerth of Grevenwerth, genaamd. In tegenwoordigheid van o.a. bisschop Hendrik verklaart hij nu geen enkel recht op die tienden te hebben, want dat zij rechtens aan de kerk van St. Marie toebehooren. Uit de beschrijving blijkt, dat dit juist die tienden waren, waarvan zijn vader Walterus comes de Goie in 1227 [139]) afstand gedaan had. De oorkonde wordt bezegeld door niet minder dan 18 getuigen, waaronder twee Amstels en Hermannus de Worden (Woerden). Het 19de zegel is van Giselbertus de Goye, die nog géén ridder is en dan ook zegelt met een ander zegel dan later, toen hij dezen titel wèl voerde. Dit oudst bekende Goye-zegel vertoont een zéér opmerkelijke bijzonderheid. Het is zéér groot (niet minder dan 63 mm. in diameter) in groene was en aan den rand ten deele geschonden. Ter linkerzijde is in het randschrift van den zegelstempel, vóór het woord „de Goye" een woord u i t g e s 1 o ken, in den wasafdruk is dit nog duidelijk waar te nemen, hoewel deze ter plaatse geschonden is (no. 1, Plaat). Buchell, die in de 1ste helft der 17de eeuw dit charter copieerde en het zegel dat toen nog ongeschonden was, nateekende, geeft in die teekening de geheele lengte van het uitgestoken woord weer. Die lengte komt nauwkeurig overeen met de ruimte, die noodig zou zijn voor een woord „m i Ii t is" of „c o m i t is", Miles was Giselbertus evenwel in 1252 nog niet, dus is vermoedelijk het woord „c o m i t i s" uit den zegelstempel verwijderd en heeft er gestaan: „+ Sigillum Ghiselberti c o m i t i s de Goye". waarvan thans nog over is: „+ Sigillu. Ghi ..... xxxxxxxx de Goye". Daaruit zou volgen, dat hij zich in dien tijd nog tot den titel „comes" gerechtigd voelde en dezen ook poogde te voeren, maar vermoedelijk, na gerezen verzet (van den bisschop?), genoodzaakt werd dat woord te doen verwijderen. Het is mogelijk, dat hierin de oorsprong te vinden is van een mededeeling bij Anth. Matthaeus. Veteri aevi analecta V. p. 631 (A°1738), waar heer Gijsbrecht van den Goye genoemd wordt als vierde landcommandeur en als zoon van heer Gisebrecht (sic) g r a v e van den Goye. Nimmer is ons elders een „graaf" van dien naam voorgekomen, zoodat het uitgesloten geacht kan worden, dat de landcommandeur, wat Giselbertus later inderdaad geworden is, het zegel van zijn vader, die immers Wolterus heette, zou gebruikt hebben, na te hebben doen verwijderen, wat niet voor hem paste.

Giselbertus moet tot ridder zijn geslagen tusschen 22 November 1252 [155]) en 22 Februari 1254 [156]) en men vindt voor het eerst zijn nieuwe ridderzegel onder de oorkonde van 17 Maart 1259 [175]). Het is een groot ruiterzegel (61 mm. in diameter) met een tegenzegel (no. II en III, Plaat), Het randschrift luidt: + Sigillu. .. SELBERTI ..... MILITIS. Het tegenzegel vertoont, in een gothisch schild, het wapen van Goye, nl.: gedwarsbalkt van zes stukken, de oneven balken van vair: het randschrift is niet goed meer te lezen. Er lijkt te staan: „Frange. (L) ege . tege".

Giselbertus blijkt in 1259 [158]) in het bezit te zijn van het huis ten Goye; 7 November van dat jaar verkoopt hij, met

[156]) Ant. Matthaeus. De rebus Amersfortensibus, p. 198.
[157]) Sloet. O.B. Gelre en Zutphen. no. 888. 2 Februari 1266.
[158]) R.A.U. Kl. Kapittelen en Kloosters. Inv. no. 530. Cartularium Convent van Oostbroek, f° 11. 7 November 1259,

goedkeuring van den bisschop, de grove en smalle tiende in „Seyster hoever" (Zeisteroever tusschen **Bunnik** en Zeist), in „**Eygen**" (vermoedelijk de latere Vinkenbuurt, onder Zeist) en in „**Crosa**" (Kroost onder Zeist), die hij van den bisschop in leen hield, aan het convent van Oostbroek; als vergoeding moet hij aan den bisschop 13 morgen allodiaal land afstaan, gelegen naast zijn huis in Goye, waarvan acht morgen strekken aan den weg, waarlangs men naar zijn huis gaat (thans de **Molenweg** genaamd) en de overige vijf morgen degene zijn, die hij heeft gekocht van Spieryngus de Goye, benevens twee hofsteden, waarin eertijds de kapel van zijn huis in Goye stond. In een vidimus van 10 April 1298 [159]), van een oorkonde uit het jaar 1258, wordt hij heer van Goye genoemd, hij heet daar: **Dominus** Ghiselbertus **dominus** de Goye **miles**. De **domdeken** Petrus met den kanunnik-kameraar van Oudmunster Jacob benevens Ghiselbertus **miles** de Goye **Dominus**, door de plebanen en parochianen in Gaspewerde (Gasperden) en de parochianen van Tulle tot arbiters gekozen, doen uitspraak in hunne kerkelijke geschillen. Daaruit blijkt, dat Ghiselbertus te Gasperden en Tulle belangen had, die wel dàäruit zullen voortspruiten, dat hij reeds beleend was met de zoogenaamde heerschappij van Hagestein, die wij later nog zullen tegenkomen en bespreken. In 1261 [160]) wordt gezegd, dat de parochie Hauten in zijn heerlijkheid lag. Eindelijk in 1265 [148]) treffen wij hem aan in onmiddellijken dienst van den bisschop, als diens ***maarschalk.*** waarschijnlijk is hij in dit ambt Sguederus de Bosinchem, zoon van Stephanus en vermoedelijk een verwant van hem, opgevolgd. Ook in het volgende jaar [148b]) bekleedt hij nog dit ambt, maar in 1268 [161]) heeft hij van het wereldsche leven afscheid genomen en is hij te Utrecht in het Duitsche huis getreden als broeder, want 28 Juli van dat jaar vindt men hem vermeld als: „frater Ghiselbertus quondam **Dominus** (de) Goye". Zijn opname in die Orde moet hebben plaats gevonden nà 2 Februari 1266 [148b]), daar hij op dien datum nog maarschalk was. Broeder nog 24 Juli 1269 [162]), was Gyselbertus dictus de Goye reeds 4 Februari 1270 [163]) Commendator-broeder. Groote teleurstellingen, die hij op zijn levenspad had ontmoet, zullen wel niet vreemd zijn geweest aan den stap, dien hij had ondernomen. Zijn openlijke en stellig levenslang gevoerde stille strijd tegen den bisschop, het zich beroofd zien van de ingewortelde **familie-prerogatieven**, misschien ook persoonlijke omstandigheden, zullen den ouden ridder gemaakt hebben tot een vroegtijdig vermoeid man, die bukkend voor zijn noodlot met achterlating van vrouw en kinderen, in de rust van een kloosterleven als ordebroeder in zijn laatste levensjaren het verdriet, dat het leven hem gebracht had, poogde te vergeten. In de vergaderzaal van de Ridderlijke Duitsche Orde Balye van Utrecht hangen de portretten aan den wand van 74 landcommandeurs der Orde van den vroegsten tijd af tot nu toe, als no. 4 dier Commandeurs wordt Giselbertus de Goye afgebeeld als een

grijsaard met een langen witten baard. Het heeft toen niet lang meer mogen duren, 16 Maart 1271 stierf hij en werd begraven in de St. **Annakerk** van het oude Duitsche huis buiten de stadsmuren.

Den juisten datum van zijn overlijden, dat moet hebben plaats gehad tusschen 4 Februari 1270 [163]) en 19 Juli 1271 [164]), vindt men in de oorkonde van 13 Juli 1288 [165]), waarin zijn weduwe (tweede vrouw) Mabilia 16 **Maart** voor hem memoriediensten sticht in den Dom te Utrecht; behoudens een kleine copieerfout van Buchell, vindt men dezen datum ook in het kalendarium van St. Servaes te Utrecht. Aangezien zijn zoon 19 Juli 1271 [164]) uitvoering geeft aan een wilsbeschikking van zijn overleden vader en niet aangenomen kan worden, dat deze 1 jaar en 4 maanden heeft laten verloopen alvorens daartoe over te gaan, zal men wel het jaar 1271 als zijn sterfjaar dienen aan te nemen. Deze zoon, Walterus de Goye famulus (11), draagt, omdat wijlen zijn vader **Dominus** Giselbertus, eertijds broeder en **Commendator** van het Duitsche huis, voor 88 ponden zekere goederen aan dat huis beloofd had, op bovengenoemden datum aan dat huis te Utrecht over: 4 morgen land op den Enge in Osthreem (Oostrum), ongeveer 1 K.M. oostelijk van de tegenwoordige buurschap tGoy, voor 40 Utrechtsche ponden, verder voor 20 ponden 4 morgen land, **Vritgraes** genaamd en voor 28 ponden 8 morgen, Hilichlant (Heilig land) geheeten: alles allodiaal land, gelegen in de nabijheid van het huis ten Goye.

Wie de eerste vrouw van Dns. Giselbertus de Goye (I) is geweest, zou men kunnen afleiden uit de gegevens, die een weinig gebruikt handschrift, toegeschreven aan Arend van Buchell [166]), daaromtrent verschaffen kunnen. Onder het hoofd „**Lichtenberch**" vindt men daar de mededeeling, dat Jacobus filius **Johannis** (later ***Lichfcnberch*** genaamd) in 1252 tot vrouw had een „**filia** de Goy", voorts dat zijn vader tot vrouw had een filia de **Arkel** en dat hun zoon was de bekende Utrechtsche erfschepen Jacobus filius **Jacobi**, die in 1304 te Utrecht bij een oproer werd vermoord en het eerst, nà 1290, den naam „**Lichtenberch**" heeft aangenomen, naar zijn huis onder Woudenberch gelegen. Tegelijk met zijn naam veranderde deze schepen ook zijn wapen. In 1288 zegelde hij nog met het bekende scepterrad, maar nà 1290: (in rood) met uitgetanden (zilveren) schildzoom drie (gouden) lelies. Onder hunne namen vermeldt Buchell de kwartieren van Jacobus filius **Johannis** en zijn vrouw van Goye aldus:

Lichtenberch	Goy
Arkel	Vuytterhorst
Velde	Bosinchem
Ruweel	Rover

Lost men deze kwartieren op en plaatst men de jaren der generaties aan den kant, dan krijgt men:

1165/'75	N. (v. Lichtenberch) (wapen een scepterrad)	N. van Arkel (v. d. Lede?)	Wolter comes de Goye	N. Vuytterhorst (wapen tmec dwarsbalken)
	×	X	X	X
	N. van de Velde	N. van Ruweel	N. van Bosinchem	N. Rover
1190/1200	Johannes (van Lichtenberch) × N. van Arkel		Dns. Giselbertus de Goye × N. Vuytterhorst	
	|		|	
1215/'25 ± 1250	*Dns. Jacobus (v. Lichtenberch)*	X	N. de Goy	

Kinderen :

1° Bar Jacob Jacobi van Lichtenberch, erfschepen, vermoord 1304.
2° Dns. Giselbertus, decanus St. Pieter te Utrecht.
3° Dns. Johannes × Lysa; eius vidua 1281.
4° Alphaer Jacobsz., vermeld: 1304.
5° Vrou N. getr. met Dns. Suederus de Bosinchem ende Vianen,

Volgens dezen kwartierstaat zou de moeder van Dns. Giselbertus de Goye (1) niet „Amstel", maar „van Bosinchem" hebben geheeten. Men merke bovendien op, dat de tweede zoon van Dns. Jacobus Johannis en van N. de Goy heette „Giselbertus", een naam overigens aan het geslacht van Lichtenberch vreemd.

Een bevestiging van groote waarde van den bovenstaanden kwartierstaat werd gevonden op een oud rouwbord, dat nog in de tweede helf der 17de eeuw hing in het kapittelhuis van St. Pieter te Utrecht en aldaar werd gezien door Dr. C. Booth [167]). Deze schrijft: „Ick heb gesien int capittelhuys St. Pieters een oud bordeken waer in geschildert sestien wapenen met Wauters grafschrift van Bloemensteyn, gestorven 23 Februari 1339".

Het rouwbord vertoont 16 wapenschilden in hoefijzervorm om de inscriptie opgesteld. De kwartieren zijn verspringend geplaatst en naar oud gebruik zijn de kwartieren *van* vaders- en moederszijde naar elkaar toegewend opgesteld, zoodat men ter rechterzijde (heraldisch) het vaderlijke- en ter linkerzijde het moederlijke wapen aantreft. Plaatst men rechts en links de beide sleutelgetallen voor een 16-deeligen kwartierstaat onder de wapens, dan krijgt men de volgende voorstelling:

(VADER) (MOEDER)

3	7	2	6	4	8	8	4	6	2	7	3
5	Anno milleno ter C ter X-que noveno natalis Xpi (Christi) de Bloemensteyn subiisti										5
1	mortem: Woltere, dum lux Februarii mere tertia vicena luxit, non sit tibi pena.										1

„In het jaar 1339 na Christus geboorte zijt Gij Wolterus van Bloemensteyn overleden, toen de Februari-dag 23 maal was verschenen, Geen straf zij Uw deel".

De kleuren der wapens worden door Booth met hun Fransche beginletters aangegeven. Zij waren door den tand des tijds hier en daar veranderd. Men vindt dan den volgenden kwartierstaat:

VADERSZIJDE.

1. in ***zilver drie*** zwarte zuilen.
5. in zilver twee beurtelings gekanteelde roode dwarsbalken.
3. in goud een roode dwarsbalk, beladen met drie ***zilveren*** zuilen naast elkander.
7. geruit van zilver en rood.
2. in goud drie roode zuilen.
6. in rood drie zilveren zuilen.
4. ***in*** goud een rood St. Andrieskruis.
8. in zilver drie zwarte zuilen.

MOEDERSZIJDE.

1. in blauw ? met zilveren schildzoom, 3 gouden lelies.
5. gedwarsbalkt van zes stukken van vair en goud?
3. in zilver twee beurtelings gekanteelde roode dwarsbalken.
7. in goud twee roode dwarsbalken.
2. in rood een zwarte leeuw.
6. geschuinbalkt van zes stukken van rood en zilver?
4. in goud een roode dwarsbalk.
8. in zilver drie roode molenijzers.

159) R.A.U. Dom., Inv. no. 954 Vidimus van 5 Nor. 1298 van een brief van 10 April 1258.

160) R.A.U. St. Marie, Inv. H.S. no. 1227. Charter dd. 13 November 1261.

161) A.R.A. Holl. Leenk.; no. 30 (E.L. 32) f° 84vo. 28 Juli 1268.

De kwartieren van vaderszijde kunnen wij laten rusten, zij zijn hier voor ons van geen belang. Van moederzijds vindt men hier met enkele correcties voor foutief aangegeven kleuren, die waarschijnlijk door den ruim 300-jarigen ouderdom van het bord niet meer goed bewaard gebleven waren:

1. Lichtenberch.
5. Goye.
3. Arkel.
7. Wttenhorst.
2. Velde.
6. Bosinchem (Everdingen?).
4. Rueel.
8. Rover (van Montfoord).

Men ziet, het zijn dezelfde kwartieren als hiervoren bij van Buchell vermeld. Wij kunnen alleen opmerken, dat het veld van het wapen Lichtenberch niet „blauw", maar „rood" is, dat de even balken van Goye niet van „goud", maar „rood" zijn en dat van Bosinchem niet „rood/zilver", maar „rood/goud" is.

De voornaam *Rixa*, die de moeder van Giselbertus de Goye (1) draagt, troffen wij bij Utrechtsche geslachten uit dien tijd niet zoo heel vaak aan, maar toch een paar keer, die de vermelding hier waard zijn. In 1282 [168]) worden als overleden vermeld Wescelus en Rixa, de ouders van Oethildis, de vrouw van Dns. *Hubertus* senior miles *de Everdinghen*. Genoemde ridder verkoopt 26 Januari 1287 [169]) aan het kapittel van St. Marie te Utrecht 15 morgen land te Everdinghen, om dit land daarop weder van hen in pacht te nemen. In de betrokken oorkonde noemt hij zijn kinderen en onder hen als jongste en nog minderjarige dochter: *Rixa*. Als borgen, onder verband van leisting, stelt hij o.m. Dominus Ghiselbertus de Goye miles (IIbis).

Den 28sten Juli 1268 [161]) blijken genoemde ridder Hubertus de Everdinghen en Arnoldus Snoye knaap een geschil te hebben met den knaap Walterus de Goye (11) over hunne dagelijksche- en tinsgerechten, die vermoedelijk onder Everdingen lagen en daar dooreen liepen. Een der scheidslieden is broeder Ghiselbertus quondam Dominus de Goye (1), de vader van Walterus.

Verdere consequenties, dan dat het medegedeelde wel schijnt te wijzen in de richting van familie-verwantschap, kunnen wij niet aan onze opgaven vastknoopen.

De eerste vrouw van Dns. Giselbertus de Goye (I) is dus hoogstwaarschijnlijk een Jonkvrouw Wttenhorst geweest, in elk geval komen zijn kinderen uit dit eerste huwelijk.

Zijn tweede vrouw Mabilia (van Arkel?) testeert 13 Juli 1288 [165]) als weduwe van Giselbertus quondam Dominus de Goye miles. Zij wenscht, dat haar huis, gelegen in de im-

162) R.A.U. Dom.. Inv. no. 953. Charter dd. 24 Juli 1269.

163) Jhr. J. J. de Geer tot Oudegein. Archieven der Ridderlijke Duitsche Orde. no 251. 3 Februari 1270. Voortaan aangehaald als: de Geer, D.O.

164) Ibidem. no. 257. 19 Juli 1271.

165) R.A.U. Inv. H.S. no. 361. Dl. VIII, f° 104vo en Inv. H.S. no. 344, f° 76 13 Juli 1288.

166) Univ. bibl. Utrecht. H.S. van Buchell. F. 28. H. 1780, f° 17vo in voce van Lichtenberch.

167) R.A.U. Inv. H.S. no. 378. Dl. 6 f° 613.

168) R.A.U. Oudmunster. Inv. no. 802. Charter dd. 6 Juni 1282.

169) R.A.U. St. Marie, 'Inv. no. 1619. Charter dd. 26 Januari 1287. Met zegelteekening: R.A.U. Inv. HS. no. 327, f° 17vo.

muniteit van St. Maarten te Utrecht, na haar dood in handen gesteld worde van den Domproost en den Domdeken om het te verkoopen en de opbrengst in drie gelijke deelen te bestemmen voor een memoriedienst op Allerzielendag voor haar eersten man, den ridder *Godescalcus de Merwede.* het tweede deel voor memoriediensten voor haar tweeden man Giselbertus ,in vigilia beate Gertrudis (= 16 Maart), zooals wij reeds aangaven, en het derde deel later voor gelijke diensten te houden voor haar zelf, alle te verrichten in den Dom te Utrecht. Zij verzoekt aan *Johannes de Herkele (Arkel)* ridder en aan haar beide zoons *Johannes* en *Daniel van der Merwede* deze uiterste wilbeschikking te willen bezegelen. De ridder Johannes de Herkele was de heer van Arkel, die 26 Maart 1297 bij Vronen is gesneuveld: vermoedelijk was zij diens tante. Buchell, die weder een afschrift van deze oorkonde geeft, teekende daarbij de zegels na, die toen nog aan het stuk hingen. Arkel zegelt met: in een gothisch schild, twee beurtelings gekanteelde dwarsbalken, met randschrift + S' JOHANNIS. MILITI.. DNI.. E. ARKEL. Haar jongste zoon zegelt met een wapen Merwede, nl. een dwarsbalk, boven en beneden vergezeld van een aantal besanten of penningen, met randschrift: + SIGILLUM. DANIELIS.. ...., het tweede zegel was verloren. Haar eerste man, Dns. *Godescalcus (Danielsz.) de Merwede.* leefde nog 2 Augustus 1258 [170]). Hoewel haar tweede man Giselbertus de Goye aanmerkelijk ouder geweest zal zijn, kan toch niet diens gelijknamige zoon bedoeld zijn, want deze was in 1288 nog in leven: een andere Giselbertus de Goye, die in 1288 reeds overleden was, is ons niet bekend. De oudste zoon van haar tweeden man, Walterus (II) gaat in 1269 [171]) als heer van Gasperde, Everdingen en Golberdingen een overeenkomst aan en was dus toen meerderjarig, hij kan dus geen zoon zijn uit zijns vaders huwelijk met Mabilia, waaruit volgt, dat zijn vader tenminste twee keer gehuwd moet zijn geweest.

Mabilia stierf 12 September van een ons onbekend gebleven jaar,

Naar zijn leeftijd kàn — maar bewijzen hebben wij niet — een oudere broeder van Giselbertus (1), den Commendator, geweest zijn: Dominus Wilhelmus de Goie miles. Hij volgt later onder Iter. Een jongere broeder van Giselbertus was Walterus de Goye, hij volgt onder Ibis. Eindelijk is er misschien nog een derde broeder, Spieringus de Goye, geweest; hij wordt besproken onder Iquater.

De kinderen van Giselbertus de Goye (I) waren:

1° *Walterus ex (de) Goye.* II.
2° *Giselbertus de Goye.* IIbis.
3° *Berta.* IIter.
4° Joncfr. N. *de Goye.* IIquater.
5° Joncfr. N. N. *de Goye.* IIquinquies.
en misschien:
6° *Gerardus.* IIsexies.

Ten slotte mogen hier de vermeldingen van Giselbertus (I) volgen:

± 1242. In de oorkonde van 22 November 1252. Zie hieronder.

1245 Dec. 12. Gijsselbertus de Goye, ministerialis van biss. Otto 111, vermeld bij de orertlracht van een bisschoppelijk leen van Ghyselbertus de Amestelle [154]).

1248 Febr. 5. Giselbertus de Goy krijgt van biss. Otto 111 vergunning om een leengoed, gelegen op Hindensprunc (bij het huis Goye) en vroeger' in leen gehouden door Gerardus de Ultra Vegth miles, maar door dezen in 1247 aan het Duitsche Huis verkocht, thans aan dat Huis te Utrecht over te dragen [172]).

1251 Dec. 28. Ghiisselbertus de Goyengove draagt zijn huis bij Gaspewerde (huis Hagestein) en "zijn geheele 'binnen de grachten gelegen allodium op aan graaf Otto van Gelre om het weder van hem in erfleen te ontvangen en den graaf daarmede tegen iedereen. behalve tegen zijn heer., den bisschop van Utrecht, te dienen [153]).

1252 April 14. Giselbertus de Goye verkoopt aan het kapittel van St. Pieter te Utrecht grove en smalle tienden in Aldwich (Oudwijk), die hij in leen hield van den Domproost, aan wien hij daarvoor andere goederen had opgedragen. Zijn moeder Rixa, die den lijftocht aan deze tienden bezat, doet daarvan nu ook afstand. Onder de getuigen komt voor Walterus. zijn jongere broeder [151]).

1252 Nov. 22. Giselhertus de Gove bekent reeds ongeveer 10 jaren het kapittel van St. Marie te Utrecht te hebben gestoord in het rustig bezit zijner tienden in Halten, Lurich, Westerhem, Oesterhem, over den Nieuwen Dijk en in een zekere waard, Dennenwerth of Grevenwerth, genaamd. Hij erkent deze tienden ten onrechte in bezit te hebben genomen en doet thans met zijn broeder Walterus daarvan afstand ten behoeve van het kapittel. Walterus verklaart geen eigen zegel te hebben en getuigt onder het zegel van zijn broeder Giselbertus'en de andere zegelaars [155]). (Zie zegel no. 1, Plaat).

1254 Febr. 22. Giselbertus onder de Ridders, getuige voor biss. Henrieus bij àe beslechting van een geschil tusschen de ridders Johannes en Adam de Loehorst [156]).

1255 Mense Aprili. Ghiselbertus de Goy miles getuige voor Henricus de Lecka, miles. als deze van het kapittel van St. Marie te Utrecht in erfpacht neemt den tol te Smithuysen en de Curtes van Ewijk en Malbergen [173]).

1255 Sept. 4. Giselbertus de Gove miles is consanguineus van den kanunnik Ghiselbertus de Amestelle [152]).

125'7 Juni 12. Dominus Ghilebertus de Goie en Ghilebertus de Hamestelle moeten ingevolge het vredesverdrag tusschen den biss. en de stad Utrecht eenerzijds en Floris Voogd van Holland, Gijsbrecht van Aemstel e.a. anderzijds, met 500 man, blootsvoets en in boetekleed gehuld Zondag 17 Juni in de Domkerk op hun knieën den biss. nederig om vergiffenis komen vragen voor het gebeurde, den biw. trouw beloven en hem als hun heer erkennen [149]).

1258 April 10. Theodericus de Altena, Proost van Oudmunster geeft 5 November 1298 een vidimus van een brief van 10 April 1258 waarbij de Domdeken Petrus met Jacobus kanunnik-kameraar van Oudmunster en Dominua Ghiselbertus bone memorie Dominus de Goye miles, als scheidslieden uitspraak deden in kerkelijke geschillen tusschen de plebanen en de parochianen van Gaspewerden en de parochianen van Tulle. In de oorkonde van 1258 wordt hij genoemd: Ghiselbertus miles de Gove Dominus [159]).

1258 Mei 5. Giselbertus de Goye onder de ridders borg voor biss. Henricus in zake het vredesverdrag tusschen hem en Otto graaf van Gelre. Met hem en in volgorde na hem worden als borgen genoemd de ridders Hubertus (de Bosinchem) Pincerna (schenker) en Sguederus (de Bosinchem) marescalcus van den biss. (Beide laatsten waren zoons van den ridder Stephanus de Bosinkem, Pincerna en van diens vrouw Domina Ava [174]).

1259 Maart 17. De ridder Giselbertus de Goy en o.m. de ridder Gerardus de Amestelle borgen voor Arnoldus junior de Wesemale. Onder deze oorkonde hangt het ridderzegel van Giselbertus de Gov. Zie beschriivjne in den text [175]). (Zie zegel no. 11 en III, Plaat.)

1259 Juli 21. Gyselbertus de Gove is met eeniee andere ridders getuige voor den ridder Theodericus de Pascua (van der Weyden) bij een schenking aan het Duitsche huis te Utrecht. Gyselbertus de Goye zegelt hier wederom met zijn ruiterzegel, dat echter zeer geschonden is. Het randschrift bij een zegelteekening van Mr. A. van Buchell uit het begin der 17de eeuw (R.A.U. Inv. H.S. no. 358 11 f° 70 en 70vo) liet nog lezen: + SIGILLUM GISEL ...

1259 Nor. 7. Gijselbertus de Goye miles. Biss. Hendrik van Vianden keurt de overdracht goed van de grove en smalle tienden in Seyster hoever (Zeister oever tusschen Bunnik en Zeist) en in Eygen en in Kroost in de parochie van Zeist, die Gijselbertus van den biss. in leen hield en verkocht had aan het

[170]) R.A.U. St. Pieter, Inv. no. 264. Charter dd. 2 Augustus 1258.

[171]) R.A.U. Inv. H.S. no. 1298. Stukken over Jaersvelt, f° 13. Vertaald vidimus dd. 15 Mei 1525 van een oorkonde van 31 Augustus 1269. Latijnsche text bij Ant. Matthaeus. Fund. et Fata ecclesiarum. 1703, p. 600.

Convent van Oestbroeck, mits hij ter compensatie aan den biss. afstaat eenig allodiaal land, nl. 13 morgen land naast zijn huis in Goye, waarvan 8 morgen palen aan den weg naar zijn huis in Goye en 5 morgen, die hij gekocht heeft van Spieringus de Goye, benevens 2 hofsteden, waarin eertijds de kapel van zijn huis in Goye stond [158]).

1261 Nov. 13. Giselbertus miles dictus Dominus de Goye. Riss. Henricus beschikt over zijn goed in Bulhorn, in de parochie Hauten gelegen, in de jurisdictie van Giselbertus ridder gezegd heer van Goye [160]).

1265 April 21. Gisilbertus de Goie marschalcus van bisschop Hendrik van Vianden komt als derde voor onder de getuigen, die vermeld worden als milites et ministeriales, als de bisschop aan schepenen, raden en gemeente van Zwolle toestaat aldaar een paardenmarkt te houden en aan alle bezoekers daarvan vrijgeleide geeft [148]).

1265 Juli 6. Giselbertus de Goie vermeld als marescaleus van den bisschop. Hij is ridder [177]).

1265 Juli 27. Giselbertus de Goye ridder met Giselbertus de Amestelle ridder e.a. van wege den biss. scheidslieden om de nog bestaande of te ontstane geschillen te beslechten na den vrede, gesloten tusschen den biss. en Otto graaf van Gelre [178]).

1265 October 10. Giselbertus de Goey marscalcus noster genoemd door biss. Hendrik van Vianden [148a]).

1266 Febr. 2. Giselbertus de Goye marscalcus van biss. Hendrik van Vianden vermeld als eerste onder de milites et ministeriales, getuigen voor den bisschop [148b]).

1268 Juli 28. Frater Ghiselbertus quondam Dominus (de) Goye met eenige andere ridders en den knaap Otto dictus Proys als scheidslieden gekozen door den ridder Hubertus de Everdinghen en den knaap Arnoldus Snoye eenerzijds en den knaap Walterus de Goye anderzijds om al de tusschen partijen gerezen geschillen te beslechten [161]).

1269 Juli 24. Gijselbertus dictus de Goye frater Domus theutonice Traiectensis met Gijselbertus dictus de Amestclle Canonicus ecclesie beate Marie Traiectensis scheidslieden van wege Johannes de Arkle famulus en Otto dictus de Arkle miles om hunne geschillen met het Domkapittel te Utrecht over de tienden en andere rechten in Osterwiic (Oosterwijk) en Hokelhem (Heukclom) bij te leggen [162]).

1270 Febr. 3. Gilbertus de Goye Commendator et frater Domus Theutonice iuxta Traiectum en de overige broeders verbinden zich om aan de gift van een hunner-medebroeders een bestemming te geven [163]).

(1271) XV (II) Kal. Aprilis (= Maart 16). Obiit Dominus Ghisclbertus de Goye miles [179]).

1271 Juli 19. Walterus de Goye famulus oorkondt te hebben overgedragen aan het Duitsche huis bij Utrecht voor 88 ponden Utrechtsch eenige landen in het Gooi (zie den text) door wijlen zijn vader Dominus Giselbertus frater et Commendator quondam Domus beate Marie Teutonicorum Traiectensis aan het huis beloofd [164]).

1288 Juli 13. Mabilia weduwe van Giselbertus quondam Dominus de Goye miles beschikt bij testament over de opbrengst van haar huis in dc immuniteit van St. Maarten om na haar dood memoriediensten te laten doen in den Dom te Utrecht voor haar eersten echtgenoot heer Godcscalcus de Merwede, haar tweeden echtgenoot Giselbertus de Goye en voor haar zelf. Voor haar zegelen Johannes de Herkele ridder en haar zoons Johannes en Daniel van der Merwede. Afschrift met twee nageteekende zegels: van den ridder Johannes de Arkel en van Daniel (van der Merwede) [165]).

Ibis. *Walterus de Goye*,

geboren omstreeks 1200. Overleden ?. Hij komt het eerst voor in 1252 [151]) slop één na de laatste getuige in de oorkonde, waarbij zijn broeder Giselbertus (1.) en zijn moeder Rixa afstand doen van resp. het leen en den lijftocht van grove en smalle tienden van Aldwich (Oudwijk) bij verkoop aan het kapittel van St. Pieter te Utrecht. Voorts wordt hij in het zelfde jaar [155]) nog genoemd als jongere broeder van Giselbertus de Goye. Omdat Walterus nog geen zegel heeft

[172]) O.B. Sticht 11, no. 1160. 5 Februari 1248; vgl. no. 1107 d.d. 13 Febr. 1247.

[173]) O.B. Gelre en Zutphen, no. 769. In April 1255.

verklaart hij: „Ego Walterus quia sigillum proprium non habeo utor sigillo Giselberti fratris mei et sigillis antedictis".

Toll maakt hem tot stamvader der heeren van Langerak. ook des Tombe doet dit, wij kunnen deze meening niet deelen, zooals later bij de bespreking van de heerlijkheid en de heeren van Langerak nog zal blijken.

Iter. Dominus *Wilhelmus de Goie* miles.

Deze ridder is in onze genealogie der heeren van Goye niet goed thuis te brengen, hoewel hij stellig wel tot hun geslacht behoord zal hebben. Naar zijn leeftijd zou hij een zoon geweest kunnen zijn van Walterus comes de Goye, maar tot dusver bestaat er geen bewijs, dat hij dit ook werkelijk was. Slechts éénmaal komt hij voor en wel in 1263 [181]) te Altena, onder de getuigen voor den heer van Altena en zijn vrouw bij den verkoop van land in Rodenghoie en in Scalcwijc. Afgaande op deze namen zou men hier geneigd zijn te denken aan het Houtensche Gooi, vooral omdat tevens Schalkwijk wordt genoemd, maar het klooster te Villers, in de diocese van Luik, heeft daar nooit goederen bezeten, evenmin als de heer van Altena. Het bedoelde land ligt bij Woudrichem bij de huidige samenvloeiing van Maas en Waal; een deel van dit land heette in 1349 „in der Monclant", d.i. Monnikenland [182]). Het blijft intusschen merkwaardig, hier dezelfde namen aan te treffen als in het Houtensche Gooi, terwijl men aan de Lek tegenover Wijk bij Duurstede een „Rijswijk" vindt, welke plaatsnaam evenals Honswijk men ook hier niet ver van het Monnikenland aan de overzijde van de Maas tegenkomt. Bovengenoemde landen daar in het zuidelijke deel van de oude gouw Teisterbant hadden voor de heeren van Goye blijkbaar beteekenis, althans Dns. Wilhelmus de Goie wordt vermeld onder de in die streken gegoede edelen.

Scalcwich wordt het eerst vermeld 8 Augustus 1233 [183]) als allodium van Theodericus dominus de Altena. Het was gelegen tusschen de Wetering van Bracele en het aangrenzende diepe water, genaamd A en Merzade en Dobgrave, waarin men misschien deelen mag zien van den, vermoedelijk in de 13de eeuw, na afdamming van de oude Maas, naar Woudrichem doorgebroken Maasarm en wel van het noordelijke deel daarvan, van den tegenwoordigen afsluitdijk bij Giessen tot Woudrichem [180]). De heer van Altena gaf toen dit complex van eilanden en platen in leen aan eenige Zeeuwsche kolonisten en verklaarde de tiendpacht dezer landen met de tiende van het naburige Rysewich te zullen betalen aan de „domini de Traiecto" (bisschoppen). Hij geeft aan die Zeeuwen ook het dagelijksche gerecht, maar houdt het hooge gerecht aan zich. Waarschijnlijk heeft men hier te denken aan novale tienden, maar het is niet duidelijk of de heer van Altena deze zelf van den bisschop in pacht nam en betaalde of dat hij de pachtsom op de kolonisten verhaalde.

In Januari 1263 [184]) geeft Otto graaf van Gelre aan heer

[174]) Ibidem. no. 807, 5 Mei 1258.

[175]) R.A.U. Oudmunster. Inv. no. 1628. Charter dd. 17 Maart 1259.

[176]) de Geer. D.O. I no. 233. 21 Juli 1259.

[177]) R.A.U. Inv. H.S. no. 334, f° 4. 6 Juli 1265.

[178]) O.B. Gelre en Zutphen. no. 882. 27 Juli 1265.

[179]) R.A.U. Inv. H.S. no. 358 III, f° 114. Kalendarium St. Servaas, alwaar hij vergissing: XV in plaats van XVII Kal. April.

[180]) Hardenberg. De stichting van het slot Loevestein. Gelre. Dl. XXXVII (1934), pag. 193.

[181]) O.B. Gelre en Zutphen. no. 867. 13 October 1263.

[182]) Hardenberg. t.a.p. pag. 196, noot 3.

[183]) O.B. Holl. en Zeel. 1. no. 346. 8 Augustus 1233.

[184]) O.B. Gelre en Zutphen. no. 859. Januari 1263.

Zegels Uten Goye.

Afb. IX. *Gijsbert Uten Goye,*
3de burggraaf van Utrecht,
genealogie No. VB.

Afb. X. *Gijsbert Uten Goye,* ridder,
1ste burggraaf van Utrecht,
genealogie No. IIIB.

Afb. XI. *Gijsbert Uten Goye,* knaap,
2de burggraaf van Utrecht,
genealogie No. IVB.

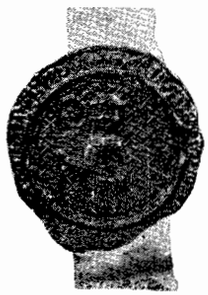

Afb. XIbis. Vrouw *Margareta van Langerak,* abdis van Rijnsburg,
genealogie No. V AAter.

Afb. XIter. Vrouw *Margareta van Langerak,* abdis van Rijnsburg,
genealogie No. V AAter.

Afb. XII. *Henricus de Goye,*
pastoor van Waarder.

Bastaarden

Uten Goye

van Vianen van den Goye

Afb. XIII. *Abryoen Uten Goye.*

Afb. XIV. *Gheriid Rumerszoen Uten Goye.*

Afb. XV. *Joest Abraemszoon Uten Goye.*

Behoort bij Maandblad „De Nederlandsche Leeuw", No. 11, November 1949.

Zegels Uten Goye.

Afb. I. *Gijsbert Uten Goye,* genealogie No. I.

Afb. 11. *Gijsbert Uten Goye,* ridder, genealogie No. I.

Afb. III. Tegenzegel van ruiterzegel, afb. II.

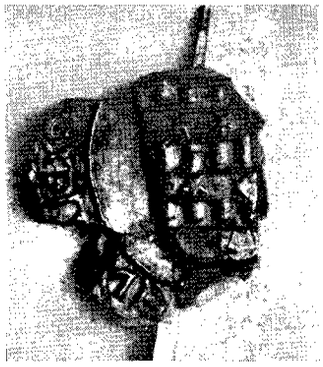

Afb. IV. *Gijsbert Uten Goye,* knaap, genealogie No. IIbis.

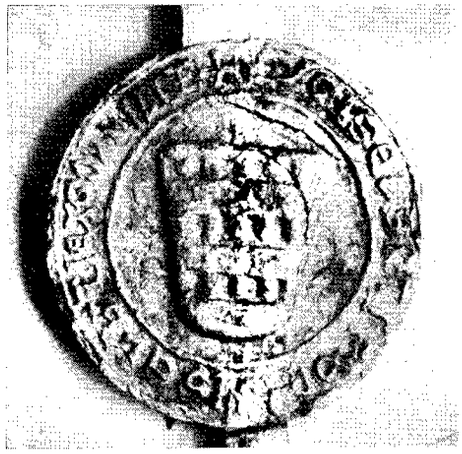

Afb. IVA. *Gijsbert Uten Goye,* ridder, genealogie No. IIbis.

Afb. V. *Gijsbert Uten Goye,* ridder, genealogie No. IIbis.

Afb. VI. *Wouter van Goye en van Hagestein en van Langerak,* knaap, genealogie No. II.

Afb. VII. *Gijsbert Uten Goye,* knaap, genealogie No. IIIA.

Afb. VIII. *Wouter van Langerak,* knaap, genealogie No. III AAbis.

Behoort bij Maandblad „De Nederlandsche Leeuw", No. 11, November 1949.

Willem van Altena in leen de tiende van 27 hoeven land in Rodeng oie met het recht dit land over te dragen aan het klooster te Villers, maar onder voorbehoud van het hooge gerecht aldaar, dat aan den graaf van Gelre zou blijven. Heer Willem van Altena en zijn vrouw Helewigis geven nu 13 October 1263 [181]) deze tiende in Rodenghoie en tevens de tiende van S c a 1 c w ij c met het lage gerecht en de dijkschouw over aan het klooster te Villers te tinsrechte en onder bepaling, dat de cijns betaald moet worden te Woldrikem (Woudrichem). De aanwezige getuigen zijn allen in die streek gegoed, nl. Dns. Arnoldus de Ghisene, Dns. Eustachius (de Brakele), *Dns. Wilhelmus de Goie,* Dns. Egidius de Alne, Theodericus Borchmannus, Thillemannus de Campo en de kastelein van Altena. Zooals dit voor leengoed past, geeft de oudste zoon, Wilhelmus, als leenvolger van den heer van Altena, zijn toestemming tot deze beleening.

Waarschijnlijk heeft men in bovenstaand stuk slechts een concept-oorkonde te zien, althans het leengoed wordt niet dadelijk overgedragen, want de heer van Altena verklaart 1 October 1264 [185]), dat Theodericus dictus Borchman en zijn vrouw Ghisella de tiende in S c a 1 c w ij c, benevens drie hoeven land en een waard, Cowert genaamd, die zij met de dijkschouw van Altena in leen hielden, weer aan hem opdroegen. De heer van Altena verklaart verder, dat heer Eustachius de Brakele ridder de helft van de tienden van 27 hoeven land te R o d e n g o j e, die hij in leen hield van den graaf van Gelre, aan dezen weer had opgedragen ten behoeve van den heer van Altena en dat de graaf van Gelre hem, Altena, de andere helft van deze tienden in leen had gegeven, daarbij het hooge gerecht aan zich houdend. Dan verkoopt de heer van Altena met toestemming van den graaf van Gelre deze leenen te tinsrechte aan het klooster te Villers. Ten slotte draagt heer Arnoldus de Ghisene ridder zijn land naast Scalcwijc gelegen, dat hij van den heer van Altena in leen hield, weer aan zijn leenheer op, die nu dit land met de tienden, de lage rechtspraak en de dijkschouw te zamen met de waard Alghot, heer Artusiuswaard, de waard Wiskart en het land gelegen tusschen deze waard en R o d e n g o j e, ook aan het genoemde klooster in leen geeft, onder bepaling, dat al de verkochte landen tot eenen rechte zullen staan, zooals dat geldt te Wodreghem. Een deel dezer goederen, nl. Scalcwijc en de genoemde waarden, waren allodiaal goed. hetgeen volgt uit het feit, dat thans de beide zoons van Wilhelmus heer van Altena nl. Willelmus en Theodericus hun toestemming tot deze overdracht geven, zooals dit voor vrij-eigen goed betaamt.

Niet alleen Dns. Wilhelmus de Goie had in deze streken belangen, ook onze meer noordelijk zetelende heeren van Goye bezaten daar goederen. Den 22sten Augustus 1335 [186]) beleent nl. Graaf Willem van Holland bij opdracht van heer Willem van Duvenvoerde here van Oesterhout, zijn camerling, heer Otte heer van Asperen met zijn aandeel in de heerlijkheden van Goye en Haghensteyne. Bij deze beleening houdt de graaf uitdrukkelijk aan zich „die manscip die gheleghen *is* in den lande van H e u s d e n ende roerende is van den gherichte van H a g h e n s t e y n e ende alsulc lien alse Joncvrouw Hesselt Heinric Marien zoens wijf hout die coemt van dier zelver heerscap die Her Willem voers. te him zelven waert hout". Dit laatste leen leert ons het leenboek van de Lek en Polanen kennen, als Jan van Polanen

[185]) Bondam. Deel 1 no. 131. 1 October 1264.
[186]) A.R.A. Holl. Leenk. no. 10 (E.L. 11 f° 31vo). 22 Augustus 1355.

St. Bertelmeeus dach (24 Aug.) 1376 [187]) Jan van Eeten en Hessel van Drongelen, beleent wegens wanverzoek van Jan *Heynrick Mariënsz. zoon,* ieder met de helft van half de tienden onder A e l s t, welke behoorden tot het leen van U t en G o y e en die de heer van Oosterhout aan zich behield bij den verkoop van Hagesteyn aan den heer van Arkel (van Asperen).

Al de bovengenoemde landen en waarden strekten zich vermoedelijk in één strook langs den oostelijken Maasoever uit in de richting van Aelst, waar ook de tot de heerschappij van Hagesteyn behoorende landen en tienden lagen. Dat land, genoemd in het Leksche leenboek, behoorde dus tot de Cuyckschе-Hagesteynsche leenen, gelegen in de oude gouw Teisterbant van graaf Waldger.

Niet alleen in het noorden, in Isla et Lake, maar ook hier in het zuiden in Teisterbant, blijkt dus de lijn van graaf Waldger naar de heeren van Goye door te loopen, zij blijken daar in de 13de en 14de eeuw nog leenbezit gehad te hebben en één hunner, Dns. Wilhelmus de Goie, is daar zelfs nog, als in de 13de eeuw gegoed, inheemsch.

Iquater. *Spieringus de Goye.*

Ofschoon wij ook hem niet met zekerheid zijn plaats kunnen aanwijzen in de genealogie der heeren van Goye, kunnen wij die plaats toch wel iets nader aanduiden. Den 12den December 1245 [154]) wordt nl. als getuige voor bisschop Otto (van Holland) bij de overdracht van 12 morgen land bij Amelisweerd (tusschen Utrecht en Bunnik) door Ghyselbertus de Vechten ridder, zoon van Lantfridus, aan het Convent van St. Laurentius te Oostbroek vermeld een zelcere *Spyringus* en na een aantal andere getuigen ook *Ghysselbertus de Goye* (1.). Uit een andere oorkonde van 7 November 1259 [158]), reeds eerder door ons besproken, bleek, dat Ghyselbertus de Goye miles (I.) eveneens aan het Convent te Oostbroek verkocht 13 morgen allodiaal land, waarvan hij vijf morgen gekocht had van *Spieringus de Goye,* ongetwijfeld denzelfde als boven vermeld. Wij krijgen den indruk dat de beide leden van het geslacht Goye nabije en nagenoeg evenoude verwanten zijn; de getuigen in de eerst genoemde oorkonde worden niet naar rang of leeftijd vermeld.

De eigenaardige voornaam „Spyringus" wekt herinneringen op aan Woltherus Spirinc, die in 1190 [135]) voorkomt nà Wilhelmus comes de Goye et frater ejus als getuige voor den graaf van Gelre; in 1200 [188]) als getuige voor den bisschop van Utrecht (Diederik van der Aare, 1198—† 5 of 6 December 1212); in 1203 [189]) als getuige voor den graaf van Holland: in 1204 [190]) als getuige voor Lodewicus comes de Loz en eindelijk in 1227 [191]) onder de nobiles-testes verschijnt in de sententie, waarbij bisschop Otto van der Lippe uitspraak doet in het bekende geschil tusschen het kapittel van St. Marie en den graaf van Goie. Wolterus dictus Spirinc wordt vermeld als een zoon van den in 1192 overleden Johannes Dominus de Husdenne (Heusden) en Lucia, dochter van den heer van Hoern. De naam Spirinc wijst naar Heusden, waar eertijds ook een geslacht van dien naam voorkwam (b.v. Spiering van Aelborg). In 1220 [192]) vindt

[187]) A.R.A. Arch. Nass. Domeinraad, no. 6461. Leenreg. v.d. Lek en Polanen. 24 Augustus 1376, f° 1.
[188]) O.B. Sticht-11, no. 542. A° 1200.
[189]) R.A.U. Inv. H.S. no. 351 (oud), f° 14verso A° 1203.
[190]) O.B. Sticht II, no. 564. (1204 vóór Juni 24) en no. 565. (1204 vóór Juni 24).
[191]) Ibidem. no. 757. 1227 vóór Maart 18.
[192]) W.A.U. Inv. H.S. no. 333, f° 10. A° 1220.

men onder Gouda een heer Gerrit Wouter genaamd Spierinck ridder; in 1249 [193]) komt een Henricus dictus Spirinck voor onder de nobiles vasalli van den Domproost te Utrecht: in 1288 [194]) een Philippus dictus Spirinc als fideiussor voor, Hubertus de Catse famulus bij den verkoop van diens curtis Beringhem, genaamd „Wosthof" aan Deken en kapittel van St. Jan te Utrecht: hij komt nog in 1306 [195]) voor als leenheer en zegelt dan met drie kepers; waarschijnlijk zijn zoon: Jan Philips Spierinx soon [196]), wonende te Utrecht, wordt verlijd met zes morgen land in het ambacht van Iselsteyn en met twintig morgen land in het land van Montfoord. *Ten slotte* wordt 28 Mei 1319 nog een Wilhelmus dictus Spirinc vermeld als borg voor Otto de Buren [198]).

11. Walterus Dominus de Goye et de *Hagesteine necnon de Langherake.*

geboren omstreeks 1225/'30 en overleden 19 November 1281/'82. Hij komt voor als:

Walterus ex Goye famulus filius Dni. Gyselberti ex Goye (I.). 1268

Walterus de Goye famulus, zoon van Dns. Giselbertus frater et Commendator quondam domus beate Marie Teutonicorum Traiectensis. 1271.

Wouter Heer tot Langeraeck. 1273. (1253?)

Walterus Dns. de Goie et de Hagensteine necnon dè Langher(ak)e. 1274.

Heer Wouter van Langheraeck (ridder). (posthuum verm. in 1283.)

Daar wij hem beschouwen als de eerste heer van Langherake uit zijn geslacht, zal hij bij de bespreking van dezen tak der heeren van Goye behandeld worden. Hij had 3 kinderen:

1° ***Giselbertus filius Walteri ex Goy, volgt*** hier onder IIIA.

2° *Wouter van Langherake,* volgt onder Langherake. III.AA bis.

3° *Agniese van Langherake,* volgt onder Langherake; III.AA ter.

IIbis. Har ***Ghysebrecht Uten Ghoye*** ridder, geboren omstreeks 1225/'30 en overleden kort na 12 Maart 1300. Tot ridder geslagen tusschen 11 April 1284 en 20 Mei 1285. Vermeld 1277— 1300. Hij komt voor als:

Ghyselbertus de Goey. 1268.

Giselbertus de Goye. 1277 en 1278.

Giselbertus de Goye famulus, filius quondam nobilis viri .. Domini de Goye. 1283.

Giselbertus dictus de Goye miles. 1285.

Giselbertus miles (de Goye). 1285.

Har Ghisebrecht Uten Goye ridder. 1285.

Dominus Ghiselbertus de Goye miles. 1287.

Gyselbertus de Goy miles. 1288.

Dominus Ghyselbertus extra Goye miles. 1290.

Dominus Ghiselbertus Uten Goie miles. 1292.

Giselbertus ex Goye. 1294.

Gyselbertus dictus ex Goye miles. 1295.

Ghysebrecht van den Goye ridder. 1298.

193) R.A.U. Inv. H.S. no. 351 (oud), f° 64. A° 1249.

194) RA.U. St. Jan. Inv. no. 7. Liber ruber, f° XXIIII. A° 1288.

195) R.A.U. Inv. H.S no 358 III, f° 3. 6 November 1306, met zegelteekening.

196) R.A.U. Inv. H.S. no. 343 II, f° 88".

197) R.A.U. Kl. kapittelen en kloosters. Inv. no. 929. Charter van 29 Februari 1288 en 29 Juni 1292.

198) R.A.U. Inv. H.S. no. 344 I, f° 42. 28 Mei 1319.

Giselbertus de Goye, tweede zoon van Dns. Ghiselbertus de Goye (1.) en van diens eerste vrouw (N. Vuytterhorst), wordt 9 September 1277 [199]) broeder genoemd van Walterus de Goye famulus (11.). Bij de intrede van hun vader, omstreeks 1260, in het Duitsche Huis, is het tusschen beide broeders waarschijnlijk tot een verdeeling van diens goederen gekomen. De oudere linie (Walterus II) kreeg het slot Hagestein, als Geldersch leen en droeg dit ook op aan Gelre [200]) om er weer mede beleend te worden, benevens de heerlijkheden van Goye en Hagestein met het hooge en lage gerecht, als Cuyksche leenen, daarnaast bovendien ook allodiaal goed o.a. te Eiteren [199]). De jongere linie (Giselbertus IIbis) kreeg het slot ten Goye als allodiaal goed, bovendien waarschijnlijk aanvankelijk de dagelijksche gerechten van Houten en Goye en mogelijk andere tot de heerlijkheid Hagesteyn behoorende goederen (vermoedelijk Parijs en de visscherij in de Lek aldaar) in leen van de oudere linie (Walterus II). Daarnaast eveneens allodiaal land om het Slot Goye gelegen. Een scheidingsoorkonde is ons weliswaar niet bekend, maar het latere goederenbezit hunner nakomelingen wijst uit, dat een verdeelinq van goederen als vermeld, niet zal zijn uitgebleven. Aldus laat zich ook verklaren, dat de vertegenwoordiger der oudere linie zich in 1274 [201]) kon noemen: Walterus D o m i n u s de Goie et de Hagensteine necnon de Langher(ak)e en diens zoon Giselbertus (IIIA) in 1290 [202]) zich noemt: „D o m i c e l l u s de Goye". Uit welke goederen het Hagensteinsche leenbezit der oudere linie bestond, vindt later vermelding onder Margriete van Haghensteyne (V.).

In zijn houding jegens het kapittel van St. Marie te Utrecht drukt hij de voetsporen van zijn vader, hem vinden wij nl. 1 Juli 1278 [203]) eveneens in moeilijkheden met dat kapittel over de novale tienden in het randgebied der heerlijkheid Goye. Het kapittel ,dat zich wederom door den nieuwen bewoner van het Slot ten Goye belaagd zag, wendde zich tot den elect Jan (van Nassau, 1268— 1288) en deze bracht de zaak voor het synodaal gerecht, waarin het goede recht van de Kerk van St. Marie op de tienden te Hauthen, Lurike, Westerhem en Dennenwert erkend werd, waarop de elect in het bijzijn van Giselbertus, op straffe van zijn excommunicatie bij verzet, het kapittel bevestigt in het rustig bezit zijner tienden.

Giselbertus de Goye famulus filius quondam nobilis viri .. Domini *de Goye* (men lette op de digniteits-teekens, die hier den vader toegekend worden en op de qualificatie van „nobilis vir") verklaart 15 Februari 1283 [204]) van het Domkapittel te Utrecht hun deel der tienden in Oderixoye en Wielrevelt (onder Jaarsveld) voor 15 jaren in pacht te hebben ontvangen voor 13 pond per jaar. Voor de juiste naleving der zeer uitvoerig beschreven pachtvoorwaarden stelt hij borgen, met wie hij zich onder belofte van leisting moet verbinden. Giselbertus bezegelt deze oorkonde met een zegel in groene was. Hoe ernstig geschonden, laat het toch nog duidelijk zijn wapen en een deel van het randschrift zien. Het schild vertoont het wapen Goye: gedwarsbalkt van zes stukken, de oneven balken van vair, maar bovendien als

199) A.R A. Arch. Nnss. Domeinraad, Oude Inv. f° 1957 no. 11. 9 September 1277.

200) Van Doorninck en van Veen. Acten betreffende Gelre en Zutphen, pag. 419. Zie ook: R.A.U. Inv. H.S. 378, Dl. 4. f° 435 sub 20.

201) R.A.U. Inv. HS. no. 1333. Charter dd. 27 Mei 1274.

202) R.A.U. St. Pieter. Inv no. 594. Charter dd. 17 Augustus 1290.

203) R.A.U. St. Marie. Inv. no. 767. Charter dd. 1 Juli 1278.

204) R.A.U. Dom. Inv. no. 943. Charter dd. 15 Februari 1283.

breuk op de even balken resp. 3, 2 en 1, vijfpuntige sterren. De hoogte van het schild bedraagt 23 mm. Het slot van het randschrift is nog te lezen: ..... EL.. TI **EX.G** . ,... (Zegeltype: IV. Plaat).

Vermoedelijk heeft heer Giselbertus zich niet gedragen naar de uitspraak van het bisschoppelijke synodaal' gerecht, maar wilde hij toch een dreigende excommunicatie voorkomen, want 20 Mei 1285 [205]) oorkondt hij, thans genaamd Giselbertus dictus de Gove miles, te zamen met zijn consanguineus (hier „neef") Giselbertus dictus de Goye famulus (IIIA), dat zij reeds lang in twist zijn met het kapittel van St. Marie over de tienden in Goye. Voor henzelf en voor hunne opvolgers verklaren zij het kapittel niet verder te zullen belemmeren. Het trekt de aandacht, dat hij nu als m i l e s de oorkonde bezegelt met hetzelfde zeael, dat hij in 1283 gebruikte als f a m u l u s. Dit zegel is fraai bewaard gebleven, het vertoont in witte was, 51 mm. in diameter metend, het schild met afgeronden voet, waarin het wapen Gove weer met de zes sterren als breuk, waarmede waarschijnlijk tot uitdrukking wordt gebracht, dat hij een jongere broeder was van Walterus Dns. de Gove (II), die kort geleden overleden was. Het randschrift laat thans voluit lezen: -t S' GISELBRT. F. DNI. GISELB'RTI EX GOY MILIT (zegel no. IVA, Plaat). Pas zeer kort te voren moet hij r i d d e r geworden zijn, waardoor het begrijpelijk wordt, dat toen hij vlak daarna een nieuw zegel liet maken, dat paste bij zijn nieuw verworven waardigheid als ridder, het kapittel ook gaarne in deze netelige zaak zonder einde een nieuwe oorkonde wilde hebben, bezegeld met zijn nieuwe zegel en wellicht ook wel eenige aanvulling van den text der vorige oorkonde verlangde. Zoo zien wij dan, dat reeds 1 Juli [206]) daaraanvolgende Giselbertus miles de Gove met zijn cognatus (hier weer op te vatten als „neef") Giselbertus filius Walteri de Gove (IIIA) een oorkonde uitgeeft, waarin hij wederom het recht van het kapittel erkent, maar thans ook uitdrukkelijk afstand doet van zijn aansoraken. Hij zegelt met zijn nieuwe zegel als ridder. Hoewel het zegel in witte was zeer ernstig is geschonden, is het gothische schild vrijwel geheel intact gebleven: dit vertoont het wapen „Goye", doch, daar heer Giselbertus na den dood van zijn broeder de oudste der familie is (niet het hoofd), thans zonder breuk. Van het randschrift is alleen overgebleven .... IL ....; hetzelfde zegel komt nadien nog herhaaldelijk voor. Door den vorm van het schild en door de plaatsing van de letters „IL" van het woord MILITIS ten opzichte van den puntigen schildvoet, is dit zegel met de andere volkomen zeker te identificeeren. Deze geven als volledig randschrift: + S' GISELB'TI MILITIS DE GOYE. (Zegeltype: V. Plaat). Hoofdzaak is, d a t Giselbertus d e G o v e famulus filius quondam nobilis viri .. Domini de Goye (1283 zegel met de sterren!) te vereenzelvigen is met den ridder Giselbertus de Goye van 1285. Dit is tot dusver in de literatuur miskend. Hij moet tusschen 15 Februari 1283 en 20 Mei 1285, na den dood van zijn ouderen broeder Walterus (II), op ongeveer 50—55-jarigen leeftijd tot ridder zijn geslagen.

Wij moeten nog op iets wijzen. In twee verschillende oorkonden noemt de jonge Giselbertus zijn ouderen verwant „avunculus" (20 Mei 1285) en omgekeerd de oudere Giselbertus zijn jongeren naamgenoot „cognatus"; nu beteekent „avunculus" eigenlijk „oom van moederszijde" en „cognatus" „verwant van moederszijde" en men zou dus kunnen be-

[206]) R.A.U. St. Marie. Inv. no. 768. Charter dd. 1 Juli 1285.
[205]) R.A.U. St. Marie. Inv. no. 768. Charter dd. 20 Mei 1285.

twijfelen of het juist is, gelijk wij doen, om beide Giselberti in agnatisch verband tot elkaar te brengen. Het is echter bekend, dat men de beide woorden „avunculus" en „patruus" oudtijds niet scherp uiteen hield met dien verstande, dat men vaak in de plaats van „patruus" het woord „avunculus" gebruikt, blijkbaar hield men zich ook bij het gebruik van „cognatus" niet aan een zuiver gebruik in cognatisch verband. Dit blijkt uit een oorkonde van 6 Aug. 1295 [207]), waarin de oudere Giselbertus den jongeren zijn „nepos" noemt, beide heeten zij „de" of „ex Goye", de oudere Giselbertus moet dus een oom van vaderszijde geweest zijn van den jongeren.

Ook onze Giselbertus (IIbis) hield de partij der Amstels en Woerdens tegen den Graaf van Holland, want als Har Gisebrecht Uten Goye is hij 27 October 1285 [208]) mede-borg voor de drie gebroeders van Amstel, als deze zich met den Utrechtschen elect Jan van Nassau en graaf Florens V, verzoenen. Onder de desbetreffende oorkonde hangen 25 zegels. waaronder dat van Har Gisebrecht Uten Gove, in groene was aan roodzijden staart. Het is wel zeer geschonden, maar kan toch geïdentificeerd worden met het zooeven vermelde zegel van Giselbertus miles de Gove (Type: V.). Het randschrift laat nog lezen: .... 1 MILITIS DE. ... Denzelfden dag blijft hij eveneens borg voor de 2000 pond Hollandsch [209]), die de gebroeders van Amstel erkennen aan den graaf schuldig te zijn. Hier zegelt alleen Willaem van Aemstel, Proost van St. Jan te Utrecht. Ingevolge den zoen eischt de graaf, dat eenige der borgen en vroegere tegenstanders hem als hun heer zouden erkennen en zijn leenman zouden worden. In het „Oude register van graaf Florens" [210]) vindt men dan ook op f° 33 onder het hoofd: „Dit sijn die ghene die hore goet op hebben ghegheven den Grave van Hollant ende sinden sine man worden dore der zoene wille van den Here van Amestelle jeghens den Grave van Hollant: Her Ghiisbrecht Uten Goye 1(een). Har Ghisebrecht Uten Gove XX morgen lants die Iechghen after Halfsdinghen". (Helsdingen).

Dominus Ghiselbertus de Goye miles is met anderen 26 Januari 1287 [211]) borg voor Hubertus senior miles de Everdinghen als deze aan het kapittel van St. Marie te Utrecht 15 morgen land verkoopt, gelegen tusschen het land van zijn oudsten zoon Hubertus, eveneens al ridder, en het land van Walterus dictus Kuvots. De zegels onder deze oorkonde zijn verloren, maar van Buchell, die in den aanvang der 17de eeuw dit charter copieerde, teekende het toen nog aanwezige zegel van heer Ghiselbertus de Goye ridder na. Weer ziet men hier het bekende zegeltype: V, Plaat. Het nog leesbare gedeelte van het randschrift luidde: -t S' **G** ... .B'TI. MILITIS. DE. GOYE.

Ingevolge hun samengaan met de tegenstanders van den Hollandschen graaf blijven heer Gisebrecht Uten Goye met zijn beide neven Gisebrecht Uten Gove (IIIA) en diens broeder Wouter van Langherake (IIIAbis) borgen voor Herman Here van Worden (Woerden), als ook deze zich met den Utrechtschen elect Jan van Nassau en graaf Florens V verzoent. Wel zegelen zij de desbetreffende oorkonde van 30 Maart 1287 [212]), maar het charter is ons slechts

[207]) R.A.U. St. Pieter. Inv. no. 595. Charter dd. 6 Augustus 1295.
[208]) O.B. Holl. en Zeel. II no. 571. 27 October 1285.
[209]) Ibidem. no. 572. 27 October 1285.
[210]) Mr. S. Muller Hz , Het oude register van graaf Florens, f° 33, in: B. en M. Hist. Gen. XXII, 1901.
[211]) R.A.U. St. Marie. Inv. no. 1619. Charter dd. 26 Januari 1287.
[212]) O.B. Holl. en Zeel. II no. 632. 30 Maart 1287.

bekend uit een afschrift in de registers van de leenkamer van Holland.

Dns. Giselbertus de Goye miles zegelt 29 Februari 1288 [107]) den brief, waarbij Willelmus dictus Grimere famulus aan Elyas dictus Scarpswert verkoopt 1½ morgen land in het gerecht van Goye. gelegen in de streek, die Cortelant genoemd wordt en eenerzijds grenst aan het land Scafth en anderzijds aan de Goyerwetering. De brief bevat een toevoeging, dat 29 Juni 1292 Willelmus Blosart, die Ava, de weduwe van Willelmus Grimere getrouwd heeft, met Willelmus, de jongste zoon van den overleden Willelmus Grimere, bovengenoemd land in jaarpacht genomen hebben van Elyas. Het zegel van Giselbertus de Goye is verloren.

Gyselbertus de Goy miles is 25 Augustus 1288 [213]) getuige voor Arnoldus de Amestelle miles (Haer Aernout van Amestelle Heer van Benscoep, broeder van Dns. Giselbertus miles et Dns. de Hamestelle), die aan Gyselbertus de Ruel (van Ruweel) ridder een wetering verkoopt ten behoeve van 24 hoeven land, die hij houdt van het kapittel van Oudmunster, welke wetering uitgang zal hebben in den waterloop onder het rechtsgebied van de heeren van het Domkapittel, tusschen het gerecht van Blokland en het gerecht van hr. Aernout. in Benschop, in den Achtersloot. Onder het charter hangen nog vier van de vijf zegels, nl. die van heer Aernout van Amstel en van zijn broeder Willem, proost van St. Jan te Utrecht (het derde zegel, van den derden broeder, den heer van Amstelle, is verloren), het vierde van Herman miles de Woerden (drie ruiten) en het vijfde van Giselbertus miles de Goye, type: V, het randschrift laat lezen: + S' G...TI. MILITIS. DE...YE.

Dominus Ghyselbertus extra Goye miles is 17 Augustus 1290 [202]) getuige voor zijn oomzegger, die zich hier noemt: Ghyselbertus Domicellus de Goye famulus (IIIA). Deze oorkonde zal later besproken worden. De zegels van de beide getuigen Dominus Johannes de Ercle en van Dominus Ghyselbertus extra Goye miles zijn verloren.

Ghiselbertus de Goye miles is nogmaals te zamen met zijn oomzegger Ghyselbertus de Goye famulus (IIIA) getuige 5 November 1292 [214]) voor den ridder Ghyselbertus de Dolre, die bij zijn intrede in de Duitsche Orde daaraan 100 ponden Hollandsch schenkt, waarvoor hij een deel zijner goederen verpandt. Alle drie zegelen zij: het zegel van den oom is weer type: V, het randschrift: + S' GISELB'TI. MILITIS. DE. GOYE.

Zeer fraai bewaarde zegels vindt men van Dominus Giselbertus Uten Goye miles en zijn neef Giselbertus Uten Goye famulus onder de oorkonde van 14 December 1292 [215]), waarbij de neef aan het Domkapittel land verkoopt. Het charter zelf zullen wij later bespreken. Beider zegels meten 53 mm. in diameter en zijn afgedrukt in tot bruin verkleurde groene was. Het zegel van den oom is afgebeeld onder no. V, Plaat, en heeft als randschrift: + S' GISELB'TI. MILITIS . DE. GOYE.

Het is wel treffend, dat men den jongen neef met zijn oom steeds weer in de oorkonden te zamen vindt. De reden hiervoor is niet ver te zoeken en moet wel gelegen zijn in hun eigenaardige zakelij ke- en familieverhouding. De neef, knaap, is als vertegenwoordiger der oudere linie het hoofd der familie en de leenheer van den oom, den ridder en allodialen bezitter van het machtige Slot, dat het Goye beheerscht. Beide te zamen bezitten zij een overwegende economische beteekenis voor het zuidelijke deel van het Nedersticht en hun belangen loopen daar zoo parallel, dat hun onafscheidelijk zakelijk samengaan daarin zijn natuurlijke verklaring vindt.

213) R.A.U. Oudmunster. Inv. no. 1535. Charter dd. 25 Augustus 1288.
214) de Geer. D.O. 1 no. 280. 5 Nov. 1292.
215) R.A.U. Dom. Inv. no. 1988. Charter dd. 14 December 1292.

Heer Ghyselbrecht Uten Goye treft men 7 Mei 1293 [216]) aan als maarschalk van den lande van Utrecht. De bisschop van Utrecht (Johan van Zyric, 1288-1296) en graaf Florens V sluiten dien dag een verbond en benoemen elk twee hunner mannen om wellicht rijzende geschillen uit den weg te ruimen. Als een dier toekomstige scheidslieden benoemt de bisschop zijn maarschalk Har Ghyselbrecht Uten Goye.

Giselbertus ex Goye blijkt 26 Mei 1294 [217]) leenheer te zijn van Theodericus dictus Osterwort famulus voor 18 morgen land in de parochie van Houten, zuidelijk begrensd door de wetering, die tusschen de parochies van Houten en Scalqwic loopt (Houtensche wetering). Het was vermoedelijk allodiaal land van Giselbertus ex Goye, dat hier door hem in leen werd gegeven. Genoemde leenman had dit land verkocht aan Theodericus de Osterhem, die het wederom had overgedragen aan het Domkapittel.

Nogmaals wordt Giselbertus de Goye miles vermeld als maarschalk van den bisschop, als hij 30 Januari 1295 [218]) diens getuige is bij het verleenen van stadsrechten aan het dorp Gheyne.

Gyselbertus dictus ex Goye miles en zijn oudste wettige zoon Gyselbertus ontvangen 19 Februari 1295 [219]) van het Domkapittel voor 11 pond Utrechtsch per jaar (de eerste beide jaren echter voor 13 pond) in lijfpacht de grove en smalle tienden in Oderixoye en Wielrevelt (onder Jaarsveld) , zooals hij deze reeds 15 Februari 1283 [204]) voor 15 jaren van het kapittel in pacht had gekregen. De vader is blijkbaar nu al oud, want hij zegt, dat zijn zoon binnen zes maanden na zijn dood aan het kapittel nieuwe brieven moet geven, dezelfde voorwaarden bevattend. De zoon is meerderjarig en de text van de oorkonde doet doorschemeren, dat er nog andere, zoowel wettige, als natuurlijke kinderen zijn. Onder het stuk hangen vier zegels, de eerste twee in verkleurde groene was. de laatste twee, nl. van Hubertus de Everdinghen en van Hubertus de Vianen milites, in witte was. Het eerste zegel in verkleurde groene was is van Giselbertus miles de Goye, type: V, met randschrift + S' GISELB'TI. MIL . . . . E. GOYE. Het tweede zegel is van den Officiaal van de bisschoppelijke Curie.

Bisschop Johannes van Zyric oorkondt 27 April 1295 [220]), dat Giselbertus ex Goye famulus (de neef IIIA) in zijn tegenwoordigheid heeft bevestigd het hiervoor 14 December 1292 [215]) vermelde land te hebben verkocht aan het Domkapittel. Met hem zegelt wederom zijn oom Giselbertus ex Goye miles, maar diens zegel is verloren gegaan. In den tijd van Adriaen van Winssen, heer van Hoencoop, d.i. in het begin der 17de eeuw. hing het zegel, hoewel toen reeds geschonden, nog aan het charter. Deze teekende het na: het randschrift was blijkbaar niet meer te lezen, maar het schild is te herkennen als type: V.

Haer Ghysebrecht Uten Goye ridder verklaart 15 Juni 1295 [221]) , dat Helyas Didericssone van den Velde aan

216) O.B. Holl. en Zeel. II no. 845. 7 Mei 1293.
217) R.A.U. Dom. Inv. no. 1.691. Charter dd. 26 Mei 1294.
218) R.A.U. Inv. H.S. no. 344 r. f° 9. 30 Januari 1295.
219) R.A.U. Dom. Inv. no. 943.' Charter dd. 19 Februari 1295.
220) R.A.U. Dom, Inv. no. 1988. Charter dd. 27 April 1295.
221) R.A.U. Dom, Inv. no. 1692. Charter d. 15 Juni 1295.

Gherart Puthake 1½ morgen land heeft verkocht boven Oesterlake. derhalve in het gerecht van Goye. De overdracht geschiedt, zegt Har Ghysebrecht in „onsercamenaden", d.w.z. in de groote zaal van zijn Slot ten Goye. Men verneemt hier dus, dat hij in het Slot aldaar wòònt. De oorkonde bezegelt hij met het zegel type: V. Van het randschrift is nog over: + 'S GI . . . . . MILITIS. DE. GOYE.

Giselbertus ex Goye miles ruilt 6 Augustus 1295 [207]) met het kapittel van St. Pieter te Utrecht de hem toebehoorende 14 morgen allodiaal land Vrijtgras genaamd, die zich in de lengte uitstrekken van den openbaren weg naar het land Wort en in de breedte tusschen het land van Giselbertus Scade en zijn eigen land, tegen een vroeger voor 100 pond aan het kapittel verkochte hoeve (32 morgen in dien tijd!) land over de Lek gelegen, eertijds toebehoorende aan Rampo de Maselant. Zijn verruilde 14 morgen neemt hij van het kapittel weer voor 10 pond per jaar in pacht. Hij zegelt in groene was, zegel type: V; randschrift: + S' GISELB'TI. MILIT. . . . . E. GOYE. Mede zegelen zijn neef en de famulus Elias de Werdenberch, wiens naam op zijn zegel echter luidt: „van Werconden" (van Weerdenburg; zie Corpus Sigillorum Neerlandicorum no. 1354: één omgewende adelaar),

Haer Ghysebrecht Uyten Goye ridder bezegelt, volgens Beka et Heda, met eenige andere ridders, en schepenen van Utrecht 1 Februari 1297 [222]) den brief van bisschop Willem (van Mechelen, 1296 — vermoord 4 Juli 1301) betreffende de beleening van Heinric den Rover met het borchleen te Montfoirde.

Bisschop Jan van Zyric beveelt 19 April 1296 [223]) zijn maarschalk Philippus de Gronenvelde (Groenevelt) famulus het Slot ter Horst te bewaren tot de gelden, die daarop zijn opgenomen, betaald zijn; schuldbrieven hielden graaf Florens V, Gyselbertus de Goye miles, Gerardus de Veno famulus en nog vele anderen.

Gisebrecht Uten Goye en zijn neef Gisebrecht Uten Goye Knape (IIIA) bezegelen volgens Ant. Matthaeus 11 November 1296 [224]) een brief voor Gheraerd van den Vliete knape, die een watergang in Benscop verkoopt aan Gisebrecht van IJselsteyn, oudsten zoon van haer Aernout heer van Benscoep. Gheraerd van den Vliet was de eerste heer van den Vliete en een zoon(?) van Herman heer van Woerden. Wij zullen hem nog tegenkomen onder Giselbertus Uten Goye (IIIB).

Ghysebrecht van den Goye ridder, Wouter van Langherake knape en eenige andere Stichtsche Edelen, o.a. Gherard van den Vliete knaap, verzoenen zich 24 Juni 1298 [225]) met graaf Jan I van Holland, wegens den moord op graaf Florens V. Het zegel van haer Ghysebrecht is zeer geschonden, doch het schild laat nog goed herkennen, dat het behoort tot zegel type: V. Het randschrift bestaat uit ondefinieerbare resten. Het zegel is van groene was, op den perkamenten staart staat geschreven: ..... .Ghisebr.. ....Ute. Goye. Wouter van Langherake zegelt niet. Wij missen hier onder de zegelaars den neef Giselbrecht filius Walteri (IIIA), immers hij behoorde ook tot de partij der Amstels en Woerdens. Misschien was hij reeds overleden, dit zal later, als hij wordt besproken, nog nader bezien worden.

Eindelijk 12 Maart 1300 [226]) zegelt Giselbertus de Goye

[222]) Beka et Heda. Hist. Episc. Ultraj. (ed. 1643), pag. 228.
[223]) O.B. Holl. en Zeel. II, no. 940. 19 April 1296.
[224]) Ant. Matthaeus. H.S. no. 1253 II, pag. 223. 11 Nov. 1296. Univ. hibl. Utrecht.
[225]) O.B. Holl. en Zeel. 11, no 1034. 24 Juni 1298.
[226]) R.A.U. Inr. H.S. no 221, f° 38. 12 Maart 1300.

miles voor het laatst en wel den brief, waarin de ridder Giselbertus de Abcoude aan het dorp Wiic (Wiik-bij-Duurstede) stadsrechten verleent. Van' Buchell, bij wien dit charter in afschrift voorkomt, teekende ook het zegel na; het vertoont ons zegel type: V, een groot deel van den rand wordt als afgebroken weergegeven, doch te lezen is nog: ..... ILITIS. DE. GO ..... .

Niet alleen is dit het laatste zegel, dat wij van dezen heer van Goye kennen, het is ook zijn laatste vermelding. Kort daarop moet hij, ongeveer 75 jaren oud, overleden zijn.

De naam van zijn vrouw is ons onbekend gebleven. Zijn kinderen waren:

1°. *Giselbertus Uten Goye*, IIB.
en misschien:
2°. *Hecmannus Uthen Goye*, IIIB bis.
3°. *Bernaert Uten Ghoeye*, IIIB ter.

IIter. *Bertha de Goye.*

geboren omstreeks 1225/'30 en overleden 9 Maart 1284 te Utrecht. Zij was de vijfde Abdis van St. Servaes te Utrecht. In het Kalendarium van deze Abdij vindt men:

VII Id. Mart. (= 9 Maart) [227])
Obiit Domina Berta Abatissa huius loci.

In de lijst van Abdissen van genoemde Abdij bij Matthaeus wordt zij genoemd als: Berta filia Domini Giselberti de Goye militis et dein Commendatoris seu Praefecti Domus Teutonice Traiectensis ad Renum (1). [227])

IIquater. Jonkvrouw *N. de Goye,*

geboren omstreeks 1225/'30. Overleden? Zij wordt door Walterus de Goye knaap (11) genoemd als zijn zuster, getrouwd met *Gerardus de Wete (van den Vliet).* Haar broeder Walterus verklaart 9 September 1277 [199]), dat Gerardus de Vlete een „impeticio" tegen hem heeft „occasione sororis mee, que est uxor sue". Walterus heeft aan den ridder Arnoldus de Amestelle (heer Arnold, heer van Benschop) zijn gerecht in Eiteren c.a., dat hij in leen hield van den heer van Kuic, verkocht onder voorwaarde, dat heer Arnoldus jegens „Gerardum de Vlete generum meum" zijn schuld zal vereffenen „ita quod si prefatus Dns. Arnoldus dicto Gerardo de Vlete magis vel minus dederit quam iustum fuerit hoc frater meus Giselbertus de Goye descidit secundum veritatem".

Gerardus de Vlete stamt vermoedelijk uit het oude geslacht der heeren van Vliet en niet uit het geslacht van Vliet, dat later uit de heeren van Woerden is gesproten en van spilzijde uit van Vliet zal zijn gekomen,

Deze Jonkvrouw de Goye troffen wij nergens elders meer aan.

IIquinques. Jonkvrouw *N.N. de Goye,*

geboren omstreeks 1225/'30. Overleden ?.

Wij kennen haar alleen uit de twee reeds eerder aangehaalde handschriften, het eene berustend in de Universiteitsbibliotheek te Utrecht en toegeschreven aan Mr. A. van Buchell [166]) en het andere in het Rijksarchief te Utrecht, afkomstig van Dr. C. Booth [167]). Zij blijkt daar getrouwd te zijn met Dns. *Jacobus Johannis,* een voorvader van het geslacht, dat later te Utrecht *„Lichtenberch"* genoemd wordt. Volgens het handschrift was zij een dochter van Dns. Giselbertus de Goye (I) en van Jonkvrouw N. Vuytterhorst. Men sta ons

[227]) R.A.U. Inv. H.S. no. 358 III, f° 113vo. Zie ook: Ant. Matthaeus, Fund. et Fata, pag. 267.

toe, hier te verwijzen naar het medegedeelde bij de behandeling van haar vader hier voor, alwaar ook hunne kinderen vermeld worden.

IIsexies. *Gerardus de Goye.*

Hij wordt in het handschrift van Dr. C. Booth [228]) (omstreeks midden 17de eeuw) vermeld als Gerardus frater Walteri filius Gisberti (I) de Goye. Dr. Booth verwijst daarbij naar een boek of handschrift, dat hij aanduidt met Lib. lat. 1. 10. Wij hebben gemeend hierin de aanduiding te moeten zien voor het meermalen genoemde handschrift, toegeschreven aan Mr. A. van Buchell [229]), thans bewaard in de Univ. biblioth. te Utrecht. Dit is inderdaad een „Liber latus", een breed boek van groot formaat, bestaande uit drie deelen. De bladzijden zijn van een moderne pagineering voorzien. In het eerste deel op pag. 47 komt een soort genealogisch concept voor met het opschrift: „Goy Borchgreven van Utrecht"; in de vierde kolom vindt men daar inderdaad vermeid „Gerardus frater Walteri" en met dezen Walterus wordt bedoeld: „Wauter Vuyten Goy Gijsbertssoon gaff sijn casteel van Hagesteyn over den hertoghe (sic!) van Gelre ende ontfinck weder tot een leen", waardoor het duidelijk is, dat bedoeld is Walterus de Goye (II). Aangezien Buchell er het jaartal 1252 bij plaatst benevens de opmerking: „inter vasallos Geld. in territ. Traiect.", heeft hij blijkbaar het oog op: „Dat olste register" van Gelre [200]), waar men onder het hoofd: „Hyrinne staen met namen gescreven eyndell manne onss heerscaps van Gelre, in den Gestichte *van* Utricht gezeten", op f°. 126 leest: „...Item Walterus, filius Gyselberti de Goye, idem Ghyselbertus contulit domum Hagensteyn cum duobus mansis intra domum et Renum; si vero non posset predictos mansos conferre, extunc de voluntate fratris Gerardi et Goeswini de Rothem restituentur alia bona novem mansorum, que bona tantum valerent". Daarmede kennen wij dus de herkomst van de opmerking van Buchell. Voormelde Gerardus zijn wij overigens nergens anders in de archieven tegen gekomen.

IIIA. *Giselberfus filius Walteri ex Goye* famulus,

geboren omstreeks 1250/'55. Overleden 1298/'1300.
Vermeld 1277—1298/'99.
Hij komt voor als:
Gijsbertus de Langerake. 1277.
Gisbrecht de Heer van Langeraeck. 1281.
Ghibrecht van Langherake. 1283.
Gijsberdt Vuyten Goye. 1284.
Ghisebrecht Uten Goie. 1285.
Ghijsbrecht van den Goye. 1285.
Giselbertus dictus de Goye famulus. 1285.
Giselbertus filius Waltheri de Goye. 1285.
Ghijselbertus domicellus de Goye famulus. 1290.
Ghyselbertus de Goye famulus. 1292.
Giselbertus ex Goye Knape. 1296.
(Dominus Giselbertus de Goy miles). 1299.

Hij was getrouwd met Domina ***Margarefa*** domina de ***Haghensfeyne,*** dochter van heer *Dirc Willemsz. van Teylinghen,* († 19 November 1282) en van ***Gheerfrudis*** domina de Teylinghen, († 21 Jan. 1283 of '84). Dna. Margareta van Teylinghen zou een zuster geweest zijn van Machtelt van Teylinghen, die overleden is in 1273 en getrouwd was met heer Gerart van de Wateringhen, wier zoon Jan van de Wateringhen later huwde met Maria Uten Goye, de dochter van Dna. Margareta van Teylinghen en van den hier besproken Giselbertus filius Walteri ex Goye. Zie onder Maria Uten Goye (IVsexies).

Het eerst komt men hem tegen als Gijsbertus de Langerake in een oorkonde van 1 April 1277 [230]), waarin graaf Florens V de dijkschouw regelt tusschen de Lek en de Donk, daarna wordt hij 20 October 1281 [231]) door graaf Florens genoemd: Gisbrecht den heer van Langeraeck. Dat men hem moet vereenzelvigen met Giselbertus filius Walteri ex Goye, zooals hij steeds zegelt, zal hierna in Deel 111 besproken worden bij de heerlijkheid Langherake en de heeren van Langherake.

Ais zoon van Walterus ex Goye famulus (11) en vermoedelijk van een Jonkvrouw van den Berghe (Bergambacht, Arkel), is hij tusschen 18 November 1277 en 1283 zijn vader opgevolgd in de heerlijkheden Hagesteyn en Goye, alsmede in het Slot Hagesteyn. Hoe hij Langherake heeft verworven, zullen wij later zien. De gerechten van Houten en van Goye en misschien nog enkele andere gerechten, die tot de Hagesteynsche goederen behoorden, gat hij in leen uit aan den jongeren tak van Goye, zooals reeds werd gezegd, nl. aan zijn oom Giselbertus (IIbis).

Heer Johan heer van Arkel verkoopt 11 April 1284 [232]) aan de kapittelen ten Dom en Oudmunster te Utrecht, benevens aan Johan van der Lede, Gijsbrecht Vuyten Goye, heer Zweder van Bosinchem, heer Huybrecht van Everdinge, heer Aernout van Schalckwijcke, Amelis en Samson (zonen van Samson van Arkel) en enkele andere belanghebbenden, een watergang voor de landen, gelegen beneden de Steeg te Everdinge tot Schoonrewoert (langs de huidige Poldersteeg) en vandaar tot Ameyder Zijdwen (den Slaperdijk), Al het land binnen dien bandijk liggend (vormend het verbond der Vij fheeren-landen) zal voor zijn binnenwater afvoer krijgen naar den Seerick (Oude Zederik). Het buitenwater zal men gezamenlijk keeren door onderhoud en verbetering der Linge-, Dief- en Lekdijken. Zeer moeilijk is het om uit te maken, of men hier te doen heeft met Giselbertus filius Walteri (IIIA), thans in bespreking en niet met zijn oom en leenman, Giselbertus de Goye miles (IIbis), want ook deze laatste was in 1284 vermoedelijk nog géén ridder, hij wordt althans pas 20 Mei 1285 [205]) voor het eerst als zoodanig vermeld, Eerstgenoemde (IIIA) kan destijds nog slechts een jonge man geweest zijn en dan is het eenigszins bevreemdend, dat hij wordt genoemd vóór den toen al bejaarden ridder Zweder van Bosinchem; daar staat tegenover dat in deze oorkonde ridders en knapen dooreen vermeld worden, minder, naar het schijnt, volgens rang en anciënniteit, dan wel naar de mate hunner persoonlijke belangen. Bovendien is het lang niet zeker, dat de jongere linie (IIbis) met álle Hagesteynsche gerechten, in casu ook met Hagesteyn, Everdingen en Golberdingen, was beleend door den ouderen tak en de belangen van deze landen stonden in het charter wel in de eerste plaats op het spel. Voor zoover het onzen Gijsberdt (IIIA) aangaat, betrof de instelling van het verbond der Vijfheeren-landen de afwatering van dàt deel der van zijn vader geërfde Hagensteynsche leenen, dat bezuiden de Lek lag tusschen Ever-

228) R.A.U. Inv. H.S. no. 378. Dl. 11, f° 1153 sub 26.

229) Van Buchell. H.S. VIII. F 28. H. 1780 1, f° 48, kol. 4. Univ. bibl. Utrecht.

230) O.B. Holl. en Zeel. II, no. 331. 1 April 1277.

231) Ibidem. 11 no. 435. 20 October 1281.

232) Ibidem. 11 no. 498. 11 April 1284.

dingen en Vianen. Het belang van Langherak kwam hier niet in het geding.

Als „consanguineus" van Giselbertus dictus de Goye miles (zijn oom, IIbis), is Giselbertus dictus de Goye famulus (IIIA) 20 Mei 1285 [205]) betrokken in de oude geschillen met het kapittel van St. Marie te Utrecht over de novale tienden. waarin ook reeds zijn grootvader en overgrootvader graaf Walter waren gewikkeld. Te zamen, hij als leenman en tevens achterleenheer van zijn oom wegens de heerlijkheid Goye, verzoenen zij zich met het kapittel. Hij verklaart geen zegel te bezitten, maar verplicht zich om zoodra hij tot ridder zal zijn geslagen den brief alsnog te zullen bezegelen. Den 1sten Juli d.a.v. [206]) doen zij uitdrukkelijk afstand van de aangevochten tienden van het kapittel, de neef wordt hier „cognatus" genoemd door den oom, waarover wij reeds vroeger spraken. Ook thans blijkt onze Giselbertus geen eigen *zegel* te hebben.

Evenals zijn oom hield ook Ghisebrecht Uten Goie de partij der Amstels en Woerdens. Men vindt hem dan ook met zijn broeder Wouter (IIIA bis) te zamen met hun oom 27 October 1285 [209]) onder de borgen voor de drie gebroeders van Amstel, als deze erkennen moeten aan graaf Florens 2000 pond schuldig te zijn: evenzoo blijft hij 30 Maart 1287 [212]) met zijn broeder en oom borg voor Herman Here van Worden bij diens verzoening. Ook hij moest dientengevolge den graaf als zijn heer erkennen en diens man worden. In het oude register van graaf Florens [210]) vindt men hem, onder het eerder vermelde hoofd, als: Ghijsbrecht van den Goye 1 (een). Ghysebrecht van den Goye. XXV morghen lant op Wielrevelt.

In het jaar 1290 komt 17 Augustus [202]) voor: Ghiselbertus domicellus (jonchere) de Goye famulus. Zonder twijfel is hij dezelfde als de hier besproken Giselbertus; dit blijkt hieronder nader. Hoewel ook nu nog geen ridder, heeft hij tòch *een* eigen zegel. Het is afgedrukt in witte was en meet 43 mm in diameter. Aan den rand is het zóó sterk beschadigd, dat vrijwel het geheele randschrift is verdwenen; het wapenschild is evenwel nog volkomen gaaf en vertoont het gedwarsbalkte wapen Goye met het vair. Van het randschrift is alleen over: ..... ERTI.F.WA....., juist voldoende om de identificatie met nog vier andere van hem bewaard gebleven zegels mogelijk te maken. Daaronder is een zegel van 14 December 1292 [215]), dat volkomen gaaf is en op den rand laat lezen: + S' GISELBERTI. F. WALTERI. EX GOYE. (Zie: no. VII, Plaat). Schildvorm, wapen en plaatsing der letters van het randschrift ten opzichte van den schildvoet komen volmaakt overeen met die, welke op het vermelde fragment zijn overgebleven. De „domicellus" oorkondt, dat hij, voor het gerecht, aan het kapittel van St. Pieter te Utrecht verkoopt en weer in erfpacht neemt: 1° een stuk land, dat zich in de breedte uitstrekt tusschen de wetering van Gerardus dictus Sprungh eenerzijds en de wetering, die naast zijn huis Haghelstein loopt anderszijds en in lengte-richting tusschen de Gaspha (Gaasp) . en de wetering (van de) Haghepolre, terwijl de breedte van het stuk land overal gelijk is; 2° een hoeve land, in de lengte gelegen tusschen de Haghepolresloot en de Haghewetering en in de breedte tusschen de sloot van Gerardus Sprungh en zijn eigen land, dat aan de andere zijde daar boven gelegen is. Voor 10 pond neemt hij beide stukken land dan weer in pacht. In de lijst van inkomsten van de Proosdij van St. Pieter konden wij dit land terug vinden, omschreven als „apud Hagensteine 18 jugera", zoodat het sub 1° genoemde stuk land twee morgen

en het sub 2° genoemde land 16 morgen groot geweest moet zijn en men hier een vroeg voorbeeld heeft van een kleine hoeve land, die slechts 16 morgen, in plaats van 32 morgen groot is.

Waarop de titel van „Domicellus de Goye", die Giselbertus zich hier toekent, berust, roerden wij hiervoor reeds aan. De oplossing bracht ons het archief van Buren. In de stukken betreffende de geschillen tusschen de heeren van Arkel en van Vianen uit de jaren 1380/'90 [233]), wordt o.a. vermeld, dat de joncheer van Arkel (Johan heer van Arkel heer van Hagestein, tot Pierpont en 's lants van Mechelen, geb. 1362 en † 25 Aug. 1428), Gheryt van Voern Zweders zoon bemoeilijkt had in het gebruik van een Weert boven Vianen, die vroeger behoorde tot de Hagensteinsche goederen, die de heeren van Goye in leen hielden van den huize van Cuyck. De voorouders van Gheryt van Voern hielden dezen Weert van: „enen die gheheten was heer Gisebrecht heer van Uten Goy, daer die heer scap van Haghensteyn mede totter Goye hoerde, ende voert van enen die ghehieten was *Jan Heer van Uten Goye,* ende daerna soe wert die heerscap van Haghensteyn tusschen tween bruederen ghescheiden, soe dat deen die heerscap van den Goye behelt ende dander die heerscap van Haghensteyn, ende die heerscap van Haghensteyn quam doe voert op Joncfr. Margrieten, die wyf was Heren Henrich van der Lecke". De genoemde „Heer Gisebrecht Heer van Uten Goy" kan niemand anders zijn dan de hier besproken Ghiselbrecht filius Walteri ex Goye famulus, die nà 1296 ridder moet zijn geworden, Het aangehaalde stuk is naar zijn inhoud niet heelemaal juist, het bevat een anachronisme. Het zegt ons n.l., dat de heerlijkheden van Goye en van Haghensteyne gescheiden zijn tusschen twee broeders, waarvan de een was Jan heer van Uten Goye en de ander dan Ghyzebrecht Uten Goye (IVter) moet geweest zijn. De laatste is echter nimmer heer van Haghensteyn, noch van Goye geweest en heeft in zijn korte leven slechts een ondergeschikte rol gespeeld. De zaak moet dus eenigszins anders liggen dan vermeld wordt. Belangrijk blijft de mededeeling, dat de „heerscappen" van Goye en van Haghensteyn oorspronkelijk in één hand vereenigd waren en dat er een scheiding heeft plaats gehad. Die scheiding moet evenwel hooger liggen en zich eenigszins anders hebben toegedragen dan het stuk wil: de broeders kunnen niet zijn Johan Uten Goye (IVbis) en Ghizebrecht Uten Goye (IVter), maar zullen zijn hun grootvader en oudoom, nl. Walterus Dns. de Goye et de Hagensteine necnon de Langheracke (II) en Har Ghysebrecht Uten Goye ridder (IIbis), zoodat na den dood (1277/'82) van Walterus (11) diens zoon, de hier besproken Giselbertus filius Walteri ex Goye famulus (IIIA), leenheer kon zijn van zijn oom, Har Ghysebrecht Uten Goye ridder (IIbis) voor de gerechten van Goye en Houten, waarvan de oudere linie waarschijnlijk de hooge jurisdictie aanvankelijk aan zich heeft gehouden. Uit dien hoofde zal Giselbertus filius Walteri (IIIA) zich in 1290 [202]) „domicellus" (jonker) hebben kunnen noemen, d.i. weliswaar heer van Goye (hij was toen nog géén ridder), nl. bezitter van het hooge gerecht van Houten en Goye, waarvan hij echter het lage- of dagelijksche gerecht in leen had gegeven aan zijn oom, wien bij de broederscheiding het Slot ten Goye in allodium was toegevallen. Die scheiding had in feite dus alleen het huis Goye betroffen en enkele

[233]) Cod. dipl. Neerl. Uitg. Hist. Gen., 2e serie, 2e deel, le afd., pag. 200 (1853), A.° 1380/'90.

vrij-eigen goederen, o.a te Eiteren en onder Houten, die ons echter verder ontgaan, omdat er geen scheidings-acte bekend is en zij ons alleen uit diverse oorkonden blijken. In het denombrement der leenen, waarmede Jonkvrouw Margriete (V), de kleindochter van Giselbertus (IIIA), in 1322 [234]) door Otto heer van Cuyck wordt beleend, vindt men dan ook wel het hooge en lage gerecht van Houten en Goye vermeld, maar van het huis Goye wordt daar niet gesproken, terwijl uit de opdracht van 29 Maart [235]) en 4 April 1333 [236]) van het huis Goye door Ghisebrecht Uten Goye (V B) aan den graaf van Holland onomstootelijk blijkt, dat het Slot allodiaal eigendom was van de jongere linie.

Tòch heeft er vermoedelijk nog wel iets anders plaats gevonden, dan alleen deze scheiding van goederen. Het valt nl. op, dat sedert ongeveer 1305 bij herhaling zijn neef de ridder Giselbertus de Goye (IIIB), d.i. de latere eerste burggraaf van Utrecht uit het geslacht van Goye, met als het ware eenige klem op den titel, wordt genoemd „de Heer Uten Goye", wij kunnen niet aan den indruk ontkomen, dat dit niet geschiedt, omdat hij de allodiale bezitter van het huis ten Goye was of alleen wegens zijn ridderlijke waardigheid, noch wegens zijn beleening *met* het dagelijksche gerecht vaa Goye, maar veeleer, omdat hij o o k h a 1 s h e e r van Goye was geworden, m.a.w. ook het h o o g e gerecht van Houten en Goye van de oudere linie en dan wel van Johan Uten Goye (IVbis) had in leen ontvangen.

Ter adstructie van deze opvatting kan misschien het volgende dienen. In een handschrift, toegeschreven aan A. van Buchell en bewaard in de Universiteit+bibliotheek te Utrecht [229]), vindt men twee nageteekende zegels, die tot dusver nergens anders werden aangetroffen. Beide vertoonen zij een schild met het wapen Goye. De randschriften luiden resp. SIGILLUM, DOMICELLI, DE GOY. en S' DNI. GISELBERTI. DE. GOY. MILITIS. Onder zijn teekening schrijft Buchelius: „De A° 1299 worden bevonden deese segelen van witte materie". Ondanks alle moeite is het niet mogen gelukken de origineelen dezer zegels weer te vinden, noch een oorkonde, waaronder de zegels zouden kunnen passen. Dit is inzonderheid hier te betreuren, wijl ons daardoor het volgende zou bevestigd kunnen worden: 1° de domicellus (jonker: IIIa), die in 1290 nog knape was, is thans „dominus" geworden, doordat hij inmiddels (nà 1296) tot ridder geslagen was en in aansluiting daarmede het randschrift van zijn zegel [236a]) — vroeger luidende: „ + S' GISELBERTI, F(ilii) WALTERI. EX GOYE" — thans in overeenstemming met zijn nieuwe waardigheid had gebracht, zoodat het nu luidde: „S' DNI. GISELBERTI. DE. GOY. MILITIS"; 2° zijn zoon Johan Uten Goye knape (IVbis) was nu de „domicellus de Goye" geworden, aangezien hij de oudste zoon was van dengene, die als bezitter van de hooge jurisdictie van Goye, tevens „Heer" van Goye was: op dien zoon paste derhalve nu het randschrift: „SIGILLUM. DOMICELLI. DE GOY". Beide waren immers resp. zoon en kleinzoon van Walterus dominus de Goye et de Hagensteine

234) A.R.A. Holl. Leenk. no. 49 (Reg. XVIII), ingestoken tusschen f° 47 en 48. Zie ook: R.A.u. Inv. H.S. no. 361, deel VI, f° 3, en Voet van Oudheusden. Beschrijving van Culemborg. pap. 681. 2 October 1322.

235) v. Mieris, 11, pag. 527. (met foutieve; datum 13 April 1332, moet zijn: 29 Maart 1333).

236) v. Mieris, 11, pag. 538 en 539. 4 April 1333.

236a) Van zijn oom Giselbertus (IIbis; † 1300) zal dit zegel niet zijn geweest, althans van hem kennen wij een geheel ander zegel (zie no. V, Plaat).

237) R.A.U. Inv. H.S. no. 344 1, f° 52 en f° 57. 28 Juni 1300.

necnon de Langherake (II); en ten slotte 3" het hoog-gerecht van Goye en Houten was in het jaar 1299 nog niet in leen uitgegeven aan den jongeren tak der Uten Goye's. Onze Giselbertus moet inderdaad kort voor zijn overlijden — tusschen 11 November 1296 en 28 Juni 1300 — tot ridder geslagen zijn, althans op laatstgenoemden datum [237]) wordt zijn weduwe genoemd: „D o m i n a Margaretha domina de Hagensteine relicta Giselberti Uten Goye". Tenzij Ver Margareta — een geboren Jonkvrouw van Teylingen — vóór haar huwelijk met Giselbertus reeds weduwe van een ridder is geweest [237a]), blijkt uit deze betiteling, dat Giselbertus bij zijn dood ridder was. Zijn zoon Johan Uten Goye wordt in het stuk uit het archief van Buren genoemd: „Heer van Uten Goye", maar uit een stuk, ruim twee eeuwen later, in 1530 [238]), aan de landvoogdes overgelegd, kennen wij hem als Jan van den Goye, heer van Hagesteyn. Ook de dochter van Johan Uten Goye voormeld (IVbis), de meergenoemde Margriete (V) kennen wij uit de stukken alleen als „Vrouwe" van Haghensteyne [233]), nimmer wordt zij genoemd: „Vrouwe" van Goye, die titel kwam haar blijkbaar niet meer toe, m.a.w. die titel was uit haar linie (de oudere) vervreemd. Bovendien wordt de derde burggraaf Ghiselbert Uten Goye (V B), kleinzoon van bovengenoemden Giselbertus de Goye ridder (IIIB) en behoorende tot de jongere linie, in de grafelijke oorkonde van 4 April 1333 [236]) vermeld als door den graaf beleend met het hooge en lage gerecht van Houten en Goye, terwijl de grafelijke oorkonde van 6 April [239]) d.a.v. ons zegt, dat hij door den graaf beleend was met beide gerechten „also als 't Gijsbert Uten Goye (d.i. hijzelf) p l a c h te houden". Dit „plach" slaat op een vorigen leenheer en dat was Henric van der Leck, de echtgenoot van Margriete van Haghensteyne (V). Men kan nu daaruit de overtuiging putten, dat Gijsbert (V B) door Henric van der Leck met het hooge en lage gerecht van Houten en Goye was beleend.

Het voorgaande in onderling verband gezien wekt het vermoeden, dat Johan Uten Goye (IV B) van zijn hooge heerlijkheidsrechten van Houten en Goye, die zijn linie bezat, afstand heeft gedaan ten gunste van de jongere linie, in casu den ridder Giselbertus de Goye (IIIB), die tevens bezitter van het Slot zijnde, daarnà dan, met eenige onderscheiding, genoemd werd: „de heer Uten Goye".

Het Burensche stuk zal men o.i. moeten zien in het licht van het boven medegedeelde, een dooreenhaling van gebeurlijkheden, die in tijdsorde vrij ver uiteen liggen, maar in wezen wel grond hebben.

Resumeerend hebben wij dus dezen toestand: Walterus (II) en zijn jongere broeder Giselbertus zijn door hun vader, bij zijn intrede in het Duitsche huis, of bij onderling accoord na diens overlijden in 1271, gescheiden in hun erfgoederen, Daarbij kreeg Walterus, het hoofd der oudere linie het slot Hagestein, een Geldersch leen, de twee hoeven land, die bij dit leen behoorden, allodiale goederen, o.a. te Eiteren en ten slotte de Hagensteinsche goederen, die Cuycksche leenen waren; zijn broeder Giselbertus, de vertegenwoordiger der jongere linie, kreeg het slot ten Goye in allodium, allodiale

237a) Jhr. Mr. W. A. Beelaerts van Blokland, Vaststelling der identiteit van enkele edelvrouwen, in: Bijdr. Vaderl. Gesch. en Oudh., 1912, 4e reeks, deel X, pag. 252.

238) R.A.U. Arch. v/h Hof no. 398. Register A° 1530, houdende afschriften van stukken etc., f° 65.

239) v. Mieris, 11, pag. 514, met foutieven datum 2 April 1332, moet zijn: 6 April 1333; en v. Mieris, II, pag. 539, met juisten datum: 6 hpril 1333.

goederen onder Goye en Houten en bovendien de dagelijksche gerechten van Goye en Houten en wellicht nog een deel der andere Hagensteinsche gerechten in 1 een van den o u d e r e n t a k. De kleinzoon van Walterus (11), nl. Jan Uten Goye (IVbis), heeft later ook het h o o g e gerecht van Houten en Goye in leen gegeven aan den zoon van Giselbertus (Ilbis), nl. Giselbertus (IIIB), den eersten burggraaf van Utrecht uit zijn geslacht, die sedert dien genoemd wordt „de heer Uten Goye". De heeren Uten Goye waren dus afstammelingen van Giselbertus (Ilbis), de heeren van Hagenstein en, zooals later nog zal worden aangetoond, de heeren van Langherake van diens ouderen broeder Walterus (11) en wel „Hagenstein" van diens oudsten zoon Giselbertus (IIIA) en „Langherake" van diens jongeren zoon Wouter (IIIA, bis).

Vervolgen wij thans de geschiedenis van Giselbertus (IIIA).

Als Ghyselbertus de Goye famulus getuigt hij nogmaals te zamen met zijn oom 5 November 1292 [214]) voor Gyselbertus de Dolre ridder, die bij zijn intrede 100 pond Hollandsch aan het Duitsche huis schenkt. Hij zegelt met zegeltype: VII en randschrift: + S' GISELBERTI. F. WALTERI.. ... .YE.

Giselbertus Uten Goye famulus verkoopt 14 December 1292 [215]) van zijn erfgoed in de parochie E i t e r e n omstreeks 11 morgen land, zoowel binnen- als buitendijks gelegen, die Wilhelmus Vlaminc de Agterslote tijdens zijn leven van hem in leen hield en waarvan het wederdeel door Johannes de Houten famulus van hem alsnog in leen wordt gehouden. De kooper is het kapittel ten Dom en Giselbertus moet het kapittel onder verband van leisting garandeeren, aan de heeren van den Dom ander land van gelijke waarde te zullen restitueeren, als de erfgenamen van Wilhelmus Vlaminx hem het verkochte land gerechtelijk zouden afwinnen. Medegarant blijft zijn oom, Dns. Giselbertus Uten Goye miles (Ilbis). Beide zegelen met schitterend gaaf bewaarde zegels in goudbruine was, elk 53 mm. in diameter metend. Vooral het zegel van onzen Giselbertus (IIIA) is, na meer dan 650 jaren, merkwaardig fraai tot ons overgekomen. Het is zegeltype: VII. Het randschrift laat gaaf en duidelijk lezen: + 'S GISELBERTI. F. WALTERI. EX GQYE. Tot meerdere zekerheid erkent Giselbertus ex Goye famulus 27 April 1295 [220]), ten overstaan van bisschop Jan (van Zyric; 1288—1296), het zooeven vermelde land aan het Domkapittel verkocht te hebben en de gelden te hebben ontvangen. De ligging van het land wordt nu omschreven: tusschen het land van wijlen Dns. Gerardus de Reno miles (van den Rijn) en dat van Giselbertus Reineruszoon; de overdracht had plaats gevonden voor schout en landgenooten in het gerecht van Giselbertus van IJsselsteine, d.w.z. in de parochie E i t e r e n. Dit gerecht, wij zullen het later nog tegenkomen, was in 1277 [199]) door den vader van Giselbertus, nl. Walterus (11). verkocht aan den ridder Arnold van Amstelle, den vader van den zooeven genoemden Giselbertus van IJsselsteine. Deze oorkonde wordt door Giselbertus wederom bezegeld met zegeltype: VII. Randschrift: + 'S..... WALTERI EX GQYE.

Den 6den Augustus 1295 [207]) getuigt Giselbertus voor zijn oom Dns. Giselbertus ex Goye miles, die hem in dit stuk zijn „nepos" noemt. De oorkonde werd reeds besproken bij den oom (Ilbis). Ook nu zegelt hij weer met zegeltype: VII. Randschrift: + 'S..... TI.F.W ..... RI EX GOYE.

Zooals wij reeds hiervoor zeiden, zegelen oom en neef 11 November 1296 [224]) voor Gheraerd van den Vliete knape bij den verkoop van een watergang aan Ghisebrecht van IJselsteyn, in Benscop. Het stuk is ons slechts uit een afschrift bekend zonder zegelteekening. Deze oorkonde bevat de laatste vermelding van Gisebrecht Uten Goye knape. Het is opmerkelijk, dat hij niet voorkomt bij de verzoening, in 1298 [225]), van eenige Stichtsche edelen, waaronder zijn oom, hiervoor vermeld en zijn broeder Wouter van Langherake knape, met graaf Jan 1 van Holland. Misschien was hij ziek, maar overleden vermoedelijk nog niet. Wij meenden immers hiervoor het zegel uit 1299 [229]) met het randschrift S' DNI. GISELBERTI. DE GOY. MILITIS aan hem te kunnen toeschrijven, omdat hij misschien op het laatst van zijn leven, blijkens de titel „Domina", die aan zijn weduwe wordt gegeven [237]), ridder kan zijn geworden. Hij was toen nog niet oud, ongeveer 50 jaren.

Hij moet vóór 28 Juni 1300 [237]) zijn overleden, want op dien datum komt Domina Margareta domina de Hagensteyne voor als zijn „relicta". Johannes dictus Commendur. burger te Utrecht, draagt haar dan een viertal land (4 of 8 morgen) op den Nesse te Jaersfelde, over.

Tot welk geslacht Domina Margareta behoorde, kunnen wij opmaken uit een oorkonde van 20 Maart 1281 [240]). Graaf Florens V verklaart daarin aan Dirk heer van Teylingen verkocht te hebben het ambacht van Waddinxveen en Poliën: als latere toevoeging staat onder het stuk geschreven: „Ende wi Margriete van Hagenstene hebben Dierike onsen neve dese wederscrifte ghegheven". Bedoelde neef is nu ongetwijfeld Dirc heer Symonszoon van Teylingen. Mogelijke bedenkingen worden wel geheel weggenomen door de oorkonde van 4 Mei 1333 [241]); deze zegt, dat de vrouwe van Haghensteyne zes kinderen naliet, op wie het allodiale land kwam nagelaten door joncfrou Willem van Theylinghen. Volgens de genealogie van Teylingen was deze joncfrou ongehuwd overleden; zij was de zuster van Margriete, de vrouwe van Haghensteyne. Een andere zuster van Margriete, nl. Kerstine van Teylingen, de Abdis van Leeuwenhorst, vermaakte in 1342 [242]): 1 pond ad vinum en X schellingen ad pitancias in anniversario Johannis et Giselberti de Goye, 1 pond ad pitancias in anniversario domicelle Berte de Brake1 et domicelle Margarete de Rosen (Rossem). De eerste twee waren zoons van de vrouwe van Haghensteyne, de laatste haar dochters.

Omtrent het overlijden van domina Margareta, domina de Haghensteyne kunnen wij alleen dit zeggen, dat het moet vallen vóór den dood van Dirc van den Wale, die volgens de oorkonde van 4 Mei 1333 [241]) van vier der zes door de vrouwe van Haghensteyne nagelaten kinderen goederen, hun aangekomen door den dood van hun tante joncfrou Willem van Theylinghen, had aangekocht. Dirc van den Wale testeerde 28 Juni 1312 en was in 1316 reeds overleden.

De kinderen uit het huwelijk van den ridder Giselbertus filius Walteri ex Goye en domina Margriete van Theylinghen, vrouwe van Haghensteyne, waren:

1°. *Margrite Uten Goye,* IV.
2°. *Jan Uten Goye.* IVbis.
3°. *Ghirebrecht Uten Goye,* IVter.
4°. *Berta Uten Goye,* IVquater.
5°. *(Mechteld) Uten Goye,* IVquinquies.
6°. *Maria Uten Goye,* IVsexies.

240) O.B. Holl. en Zeel., IJ., no. 416. 20 Maart 1281.
241) v. Mieris, 11, pag. 544. 4 Mei 1333.

IIIB. Heer *Ghysebrecht* heer *Uten* Ghoye ridder, burggraaf van Utrecht,

geboren omstreeks **1250**, overleden 1 Nov. 1313/9 Oct. 1314.
Vermeld: 1295-1313.
Komt voor als:
Giselbertus Uten Goye miles. 1303.
Heer Gijsbert Uytten Goje Ritter. 1305.
De heere Uten Goye. 1305.
Gijssbrecht heere Vuten Goeye ridder. 1306.
Heer Ghisebrecht Vut den Goye ridder. 1307.
Har Ghysebrecht de here Uten Ghoye. 1307.
Gijsbrecht Uten Ghoye burggraaf van Utrecht. 1308.
Ghisebrecht ridder, heer Uten Goye 1308.
Heer Ghisebrecht Uten Goy, burggraaf van Utrecht. 1311.
Heer Ghisebrecht here Uten Goye ende Borchgrave van Utrecht. 1313.

Hij was de oudste wettige zoon van Giselbertus de Goye ridder (IIbis) en wordt als zoodanig vermeld 19 Februari 1295 [219]). Zijn vrouw wordt nergens met name **genoemd**: misschien was zij een zuster van *Herman* heer ***van*** Woerden, een der samenzweerders tegen graaf Florens V. Den 25sten Februari 1303 [243]), na den dood van zijn vader, wordt er melding gemaakt van zekere ***30*** morgen land te Wulven „in jurisdictione Giselberti Uten Goye militis". Dit land is gelegen in zijn gerecht van Houten, door hem van den ouderen tak in leen gehouden.

Aan Gijsbert Uyten Goye ritter, Johan van Bosinchem en Gijsbert van Caets (Cats) knapen verkoopt Johan van Arkel († 25 Dec. 1324) 6 Januari 1305 [244]) een watergang voor hunne landen. De omgrenzing van dit waterschap wordt aldus beschreven: van Coddenoirde (aan de Lek, vermoedelijk het Lekveer bij Doornboom) door het gerecht van Jan van Bosinchem tot aan den weg van Lanksmeer en daarlangs tot aan de Bisschopsgraeve (bestaat thans nog) en voorts langs dit water nederwaarts tot de zuid-oostelijke grens der heerlijkheden van beide genoemde knapen, dan westwaarts langs de zuidelijke grens dier gebieden tqt aan den Diefdijk; aan den anderen kant van Coddenoirde loopt de waterschapsgrens langs den Lekdijk tot den Diefweg en dan zuidwaarts in de richting van de Linge, weder tot de grens van voornoemde heerlijkheden. Het gerecht van Bosinchem werd door die heeren in leen gehouden van den graaf van Gelre. Volgens een oorkonde van 31 Augustus 1339 [245]) strekte het zich uit tusschen „Codden ende den grunen wech". Al het water, dat uit het boven omschreven gebied zal toevloeien aan de wetering langs den Diefdijk neemt Jan van Arkel op zich te zullen afvoeren door Bruninksgraeve (waarschijnlijk het verlengde van de Diefdijk-wetering) naar de midden-Linge en verder naar de Merwede. Dit nieuwe waterschap is als een aanvulling op te vatten van het in 1284 [232]) gestichte verbond der Vijf-Heerenlanden; zij sluiten echter niet aan, maar worden gescheiden door een smalle strook polderland van Over- en Nederzijderveld en Kort-gerecht. Aanvankelijk bestond voor deze landen geen behoefte tot nadere regeling hunner waterstaatsbelangen, want door hun hoogere ligging vloeide hun binnenwater gemakkelijk af naar Gouwenes, Autena, Bolgariën of Over-Boeicop, maar toen de geërfden van het westelijk aangrenzende verbond der Vijf-Heerenlanden, krachtens het hun in 1284 [232]) toegekende recht, de Polder-steeg gingen ophoogen, kregen ook de Zijderveldsche polders het met hun water te kwaad en kochten de ingelanden ***22*** April 1312 [246]) ook een watergang, die nu nog onder den naam van de „Huibert" bestaat. In de stichtingsoorkonde van de Huibert geeft Jan van Arkel voor het land van Sidenrevelt, tusschen den Lekdijk en Corten gerechte en tusschen den Diefdijk en de Steghe van Everdinghen, een afwatering naar den Zyric (Oude Zederik) en verder naar beneden door den Arkelschen dam en de Arkelsche sluizen in de Linghen en zoo in de Merwede. Als belanghebbende zegelt daar mede Ghizebrecht Uten Goye Johansbroeder Uten Goye (IVter). Drie in onderling verband staande waterschappen liggen hier op den zuidelijken oever van de Lek naast elkaar en bij elk heeft een heer van Goye belang, maar niet dezèlfde heer. Voor het westelijke en middelste waterschap is het duidelijk, dat deze de belangen raken van den bezitter der Hagensteinsche goederen, d.i. in 1284 Giselbertus filius Walteri (IIIA) en in 1312 zijn zoon Ghisebrecht, broeder van Johan Uten Goye (IVter), die daar echter wel zal optreden voor zijn, vermoedelijk zieken, ouderen broeder Jan, die heer van Hagestein was en niet lang daarna is overleden. Voor het meest oostelijke waterschap is het niet zonder meer duidelijk, welke belangen hier bestaan voor den jongeren tak, waartoe Gijsbert Uytten Goj Ritter behoort, die als belanghebbende optreedt en voor wien mede zegelt zijn achterneef en leenheer, de zooeven genoemde, Johan Utengoje, de toenmalige heer van Hagestein. Nu was heer Gijsbert Uytten Goje (IIIB) voor de gerechten Goye en Houten leenman van Johan Utengoje, doch vermoedelijk hield hij nog enkele andere der Hagesteinsche goederen van hem in leen, mogelijk hieronder de gerechten, die nog wel genoemd in het denombrement van 1322 [234]) (zie onder Margriete van Haghensteyne (V)), echter gemist worden onder de Hagensteinsche goederen, genoemd in de oorkonde van den Hollandschen graaf Willem III van 6 April 1333 [239]). Het waren de gerechten te Parijs en Over-Boycop (benevens de visscherij tusschen Parijscher stege en Oldenslijck), juist bezittingen, die bij de waterschap+regeling van 1305 belang hadden. Aldus kan verklaard worden, dat een vertegenwoordiger van den jongsten en den oudsten tak der heeren van Goye hier samen voorkomen.

De maarschalk van den lande van Utrecht, tevens neef van den here Uten Goye, de ridder Hubrecht van Vyanen te zamen met Jacob van Lichtenberch ridder en Sueder (burggraaf) van Muntforde geven 26 April 1305 [247]) voor genoemden Here Uten Goye, voor Sueder van Abcoude, Johan van Culenborch, de kinderen van Arnest van Wulven, Willem van Risewiic en voor henzelf een bestand aan de stad Utrecht om de vijandelijkheden tusschen hen tijdelijk op te schorten, waarschijnlijk onder druk van den opmarsch der Vlamingen naar Utrecht.

Als zijn neef, haer Hubrecht van Vyanen ridder en diens vrouw, Agniese van Langheraeck, vrouwe van Vyanen (IIIter) 18 Juli 1306 [248]) van het Convent van Oistbroick

242) Cartularium Abdij van Leeuwenhorst, bij Toll en Fruin. De Heeren van het Gooi en Langerak tot het jaar 1375. Zie hiervoor noot 2.
243) R.A.U. Dom. Inv. no. 2843. Charter dd. 16 Februari 1304.
244) Voet van Oudheusden, Beschrijving van Culemborg, Utrecht 1753, pag. 677, dd. 6 (en niet 13) Januari 1305.
245) Nijhoff, Gedenkw. Gesch. Gelderland (1830). Deel I, no. 352. dd. 31 Aug. 1339.
246) Hofman. Stichtingsoorkonde van den Huibert, den watergang voor Everdingen en Zijderveld, in: Bijdr. Vaderl. Gesch. en Oudkh., 3e reeks, III (1886), pag. 133 sqq. 22 April 1312.
247) Gem. Arch. Utrecht. Cat. Stad Utrecht I no. 350. Charter dd. 26 April 1305.
248) R.A.U. Arch. Kl. kapitt. en kloosters, Inv. no. 531. Cartul. v/d St. Laurens Abdij in Oostbroek, f° CXXXIII, CXXXIIII. 18 Juli 1306.

hun Uithof en het goed te Hulsdingen, bij Vianen, in lijfpacht nemen, zegelen Gijssbrecht heer Vyten Goeye en zijn meermalen genoemde achterneef, de knaap Johan Vuten Goeye (IVbis), den huurbrief. Het stuk is niet in originali, maar slechts uit het cartularium der Abdij van Oostbroek in afschrift bekend: zegels kunnen dus niet vermeld worden.

Het eerste zegel, dat men van heer Ghisebrecht Vut den Goye ridder vindt, hangt aan een oorkonde van 6 Mei 1307 [249]). Gherart van den Velde Claissoen draagt aan bisschop Guye zijn huis te Beverwarde op met 40 morgen land aldaar. Dit huis had Gherart van zijn vader geërfd, wien het aanbestorven was van Ver Hildegonde domina de Velde. de weduwe van heer Zweder van Beverwarde (Zuilen) , overleden 6 Augustus 1296. Het was dienstgoed van het Sticht. De opdracht geschiedde voor den bisschop persoonlijk, die vertoefde in het huis van Heymeric van den Rine te Jutfaes, ten overstaan van Stichtsche leenmannen, onder wie heer Ghisebrecht Vut den Goye ridder; mede zegelt o.m. de knaap Elyaes van Werconde(n). Van de vier zegels zijn er twee bewaard gebleven, nl. van Gerardus de Velde en van heer Ghiselbrecht, die het laatst zegelt. Dit zegel in groene was, 27 mm. in diameter, vertoont in een gothisch schild het bekende wapen van Goye en een randschrift: + S' GHISELB'TI DE GOYE MILITIS, type: X. Het differentieert hem volkomen zeker van zijn vader.

Junchar Jhan, grave van Benthem, draagt 8 Juni 1307 [250]) aan bisschop Guye OP „die borchgravescap van Utrecht gherecht, tyns, tynde, hostaden, erve ent borchbruche, met alder vriheyt ende heerscap die daer to behorende is die onse ouder, ende wie har to ghehouden hebben van den Sticht van Utrecht, ende geleghen es by nnencler Stadt van Utrecht in alsulcker maniren dat hy dit vorghenomde ghoet verlyen wille enen heersommen persoon haren Ghysebrecht den heere Uten Goye". Vermoedelijk had deze dit burggraafschap van den Graaf van Benthem gekocht. Het is niet geheel onmogelijk, dat daarbij familie-verhoudingen een rol hebben gespeeld; het is nl. niet volkòmen uit te sluiten, dat de heer Uten Goye getrouwd was met een zuster van heer Simon van Benthem, een dochter dus van heer Willem van Benthem ridder en Ada van der Made, dochter van IJsbrant miles de Made. Op deze mogelijkheid komen wij straks onder het jaar 1311 nog even terug.

Kort hierna, 25 Juni 1307 [251]), beleent de bisschop Ghysebrecht, den here Uten Goy met „de Borchgravescap van Utrecht met alle dat daar toebehoert, ende binnen der Stadt van Utrecht gheleghen is".

Onder goedkeuring van Ghijsbrecht Uten Ghoye burggraaf van Utrecht e.a. schenkt de bisschop 22 Februari 1308 [252]) eenig goed aan het Vrouwenklooster van Oostbroeke; in overleg met Ghisebrecht, ridder, heer Uten Goye e.a. geeft hij in 1308 [253]) op Spolderberge een dijkrecht.

De heer Uitten Goye, Hubrecht van Vyanen (zijn neef, cousin!), Har Ghisebrecht van IJselsteyne, Jan van Bozinchem en Henric van den Rine zijn 5 September 1309 [254])

[249]) R.A.U. Arch. Biss. Inv. no. 160. Charter dd. 6 Mei 1307.

[250]) v. Mieris, 11, pag. 65. 8 Juni 1307. Text volgens een 16de eeuwsche copie in het A.R.A. Arch. v/d Ambt. Centr. Regeering, no. 656.

[251]) v. d. Water. Groot Placaatboek 's Lands van Utrecht, III, p. 50. 25 Juni 1307. Jungius, Hist. ... Benthemiensis, Cod. Dipl., p. 103.

[252]) R.A.U. Arch. Kl. kapitt. en kloosters, Inv. no. 505 1, f° 175a.

[253]) R.A. Zwolle. H.S. van ± 1400, no. 409. A° 1308.

[254]) R.A.U. Arch. Biss. Inv. no. 207. Verzameling losse blaadjes perkament, waarop arbitr. uitspraken etc. en Memoriën van grieven van biss. Jan van Diest (1323-1341).

scheidslieden tusschen Har Diderik van Brakel en zijn broeders en zusters eenerzijds en Jan van Zulen en zijn broeders, kinderen van Har Dirc van Zulen anderzijds, in hun geschil over de door Har Sveder van Beverwerde (van Zulen) nagelaten goederen (hij sneuvelde als maarschalk van den bisschop in 1304 met heer Dirc van Zulen op Duiveland tegen de Vlamingen.) Blijkens het verbaal van de uitspraak der scheidslieden hield eertijds de heer Uten Goye een tiende als Stichtsch leen, dat Har Sueder van Beverwerde te zamen met Haer Dideric van Brakel van hem in achterleen hield. Genoemde heer Uten Goye moet dus een oudere zijn dan de hier besproken heer Uten Goye, misschien zijn vader.

Bij de bepaling van het zoengeld wegens den moord op Arest van den Boske bepaalt de bisschop 12 November 1309 [255]), dat o.a. de heer Uten Goy 10 pond zal krijgen: hij behoort dus tot de verre verwanten van den vermoorde, ook Haer Symon van Benthem deelt in het te ontvangen zoengeld, hij krijgt met zijn vijf zoons 45 pond; de meeste magen behooren tot het geslacht van Wulven en van Starkenbergh.

In 1310 [255a]) verleenen de proost van St. Jan te Utrecht met den heer van Arkel († 25 Dec. 1324), den heer Uten Goy en Har Hubrecht van Vyanen hun bemiddeling bij het opmaken van de huwelijksche voorwaarden voor Joncvrou Perenel, zuster van Zueder van Abcoude (beide kinderen van Giselbertus de Abcoude ridder († 1300) en van een dochter van Clays van Kaets (Cats: †1297), en Jan van Culenborg. Deze oorkonde zal straks nog verder ter sprake moeten worden gebracht.

Agniese van Merlo, echtgenoote van Baernt van Dorenwerde, verschijnt 10 Juni 1311 [256]) voor de „rode doere" in den Dom en geeft op deze voor zieken en invaliden, die niet meer in het gerecht konden verschijnen, gebruikelijke wijze, aan heer Ghisebrecht van IJselsteyne, een deel der goederen over, die zij en haar voorvaders als dienstmansgoed van het Sticht in leen hielden in Wulvinxcamp (in den Achtersloot, bij de buurschap Achtersloot langs den Holl. IJssel). Zij verzoekt o.a. aan heer Ghisebrecht Uten Goy burggraaf te Utrecht te willen zegelen. Onder de oorkonde hangt zijn nog gaaf zegel in groene was; zegeltype: X en randschrift: + S' GHISELB'TI DE GOYE MILITIS.

NU volgt een belangrijke oorkonde van 19 Januari 1311 [257]), slechts in een afschrift van Buchell bekend, maar deze geeft. in zijn nimmer genoeg te waardeeren volledigheid, ook hier weer nauwkeurige zegelteekeningen. Gheraerd van den Vliete ridder, dien wij al eenmaal eerder tegenkwamen, geeft met zijn vrouw Ada, vrouwe van den Vliete, aan den commandeur van Sente Katarinen Convent te Utrecht (Orde van St. Jan) over: een halve hoeve land aan de Mye gelegen. Aan het slot van het stuk zeggen zij: „ende hebben gebeden wi ende Ver Ada van den Vliete voornoemt onsen lieven heren ende o e m H. Ghisebrecht h(eer) Uten Ghoye ende onsen l (ieven) heren ende z u e r (schoonvader) heren Symon van Benthem ridders, vader van Ade van den Vliete, omdat sij gheen segel en heeft, ende Ghisebrecht van Nieuwenrode onsen n e v e dat zi.. .... desen willen met haren segelen besegelen". Hier zou misschien uit kùnnen blijken, dat Ghisebrecht getrouwd was met een zuster

[255]) R.A.U. Areh. Biss. Inv. no. 206. Register van arbitr. uitspraken van biss. Guy (1307—1315), pag. 17. 12 November 1309.

[255a]) Ibidem, pag. 42. A° 1310.

[256]) A.R.A. Arch. Nass. Domeinraad, Oude Inv. f° 2009, nrs IX en X, met gaaf zegel, dd. 10 Juni 1311.

[257]) R.A.U. Inv. H.S. no. 354, f° 54verso en 55. 19 Januari 1311,

van heer Symon van Benthem ridder, d.i. een dochter van heer Willem van Benthem en van diens vrouw Ada van der Made, dochter van heer IJsbrandus van der Made ridder; toch achten wij het waarschijnlijker, dat hij was getrouwd met een zuster van den vader van heer Gheraert van den Vliete, d.i. Herman heer van Woerden. Heer Ghisebrecht heer Uten Ghoye zegelt met zegeltype: X, dat als randschrift laat lezen: + S' GHISELB'TI DE GOYE MILITIS (volgens de zegelteekening).

De bisschop doet 29 October 1311 [258]) uitspraak over den zoen wegens den moord op Clais Grieten zoon te Judifaes (Jutphaas) ; als de magen van den dader het niet eens kunnen worden over de door elk te betalen zoengelden dan zullen over de gerezen geschillen scheidslieden zijn de heer Uten Goy en Arnst van Wulven. Een van de magen van den dader is Willaem Gizebrecht Hondertmarx soen; Gizebrecht Hondertmarc was misschien een natuurlijke zoon van den heer Uten Goy.

In 1312 [259]) belooft Berend van Schalkwijk, dat hij zijn huis en goed te Schalkwijk aan niemand zal verkoopen dan aan heer Gijsbert Uten Goye borggrave of aan diens zoon Gijsbert „om maegschap en vriendschap". In 1316 [260]) verkoopt Berend inderdaad zijn gerecht c.a. in Schalkwijk aan den voornoemden zoon Gijsbert.

Diederik van Herlaere knaap oorkondt 18 Juni 1312 [261]), dat hij zijn huis en de heerlijkheid van Ameyde van het Sticht in leen houdt: voor hem zegelen een aantal Stichtsche ridders, waaronder haer Gisebrecht Uten Goy.

Ghisebrecht here van Ycelsteine en Gheret van den Vliete riddere geven 1 November 1313 [262]) een nieuwen watergang voor Polsebroec"; zij verzoeken de oorkonde te bezegelen, ieder door een verwant. Ghisebrecht here Uten Goye ende borchgrave van Utrecht zegelt om bede wile „ons neven haren Gherets van den Vliete". Een gedeelte van zijn zegel in roode was is nog over, het is te identificeeren met het zegel, type X. Het bezegelen van dit stuk is de laatste officiële daad van dezen heer Uten Goye, eerste burggraaf van Utrecht uit zijn geslacht, hij is hierna binnen het jaar overleden, tusschen 1 November 1313 en de eerste vermelding van zijn opvolger, 9 October 1314 [263]).

Zijn zoon was:

Ghisebrecht Uten Goye, knaep. IV B.

IIIBbis. *Harmannus Uthen Goye.*

Geboren wellicht omstreeks 1250. Overleden nà 1281. Hij komt slechts éénmaal voor en wel als laatste onder de landgenooten in Bredemate, in de Betuwe, in een oorkonde van Juni 1282 [264]), waarbij Dns. Wilhelmus de Risewich miles, 3 hoeven land aldaar overdraagt aan het Domkapittel te Utrecht tot vestiging van een vicarie op het altaar bij het graf van bisschop Henricus (van Vianden, † 5 Juni 1267). Aangezien hij als jongste der landgenooten zegelt, zou hij naar zijn leeftijd een zoon kunnen zijn van har Ghysebrecht Uten Goye ridder (IIbis).

258) R.A.U. Arch. Biss. Inv. no. 206. Registrum Guidonis, pag. 96-97. 29 Oct. 1311.
259) Voet van Oudheusden, a.w., pag. 677. A° 1312.
260) R.A. Geld., Arch. der Heeren en Graven van Culemborg, no. 20. Charter dd. 22 Febr. 1316.
261) R.A.U. Aroh. Biss. Inv. no. 146. Charter dd. 18 Juni 1312.
262) A.R.A. Arch. Nass. Domeinraad, Oude Inv. f° 1917, no. 1. Charter dd. 1 Nov. 1313.
263) R.A.U. Dom. Inv. no. 2901. Charter dd. 9 October 1314.
264) R.A.U. Dom. Inv. no. 2672. Charter dd. Juni 1282.
265) O.B. Holl. en Zeel., II, no. 325. 30 Augustus 1298.

Uiteraard moet bij deze vermeende filiatie een groot vraagteeken geplaatst worden.

IIIBter. *Bernaert Uten Ghoeye.*

Geboren wellicht omstreeks 1250. Overleden nà 1298. Ghisebrecht van Abcoude ridder verklaart 30 Augustus 1298 [265]), dat Bernaert Uten Ghoeye en Vrederic Uten Hamme hem tot behoef van den graaf van Holland genoegdoening gegeven hebben en belooft hen verder tegen schade te zullen vrijwaren. Aangezien Berend van Schalkwijk in 1312 [259]) oorkondt, aan niemand anders dan aan heer Gijsbert Uten Goye borggrave of aan diens zoon Gijsbert, resp. zoon en kleinzoon van har Ghysebrecht Uten Goye ridder (IIbis), zijn huis en goed te Schalkwijk te zullen verkoopen om „maegschap" en vriendschap, hebben wij aan de mogelijkheid gedacht, dat Bernaerdt een zoon zou kunnen zijn van laatstgenoemden heer Uten Goye. Ook hier past natuurlijk een zeer groot vraagteeken.

IV. *Margriete Uten Goye,*

Geboren omstreeks 1275. Overleden nà 4 Mei 1333 en vóór 1342. Zij was het oudste kind van Giselbertus filius Walteri ex Goye (IIIA) en van domina Margaretha domina de Haghensteyne, immers zij wordt het eerst genoemd in de oorkonde van 4 Mei 1333 [241]), vóór haar beide broeders. Haar echtgenoot was hair ***Ghoeswijn van Roshem (Gosewijn van Rossum).*** Uit zooeven genoemde oorkonde blijkt, dat zij nog twee broeders en drie zusters had. Al deze kinderen hadden ieder voor $^1/_6$ deel het vrij-eigen land van hun tante joncfrou Willem van Theylinghe geërfd. Haar naam vernemen wij uit het Cartularium der Abdij van Leeuwenhorst [242]), waar vermeld wordt, dat de Abdis Christina van Teylinghe, eveneens een tante, eenige gelden had vermaakt voor het houden van jaargetijden en pytancies voor haar overleden zusters kinderen, onder wie Margareta de Rosen (Rossum!).

Haar man is vermoedelijk degene, die 21 April 1315 [266]) aan den graaf van Holland belooft het huis Rijnenburch, dat hij van hem in leen houdt, te zullen verbeteren met 100 ponden 's jaars en die op 31 December 1329 [267]) als hair Ghoeswijn van Roshem het huis Rinenborch met hofstede, boemghaird, arve binnen de porte ende buten de porte en met het land, dat hij gekocht had van Janne van der Mie, voorts met XII—XIV morgen land, die hij van Dieric van Poelgheest had gekocht, aan den graaf van Holland opdraagt tot behoef van Willaem van Outshoirne aan wien hij een en ander weer verkocht had. Hij schijnt een vooraanstaande plaats bekleed te hebben aan het grafelijke hof.

IVbis. *Johan Uten Goye* knape, heer van Hagesteyn.

Geboren omstreeks 1275. Overleden tusschen 22 April 1312 en 7 Juni 1213. Oudste zoon van Giselberus ex Goye famulus (IIIA) en van domina Margareta (van Teylinghen), vrouwe van Haghensteyne.

Hij wordt vermeld van 1305-1312 en komt voor als:
Johan Uten Goie knape. 1305.
Johan Vuten Goeye knape. 1306.
Jan Uten Goy. 1310.
Jan van den Goye heer van Hagensteyn.
Johannes de Goye. (posthuum, 1342.)

266) v. Mieris, 11, pag. 161. 21 April 1315.
267) v. Mieris, 11, pag .491. 31 December 1329.

De landvoogdes gelastte in 1530 aan de Rekenkamer een onderzoek in te stellen over de vraag, of de hooge heerlijkheid Jaarsveld onder Holland of Utrecht behoorde. Onder de van Utrechtsche zijde overgelegde stukken treft men een register [238]) aan, waarin een afschrift voorkomt uit een der grafelijke registers, dat voor ons van belang is. Het origineele stuk dateerde waarschijnlijk uit het laatste kwartaal der 14de eeuw. Het vermeldt, dat toen omtrent 70 jaren geleden te Hagesteyn een heer was, die Jan van den Goye heette en de heerschappij van Hagesteyn in leen hield van den heer van Kuyck. Jan van den Goye, heer van Hagesteyn liet een eenige dochter na, Margriete genaamd (zie onder V) etc. Deze Jan Uten Goje knape wordt 13 Januari 1305 [244]) door Jan heer van Arkel „neef" genoemd als hij een oorkonde mede bezegelt, waarin Johan van Arkel de hiervoor besproken watergang verkoopt aan Heer Gijsbert Uytten Goje ritter C.S. (zie onder IIIB). Het stuk is slechts in afschrift bekend, zoodat, jammer genoeg, zijn zegel verloren is. De hier genoemde Jan heer van Arkel is degene, die 25 December 1324 overleed en getrouwd was met Conighonde van Vernenburch; zijn nicht, de dochter van Dns. Harbernus de Monte miles, was, zooals wij bij de behandeling der heeren van Langherake nog zullen aantoonen, vermoedelijk de grootmoeder van Jan van den Goye, heer van Hagensteyn. Uit dien hoofde kan Jan van Arkel hem „neef" genoemd hebben, maar het is ook mogelijk, omdat de overgrootvader, Dns. Giselbertus dns. de Goye, de landcommandeur van de Duitsche Orde (1) in tweede huwelijk getrouwd was met Mabilia, die wij houden voor een zuster van Jan 1 van Arkel en dus een oudtante was van den heer van Arkel.

Johan Vuten Goye wordt 18 Juli 1306 [248]) als laatste onder de knapen vermeld, als getuige voor zijn oom en tante Hubrecht van Vyanen ridder en Agniese (van Langheraeck) vrouwe van Vyanen, die van het Convent van Oestbroick hun uithof en het goed van Hulsdingen in lijfpacht nemen. In 1310 [255a] zijn Jan Uten Goy met zijn broeder Gysebrecht Uten Goy borgen voor Jan van Culenborg, weduwnaar van Margareta Gerardsdr. van Malderik (Maurik), voor de naleving van de huwelijksvoorwaarden jegens zijn toekomstige tweede vrouw, Joncfrou Perenel, de zuster van Sueder van Abicwoude.

Den 7den Juni 1313 [268]) wordt in een belending van 8 morgen land, gelegen onder den Weert tot Gasperden vermeld: „Johans kint Uten Ghoye", waarschijnlijk was de vader Johan Uten Goye toen overleden. Werd hier misschien bedoeld de Poelwaert, die 30 April 1312 [269]) genoemd wordt en te leen werd gehouden door Willaem heren Everaets jonghensoen van de heerschap van Haghesteyne en weder in achterleen was uitgegeven aan Haren Ghisebrecht den here van 1 Jselsteyne?

Ghisebrecht Uten Goye Johan s broeder Uten Goye knape compareert als getuige 22 April 1312 [240]), als Jan here van Arkel de stichtings-oorkonde voor het waterschap de Huibert uitgeeft, die wij reeds vermeldden onder IIIB. De toevoeging „Johans broeder Uten Goye" doet vermoeden, dat Johan, die het hoofd van dezen tak was en wien deze zaak in de eerste plaats aanging, verhinderd was zelf op te treden. Zooals wij reeds opmerkten, was hij misschien toen al ziek, want het jaar daarop is hij, nauwelijks 40 jaren oud, overleden.

[268]) de Geer. D.O., no. 301. 7 Juni 1313.

[269]) Acte dd. 1312 „des Sonendaghes roer Meyedaghe" (30 April), aangehaald door H. Toll in: V. en M. Ver. Uitg. bronnen oud-vaderl.

In de erfenis van zijn tante, joncfrou Willem van Teylinghe, was hij, evenals zijn broeder en zusters, voor $^1/_6$ deel gerechtigd [241]); ook hij verkocht dit aandeel aan zijn zwager Dirc van den Wale. Zijn andere tante Christina van Teylinghe, abdis van Leeuwenhorst, vermaakte in 1342 [242]), ook voor het houden van het jaargetijde van Johannes de Goye, eenig geld.

Zijn vrouw is ons onbekend gebleven: hij liet een eenige dochter na:

Margriete van den Goye. of *van Haghensteyne.* V.

IVter. *Ghisebrecht Uten Goye* knape.

Geboren omstreeks 1275/'80. Overleden nà 22 April 1312, vermoedelijk vóór 29 November 1314, op zijn laatst in 1316.

Hij was de tweede zoon van Giselbertus ex Goye famulus (IIIA) en van domina Margareta (van Teylingen), vrouwe van Hagesteyn. Vermeld wordt hij van 1309— 1312.

Met zijn neef Elyaes van Werconde (op zijn zegel: „van Werconde", in de oorkonde: „van Werdenberch") komt hij 12 November 1309 [255]) voor bij den zoen wegens den moord op Arest van den Boske. Samen wordt hun als zoengeld toegekend 30 pond „daermede sullen si stillen heren Werneers kinderen van der Hare". Vervolgens treft men Gijsebrecht Uten Goy in 1310 [255a]) aan met zijn broeder Jan in de reeds vermelde acte van huwelijks-voorwaarden tusschen juncfrou Perenel van Abcoude en Jan van Culenborg. Bij de stichting van het waterschap van de Huibert 22 April 1312 [246]) heet hij Ghisebrecht Uten Goye Johans broeder Uten Goye knape.

Onder de door de vrouwe van Haghensteyne nagelaten kinderen wordt hij in het stuk van 4 Mei 1333 [241]) genoemd als Ghizebrecht Uyten Goye; hij is evenals zijn broeder Jan en zijn vier zusters voor $^1/_6$ deel gerechtigd in de door zijn tante joncfrou Willem van Teylinghe nagelaten allodiale goederen: ook hij verkoopt zijn deel aan zijn zwager Dirc van den Wale, dit moet in of vóór 1316 [270]) gebeurd zijn, want in dat jaar was Dirc van den Wale overleden. Ook voor hem, Giselbertus de Goye, had zijn tante Christina van Teylinghe eenig geld vermaakt tot het houden van een jaargetijde [242]). Hoewel neef in den vierden graad van Alverade Woutersdochter van Langherake (IVAbis) komt hij bij haar huwelijk met Gherard van Damassche, 29 November 1314, niet als getuige voor, maar wel haar neef in den zesden graad, de burggraaf van Utrecht, Ghisebrecht Uten Goye knaep (IVB). Dit zou er op kunnen wijzen, dat hij toen al overleden was.

IVquater. *Berta Uten Goye.*

Geboren omstreeks 1280. Overleden vóór 1316.

Zij was het vierde kind van Giselbertus ex Goye famulus en van domina Margareta (van Teylinghe) vrouwe van Hagensteyne.

Zij was gehuwd met *Steeskin van Brake1* (de Oude), zooals blijkt uit het stuk van 4 Mei 1333 [241]), waarin haar echtgenoot ook haar aandeel in de erfenis van haar tante joncfrou Willaem van Teylinghe verkoopt aan Dirc van den Wale († ± 1316). Zij wordt in het stuk zelf niet meer genoemd, vermoedelijk was zij reeds vóór Dirc van den Wale, dus in of vóór 1316, overleden. Ook voor hààr, Berta de Brakel, sticht haar tante Christina van Teylinghe, de abdis van Leeuwenhorst, in 1342 [242]), een jaargetijde. Berta had een zoon Staeskin van Brake1 de Ionghe, dien wij later nog zullen tegenkomen. Na den dood van zijn nicht Margriete,

vrouwe van Haghensteyne (V), heeft hij, of zijn vader Stazekiin van Brake1 de Oude voor hem, gepoogd *een* deel van de Hagensteinsche erfenis aan zich te trekken, waarvoor wij mogen verwijzen naar Deel 11, Hoofdstuk 11.

IVquinquies. *(Mechteld?) Uten Goye.*

Geboren omstreeks 1280. Overleden vóór 1316.

Zij was het vijfde kind van Giselbertus ex Goye famulus en van domina Margareta (van Teylinghen), vrouwe van Haghensteyne.

Uit het meergemelde stuk van 4 Mei 1333 [241]) blijkt, dat zij gehuwd was met *Jacob van Lichtenberch* en dat zij een dochter hadden, die niet met name genoemd wordt en bij den dood van haar oud-tante, joncfrou Willem van Teylinghe, nog maar zeer jong moet geweest zijn. Ook het aandeel van dit kind in de erfenis van haar oud-tante wordt aan Dirc van den Wale verkocht, waaruit blijkt, dat haar moeder toen reeds was gestorven, en daar dit kind in of kort vóór 1316 [270]) is overleden, moet haar moeder nog daar vóór gestorven zijn. Haar vader was misschien de ridder Jacob Johanszoon van Lichtenberch, wiens vrouw Machteld als overleden wordt vermeld in 1338 [272]) en die eertijds bij haar leven land had bezeten onder Jutfaes.

IVsexies. *Maria Uten Goye.*

Geboren omstreeks 1280. Overleden vóór 1312.

Zij was het zesde en laatste kind van Giselbertus ex Goye famulus en van domina Margareta (van Teylinghen), vrouwe van Haghensteyne.

Haar echtgenoot was *Dirc van den Wale,* doch dit was niet haar eerste huwelijk. Uit het testament van Dideric van den Wale van 28 Juni 1312 [273]) blijkt nl., dat hij 20 pond vermaakt voor „miins wiifs ziele, vrouwe was van der Wateringe", aan het Convent van Lausdunen (Loosduinen). Verder vermaakt hij land „in 't ambocht van der Weteringe, dat de helft is van miins wiifs morgengifte, die vrouwe was van der Weteringhe". Diederik van den Wale was reeds overleden in 1316 [270]) en bleek een schuld van 200 pond te hebben aangegaan ten behoeve van de kinderen van der Weteringhen, als leening van Jacob bisschop van Zuden (heer Jacob van Denemarken, Suffragaan van den bisschop van Utrecht en commandator van St. Katrijnen). Mr. S. Muller Hz. [274]) vermeldt, dat Maria Uten Goye eerst gehuwd was met *Jan heeren Gherets van der Wateringhe* en daarna met *Dieric van den Wale.* In eerste huwelijk was Maria Uten Goye derhalve getrouwd met haar vollen neef, Jan van de Wateringhe, want deze was een zoon van heer *Gerard van de Wateringhe* en van *Machtelt van Teylinghen,* een tante van Maria Uten Goye. (Zie hiervoor onder: IIIA). Het is niet bekend of dit huwelijk deswege nog kerkelijke moeilijkheden heeft medegebracht. De vier „zestendele", die Dirc van den Wale gekocht had van zijn zwagers en schoonzusters, mede erfgenamen van hun tante van Teylinghe, verkocht hij weder aan Willem van Brawoude, die „men hiet

Recht, deel 5, 1909, pag. 156, noot 2.

270) R.A.U. Inv. H.S. no. 354, f° 58verso. A° 1316.

271) R.A.U. Oudmunster. Inv. no. 1278. Charter dd. 28 Februari 1316.

272) R.A.U. Inv. H.S. no. 332 I, f° 61verso. 8 October 1338.

273) U.B. Utrecht. Ant. Matthaeus. H.S. no. 1253 II, pag. 323. 28 Juli 1312.

274) S. Muller Hz., Het oude register van Graaf Florens, in: Hist. Gen. XXII, 1901, pag. 295,

van Engheland", een vreemdeling, die als klerk (jurist) in dienst *was van* den graaf van Holland. [275]) [241]).

IVB. *Ghisebrecht Uten* Goye knaep, borchgrave t' Utrecht.

Geboren omstreeks 1275. Overleden (te Utrecht) 1316/'17. Zoon *van* Giselbertus Uten Goye ridder, burggraaf van Utrecht (IIIB) en misschien van een zuster van Herman heer van Woerden Hermansz. Hij was getrouwd met *Margriete* [276]) oudste dochter van *Hubertus de Bosinchem* ridder, *gezegd Schenck (Pincerna) de Bosinchem* en van *Margriet* (volgens anderen *Geertrude) van Arkel.* Haar zuster Lijsbeth van Bosinchem was gehuwd met Ghisebrecht van Kaetse (Cats) [277]), knape, een andere zuster, Jutte van Bosinchem was getrouwd met Ernst van Wulven [278]), voorts had zij nog een zuster Agnes [279]) en een broeder Jan (van Culemborg) van Bosinchem [278]), dien wij reeds ontmoetten als in tweede huwelijk getrouwd met joncfr. Perenel van Abicwoude, Sueders zuster (zie onder IIIB, A°1310).

In het kalendarium van de St. Servaas' abdij te Utrecht vindt men vermeld: „VIII Kal. (Octobr.) (= 24 September) (Obiit) domicella Margaretha de Goy soror domicelle Elisabet de Oude Gheyne", het jaar wordt niet genoemd [280]).

Gijsbert Uten Goye komt het eerst voor in 1312 [259]) als zoon van heer Gijsbert Uten Goy, burggraaf van Utrecht, wanneer Berend van Schalkwijk belooft zijn huis en goed aan niemand anders te zullen verkoopen dan aan een van hen beide. Den 9den October 1314 [281]) blijkt hij zijn vader als burggraaf te zijn opgevolgd, hij had toen al een zoon Ghisebrecht. Voor zich zelf en voor zijn jonge zoontje neemt hij dan land in lijfpacht, dat behoort aan het nieuwe werk in den Dom en wel één hoeve in het gerecht van Scalcwiic en 19 morgen en 1 hont ($^1/_6$—$^1/_5$ morgen) in Kinkenesse, ín het gerecht Uten Goye, tusschen Ghelikensdamme en Osterwoert, naast de Goyerwetering. Ghelikensdamme is gelegen ter plaatse, waar de Souwendijk en de Kapelleweg uitkomen op den weg naar het Beusichemsche veer. Osterwoert is misschien de vroegere Kijckenesser Heul, tegenwoordig de Hoogt geheeten, aan den weg naar het Beusichemsche veer. Den pachtbrief bezegelt hij met een klein, gedeeltelijk geschonden zegeltje (21 mm. in diameter) in roode was. Het vertoont een schild met eenigszins afgeronden voet en het wapen Goye met randschrift: + S' GH ..ELBERT..... (type: XI).

Met hem zegelen Ghisebrecht van Kaetse (Cats), zijn zwager en Berend van Scalcwiic, ook een bloedverwant, van wiens zegel nog een los fragment in groene was, vertoonend de bovenste van de dwarsbalken van het wapen Scalcwiic, over is. Het bovenvermelde is waarschijnlijk het een ige van dezen burggraaf bewaard gebleven zegel. Genoemde Bernaert van Scalcwiic cnape bevestigt 22 Februari 1316 [260]) zijn „liven maech" Ghisebrecht Uten Goye borchgrave t Utrecht voor tien jaren in zijn gerecht te Schalkwijk, zooals hij in 1312 beloofd had te zullen doen, bijaldien hij tot

275) J. Ph. de Monté verloren. De historische ontwikkeling van de begrippen „bezit en eigendom" in de landsheerlijke rechtspraak over onroerend goed in Holland. Prfschr. Utrecht 1929, pag. 188 sqq.

276) Ant. Matthaeus. Analecta III. A° 1329.

277) P. L. Muller. Regesta Hann., 1881, pag. 172. A° 1329.

278) R.A.U. Inv. HS. no. 351 (oud), f° 4. Testament van Joncfr. Jutte van Bosinchem, dd. 19 December 1314.

279) R.A.U. Inv. H.S. no. 378, deel 6, f° 601, sub no. 29. Zie ook: R.A.U. Inv. H.S. 355 III, f° 122. Kalendarium St. Servaes.

280) R.A.U. Inv. H.S. no. 358 III, fo 121. Kalendarium St. Servaes.

281) R.A.V. Dom. Inv. no, 2901. Charter dd. 9 October 1314,

vervreemding zou overgaan. Den 28sten Februari 1316 [271]) wordt gesproken van 4 morgen land in de parochie van Scalcwiic in het dagelijksche gerecht van Giselbertus de Goye en Johannes van Zulen.

Ghisebrecht van den Ghoye, borchgrave t Utrecht, is op 29 November 1314 [282]) mede-getuige voor Alverade Woutersdochter van Langherake, een achternicht van hem, die met Gherard van Damassche trouwt (zie IVAA onder Langherake). De reden, waarom hier een zoo verre neef (6de graad) en niet een van haar beide volle neven (4de graad), nl. Jan of Ghysebrecht Uten Goye (IVbis en ter) huwelijksgetuigen voor Alverade waren, zou kunnen zijn, dat beide wellicht reeds overleden waren.

Van dezen tweeden burggraaf uit den huize van Goye gaan vreemde verhalen rond. Van Cortgeen, in zijn Chroniek en Beschrijvinge van Utrecht [283]) zegt: „'t Goy had een gheweldich Slot, als men oock uyt die cingelen, vestenissen merckelicken besporen (can), is van Guido, lantsheer des Stichts, tot die gront toe gheraseert in den jare 1318, men bevindt dat die Grave onthooft soude sijn, S. Marien 't Utrecht begraven, wiens nabeelt onder het oxael van de Domkercke met een rooden geschilderden halsbant, in onse tijd (a° 1605) ghesien is". Of dit verhaal in zijn geheel juist is, betwijfelen wij, maar het bevat stellig juiste en controleerbare elementen. Van Buchell [284]) vermeldt, dat in het schip der Mariakerk te Utrecht begraven is Giselbertus Dns de Goye mèt zijn wapenrusting en dat er van hem een gerucht gaat, dat hij onthoofd is. Buchell weet ook niet, wat daar van waar is, maar weet alleen zeker, dat in het jaar 1555 zijn graf aldaar is gevonden en geopend, terwijl hij verwijst naar een brief van Jacob van Gaesbeke uit 1411. Dezen brief vonden wij terug in het zgn. Liber pilosus van St. Marie [285]): daarin zegt Jacob here van Gaesbeke, van Apcoude, van Putte ende van Strien, Erfmaerscalc van Henegouwe, dat hij als waar bevonden heeft, dat de heer van den Goye voorheen van het kapittel van St. Marie te Utrecht in erfpacht had ontvangen 19 morgen land bij het huis ten Goye, genaamd Dweerlant en Cortlandt, waarboven (zuidelijk of zuidoostelijk) gelegen is de heerlijkheid van den Goye, tegen een jaarlijkschen pacht van 22 pond en 10 schellingen, ten einde voor 15 pond van dit bedrag jaarlijksche memoriediensten te laten doen in de kerk van St. Marie voor hèm èn zijn ouders en 7½ pond voor: „dat Ros, ende harnas dat geoffert waert in der begencknisse" van heer Ghisebrecht here van den Goye, die in de Mariakerk begraven werd. Jacob van Gaesbeke. die beleend was met het goed van den Goye, **neemt 13 Mei** 1411 op zich die pacht jaarlijks te betalen. In margine van den brief was later bijgeschreven: „Giselbertus de Goye Dominus in navi ecclesie sepultus cum armis etc. et sic repertus anno 1555". Het eenige wat niet met de waarheid overeen komt is, dat Giselbertus door Jacob van Gaesbeke den titel van „heer" gegeven wordt, de tweede burggraaf is nooit „ridder" geweest, althans hij was 29 April 1316 nog „cnape" en moet kort daarna den dood gevonden hebben, maar dit kan een vergissing in den 100 jaren later uitgegeven brief zijn. In een manuaal der mensurnaalkamer van St. Marie [286]) tpoffen wij de volgende aanteekening aan,

[282]) R.A.U. Inv. H.S. no. 662. Charter dd. 29 November 1314.

[283]) van Cortgeen, Chronyk en beschrijvinge van Utrecht A° 1745 (1605), pag. 114.

[284]) Gem. Arch. Utrecht. S. Muller Fz., Cat. Bibl. over Utrecht, Suppl. no. 593** (1840*), f° 61. H.S. Mr. A. van Buchell.

[285]) R.A.U. St. Marie. Inv. no. 1, pag. 451 (Liber pilosus). 13 Mei 1411.

onder het hoofd „Littere memoriarum": „Item in jurisdictione domini de Ghoeye idem Dominus XV £ Martini et Petri de XII iugeribus dictis des Graven morghen in parochia de Houten. Et VII iugeribus magis prope domum de Ghoy simul(?) dictis Duerlant et Cortlant inter terram Johannis Grauwart civis Traiectensis parte superiori et dni. de Ghoy a parte inferiori. Et est littera sub sigillo domicelli de Ghaesbeec de istis XV £ et VII £ X Sc. de quibus habetur in particula subsequenti in qua littera hec XIX iugera simul ponitur situata prout tunc amici domicelli predicti dicebant esse situationem" en verder: „Item idem dns. de Ghoey VII £ X solidi Martini et Petri de eisdem bonis pro redemptione dextrarum et armorum in excessu Ghisberti dni. de Ghoy militis in ecclesiam nostram sepulti oblatorum. Nunc domicellus de Ghaesbeec predictus comprehenduntur iste VII £ X Sc. simul sub eadem littera domicelli ut habetur in particula proxime precedenti". Er moet dus 7 pond en 10 schellingen betaald worden als afkoopsom voor het harnas en de wapenen, die geofferd werden, maar moeilijk mede begraven konden worden. Omdat hier wederom van „miles" gesproken wordt, kan men zich afvragen of het geheel niet zou kunnen slaan op den eersten burggraaf (IIIB), den vader van den hier besproken Gijsbert. Deze overleed echter uiterlijk begin 1314, ten tijde dat bisschop Guye in Frankrijk vertoefde, op ongeveer 70-jarigen leeftijd: zijn zoon, de tweede burggraaf, stierf in 1316/'17 in de kracht van zijn leven, ongeveer 40 jaren oud: indien er werkelijk een executie heeft plaats gehad, zal dit eerder den tweeden dan den eersten burggraaf betroffen hebben, Bovendien draagt de inhoud van den door den heer van Gaesbeke geïnsereerden brief eenigszins het karakter van een uiterste wilsbeschikking. Tijdens de afwezigheid van bisschop Guye scheen er groote wanorde in het Sticht te heerschen en werden van het kasteel ten Goye uit strooptochten in de Stichtsche landen ondernomen, zoodat het zeer wel mogelijk is, dat de bisschop, hierover met den burggraaf in ongenoegen geraakt, dezen heeft doen executeeren. Niet onmogelijk lag aan die ongeregeldheden, voorzooverre de heer van Goye daaraan deel had, een diepere reden ten grond. Een handschrift uit de eerste helft der 17de eeuw [286a]) vermeldt n.l.: „Anno omtrent 1305 hebben die Prelaten eerst ende daer nae alle die vasallen des Stichts ten versoucke van bisschop Guydo die doen met gewelt aenveerden woude die hoge heerlickheyt der Proostdye van St. Jans tUtrecht verclaert datt er niemandt int Sticht van Autrecht heeft hoge heerlickheyt dan voorschreven Proost. Ende Heer Gijsbert H(eer) van den Goy wijsde dat oerdel". Dat was de vader (IIIB) van den hier besproken Gijsbert. Een oude kantteekening op de zooeven vermelde notitie luidt: „Hier bekent de Heer van den Goy als vasal des Bisschops, dat hij over al sijn voorschreven dorpen (nl. Gaspwerde, Everdingen, Goberdingen, Tul, Twael, Honswijck, Jaersvelt, Goy ende Houten) nyet meer en is dan ambachtsheer". Het door den bisschop belegde kapittel-generaal had dus uitgemaakt, dat de hooge heerlijkheidsrechten niet aan de heeren van Goye toekwamen. Het is nu zeer goed denkbaar, dat hieruit moeilijkheden zijn voortgekomen en dat dientengevolge de zoon Ghisebrecht, het niet eens zijnde met de uitspraak, tijdens de afwezigheid van den bisschop het Sticht was gaan beoorlogen. Dit heeft hem dan het leven gekost en geeft bovendien een verklaring voor het volgende.

[286]) R.A.U. St. Marie. Inv. no. 308. Moderne folieering : f° 7.

[286a]) R.A.U. Gat. arch. der Staten van Utrecht, Inv. no. 364. IV. De letterkast der Staten no. 126 (c. 16258).

Een handschrift uit 1422 à '23 [287]), dat Beka schijnt na te vertellen, zegt: „In den iaer ons Heren M.CCC.XVII quam biscop Ghye weder wt Vrancrijc ende sette dat bisdom in gueden vreden ende corrigierende alle die quade mit harder wrake". Dat er met den bisschop wrijving was, is zeker. Kort na den dood van Giselbertus, den tweeden burggraaf, waren over zijn nagelaten, onmondigen zoon Giselbertus mombers: Jan van Culenburch, de oom, en Nyclaes van Catz, een bloedverwant. Zij hielden voor hun pupil het allodiale slot in het Goye bezet, maar de bisschop vond reden zich met die mombaarschap te bemoeien en eischte van de voogden verantwoording over het beheer der goederen van het kind, hetgeen zij weigerden, waarop de bisschop zijn toevlucht nam tot geweld, het beleg sloeg voor het kasteel en het innam. Dat het slot daarop verwoest werd, zooals van Cortgeen mededeelt, kan niet juist zijn, want na de inneming gaf de bisschop het in bewaring aan Aernt van IJsselsteyn en Willem, bastaardzoon van graaf Florens V. Tijdens deze gebeurtenissen stierf bisschop Guye, 29 Mei 1317, aan een „haestelicke siecte" en op het bericht van zijn dood kwamen de verdreven burgzaten bij nacht langs sluipwegen terug, dreven 's bisschops volk er weder uit en heroverden het kasteel, waarop de voogden de momberschap weder opnamen.

Ghisebrecht Uten Goye cnape, borchgrave van Utrecht bekent 29 April 1316 [288]) aan het kapittel van St. Marie te Utrecht schuldig te zijn 110 pond rente voor memoriediensten voor zijn vader (IIIB). Het zegel onder deze oorkonde is verloren, maar was in den tijd van van Buchell nog aanwezig [288a]); het wordt door hem nageteekend en beantwoordt geheel aan het zegeltype: XI. Het randschrift wordt volledig weergegeven en luidt: + S' GHISELBERTI. DE. GOYE. Dit is de laatst bekende daad geweest van den tweeden burggraaf.

Als kinderen liet hij na:

1. *Ghijsbrecht Wtten Ghoye* knape, V B.
2. *Katerine van Goye.* V Bbis.

V. *Margriete Uten Goye* of *Margriete van Haghensteyne,*

geboren omstreeks 1300 en overleden 27 April 1331/29 Maart 1333, eenige dochter van Johan Uten Goye knape, heer van Hagesteyn. Zij is tusschen 1318 en ***1322*** gehuwd met ***Henric van der Lecke*** knape, in 1335 ridder en ten slotte heer van der Lecke, na den dood van zijn vader, heer *Peter,* die 26 November 1338 is gestorven. Na den dood van Margriete zou Henric van der Lecke volgens Koenen[7]) hertrouwd zijn met *Margaretha van Hoorne.* Hij overleed kort voor *27* April 1342 [288b]), op welken datum de graaf van Holland de heerlijkheden van der Leck verkocht aan heer Jan van Polanen Jansz., daar deze door het kinderloos overlijden van Henric, naar 's graven opvatting, aan hem waren vervallen, omdat het rechte leenen zouden zijn. Het waren uityestrekte goederen, waarvoor Jan van Polanen niet minder dan 12400 ponden aan den graaf moest betalen. Zij omvatten de ambachten Ridderkerk, Lekkerkerk, Krimpen op de Merwede, Ouderkerk, Zubbroek, Brandwijk, Streveland, Gybeland en Bleskensgraaf. Bij den verkoop werd thans het karakter van

287) Gem. Arch. Utrecht. S. Muller Fz.. Cat. hibl. over Utrecht no. 43 (48). H.S. J. v. d. Beke. 15de eeuw. Deel 1. Zie ook: Heda, pag. 231.

288) R.A.U. St. Marie. Inv. no. 1713. Charter dd. 29 April 1316.

288a) R.A.U. Inv. H.S. no. 358 1, fol. 53vo. (Lih. B. Arent van Buchell), met zegelteekening. 29 April 1316.

288b) v. Mieris, 11, pag. 566. 27 April 1342.

onversterfelijk leen uitdrukkelijk erkend, maar in de verkoopacte werd, zooals wij dat ook bij den verkoop van de Hagesteinsche leenen nog zullen ontmoeten, een garantie-clausule opgenomen tegen mogelijke aanspraken van anderen. Ook hier stond de graaf blijkbaar niet sterk.

Na den dood van haar vader erfde Margriete diens Hagesteinsche leengoederen, leenroerig aan den huize van Cuyck. Vermoedelijk was zij toen nog minderjarig en is zij onder voogdij gekomen van Sueder van Vianen, destijds knape. Wij meenen dit te mogen afleiden uit een oorkonde van 21 October 1318 [288c]), waarin gesproken wordt van „Heynric van Bunnic Scoute te Gaspernwerde van Sueders weghen van van Vianen cnape". Gaspernwerde nu behoorde tot de Hagesteinsche goederen van Jan Uten Goye. Aan den overgang der Hagesteinsche leengoederen is een ingewikkelde geschiedenis verbonden, die wij liever als een geheel hierna afzonderlijk zullen bespreken.

Den 18den November 1330 [288d]) oorkondt Henric van der Lecke, dat hij en zijn vrouw Margrite Uten Goye verzuimd hadden hunne Stichtsche leenen op tijd te verzoeken en dus daarvan vervallen waren, maar dat de bisschop, de leenheer, hun dit vergeven had en hen weder „om grasi" met deze goederen had beleend onder bepaling, dat bij kinderloos overlijden van Margrite (die wellicht reeds ziekelijk was) haar echtgenoot, Henric, zou beleend worden. Er moge aan herinnerd worden, dat Henric van der Lecke c.s. in dien tijd met de stad Utrecht in oorlog was en dat men bezig was om tot verzoening te komen. Nadat 26 Maart 1331 reeds een kort bestand tusschen partijen gesloten was, werden door tusschenkomst van den graaf van Holland 27 April 1331 [288e]) bepalingen gemaakt voor een vrede, waarbij aan Henric van der Lecke en zijn vrouw Joncvrouw Margriete van Haghesteyne hun aanspraken op het huis Lichtenberch, onder Woudenberch gelegen, werden ontzegd. De vrede schijnt niet tot stand gekomen te zijn, want 31 Juli 1332 [288f]) sluit de bisschop (Jan van Diest, 1322—† 1 Juni 1341) met de stad Utrecht een verbond, waarbij zij elkaar beloven in den oorlog tegen Henric van der Lecke,' Har Willaem van Duvenvoerde en Heer Sueder van Vianen, geen afzonderlijke overeenkomst of vrede te zullen sluiten.

Hendric van der Lecke is ten slotte moeten uitwijken naar Aenhout op den Ouden IJssel, waar hij het Huis ten Weerde stichtte [288g]).

Burggraaf Ghijsbrecht Uten Goeye (V B) hield van Margriete en Henric van der Lecke in leen het hooge en lage gerecht van Houten en Goye en vermoedelijk eenige der dagelijksche gerechten van de overige Hagesteinsche leengoederen. Aan die Haqesteinsche leengoederen zullen wij, zoo gezegd werd, een afzonderlijk hoofdstuk (11) wijden.

VB. *Ghiselbert Uten Goye* knape, borchgreve van Utrecht,

geboren omstreeks 1300, overleden tusschen 9 April 1333 en 22 Augustus 1335, zoon van Ghisebrecht Uten Goye knape, borchgrave t'Utrecht (IV.B) en van Margriete Hubertsdr.

288c) R A.U. Inv. H.S. no. 785. Charter dd. 21. October 1318.

288d) R.A.U. Arch. Biss. Inv. no. 288. Charter dd. 18 November 1330.

288e) Gem. Arch. Utrecht. Arch. Stad. Cat. I, no. 366. Charter dd. 27 April 1331.

288f) R.A.U. Areh. Biss. Inv. no. 437. Charter dd. 31 Juli 1332. Zie ook: Gem. Arch. Utrecht. Arch. Stad. Cat. 1, no. 369. Charter dd. 31 Juli 1332.

288g) Nijhoff, Gedenkw. Gesch. Gelderl., Decl 111. Noot 2 bij oorkonde no. 297.

van Bosinchem. Hij was de derde burggraaf van Utrecht uit zijn geslacht en trouwde met jonkvrouw *Marie*, dochter van *Otto van Heuckelom*, eerste heer van Asperen.

In 1317 was deze Ghijsbrecht nog een jongeling, die vermoedelijk, zooals wij reeds opmerkten, na den gewelddadigen dood van zijn vader, onder voogdij stond van zijn oom Jan heer van Culenborch (Jan van Bosinchem) en Nyclaes van Cats [287]). Hoe lang die voogdij nog heeft geduurd, is niet bekend, maar 18 Juni 1326 [289]) blijkt Ghysebrecht Uten Goye, vermoedelijk pas kort geleden, getrouwd te zijn met jonkvrouw Marie van Heuckelom. Hij bevestigt haar dan in den lijftocht van de helft van 's-Gravenwaerde met de bijbehoorende visscherij, gelegen te Duerdijcke, boven Culenburch, een Hollandsch leen. Ook voor ander goed was de jonge Ghijsbrecht leenman van Holland. De graaf geeft nl. 24 Juli 1327 [290]) aan Gysebrecht Uten Goye borchgrave van Utrecht ten rechten leene 28 morgen land, den Camp genaamd, liggende in het gerecht Uten Goye. Eertijds had Gysebrecht dit land in leen gehouden van den heer van Cuyck: het behoorde tot de Stichtsche leenen door Otto heer van Cuyck in 1327 aan den graaf verkocht.. Voordien had Jan heer van Cuyck, 4 Juli 1314 [291]), deze 28 morgen, die vóór het Huis te Wulven lagen, in leen uitgegeven aan vrouwe Mabilia van Wulven, de vrouw van Boudewijn van Avezaet, ridder.

Ghiselbert Uten Goye knape, borchgreve van Utrecht, pacht 17 Juli 1328 [292]) voor 10 jaren van het kapittel van St. Marie te Utrecht de tienden in het Ghoye voor de som van 225 pond per jaar, een voor dien tijd geen gering bedrag, dat wijst op de groote waarde van dit pachtgoed. Dit waren de oude tienden van het kapittel in het land van Goye met de tienden over de befaamde nieuwe aanwassen, waarover in vroeger jaren zooveel strijd was gevoerd met de voorzaten van den jeugdigen burggraaf. Die strijd blijkt nu geheel uitgestreden te zijn. Als borgen voor den burggraaf treden bij deze pachtovereenkomst op Otto van Heuclum, waarschijnlijk zijn schoonvader; Ghijsbrecht van Caets (Cats), zijn oom van moederswege: Henrick van Vianen knape, zijn zwager: Gherbrant van Beesde knape en Jacob Alphartszoon van Lichtenberch borger te Utrecht.

In de rekening van Arnt van Yselsteyne, schout van Amersfoort, van 6 April 1331—30 April 1332 komt de volgende post voor:

„Item verteerden die met miin here van Utrecht waren tot Almelo, tot Amersfoirde, alse: Haer Jan van Hoekelem, Haer Hertberen van IJselsteyne, Otte van IJselsteyne, Henric van Vyanen, Ghyselbrecht Uten Ghoye, Eliaes van Woudenberch, Ernst van Wulven, Florens van Jutfaes, die schoute van der Stat ende Jan van Benemale ..... 16 £ 11 s. 8 d." en op een los blad bij deze rekening staat nog de volgende specificatie van dezen post: „Item verteerden die met miin here van Utrecht waren tot Almelo, tot Amersfoirde, tot Thydeman des Coeninx huus, alse Haer Jan van Hoekelem, Henric van Vyanen, Ernst van Wulven, Florens van Jutfaes, met 28 peerden: 4 £ 15 s.: Item tot Ghyselbrecht Falyen, Ghyselbrecht Uten Ghoye, mit 14 peerden: 3 £ 5 s." [292a]).

Ghijsbert Uten Goeye knape, burchgrave t' Utrecht maakt op 10 Juli 1332 [293]) met Heer Jan van Heuckelem (neef van zijn vrouw) een regeling „bij rade onzer mage" betreffende de rechtspraak in hunne aangrenzende heerlijkheden van 't Wael, Honswijck, Hagesteyn en Jaersvelt eenerzijds en Ameyde, Merkerck, Lecxmondt en Heycop anderzijds. In deze „Eninge" heeft men het bewijs willen zien, dat burggraaf Ghijsbert in questie, zich inderdaad als erfgenaam van de door zijn achternicht Margriete (V) nagelaten goederen had opgeworpen. Afgescheiden daarvan, dat het juiste jaar van haar overlijden niet bekend is, ging het in bovenstaande overeenkomst slechts over de middele en lage rechtspraak. waarvan het zeer goed mogelijk is, dat Ghijsbert deze van Margriete en haar man Henric van der Lecke in (achter)leen hield. Uit de reeds aangehaalde memoriën van grieven ten tijde van bisschop Jan van Diest [254]), blijkt immers, dat Ghijsbert inderdaad gerechten van hen in (achter)leen hield en dit behoeft stellig niet beperkt te zijn gebleven tot alleen Houten en Goye, al was dààr dan ook tevens de Rooge jurisdictie aan hem uitgegeven. Bewijskracht voor de aanspraken door dezen burggraaf op de door Margriete achtergelaten leengoederen geldend gemaakt, kunnen wij aan de Eninge van 1332 dan ook niet toekennen.

De opdracht van Ghijsbert Uten Goye van zijn allodiaal Slot ten Goye aan den graaf van Holland en het van dezen te leen ontvangen van het hooge en lage gerecht van Houten en Goye in 1333 zal nog uitvoerig besproken worden in het hoofdstuk handelend over de moeilijkheden met de Hagesteinsche leengoederen, wij mogen dus volstaan met daarheen te verwijzen. Alleen willen wij er hier de aandacht op vestigen, dat onder de magen van Ghijsbert, vermeld bij de opdracht van zijn slot aan den graaf, o.m. voorkomt Gheryt van den Vliet knape. De familie van den Vliet hebben wij nl. meerdere malen aangetroffen als verwant aan de heeren van Gove. De zooeven genoemde Gheryt van den Vliet, heer van Polsbroek, was getrouwd met joncfrou Lisebet, dochter van heer Otto van Asperen [293a]) (de oude) en derhalve een zwager van burggraaf Ghijsbert (VB), zij overleden resp. 1344 en 1346. De vader van Gheryt van den Vliet was heer Gheraerd van den Vliet, ridder, volgens de literatuur een broeder, maar gelet op de generatie-jaren, zouden wij liever zeggen een zoon van Herman heer van Woerden, den bekenden zamenzweerder tegen Graaf Florens V. Na den traqischen moord van Woensdagmiddaq den 27 Juni 1296 [294]), werden ook de goederen van Gheraerd van den Vliete verbeurd verklaard, later bleek, dat hij aan de misdaad geen deel had gehad en werden hem zijn eigendommen in 1302 teruggegeven [295]). Tot die bezittingen behoorde het huis ten Vliet met het land onder Oudewater gelegen en vermoedeliik ook Zuid-Polsbroek [296]). Gheraerd heeft waarschijnlijk na den moord den toen gehaten naam van Woerden verwisseld tegen dien van zijn Huis. Heer Gheraerd van den Vliete was gehuwd met Ada, dochter van Heer Symon van

289) R.A.U. Inv. H.S. no. 297, f° 56verso. 18 Juni 1326. Zie ook: A.R.A. Holl Leenk. no. 3 (E.L. 3), f° 21verso.

290) R.A.U. Ibidem. f° 66. 24 Juni 1327. Zie ook: A.R.A. Holl. Lcenk. no. 3, f° 25.

291) U.B. Utrecht. Ant. Matthaeus. H.S. no. 1253 II, pag. 289 en 375, 4 Juli 1314.

292) R.A.U. Inv. H.S. no. 361, Dl. II, f° 90. 17 Juli 1328.
Oorspronkelijker: R.A.U. Inv. St. Marie no. 1 (Liber pilosus), f° XXXIIvo.

292a) Mr. S. Muller Fz., De registers en rekeningen van het bisdom Utrecht 1325—1336, Deel I, 1889. Werken Hist. Gen. N. Reeks. no. 53, pag. 484.

293) R.A.U. Inv. H.S. no. 1298, f° 12. Vidimus van 1525. Stukken over Jaersvelt. 10 Juli 1332.

293a) P. L. Muller, Reg. Hann. 1881, pag. 129. 25 April 1324.

294) R.A.U. St. Pieter, Inv. no. 74. Necrologium: V Ral. Julii (1296).

295) R.A.U. Inv. H.S. no. 378, Dl. 6, f° 621, sub 1.

296) Dr. A. Johanna Maris, Eenige rechtsbronnen van Polsbroek. V. en M. Ver. Uitg. bronnen oud vaderl. Recht, Deel X, pag. 138.

Benthem [257]) heren Willemszoon ex Ada van der Made heer 1 Jsbrantsdochter [297]) en van diens tweede vrouw Gertrudis vrouwe van den Binchorst, naar wie haar dochter ook wel Ada van Binchorst genoemd wordt. Ada, vrouwe van den Vliete, en haar man hr. Gherard van den Vliete worden nog vermeld Dynsdaghes na S. Michielsdach 1315 (30 Sept.) [298]), op welken datum zij aan het St. Catherine Convent te Utrecht 2 pond jaarlijks schenken uit 1½ hoeve land, gelegen „bi onsen huse aen die IJsel". Dezen brief bezegelt hij, zijn wapen vertoont 3 met bolletjes omzette ruiten. De literatuur vermeldt als zijn sterfjaar 1314, hetgeen dus niet juist is. Als weduwe stierf Ada 111 Non. Nov. (1331), d.i. 3 November: in het Kalendarium van St. Servaes te Utrecht wordt zij vermeld als: Domina Ada matrona de Vliet [299]).

Ada en haar echtgenoot Gheraerd van den Vliete, ridder, noemden op 19 Januari 1311 [257]) heer Ghisebrecht heer Uten Goye (IIIB), hun „oom" en Ghisebrecht van Nieuwenrode hun „neef". Wederkeerig noemt op 1 November 1313 [262]) Heer Ghisebrecht Here Uten Goye ende borchgrave van Utrecht (IIIB) Har Gheret van den Vliete, ridder, zijn „neef".

Ten slotte brengen wij nog in herinnering, dat wij de zuster van Walterus ex Goye famulus (11) vermeld vonden als getrouwd met Gerardus de Vlete [199]), vermoedelijk niet uit het geslacht van Woerden, maar uit een ouder geslacht van Vliet [299a]). De Heeren van Goye, van Woerden, van Amstel en van Vliet waren aan elkaar verwant, zooals ook uit hun veelvuldig te zamen voorkomen in de oorkonden wel reeds vermoed kan worden.

In het Algemeen Rijksarchief te Den Haag bevindt zich onder de verzameling losse zegels een exemplaar in groene was (no. 574), metende 24 mm. in diameter, dat fraai bewaard is gebleven en een vroeg 14de eeuwsche stijl verraadt, het vertoont het bekende wapen Uten Goye en draagt als randschrift: S' GISEBRECHT UTEN GHOIE. Dit zegel kan o.i. aan niemand anders worden toegekend dan aan den derden burggraaf (VB), hier in bespreking. (Zie no. IX, Plaat),

Wanneer Ghijsbert overleden is, is onbekend, maar het jaar kan wel benaderd worden. Burggraaf Ghisebrecht Uten Goye noemt op 9 April 1333 [300]) Har Willem van Duvenvoorde, den mede-kooper der Hagensteynsche goederen, „mijnen Heere" en drukt daarmede zijn leenverhouding tot dezen ridder uit, die wel gezien zal moeten worden als een voortzetting van zijn vroegeren leenband met heer Henric van der Leck en Margriete van Haghensteyne. Willam van Duvenvoorde verkoopt op 22 Augustus 1335 [301]) zijn aandeel in de Hagensteinsche leenen aan heer Otto heer van Asperen en dus zou men een leenopdracht aan- en een nieuwe beleening door dezen opvolgenden leenheer mogen verwachten. Daarvan is echter niets te vinden, hoogstwaarschijnlijk omdat Ghisebrecht inmiddels overleden was, immers op 1 October 1338 was hij zéker al dood, want dan worden aan zijn kind de tienden in het Goye verpacht, die hij vóórdien van het kapittel in pacht hield. Zijn overlijden zou dus gesteld kunnen worden tusschen 9 April 1333 en 22 Augustus 1335.

Bij zijn vrouw Joncfr. Marie van Heuckelom liet burggraaf Ghijsbert een eenig kind na, waarvan nòch de naam, nòch zelfs het geslacht bekend is.

N.N. Uten Goye, VIB.

VIB. N.N. *Uten* Goye,

geboren omstreeks 1325 en overleden vóór 27 Augustus 1349. Na den dood van zijn vader Ghijsbert, den 3den burggraaf van Utrecht uit het geslacht van Goye, kwam het kind van den Goye onder voogdij van zijn oom, Heer Henrick heer van Vyanen, ridder, den zoon van Har Hubrecht heer van Vyanen en van Agniese van Langheraecke, die gehuwd was met Katerine van Goye. Dit blijkt uit den copie-pachtbrief van de tienden in het Goye door het kapittel van St. Marie te Utrecht uitgegeven, in zijn aanhef aldus luidende: „Wij.. . . . . Deken ende ghemenen Capetel der Kerken van St. Marie t' Utrecht doen cont allen den ghenen de desen brief sellen sien of horen lesen, dat wij ghegheven hebben in pachte enen eersamen manne Haren Henric van Vyanen ridder als tot behoef des kinds van den Goye daer hi mombaer of is, tote tien iaren toe die in ginghen op Sinte Remeys dach (1 October) in den iare ons Heren alsmen screef. dusent. drehondert. ende acht ende dertich, van dien daghe voert. tien. iare gherekent. elx iaers om tuee hondert. pont ende dertich. pont.. ....". De brief zelf is pas uitgegeven op 31 October 1339 [302]); bovenstaande is een copie uit het liber pilosus (cartularium) van St. Marie.

Van Buchell [303]), die ons het afschrift van de oorkonde over genoemde pacht geeft, vermeldt als borgen voor Heer Henrick van Vianen, den momber van het kind Uten Ghoye: Haer Nicolaes van Vianen, Haer Roelof de Rover van Montfoerde, Haer Willaem van Montfoerde ridders en Gisebrecht van Starckenberch, Jacob Alfaerssone van Lichtenberch, Alard van den Wale en Willaem Gerritssone knapen.

297) Ant. Matthaeus. H.S. 1253 II, pag. 535. Univ. Bibl. Utrecht. A° 1265.

298) R.A.U. Inv. H.S. no. 332 I, f° 67. 30 September 1315.

299) R.A.U. Inv. H.S. no. 358 III, f° 122verso.

299a) Men hoede zich er voor, het bovenvermelde huis ten Vliet, gelegen tegenover Oudewater op het „dijkveld" aan den IJssel, met de daar thuis hoorende „Heeren" van Vliet, (met de drie met bolletjes omzette ruiten) te verwarren met het gelijknamige huis then Vliet in Lopik „mit eenre hoeven lants, alse gelegen is in Lopic bi der capellen dair dat voirsz. huys up staet, opstreckendc van den gerechte van Jaersvelt tot aen den gerichte van Benscoep", waarmede 5 Februari 1394 door den Utrechtschen bisschop beleend wordt: „Aleit die Tyman Schorren wijff was, Henrix dochter van den Damme", en met die hofstede toe Vliet „mitten grafften ende mit eenre hoeven bruycklants, streckende van Jaersvelcler lantscheidingen totten Watersloet", gelegen in den kerspel van Loepwijc (Lopik), waarmede denzelfden 5en Februari 1394 eveneens door den bisschop beleend wordt: „Jonfrouwe Nargarete van den Vliet", die daar voor het eerst mede was beleend 5 Maart 1393 „nae dode Willams (van den Vliete) hoers broeders ende voer oer heft gehuld& Jacob Lambertssoen oer man". Deze Willam van den Vliete was vermoedelijk een nakomeling (kleinzoon?) van Wilhelmus de Vliete famulus, die met zijn broeder Ghiselbertus Bokel de Vliete famulus, herhaaldelijk vermeld wordt o.a. in 1319 in Sevenhoeven (in Lopic) ; beiden waren zoons van Heinric van den Vliete; in 1327 worden beide broeders genoemd in een scheidsrechterlijke uitspraak in het geschil van één hunner met den Deken van het kapittel van S. Marie te Utrecht „super jure patronatus seu jure presentandi ad ecclesiam dictam Lopikercapelle". Beider zegels onder dezen brief vertoonen een van boven gekanteelden k cp e r, vergezeld van 10 blokjes. Bokels land van den Vlite, gelegen in den „Bisen" wordt vermeld 4 Februari 1314. In den loop der 14de eeuw troffen wij in deze streken nog verschillende andere van den Vliete's aan, die op gelijke wijze zegelden. Zij behoorden alle tot een geslacht, dat veel ouder is dan de uit Woerden stammende van den. Vliet's met de r u i t en. De Lopiksche van den Vliete's worden nimmer „Heeren" van den Vliet genoemd. Tot dit geslacht heeft, naar wij meenen, nu ook behoord de bovengenoemde Gerardus de Vlete.

300) A.R.A. Holl. Leenk. no. 3 (van Riemsdijk no. 16). f° 17. 9 April 1333.

301) A.R.A. Holl. Leenk. no. 10 (E.L. 11, f° 31verso). 22 Aug. 1333.

302) R.A.U. St. Marie. Inv. no. 1, f° LXXXIverso (f° 194verso). Liber pilosus. 31 October 1339.

303) R.A.U. Inv. H.S. no. 354, f° 34verso. 31 October 1339.

De als borg genoemde Haer Nicolaes van Vianen was een broeder van Heer Henric van Vianen, beiden zegelen de oorkonde, laatstgenoemde met de 3 zuilen en randschrift S'HENRICI. DE. VIANE. MILITIS. Eerstgenoemde voert eveneens de zuilen, doch in het eerste kwartier (vrijkwartier?) een loopenden hond: het randschrift luidt: S'. .....COLA.....

Het „kind" van den Goye is jong overleden, in het burggraafschap van Utrecht opgevolgd door zijn tante Katerine.

De heeren „van Goye" hadden opgehouden te bestaan, niet echter hun geslacht, dat onder den naam van Langherake nog bleef voortleven, zooals hierna in deel 111 nog zal blijken. evenmin hun naam, dien hun erfgenamen, de Heeren van Vianen aan den hunnen hebben toegevoegd.

VBbis. *Katerine* vrouwe *van Goye,* borchgravinne van Utrecht,

geboren vermoedelijk omstreeks 1300 en overleden tusschen 24 Aug. 1349 en 1 Mei 1351. Zij was getrouwd met Heer *Henric* heer ***van Vyanen,*** ridder, vermoedelijk de jongste der vijf zonen van Har *Hubrecht* ***van Vyanen.*** heer van Vyanen en maarschalk van den bisschop van Utrecht, en van *Agniese* ***van Langherake.***

Wij moeten erkennen er niet zeker van te zijn, dat Katerine een dochter was van Ghisebrecht Uten Goye knape, borchgrave (de tweede!) van Utrecht (IVB) en van Margriete van Bosinchem, de mogelijkheid moet open gelaten worden, dat zij één generatie ouder was en de dochter is geweest van Giselbertus Uten Goye miles, burggraaf (den lsten!) van Utrecht. De oudste zoon van Katerine en Heer Henric heer van Vyanen was Heer Gijsbrecht heer van Vianen ende van den Goye, die zijn moeder reeds op 1 Mei 1351 [304]) in het Utrechtsche burggraafschap blijkt te zijn opgevolgd; hij overleed 21 Augustus 1391. Kennen wij hem een behoorlijk langen, maar niet abnormalen levensduur toe van b.v. 70 jaren, dan moet hij omstreeks 1321 geboren zijn. Op dien tijd zou zijn moeder, ware zij een dochter geweest van den lsten burggraaf, omstreeks 46 jaren oud zijn geweest en daarna nog minstens 4 kinderen hebben gekregen. Was zij echter de dochter van den 2den burggraaf, dan zou zij in dat geval omstreeks 21 jaren geteld hebben. Uit dien hoofde zouden wij haar liever houden voor een dochter van den 2den burggraaf (IVB) en dus een zuster van den 3den burggraaf (VB), dien zij in zijn ambt is opgevolgd.

Veel is niet van haar bekend: bisschop Johan van Arkel beleent haar op 27 Augustus 1349 [305]) met het burggraafschap van Utrecht, In de betrokken oorkonde, die men afgedrukt vindt in het Utrechtsche Placaatboek, wordt zij genoemd: Katerine Vrouwe van Goye borchgravinne van Utrecht, Her Henrics wijf van Vyanen. Behalve met het burggraafschap en wat daar toe behoort, beleent de bisschop haar nog met de volgende goederen: het erve, gerecht en tiende van Hedericwije, daarnaast met een tiende, gelegen over den Ouden Rijn (Krommen Rijn), in een streek geheten Leemkolkervelt, in noordwestelijke richting aan den Ouden Rijn grenzend, waar ter plaatse het land heet Katwijckervelt (thans de Leemkolk en Kattenveld, ten zuidoosten van Werkhoven, maar op den rechteroever van den Krommen Rijn). Voorts beleent de bisschop haar met 24 morgen land, gelegen boven de Tullensteghe (Tolsteeg bij de Tolsteegpoort te Utrecht), waar naast boven (oostelijk) geland zijn Johan Uten Weerde Ghijsebrecht Heren Johanssoens soen en de Vrouwen van Sinte Servaes aan de nederzijde (westelijk of noordelijk), ten slotte met het gerecht, tiende en tins van Nijencoep en het gerecht en de tiende op Harevelt en op Vrijthof. Al deze goederen zijn erfleenen, die ook de voorouders van Katerine reeds van het Sticht in leen hielden.

Uit het feit, dat de bisschop haar bij de beleening met het burggraafschap noemt „Vrouwe van Goye" en ook daaruit, dat haar oudste zoon Gijsbrecht Uytten Goye (van Vyanen) op 1 Mei 1351 „burggraaf" blijkt te zijn en door den graaf van Holland in 1352 [306]) wordt beleend met het Huis te Goye metten voorborge en metter hofsteede daar 't huys op staet, volgt dat zijn moeder Katerine erfgename moet geweest zijn van het „kind van den Goye".

Katerine, vrouwe van den Goye, wordt het eerst vermeld op 8 Januari 1349 [307]). Op dezen datum oorkondt haar echtgenoot, Henric van Vyanen, ridder: „.....ende ic van sienre (des Bisschops) weghen ane ghenomen hebbe te verwaren sijn rentmeester ambocht van sinen lande van Utrecht op die side der IJsel daer Utrecht staet. wtghenomen siinre tolle van Renen ende sinen gruythuse 'tUtrecht, ende den renten mit horen toebehoeren die in der prochien van Rhenen gheleghen siin, alsoe alse Her Jacob van Lichtenberch dat voerss. rentmester ambocht van siinre weghen te verwaren plach..... Voert siint vorwerde.. .... dat ic miins Heren van Utrecht voerss. ..... sinen luden..... die binnen desen voerscr. ambochte dat hi mi bevolen heeft wonaftich siin tot ghenen dienst bidden noch biden en sal alse van graven, van mennen, van waken of van anders alsulken saken ten si kenlic in miins Heren van Utrecht voerss. Ghestichts oerbaer alsoe alset van outs ghewoenlic is, maer had icx te doen zoe mocht ic bidden alsoe verre alse dat Vrouwe Kater i n e n ende Johan Heer van Culenborch [307a]) voerss. moghelic docht ... ende besceidelic.. . Voert sal ic zaecwoude ende borghe weerden voer miins Heren van Utrecht voerss scout.., . . . mit Haren Sweder Wt der Loe canonic ten Doem 'tUtrecht mit Har Jan van Culenborch Heer van Woudenberch [307b]) mit Haren Ghisebrecht van Sterkenberch mit Haren Jacob van Lichtenberch ende mit Johan Heer van Culenborch zoe wanneer icx van miinen Heer van Utrecht voerss vermaent werde. Ghegheven int jaer ons Heren dusent driehondert neghen ende veertich des donredaghes nae dertiendach". Hij bezegelt den brief met een, thans zeer geschonden, zegel in verkleurd groene was, dat in een gothisch schild noq 3 zuilen laat zien. Van het randschrift is alleen over: S' HE. ....

Haar echtgenoot Heer Henric heer van Vyanen ridder zal omstreeks 1285 geboren zijn en was dus vrij wat ouder dan zijn vrouw. Hij was een broeder van Heer Sweder heer van Vyanen, die op 4 December 1333 [308a]) overleed en getrouwd was geweest met Lijsbet (van Egmont?). Deze had-

304) R.A.U. St. Marie. Inv. no. 773. Charter dd. 1 Mei 1351.

305) v. d. Water. Groot Placaatboek 's Lands van Utrecht. Deel III. pag. 50. 27 Augustus 1349.

306) A.R.A. Holl. Leenk. no. 42 (E.L. 43). f° 81. 4 Augustus 1352.

307) R.A.U. Ärch. Biss,. Inv. no. 391. Charter dd. 8 Januari 1349.

307a) Deze „Jhanne Heer van Culenborch ende van der Lecke, knaap", stierf in 1377 kinderloos en was de oudste zoon van Har Hubrecht Seenckc, Here van Kuylenborch, ridder († 21 Juli 1347) en van Jutte van der Lecke Petersdr († 1360), de zuster van Heer Henric van der Leek, man van Joncvr. Margriete Uten Goye (van Haghensteyne) (V.).

307b) Deze „Har Jan van Culenborch, Heer van Woudenberch, ridder", getrouwd met"Cybelie van Borsselen, 's Heren Wolfartsdochter, was de oom van voormelden Jhanne Beer van Culenborch etc.

308) R.A.U. Inv. H.S. no. 378 Dl. 1 f° 101, sub 6. a) St. Barbarendach (4 December) 1333. b) St. Valeutijnsdach (14 Februari) 1351. c) St. Odulfusdach (12 Juni) 1351.

den 2 dochters, de oudste, Heylwich, was de vrouw van Heer Willem van Duvenvoerde, heer van Oesterhout. Hij overleed op 12 Augustus 1353 en werd te Brussel in het St. Clarenklooster begraven onder een tombe, volgens van Mieris, maar volgens Buchell zou hij begraven zijn bij de Karthuizers buiten St. Geertruidenberg. Heylwich stierf St. Valentijnsdag (14 Februari) 1351 [308b]) en liet de heerlijkheid Vyanen na aan haar eenige zuster Catharine, die echter in het zelfde jaar op St. Odulfusdag (12 Juni) [308c]) overleed en Vyanen naliet aan haar oom Heer Henric van Vyanen. Henric van Vyanen had 15 Aug. 1326 [309]) beloofd de huwelijksvoorwaarden gesloten tusschen „Willem van Duvenvoerde ende ionfrou Heilwych Heren Sueders van Vyanen oudste dochter miins broeders" te zullen nakomen: hij verklaart verder: „.... ende vertie ende scelde quite die Borch ende die heerschappie van Vyanen, behouden mi miins leens dat ic houde van der heerscappie van Vyanen ende behouden mi miins rechts vander heerscappie ende goede van Vyanen weer dat Her Sueder miin broders storve sonder wittige gheburt van sinen live ghecomen".

Op 14 Maart 1335 [310]) wordt Haer Heynrick van Vyanen, ridder, vermeld als beneden belend aan 12 morgen land in den Hamme te Everdingen, toebehoorend aan Heymerick Coevoet, knape, welk land in 1359 toebehoorde aan Huybrecht Coevoet Heymericxr en toen beneden belend was door Zweder van Vyanen, zoon van Haer Heynrick voornoemd.

Op 20 Augustus 1345 [311]) was Haer Henric van Vyanen ridder betroken bij de uitspraak in een geschil tusschen bisschop Jan van Arkel en Heer Johan van Culenborch heer van Woudenberch, ridder, over de „lantsceydinghe" tusschen 's bisschops hofgoed van Loesden (Leusden) en het goed van Woudenberch.

Henric van Vyanen, ridder, belooft op 23 Februari 1346 [312]) aan bisschop Johan van Arkel zijn huis te Stoutenburch weer te zullen teruggeven als hem de 3000 pond, die daarop door den bisschop geleend zijn, terugbetaald zullen zijn. Henric van Vyanen, ridder, blijft op 9 April 1347 [313]) met Robbrecht van Arckel heer van den Berghe, Hubrecht de Schencke heer van Culenborch en Jacob van Lichtenberg. ridders, borg voor den bisschop Johan van Arkel jegens Har Gisebrecht van Sterckenborch en Har Ghysebrecht van Hardenbroeck.

De graaf van Holland beleende 4 Augustus 1352 [314]) Heer Henric heer van Vyanen met de stad Vyanen en het gerecht van Helsdingen en kort daarna op 22 Januari 1353, wegens zijn overlijden, zijn zoon Ghisebrecht Uten Goye (van Vyanen). Voor het laatst ontmoeten wij Har Henric heer van Vyanen, ridder, op 12 September 1352 [315]) in een scheidsrechterlijke uitspraak van de burgemeesters, schepenen, raad en oudermannen van Utrecht tusschen bisschop Johan van Arkel en Har Sweder Uten Loe, proost van St. Pieter te Utrecht, Har Johan heer van Culenborch ende van der Lecke, Har Henric heer van Vyanen, Har Johan van

309) R.A.U. Arch. Biss., Inv. no. 370, f° 92. 15 Augustus 1326. Zie noot 292a, a.w. 1, pag. 70.

310) Gem. Arch. Utrecht Cat. bij het Stads-Archief bew. arch. no. 392. Cartularium H. Gccsthuis f° XCI en XCIvo. 14 Maart 1335 en 28 Juni 1359.

311) U.B. Utrecht. Ant. Matthaeus. H.S. no. 1253 III, pag. 473. 20 Aug. 1345.

312) R.A.U. Inv. H.S. no. 332 I, f° 60verso. Zie ook: v. Mieris II, pag. 705. 23 Februari 1346.

313) R.A.U. Inv. H.S. no. 332 I, f° 62verso. 9 April 1347.

314) v. Mieris 11, pag. 807. 4 Augustus 1352 en 22 Januari 1353.

315) R.A.U. Arch. Biss., Inv. no. 378. Charter dd. 12 September 1352.

Culenborch heer van Woudenberch, Har Ghisebrecht van Starkenberch en Har Jacob van Lichtenberch, ridders, waarbij bepaald wordt, dat deze Heeren zullen „rumen alsulke ambochten alse si tot desen daghe toe van ons Heren weghen voerseyt (de bisschop) ghevoert hebben". Voor hunne schuldvordering van 9000 pond zullen zij de huizen Horst en Stoutenborch in pand mogen houden, het eerste zal in bewaring komen van Har Jacob van Lichtenberch, die daarvoor 250 pond per jaar zal ontvangen, het laatste zal bezet worden door Har Johan van Culenborch heer van Woudenberch, die daarvoor 150 pond per jaar zal krijgen.

Har Henric heer van Vyanen, ridder, was op 1 Mei 1351 [304]) met meer anderen borg voor zijn oudsten zoon Ghisebrecht Uten Ghoye, borchgrave van Utrecht, als deze de tienden in het Goye van het kapittel van St. Marie te Utrecht in pacht neemt voor 375 pond per jaar, De vader zegelt hier *met* 3 zuilen en randschrift: + S' HENRICI. DE. VIANEN. MILITIS. Zijn zoon, die naar zijn moeder genoemd wordt, vierendeelt zijn wapen Vianen met dat van Goye, hij voerde op zijn zegel: 1 en 4 Goye (gedwarsbalkt van 6 stukken, vair en (rood); 2 en 3 Vianen (in (zilver) 3 (zwarte) zuilen). Het randschrift luidt: + S' GHISEBRECHT. UTE (N). GOYE. BORCHGR.. .... Later komt deze zoon voor als Gijsbrecht heer van Vianen ende van den Goye knape (1359). nà 1371 is hij ridder.

Onder de goederen, die Heer Henric van Vianen nà *zijn* nichten pachtte, behoorde de ons bekende „Vuthoff ende dat goedt tot Hulsdingen" [315a]). In 1352 [316]) op 23 Januari, in het jaar van zijn overlijden, pacht hij dit goed voor 32 jaren van den Abt van Oostbroek.

Heer Henric heer van Vyanen overleed op 3 October 1352, bij zijn vrouw Katerine Uten Goye nalatend 5 zonen:

1. Heer ***Gijsbrecht*** heer ***van Vianen ende van den Goye.*** burggraaf van Utrecht.
2. Heer ***Reynout van Vianen,*** deken van St. Jan en postulaat van Utrecht, onder den tegen-Paus Clemens VII.
3. Heer ***Sweder van Vianen van Beverweerde,*** ridder.
4. Heer ***Henrick van Vianen van Jaersvelt,*** ridder.
5. Heer ***Hubrecht van Vianen,*** ridder.

De oudste zoon, Heer Gijsbrecht, erfde van zijn vader de heerlijkheid van Vianen en van zijn moeder het huis ten Goye met de gerechten van Houten en Goye en het burggraafschap van Utrecht.

Met het „kind van den Goye" was het oude geslacht van Goye (met uitzondering dan van den tak Langerak) wel uitgestorven, maar de naam bleef nog voortbestaan als toevoeging aan den naam der Heeren van Vianen: de bovengenoemde zoon Ghijsbert komt ook wel eens voor als „Uten Goye", met weglating van zijn eigenlijken geslachtsnaam „van Vianen". 'De zoon van dezen Heer *Gijsbrecht,* heer ***van Vianen ende van den Goye en*** van ***Beatrijs van Egmond,*** was Heer *Henric* heer ***van Vianen van den Goye*** *ende van der Ameyde,* getrouwd met vrou ***Heylwich van Herlaer ende van der Ameyde.*** Hij verkocht op 28 Mei 1397 [317]) het huis en gerecht van den Goye en Houten, aan Willem, heer van Abcoude en van Duurstede. Deze heer van Abcoude was getrouwd met vrou Maria, dochter van Johan heer van

315a) Zie onder: Agniese van Langheraeck. (IIIAter).

316) R.A U. Arch. Kl. kapitt. en kloosters, Inv. no. 531, f° 134verso. Cartularium Abdij van Oostbroek.

317) A.R.A. Holl. Leenk. no. 52 (Reg. Liber V Aelbrecht Cas E.), f° 242verso. 28 Mei 1397.

Walencourt, maarschalk van Henegouwen, In 1405 [318]) neemt Willem here van Abcoude ende van Duerstede voor 6 jaren, voor 225 oude schilden per jaar, van het kapittel van St. Marie te Utrecht in pacht de tienden „int Goye, te Houten ,te Loerik, Westrum, Ostrum, Overdijck ende Nyenweert of Grevenweert, groot ende cleyn, out ende nye, hoge ende laghe"; hij bezegelt de betrokken oorkonde met een zegel, dat als zijn wapen vertoont: gevierendeeld, I en IV: 3 zuilen: 11 en III: een klimmenden leeuw. Het randschrift luidt: + S' WILHELMI. DOMINI. DE. ABCOUDE. ET. DUERSTEDEN. Hij overlijdt 26 Mei 1407 [319]), van zijn vier kinderen was toen alleen nog maar in leven zijn jongste dochter vrou ***Johanna,*** getrouwd met *Johan* heer ***van Brederode en van Gennep,*** ridder. Zij ontbonden hun huwelijk doordat zij als non in het klooster trad der „Jacopynessen" te Wijck en hij Carthuser-monnik werd te Utrecht. Op 9 April 1410 haalde hij haar echter met geweld weer uit het klooster, in de hoop door haar de goederen van Abcoude te zullen erven, maar bisschop Frederik van Blankenheim liet haar weer -in het klooster terug brengen en zette hem te Wijck gevangen. Zij overleed in het klooster aldaar op 10 Januari 1411, waarop hij werd vrijgelaten en 4 jaren later, op 25 October 1415, in den slag bij Azincourt sneuvelde. Zij waren kinderloos, waardoor de goederen van Abcoude en Wijck bij Duurstede, benevens de bezittingen in het Goye kwamen aan Jacob heer van Gaesbeke, Putten en Strijen, den oomzegger van Willem heer van Abcoude en Wijk bij Duurstede.

De zooeven genoemde Johan heer van Brederode en van Gennep had tot broeder *Walraven* heer ***van Brederode,*** die later Gennep van zijn broeder erfde. Walraven trouwde met Vrou ***Jenne,*** erfdochter van Heer Henric heer ***van Vianen van den Goye ende van der Ameyde,*** boven vermeld en bracht aldus door zijn vrouw het Utrechtsche burggraafschap in het geslacht der Heeren van Brederode. Hij sneuvelde op 1 December 1417 in de Crijdtsteech te Gorcum [320]), tegelijk met zijn tegenstander Jor. Willem van Arkel, den, eenigen zoon van den heer van Arkel; zijn vrouw stierf op 18 April 1418 in het kraambed, nalatend als hun oudsten zoon den 2 jaren ouden ***Reynouf*** [320a]), den lateren heer van ***Brederode, van Gennep, van Vianen en van Ameyde,*** burggraaf van Utrecht, benevens ***Gijsbrechf van Brederode,*** den lateren elect van Utrecht en de posthuum geboren Joffr. ***Walraven,*** in 1434 gehuwd met ***Gerrif*** heer tot ***Broechuysen,*** *Weerdenburch ende* ***Amerode.***

Verspreid voorkomende van Goye's.

Onder hen, die in de genealogie der Heeren van Goye niet kunnen ondergebracht worden, misschien ten deele ook niet tot dit geslacht behooren of bastaarden zijn, troffen wij de volgende personen aan:

Rodolphus dictus Ufen Goye laycus. Hij komt voor in het necrologium van St. Pieter (R.A.U. Inv. no. 74), alwaar men onder het hoofd: „Infrascripte aree pertinent ad festa et memorias pro totum annum in ecclesia beati Petri pagendas". leest: ,Item Rodolphus ex Goye dat V sol(idos) de area sita in Reghenboghe retro domum Dni, Tygeri". De Regenboog is een buurt te Utrecht, gelegen in de Immuniteit van het kapittel van St. Pieter, tegenwoordig de Kromme Nieuwe Gracht. De hier vermelde Dns. Tygerus is vermoedelijk de kanunnik Petrus dictus Zoudenbalch, die in het begin der 14de eeuw leefde en tot ouders had Petrus dictus Zoldenbalch en diens vrouw Gerburgis.

Volgens het necrologium van den Dom (R.A.U. Dom. Inv. no. 397) is Rodolphus overleden op 11 Februari van een niet genoemd jaar, men leest daar:

G. 111 Idus.

Obiit rodolphus dictus uten Ghoye laycus in cuius memoria datur libra.

Aangezien het necrologium van St. Pieter dateert uit de jaren 1312/'17, heeft men hier vermoedelijk met een, legitiemen, vertegenwoordiger van de ministeriales uit den huize van Goye te doen, die geleefd moet hebben in de 13de eeuw. De destijds niet zoo vaak voorkomende naam „Rodolphus" wijst in de richting van het geslacht „van Bosinchem". Twee Heeren van Goye zijn ons bekend getrouwd geweest te zijn met jonkvrouwen uit den huize van Bosinchem, nl. de dynast Wolterus comes de Goye, wiens lste of 2de vrouw was een jonkvrouw van Bosinchem: zijn levensperiode valt in het tijdvak 1170-1242. Voorts was Ghisebrecht uten Goye knaap, burggraaf van Utrecht, getrouwd met Margriete. oudste dochter van den ridder Hubertus Schenck de Bosinchem en van een dochter uit den huize van Arkel. Zijn levensperiode valt in het tijdvak 1275-1317. In de jaren 1213/'17 komt een Rodolphus de Bosinchem, zoon van Hubertus de Busincheim en kleinzoon van Rodolphus, den stamvader der van Bosinchem's voor. Het zou mogelijk zijn, dat de bovenvermelde Rodolphus (ex) (uten) Ghoye een zoon of kleinzoon is geweest van den laatsten graaf van Goye.

Op 14 December 1379 wordt een ***Venemarus then Goye*** genoemd als Canonicus Capituli sancti Johannis Traiectensis (R.A.U. Inv. H.S. no. 358 [III], f° 23vo), dezelfde komt 8 April 1370 voor als Wenmarus then Ghoye de Zutphania in den „Elenchus procuratorum nationis Anglicae (Allemaniae) 1333—1406, gedrukt in het Arch. v. d. Gesch. v. h. Aartsbisdom Utrecht. Deel 26 (1900), p. 127.

In het cartularium van het Convent der reguliere kanunnikessen te Diepenveen (Arch. alsvoren Deel 33 (1908), p. 447) komt een acte van 21 October 1418 voor, waarin ***Evert ter Luer*** en ***Bele*** zijn vrouw voor richter en schepenen van Zutphen verklaren verkocht te hebben aan de bagijnen van het „Hospitaalhuis" aldaar aan de Zoutmarkt, 4 oude Fransche schilden 's jaars uit de helft van hun huis aan de Roggemarkt, met welke 4 schilden ***Lisebefh van der Goye,*** de (voor-)dochter van Bele gebracht is in het Begijnhuis en die in mindering komen van Lisebeths vaderlijk versterf; Lisebeth is dan nog onmondig. Als haar nabestaanden worden vermeld Everd, Johan en Herman van der Mersche en Johan Burlo. Zij was de dochter uit het eerste huwelijk van Bele met een van der Goye. Later, in of vóór 1457 werd Lisebeth in het Convent te Diepenveen opgenomen. In het necrologium van dit Convent komt haar overlijdensdatum en -jaar voor: „Item soror Elysabet van den Goy obiit a° 1471 in crastino visitationis Mariae" (= 3 Juli).

In 1406 vindt men vermeld een ***Hubert ufen Goy Sproncssoon,*** die vermoedelijk wel een bastaard zal zijn. ('R.A.U. Inv. H.S. 317oud, f°. 96.)

Op 4 Juni 1500 gaf Henrick de Wilde Henrickss als gemachtigde van Heer Walraven heer tot Brederoeden tot Vyanen ende van der Ameyde den vrijen eigendom van ***een***

318) R.A.U. Inv. H.S. no. 354, f° 29. A° 1405.

319) R.A.U. Inv. H.S. no. 377, f° XXII. 26 Mei 1407. Vrouwe Maria des Heeren van Walencourtsdochter overleed 26 Mei (Altera die S. Urbani) 1402. Zij werd, evenals haar man, begraven tot Wyck int Clooster te Jacopynessen, hetwelck de voorn. heer Willem gefundeert ende gedoteerd hadde.

320) R.A.U. Ibidem, f° XII. 1 December 1417.

320a) R.A.U. Inv. H.S. no. 332, Dl. 1, f° 135.

hoeve lands, die te voren in bezit was geweest van Aelbert van Rijn en zijn vrouw Alijdt, over aan Heer *Adriaen Utengoye*, priester, gemachtigde van het Convent van Mariënborch te Zoest te zamen met broeder Jan Wauterss.

Het Kalendarium van St. Servaes te Utrecht (afschrift bij Buchell, R.A.U. Inv. H.S. no. 358 [111], f° 115) meldt:

Prid. Idus April (= *12* April) (Obiit) *Ghiselbertus Scade* miles d e G o y e. Men zal hier wel „de Goye" hebben op te vatten als een plaatsbepaling; naar bekend is, woonden de Scade's in het Goye.

§ 2. Het wapen der Heeren van Goye op hunne zegels.

Op de bijgevoegde plaat vindt men alle ons bekende nog in originali aanwezige typen van zegels door de Heeren van Goye en hunne bastaarden gebruikt. Zij vertoonen in verschillende graveeringen het door het ministerialen-geslacht gevoerde wapen, dat onder gebruikmaking van de door A. van Buchell ons overgeleverde kleuren geblasoeneerd kan worden als volgt: gedwarsbalkt van 6 stukken, van vair en rood. Het is bijzonder te betreuren, dat van de dynasten van dit geslacht geen enkel origineel zegel is overgebleven en van het door hen gevoerde wapen zelfs geen enkele volkomen betrouwbare afbeelding te vinden is. Als een zegelteekening kan niet gelden de afbeelding van hun wapen te vinden bij Buchelius in een van diens handschriften, dat tal van met wapens versierde genealogieën bevat [220]). Men treft daar op pag. 48 een soort concept-genealogie aan: „Goy, borchgreven van Utrecht", waarin A. van Buchell in kolom *2* de volgende notitie plaatst: „Wilhelmus comes de Goye A° 1157, in litteris apud me expressis", daaronder teekent hij dan het wapen: gedwarsbalkt van 6 stukken, de oneven balken van vair; de kleuren geeft hij aan: het vair volgens gewoonte blauw/wit, de versmald geteekende balken van rood. De oorkonde, waar van Buchell naar verwijst, is te vinden in zijn handschrift, in het Rijksarchief te Utrecht bekend als H.S. no. 358 [11]. Op f° 75 vindt *men* het afschrift van een verloren gegaan charter, dat in het Oorkondenboek van het Sticht Utrecht van Muller en Bouman wordt afgedrukt onder no. 420. Onder de getuigen-laici noemt het O.B. aldaar „Wilhelmus comes de Gore". Omdat bij ons omtrent dezen naam twijfel rees, vergeleken wij deze plaats met het afschrift bij A. van Buchell, waaraan het stuk in het O.B. ontleend is en daarbij bleek, dat Buchelius zeer duidelijk schrijft: „Wilhelmus comes de Go *i e*" en niet „*G* o *r e*". Deze oorkonde is uit het jaar 1157 en de hierboven vermelde verwijzing door A. van Buchell in zijn genealogieën-handschrift neemt elken twijfel weg. Toch stelt het daar geteekende wapen o.i. geen zegelteekening voor, want Buchelius heeft de gewoonte zijn nageteekende zegels nauwkeurig weer te geven in den staat, waarin hij hen aantrof en dat geschiedde hier niet. Het stelt alleen aan het hoofd van zijn genealogie een teekening voor van het wapen, zooals hij dit later voor het te behandelen geslacht aantrof.

Iets anders is het gelegen bij het eerder door ons vermelde rouwbord uit het kapittelhuis van St. Pieter te Utrecht voor Wolterus de Bloemensteyn [167]). In het daar geschilderde wapen zou men een aanwijzing kunnen zien, dat ook de dynasten van Goye het later bekende wapen hebben gevoerd en al is dit op zichzelf misschien wel juist, toch twijfelen wij er aan of men uit dat rouwbord, dateerend uit het jaar 1339, toen de dynasten al sedert 100 jaren verdwenen waren, deze conclusie mag trekken.

Het zegel van *Giselbertus de Goye* (I), hangend aan de oorkonde van 22 November 1252 [155]), vertoont het oudst bekende origineele wapen van het geslacht van Goye (no. 1, Plaat). Men moet het aldus blasoeneeren: gedwarsbalkt van 6 stukken, de oneven balken van vair. De balken zijn hier alle vrijwel even breed gegraveerd, misschien zijn de leege balken iets breeder, maar van meer belang is, dat de vairklokjes op de oneven balken duidelijk veelhoekig zijn afgebeeld en hangend (en haut relief) afgedrukt. Ook op het tegenzegel van het tweede door genoemden *Giselbertus de Goye* (1) gebruikte zegel van *17* Maart 1259 [175]) (no. III, Plaat), toen hij ridder was en dat een zoogenaamd ruiterzegel is, zijn de klokjes veelhoekig en boven het niveau uitstekend, hangend, afgedrukt. Het ruiterzegel zelf meet 61 mm. in middellijn (no. II, Plaat) en is kleiner dan het oudste zegel van 1252, dat 63 mm. meet en dus zeer groot is.

Van het zegel van *Giselbertus de Goye* (IIbis) geven wij twee afbeeldingen, omdat zij elkaar aanvullen. Het onder no. IV afgebeelde zegel is zeer geschonden, maar het laat duidelijk de in het wapen voorkomende breuk der 6 sterren zien, het randschrift is daar echter grootendeels weggevallen. het andere zegel afgedrukt onder no. IV A, laat het randschrift gaaf zien, maar daar is juist de breuk vrij moeilijk te herkennen. Het wapen moet geblasoeneerd worden: gedwarsbalkt van 6 stukken, de oneven balken van vair, de even balken beladen met zeg 5-puntige sterren, geplaatst 3, 2 en 1. De balken zijn even breed gegraveerd, maar thans zijn de vairklokjes niet duidelijk veelhoekig, de graveur is echter slordig te werk gegaan; zij zijn duidelijk hangend (boven het niveau uitstekend) voorgesteld. Het geschonden zegel, met duidelijke sterren, is van 15 Februari 1283 [204]) (no. IV, Plaat), het gaaf bewaarde zegel is van 20 Mei 1285 [205]) (no. IV A, Plaat). De stempel van dit zegel dateert uit den tijd, dat de oudere broeder *Walterus* (11) nog leefde, deze was kort voor 15 Febr. 1283 overleden en in 1285 gebruikte de toen pas zeer kort geleden tot ridder geslagen Giselbertus nog zijn oude zegel, dat hij evenwel spoedig zou gaan vervangen. Wij meenen in die sterren derhalve een breuk als jongere zoon te herkennen. Toen zijn broeder overleden en hij ridder geworden was, liet Giselbertus (IIbis) dan ook niet lang daarna een ander zegel vervaardigen, dat paste bij zijn nieuw verworven waardigheid van ridder en zijn positie thans als oudste lid van zijn geslacht. Voor het eerst zien wij dit nieuwe zegel 1 Juli 1285 [206]), dus slechts 1½ maand, nadat wij hem voor het laatst zijn oude zegel vinden gebruiken. Dit zegel, welks type afgebeeld is onder no. V, vertoont een wapen, waarin de breuk van de 6 sterren weggelaten is: nu hij zelf oudste zoon geworden is, kan men dat ook verwachten. Het randschrift vermeldt zijn ridderlijke waardigheid. Er is hier ook een belangrijke wijziging waar te nemen in de wijze, waarop de graveur het vair voorstelt. Er zijn van dezen ridder verschillende zegelafdrukken bewaard gebleven, de meest gave is die van 14 December 1292 [215]), afgebeeld onder no. V. De balken zijn hier alle even breed, de leege balken vertoonen echter aan hun bovenkant in hun niveau gelegen, paalsgewijs gerangschikte, uitsteeksels, wier top veelhoekig schijnt. Deze voorstelling heeft Toll [2a]) er toe gebracht hier te spreken van „fasces palées" wat o.i. niet juist is. Ziet men goed toe dan is de voet der paaltjes, op de leege balken verbonden door een fijn lijntje, dat wel de bedoeling moet hebben aan te geven, dat de „paaltjes" niet bij de leege balken behooren, doch deel uitmaken van de daarboven liggende balken m.a.w.,

dat zij een voorstelling van „vair" bedoelen te zijn. Bovendien is bij het graveeren door plaatsgebrek de 3de leege balk, in den schildvoet, in het gedrang geraakt, zoodat men ter plaatse niet meer dan een aanduiding ervan vindt overgebleven. Een nog stunteliger voorstelling van „vair" vindt men op het zegel van Giselbertus filius Walteri ex Goye (IIIA), eveneens hangend aan de oorkonde van 14 December 1292 (no. VII, Plaat). Het zegel zelf is buitengewoon goed bewaard gebleven. De balken zijn alle in het zelfde niveau afgebeeld, slechts gescheiden door een dun lijntje, de leege balken zijn iets smaller dan die van vair. Daarop zijn de klokjes weergegeven en haut relief, hangend aan den onderrand van de even balken en naar beneden slechts tot ongeveer het midden hunner balken reikend. De vrije rand der klokjes is ten deele vierkant, ten deele min of meer afgerond afgedrukt, niet veelhoekig, zooals vairklokjes moeten zijn. De bases der klokjes, die den 3den en 5den balk vormen, zijn verbonden door een dun lijntje, aangevend, dat de klokjes een afzonderlijken balk vormen. Het geheel maakt den indruk van een uiterst primitieve uitbeelding van vair. Hetzelfde kan gezegd worden voor de vairwedergave op het zegel van *Wolterus de Lancgherac* (IIIAAbis) van 27 October 1285 [208]) (no. VIII, Plaat), waarvan Toll [2a]) een exemplaar beschrijft hangend aan een oorkonde van 1297 uit Mons. Toll spreekt daar van „fasces palées", wij zouden liever spreken van een technisch zeer onvolkomen uitbeelding van vair door den middeleeuwschen graveur. Deze geheele zegelstempel is trouwens vrij slecht uitgevoerd: zoo ontbreekt ook de afscheiding tusschen de balken geheel en al; de lelies, die als breuk op de leege balken voorkomen (3, 2 en 1) en aangeven, dat Wolterus de jongere zoon was, zijn eveneens technisch zeer matig voorgesteld. Een meesterhand is hier stellig niet aan het werk geweest. Er zijn meer van die onvolkomenheden ook bij andere Uten Goye zegels aan te wijzen. Zoo b.v. op het kleine zegel (21 mm.) van den 2den Utrechtschen burggraaf *Ghisebrecht Uten Goye* knaap (IVB), van 9 October 1314 [281]) (no. XI, plaat). Bij de graveering is daar de onderste balk geheel weggevallen, de graveur hield er eenvoudig geen plaats meer voor over: overigens zijn de andere balken hier even breed voorgesteld. De beschrijving moet dus luiden: in vair twee dwarsbalken. Heel sterk komt het te kort aan vermogen van den graveur uit op het losse zegel no. 574 (no. IX, plaat) in het Alg. Rijksarchief in Den Haag bewaard. Zooals wij reeds in den text hiervoor aangaven moet dit zegel toegeschreven worden aan ***Ghiisbrecht Uten Ghoye*** knape, 3den burggraaf van Utrecht (V B) (verm. **131721333**) . Hier zijn de vairklokjes verworden tot ronde knopjes, die met een versmalden hals opstijgen uit de en haut relief voorgestelde balken.

Als no. VI op de bijgevoegde plaat wordt afgebeeld het zegel van *Walterus* famulus ***de Goye*** (II), (d.i. *Walterus* dominus ***de Goie et de Hagensteine necnon de Langherake,*** zooals hij zich noemt in het charter van 27 Mei **1274** [201])), aan ch. D.O. 19 Juli 1271 [164]). De vairklokjes zijn weer afgebeeld en haut relief, hangend onder aan hun eveneens en haut relief afgedrukten bovenliggenden leegen balk, maar toch zóó, dat men duidelijk een afscheiding tusschen leegen balk en klokjes kan waarnemen en de bedoeling uitkomt, dat zij een afzonderlijken balk moeten voorstellen. De klokjes reiken weer niet geheel tot het ondereinde van hun balk en zijn ongelijk in grootte gegraveerd, hun ondereinde is niet veelhoekig voorgesteld. Ook hier dus weer een primitieve voorstellingswijze van vair.

Als no. X vertoont de plaat het zegel van *Ghiselbertus* ***de Goye*** miles, den lsten burggraaf van Utrecht uit zijn geslacht (IIIB), het is zeer gaaf en hangt aan het charter van 10 Juni 1311 [256]). De top der vairklokjes op den lsten balk is duidelijk veelhoekig, op de andere balken niet of veel minder duidelijk, de 3de leege balk in den schildvoet is ook hier in het gedrang gekomen, zoodat slechts een aanduiding ervan over is gebleven. In het randschrift zijn de letters „ER" van den naam Ghiselbertus door een afkortingsteeken vervangen. De zegels in de 14de eeuw zijn in het algemeen zeer veel kleiner dan die uit de 13de eeuw. De middellijn van dit zegel bedraagt 28 mm.; gothische schildvorm.

No. XI van de plaat laat het vergroote zegel zien van *Ghisebrecht Uten Goye* (IVB) knaep, 2de burggraaf van Utrecht, het origineel is een klein ***zegel*** in roode was (2 1 mm.) en hangt aan een oorkonde van 9 October 1314 [261]). Het is het eenige zegel, dat van dezen burggraaf werd gevonden, ook hier zijn de vairklokjes voor zoover zij duidelijk zijn, veelhoekig afgebeeld, zoowel aan hun top als aan hun basis. Voor den ondersten leegen balk bleef hier in het geheel geen plaats meer over. De schildvoet is afgerond.

Op de zeaels van Vrouw Margareta van Lanserak, abdis van 'Rijnsburg 1344 — 1358 (V AAter), grootzegel en kleinzegel (uitgegeven: Nederlandsche Kloosterzegels vóór 1600, I, nrs. 166 en 167), staat het geestelijk karakter van haar ambt op den voorgrond: beide zijn on-heraldisch. (XIter, XIbis.)

No. XII stelt het zegel voor van ***Henricus de Goye,*** die priester was en pastoor van Werder (Waarder ten Z.W. van Woerden). In de genealogie Uten Goye kunnen wij niet zijn plaats aanwijzen, mogelijk was hij een oom van den laatsten burggraaf. De voorstelling, die het zegel geeft, is die van een soort kapelletje, waartegen pleit, dat er geen kruis, maar een bol op den toren staat. Het is een zéér klein zegel, slechts 19 mm. in middellijn.

De plaat vertoont voorts een drietal zegels van bastaarden. Onder no. XIII ziet men het zegel van *Abryoen Uten Goeye.* De klokjes zijn veelhoekig, ***de onderste legae balk ontbreekt*** weer. Als teeken van bastaardij is een rechter schuinstreep aangebracht over het gothische schild.

Onder no. XIV vindt men het zegel van ***Gheriid Rumers zoen Uten Goye.*** die zich in het randschrift van zijn zegel noemt ***Gheriit van Veen*** naar zijn moeder; de vairklokjes zijn hangend en weer gebrekkig afgebeeld, maar zij vormen toch een duidelijk afzonderlijken balk. Op den 2den, leegen, balk komt een breuk voor, waarvan de platgedrukte figuur niet goed te definieeren is, het zou een pijlpunt kunnen zijn.

Ten slotte is onder no. XV een zeagel weergegeven van een bastaard van de Heeren van Vianen en van den Goye. Het behoort aan ***Joest Abramszoen Uten Goyen*** vertoont een gevierendeeld wapen Vianen met Goye. Het schild wordt gehouden door een dier met vleugels, dat door het ontbreken van kop en staart niet wel nader beschreven kan worden. De leege balken van het wapen van Goye worden, vermoedelijk om technische redenen, zeer smal afgebeeld; over alles heen loopt een zéér smalle, nauwelijks waarneembare rechter schuinstreep. Het Goye-wapen is ook hier inplaats van gedwarsbalkt (d.i. met e v e n aantal stukken) afgebeeld als: in vair twee dwarsbalken (o n e v e n aantal stukken, dus een v e 1 d, waarin twee balken).

Al de voorkomende afwijkingen in het wapen der Heeren van Goye op hunne nog voorhanden zegels, zouden wij willen terugvoeren tot gebreken in techniek of kunstzin der betrok-

ken graveurs om het zoo moeilijk uit te beelden vair op bevredigende wijze weer te geven en niet op verschillen in door hen gevoerde wapens. Afgezien van de tijdelijk voorkomende breuken hebben al de Heeren van Goye een zelfde wapen gevoerd: gedwarsbalkt van 6 stukken, vair en rood.

Beschrijving van Zegels Uten Goye. (Zie de Platen).

N.B. Van verscheidene van deze zegeltypen is meer dan één exemplaar bewaard gebleven.

Afb. 1. *Gijsbert Uten* ***Goye*** (Giselbertus de Goye), genealogie No. 1.
Wapen: gedwarsbalkt van zes stukken, de oneven balken van vair.
Randschrift: + Sigillum Ghi _ XXXXX de Goye.
Groene was, aan dubbelen staart; middellijn 63 m.M.
R.A. Utrecht, St. Marie 22 November 1252 (in die beate Cecilie Virginis et Martiris), Inv. No. 766; Corpus Sígillorum Neerlandicorum No. 874.

Afb. II. Dezelfde na zijn ridderslag. *Gijsbert Uten* ***Goye,*** ridder (Giselbertus de Goye, miles), genealogie No. 1.
De ridder in volle wapenrusting; wapen: gedwarsbalkt. van zes stukken, de oneven balken van vaír.
Randschrift: Sigillu. .. selberti ... militis.
Groene was, aan dubbelen staart; middellijn 61 m.M.
R.A. Utrecht, Oudmunster 17 Maart 1259 (feria secunda post Dominicam Oculi mei), Inv. No. 1628; Corpus Sigíllorum No. 875.

Tegenzegel zie No. III.

Afb. 111. Tegenzegel van het voorafgaande. *Gijsbert Uten* ***Goye,*** ridder, genealogie No. 1.
Wapen: gedwarsbalkt van zes stukken, de oneven balken van vair.
Randschrift: + : FRANGE. [L]EGE. TEGE (aangevuld naar tegenzegel aan eh. Duitsche Orde 21 Juli 1259, Inv. No. 233).
Middellijn 25 m.M.
Corpus Sigillorum No. 876.

Afb. IV. *Gijsbert Uten* ***Goye,*** knaap (Giselbertus de Goye, famulus), genealogie No. IIbis.
Wapen: gedwarsbalkt van zes stukken, de oneven balken van vair, de even balken beladen met zes vijfpuntige sterren (3, 2, 1).
Randschrift: _ _ el_ti ex Go_.
Groene was, aan dubbelen staart; zeer geschonden. Hetzelfde zegel, ongeschonden, zie afb. IVA.
R.A. Utrecht, Dom 15 Februari 1283 (quinto decimo die Kalcndarum Marcii), Inv. No. 943; Corpus Sigillorum No. 877.

Afb. IVA. Ongeschonden exemplaar van hetzelfde zegel als afb. IV.
Randschrift: + S' Giselb'ti f (ilii) Dni. Giselberti ex Goy milit.
Witte was, aan dubbelen staart; middellijn 51 m.M.
R.A. Utrecht, St. Marie 20 Mei 1285 (octava Pentecostes), Inv. No. 768.

Afb. V. Dezelfde na zijn ridderslag. *Gijsbert Uten Goye,* ridder (Giselbertus uten Goie, miles), genealogie No. IIbis.
Wapen: gedwarsbalkt van zes stukken, de oneven balken van vair.
Randschrift: + S' Giselb'ti militis de Goye.
Groene was, aan dubbelen staart: middellijn 53 m.M.
R.A. Utrecht, Dom 14 December 1292 (in crastino beate Lucie Virginis), Inv. No. 1988 ; Corpus Sigillorum No. 879.

Afb. VI. ***Wouter*** *van Goye en van Hagestein* ***en van Langerak,*** knaap (Walterus de Goie et de Hagensteine necnon de Langherake), genealogie No. 11.
Wapen: gedwarsbalkt van zes stukken, de oneven balken van vair.
Randschrift: S' Waſlterli famuli de Gove.
Goudbruine was, aan dubbelen staart; "middellijn 52 m.M.
Duitsche Orde, Utrecht. 19 Juli 1271 (Dominicam post divisionem apostolorum), de' Geer tot' Oudegein 1, No.' 257; een gelijk exemplaar: Corpus Sigillorum No. 880.

Afb. VII. *Gijsbert Uten* ***Goye,*** knaap (Giselbertus uten Goie, famulus), genealogie No. IIIA.
Wapen: gedwarsbalkt van zes stukken, de oneven balken van vair.
Randschrift: S' Giselberti f (ilíi) Walteri ex Goye
Groene ***was,*** aan dubbelen staart; middellijn 53 m.M.
R.A. Utrecht, Dom 14 December 1292 (in crastino beate Lucie Virginis), Inv. No. 1988; Corpus Sigillorum No. 881.

Afb. VIII. *Wouter van Langerak,* knaap (Wouter van Langherake, knape), genealogie No. 111 AAbis.
Wapen: gedwarsbalkt van zes stukken, de oneven balken van vair, de even balken beladen met zes lelies (3, 2, 1).
Randschrift: + S' Wolteri. de. Lancgherac.
Groene was, aan groene zijde; middellijn 30 m.M.
A.R.A., Grafelijkheid (Holland) 27 October 1285 (in sente Simons ende Juden avonde) ; Corpus Sigillorum No. 1042.

Afb. IX. *Ghisebrecht Uten Ghoie,* derde burggraaf van Utrecht, genealogie No. V B, c. 1300—c. 1334.
Wapen: gedwarsbalkt van zes stukken, de oneven balken van vair.
Randschrift: S' Gisebrecht Uten Ghoie.
Groene was. aan dubbelen staart: middellijn 24 m.M.
A.R.A. Verzameling Losse Zegels, No. 574.

Afb. X. *Ghisebrecht Vut den Goye,* ridder (Ghiselbertus de Goye, miles), eerste burggraaf van Utrecht, genealogie No. IIIB.
Wapen: gedwarsbalkt van zes stukken, de oneven balken van vair.
Randschrift: + Ghiselb'ti de Goye militis.
Groene was, aan dubbelen staart; middellijn 28 m.M.
A.R.A., Nass. Domeinraad 10 Juni 1311, oude Inv. fol. 2009, No. X.

Afb. XI. *Ghisebrecht Uten Goye,* knaep (tweede) borchgrave t Utrecht, genealogie No. IV B.
Wapen: in vair twee dwarsbalken.
Randschrift: + S' Gh.. elbert .....
Roode was, aan dubbelen staart; middellijn 21 m.M.
R.A. Utrecht, Dom 9 October 1314 (in Sinte Victoersavont), Inv. No. 2901.

Afb. XIbis. Vrouw *Margareta van Langerak,* abdis van Rijnsburg 1344-1358, genealogie No. V AAter.
Kleinzegel. De abdis, kniestuk, in de rechterhand een kromstaf, met de linkerhand een boek voor zich houdend.
Randschrift: [S. Ma]rgr[ete .....]nsburgh.
Groene was, aan enkelen staart; middellijn 2,7 c.M.
A.R.A., Rijnsburg 25 Augustus 1344, Inv. No. 721, regest No. 243; Ned. Kloosterzegels No 167.

Afb. XIter. *Dezelfde.*
Grootzegel. De abdis staande, in de rechterhand een kromstaf, met de linkerhand een boek voor zich houdend.
Randschrift: [S(igillum)] Mar[gr]ete ...[abb]atisse de Rin.. ... (aangevuld naar zegel aan ch. A.R.A., Rijnsburg 17 Sept. 1357, Inv. No. 681, regest No. 312).
Groene was, aan perkamenten staart; *ovaal.* hoog c. 4,7 c.M, breed c. ,32cM.
Rijksmuseum Amsterdam, los zegel, verzameling zegels Kon. Oudh. Genootschap, (collectie Six), No. 110; Ned. Kloosterszegels No. 166.

Afb. XII. *Henricus de Goye,* pastoor van Werder (Henricus de Goye, presbyter), genealogie No. 8
Een kerkje?
Randschrift : S' Henrici. de. Goye. Sac (er) d (otis).
Groene was, aan dubbelen staart; middellijn 19 m.M.
R.A. Utrecht, St. Pieter 17 Februari 1314 (die proxima dominica ante cathedram Petri), Inv. No. 4569.

Zegels van Bastaarden.

A. *Uit den huize van Goye.*

Afb. X111. *Abryoen Uten* ***Goeye.***
Wapen: in vair twee dwarsbalken en over alles heen een (rechter-) schuinstreep.
Randschrift: + S' **Ab** . . on: ... Ghoyo.
Groene was, aan dubbelen staart; middellijn 22 m.M.
R.A. Utrecht, Oudmunster 19 April 1367 (des Manendaghes na Paesdach), Inv. No. 2198.

Afb. XIV. *Gheriid Rumerszoen Uten Goye* (Gheriit van Veen).
Wapen: gedwarsbalkt van zes stukken, de oneven balken van vair, de tweede balk beladen met een pijlpunt?
Randschrift : S'Gheriit van Veen Rumers so (on).
Groene was, aan dubbelen staart; middellijn 25 m.M.
R.A. Utrecht, Oudmunster 20 Januari 1401 (op Zinte Angnieten avont), Inv. No. 1358.

B. *Uit den Huize van* Vianen *van den* Goye.

Afb. XV. ***Joest*** *Abraemszoen Uten Goy.*
Wapen: gevierendeeld, 1 en 4 drie zuilen (Vianen) ; 2 en 3 in vair twee dwarsbalken (Goye) en over alles heen een (rechter-)schuinstreep.
Randschrift: S' Joest . Abram . soen.
Groene was, aan dubbelen staart; middellijn 28 m.M.
R.A. Utrecht, Oudmunster 8 Juni 1473 (opten achtsten daeh in Junio), Inv. No. 1618.

§ 3. Het huis ten Goye.

Het huis ten Goye, zooals men dat in de middeleeuwen vindt vermeld, dateert uit zeer oude tijden. Het moet zelfs niet onmogelijk geacht worden, dat ook dit huis in zijn vroegste wezen terug rijkt tot een prefeodale territorialiteit,

tot een locus curtilis, of, zooals de Friezen het noemden, een hornleger, d.w.z. de stemhebbende kern eener volle hoeve en als zoodanig reeds tot in het verst verleden een allodiaal erfgoed zal geweest zijn [321]). Wij kunnen dit slechts vermoeden, stellige aanwijzingen daarvoor werden tot dusver niet in de oorkonden aangetroffen. Van der Aa [321a]) deelt mede, dat het in 1126 al als een ridderhuis bekend was, ten tijde dus van *Wilhelmus de Upgoye,* graaf in Isla et Lake, zoodat het vermoeden voor de hand ligt, dat men er het stamslot in heeft te zien van het dynasten-geslacht van Goye. Niet vóór het midden der 13de eeuw verneemt men pas iets in de oorkonden over dit huis. Dat men van een zoo belangrijke, versterkte plaats eerst zoo laat iets in de charters te hooren krijgt, moet worden toegeschreven aan de omstandigheid, dat het huis allodiaal bezit was. Overgangen van dergelijke eigendommen in andere handen waren familie-aangelegenheden en behoorden deswege tot de leeken-zaken, die in de alleroudste tijden meestal mondeling werden afgedaan en waar zij later op schrift werden gesteld, zijn de betrokken oorkonden wegens hun beperkt belang niet bewaard gebleven. Hoewel een verheugend aantal charters uit de middeleeuwen nog tot onze tijden is overgekomen, moet men niet uit het oog verliezen, dat verreweg het grootste deel van de in de middeleeuwen vastgelegde overeenkomsten en beschikkingen is verloren gegaan. Wat bewaard bleef waren meestal kerkelijke oorkonden of stukken, die kerkelijke belangen raakten, daarnaast slechts een gering aantal charters, die bestuurshandelingen of leenzaken betroffen, maar stukken, wier inhoud enkel de middeleeuwsche leeken-maatschappij aanging en waarin men dus familie-gegevens zou kunnen verwachten, vindt men slechts zéér sporadisch. Uit de latere geschiedenis is dan ook pas kunnen blijken, dat het huis ten Goye van oudsher een machtig en sterk slot moet geweest zijn, dat en door zijn bouw èn door zijn strategische ligging van groote militaire waarde moet zijn geweest. Van het kasteel is thans niets meer over dan de „moet" in den grond, waar het zich eens verhief, maar dit negatief is ook thans nog zoo duidelijk en door zijn omvang zoo sprekend, dat ook daarvan de vroegere macht en glorie valt af te lezen.

Het huis lag op een hooger gelegen gedeelte midden in een rivierendeita, dat terrein was in tegenstelling tot zijn wijde omgeving nagenoeg overstroomingsvrij. Dit wordt nog bewezen door de samenstelling van den grond aldaar, die, anders dan in de verdere omgeving, ter plaatse bestaat uit lichte klei. Dáár (tusschen Krommen Rijn en Lek), beheerschte het slot het zuidelijke deel van het Nedersticht. De juiste plaats, waar het oprees, ligt niet ver van de tegenwoordige buurschap het Gooi, onder de gemeente Houten en er omheen lag de nederzetting der hofhoorigen, wier voortzetting nog bestaat in een kleine verzameling huizen en boerderijtjes, thans nog in den volksmond aangeduid als het „oude gehucht 't Goy", eertijds het Goyerderp genaamd. Men kan die plek bereiken, als men den grindweg, die voor langs het huis Wickenburg loopt in zuid-oostelijke richting vervolgt, Enkele honderden meters verder maakt die weg een groote, ongeveer rechthoekige bocht en juist daar ter plaatse kan men aan den linkerkant een groote terreininzinking zien, thans beplant met vruchtboomen en nog omgeven door breede slooten, die de plaats aangeeft, waar zich het huis verhief. Geen puinrestje is er meer van te zien, geen stukje zelfs van de fundamenten is meer te vinden en zelfs kost het moeite om in de onmiddellijke buurt nog enkele van de bekende groote middeleeuwsche „moppen" op te graven, waarmede het

slot was opgebouwd. Resten van tufsteen konáen wij tot dusver niet vinden. Het geheel maakt den indruk, dat de totale vernietiging reeds zeer ver terug ligt. Om den kuil, waar het huis stond, ziet men in den bodem nog duidelijk de geulen afgeteekend, die aangeven, waar de dubbele singelgracht, die wij uit de oorkonden kennen, en de aarden wallen zich bevonden.

Voor het eerst wordt in de oorkonden gewag gemaakt van het huis op 7 November 1259 [158]), als *Gyselbertus de Goye* miles (1) met bisschop Henricus de Vianden 13 morgen land ruilt, gelegen in het G o y e, naast zij n hui s, 8 morgen daarvan liggen aan den weg naar zijn huis (vermoedelijk is de Meulenwech bedoeld) en bovendien nog 2 hofsteden, waarop v r o e g e r d e k a p e l v a n z i j n h u i s i n Go y e stond. Uit dezen text blijkt, dat de slotkapel. die zich oorspronkelijk wel in het slot zal hebben bevonden en terug te voeren zal zijn tot een pauselijke vergunning aan den slotheer tot het hebben van een altar portabile in zijn huis, daarna buiten de slotmuren naar de naaste omgeving zal zijn overgebracht, als een eigen-stichting der Heeren van Goye. Vandaar was dan de kapel volgens de aangehaalde oorkonde reeds vóór het jaar 1259 naar elders verplaatst, want opgeheven is zij niet. Een aanwijzing, waarheen zij werd verplaatst, zou men misschien kunnen zien in den text van de oorkonde van 19 Juli 1271 [164]), waarin *Walterus de Goie* famulus (II) o.m. 4 morgen land verkoopt aan het Duitsche huis te Utrecht, gelegen „in Enge iuxta crucem in Osthreem". Het ware nl. denkbaar, dat hiermede b.v. het kruis op het kerkhof bij de kapel bedoeld is, maar dit kan toch niet juist zijn, nademaal men later vermeld vindt, dat de tiend van „Oestrummerhofstadt gaett aen oestwerdt aent V r o u w e n h u y s k e n a f t e r t G o e y e s t a e n d e" [322b]), d a t w a s ongeveer ter plaatse van den huidigen Eng, waar nu de kerk in de nieuwe buurschap 't Gooi staat. Voorts vindt men op de tiendkaart van den landmeter J. van Diepenem uit 1640 aangegeven, dat de grens tusschen den „Cruystiendt" en „Tullentiendt", gelegen noordelijk, van den tiend van „Oestrummerhofstadt", zich bevond iets ten oosten van den „Landcommandeurs ackere", die wel als de bovenvermelde 4 morgen in den Eng iuxta crucem in Osthreem zijn te identificeeren (zie het bijgevoegde kaartje). Van deze grensscheiding zegt het 16de eeuwsche handschrift [322b]), dat „Tullentiendt gaett aen ... zuydwerdt aen den Achterwech allanges, o m c r o m m e n d e a e n t V r o u w e n h u y s k e n staende after tGoeye westwerdt ende noortwerdt die groensteghe allanges tott aen de Oesterlaeck toe". (Op de bijgevoegde kaart no. 6). De westelijk aan den Tullentiendt grenzende Cruystiendt „gaett aen oestwerdt aende Steghe after datt V r o u w e n h u y s k e n staende affter tGoeye, zuytwerdt aenden Affterwech, westwerdt aenden Molenwech, noortwerdt aende Oesterlaeck". (no. 8 op de kaart). Het bedoelde kruis was vermoedelijk een wegkapelletje, gewijd aan O.L. Vrouw, een klein houten bouwseltje, overtopt door een kruis. Dit heeft daar dus al in de 13de eeuw gestaan en werd in

321) J. Ph. de Nonté ver Loren. Stem in Staat in den loop der eeuwen. 1942, pag. 6 sqq.

321a) A. J. v. d. Aa. Aardrijksk. Wdbk. in voce: Gooije (ten).

322) Joosting en Muller. De indeeling van het Bisdom Utrecht. Dl. II, 17, pag. 386. Zie ook Dl. I, pag. 319.

322a) R.A.U. St. Marie. Inv. no. 771. Grensomschrijving der bloktienden van het kapittel onder Houten en 't Gooi. 1640. 1 stuk.

322b) R.A.U. St. Marie. Inv. no. 770. Bepalingc van de tiende in 't Ghoeye ende Houten. 16de eeuw. 1 quatern.

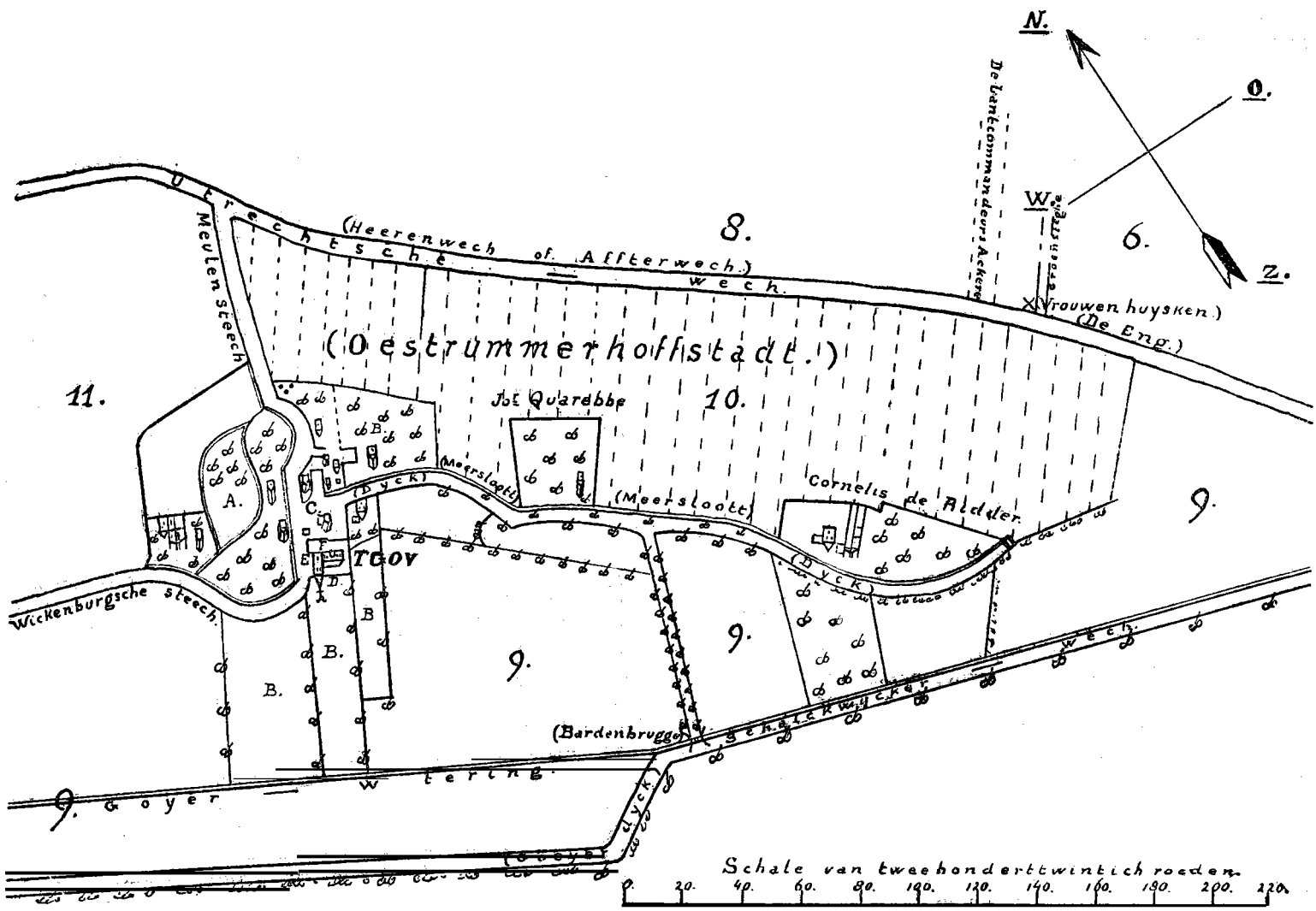

KAART

van de omgeving van het vroegere Huis ten Goye met het oostelijk aangrenzende land Oostrum. Copie van een deel van de „Caerte van de thienden over 'tGoy en Houten", anno 1640, door de landmeter J. van Diépenem. Op de schaal 1 : 5988 377h), met enkele tusschen ( ) geplaatste aanvullingen, naar een ouder handschrift 322b).

VERKLARINGEN.

A. plaats, waar eertijds het Huis ten Goye stond.
B. bijbehoorend land.
C. Goeyerderp, mét den Brenck (Brink) aldaar.
D. Kcrckgraft.
E. Kerk.
F. Kerkhof.

6. gedeelte van den Tullenthiendt.
H.S. 16de eeuw: Tullenthiendt gaett aen oestwerdt aen Kijkenesser Huell, streckende aen Aerijns-wedde toe ende scheydende op een rogge van een acker toebehorende die Heeren van Sinte Peters tUtrecht, twelck welneer een thiendtwech plach te wesen. Zuytwerdt äen den Achterwech allanges; *omcrommende* aent Vrouwen huysken staende after tGoeye westwerdt ende noortwerdt die groensteghe allanges tott aen de Oesterlaeck toe.

8. gedeelte van den Cruysthiendt.
H.S. 16de eeuw: Cruystiendt gaett aen oestwerdt aende Steghe after datt Vrouwen huysken staende affter tGoeye; zuytwerdt aenden Affterwech; westwerdt aenden Molcnwech; noortwerdt Pende Oesferlaéck.

9. gedeelte van den Meertiendt.
H.S. 16de eeuw: Meertiendt gaett aen oestwerdt aen Hillen hoffstede, streckende zuytwerdt die Goeyerwèteringè allanges tott aende Bardenbrugge toe, ende van de Bardenbrugge die, Goeyerdijck allanges westwerdt tott int Wedde toe, ende vant Wedde noortwerdt streckende die Goeyerweteringe allanges tott after Gheritt van Oesrums camer toe, dair die scheyde voor leytt, beneden Dirck van Oestrum ende boven Gheritt Gheritss vanden Velde; Ende voort streckende oostwerdt op aende Meersloott toe, ende die langes.
H.S. 1640: De Meertiendt begint bij Kijckenes Heul ende streckt westwers op langs de Goyerdijck tot, aen 't Wett toe, ten noortoosten tot Oostrumshoffstadt toe ende loopt, nevens den tiendt van Oostrummerhoffstadt door het Goye tot de hoffsteede van Teunis de Ridder, ende springht over de weteringe met, ontrent 17 mergen, ende loopt voorts tot aen 't Wett toe.

10. de tiend van Oostrummerhofstadt (= Oostrum).
H.S. 16de eeuw: Oestrummerhoffstadt gaett aen oestwerdt aent Vrouwen huysken after tGoeye staende; zuytwerdt aen de Meeraloott tott int *Goeyerderp* toe; westwerdt aenden Molenwech; noortwerdt aenden Affterwech.
H.S. 1640: Oostrummerhoffstadt begint van de Meulensteech ende streckt oostwerd op tusschen de Heerenwech ende den dijck streckende wt het Goye door de hoffsteede van Cornelis de Ridder tot aen de Meertiendt toë.

11. gedeelte van den Meulentiendt.
H.S. 16de eeuw: Molentiendt gaett aen oestwerdt aenden Molenwech; zuydtwerdt streckende aen den Meersloott; westwerdt streckende aenden Biesers anderhalven mergen landts; liggende tegens Wickenborch over; aoortwerdt die Oestcrlaeck.
H.S. 1640: Meulentiendt begint vant nederste Middelvelt, bekleet sijnde met de Wickenburgersteech ende streckt tot aen 'tGoye toe, ende wederom wt het Goye beneden de Meulensteeeh ten eynde van den dijck tusschen de landen van den Duytschen Huys ende Jor Quaribbe tot inden Oosterlaeck toe ende besloten met den Oosterlaeck tot aen de steech van Arian Dirckse, streckende de selve steech zuydwers op tot aen den Heerenwech toe.

bovenvermelde oorkonde bedoeld en niet een als bedehuis dienende kapel.

Toch was de kapel-van-Goye naar Oostrem verplaatst: het bewijs levert de oorkonde van 15 Juni 1295 [221]). In deze oorkonde, uitgegeven door Har *Ghijsebtecht aten Goye,* ridder, (IIbis) noemt deze onder zijn getuigen „Har Willam ons capellane van 0 e s t e r h e m". De oorkonde van 1332 [323]) spreekt dan ook van „de Capelle tot 0 e s t r e m". Waar het thans niet meer bekende land „Oestrem" eertijds te vinden was, leert ons het handschrift uit 1640, nog aangevuld door een ouder geschrift uit de 16de eeuw [322a en b]). Het was het land bestreken door den tiend van „O e s t r u m m e r h o f s t a d t" en werd in het westen begrensd door den „Meulenwech", zooals de weg heette, die nu nog loopt aan de oostzijde vlak langs het vroegere Huis ten Goye; in het noorden liep de grens langs den „Heerenwech", ook „Affterwech" genaamd, d.i. de huidige Utrechtsche weg; de zuidelijke begrenzing werd gevormd door den „Meersloot", die naar het westen doorliep tot den „Brenck" van het „Goyerderp", deze weg bestaat nog wel, maar draagt geen naam meer, het was weleer een „dijck" en loopt van de oostzijde van het slot in zuidoostelijke richting het land in: de oostelijke grens eindelijk werd gevormd door de scheiding van het tiendgebied van „Oestrummerhofstadt" en den „Meertiendt", die men aantreft recht tegenover den huidigen Eng, waar ter plaatse het „Vrouwen huysken" stond. (Zie de kaart aan het einde van dit hoofdstuk, onder de nrs. 9 en 10).

Dit land Oostrum, dat oorspronkelijk wel minder scherp omschreven zal geweest zijn, was groot 40 **morgen en *83*** roeden (ongeveer 34 H.A.), waarvan 33 morgen en 50 roeden bouwland en 7 morgen en 33 roeden weiland en boomgaarden. In het westen omvatte het vermoedelijk ook het Goeyerderp met den Brenck, waarop in de 16de eeuw, naast enkele daarop gebouwde kotersteden, ook een pastorie en een costerie stond. Dit ontleenen wij aan het Register van Geestelijke goederen in de cleyne steden ende ten platten lande van Utrecht, dateerend uit de jaren 1582-1585 en opgemaakt ingevolge art. 48 van de Instructie aan de Gecommitteerden (voor de geannoteerde goederen), ter uitvoering van art. 38, waarbij van de verschillende pastoors en bezitters van Vicarieën desbetreffende opgaven geëischt werden [322c]); onder het hoofd: „Incomen van de goederen toebehorende aende Costerye int Goy", wordt daarin vermeld ten eerste, dat „Die Costerye int Goy vaceert.. ...." en vervolgens: „Item een huys staende aen den Brenck int Goy daer den absenterende coster voor gegeven heeft dsomme van IIe XXV gld.". De verslagen der kerkvisitatien in het bisdom Utrecht uit 1593 [322d]) bevatten onder het hoofd: „XII. tGoy" de mededeeling: „Hier is een Pastoorshuys, maer gansch vervallen, ende eene costerie gekoft bij den absenterenden coster voor 225 gl.". Dit wijst er op, dat men daar ook wel de kerk zal hebben te zoeken. Inderdaad teekent de landmeter J. van Diepenem in 1640 op zijn kaart [377h]) de kerk, omgeven door een kerkhof op het zuidelijke gedeelte van den Brink. Zij was daar wel de plaatselijke voortzetting van de weleer door de Heeren van Goye gestichte buiten-kapel. Want wij houden het voor waarschijnlijk, dat die lste buiten het huis gelegen kapel,

322c) R.A.U. S. Muller Fe., Cat. arch. der Staten van Utrecht, no. 938. Inventaris geestelijke goederen etc. f° CXXI en CXXII.

322d) Mr. H. VerLoren van Themaat. Visitatie der Kerken ten platten lande in het Sticht van Utrecht ten jare 1593. B. en M. Hist. Gen. Dl. VII (1884).

die al vóór den jare 1259 verdwenen was, eveneens op den Brink, dus ook op Oostrum gestaan zal hebben, op de plaats, waar zich in 1259 twee hofsteden (vermoedelijk kotersteden) bevonden. De 2de kapel zal dan wellicht als een vernieuwing of vergrooting van de alleroudste zijn op te vatten en daar vlak bij zijn gebouwd. Die kapellen moesten natuurlijk hun economische basis hebben, zoowel voor hun instandhouding, als voor het onderhoud van kapelaan en koster; het hiertoe benoodigde land in het gerecht van Goye zal wel als een dotatie van genoemde heeren te zien zijn. In 1332 [323]) lag de ,,papelike provende der.. ..capellen tot Oestrem" op „Delf", een niet meer bekende naam en wel aan de westzijde van zekere 3 morgen land behoorende aan het Domkapittel, die in 1348 [324]) aangeduid worden met den naam „Stralant" gelegen op „de lue" (Delve?) en westelijk nog begrensd waren door het land ● appellant seu Vicarii capelle uten Goye". In 1360 [325]) wordt vermeld, dat de kapel hoorde tot het kaerspel H o u t en en hadden de 3 morgen nog dezelfde belending: in 1390 [326]) wordt dan ook als westelijke belending van deze morgens opgegeven „die paeplike provende van H o u t e n". Na het jaar 1360 wordt van dit vicarie-land van de kapel voorloopig niet meer gerept. Waar dit land eertijds precies lag, is thans niet goed meer uit te maken, omdat de oude namen uit de herinnering zijn verdwenen. Het genoemde register der geestelijke goederen etc. vermeldt wel alle bezittingen van de kerk int Goye en van de pastorie en costerije aldaar, maar kan toch geen zekere uitkomst geven, welk land hierboven bedoeld is. Van de goederen der kerk, die in de onmiddellijke omgeving lagen, willen wij vermelden: een erfpacht gaande uit een hofstede, gelegen „after die Kerck int Goey, een erfpacht uit een hofstede, gelegen bij „die muelen int Goy" en nog een erfpacht uit twee „huyskens, gelegen aen den Brenck int Goy". Tot de pastorie-goederen in de buurt behoorden o.m.: „acht hont lants gelegen after die kerck, daer boven naest leyt het Duytssen huys tUtrecht ende beneden die Heer van Dorst, streckende vuyt die Goyse weteringe tot in die k e r c k g r a f t toe", (op de kaart vermoedelijk B') voorts *een* erfpacht „vuyt seeckere hoffstede leggende aen den Breng int Goy" en een erfpacht „vuyt die steenen camer int Goy oock gelegen aen den Brenck". Die kapel op Oostrum, op den Brink van het Goeyerdorp, heeft lang bestaan, zij komt nog als „Capella int Goy" voor op de lijst van kerken van Oudmunster uit 1528 bij Joosting en Muller [322]). Zij stond toen niet meer onder een parochiekerk en scheen dus een onafhankelijke kapel te zijn geworden. Bij hun bespreking der parochies die deel uitmaakten van het Nederstichtsche Magnus Decanatus van Oudmunster, noemen gemelde schrijvers ook tGoy en zeggen, dat dit nog tot het midden der 16de eeuw een zelfstandige kapel had, die behoorde tot de onder het archidiaconaat van den Choriepiscopus staande parochie S c h a l c w ij c. Dit is niet juist, de kapel hoorde oudtijds n i et tot de parochie Schalcwijc, maar tot het kerspel H o u t en. Voorts zeggen zij, dat de kapel van tGoy (het oude Goyerderp bij het slot) kort voor de hervorming een zelfstandige p a r o c h i e is geworden: dat moet echter al veel eerder zijn gebeurd, want in het manuaal van het morgengeld in het

322e) R.A.U. Beschrijving Doop-, trouw-, begraafboeken en overlijdensregisters in de provincie Utrecht, etc. Inv. no. 170.

323) B.A.U. Dom. Inv. no. 1694. Charter dd. 2 Januari 1332.

324) R.A.U. Dom. Inv. no. 1702. Charter dd. 7 Januari 1348.

325) R.A.U. Dom. Inv. na. 1702. Charter dd. 7 Maart 1360.

326) R.A.U. Dom. Inv. no. 1702. Charter dd. 16 December 1390.

Over kwartier uit 150 1 [326a]) wordt gezegd, dat de pachter van 4 hont land, toebehoorend aan de „Kerck int Goey", genoemde belasting betaalde en dat er een „pastoer" was, wiens land eveneens aan deze belasting onderworpen was. De nà ± 1817 afgebroken oude parochiale kerk in het Gooi dateerde dus ten minste uit het begin der 16e eeuw. Bij de kerkvisitatie in 1593 bleek zij „gansch desolaet leggende ende en hebben, door d'absentie van enigh, niet zeeckers conen vernemen van den staet der goeden tot de fabrica", zoo meldt het verslag. Er was toen nog een zeer oude pastoor, die reeds 29 jaren te voren, alleen op verzoek der „bueren", doch tegen den wil der regeering, zijn ambt op zich had genomen en tot zijn alimentatie genoot „de goeden tot de pastorie deser plaetse gehoorich, jaerlijcx doende in corpore ontrent de 60 gld.". Het doopen der kinderen en het trouwen van de ingezetenen van de plaats geschiedde te H o u t e n [322d]).

Omstreeks 1593 zal de kerk in gebruik zijn gekomen bij de hervormde gemeente, in 1772 was zij bij die kleine gemeente, die inmiddels met die van Houten vereenigd was, niet meer in dienst [327]). Sedert het begin der 19de eeuw (vóór 1811) is tGoy kerkelijk (Hervormd) met Schalkwijk vereenigd. De na 1772 door de Hervormden verlaten kerk op den Brink in het Goyerdorp zal toen geleidelijk geheel in verval geraakt zijn en ten slotte zijn afgebroken. Dit moet dan wel geschied zijn nà ± 1817 en vóór 1853. Uit het archief der N. Herv. Kerk te Schalkwijk, bleek ons nl., dat in 1853 tot de eigendommen van de diakonie dier Gemeente in Schalkwijk en het Gooij o.m. behoorde één bunder, 58 roeden en 80 ellen bouwland, liggend in 'het Gooij. Thans bezit de diakonie dit land nog en het ligt ter plaatse, waar zich eertijds de kerk met het omringende kerkhof op den Brink bevond. In 1853 waren kerk en kerkhof dus reeds in bouwland veranderd. In bovenvermeld visitatie-verslag wordt geen gewag gemaakt van de begravingen. Wij vonden in de lijst van de te Houten en tGoy begraven lijken van 1795-1811 [322e]), dat in tGoy nog in 1797 en 1803 R.K. begravingen hebben plaats gehad, zij kwamen echter uiterst spaarzaam voor. Uit het kerkelijke archief toonde de pastoor van de nieuwe kerk int Goy ons aan, dat volgens menschen-heugenis in 1865 opgeteekend, de laatste begravingen op het kerkhof bij de oude kerk, in 1817 zouden hebben plaats gehad. Dit alles komt goed overeen met een plaatselijke overlevering als zou er zich vroeger een kerkhof bevonden hebben op een akker, gelegen aan de overzijde van den weg, oostelijk van de plaats, waar zich het slot verhief (d.i. dus op den Brink); bij de bebouwing van dat land komen er nog voortdurend skeletdeelen naar boven. Van de juistheid van dit laatste konden wij ons overtuigen: de gaafheid dier beenderen gaf niet den indruk, dat de buitengebruikstelling van deze begraafplaats zoo héél ver terug ligt, d.w.z. wèl 100, maar géén 700 jaren.

Nadat in de huidige buurschap tGoy aanvankelijk een R.K. noodkerk was opgericht, (op Aardakel), werd in 1866, na eenige overweging omtrent de meest geschikte plaats, de thans aldaar bestaande parochiekerk gebouwd. Slechts bij toeval verheft deze zich ongeveer ter plaatse, waar eertijds het Vrouwenhuysken stond, en zij is ook in geen geval een directe locale voortzetting van de oude kapel van Goye en de daaruit ontstane oude, afgebroken parochiekerk op den Brink. Er bestaat nog een andere plaatselijke overlevering, nl. dat de blauwe altaarsteen uit de oude kerk nog ergens bewaard zou worden op een boerderij in de buurt. De waarde, die men oudtijds aan een dergelijken steen toekende, kan spreken uit een kerkvisitatie verslag [327a]) van „die Veneris 14 Juli 1570", waarin men o.m. leest: „Deinde Dominus Officialis rediit Culemburgum et in itinere visitavit capeliam de Golberdingen sub parochia de Everdingen.. .... dicebantque vicini, se non scire, quod altare rursus sit consecratum; l a p i d e m tamen portabilem i n i b i n o n i n v e n i m u s". Het zou niet onmogelijk zijn, dat voornoemde blauwe altaarsteen uit de oude kerk nog de oorspronkelijke altaarsteen uit de oude slotkapel zou blijken te zijn. Daarom hebben wij ter plaatse een onderzoek ingesteld, waarbij bleek, dat de boerderij, waar volgens de traditie de oude steen zou liggen, was afgebroken en met den sloop een nieuw boerenhuis was gebouwd. Noch de aannemer, die deze werkzaamheden had uitgevoerd, noch de bewoners der oude boerderij, wisten iets van een blauwe steen. Voorts bleek, dat reeds in 1863 voor de oude traditie geen bewijzen waren bij te brengen,

Het zij ons vergund nog even de aandacht te vragen voor het straks genoemde huis Wickenburgh, niet alleen wegens zijn ligging in de onmiddellijke nabijheid van het oude huis ten Goye, maar mede, omdat het opheldering kan geven omtrent de plaats, waar de landstreek „Westerhem" of wei „Westrem" zich bevond. Het bestaande huis Wickenburgh ligt ruim 1½ K.M. westelijk van het vroegere huis ten Goye en was van ouds een Stichtsch ieen. Het komt onder dien naam het eerst voor tegen het einde der 14de eeuw; in het begin dier eeuw heette het nog „de huse te Westensteyne" en werd van het Sticht in leen gehouden door Hubrecht van Go(l)berdinghen, die den 29 Februari 1300 [328]) aan den bisschop van Utrecht beloofde het Sticht niet te zullen schaden uit zijn huis, maar den bisschop daarmede te zullen dienen en het hem te zullen overgeven als hij in oorlog zou geraken met den Heer van Arkel, den Heer van Culenborch of den Heer van Vianen. Deze oorkonde wordt bezegeld door Hubrecht en zijn zoon. Het zegel van den vader is verloren gegaan, maar een zegelteekening bij Hoencoop doet het ons kennen, het vertoont een wapen geschuinbalkt van zes stukken: dat van zijn zoon, eveneens Hubrecht genaamd, hangt nog aan het charter en vertoont het zelfde wapen, maar daarenboven als breuk een vrijkwartier, waarin drie bollen. In dorso treft men een gelijktijdige aanteekening uit de bisschoppelijke kanselarij aan: „obligatio Huberti de Golberdinghen de domo in W e s t r e m s e u W e s t e y n d e". Dat men hier inderdaad met het huis 'Wickenburgh te doen heeft bewijst de beleening van den minderjarigen Hubert van Goberdingen Hubertszoon van 12 April 1394 [329]) door bisschop Frederik van Blankenheim met „thuys the W i c k e n b o r g h mit eenre halven hoeven lants, alse dat gelegen is in Holtenre kirspel bij den G h o y". Hulder tot zijn mondig worden is Gijsbert van Honthorst. In 1396 [330]) is Hubert meerderjarig en legt dan zelf den eed af. De jonge Hubert is vroeg overleden en op 17 Juli 1400 [331]) wordt Peter van Goberdingen (wellicht zijn broeder) beleend. Het huis bleef niet lang meer in dit geslacht. Op 17

326a) R.A.U. Cat. arch. der Staten v. Utrecht, Inv. no. 51. A° 1501. 1 deel. f° LXXVIII en f° LXXXIIII.

327) Tegenwoordige staat van alle volken. Amsterdam 17'72. Deel XXII, Utrecht, pag. 392.

327a) F. A. L. Ridder van Rappard en S. Muller Fz. Verslagen van Kerkvisitatiën in het Bisdom Utrecht uit de 16de eeuw. 1911, pag. 204.

328) R.A.U. Arch. Biss., Inv. no. 147. Charter dd. 29 Februari 1300.

329) R.A.U. Arch. Biss., Inv. no. 271. Leenreg. Biss. Frid. de Blankenhem, f° X, d.d. 12 April 1394.

330) R.A.U. Ibidem, f° X. A° 1396.

331) R.A.U. Ibidem, f° XXXI. 17 Juli 1400.

April 1409 [332]) beleent de bisschop: Willem van Oestrum "des Peter van Goberdingen wtgegaen is". Als begrenzingen der bezitting wordt opgegeven „dair boven neest gelant sijn Gheryts erffgenamen van Oestrum ende beneden Peter van Goberdingen mit lande dat he holt van den borchgreve van Montfoirde". Na den dood van zijn vader Willem wordt op 3 Mei 1421 [333]) beleend Eliaes van Oestrum, die spoedig daarna is overleden, want op 10 April 1423 [334]) wordt Fye van Oestrum na doode van haar broeder Eliaes beleend, haar hulder is Jacob van Oestrum. Andermaal wordt zij beleend op 22 Maart 1434 [335]), waarbij nu als haar hulder optreedt Johan van Schadewick, haar echtgenoot. Het leen wordt dan omschreven als „dat huys tot Wyckenborch mitter hofstede ende mitten smalen tienden ende mit eenre halven hoeven lants, als die gelegen is mit horen toebehoren inden gerichte van den Ghoye, dair boven neest gelant sijn Gerits erffgenamen van Oestrum ende beneden Fye voerscr.". Nogmaals komt haar beleening voor op 1 April 1457 [336]), maar op 5 Mei 1461 [337]) wordt beleend Haeylwich Johans Bolendochter, Dircks wyff van Oestrum, met haar man en mombaar, die voor haar hulde doet, na opdracht van Fye van Oestrum Jans wyff van Schadick. Vervolgens wordt den 25 Juli 1487 [338]) beleend de minderjarige Geryt van Oestrum, wiens hulder is Alfar Ruysch, na opdracht door zijn moeder Hadewich Johans Bolendochter, weduwe van Deric van Oestrum. Hadewich houdt den lijftocht en bepaald wordt, dat bij kinderloos overlijden van beide broeders hun moeder Hadewich leenvolgster zal zijn. Het leen wordt op dezelfde wijze omschreven als hierboven. Nogmaals volgt dan de beleening van Geryt van Oestrum op 21 Augustus 1497 [339]). Op 9 December 1511 [340]) wordt Claes van Oestrum beleend na opdracht door zijn broeder Gheryt en na doode van hun moeder Haedewych Johans de Bolendochter, weduwe Dericx van Oestrum. Claes van Oestrum maakt zijn broeder Gheryt op den zelfden dag den lijftocht. Op 9 Juli 1523 [341]) wordt beleend Cornelis van Oestrum na doode van zijn vader Claes. Uit een andere beleening blijkt, dat Cornelis van Oostrum 13 Mei 1521 [342]) nog minderjarig was, 14 Maart 1525 [343]) doet hij dan ook zelf den eed. Ten slotte vinden wij dan Dierick van Oestrum na doode van zijn broeder Cornelis beleend op 21 Mei 1530 [344]).

Het huis Westrem of Westeynde (= Wickenburgh) vormde de oostelijke begrenzing van het land „Westrem", dat het tiendgebied van Westrummerweyde besloeg en „Westrummerweyde gaett aen oestwerd aenden Affterwech (Utrechtsche weg) bij Loerickerbrugge; zuytwerdt aende Vuylbrugge omcrommende voer tZijssdall (de tiendvrije Cijshofstede) tott Wickenborch toe: westwerdt aende Leewech toe; noortwerdt aende Leesloot toe", zooals het handschrift uit de 16de eeuw [322b]) omschrijft. De benaming der

[332]) R.A.U. Ibidem, f° Lverso. 17 April 1409.
[333]) R.A.U. Ibidem. f° LXXVII. 3 Mei 1421
[334]) R.A.U. Ibidem: f° LXXVII. 10 April 1423.
[335]) R.A.U. Arch. Biss., Inv. no. 273, f° XXVI. 22 Maart 1434.
[336]) R.A.U. Arch. Biss., Inv no. 275, f° XVI. 1 April 1457.
[337]) R.A.U. Ibidem, f° XLVI. 5 Mei 1461.
[338]) R.A.U. Ibidem; f° CXLII. 25 Juli 1487.
[339]) R.A.U. Arch. Biss., Inv. no. 278 f° XXIIII. 21 Augustus 1497.
[340]) R.A.U. Ibidem, f° LXXXVIII. 9 December 1511.
[341]) R.A.U. Arch. Biss., Inv. no. 281, f° LVII. 9 Juli 1523.
[342]) R.A.U. Ibidem. f° LIII. 13 Mei 1521.
[343]) R.A.U. Arch. Biss., Inv. no. 284. f° 1111. 4 Maart 1525.
[344]) R. Fruin Th. Az. Cat. Archieven der Collegiën, die . . . binnen de . . . Prov. Utrecht rechterlijke functiën uitgeoefend hebben, no. 1866, Leenreg. Karel V, f° XX. 21 Mei 1530.

landen Oostrum en Westrum richt zich dus naar het huis ten Goye als centrum. Het terrein waarop eertijds het huis stond, behoorde in 1640 gedeeltelijk tot den Meertiendt en den Meulentiendt. Van oudsher bestonden er zekere relaties tusschen de Heeren van Goye en het geslacht van Oostrum. In de oorkonde van 15 Juni 1295 [221]) is voor Har Ghijsebrecht Uten Goye, ridder, die toen het huis ten Goye bewoonde, getuige Gherart Phylipssone van Oesterhem en de kapelaan van zijn kapel te Oesterhem: Har Willam.

Keeren wij thans weder tot het huis ten Goye terug.

Slechts terloops wordt dit huis genoemd op 15 Juni 1295 [221]). Heer *Ghijsebrecht Uten* Goye, ridder, (IIbis) oorkondt dan, dat Helyas Diderics sone van den Velde 1½ morgen land bij Oesterlake van zijn oom Gelys van den Velde gekocht en dadelijk daarop weer verkocht had aan Gherart Puthake. Het land lag in het gerecht Uten Goy en de overdracht geschiedde, zoo zegt Ghijsebrecht, „in on s er c a m e n a d e", d.i. in de groote zaal van het slot, waaruit men verneemt dat hij het huis ook bewoonde. Daarna hoort men er voor het eerst weer van als het een centrum van oorlogsrumoer is. In de troebele tijden in den aanvang der 14de eeuw, tijdens de afwezigheid van bisschop Guye in Frankrijk, was het huis een middelpunt geworden van waaruit talrijke invallen in de bisschoppelijke landen werden ondernomen, toen dæ Heeren van Goye en van Bosinchem het Sticht beoorloogden. Wij hebben dit reeds vermeld (Deel II, Hoofdst. I, § 1, sub IVB). Na een belegering van het huis ten Goye, omstreeks April+Mei 1317, nam de bisschop het slot in. Dat het een sterk bouwwerk was van aanzienlijke militaire beteekenis volgt uit de mededeeling, dat het voor de inneming noodig was de zwaarste belegering+werktuigen, nl. magnelen, te doen aanvoeren. Eerst daarna kon de sterkte bedwongen worden. Het werd toen niet verwoest.

Na zijn meerderjarigheid schijnt het huis verder in het ongestoorde bezit te zijn gebleven van den jongen *Ghijsbrechf Ufen Goye*, den 3den burggraaf van Utrecht uit zijn geslacht, tot het jaar 1333. Ingevolge de verschillende regelingen door den Graaf van Holland na den dood van *Margriete van Haghensfeyne* getroffen (zie hierover het volgende hoofdstuk), droeg *Ghisebrechf Uten Goye* op 29 Maart 1333 [345]) zijn huis ten Goye „mitten voirburghe ende mitten hofstede, daer 't op staet, ten uteren cante toe van der uterste cinghelen" te Dordrecht aan Graaf Willem III van Holland op, die hem onmiddellijk daarop het huis weer in erfleen gaf. Het eertijds allodiale huis was aldus sedert 1333 een Hollandsch leen geworden. Na den dood van *Ghijsbrecht Uten Goye*, den 3den burggraaf van Utrecht (VB), ongeveer in het jaar 1335, moet het huis met de hooge en lage gerechten van Houten en Goye vererfd zijn op het kind van den Goye, waarover, zooals reeds werd gezegd, Heer Henric heer van Vyanen voogd was. Toen ook dit kind niet lang daarna was overleden, zijn het huis en de gerechten gekomen op zijn tante *Katerine*, die dan ook in 1349 [305]) als vrouwe van Goye voorkomt. Van haar is het vererfd op haar oudsten zoon *Gijsbrecht* heer *van Vyanen ende van den Goye* knape (nà 3 Oct. 1352 „heer" van Vianen), die op 1 Mei 1351 [304]) voorkomt als burggraaf van Utrecht en dus toen zijn moeder was opgevolgd. In een oorkonde van 3 Mei 1354 [346]) noemt hij zich: Ghisebrecht here van Vyanen ende van den Goye. Op zijn zegel voert hij als wapen: gevierendeeld; 1 en 4:

[345]) A.R.A. Holl. Leenk. no. 3 (E.L. 3) f° 16 en no. 10 (E.L. 11) f° 27verso en 28. 29 Maart 1333.
[346]) R.A.U. Dom. Inv. no. 9582. Charter dd. 3 Mei 1354.

Vyanen (3 zuilen); 2 en 3: Goye (gedwarsbalkt v-an 6 stukken, de oneven balken van vair), het randschrift luidt: . CHTS UTE(N) GOYE BORCHGRAVE VA(N) UTREC... .

Van de leenovergangen op het kind van den Goye en op zijn tante Katerine is in de grafelijke leenboeken niets te vinden: men verneemt den gang van zaken slechts uit oorkonden, die andere zaken tot hoofdonderwerp hebben. In het grafelijke leenregister wordt alleen vermeld de beleening van *Gijsbrecht Uten Goye (van Vianen!),* den oudsten zoon van *Katerine* vrouwe *van den Goye* en Heer *Henric* heer *van Vyanen, 4* Augustus 1352 [306]) met „thuus van den Goye metten voerborghe ende metter hoefsteden daer thuus op staet ten voeren cante toe van der voers. singelen buten der graft, voert tgherechte te Houten ende ten Goye alsoe alst gheleghen is met sinen toebehoren".

Het oude geslacht der Heeren van Goye, was met uitzondering van den tak Langerak, uitgestorven: het Huis was nu verëerfd in het geslacht der Heeren van Vianen, die zich nadien gedurende een halve eeuw ook Heeren van den Goye hebben genoemd. Zij hebben in eersten aanleg het huis nog geen 50 jaren in bezit gehad.

In 1353 waren de Heeren van Vianen en van Culenburch weder in oorlog geraakt met bisschop Jan van Arkel en den Heer van Abcoude, waaraan ook aan eerstgenoemde zijde de graaf van Holland deelnam, die nu gebruik maakte van zijn in 1333 verkregen recht om het huis ten Goye als zijn „open huis" te beschouwen en te gebruiken, als hij zulks noodig oordeelde. Tengevolge daarvan werd het slot in de oorlogshandelingen betrokken en ernstig beschadigd; dit moet in de jaren 1353/'55 geweest zijn. *Gijsbrecht* heer *van Vyanen en van den Goye* en zijn broeders *Hubrecht* en *Henric* zagen zich den 22 October 1355 [347]) genoopt vrede te sluiten met den bisschop en Ghysebecht heer van Abcoude en Gazebeeck, waarbij bepaald werd: „dat men dat huys ten Goye nyet meer tymmeren noch vesten en sel in gheenre manieren+ behoudeliken dat ment in reke houden mach van dake, van vensteren ende van anderen zaicken, dest van noode niet ontberen en mach". De bedoeling van den bisschop is duidelijk, hij wil voorkomen, dat het huis weer tot een militaire sterkte wordt opgebouwd, zooals het voorheen was en hem veel hinder had bezorgd: er mogen alleen de hoogst noodige werkzaamheden aan verricht worden ten einde het in bewoonbaren staat te brengen en te houden. Maar de graaf laat zijn getrouwen niet in den steek en belooft den 19 November d.a.v. [348]) aan *Ghijsbrecht* heere *van Vyanen en van der. Go ye:* „nimmermeer te soenen tegens den bisschop van Utrecht ofte sijn gestichte, dat huis ten Goye sij weder opgetimmert also goet alst te voren was eer wii daer onze luden op sonden.....". Wanneer dan ook hertog Willem van Beyeren, graaf van Holland, zich op 30 Juni 1356 [349]) verzoent met bisschop Johan van Arkel en de stad Utrecht, wordt omtrent den wederopbouw van het huis ten Goye bepaald, dat dit zal geschieden door of van wege den bisschop ten behoeve van Ghisebrecht van Vyanen. Als gevolg van deze bepaling oorkondt de graaf van Holland op 12 November 1356 [350]), dat hij aan Ghisebrecht van Vyanen 4000 pond

347) R.A.U. Arch. Biss., Inv. no. 46 f° 76verso Zie Mieris 11, pag. 861. 22 October 1355.

348) R.A.U. Inv. H.S. no. 332 1 f° 69. 19 November 1355.

349) R.A.U. Arch. Biss., Inv. no. 454 Charter dd. 30 Juni 1356. Zie ook: Gem. Arch. Cat. Stad Utrecht 1 no. 393. Charter.

350) R.A.U. Arch. Biss., Inv. no. 455. Charter dd. 32 Nov. 1356.

Utrechtsch toekent om „onse Huys ten Goye mede uptetimmeren" en eischt van den bisschop en de stad van Utrecht „dat si Ghisebrecht voers. die vier dusent pont wtreyken ende betalen in alre vormen ende manieren als si ons toe gheseyt siin inder zoenen", d.i. in het vredesverdrag van 30 Juni 1356. Aan deze bepaling werd voldaan, want op 31 Januari 1357 [351]) verklaart Ghisebrecht heer van Vyanen ende van den Goye knape „dat mi die Bisscop ende die Stat van Utrecht voldaen hebben van vier dnsent ponden, dat si minen Heer van Hollant sculdich waren te gheven dat huys van Goye mede te timmeren, in allen manieren alse die zoenbrieve begrepen hebben". Het kasteel, weder in zijn ouden staat van militaire sterkte gebracht, schijnt nu een ruim 20-jarige periode van rust gekend te hebben.

In 1378 was Heer *Ghisebrechf* heer *van Vyanen ende van den Goye* partijman van den Utrechtschen bisschop Arnold van Hoorne. Toen deze in dat jaar tot den Luikschen bisschopszetel werd geroepen, benoemde de tegen-Paus Clemens VII Heer *Reynout van Vyanen,* deken van St. Jan te Utrecht en broeder van den Heer van Vyanen, tot bisschop van Utrecht, hoewel de bisschopsstoel in feite nog niet ledig stond. Paus Urbanus VI benoemde evenwel Floris van Wevelinckhoven tot bisschop te Utrecht en toen Reynout, gesteund door zijn broeder, den Heer van Vyanen, zijn aanspraken niet wilde opgeven, belegerde Floris van Wevelinckhoven 'het huis ten Goye en nam het, naar het schijnt, in het jaar 1380, in [351a]), waarna hij beide broeders van Vyanen dwong hem tot bisschop en Urbanus VI tut paus te erkennen Bijzondere schade schijnt het huis bij deze bedrijven niet te hebben opgeloopen, althans men verneemt daar niets over. De rust duurde niet zoo heel lang, want eenigen tijd later werd het slot opnieuw in oorlogsverwikkelingen betrokken. Aan het einde der veertiende eeuw was de graaf van Holland in oorlog geraakt met de Friezen, met wie bisschop Frederik van Blankenheim in 1395 [352]) vrede had gesloten hun belovende de Hollanders in den Frieschen oorlog geen hulp te zullen verschaffen. Deze houding van den bisschop baarde den graaf blijkbaar zorgen, althans hij schijnt het huis ten Goye alvast maar weer bezet te hebben. want hij belooft op 28 Mei 1397 [353]) het huis en slot van den Goye na het einde van den oorlog weder te zullen opleveren in den staat, waarin het zich bevond toen *hij* het ten gebruike ontving of anders de aangebrachte schade te zullen vergoeden. Oorlogshandelingen hebben ook toen vermoedelijk het huis niet getroffen.

Heer *Ghisebrecht* heer *van Vyanen ende van den Goye* was inmiddels op 21 Augustus 1391 overleden en opgevolgd door zijn oudsten zoon Heer *Henrick* heer *van Vyanen ende van den Goye ende van der Ameyde* (dit laatste goed was hem aangebracht door zijn vrouw Heylwich van Herlaer en van der Ameyde). Op 19 September 1394 [354]) werd Heer Henrick door hertog Aelbrecht verlijd met al de goederen hem van zijn vader aanbestorven, ten overstaan van zijn neef Johan van Arckel (den lateren heer van Arkel, van Hagestein, tot Pierpont en 's Lands van Mechelen), voorts was Heer Henric ook burggraaf van Utrecht en pachtte op 15 Juli 1392 [355]) van het kapittel van St. Marie de tienden in

351) R.A.U. Arch. Biss., Inv. no. 455. Charter dd. 31 Januari 1357.

351a A. J. v. d. Aa. Aardrijksk. Wdbk. in voce: Gooye(ten).

352) v. Mieris III, pag. 625. 18 April 1395.

353) A.R A. Holl. Leenk. no. 52 (Reg. Liber V Aelbrecht Cas E), f° 243verso, 28 Mei 1397.

354) R.A.U. Inv. H.S. no. 332 1 f° 90. 19 September 1394.

355) R.A.U. St Marie. Inv. no. 773. Charter dd. 15 Juli 1392.

het Goye, te Houten, te Loeric. Westrum, Oestrum en Overdijc en Nyenweert of Grevenweert. Lang is het huis toen niet meer in dezen tak der Heeren van Vyanen gebleven. want Heer Henrick verkocht op 28 Mei 1397 [317]) dit bezit met het gerecht van Houten en Goye aan Heer Willem heer van Abcoude ende Wijck te Duerstede. welke koop nog den zelfden dag door den hertog bevestigd wordt, terwijl ook op dien dag de beleening volgde van Heer Willem:

Den Here van Abcoude van den huyse te Goye.

Aelbrecht etc. doen cond allen luden dat voir ons quam her Heinric here van Vyanen van den Goye ende vander Ameyden ende heeft ons mit sinen vryen wille als hi him beliede, opgedragen ende quyt gescouden, dat huys ende slot vanden Goye mitter hofstede dair dat op staet binnen den utersten kant vanden utersten singel als dat gelegen is ende dat gerechte ten Goye ende te Houten mit hoge ende lage heerlicheit gelikerwijs als die here van Vyanen voirn. ende siin voirvorderen van ons ende van onsen voirvorderen Graven van Hollant gehouden hebben Tot behoef ons getrouwen heren Willems here van Abcoude ende van Duersteden Welc huys heerlichede ende gerechte hoge ende lage als voirseit is, wij verliet hebben ende verlien mit desen brieve voir ons ende onse nacomelingen te houden den here van Abcoude voirs. ende sinen nacomelingen tot enen erflien gelikerwijs als die here van Vyanen ende siin voirvorderen van ons ende onsen voirvorderen die selve goede gehouden hebben. Hier over hebben geweest als onse getrouwe Rade ende mannen heer Aernt here van Egmonde ende van Yselsteyn, heer Filips van Wassenaer burchgrave van Leyden Baenridsen, heer Floris van Borselen van Sinte Maertijns dike Ende heer Claes van Borselen van Cortgene Ridderen. In orconde etc. Gegeven Inden Hage Anno XCVII upten XXVIIIten dach van Meye [317]).

In het leenregister volgt dan een akte van denzelfden datum, waarbij Hertog Aelbrecht oorkondt, dat Heer Henric van Vyanen de bovengenoemde leengoederen aan Heer Willem heer van Abcoude en Duersteden heeft verkocht onder beding van wederinkoop: de Hertog belooft Heer Henric weer met een en ander te zullen beleenen, indien deze voorwaarde in vervulling gaat.

Van zijn kant belooft de Heer van Abcoude het slot op verzoek aan den hertog te zullen overleveren, als deze het in oorlog of anderszins noodig zal hebben. Na den dood van Heer Willem van Abcoude, op 26 Mei 1407 [319]) en het voortijdig afsterven van diens eenig overgebleven zoon Jonker Gysebrecht van Abcoude, die reeds vóór zijn vader op 1 Januari 1407 kinderloos was komen te overlijden, kwam het huis op Heer Willem's neef, Jonker Jacob here van Gaesbeke, Abcoude, Putten en Strijen, heer van Walencourt, erfmaarschalk van Henegouwen, die verder ook alle goederen van Abcoude, Wijck en Duerstede van zijn oom erfde. Op 18 en 20 Juni 1410 [356]) beleent hertog Willem van Beyeren, graaf van Holland, dan Heer Jacob van Gaesbeek, zijn neef en raad, met „dat Huys en Slot van den Goye metter hofstad daar 'top staat binnen den uyttersten kant van den uyttersten cingel, item dat gerecht ten Gooye en te Houten met hoge en leege heerlijkheyd en allen anderen toebehoren",

Reeds 12 jaren later ontdoet de Heer van Gaesbeek zich

[356]) A.R.A. Holl. Leenk. no. 54 (Reg. nov. vasall.) f° 67vo en no. 78. (Reg. Putten en Strijen mette houte berden. Cas M) f° 24. 18 en 20 Juni 1410.

weder van zijn bezit in het Goye. Op 11 October 1422 [357]) draagt Jacob heere tot Gaesbeck tot Putten en Strijen aan Vrouwe Jacoba, gravin van Holland, op de „heerlichede van den Goye mitter B o r c h, mit allen horen toebehoren, ende mitten gerechten hoghe en laghe, niet wtgesondert", hij verzoekt aan de gravin daarmede te willen beleenen Her *Jan van Vyanen,* heer ter Noerdeloze. De beleening vindt, in de zelfde bewoordingen, echter eerst plaats op 2 Augustus 1428 [358]). Het goed in het Goye was dus door terugkoop (zie het gemaakte beding hierboven) weder in het bezit van het geslacht van Vianen gekomen. Heer ***Jan van Vyanen*** was een broeder van den vroegeren bezitter Heer ***Henrick*** heer ***van Vyanen van den Goye ende van der Ameyde*** en was gehuwd met Vrou ***Johanna van Herlaer*** vrouwe van Noerdeloes, jongste dochter van Heer *Jan van Herlaer,* heer ter Ameyde, en zuster van Vrou ***Heylwich,*** de vrouw van ziin broeder, Heer ***Henrick*** heer ***van Vyanen.*** Heer ***Jan van Vyanen*** was heer van Rijswijc en van Goye en door zijn huwelijk heer van Noerdeloes, Slingerlant en Nyencoep. In 1439 [359]) zegelde hij: gevierendeeld; 1 en IV Vyanen (3 zuilen) en 11 en III Goye, met als randschrift: Jan van Vyanen H. tot Noerdeloes.

Opmerkelijk, dat bij de opdracht van 1422 [357]) alleen kortweg gesproken wordt van „d e n B o r c h" en in het betrokken leenboek niet meer de oude uitgebreidere omschrijving gevolgd wordt van „dat Huys ende Slot van den Gooye metter hofstad daar 't op staat binnen den uyttersten kant van den uyttersten cingel", zooals de voorgaande beleening in 1410 en ook de eerste beleening in 1333 [235]) vermeldt. Dit geeft den indruk alsof toen het slot niet meer in den ouden luister bestond, maar bij een of andere gelegenheid, die ons verder ontgaat, zoodanige schade had opgeloopen, dat het niet langer de aanzienlijke militaire waarde en beteekenis had van weleer, maar gedaald was tot een sterkte van minderen rang, waarbij het karakter van woonhuis meer op den voorgrond was getreden. Men zou dit ook kunnen afleiden uit een beleening uit het jaar 1488, waarin joncfrou Johanna Jansdr. van Amerongen en Willem van Amerongen, haar oom en momber, verzochten in eeuwigdurende erfpacht te mogen ontvangen 19 morgen land bij d e h o f s t e d e vant Goye, geheten dat Dweerlant ende dat Cortlant ,haar bij doode haars vaders aangekomen (28 April 1488 [359a]).

Na 1428 wordt het huis bij opvolgende beleeningen zelfs nimmermeer afzonderlijk genoemd, maar ook het goed in het Goye zelf wordt slechts collectief met de overige leengoederen van Vianen verlijd. De eerstvolgende beleening met deze goederen geschiedt op 5 April 1435 door Philips den Goede. In het leenboek vindt men daaromtrent: „Philips .....doent cont..... dat wij..... verlyet..... hebben..... Heer Jan van Vyanen alle alsulke leengoede als hij van ons ende onser graeflicheyt van Hollandt voirs. houdende is: Te houden van ons ende van onsen nacomelingen Graven oft Gravinnen te Hollant.. . tot sulken rechte ende leene als die o u d e h a n d v e s t e n e n d e brieven die hij dair aff heeft dat inhouden..... V daig in Aprille anno M.CCCC.XXXV secundum cursum curie." [360]). In even

[357]) A.R.A. Holl. Leenk. no. 62 (Reg. in Beyeren IS. Cas F), f° 89. 11 October 1422.

[358]) A.R.A. Ibidem. f° 82 en 82verso, 2 Augustus 1428.

[359]) R.A.U. Dom. Inv. no. 893. Charter dd. 1439.

[359a]) R.A.U. Inv. H.S. no. 338, f° 124. 28 April 1488.

[360]) A.R.A. Holl. Leenk. n o . 114 (Leenreg. Philippus A) , f° 44. 5 April 1435.

summiere bewoordingen wordt op 4 September 1439 [361]) Heer *Reynoud* heer *van Brederode* beleend die in dat jaar vermoedelijk meerderjarig geworden was. Heer *Reynoudt* was een kleinzoon van Heer *Henrick* heer *van Vyanen van den Goye ende van der Ameyde* († *17* April 1417) en wel een zoon van diens eenige dochter Vrou *Jenne* vrou *van Vyanen en van der Ameyde* en van *Walraven* heer *van Brederode en Gennep.* In steeds dezelfde vage bewoordingen worden achtereenvolgens beleend op 9 Maart 1473 [362]) *Walraven* heer tof *Brederode;* op 6 October 1531 [363]) Heer *Reynoudt* heer *van Brederode,* ridder; op 20 September 1557 [364]) Heer *Henrick* heer *van Brederode;* op 23 'December 1579 [365]) *Geertruyt van Bronchorst ende van Batenburch:* op 25 Januari 1590 [366]) Heer *Herman Diether* heer *van Milendonck;* op 1 November 1591 [367]) Heer *Walraven* heer *van Brederode:* op 20 October 1615 [368]) Heer *Walraven* heer *tot Brederode,* senior; op 25 April 1620 [369]) Heer *Johan Wolfert* heer *tot Brederode;* op 12 September 1656 [370]) Heer *Henrick* heer *tot Brederode* als minderjarige: op 16 December 1657 [371]) de eveneens minderjarige Heer *Wolfert* heer *van Brederode:* op 4 Augustus 1683 [372]) *Hetwigh Agnes* Fraulein van *Brederode* en op 18 December 1685 [373]) *Carel Emilius* grave *van Dona,* erfgenaam onder beneficie van inventaris van zijn tante *Hedwig Agnes van Brederode,* die overleed in December 1684. Op 15 Juli 1687 [374]) wordt beleend *Amelia* gravinne *van Dona;* op 14 April 1701 [375]) *Frederick Adolph* grave *van der Lippe.*

Het rechterlijk archief van Vianen bevat in dato 30 October 1725 [376]) een transportacte van de heerlijkheden van Vianen en Ameyde, waarin wordt vermeld een koopacte van 3 September 1725, die in de vertaling uit het Duitsch is geinsereerd. De verlcooper *Simon Hendrik Adolph* grave *van der Lippe* (beleend 25 Augustus 1719) [377]) cedeert „onse Souvraine heerlijkheyd Vianen en Ameyden met het daer op hebbende regt en alle heerlijkheyd Jurisdictie, Steden,

[361]) A.R.A. Ibidem. f° 145verso. 4 September 1439.

[362]) A.R.A. Leenk. Holl. no. 118 (Leenreg. Carolus A), Kapittel Kennemerland, f° 11verso. 9 Maart 1473.

[363]) A.R.A. Holl. Leenk. no. 125 (Leenreg. Karoli Imp. Qerm.), Kap. Kennemerland, f° 7verso. 6 October 1531.

[364]) A.R.A. Holl. Leenk. no. 128 (Leenreg. Confoederatio), Kap. Kennemerland, f° 15. Zie ook: Leenk. no. 134 (Leenreg. Nassau X77-1579), f° 346verso. 20 September 1557.

[365]) A.R.A. Leenk. no. 135 (Leenr. Hooge Overicheyt 1) f° 22verso en 23. 23 Dec. 1579.

[366]) A.R.A. Leenk. no. 137 (Leenr. Hooge Overicheyt A), f° 288verso. 25 Jan. 1590.

[367]) A.R.A. Leenk. no. 137 (Leenr. Hooge Overicheyt A), f° 386verso. 1 Nov. 1591.

[368]) A.R.A. Leenk. no. 141 (Leenr. Treves A), Kap. Kennemerland. f° 22, 20 October 1615.

[369]) A.R.A. Leenk. no. 143 (Leenr. Hooge Overicheyt F), Kap. Kennemerland, f° 3verso. 25 April 1620.

[370]) A.R.A. Leenk. no. 152 (Leenr. Ruptura), Kap. Kennemerland, f° 36. 12 Sept. 1656.

[371]) A.R.A. Leenk. no. 153 (Leenr. Hooge Overicheyt 0), Kap. Keunemerland, f° 16. 16 December 1657.

[372]) A.R.A. Leenk. no. 160 (Leenr. Cometa), Kap. Sticht, f° 22verso. 4 Aug. 1683.

[373]) A.B.A. Leenk. no. 161 (Leenr. Hooge Overicheyt W), Kap. Sticht, f° 4verso. 18 December 1685.

[374]) A.R.A. Leenk. no. 161 (Leenr. Hooge Overicheyt W), Kap. Sticht, f° 23verso. 15 Juli 1687.

[375]) A.R.A. Leenk. no. 165 (Leenr. Testamcntum), Kap. Sticht, f° 1. 14 April 1701.

[376]) A.R.A. Rechterl. Arch. Vianen no. 19, f° 101ve-105. 30 Oct. 1725

[377]) A.R.A. Leenk. no. 169 (Leenr. Quadruple Alliantie), Kap. Sticht, f° 6. 25 Augustus 1719,

Dorpen, Casteelen, huysinge, visserijen, jagten, tollen, accijnsen, thienden, tuynen, akkeren, beemden, houtgewas ende alle het anderen soo wel allodiaal als leen pertinentien, gelijk de selve hiernevens gespecificeert staen en van ons tot dato deses beseten, genooten, en gebruykt sijn geworden.. ....". Het transport geschiedt op Reinhard Vincent graaf van Hompesch, die bij acte van 2 November 1725 deze goederen (blijkbaar is hij slechts tusschenpersoon) verkoopt aan de Staten van Holland. De bedoelde specificatie der goederen hebben wij evenwel niet terug kunnen vinden. Toch is er wel een staat van goederen in 1725 opgemaakt. maar in de portefeuille van de Rekenkamer van Holland no. 824 komt geen inventaris 'voor, waarin het huis Goye genoemd wordt. In een gedrukt accoord tusschen de gezamenlijke crediteuren van den huize van Brederode en den graaf van Dona, den erfgenaam onder beneficie van inventaris van Hedwig Agnes van Brederode, de zuster van Heer Wolfert heer van Brederode († 1683, als laatste wettige mannelijke afstammeling der Heeren van Brederode), komt het huis Goye niet voor en evenmin in een „Mémoire touchant l'estat des affaires de Viane autant qu'ils me sont connues", vermoedelijk uit 1725.

Gousset's Index op de leenkamer van Holland no. 403 f° í'9 vermeldt in dato 3 Juli 1572: „Verklaaringe of getuigenisse der waarheid gegeeven bij Meester Roeloff Dobbe, priester, en Helmich Dobbe, oud-burgermeester, als stadhouder van de leenen der Heerlijkheeden van Vianen ende Ameyde, dat altoos onder de voorss. Leenen ook begreepen sijn geweest de leenen, gekoomen en gesprooten van de Heerlijkheeden van den Gooye ende burggraafschappe van Utrecht, en dat alle deselve onder een gemengd sijn geweest. (Oorspr. Leenk. Inv. no. 336, f° 37). Van 2 Augustus 1428 af zouden de beleeningen met de goederen van Goye dezelfde moeten zijn als die met Vianen, maar daaronder wordt nimmer gespecificeerd het huis ten Goye vermeld.

Het zij ons vergund betreffende de gerechten van Goye en Houten nog op het onderstaande de aandacht te vestigen.

Jacob heer van Gaesbeeck, Apcoude, Putte en Strijen, die, zooals wij reeds zagen, in 1422 zijn heerlijkheid van den Goye met den Borch aan Jacoba van Beyeren had opgedragen, waarop dan in 1428 de beleening met dit goed volgt van Heer Jan van Vyanen, heer ter Noerdeloze, was tegen het midden der 15de eeuw met bisschop Rudolph van Utrecht in onmin geraakt en werd op 3 Februari 1449 bij de inneming der stad door den bisschop gevangen gemaakt. Dientengevolge zag joncker Jacob zich op 23 Februari d.a.v. [377a]) genoopt met den bisschop een verdrag te sluiten, waarbij hij aan de Utrechtsche kerk de sloten Duerstede en Apcoude ende stad Wijck moest overdragen tegen behoud van den lijftocht wel is waar, maar onder belofte nimmermeer iets tegen den bisschop of de stad Utrecht te zullen ondernemen. De betrokken oorkonde wordt mede bezegeld door den stadhouder van Holland, Zeeland en Friesland, Jan van Lannoy. Wellicht mede onder den drang der omstandigheden verkoopt Jacob heer te Gaesbeke op 12 Juni 1458 [377b]) aan Anthonis, bastaard van Bourgoingen zijn heerlijkheden en bezittingen te Amerongen, Woudenberch, Driebergen, Zeyst, Leersum, Renen, Langboek, Zoest, Goyen Houten met zijn recht van verhaal op het Sticht van Utrecht wegens zijn gevangenneming in 1449, alles te zamen voor

[377a]) R.A.U. Arch. Biss., Inv. no. 46, Reg. van den tractate .... f° 150verso. 23 Februari 1449,

10.000 Rijnsche guldens. Op 1 Februari 1459 [377c]), weinige dagen voor den dood van Jacob van Gaesbeke († 6 Febr.), geeft de leenheer, Arnold hertog van Gelre, machtiging om ingevolge gemelde opdracht Antonis bastaard van Bourgondië met het slot te Duerstede en de stad Wijck te beleenen. De Utrechtsche bisschop, David van Bourgondië, verzet zich echter tegen dien koop, bewerend, dat een deel der verkochte goederen aan het Sticht behooren, welk verzet Antonis van zijn kant beantwoordt door zijn broeder, den bisschop, te doen insinueeren zijn aanspraken te laten varen (14 Mei 1459 [377d])), waarop de bisschop eenigen tijd beraad vraagt om zich over een en ander met zijn kapittel te kunnen verstaan. Deze zaak schijnt eenige jaren sleepend gebleven te zijn tot op 17 October 1470 [377e]) de beide broeders een schikking treffen ingevolge waarvan Anthoine, bastaard van Bourgoinge, graaf van La Roche, den 6 Februari 1471 [377f]) voor 12.000 gulden afstand doet van zijn aanspraken en daarna op 22 April 1472 [377g]) voor genoemd bedrag aan bisschop David en de drie Staten van het Sticht zijn aanspraken op Renen, Ameronghen, Woudenberch, Drieberghe, Zeist, Leersen, Cotten (Loten), Languebroeck, Zoest, Ghoy, Houten en op de heerlijkheden van Apcoude, Duersteden en de stad Wijck verkoopt, welke goederen door wijlen Jacob heer van Gasebeke aan Antonis waren verkocht. Op den zelfden datum geeft Anthonis machtiging om namens hem aan zijn broeder, den bisschop, alle goederen over te dragen, die hij in het Sticht krachtens contract met wijlen Jacob van Gaesbeke, bezit.

Het doet vreemd aan, dat Jacob van Gaesbeeck de heerlijkheden van Goye en Houten, die hij immers sedert 1428 niet meer bezat en die bovendien Hollandsche leenen waren, thans 30 jaren later nogmaais verkoopt en wel via diens broeder, aan den bisschop van Utrecht. Men zal dus den text van de verkoopacte wel anders moeten interpreteeren dan de eerste indruk, die men daarvan krijgt, ons geeft. De sluier wordt ons hier opgelicht door een manuaal van het morgengeld in het Overkwartier. Dit manuaal wordt gedateerd uit circa 1470 [377i]), doch het moet stellig ouder zijn en teruggebracht worden tot vóór 3 Februari 1449, aangezien op f° XLV nog als levend vermeld wordt Jan Proys van Lichtenberch, de Utrechtsche burgemeester, die op genoemden datum bij het verzet tegen bisschop Rudolf binnen Utrecht, den dood vond. Ook de Joncker van Gaesbeke is nog in leven, op f° XLIIII vindt men vermeldt, dat deze morgengeld verschuldigd was over een 4-tal stukken land (te zamen 39½ morgen groot), behoorende „totten Huse ten Goey". Dit maakt het waarschijnlijk, dat de Heer van Gaesbeke na den verkoop in 1422/'28 een deel der goederen van Goye weder van Heer Jan van Vyanen van der Noerdeloze in pacht of in leen gekregen had. Zoodat het wel dèze bezittingen (in Goye en Houten) zullen zijn, die hij in 1458 aan Antonis den bastaard van Bourgondië, had verkocht. Van een verkoop van de heerlijkheden van Goye en Houten kon wel geen spralce zijn, te minder, omdat blijkens de aanwezigheid van den stadhouder van Holland bij den verkoop van 1449 aan den bisschop, de graaf van Holland bij deze zaken wel degelijk een oog in het zeil hield om te waken tegen een mogelijke verkorting van zijn rechten in die streken.

Behalve de Heer van Gaesbeke betaalden ook nog anderen morgengeld van land, dat tot den Huse ten Goey hoorde, nl. Zweer van Maern van „dat Molenlant hoirt totten Huse ten Goey ende is 1 hoeve" en zekere Geryt Janss. van VIII morgen, die ook tot het Huis behoorden.

Wat nu ten slotte het huis ten Goye betreft, dit was reeds vóór 1605 verdwenen, immers van Cortgeen zegt in zijn Chronyk en beschrijvinge van Utrecht [283]), in de editie van 1745, die evenwel in 1605 werd geschreven, op pag. 114: „'t Goy had een gheweldich slot, etc.". Het slot was er dus toen niet meer. Op de tiendkaart van J. van Diepenem uit 1640 [377h]) wordt het terrein van het huis reeds aangegeven als beplant met een boomgaard, zooals ook heden ten dage het geval is, maar het was reeds veel vroeger weg. Op 27 October 1536 [378]) nemen de Staten van Utrecht een resolutie ter vaststelling, welke hofsteden vrij zullen zijn van het betalen van huisgeld. Daaronder vallen de Ridderhofsteden en zij bepalen dan welke huizen in het Nedersticht aan de voorwaarden, aan een Ridderhofstad te stellen, voldoen. Aldus wordt een lijst van 38 huizen samengesteld, maar daaronder komt niet voor het huis ten Goye. Wel is waar was dit geen Utrechtsch, maar een Hollandsch leen, doch dit behoorde niet tot de criteria, die bij de beoordeeling in aanmerking genomen werden. Had het Huis toen nog bestaan, dan zou het ongetwijfeld op deze lijst zijn voorgekomen.

Het laatst vonden wij het huis ten Goye vermeld in een belending op 9 April 1493 [379]); deken en kapittel van St. Marie te Utrecht beleenen op dien datum Antonys Ghisbert Staelssone met een „hofstede metter steenen camer ghelegen int Goey (lag op den Brink in het Goyerdorp!) dair de paeplike proven int Goey oostwert met eenre hofstede ende westwert den heerwech bij den Hus e van den Goey, zuydwert die heerstrate ende noortwert die kercke van den Goey mit eenre hofsteden naest ghelegen sijn, welke hofstede lang is vieftien roeden ende breet voir ander straten sestehalve roede ende achter drie roeden".

Wij gissen dus dat het huis ten Goye tusschen 1410 en 1422 wellicht ten deele en tusschen 9 April 1493 en 27 October 1536 geheel verdwenen is, zoodat het thans al ruim 400 jaren niet meer bestaat.

(Wordt vervolgd.)

Foutieve wapens en namen in diverse bronnen,

door R. T. Muschart.

(vervolg van LXVI, 322.)

Holkhusen.

Volgens een M.S. Wapenboek van A. Buchell, folio 32, in de Universiteits-Bibliotheek te Utrecht voerde eene familie *Holkhusen* als wapen: „in groen een hermelijnen dwarsbalk vergezeld boven rechts van eene gouden ster".

377b) R.A.U. Arch. Biss., Inv. no. 120. Charter dd. 12 Juni 1458.
377c) R.A.U. Arch. Biss., Inv. no. 108, reg. 3833. 1 Febr. 1459.
377d) R.A.U. Arch. Biss., Inv. no. 73. Charter dd. 14 Mei 1459.
377e) R.A.U. Arch. Biss., Inv. no. 74. Charter dd. 17 October 1470.
377f) R.A.U. Arch. Biss., Inv. no. 74. Charter dd. 6 Februari 1471.
377g) R.A.U. Arch. Biss., Inv. no. 74. Charter dd. 22 April 1472.
377h) R.A.U. St. Marie. Inv. no. 772. Kaart van de tienden van het kapittel onder Houten en 't Gooi. Teekening in kleuren door J. van Diepenem. 1640. Schaal 1 : 5988. 1 Blad.
377i) R.A.U. S. Muller Fz., Cat. arch. der Staten van Utrecht. Inv. no. 48 manuaal van het morgengeld in het overkwartier (c. 1470), f° XLIIII.
378) R.A.U. S. Muller Fz., Cat. arch. der Staten van Utrecht, Inv. no. 118, f° XLII. Resolutie Staten van Utrecht dd. 27 October 1536.
379) R.A.U. St. Marie. Inv: no. 5. Cartularium Kapittel St. Marie f° 86 (oude f° LXXXVIII). 9 April 1493.

Deze naam deugt niet en moet *van Halt h u i s e nn, v a n H o l t h u s e n* of *v a n H o l t h u i j s e n n* zijn. Dit blijkt uit de zegels en lakafdruk in diverse archiefbronnen van ***Johan van Holthusen,*** in 1564 gerichtsman van en pander op Veluwe, vermoedelijk in kerspel Wilp, die met zijne vrouw joffer ***Angnes*** **13** Sept. 1561 een stuk land in kerspel Voirst verkocht: *Bernt van Holthuisenn,* ook *van Holthuijsenn, in* 1596, 1599, 1601 en 1606 overpander van Veluwe: **en** *Derrick van Holthuijsen,* in 1666 leenman van Mavenstein.

De ster van eerstgenoemde is vijfpuntig, van de beide anderen zespuntig, terwijl Dirrick de ster in het midden boven den balk geplaatst heeft.

Het Armorial Général beschrijft dit wapen *van Holthuijsen* foutief als een zilveren dwarsbalk vergezeld van d r i e gouden sterren in blauw.

Het feit, dat de ster in het wapen van eerstgenoemden ***Johan v*** ij f p u n t i g is, doet veronderstellen, dat deze ster slechts bijfiguur is, omdat sterren, die op oude zegels van Noord-Nederlandsche families als bijfiguren voorkomen, vrijwel zonder uitzondering v ij f p u n t i g zijn, terwijl de sterren in wapens van zoodanige families, die niet als bijfiguren, voorkomen, bijna ***zonder*** uitzondering z e s p u n t i g of a c h t p u n t i g zijn, in tegenstelling met sterren in wapens van Fransche families of Nederlandsche families van Fransche origine, die altijd v ij f p u n t i g zijn.

Dat in dit wapen van Holthuisen de ster inderdaad slechts, bijfiguur is. blijkt uit de zegels en lakafdrukken in diverse archiefbronnen van talloos vele personen met de ***namen d'Holthausen, van Holthausen zu den Eijckholt, van Holthuisen, van Holthuisen tho Kreckenbeck, Holthusen*** en ***van Holthuijsen tho Aldenkrickenbeck,*** die allen alleen een hermelijnen dwarsbalk vertoonen en, voor zoover de kleur is aangegeven, in een groen veld.

Andere leden dezer familie hebben in plaats van de ster een weerhaak boven den dwarsbalk geplaatst, zooals blijkt uit de zegels in diverse archiefbronnen van ***Johan van Holthuesen,*** 1458, 1459, 1461, 1465 en 1477 rentmeester van het land van Zutphen, ***Bernt van Holthusen,*** 1485, 1489, 1490 en 1491 scholt van Zutphen, ***Johan van Holthuessen,*** 1523 rentmeester van het land vaa Zutphen, en ***Rensse.*** ook *Rensso* en *Renze van Holthusen,* in 1533, 1535, 1550 en 1559 schepen van Zutphen.

Holtbecker.

Volgens de Maasgouw 1903, pag. 25, vertoont een moederlijk kwartier ***Holtbecker*** op de grafzerk in St. Servaaskerk te Maastricht van den in 1663 overleden kapitein-luitenant Johan ***van Meer*** als wapen: „3 beurtelings **gekanteelde** linkerschuinbalken".

Of de Maasgouw heeft dit wapen onjuist weergegeven òf het is op de grafzerk verkeerd aangebracht, want het zegel van ***Johan Holtbecker*** I.U.L., in 1629 schepen van Roermond, aan charter in een doos, gemerkt „Roermond hoofdgerecht" in het Rijksarchief te Maastricht vertoont als wapen: „3 voorwerpen als onderstaande schets schuinlinks geplaatst boven elkaar", met als helmteeken: een boomstronk tusschen vlucht.

In verband met het helmteeken en met den naam veronderstel ik, dat de 3 voorwerpen in het schild wel boomstronken zullen zijn.

van Homburgh.

Volgens het M.S. Wapenboek Grafs en Wapen, deel **3,** folio 221, in het Gem.-Archief te Utrecht voerde eene oudadellijke familie ***Homburgh*** **als** wapen: „in blauw een gouden kruis".

Dit wapen is vrij zeker niet geheel juist, want volgens de zegels van ***Jacob van Homborch,*** in 1566 drost van Ackoy, in het archief der Heeren en Graven van Culemborg vertoonen als wapen: „een g e t a n d kruis".

Evenzoo komt het kruis getand en goud in blauw voor als wapen eener familie *Homberg* op de Utrechtsche wapenkaart van 1671 met de wijdberoemde binnen Stichtsche wapenen der aaloude geslaghten, terwijl het eveneens getand doch zilver in blauw voorkomt in een M.S.-Genealogie Loke. Bovendien komt het kruis getand voor als linkerhelft van een gedeeld wapen met het doorsneden wapen ***van Borrevelt*** als rechterhelft op de grafzerk in de kerk te Buren van den in 1641 overleden Jan ***van Borrevelt,*** getrouwd met *Maijken van Homburgh.*

Homoet.

Bernardus *Homoet,* wonende te Zwolle en omstreeks 1650 student te Leiden, voerde volgens een M.S. Wapenboek van den Geldersch-Overijsselschen Studentenbond te Leiden in particulier bezit als wapen: „in Mauw een zilveren schuinkruis beladen met een aanziend gesteld doodshoofd van natuurlijke kleur".

Dit wapen is niet geheel juist, tenminste de lakafdrukken van ***Bernardus*** *Homoet,* in 1663 en 1665 predikant te Culemborg, getrouwd met *Margareta van de Ven* in het archief der Heeren en Graven van Culemborg vertoonen het doodshoofd over het schuinkruis, dat smal is, heengaande.

van den Honert.

Volgens het Patriciaat van Amsterdam door Alberdingk Thijm, folio 23, voerde ***Harmen van den Honert,*** in 1672 burgemeester van Dordrecht, zoon van *Joan,* eveneens burgemeester dier stad, en *Cornelia Hallincq,* en getrouwd met ***Anna,*** de dochter van den Raadpensionaris ***Johan de Witt*** als wapen: „gevierendeeld, I en IV in rood 3 zilveren springende h o n d e n; II en 111 in blauw een van zilver en rood geschakeerde dwarsbalk".

Dit wapen is niet geheel juist, de honden moeten w e z e l s zijn, want de kwartieren 1 en IV zijn feitelijk het wapen der familie ***van Wesele,*** vandaar dat de naam ook voorkomt als ***van Wesele genaamd van den Honert.*** Deze familie *van Wesele* voerde overeenkomstig den naam ni fallor wezels in haar wapen.

Honigh.

Johan Honigh, in de tweede helft van de 17de eeuw schepen van Middelburg, voerde volgens „De Nederlandsche **Leeuw"** 1895, pag. 153, als wapen: „in blauw een gouden linkerschuinbalk, beladen met een rooden linkerschuinbalk, die weder beladen is met 3 zilveren sterren, en vergezeld van rechts 2 gouden bijen en links 1 gouden bij".

Dit wapen deugt niet, ***want*** het' wapen op het portret van dezen schepen van 1694 in het Gemeente-Museum te Middelburg vertoont dit wapen niet met een beladen linkerschuinbalk doch met beladen d w a r s b a l k.

Het wapen op dit portret vertoont dit wapen als. Ie en IVde kwartier van een gevierendeeld wapen, waarvan de kwartieren EI en III het wapen der familie van ***Roubergen*** zijn nl.: „in goud *3* zwarte leeuwen naast elkaar en een zilveren schildvoet". Hij zal wel dezelfde zijn als Mr. ***Jean Honigh,*** getrouwd met ***Margriete Schaep*** en geboren te Vlissingen 10 Juni 1629 als zoon van ***Nicolaes Honigh,*** burgemeester dier stad, en ***Maria van Roubergen.***

van Honthorst.

Dirc van Honthorst. 3 Aug. ***1487*** aangesteld tot raad van Leiden, voerde volgens de Leidsche Wapenkaart van G. van Rijckhuijsen als wapen: „een dubbele adelaar": dus evenals het in het Armorial Général beschreven wapen van eene familie ***van Honthorst te*** Utrecht, Leiden en Woerden.

Dit wapen deugt niet, want het zegel van ***Dirck van Honthorst. 22*** April 1493 schepen van Leiden, aan charter in het archief der Nassausche Domeinen vertoont als wapen: een enkel koppig en adelaar, en evenzoo zijn zegel van 15 Dec. 1492 aan charter van Rijnland.

Wellicht is hij dezelfde als ***Dirck van Honthorst, 5*** Jan. 1479 schout in Oegstgeest, wiens zegel aan charter van de abdij Rijnsburg eveneens een enkele 1 koppige adelaar vertoont.

Evenzoo vertoonen de zegels van ***Reijmaer van Honthorst,*** in 1383 en 1393 schout te Linschoten, den adelaar enkel-koppig en evenzoo komt dit wapen ***van Honthorst*** voor op de Utrechtsche Wapenkaart van W. Langerak en met den naam ***van Hoenthorst*** op de Wapenkaart van 1671 getiteld „de Wijdberoemde binnen Stichtsche wapenen der aaloude geslaghten".

de Hooch.

Anthonie de Hooch, van ***1603*** tot ***1645*** burgemeester en thezaurier van Gorinchem, overleden in ***1645 en*** getrouwd met de in 1646 overleden ***Lijdia de Witt,*** voerde volgens bundel 699 in de Bibliotheek der handschriften in het Gem.-Archief te Rotterdam als wapen: „in zilver een smalle gouden schuinbalk over 2 roode beurtelings gekanteelde dwarsbalken heengaande", en evenzoo voerde ***Anthoni Adriaensz. de Hooch,*** in 1601 vermoedelijk te Gorinchem, volgens de Collectie Zegelbeschrijvingen in het Alg. Rijksarchief te 's-Gravenhage.

Evenzo0 voerden ***Gerrit Gerritsz. de Hoog, ia*** **1433** schepen van Gorinchem, en ***Jan Rikoutsz de Hooge,*** in 1438 schepen van Gorinchem, volgens het M.S. Wapenboek van van der Lely betreffende de regeeriag dier stad.

Het Armorial Général beschrijft dit wapen met den naam ***de Hoog*** met den schuinbalk als „bande" dus van de gewone breedte.

Geen dezer wapens is juist, want het over de dwarsbalken heengaande voorwerp moet een schuinstreep zijn. Dit blijkt uit de zegels van ***Lambrecht Adriaensz. de Hooch, in*** 1611 schepen van 'Rotterdam, afgebeeld op plaat 33 in de Regeering van Rotterdam door Unger; van ***Gherijt die Hoghe,*** in ***1422*** hoogedijkheemraad van Alblasserwaard, aan charter in het archief der Heeren en Graven van Culemborg, en van ***François de Hooch,*** in 1654 -en 1655 erfpachter in kerspel van Drumd, aan charter 334 in het familie-archief ten Grotenhuis.

Voornoemde ***Anthonie de Hoogh*** voerde dan ook volgens

een M.S. Wapenboek van alle de burgemeesteren van Gorinchem in de Kon. Bibliotheek geen schuinbalk doch, een schuinstreep, alwaar gezegd wordt, dat hij. van 1628 tot 164 1 burgemeester van Gorinchem was en dat hij 29 Maart 1645 overleed.

De schuinstreep, het kenmerk van bastaardij, is dus veranderd in een schuinbalk (met opzet?).

Volgens de Navorscher 1857, pag. 35, is deze familie dan ook bastaard ***van Arkel.***

van Hooff.

Joannes Franciscus Rudolphus van Hooff, burgemeester van Eindhoven later minister van Justitie en Politie tot 1807, geboren aldaar 26 Aug. 1755, ongetrouwd te Utrecht overleden 13 Juni 1826, zoon van ***Martinus van Hooff*** **en** ***Anna Elisabeth Bols van Arendonck,*** voerde volgens Taxandria 1895, pag. 192, als wapen: „in zilver 3 roode leeuwen".

De lakafdruk echter van ***Martinus van Hooff.*** in ***1751*** koopman te, Eindhoven, dus zeer waarschijnlijk dezelfde als bovengenoemde ***Martinus van H., in*** protocol **17** van notaris D. Schim te Rotterdam vertoont een totaal ander wapen en wel: „2 verticaal geplaatst visschen, beide met den rug naar links, vergezeld van 3 vogels, waarvan 2 boven en naast elkaar en naar rechts vliegende, en 1 beneden tusschen de staarten van de visschen en opvliegende", met als helmteeken: een mansborstbeeld op welks hoofd een opvliegende vogel staat.

Hooft. 1.

Volgens het prachtwerk van Dr. J. Elias, De Vroedschap van Amsterdam, waar vele gegevens, voerde Dr. ***Pieter Hooft Jansz.,*** van 1631 tot 1656 raad van Amsterdam, in 1614 getrouwd met ***Geertruijd Overlander Claesdochter*** een gevierendeeld wapen, waarvan het 2e kwartier een voorwerp vertoont, dat Elias een schuinrechts geplaatst ploegijzer met de punt naar boven noemt, welke kwartier volgens hem het wapen ***Overlander is.***

Dit voorwerp echter is geen ploegijzer doch een stagzeil aan een schuinrechts geplaatste mast.

Dit blijkt duidelijk uit de grafzerk no. 9 in de Nieuwe Kerk te Amsterdam met het navolgende opschrift: „Hier rust Dr. ***Pieter Hooft Jans*** schepen en raed deser steede starf den 14 Januarij Ao 1636 out 60 jaren met ***D. E. Geertruijt Overlander*** sijn huijsvrou die hem volchde op **den 6** Maij Ao **1653 out 77 jaren".**

Op deze zerk n.l. ziet men een alliantiewapen, waarvan het wapen van den man het bekende wapen ***Hooft*** met het manshoofd vertoont en het wapen van de vrouw in een ruitvormig schild een stagzeil aan mast als de onderstaande schets,

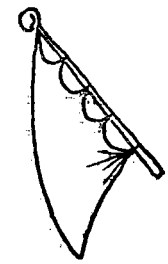

Ook het M.S. Wapenboek van de commissarissen van de Groote Excijns te Amsterdam in het Gem.-Archief aldaar vertoont als wapen van ***Pieter Overlander, van*** 1612 tot 1625 commissaris van die Excijns, een dito zeil met mast, doch nog al onbenullig voorgesteld.

Het Amorial Général beschrijft dit wapen met den naam ***Oeverlander.***

(Wordt vervolgd.)

KORTE MEDEDELINGEN,

Pathuis.

(LXVI, **70-85,** 98—108).

Ook in Indië kwam deze naam voor. Ik tekende aan: Gedoopt Batavia (Holl. Kerk) 20 Maart 1705 ***Johanna,*** ouders ***Pieter Padhuijsen*** en ***Rachel Teunis.***

Anna Joanna Pathuysen, j.dr., begr. Batavia (Binnen Port. Kerk) 20 Juni 1729.

Geerfruijdf Pafhuysen, huisvrouw ***Jacobus Leonardus Muller,*** test. in test. reg. 1817 Makassar, fol. 1, dd. 20 Sept. 1788.

Petronella ***P.*** is getuige doop kind van der Stalle, Padang 13-10-1737, id. 9-1-1763 kind J. E. Dirdrick, zij trouwt *J.* C. *Risse* ***en*** adopteert Padang 16-11-1760 kind Risse; is nog getuige doop kind Cornelisz. Padang 16-11-1766.

PROF. DR. W. PH. COOLHAAS,

Clant.

(LXVI, 109—113).

Sr. ***Joost Clant en Catharina*** *Tibout* laten 31 Juli 1672 dopen: 1. Batavia (Holl. Kerk) *Pieternella* (Ned. Patr. XXXIV, 1, 2) (getuige o.a. de heer ***Pieter van der*** *Dussen,* bewindhebber O.I.C. te Delft); 2. id. 16 Sept. 1674 *Simon* (getuige o.a. ***Cornelis Speelman). Joost*** repatrieert met zijn gezin 16 Aug 1675.

PROF. DR. W. PH. COOLHAAS.

VRAGEN EN ANTWOORDEN.

Spruyt. Gevraagd voorouders en eventueel familieverband tussen de volgende personen:

1. ***Basfiaen*** *Pieters* ***Spruyt.*** geb. omstr. 1571, † Poortugaal **27** April 1627.
2. *Claes* ***Bastiaens Spruyt,*** schout van Poortugaal, † aldaar 21 Sept. 1612 (zie Ned. Patr. 1930, blz. 79, gen. Hoogewerff), vermoedelijk een oom van den voorgaande.
3. ***Cornelis Spruyt, 6*** Febr. 1743 aangesteld tot regerend deken van het Metselaarsgilde te Vlissingen.
4. ***Adriaen Spruyt,*** tr. volgens „De Wapenheraut" 1910, blz. 462) Poortvliet 20 Februari 1696 ***Dina Liens*** en † te Poortvliet (id., blz. 465) 27 Dec. 1727 als dijkgraaf, secretaris en rentmeester te Poortvliet.

Poorfugaal. H. J. BARENDREGT.

van Stooflant-Montfoort. Gaarne moge ik nadere gegevens ontvangen betreffende het echtpaar ***Gerrit van Sfooflanf-N. N.*** *Montfoort,* uit wie een dochter *Anneken,* geboortig van Schoonhoven, tr. 1° Utrecht (Geertekerk) 19 Juli 1614 ***Gerrit van Blanckendael*** († te Harmelen 1643, begr. in de Geertekerk te Utrecht): tr. 2" Utrecht 25 April 1648 ***Johan van Hogenhoeck,*** wedr. van ***Debora Suyckersdr. van*** *Mostart.*

Zij overleed te Utrecht 14 November 1671 en werd eveneens in de Geertekerk begraven.

Het wapen ***van*** *Stooflant* stelt voor: „in zwart drie zilveren dwarsbalken en in een zilveren schildhoofd een zwarte halve leeuw (uitkomend)".

Het wapen *Montfoort:* „in goud een rode burcht".

Culemborg. MR. P. J. W. BELTJES.

van der Swan. (LXVI, 191). ***Cornelis (van der)*** *Swan.* **ged.** Katwijk aan den Rijn 17 Maart 1641, zn. van ***Jan*** *Cornelisz.* en van *Geertje Jacobs.*

Annefje Teunisdr., dr. van ***Teunis*** *Jansz.* en van ***Neeltje Arisdr.*** Data onbekend.

Alphen aan den Rijn. J. W. VAN ZWIETEN.

Onbekende wapens. Op de keerzijde van twee houten reliëfs, die zeer fraai gesculpteerd zijn met godsdienstige voorstellingen en afkomstig uit Amsterdam, komen, geallieerd met het Amsterdamse stadswapen, twee, mij ***niet*** bekende, wapens voor:

Het eerste reliëf toont aan de keerzijde een rood kruis op een veld van zilver, terwijl het andere reliëf (eveneens met alliantiewapen van de stad Amsterdam) een gouden hangende klok op een veld van zwart weergeeft. Onder dit laatste alliantiewapen staan de letters W.I.B.

Kan iemand mij over deze twee wapens nader inlichten?

Bloemendaal. H. F. HEERKENS THIJSSEN.

Wapens met hinden in Friesland en Groningen. (LXVI, **64,** 127— **128). Aan het artikel van** den heer R. T. Muschart zou ik gaarne het volgende willen toevoegen.

Het h e r t komt in de Friese wapens niet veelvuldig voor; slechts zelden in het schild en meestal als helmteken „uitkomend". De kleur is altijd rood. Zoals voor de hand ligt duidt het hert (evenals de hazewindhond voor de zg. „lange jacht") in de eerste plaats op het j a c h t r e c h t als onderdeel van het a l m e n d e r e c h t. Het zou echter ook op het „stamgoed" kunnen duiden: het oud-Friese woord voor hert i s „hert"; ***het*** oud-Friese woord „herth" (dus nagenoeg homoniem) echter betekent „stamgoed (men denke aan de Groningse „heerd"), dus in Friesland „state". Aan de state (heerd) waren heerlijke rechten verbonden, w.o. het reeds genoemde almenderecht. Een volberechtigde state heette in Friesland „riuchtferande stathe" (= rechtvoerende state); in de Groninger Ommelanden „edele heerd". Het hert (waarom het een „hinde" moet zijn is niet duidelijk) zal aldaar dus duiden op het eigendom van een „heerd". Waar het bovendien het jachtrecht vertolkt impliceert dit, dat de heerd is een „edele heerd". De onderwerpelijke Groningse wapens zijn dus zeer zinrijk.

De daarin voorkomende **boom moet (zoals de heer** Muschart terecht opmerkt) duiden op het bezit (eigendom) van bos of bossen, dus op het almenderecht.

Andere onderdelen van het almenderecht zijn o.m. het visrecht, het recht van duiventil, van zwaandrift (d.i. het recht om met uitsluiting van anderen, duiven, resp. zwanen te houden), enz.

's-Gravenhage. G. F. E. GONGGRIJP.

INHOUD VAN DIT NUMMER.

Bestuursberichten. — De Heeren van Goye, door Dr. P. G. F. Vermast (vervolg). — Foutieve wapens en namen in diverse bronnen, door R. T. Muschart (vervolg). — Korte mededelingen: Pathuis; Clant. — Vragen en antwoorden.

DE NEDERLANDSCHE LEEUW

MAANDBLAD VAN HET

Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde,

Dit blad verschijnt aan het begin van iedere maand en wordt aan alle leden van het Genootschap toegezonden.
Bijdragen en correspondentie, bestemd voor het Maand blad, zomede opgaven van adresverandering gelieve men te richten tot den Hoofdredacteur MR. W. W. VAN VALKENBURG, *Jonkerlaan 26, Wassenaar.*

Correspondentie, bestemd voor het Bestuur, gelieve men te richten tot den Secretaris IR. C. M. R. DAVIDSON, *Prins Mauritslaan* 64, *'s-Gravenhage.*
Alle overige correspondentie (niet bestemd voor Bestuur of Redactie) te richten aan het Bureau van het Genootschap, *Bleijenburg* 5, *'s-Gravenhage.*

De redactie van het Maandblad wijst er nadrukkelijk op, dat zij niet aansprakelijk is voor de strekking of den inhoud der ondertekende stukken.

No. 12 LXVIe Jaargang December 1949

BESTUURSBERICHTEN.

Het Bestuur geeft met leedwezen kennis van het overlijden van Mr. C. J. de Vries, sedert 1947 gewoon lid van het Genootschap.

Adreswijzigingen:

IR. A. F. H. BLAAUW. . . . . *Hamburg (Dlnd).*
Unilever Liaison Mess, c/o Commissioner's Office, B.A.O.R. 3.

IR. J. J. VAN DEN BROEK . . . . . *Driebergen.*
Horstlaan 12.

W. F. DEL CAMPO HARTMAN . . . . . *De Bilt (U.).*
Huize Griftenstein, Biltsestraatweg 1.

W. V. HOPE JOHNSTONE . *Woodbridge, Suffolk (Engel.).*
Glemham-Hall.

L. A. Baron VAN ITTERSUM . . . . . *Amersfoort.*
St. Anfridusstraat 1.

JHR. MR. F. H. VAN KINSCHOT . . . . . *Leiden.*
Witte Singel 32.

IR. G. L. MEESTERS . . . . . *Groningen.*
Hofstede de Grootkade 33.

J. M. VAN DEN OUDENDIJK PIETERSE . . . *Voorschoten.*
Voorstraat 39.

P. D. SCHULLER TOT PEURSUM . . . . *Wassenaar.*
Koekoekslaan 9.

D. L. Galbreath †

Den 2den November 1949 overleed plotseling, op 66-jarigen leeftijd, te Londen (waar hij vertoefde voor de aanvaarding van het honorary-fellowship van de Society of Antiquaries) Donald Lindsay Galbreath, heraldicus van internationale betekenis en een der bekendste publicisten op wapen- en zegelkundig gebied van het hedendaagse West-Europa.

Amerikaan van Schotse afkomst, in zijn jonge jaren met zijn ouders te Hannover woonachtig, sedert 1910 tandarts te Montreux, liet Galbreath zich met zijn Nederlandse vrouw, Louise Nuhout van der Veen, als Zwitser naturaliseren. Van jongs af beoefende hij de heraldiek: van zijn welgeordende, grote kennis op dit gebied getuigt zijn omvangrijk oeuvre, waarvan hier mogen worden genoemd: Manuel d'Héraldique (1922, te zamen met H. de Vevey), later door Galbreath omgewerkt tot Handbiichlein der Heraldik (1930). Die Wappenbücher des deutschen Mittelalters (tezamen met E. Fhr. von Berchem, † eind 1948, en den in 1949 overleden Prof. Otto Hupp 1928; 2de dr. 1939); A. Treatise on ecclesiastical heraldry, Part. 1: Papa1 heraldry (1930) — het tweede deel, over de wapens der kardinalen, naderde in 1949 zijn voltooiïng —, Armorial Vaudois (I, 1934: II, 1936), Inventaire des Sceaux Vaudois (1937), Manuel du Blason (1942) en Thüring Waltter's Berner Wappenbüchlein (1946). Daarnaast verschenen nog tal van kleinere studies, zo nog kortgeleden „Ausgewählte Siegel des Basler Staatsarchivs", in „Festschrift des Staatsarchivs Basel-Stadt 1899-1949".

Ons zustergenootschap, de „Société Suisse d'Héraldique", verliest in hem zijn ondervoorzitter, tevens redacteur van de Archives Héraldiques Suisses. Maar Galbreath' heraldische kennis en belangstelling betrof geheel West-Europa: ook wat in Nederland op dit gebied verscheen, viel binnen zijn spheer. Zo las en bewonderde hij de studie van wijlen onzen vroegeren Voorzitter, Jhr. Dr. W. A. Beelaerts van Blokland, over den Heraut Beyeren quondam Gelre en dadelijk bij zijn eerste na-oorlogse verblijf in ons land, in den zomer van 1948, richtte hij zijn schreden naar ons Bureau.

Behalve een fijnzinnig geleerde van grote belezenheid en bewonderenswaardige werkkracht, was Galbreath ook een beminnelijk mens: zijn heengaan zal, ook ver buiten den kleinen kring der heraldici, oprecht worden betreurd.

E. C. M. PRINS.

De Heeren van Goye,

door DR. P. G. F. VERMAST.

(vervolg van LXVI, 410.)

Hoofdstuk II.

De moeilijkheden over de Haghensteynsche leengoederen in de Ste helft der 14de eeuw.

Toen ***Margriete Uten Goye,*** Vrouwe van Haghensteyne, gehuwd met ***Henric van der Lecke*** Heeren ***Peterszoon,*** tusschen 27 April 1331 en 29 Maart 1333 op nog jeugdigen leeftijd gestorven was, bracht haar kinderloos overlijden moeilijkheden mede met betrekking tot de vererving harer uitgestrekte Haghensteynsche goederen. Deze leenen, gelegen op beide oevers van de Lek, tusschen Beusichem en Vianen, ook nog hoogerop naar het noorden in de omgeving van het Huis ten Goye en ver in het zuiden in de omgeving van Heusden, worden alle opgenoemd in den brief, waarmede Otto Heer van Cuyck 2 October 1322 [103]) de toen pas kort geleden gehuwde ***Margriete van Haghensteyne*** beleende. Zij zijn samen te vatten als „de Heerscappie van Haghensteyne" en bestonden uit de hooge en lage jurisdictie in de gerechten van Goye, Houten, ten Wael, Honswijck, Tulle, het veer te Tulle en te Oldenslijck, het gerecht te Jaersvelt, te Everdingen en te Golberdingen, de gerechten te Parijs (Parijs ten Z.O. van Golberdingen), Gasperde en Boycop, benevens de visscherij in de Lek, tusschen Parijscher stege en Oldenslijck. Onder de Haghensteynsche goederen behoorden ook bezittingen te Heusden en onder Aelst gelegen. Al deze aan den Heer van Cuyck leenroerige goederen waren oorspronkelijk en de jure ook toen nog Rijksleenen en werden voorts van den Utrechtschen bisschop in achterleen gehouden. De leenheerlijke rechten op deze Haghensteynsche goederen en andere, door den Heer van Cuyck aan verschillende Utrechtsche leenmannen uitgegeven, Stichtsche achterleenen werden 27 Januari 1327 [380]), met inbegrip der Cuyksche rechten in de landen van Amstel en Woerden, verkocht aan graaf Willem III van Holland.

Een deel der Haghensteynsche leenen, nl. de hooge en lage gerechten van Goye en Houten en wellicht een grooter of kleiner deel der overige dagelijksche gerechten, was door de Heeren van Goye van de oudere linie, waartoe ***Margriete*** behoorde, verder in achterleen uitgegeven aan de jongere linie, den tak der burggraven. Aanvankelijk had de oudere linie de ***hooge*** rechtspraak aan zich gehouden, waardoor het gebeuren kon, dat ***Walterus ex Goye*** famulus (II) zich in 1274 [201]) kon blijven noemen: ***Walterus*** Dominus ***de Goie et de Hagensteine*** necnon ***de Langherake*** en diens zoon *Giselbertus filius Walteri* (IIIA) zich in 1290[202]) noemde: *Ghyselbertus* Domicellus ***de Goye*** famulus. Dat er tusschen beide linies inderdaad een leenband bestond, blijkt wel uit de memorie van grieven ten tijde van bisschop Jan van Diest (1323— 134 1) opgesteld, waarin men leest [254]):

„Item soe heft ***Ghijsbrecht Wt den Goye*** (V B) verboden, dat des bisscops pander nerghent riden en moten in sinen gherechten omdat hi sinen gherechte van *Henric* ***van der Lecke*** hout". Welke consequentie er overigens nog aan deze door de bisschoppelijke kanselarij genoteerde grief vast zit, zullen wij straks zien.

Sedert 1327 was de toenmalige burggraaf ***Ghijsbrecht Uten Ghoye*** de achterleenman van den graaf van Holland, terwijl hij tevens 24 Juli 1327 [290]) als diens leenman voorkomt voor 28 morgen land, den Camp genaamd, gelegen vóór het Huis te Wulven, eveneens een ex-Cuycksch-Stichtsch leen.

Wij mogen er aan herinneren, dat de beide huizen Haghesteyn en ten Goye niet onder de Hagensteinsche leenen begrepen waren. Het Huis te Gaspewerde (Hagenstein) was vóór 1251 allodiaal bezit, het was in dit jaar door *Ghyselbertus de Goye* (1) tot een Geldersch leen gemaakt [153]); het Huis ten Goye was door een broederscheiding, waarschijnlijk tusschen ***Walterus ex Goye*** famulus (11) en *Giselbertus* (IIbis), het allodiale bezit geworden van de jongere linie en bleef dit tot 1333 [235]), toen burggraaf *Ghijsbrecht* (V B) het Huis aan den graaf van Holland opdroeg.

Aan de moeilijkheden, die zich na den dood van ***Margriete*** omtrent de ex-Cuycksch-Stichtsche leenen voordeden, waren reeds tijdens haar leven zekere verwikkelingen voorafgegaan. Tusschen beide soort moeilijkheden moet verband bestaan, omdat de graaf van Holland daarbij een belangrijke rol speelt.

Bezien wij nu eerst de gebeurtenissen, die zich rond de Hagensteinsche leenen afspelen tijdens het leven van *Margriete.* In de boeken der Hollandsche leenkamer komen in dato 25 September 1324 [381]) twee acten voor, die onze aandacht vragen. De eerste, opgenomen onder het hoofd „Ghere", luidt: „Item *Henric van der Lecke* die waer sculdich van rechte goet van ons (nl. den graaf van Holland) te houden, wilc goet Jonfrou ***Margrete van Haghensteyne*** siin wiif an ons versocht heeft tontfane. Ghegheven in den Haghe des Dinxdaghes na Sinte Matheus dach int jaer ons Heren M°. CCC". XXIIII" en de tweede: „Wij Willaem Grave van Henegouwen etc. maken cond allen luden dat ***joncfrou Margriete van Haghensteyne Heynrix*** wiif ***van der Lecke*** an ons versocht hevet tontfane alsulc ghoet als si van rechte van ons sculdich waren te houden, alsoe dat wi hair ghewaren dat si bi desen versoeke niet versumen en mach, tott onsen wederzegghen toe, sonder archlist. In oirconde etc. Ghegheven in die Haghe des Dinxendaghes na Zente Matheusdach int jaer ons Heren MCCC vier ende twintich".

Een inzicht, waarover deze zaak liep en welke leenen zij betrof, geven de beide acten van 1324 niet; in het algemeen kan men slechts zeggen, dat het een vreemde notitie is in het grafelijke leenregister en dat de moeilijkheid kan geloopen hebben over de vraag, wie rechtens de leenheer en (of) wie de leenman was. Moet men in de tweede acte lezen, dat ***Margriete*** zich niet zeker voelde in hare leenaanspraken, omdat b.v. nog anderen — en wij denken dan o.a. aan haar verren neef (8ste graad) ***Ghijsbrecht Uten Goye*** (V B), destijds burggraaf — al of niet gegronde rechten reclameerden op de door ***Jan Uten Goye*** (IVbis) nagelaten leengoederen? Men zou daaraan te eerder kunnen denken, als men let op een andere in duplo in het Hollandsche leenregister voorkomende acte, van 12 December 1326 [382]), luidende: „Wi Willaem Grave van Henegouwen, van Hollant etc. maken cond allen luden dat Joncvrou ***Margriete Uten Goyc Henrix*** wiif ***van der Lecke*** voor ons ghewesen

380) **A.R.A. Leenk. no. 3** (E.L. 3 ; van **Riemsdijk no.** 16), **f° 26 en** Leenk. **no. 10 (E.L. 11; van** Riemsdijk **no** 15), **f° 21. 27 Januari 1327. Zie ook: R.A.U. Inv. H.S. no 297, f° 68.**

381) A.R.A. **Leenk. no. 42 (E.L. 43; van Riemsdijk no.** 35), **f° 88** en Leenk. **no. 28** (E.L. 30; **van** Riemsdijk **no.** 19), **f° 8verso. Beide dd.** 25 **September** 1324.

382) **A.R.A.** Leenk. **no. 1 (E.L. 1; van** Riemsdijk **no.** 5), **f° 62 en** Leenk. **no. 2 (E.L. 2; van Riemsdijk na 4) f° 49verso. Beide dd.** 12 December **1326.**

hevet voirmaels en goit an ons versocht hevet tontfane daer si vermoet recht ane te hebben, waer ommewi hair oirloven, dat si hair recht in dien goede niet versumen en moghe bi verbeyden van versoeke binnen tien weken na dien dat wi hair desen oirlof wedersegghen, sonder archlist. In oirkonde desen brieve etc. Ghegheven in die Haghe des Vriiedaghes na Sint Niclays dach int jaer ons Heren MCCC zes ende twintich".

Welk Hollandsch leen, waar ***Margriefe*** beweert recht op te hebben, werd hier nu bedoeld? De keuze is beperkt, want de oudere linie der Heeren Uten Goye hield van Holland slechts een paar kleine leenen, die zij in 1285, ingevolge den zoen der Amstels, gedwongen waren geweest uit hun allodiale goederen aan den Hollandschen graaf op te dragen. Dit betrof voor den grootvader van ***Margriefe,*** nl. ***Giselberfus filius Walteri*** (IIIA) alleen 25 morgen land op Wielrevelt (onder Jaarsveld [210])). Deze beleening komt echter alleen voor in het leenregister van graaf Florens V en nimmermeer in de latere leenboeken. Hoe nu het einde van dit leen moge geweest zijn, het is niet als erfleen aan ***Margriefe*** gekomen en niet in de bovenstaande acte bedoeld, omdat zij in 1324 reeds lang in verzuim zou geweest zijn en niet leenverheffing zou hebben verzocht uit vrees van in verzuim te zullen kómen, zooals uit de acte spreekt.

De acte kan ook geen betrekking hebben op de lijftocht door haar schoonvader Heer ***Pieter van der Leck aan haar*** gemaakt uit zijn gerechten in Holland, want dit vond eerst 27 Maart 1331 [383]) plaats. Misschien zou hier nog te denken zijn aan Langerak. De hooge jurisdictie daarvan was echter sedert het laatste der 13de eeuw in erfelijk bezit van de nazaten van ***Wouter van Langherake*** (IIIAAbis), vermoedelijk als Hollandsch leen; dat kan dus hier niet bedoeld zijn. De rechtspositie van het dagelijksch gerecht van Langerak was ten tijde van ***Margriefe van Haghensfeyne*** minder duidelijk, Vooruitloopend op een later volgende bespreking (Deel 111, Hoofdstuk I) mogen wij in dit verband reeds vermelden, dat de lage jurisdictie van Langerak door de oudere linie der Heeren van Goye van ouds in leen gehouden werd van den Utrechtschen bisschop, maar in 1329 bleek deze (ook) in handen te zijn van den graaf van Holland, die in zijn leenregister [383a]) immers vermeldt, dat dit gerecht van hem in leen gehouden werd door *Henric van der Lecke,* den echtgenoot van ***Margriete van Haghensteyne. Zou*** nu het leenverzoek van ***Margriete*** van 25 September 1324 niet betrekking kunnen hebben op dit dagelijksche gerecht? Wij meenen, dat dit niet het geval was, en gronden deze meening op een aanteekening gesteld in het grafelijke leenregister boven één der beide leenacten van 25 September 1324 en wel die, welke te vinden is in register der Hollandsche Leenkamer no. 42, f° 88 (van Riemsdijk no. 35). Deze acte komt daar nl. voor onder het hoofd: „Ghe1re" m.a.w. deze post betreft een leen, waarbij ook de graaf van Ghelre eenig belang had. De graaf van Ghelre had nu bij Langerak zeker geen enkel belang, zoover westelijk strekte diens spheer zich niet uit, maar wel had hij belang bij de Hagensteinsche leenen. Als het centrum van deze goederen kan beschouwd worden het slot Hagestein, dat, zooals wij reeds gezien hebben, een Geldersch leen was: bovendien had de Geldersche graaf daar in de buurt meer bezittingen. Daaruit zou de aanteekening wèl

[383]) A.R.A. Holl. Leenk. no. 22 (E.L. 24), f° 55. 27 Maart 1331.

[383a]) A.R.A. Holl. Leenk. no 22 (E.L. 24), fol. 49verso en no. 6 (E.L. 6), fol. 61.

verklaard kunnen worden, maar niet als slaande op een Langeraksch bezit.

In 1327 is de graaf van Holland leenheer van ***Margriete*** geworden voor haar Hagensteinsche goederen door koop van Otto van Cuyck. Kon deze graaf nu in 1324 reeds meenen rechten te hebben op deze leengoederen? Wij zullen dit thans nagaan.

In de bovenstaande acte staat niet te lezen, dat ***Margriefe*** van háár kant twijfelt aan de rechtmatigheid harer aanspraken; zij doet eenvoudig een verzoek tot leenverheffing, de grááf van zijn kant beantwoordt echter dit verzoek niet met een beleening, maar doet door zijn kanselarij een memoriepost in zijn leenregister opnemen met de subjectieve opmerking van zijn kant, dat zij meent recht te hebben op een beleening. Over dat recht spreekt de graaf zich niet uit; hij betwist het niet, want dan zou hij ***Margriete*** in elk geval voorloopig beleend hebben en een leenproces zou zijn gevolgd, maar hij wil of kan zich blijkbaar voor het oogenblik niet binden en laat in elk geval de mogelijkheid open zijn standpunt op een hem meer gelegen tijdstip nader te bepalen. Wat de graaf haar toestaat, is alleen een vrijwaring tegen de mogelijke fout van, verzuim. Betreffende Hagestein had ***Margriete*** dan ook geen enkele reden om te twijfelen aan de juistheid harer ***aanspraken.*** Zij had haar leenen geërfd van haar vader ***Jan van den Goye*** Heer van Hagesteyn (IVbis) en „die hielt die heerschappie van Haghensteyn te leene van der heerschappie van Kuyck, des soe liet ***Jan van den Goye*** Heer van Hagesteyn voorss. een dochter after en gheen kinder meer, gehieten ***Margriefe*** ende die ***Margriefe*** die nam eenen man gehieten Heer ***Heynrick van der Leck"*** [238]). Uit haar beleeningsacte van 2 October 1322 [234]) door den Heer van Cuyck blijkt niets van aanvechtbaarheid harer aanspraken, geen derde belanghebbende doemt zelfs in het verste verschiet op en in het bijzonder niet van wege haar neef, den Utrechtschen burggraaf, integendeel juist ten tijde van ***Margriefe*** erkent hij met klem zijn leenband met de oudere linie [254]). Obstructie was ook niet te verwachten, immers het betrof hier Cuycksche leenen, die in dit geval vererfden volgens Stichtsch leenerfrecht voor heerlijk en vorderlijk goed (de bisschop was hier immers de opperleenheer!). De Hagensteinsche goederen waren bovendien geen zwaardleenen, zij kwamen ***Margriete*** als geradiceerde, onversterfelijke leenen rechtens toe.

Waren nu de beide hiervoor genoemde door den graaf ten bate van ***Margriefe*** afgegeven acten van diligentie van 1324 en 1326 inderdaad stukken, die betrekking hadden op de Hagensteinsche goederen? Wij meenen, dat dit zoo was. Immers na den koop der Stichtsche leengoederen dd. 27 Januari 1327 haast de graaf zich, de vereischte nieuwe leenbrieven uit te geven. Zoo verlijdt hij reeds 25 April d.a.v. [384]) Heer ***Ghisebrechf van IJsselsteyn,*** 21 Juli [385]) ***Johan*** Heeren ***Arnoufssone van Heuckelum,*** 24 Juli [290]) *Gijsebrecht* ***Ufen Goye*** Borchgrave van Utrecht, 27 Juli [386]) ***Gisebrecht van Cats*** en verder o.a. ***Gisebrecht van Sterckenburch*** [387]) en ***Willem van Benemail Genekynsz.*** [388]), allen met de vroeger door hen van den Huize Cuyck gehouden goederen, maar men treft geen enkele grafelijke beleening aan van ***Margriete Uten Goye*** met haar ex-Cuycksche leenen van Hagenstein en dit waren welhaast de be-

[384]) R.A.U. Inv. H.S. no. 297, f° 60. 25 April 1327.

[385]) R.A.U. Inv. H.S. no. 297, f° 65. 2 Juli 1327.

[386]) A.R.A. Holl. Leenk. no. 10. (E.L. 11), f° 20. 27 Juli 1327.

langrijkste der Cuycksche goederen *in* het Sticht. Wat Hagestein betreft, is niets anders te vinden, dan de beide meergenoemde acten van **1324** en **1326,** in welke laatste de graaf nog ***verklaart,*** dat ***Margriefe*** niet in verzuim zou komen dan uiterlijk 10 weken, nadat de graaf de verleende vergunning tot uitstel van leenverheffing zou hebben opgezegd. Die opzegging nu schijnt hij nooit gedaan te hebben, m.a.w. de graaf heeft deze zaak slepend gehouden. Was misschien de gezondheidstoestand van de zoo jong overleden ***Margriete*** in 1327 reeds zoodanig, dat een fatale afloop zich liet voorzien en wachtte de graaf het einde af om dan zijn houding te bepalen, of had hij wellicht aanvankelijk plannen in den geest om langs andere wegen haar leenen aan te tasten?

Nu doet het zeer vreemd aan, dat ***Margriefe*** reeds in 1324 aan den graaf beleening zou gevraagd hebben met goederen, waarover deze pas bij koop in 1327 de leenheerlijke rechten kreeg en even vreemd is het, dat de graaf dit verzoek beantwoordt met een acte van diligentie, waarin hij spreekt van „alsulc goet als si van rechte van ons sculdich waren te houden" [381]), bovendien uitstel van leenverzoek geeft en wel zonder bepaling van ***een*** termijn. Dit doet nogmaals de reeds gestelde vraag rijzen: kan de graaf van Holland reeds in 1324 meenen rechten te hebben op de Haghensteynsche leenen?

In een register, voorkomend in het Rijksarchief te Utrecht, aangelegd omstreeks het midden der 17de eeuw en bevattend copieën van acten aangaande de politieke betrekkingen tusschen het bisdom en Holland, loopende van 7 Januari 1299/1300 tot 8 September 1336, treffen wij op f° 56 het afschrift aan van de volgende acte uit een der registers van de leenkamer van Holland:

„Wij Willem Graeve etc. maecken condt allen luyden dat wij onsen lieven neve Heeren Gerardt Graeve van Gulike beloeft hebben te betalen, ende te voldoen tot sire vermaninge VIIIe pondt Tornoyse, den grooten over VI d., voir Heeren Ottenvan Cuyck onsen ridder alse van manschip in den Gestichte van Utrecht, die wij iegens hem gelosse nt hebben, het ne ware dat die Heere van Cuyck voorss. niet en voldede den Grave van Gulike van XIIe pondt Tornoyse, die hij hem boven dien achten hondert pondt Tornoyse voorss. schuldich es, soe souden wij van desen verbinde quite wesen. In orkoade etc. Gegeven te Gulike des Woensdages nae groote Vastelavondt int jaer ons Heeren M°. CCCe ende ses ende twintich". De datum moet hier niet volgens Hollandschen-, maar volgens Gulikschen kanselarijstijl, d.i. kerst- of jaarsdagstijl, herleid worden en wordt dus 13 Februari 1326. Derhalve dateert deze acte dus van vóór den datum, waarop ***Margriete*** uitstel van beleening gegeven werd (12 Dec. 1326 [389])).

Deze belangrijke acte willen wij nu zoo verstaan, dat Gulik geld geleend had (2000 pond) aan Cuyck, waarvoor deze zijn Stichtsche leenen aan eerstgenoemde zal hebben moeten verpanden. De schuld zal reeds vóór 25 September 1324 zijn aangegaan (eerste leenverzoek van Margriete!). De finantiëel zwakke Heer van Cuyck is wellicht in betalingsmoeilijkheden gekomen en daarom zal dan, eveneens reeds vóór 25 September 1324, door belanghebbenden de overeenkomst zijn aangegaan, dat de schuldvereffening zal plaats vinden als volgt: de graaf van Gulik vindt zijn neef tevens schoonvader van zijn zoon, den graaf van Holland, bereid

[387]) R.A.U. Inv. H.S. no. 297, f° 41.
[388]) R.A.U. Ibidem, f° 70.
[389]) R.A.U. Ibidem, f° 56. 12 December 1326.

hem 800 pond voor Cuyck terug te betalen tegen afstand evenwel van een aan de totale schuld evenredig deel der pandgoederen, in casu de Hagensteinsche leenen, mits Cuyck zelf de resteerende 1200 pond rechtstreeks aan Gulik terug betaalt. Zoo zal dan de afspraak geweest zijn, maar de ratificatie van de overeenkomst zal geen voortgang gehad hebben, hetzij omdat de leenheer van Cuyck, d.i. de bisschop van Utrecht, beducht voor het gestage opdringen van den Hollandschen graaf in zijn landsheerlijk gebied, zijn toestemming weigerde te geven, hetzij, wat misschien waarschijnlijker is, omdat Cuyck de resteerende **1200** pond niet kon betalen. Er opende zich toen voor den graaf van Holland een groot perspectief in de zaak, doordat hij zich bereid verklaarde, de gehééle schuld van Cuyck aan Gulik te betalen, mits hem dan ook het gehééle onderpand, d.w.z. àl de Stichtsche leenen, van Cuyck werden overgedragen, met recht van koop. Een jaar later, 27 Januari 1327 [390]), waren bestaande bezwaren blijkbaar uit den weg geruimd en kregen de onderhandelingen hun officiëel beslag door het opmaken van een koopcontract, waarbij Otthe Here van Cuyck ridder „a 11 e de manschippe ende lien in den Ghestichte van Utrecht ende in den Heerschappien van Aemstel ende van Woerden, vuytgenomen dat leen, dat Hubrecht die Schenk (van Bosinchem) van ons houdende es, vercoft ende vrijelijcke opgedraegen (heeft) onsen lieven Heere Heeren Willem Grave van Heynnegouwen etc. euwelijcke te besitten ende alse vri goet van hem te houden". Het treft alleen, dat in de oorkonde geen bepaalde koopsom genoemd wordt. Wat de Hagensteinsche goederen betrof, werd door dezen koop thans ook de jure een toestand vastgelegd, die de facto reeds eenige jaren had bestaan, wijl zij aan den Graaf reeds voor 800 pond in pand gegeven waren, vóór hij nu ook de rest in handen kreeg. Nu kan ook verklaard worden, waarom ***Margriefe*** in 1324 den veiligheidsmaatregel trof haar leenen reeds toen bij den graaf van Holland te willen verheffen, maar de andere Cuyksche leenmannen dit nalieten, immers voor hen vindt men geen acten van diligentie in het grafelijke leenregister opgeteekend. In 1324 was alléén het Hagensteinsche deel van het Cuyksche onderpand aan den graaf van Holland overgegeven, omdat deze toen nog slechts de betaling van een dèèl van de Cuycksche schuld aan Gulik (800 pond!) op zich had ***genomen. Margriefe.*** waarschijnlijk op de hoogte van de ingewikkelde transacties, die aan den gang waren, heeft de leenverheffing aangevraagd uit voorzorg: om te voorkomen zich onverwacht voor het feit gesteld te zien, dat zij door den graaf van verzuim beticht, dezen daarmede de gelegenheid schonk haar leenen aan te tasten: de graaf beleende niet, omdat hij toen nog niet zeker was van zijn leenheerlijk ***recht.*** Voor de ***andere*** Cuycksche leenmannen gold uiteraard de overweging van ***Margriete*** destijds niet, hunne leenen waren niet verpand aan den graaf.

De finantiëele afwikkeling van de schuld van Cuyck aan Gulik, tevens de voldoening van de koopsom, geschiedde, naar wij ons voorstellen, aldus: Otto van Cuyck verzoekt 9 September 1328 [390]) aan Willem graaf van Holland en den Mechelschen geldwisselaar Walter de Ban, voor hem 1800 pond te betalen aan Willem graaf van Gulik, die inmiddels zijn vader Gerard was opgevolgd. Aldus geschiedde en een maand later, 9 October 1328 [390]) geeft de graaf van Gulik aan Walter dictus Ban, burger van Mechelen, een quitantie voor de betaling van die 1800 pond van wege Heer Otto

[390]) A.R.A. Holl. Leenk. no. 39 (E.L. 40) f° 10verso. 9 September 1328 en 9 October 1328.

van Cuyck. Men zal opmerken. dat de graaf van Holland aldus niet 2000 pond, maar totaal 800 + 1800 = 2600 pond betaalde, men bedenke echter, dat hij bij den koop niet alleen de Stichtsche leenen van Heer Otto van Cuyck ontving, maar bovendien ook diens goederen in de landen van Amstel en Woerden; misschien had Cuyck. in zijn geldverlegenheid, ook deze later nog aan Gulik verpand.

Of de delging van de schuld van Har *Pieter van der Lecke* door den graaf van Holland van 14 November 1325 [391]) ook met bovenstaande transacties iets te maken had, durven wij niet zeggen. Genoemde Heer *van der Lecke* was de vader van *Henric van der Lecke,* den echtgenoot van *Margriete,* de Vrouwe *van Haghensteyne,* hij had 2200 pond geleend van den Gorinchemschen geldschieter Palmeryn C.S. Graaf Willem van Holland bekende nu schuldig te zijn aan zijn „trouwen knape" Heer Wouter Ban, wisselaar van Machelen, een bedrag van 2200 pond. daar Ban deze som aan zijn Gorinchemschen collega Palmeryn voldaan had ter afdoening van de schuld van Heer *Pieter van der Leekt. Zou* misschien ook *Henric van der Lecke,* de echtgenoot van *Margriete.* met behulp van zijn vader getracht hebben de Stichtsche leenen van Cuyck te koapen en zou de graaf dit op de geschetste wijze voorkomen hebben?

Niettegenstaande het een rechtsregel was, dat een overeenkomst tot verpanding van een leen, waarbij de leenman het goed met alle rechten en verplichtingen aan een ander afstond, niet tot stand kon komen dan met medewerking van den leenheer, die den tijdelijken verkrijger er mede moest beleenen, gelooven wij niet, dat bij de verpanding van de Cuycksche leenen hieraan gevolg is gegeven, omdat noch de Heer van, Gulik. noch de graaf van Holland, die zich als machtige landsheeren de gelijken achtten van den bisschop, dit noodig oordeelden en uit dien hoofde den leenband eenvoudig verwaarloosden. In leenrecht gold de regel, dat een gelijke niet van zijns gelijke leenman kon zijn, de, eene landsheer dus niet van den anderen, als hun landsheerlijkheid van gelijken rang was en dit was ten tijde van bisschop Jan van Diest het geval met den bisschop en de graven van Holland en Gulik. Het is misschien ook niet uitgesloten, dat de bisschap bij zijn tallooze verpandingen in deze tijden, eveneens de leenhoogheid der Cuycksche leenen aan den graaf van Holland had verpand. De door den graaf van Holland aan zijn Utrechtsehen bisschoppelijken zetel geholpen oud-Proost van Camericke, Jan van Diest, was door al zijn verkwistende. verpandingen in het Sticht zoozeer in economische afhankelijkheid van den graaf geraakt, dat hij 16 Mei 1328 [392]), toen hij vier personen wilde aanstellen tot het bewaren van zijn gewichtigste ambten in het Sticht, de bekrachtiging daartoe behoefde van zijn groot-crediteur. den graaf van Holland. Dit teekent voldoende de verhouding van den bisschop tot dezen graaf. Van eenigen tegenstand van den bisschop bij de transacties zal dus wel geen sprake geweest zijn.

Het laatst vindt men Otto Here van Kuyc in het onverkorte bezit van zijn Stichtscbe leenen Dinghes daghes voir Palmen 1324 [393]) (volgens Kerst- of Jaardagsstijl: 3 April 1324). Hij geeft dan aan Gysebrecht van Caets (Cats) het leen, dat ook diens ouders reeds van Otto hielden, in erfleen ten Zutphensche rechte; het behoort tot de Stichtsche leenen van Cuyck, later door den graaf van Holland gekocht en

391) v. Mieris II, pag. 366, 14 November 1325.
392) Ibidem, pag. 456. 16 Mei 1328.
393) A.R.A. Holl. Leenk. no. 49 (Reg. XVIII. Cas E), f° 116. 3 April 1324.

waarmede deze laatste des Manendages na St. Maryen Magdalenen dach int jaer o.H. 1327 (= 27 Juli [386])) genoemden Gisebrecht van Cats beleent: „met alsulck leen als sijn Ouders ende hij plaghen te houdene van Heeren Otten Heere van Cuyck dat wij aen ons tegen hem gecoft. ende ge 1 os t hebben: van ons te houdene in al den rechte dat hijt helt van den Heere van Cuyck voorss." Den 25sten September d.a.v. [381]) beschikte Otto van Cuyck niet meer ten volle over zijn leenheerlijke rechten, derhalve moet de graaf van Holland zijn voorloopige rechten op het leenheerschap der Hagensteinsche goederen verkregen hebben tusschcn 3 April en 25 September 1324. Een bewijs voor deze opvatting kan men zien in de reeds hiervoor genoemde memorie van grieven ten tijde van bisschop Jan van Diest [254]). De bisschop doet een klacht te boek stellen, dat *Ghijsbrecht Wt den Goye* den pander van den bisschop niet toelaat in zijn gerechten, omdat hij die in leen houdt van *Henric van der Lecke.* Uit deze woorden spreekt duidelijk. dat *Ghijsbrecht* zijn gebied niet meer beschouwde als te staan onder Stichtsche landsheerlijkheid, maar als Hollandsch territoir. De klacht is niet gedateerd, maar de terminus a quo moet zijn de datum, waarop *Margriete van Haghensteyne* zelf door den Heer van Cuyck beleend werd en de terminus ad quem, de datum, waarop de graaf de Hagensteinsche goederen van den Heer van Cuyck kocht, d.w.z. de klacht moet liggen tusschen 2 October 1322 en 27 Januari 1327, m.a.w. de graaf beschouwde zich reeds vóór den koop als Landsheer over de Hagensteinsche leengoederen. Ongetwijfeld zou het van belang zijn te weten, hoe het in het tijdvak 1324— 1327 gegaan is met de heergewaden en hofgelden dier Cuyckschc leenen, waaromtrent bij te pandzetting allerlei bijzondere bepalingen werden gemaakt.

Dat de Stichtsche leenen van Cuyck inderdaad in achterleen werden gehouden van den Utrechtschen bisschop en van het Rijk blijkt uit de volgende oorkonden:

„Doen wij verstaen Otto H. van Cuyck, dat wij verlijt hebben ende verlijen H. Gijsbrecht van IJsselsteyn alsulck goet als zijn Ouderen van ons Ouderen gehouden hebben ende ons tot haer hebben gebracht ende gehouden van den Gestichte van Utrecht dat is te verstaen van de eene sijde van der IJssele, van den Ouden Gheyne neder tot Fellenoorde ende in den IJssele hoge gerechte ende laege, putte ende paelle, visschrijen ende waerden ende alle opcominge te water ende te lande dat tot eenre vrije heerlickheyt behoort, want onse Olderen tot haer hebben gebracht ende gehouden van den Gestichte van Utrecht, alsoo vrij alst Gestichte voornt. hout van den Rijcke, etc. XIX (= 1319) des Woensd. na Alderheyligen missa" (= 7 November). [394]).

Voorts uit een oorkonde van 1 September 1346 [395]), die bovendien den toestand der Cuycksche leenen met betrekking tot bisschop en graaf teekent. Bisschop Jan van Arkel oorkondt zijn neef Heer Arnout van IJsselsteyn niet te zullen „aentalen om alsulc goet ende heerscappijen, si siin hoghe ofte leghe, di hi te lene houdt van der Graeflicheyt van Hollant, ten waer dat sake dat wi dese voerscrevene goede ende heerscappijen vercreghen van der Graeflicheyt voerscreven, mit rechte mit cope of mit minliker dedingh e, ende so zulle wi Haren

394) R.A.U. Inv. H.S. no. 332 1, f° 31verso en 32. 7 November 1519. Zie ook: v. Mieris II, pag. 226.
395) R.A.U. Arch. Biss., Inv. no. 62. Charter dd. 1 (cn 3) September 1346.

Aernoude voerseyt dese voerscrevene goede ende heerscappijen verlien van ons ende van onsen Ghestichte te houden in manieren alse hier na beschreven staen, dat is te verstaen, die borch ende die poerte van IJselsteyne mit de erve daer si op staen, ende mit den erve dat daer toe behoert, welke borch poerte ende erve, wi hem verlien zullen ten rechten erfleen, wa er t dat wii t cr e g hen alse voerscreven is. Oec zulle wi hem d a n verlien die goede ende heerscappijen ende opcominghe gheleghen in der IJsel ende op beyden siden der IJsel in den kerspel van IJselsteyne in alre manieren alse siin Ouders te houden plaghen van den Heer van Kuyc, ende in alle dien rechte alset die H e er v a n K u y c te houden plach van den Ghestichte van Utrecht, eer die Heer van Kuyc voerseyt die manscap van den voerghenoemden goede ende heerscappijen der Graef-1icheytvercoft", etc. Ghegheven int jaer o.H. 1346 op Sunte Gelisdach.

Dat de boven geschetste wijze van handelen tot de gebruikelijke politieke middelen behoorde van de Hollandsche graven om hun invloed in het Sticht te versterken, kan blijken uit de houding door graaf Florens jegens den elect Jan van Nassau aangenomen. Den 23sten Juni 1277 [396]) had nl. de elect het slot ter Horst, den tol en het rechtsgebied te Renen verpand aan Jan Heer van Kuik, ridder. Den 17den October 1279 [397]) bekent de elect, dat graaf Florens van Holland met zijn goedkeuring aan den nobilis vir Johannes Heer van Kuic, ridder, betaald heeft 2000 marken om bij hem het slot ter Horst en den tol te Renen te lossen, die de graaf nu van den bisschop in pand hield in allen rechte als de Heer van Kuic die bezat. Het lijkt waarschijnlijk, dat in zake de Cuycksche leenen in het Sticht, het vooropgezette plan bij den graaf bestond den bisschop en daarmede ook het Rijk te gelegener tijd op de een of andere wijze te elimineeren en zelf in de leenheerlijke rechten te treden om aldus zijn landsheerlijk gezag uit te breiden. Het tijdsgewricht was hem daartoe bijzonder gunstig, de Utrechtsche kerk vond in den spilzieken bisschop Jan van Diest een zwakken en onbeteekenenden verdediger van hare wereldlijke belangen en Hollands graaf heeft van de hem hier geboden gelegenheid tot verdere penetratie in het Sticht met groote voortvarendheid weten gebruik te maken. De zooeven aangehaalde oorkonde van 1 September 1346 leert verder, dat een 20-tal jaren later de Utrechtsche bisschop Jan van Arkel tot de erkenning moest komen, dat de leenhoogheid over de Cuycksch-Stichtsche leenen verloren was en hij nu alleen maar kon hopen haar op de een of andere wijze nog eens van de grafelijkheid terug te zullen krijgen. Zooals wij reeds zeiden, de graaf had de leenband met den bisschop eenvoudig verwaarloosd, omdat hij zich als landsheer diens gelijke achtte.

Bovenstaande uiteenzetting moge nu aannemelijk gemaakt hebben, dat de Hollandsche graaf zich reeds omstreeks 1324 inderdaad als leenheer heeft kunnen beschouwen van althans een deel der Cuycksche leengoederen in het Sticht, zonder nog officiël naar buiten als zoodanig op te treden.

De moeilijkheden nà den dood van *Margriete* ontstaan, waren van anderen aard en betroffen de erfopvolging in hare leenen. Een copie uit een der boeken, berustende in de leenkamer van Holland, van Utrechtsche zijde overgelegd onder de stukken, dienend bij het onderzoek door de Landvoogdes

396) v. Micris 1, pag. 393. 23 Juni 1277.
397) v. Micris 1, pag. 400. 17 October 1279.

in 1530 opgedragen aan de Rekenkamer over de vraag of de hooge heerlijkheid van Jaarsveld onder Holland of Utrecht behoorde, zegt: „Des zoe is *Margriete van den Goye* voorss. Heer *Heyndricx* wyf *van der Lecke* gestorven zonder kinder . . . . . Des soe was nae rechter besterften optie tijt die nagel naest recht volger van leen van den heerscap van Hagesteyn Heeren *Steeskins oude Vader van Brakel,* want zijn Moeder *Jans suster van der Goye* voorss. was" [398]). (Het stuk dateert uit het laatste kwartaal der 14de eeuw!). Is dit nu juist? Voor zoover het de allodiale goederen van *Margriete* betrof was haar neef *Steeskin van Brakel,* de zoon van haar tante *Berta Ufen Goye,* vermoedelijk volgens Stichtsch erfrecht mede-erfgenaam met de andere kinderen zijner tantes o.w. de kinderen van *Jan van der Wateringen;* voor zoover het haar leengoederen aanging als het slot Hagestein, een Geldersch leen en de Hagensteinsche goederen, die Hollandsche leenen waren van Cuycksch-Stichtsche herkomst, is die vraag niet zoo gemakkelijk te beantwoorden. Bij den dood van *Margriete* leefden *Stazekin van Brakel,* de oude, en zijn zoon *Steeskin,* de jonge, maar *Berta Uten Goye,* hun vrouw en moeder, was vermoedelijk reeds lang overleden. Immers de oorkonde van 4 Mei 1333 [241]) vermeldt, dat *Dirc van den Wale,* behuwd-oom van vaderszijde van *Margriete,* van de door joncfrou *Willem van Theylinghen,* een tante van moederszijde, aan haar zes neven en nichten nagelaten goederen, door koop overnam vier zesde-deelen, o.a. van *Stazekiin van Brake2* $^1/_6$ deel. Opmerkelijk is, dat diens vrouw *Berta* — de eigenlijke erfgename — niet wordt genoemd. in tegenstelling met Heer *Goeswijns* wyf *van Rossen (Rossum).* van wie *Dirc van den Wale* een ander zesde-deel kocht. Wii moeten aannemen, dat zij toen al overleden was en daar *Dieric van den Wale* tusschen 1312 en 1316 is gestorven. moet *Berta Uten Goye,* de vrouw van *Statekiin van Brake1* al vóór dien tijd dood zijn geweest. Daar het leenrecht de representatie in dezen tijd vermoedelijk niet kent, zou men geneigd zijn het erfrecht hier aan den jongen *Steeskin van Brake1* te ontzeggen. Ds verschillende door *Margriete* nagelaten leengoederen stonden niet tot gelijk leenrecht. Het Huis te Hagestein b.v. was een Geldersch leen, dat vermoedelijk ten Zutphenschen rechte werd gehouden, de Hagesteinsche goederen waren Hollandsche leenen van Cuycksch-Stichtsche herkomst en stonden vermoedelijk ten Stichtschen rechte. Zij allen nu hadden dit gemeen, dat bij ontstentenis van een leenvolger in de rechte linie, zij aan de „zijdmagen" vervielen. Nu bevinden zich in de serie handschriften van Adriaen van Winssen Heer van Hoencoop, uit de 17de eeuw dateerend, in deel IX, f° 344, sqq. aanteekeningen over het leenrecht, onder den titel: „Puncten van den leenrechten ende hoe zich een leenman (lees: leenheer) hebben zal als hij ymandt van zijnnen mannen beleendt ende hoe die sich oock hebben zal die het ontfangt" [398]); men leest daar o.m. het volgende: „Ende zijdtval van leengoederen sal alleen rueren vanden erfgenamen, alse den aldtsten, ende nyemandt meer Ende waren dair tweederley erfgenamen, zoo zal ('t) hebben die aldtste van den manspersoonen. Weer dair geen manspersoone soo salt hebben die aldste broeder ofte der aldster suster dochter, non obstante dat des jungeren broeder, ofte suster dochter wael alder weren, dan des aldtsten broeder, ofte suster dochter". Het geheele stuk verraadt een Geldersch dialect en schijnt in hoofdzaak betrekking te hebben op Kleefsche leenrechtsverhoudingen. Het is dus strikt genomen hier

398) R.A.U. Inv. 11.8. no. 361, Dl. IX f° 345verso sqq.

niet van toepassing, behoudens hetgeen dit recht met ander leenrecht gemeen heeft. En dit is juist bij vererving in de zijlinie zeer veel. *Steeskin van Brake1* de jonge was de oudste der neven van 'de overleden *Margriete* Vrouwe *van Haghensteyne;* of hij aanspraak heeft gemaakt op haar Hagensteinsche goederen is niet bekend, maar op het Huis te Hagestein heeft hij zeer zeker rechten doen gelden. Heer *Stazekiin van Brakel* de Oude stelde op het Huis als „castellein ende amptman" aan Heer Allert van den Wale [228]) en hoewel dit Geldersch leen eigenlijk buiten den graaf van Holland omging, erkende deze de aanspraak der *van Brakels* niet en liet het Huis aanvallen door den Heer van Oosterhout (Heer Willaem van Duvenvoorde, 's Graven kamerling), die daarbij gemakkelijk spel kreeg, omdat tusschen Allert van den Wale en *Starekiin van Brake1* moeilijkheden gerezen waren over de betaling van 100 pond, die de bezetting reeds gekost had, terwijl de opbrengsten van het Huis de gemaakte onkosten niet konden dekken. Heer Allert vergenoegde zich toen met de betaling van die som door den Heer van Oosterhout en gaf de burcht aan hem over. De leenheer van Hagestein, de graaf van Gelre onthield zich van ingrijpen en schijnt het slot, waaraan alleen de inkomsten van twee hoeven land, Geldersch leen, verbonden waren, verder aan den graaf van Holland te hebben overgelaten. De Heer van Oosterhout zal het slot in pand hebben gehouden voor de betaling van de 100 pond, die hij den graaf wel zal hebben voorgeschoten.

Wat de Hagensteinsche leengoederen betrof had de graaf zich in 1333 op het standpunt gesteld, dat zij door den dood van *Margciete* aan hem vervallen waren. Het meergemelde onderzoek in 1530 op last van de Landvoogdes ingesteld omtrent den rechtstoestand van Jaarsveld, een uitvloeisel van de houding eertijds door den Hollandschen graaf ten opzichte der Hagensteinsche leenen ingenomen, gaf daarop een eenigszins anderen kijk. Tot genoemde leenen behoorde ook Jaersvelt. In een contra-memorie door den Raide provintiael (het Hof) tot Utrecht uitgebracht op het door de Rekenkamer van Holland aan de Landvoogdes in de betrokken zaak ingediende advies, leest men: „Ende aengaende die hooge heerlicheyt en weerden mer twee investitueren overgeleyt aengaende Jaarsvelt, vercreghen van den Grave van Holland, deene in date 1333 inhoudende clausule van garand die welcke clausule van garand als on g e w o en t 1 ic k in verlij van leenen den selven grooten gelove ontreckt, bijsonder alsoe ten selven tijde oerloeghe was tusschen Grave Willem van Hollandt ende die van den Gestichte, soe dat die Grave van Hollant om als doen den Heere van Oesterhout te trecken aen zijn partie hem gegeven ofte vercoft mach hebben tgundt hij bij oerloege v e r c r e g e n mochte hebben, als die heerlicheyden vanden Goye van Hagesteyn van Gaspaerden, Everdingen, Gobertinge, Tul, Honswijck ende Jaersvelt, alle welcke bijden tractaat van payse weder gerestitueert zijn, alsoe die notoerlijck sichtent altijd geweest ende noch meest zijn onder den Heere van Utrecht. Ende op huyden sdages (1530!) mitten anderen contribueren inden loepende bede als Hagesteyn, Tul, Goye, Honswijck etc." [398]). De andere genoemde investituur is van het jaar 1473 en heeft hier geen beteekenis.

Uit het onderzoek kwam dus min of meer naar voren, dat de graaf niet rechtens leenheer was dezer heerlijkheden, maar

[398]) R.A.U. Arch. v/h Hof Inv. no. 398. Register, in fine aldaar het advies v/h Hof Provinciaal van Utrecht, f° 99 sqq.

krachtens oorlogsrecht er zich meester van gemaakt had. Hiermede komt overeen het eveneens reeds eerder aangehaalde stuk uit het archief van Buren: dit zegt daaromtrent: ,ende na hoeren doet (nl. van *Margriete van Haghensteyne)* soe s 1 e e c h Mijnheer van Hollant, dies Godt ghenadich sij, s i i n handt ander h e e r s c a p van Haghensteyn, ende daerna cofte Heer Hubert die Scheynke Heer van Culenborch ende Zweder Heer van Vyanen die heerscap van Haghensteyn teghens onsen lieven Heer van Hollandt, ect." [233]).

Volgens de stukken betreffende het onderzoek in zake Jaersvelt zouden de heerlijkheden, die de graaf van Holland krachtens oorlogsrecht aan zich gebracht had „bij tractaat van payse weder gerestitueert zijn". Vermoedelijk heeft men hier op het oog gehad de uitspraak van Reynoud graaf van Gelre dd. 18 Januari 1334 [400]) tusschen Johan bisschop van Utrecht eenerzijds en Graaf Willem III van Holland en Willem van Duvenvoorde anderzijds. Daarin werd o.a. bepaald, dat elke leenman, die daartoe tusschen 18 Januari en 24 Juni 1334 het verzoek zou doen, weder in zijn goed hersteld zou worden „dat niet verlooren en was voer Sinte Johannes dach Baptisten, die men heyt decollatio, die was int jaer ons Heeren doemen schrieff duysent drye hondert twee ende dortich (29 Aug. 1332)". Die teruggave is evenwel niet geschied, òf, omdat het goed al vóór den vermelden termijn verloren was (in dat geval was *Margriete van Haghensteyne* vóór 29 Aug. 1332 overleden!), òf, omdat voornoemde scheidsrechtelijke uitspraak werd gerekend te niet te zijn gedaan door het accoord van 31 Juli 1334 [401]) tusschen graaf Willem van Holland en graaf Reynoud van Gelre, waarbij o.m. bepaald werd, dat de Hollandsche graaf behouden zou al de heerlijkheden, steden, borgen, land en vesten van het Sticht Utrecht liggende aan de Hollandsche zijde! van den Gelderschen IJssel en de Geldersche graaf datgene, wat lag aan de Westfaalsche zijde van den IJssel, waartegenover beide graven de schuld van den bisschop ten bedrage van 40000 ponden zwarte Tornoysen elk voor de helft voor zijn rekening zou nemen.

De nog bestaande oorkonden wijzen uit, dat de graaf na den dood van *Margriete* aldus handelde: Alvorens uitzicht te hebben om door den graaf bevestigd te worden in zijn van de oudere linie in leen gehouden goederen was *Ghisebrecht Uten Goye* (VB) verplicht bij voorloopige overeenkomst zich bereid te verklaren zijn eigen Huis ten Goye „mitten voirburghe ende metten hofstede daer 't op staet ten uteren cante toe van der uterste cinghelen", aan den graaf op te dragen om het van hem i n 1 e en terug te ontvangen, echter o p voorwaarde, dat het altijd 's Graven „open Huus wesen sal". Toen *Ghisebrecht* hieraan bij oorkonde van 29 Maart 1333 [235]) gevolg had gegeven en de graaf hem op denzelfden dag ook beleend had, kon deze tot verdere beschikking omtrent de Hagensteinsche nalatenschap overgaan. Allereerst eischt hij, dat de opdracht van het Huis ten Goye nu ook nog geschiedt „bi rade van maghen en vrunden" van *Ghisebrecht* -- m e t hunne goedkeuring dus — zooals dat bij afstand van allodiaal goed wettelijk vereischt werd. Reeds zes dagen later, bij oorkonde van 4 April 1333 [236]), heeft dit dan plaats. De magen, die bij de goedkeuring betrokken zijn, waren Heer *Sueder*

[400]) R.A.U. Inv H.S. no. 297, f° 4i en f° 93. dd. 18 Januari 1334. Zie ook: Berkelbach van der Sprenkel. Regesten Biss. v. Utrecht no. 1112.

[401]) R.A.U. Ibidem. f° 95vo. dd. 31 Juli 1334. Zie ook: v. Mieris II, p. 564, en Berkelbach v. d. Sprenkel. Regesten Biss. v. Utrecht no. 1123.

Here *van Vyanen* (broeder van *Ghisebrecht's zwager* Heer *Henric van Vyanen),* Heer *Dieric van, Lienden,* ridders, *Hubrecht* de Scencke *van Culenburch* en (diens broeder) *Jan* van *Culenburch* (beide neven van moederszijde), *Gheryt van den Vliete* (zwager), allen knapen [401a]). De graaf beleent *Ghisebrecht* dan onmiddellijk niet alleen met het Huis ten Goye, zooals bij de vorige oorkonde, maar thans ook met de hooge en lage gerechten te Goye en te Houten ten erfleene, zooals *Ghisebrecht* die te voren had gehouden van zijn zwager *Henric van der Lecke* en zijn vrouw *Margriete.* Na deze regeling tot stand te hebben gebracht, beschikt de graaf twee dagen later, 6 April 1333 [401b]), over alle overige heerlijkheden van den Goye en van Haghensteyne, nl. Gaspaerde, Everdinghe, Goberdinghe, Tulle, 't Wael, Honswijc en Jaersvelt met alle bijbehoorende waarden, visscherijen, land, veer [401c]), thienden en renten, zoowel wat betreft het hooge als het lage gerecht, kortom de geheele door Jkvr. *Margriefe* nagelaten heerscap, zooals zij die van den graaf in leen had gehouden en zooals die door haar dood, volgens hem, aan de grafelijkheid waren vervallen, waarbij hij uitdrukkelijk vastlegt, dat hiervan zijn uitgezonderd het Huis ten Goye en het gerecht van Houten en Goye, die *Gijsbert Uten Goye* (VB) rechtstreeks van hem in leen houdt, maar waarvan de graaf de manschap aan zich houdt. Voornoemde heerlijkheden verkoopt de graaf nu aan *Zueder van Vyanen* en *Hubert* de Schencke *(van Culenburch)* te zamen, ten erfleen, met recht van splitsbaarheid. De betrokken oorkonde bevat echter een zonderling aandoende bepaling, waarop het Hof Provinciaal van Utrecht in zijn boven aangehaalde advies reeds wees, nl. deze, dat de graaf zich verbindt „alle calangen van desen coop af te doene". Hij stelt zich dus garant om mogelijke toekomstige moeilijkheden uit den weg te ruimen. Dit wekt inderdaad geen bijster groot vertrouwen in het goede recht van den graaf, waarmede hij zich de heerlijkheden had toegeëigend, het lijkt meer een machts- dan een rechtsquestie. Reeds enkele dagen later wordt deze beleening in een nieuwe oorkonde van 13 April 1333 [402]) weder ten deele veranderd. Waarschijnlijk was Heer *Sueder* Heer van Vyanen, die diep in de schulden stak, niet wel bij kas gebleken om de koopsom te betalen: misschien bleek ook zijn onder curateelestelling van 1326 [403]), waarbij zijn schoonzoon, *Willem van Duvenvoerde* en de graaf curatoren waren geworden, nog van kracht te zijn, althans hij moest zijn beleening overgeven aan zijn invloedrijken schoonzoon-curator. Deze. Heer *Willaem van Duvenvoerde* Heer van Oesterhoute, natuurlijke, maar in 1329 door den keizer gewettigde zoon van Philips van Duvenvoerde Heer van Polanen, was getrouwd met *Heylwich,* de dochter van Heer *Sueder* Heer *van Vyanen.* In plaats van aan den schoonvader, die behalve kort bij kas misschien ook niet geheel valide meer was en in elk geval snel het einde zijner dagen naderde (hij stierf 4 December 1333). verkocht de graaf 13 April 1333 aan den schoonzoon te zamen met *Hubrecht* de Schencke *(van Culenborch)* de heerlijkheden opnieuw op dezelfde voorwaarden en eveneens onder opname van de garantie-clausule en bepaling, dat de koopers, of hunne nakomelingen de goederen onderling zouden mogen afdeelen, hetgeen later ook gebeurd is.

Ruim twee jaren later, 22 Augustus 1335 [301]), verkocht Heer *Willam van Duvenvoirde* Heer van Oesterhout zijn aandeel aan Heer Otte Heer van Asperen (de Oude), die door den graaf beleend werd, met uitzondering van de manschap, die gelegen is in den lande van H e u s d e n en roert van den gerechte van Hagesteyn en van het land, dat Joncfr. *Hesselt Henrick Marienzoons wyf* in leen heeft; beide deelen van het leen houdt Heer *Willem,* waarschijnlijk uit politieke overwegingen, aan zich. Voor het eerst krijgt men hier te hooren, dat onder de heerlijkheid van Hagestein ook goederen gerekend moeten worden onder Heusden gelegen. Voor wat wij over dit verband met Heusden zeiden, mag verwezen worden naar de bespreking van Dominus Wilhelmus *de Goie* miles (Iter).

Het dagelijksche gerecht van Jaersvelt behoorde aan den bisschop en was 20 Augustus 1403 [404]) door bisschop Jan (van Arkel) in leen gegeven aan *Har Sfeesken van Brakel* den Ionghen, zooals zijn ouders U t e n G o y e dit eertijds van het Sticht gehouden hadden: de opvolgende Utrechtsche bisschoppen herhalen deze beleening voor de nazaten van *Steesken,* zooals wij tot het jaar 1475 hebben vervolgd.

Hoewel de heerlijkheden van Goye en Hagestein voor het geslacht der Heeren *van Goye* geen beteekenis meer konden hebben, moge toch in het kort hun verdere geschiedenis tot 1405, het jaar, waarop zij aan den bisschop overgingen, hier volgen. Heer Otto Heer van Asperen is tot scheiding gekomen van zijn gemeenschappelijk bezit met Heer *Hubrecht* de Scenke Here *van Culemborch.* Den 16den Augustus 1338 [417]) deed Jan van Arkel uitspraak tusschen zijn neef Otto Heer van Asperen en van Hagestein ter eener en *Hubrecht* Schenk Heer *van Culenborch* ter andere zijde aangaande de scheiding en verdeeling van het gerecht van Hagestein, waarbij het bovenste (oostelijke) deel aan *Hubrecht* en het benedenste (westelijke) deel aan Otto werd toegewezen. Blijkbaar ging het hier om de practische uitvoering van de reeds eerder, nog door Graaf Willem III tot stand gebrachte verdeeling. In twee oorkonden van 22 April 1344 [405]), uitgegeven aan elk der beide partners, wordt deze verdeeling door graaf Willem I V bevestigd en worden zij elk met het hun toekomende deel óók door hem beleend. De Heer *van Culenborch* kreeg Tulle en Hontswijck met Everdingen en Golberdingen, de Heer van Asperen het Huis te Hagesteyn, Gaspernwerde en 't Wael, terwijl zij Jaersvelt in gemeenschap behielden [238, 288g]). Na de scheiding noemde Heer Otto zich Heer van Asperen en van Haghensteyn; hij zegelt 30 Juni

---

401a) Hubrecht de Scencke Heer van Culenburch Knape (in 1333) was een zoon van Jan van Boesinchem Heer van Culenburch Knape († 1322) en van diens eerste vrouw Margareta, dochter van Heer Gerard van Malderick (Maurik), ridder.

Jan van Culenburch Heer van Woudenbergh knape (in 1333) was een zoon van voornoemden Jan van Boesinchem Heer van Culenburch en *van* diens tweede vrouw Perenel van Abiewoude.

Voornoemde Jan van Boesinchem Heer van Culenburch was de broeder van *Margriete van Culenburch,* de vrouw *van Gisebrecht Uten Goye* knape († 1316/'17) (IVB), *de* ouders van den hierboven genoemden *Ghisebrecht Uten Goye* (V B).

Gheryt van den Vlicte knaap (in 1333) was een zoon van Heer Gerard van den Vliete († 1315) en van Joncfr. Ada Heeren Symonsdoohter van Benthem († 1331) en getrouwd met Joncfr. Lisebet dochter van Heer Otto van Heuckelom, 1ste Heer van Asperen, die een zuster was van Jonefr. Marie, de vrouw van bovengenoemden Ghiscbrecht Uten Goye (V B).

401b) A.R.A. Holl. Leenk. no. 3 (E.L. 3), f° 38 (42) en no. 10 (E.L. 11), f° 31vo. 'Zie ook noot 239. De foutieve datum bij v. Mieris, luidt: 2 April 1331.

401c) v. Mieris 11, blz. 514, drukt ten onrechte „veen" i.p.v. „vere". (naar Matthaeus, De Jure Gladii, p. 176.)

402) R.A.U. Arch. v/h Hof. Inv. no. 398. Omslag. dd. 13 April 1333.

403) v. Mieris II, pag. 401. 29 September 1326.

404) R.A.U. Arch. v/h Hof. Inv. no. 398. Charters 1343—1475 en Register f° I—IIIverso.

405) R.A.U. Ibidem. Register f° 67. Zie ook v. Mieris 11, p. 682. 22 Apr. 1344.

1344 [406]) met de bekende twee beurtelings gekanteelde dwarsbalken en een merlet, met randschrift: + S' OTTEN. VA(N). ASPEREN. HER. VAN HAGHESTEIN. Het is wenschelijk hier even bij stil te staan, omdat het in de literatuur [417b]) nog steeds een omstreden punt blijkt te zijn of men hier te doen heeft met Heer Otto van Asperen, de 0 u d e, of wel met zijn zoon Heer Otto van Asperen, d e J o n g e. Wij meenen, dat in de acte van 22 April 1344 nog steeds sprake is van den o u d e n Heer van Asperen, in tegenstelling met wat men in de literatuur vindt en gronden onze meening op den text zelf van deze oorkonde. Daarin zegt nl. graaf Willem I V van Holland: „dat wij ter waerhede ghevonden hebben ..., dat Heer Otte, Heer van Asperen ende van Haghensteyne van on s en Lieven Here ende V a d e r, dair God die ziele of hebben moet, ende van ons ghehouden heeft die heerlichede van Haghensteyne etc. .... alzo groot ende also cleen als hi se g h ed eel t heeft jeghens Heren Hubrecht Scenken, Here van Culemburch, die oec dat wederdeel des ghelijcs van ons hout. ... als hoer twie brieven begripen, die z i v a n ons e n Lieven Here ende V a d e r voerscreven bezeghelt hebben ende alzo groot ende also clein als 0 n z e Lieve Here ende V a d e r v o i r s z. die heerlicheden etc. .... verlient heeft den H e r e van A s p é r e n ende den Here van Culemborch voirsz., welke goede ... w ij .... verlien H e r e n 0 t t e n, Here van A s p e r e n .... te houden. .. als die brieve begripen, die hi van on z e n Lieven Here ende Vader dic voirsz. daer of heeft". Aldus luidt de eene, aan Heer Otto van Asperen, uitgegeven brief. Er is o.i. geen twijfel mogelijk, dat de hier beleende Otto van Asperen dezelfde is als de Otto, die reeds door 's Graven vader, Willem 1 II, was beleend, m.a.w. de Otto van Asperen van nu in 1344 is dezelfde als de Otto van Asperen van vóór 1337, het jaar van overlijden van Graaf Willem III. Deze Otto van Heukelom, eerste Heer van Asperen, was de broeder van Har Arnoud van Hoeclem, ridder: beide zijn met *o.m.* Jan van Hoekelem Arendszoon op 27 Januari 1336 [417c]) borgen voor graaf Reinald van Gelre, als deze een schuldbekentenis van 2000 pond afgeeft ten behoeve van den Heer *van Culenborch*. Maar ook 16 Aug. 1338 [417]) leeft, blijkens de hierboven aangehaalde oorkonde, de o u d e Heer van Asperen nog. De zoon van den 1sten Heer van Asperen (d e 0 u d e), ook Heer Otto, Heer van Asperen genaamd, sneuvelde 2 0 J u 1 i 1 3 4 7 in den slag bij Luik: in een der grafelijke registers [238]) wordt daarover gezegd: „des starff Heer Otte Heer van Asperen ende erffde dat (nl. Hagesteyn etc.) Heer Otten sijn zoen: Her Otten zijn zoen die b 1 ee ff d o ot voor Ludicken". De lste Heer van Asperen, de o u d e H e e r, moet dus overleden zijn tusschen 1338 en 1347. De oude Kroniek, waarop Ramaer [417b]) zich beroept, zegt ons, dat Otto van Asperen 26 September 1345 bij S t a v e r e n sneuvelde. Indien deze Kroniek juist is. dan moet dit laatste betrekking hebben op Otto I, d e 0 u d e, en niet op Otto II, d e n Jo n g e, zooals de opvatting van Ramaer is. De oude Heer van A s p e r e n is dan in 1345 op hoogen leeftijd gesneuveld bij Stavoren en zijn zoon, de j o n g e Heer van As peren nog geen twee jaren later bij Luik. Deze laatste had tot opvolgster in de Hagensteinsche goederen zijn dochter Aleid, zeer kort te voren getrouwd met Heer Robbrecht van Arkel, Heer van den Berghe (Bergambacht), immers zij was 3 September 1346 nog niet met hem gehuwd [395]). Merckens [417b]) deelt mede, dat zij 19 Maart 1347 onder voogdij stond van haar oom, Heer Gerrit van Asperen, en haar vader dus toen al dood zou geweest zijn, maar hij vergeet, dat van Mieris, aan wien hij deze oorkonde ontleent, geen rekening hield met den Hollandschen kanselarijstijl en dat deze datum dus foutief is en moet zijn 17 Maart 1348 [417d]). Dit komt ook beter uit met den verderen inhoud dier oorkonde, waarin vermeld wordt, dat Heer Robbrecht van Arkel reeds dood was en deze sneuvelde eveneens 20 Juli 1347 bij Luik. Na verloofd geweest te zijn met Janne van der Noordeloos Heer Arents zoon van Arkel, hertrouwde Aleid van Asperen met Heer Walraven van Valckenborch, Heer tot Born, van Sittard en van Herpen, die nu door zijn vrouw ook Heer van Hagestein werd. Aleid van Asperen kreeg bij haar tweeden echtgenoot, Heer Walraven, drie zoons, die evenwel alle stierven voor hun Ouders, die daarop hun deel van de heerlijkheid van Hagestein verkochten aan Heer Jan van Arkel. Dat betrof Gaspernweerde en Jaersvelt, benevens het Huis te Hagesteyn. 't Wael was reeds door Heer Otto van Asperen, de oude, vroeger gegeven aan zijn zoon Heer Gerrit, heer van Tulle [417e]). Den 26sten Jan. 1342 [408]) deed de graaf van Holland, als scheidsrechter, uitspraak in een geschil tusschen Heer Jan van Arkel en Heer Otte Heer van Asperen (de oude), over ieders gerechtigheden in Hagestein, die daar zeer dooreen schenen te loopen. Heer Johan Heer van Arkel (1324—†1360), de echtgenoot van Ermgard van Cleve Otto'sdr. had nl. de tienden in Gasperde en Golberdingen gepacht van de kapittelen van den Dom en Oudmunster. Behalve de pacht der tienden en het tinsgerecht in Gasperde en Golberdingen bezat Heer Jan Heer van Arkel later dus door koop ook de leenweer van het hooge en lage gerecht van een deel der Hagesteinsche goederen. Zoowel in de pacht- als in de leengoederen volgde na den dood van zijn oudsten zoon Jan, zijn tweede zoon Otto hem op [238]). Deze schonk reeds voor zijn dood († 26 Maart 1398) zijn deel der Hagesteinsche leengoederen aan zijn zoon Heer Johan Heer van Arkel, van Hagestein, tot Pierpont en 's Lands van Mechelen (geb. 1362 en † 25 Aug. 1428), dien hij al in 1383 „Heer van Hagesteyn" noemt [409]). Deze laatste kreeg 30 April 1386 [410]) voor zijn stad van Gasperen van hertog Aelbrecht, tot wederopzeggens, vrijheid van tol; 26 November [411]) droeg hij aan den Hertog zijn poort en stad van Haghenstein cp, om het weer in leen te ontvangen en 28 November 1387 [412]) kreeg hij voor zijn poorters tot Hagesteyne tolvrijheid. In den Arkelschen oorlog beloofde hertog Aelbrecht 23 Juni 1402 [413]) aan de stad Utrecht, om de sloten Hagestein, Everstein en Lederdamme, als hij deze in zijn macht zou hebben gekregen, te zullen sloopen en dat zij dan nimmermeer zouden mogen worden opgebouwd. Van deze sterkten uit had men nl. herhaaldelijk den handel van de stad op de Lek belemmerd. Als de bisschop met zeven stolen zou kunnen zweren, dat de heerlijkheid van Hagestein, thans in het bezit van den Heer van Arkel, rechtens aan het Sticht behoorde, beloofde de hertog hem na de verovering in het

406) R.A.U. Inv. H.S. no. 344 II, f° 121. 30 Juni 1344.
407) v. Mieris II, pag. 192. 27 Juli 1366.
408) v. Mioris II, pag. 644. 26 Januari 1342. (van Mieris geeft foutief: 27 Januari 1341.)
409) v. Mieris III, pag. 403. 26 Juli 1383.
410) Ibidem. pag. 436. 30 April 1386.
411) Ibidem. pag. 476. 26 November 1387.
412) Ibidem. pag. 477. 28 November 1357.
413) R.A.U. Inv. H.S. no. 361. Dl. IX, f° 177. 23 Juni 1402.

bezit daarvan te zullen herstellen. Het Huis te Hagestein werd na den dood van hertog Aelbrecht (1404) 19 December 1405 [414]) door zijn zoon, hertog Willem, graaf van Holland, na een langdurig beleg en moeilijke gevechten, waaraan vele hulptroepen moesten te pas komen [414a]), ingenomen en daarna met den grond gelijk gemaakt. Ook Everstein viel in die dagen (11 December) en werd evenzeer geheel geslecht. Bisschop Frederik van Blankenheim zwoer nu 26 December 1405 [415]) met zeven Prelaten en in tegenwoordigheid der drie Staten van Utrecht, „quod alta jurisdictio ac merum imperium districtus seu dominii de Haestrecht ..... necnon alta et bassa jurisdictio ac merum et mixtum imperium districtus seu dominii de H a g e s t e y n solum et insolidum spectaret et pertineret, deberet et debet spectare et pertinere ad Episcopum pro tempore et ecclesiam Traiectensem. Hoc tamen salvo si forsan in posterum legitime constare posset quemquam in bassa seu temporali jurisdictione districtus de H a g e s t e y n per infeudationem Episcopi Traiectensis vel alias jus aliquod habere". De bisschop beriep zich bij zijn eed vermoedelijk op de oude koninklijke schenkingen van 17 Juli 944 [19]), 10 October 1036 [62]), 22 Mei 1046 [57]), en eindelijk van 26 Mei 1122 [50]) en minder op de gift van 14 Juni 1026 [27]). Bij deze laatste schenking was sprake van een gift van een graafschap in Thesterbant en de Hagesteinsche goederen ten zuiden van de Lek lagen in hoofdzaak in het riparium-gebied van de vroegere gouw Isla et Lake en deze was immers geschonken aan de kapittelen van den Dom en Oudmunster, die later ook beide de tienden in Gasperde en Golberdingen bezaten, die zij in 1324 en 1350 [416]) verpachtten aan Jan van Arkel en aan zijn zoon. Een deel der Haghensteynsche goederen lag, zooals wij reeds aangaven, wèl in de vroegere gouw Teisterbant (in Heusden, Tricht en onder Aelst) en wat deze betrof zou de bisschop zich dan misschien op de gift van 1026 beroepen kunnen hebben.

Het deel der Hagensteinsche leenen, dat aan den Heer *van Culenborch* was toegevallen, nl. Tulle, Everdingen, Golberdingen en Honswijk, behoorde nog 31 Mei 1409 [417a]) tot de aan Holland leenroerige leenen der Heeren *van Culenborch.*

Hiermede mogen wij thans afscheid nemen van de Hagensteinsche leengoederen: voor hun verdere geschiedenis mogen wij verwijzen o.m. naar de verschillende werken van Ant. Matthaeus.

(Wordt vervolgd.)

---

414) Ant. Matthaeus. De Jure gladii tract. p. 180. 19 December 1405.

414a) A.R.A. Blaffart roerende die oorloge op ten Arkelschen. Cas R. 1405, f° 1. Nu Leenk. no. 57. foliis: 9, 10, 11 en 14. Zie ook Jhr. Dr. W. A. Beelaerts van Blokland. De oorsprong van den Hollandschen Tuin, in: De Ned. Leeuw 1929, kol: 7.

415) R.A.U. Arch. Biss. Inv. no. 65. Charter dd. 26 December 1405.

416) R.A.U. Dom. Inv. no. 957. Charter dd. 11 Augustus 1324. R.A.U. Inv. H.S. no. 344, f° 45vo en 46, dd. 30 April 1350 (Oudmunster).

417) Nijhoff. Gedenkw. Gesch. Gelderland. Deel 111, p. CVII, Noot 4.

417a) Ibidem. Nioot bij charter no. 297 vnn 12 Mei 1409.

417b) Dr. 0. Merckens. Arkeliana vetera, in: De Ned. Leeuw 1943, kol. 242 en 243.

417c) Nijhoff. Gedenkw. Gesch. Gelderl. I (1830), p. XXSIX. 27 Jan. 1336.

417d) v. Mieris 11, p. 732.

417e) A.R.A. Nass. Dom., rh. 24 Nov. 1348, Verspr. chs. No. 988. Zie noot 238.

BOEKBESPREKING.

Opmerkingen over de geslachten, behandeld in het Nederland's Adelsboek, met aanhangsel Veertig jaren Nederland's Adelsboek, door W. J. J. C. Bij leveld. 's-Gravenhage, N.V. Uitgeverij W. P. van Stockum en Zn. 1949.

Gestoken in het gewaad van het ons zo vertrouwde „Nederland's Adelsboek" nodigt deze verschijning de abonné's op genoemd periodiek uit, om dit rode boekje aan hun reeks toe te voegen. Daarbij komt, dat de auteur, die wordt aangekondigd als oud-h o o f d redacteur van „Nederland's Adelsboek", door een veeljarig lidmaatschap der redactie bekendheid geniet.

Geheel overeenkomstig het schema van „Nederland's Adelsboek, Historisch Gedeelte", geeft Bijleveld in alphabetische volgorde korte schetsen der geslachten. De zakelijke inhoud is voor een groot gedeelte overgenomen, vermeerderd met materiaal uit schrijvers persoonlijke verzameling.

Het valt te betreuren, dat schrijver daar, waar hij nieuws brengt, zich van documentatie onthoudt. Bij den huidigen wetenschappelijken stand der genealogie mag men van den lezer niet vergen, af te gaan enkel en alleen op het gezag eens auteurs. Deze stelt zich thans bloot aan verwijten van fantasie en onvoldoende beheersing van zijn stof.

De geslachten *de Bellefroid* en *Worbert* worden rauwelijks opgenomen, zonder vermelding van diploma: *Worbert* heeft stellig nimmer deel uitgemaakt van den Nederlandsen adel.

De opmerkingen van Bijleveld over de adelsgunst der familie *Mackay* in verband met niet-erkenning van Engelsen adel weerspiegelen, ons inziens, onzuiver de considerans der onderwerpelijke diplomata: immers in 1815 werd de adellijke herkomst onbewezen geacht, terwijl de toekenning van den baronalen titel in 1858 uitdrukkelijk steunde op een gebruik daarvan gedurende anderhalve eeuw *hier te lande,* aansluitend op de imiddels aanvaarde afstamming uit de barons Reay, pairs van Schotland.

Bijleveld vlecht tussen de geschiedkundige feiten van tal van geslachten allerhande wetenswaardigheden in, een werkmethode, welke de leesbaarheid van de tekst verhoogt. Onze indruk is echter, dat daarbij geen bepaald richtsnoer gevolgd is. Wij zouden de voorkeur geven aan een belichting van de adellijke families als zodanig, omdat de adeldom juist het voorname onderwerp van dit boekje is. Thans komt menig geslacht niet tot zijn recht. Enkele voorbeelden:

Bosch van Oud-Ameliswaard en van Drakestein. „Familie van kleine kooplieden uit de stad Utrecht, „bekend sinds einde der 17de eeuw. ..."

Deze simpele voorstelling van het geslacht der jonkheren Bosch wil er bij ons niet in.

Krayenhoff. „Familie van kosters, te Kampen begin „17de eeuw onder patronymen levende ...."

In de ganse genealogie Krayenhoff treden slechts twee kosters voor het voetlicht, in een tijdperk lang vóór de verleende adelsgunst, en niets duidt er op, dat zij representatief voor de familie zijn.

Sommige kenschetsen zijn duister. Wij veroorloven ons twee grepen:

Druyvesteyn. „De naam is afgeleid van de brouwerij „de Druyf, eigendom van den stamvader in het midden

„der 16e eeuw en sindsdien in de regeering van Haar-„lem."

Het bier is weer best, mogen wij na zovele jaren wel opmerken.

Dumonceau. „De naam beteekent: van der Hoop. Door „dien aaneen te schrijven en de klemtoon te leggen op „de eerste lettergreep werd medegewerkt om oorsprong „en beteekenis te verdoezelen ...."

Men zou denken aan veramerikanisering van den naam tot Vanderhoop, à la Vanderbilt, maar, voor zover bekend, koesterden de Dumoceau's, afstammelingen van Antoine de Moncheau, geen adspiraties van dien aard.

Een familie in korte trekken te kwalificeren is een delicate zaak, in het bijzonder voor een ingewijde, als de schrijver. Immers aan Bijleveld, die bijkans een halve eeuw de genealogie van onzen adel volijverig gediend heeft, zijn schier geen intimiteiten verborgen gebleven. Mutatis mutandis geldt dan ook hier het gezegde, dat een heer geen geheimen heeft voor zijn kamerdienaar. Jan Publiek is tuk op intimiteiten van hen. die hoger gezeten zijn: men smult van mesalliances, schakingen, overspel en wat verder ter ontluistering kan dienen. Vooraanstaande genealogen hebben terzake waarschuwende woorden geschreven in dit maandblad anno 1914. Vooral bij verspreiding door middel van de drukpers neme men meer discretie in acht, dan de auteur heeft betracht; op straffe van nodeloze krenking van andermans eer en goeden naam. De opgediste herkomst van de familie *Quarles* geeft bepaald aanstoot, temeer waar het verhaal slechts geschraagd wordt door de bewering van een ongenoemden derde. Buiten het raam van een behoorlijke bespreking valt ook de opmerking bij:

Van Imbyte van Batenburg. .... „toen het den kin-„deren van een lid, dat in het leger was opgeklommen „tot kapitein (in 1720 overleden), naar het hoofd steeg. „verzonnen zij een verhaal, dat hij een natuurlijk kind „was van eenen officier Willem van Ymbyze bij Agnes „Gravin van Bronckhorst Batenburg. Dit werd maar al „te grif geloofd en de kleinzoon zonder eenig recht daar-„op verheven ***1820.*** Hij stierf kinderloos 1834. Sommigen „houden toch vast aan dat vreemd verhaal."

De toon en de geest van bovenstaande citaten waren helaas rond in het ganse werk. Het is alsof de adel den terugslag moet ondervinden van persoonlijke teleurstellingen, waarover Bijleveld zich in het „aanhangsel" bitter beklaagt.

De auteur neemt in enige opmerkingen stelling op het gebied van adelsrecht. Volgens Zijn Edele zou — nog buiten de gevallen van falsificaties — aan een opzienbarend getal personen, z o n d e r r e c h t daarop, adeldom verleend zijn. In het „Voorwoord" lazen wij voorts:

„Dat men echter in een gewest als Brabant reeds ter-„stond moest overgaan tot het adelen van allerlei per-„sonen, die op dat tijdstip zekere mate van bekendheid „genoten, was, hoewel gedwongen, de eerste stap op een „verkeerd pad, die ook in de overige gewesten minder „gewenschte gevolgen zou hebben ..."

en, even verder:

„Al zeer vroeg begon men met den hoogsten titel, „waarover men beschikte, dien van graaf, te verkwisten „aan verdienstelijke militairen van geringe afkomst .... „en zoo is dat blijven doorgaan.. .. eveneens voor meer „dan een, die in burgerlijken dienst had uitgemunt. ..."

Het is voorwaar geen kleinigheid, om in zulke kleinerende termen den Koning verkwisting te verwijten van adeldom. Zakelijk genomen rijst de vraag, of schrijver's opvattingen, welke niet nader gemotiveerd worden, stroken met de duidelijk materieel en formeel bepaalde normen van ons adelsrecht.

Het Koninkrijk der Nederlanden erkent, bij uitsluiting, den grondwettelijken adel, ressorterende onder de macht des Konings. Het koninklijk prerogatief, dat voorzag in de maatschappelijke behoefte aan vorstelijk gunstbetoon, strekte in de eerste plaats tot de instelling van een staatkundigen stand in ons staatsbestel.

In jaargang 1946 van dit maandblad betoogden wij, dat de grondwet, met terzijdestelling van wat bestond, alle adelsrecht toedeelde aan den Koning, die de volledige beschikking ***verkreeg.*** „Verheffen", „inlijven", en „erkennen" waren sedertdien rechtens niet anders dan verlenen van adeldom; deze verlening was, hoe ook genaamd, altijd een gunst. De beweegredenen des Konings (Koning in de grondwettelijke betekenis) waren van internen aard: Hij placht adeldom te verlenen aan ouden adel onder de benaming van „erkenning", maar was daartoe geenszins verplicht: families van regenten uit de stemhebbende steden der voormalige republiek en van bewindhebbers der Indische compagnieën (categorieën, die deel gehad hadden aan de op den Koning overgegane souvereiniteit) konden rekenen op verheffing, en zo was er meer Re c h t op adeldom bestaat noch bestond onder werking van onze grondwet, zodat Bijleveld zich ten onrechte bedient van de woorden „z o n d e r r e c h t" bij talrijke diploma's van adeldom.

's Konings prerogatief was allereerst een politiek instrument in verband met de staatkundige plaats der ridderschappen. Een zaak van politiek beleid wordt nu eenmaal niet beheerst door eerbied voor tradities: velerlei overwegingen spelen daarin mede. Dit facet van het adelsrecht stelt wel in het bijzonder in het licht, dat een aanduiding „zonder recht" bij adelsverlening misplaatst is. Naarmate de staatkundige betekenis van den adel afnam, is de verlening van adeldom meer binnen het kader gehouden ener allengs gegroeide traditie. De spaarzame creatie van verdiensten-adel wijst op de bedachtzaamheid, waarmede eertijds enige oud-gouverneurs-generaal en andere aanzienlijke staatsdienaren geadeld zijn: de Kroon heeft kenlijk rekening gehouden met de hier te lande heersende gevoelens.

Ook een beleid in adelszaken is onderhevig aan de menselijke dwalingen en misslagen, maar voor het misprijzend oordeel van Bijleveld bestaat geen grond. Wie wil treden in een waardering van toegekende adelsgunst moet zich op het hoge vlak bewegen, waarin de grondwet — onder de macht des Konings — het adelsrecht geplaatst heeft. Deze hoogte heeft de schrijver in zijn rood boekje niet bereikt.

Van de uitgeverij Van Stockum hadden wij dit gebruik van het door de redactie gedragen aanzien van „Nederland's Adelsboek" niet verwacht.

J. C. MARIS.

KORTE MEDEDELING.

Heinsius (Heyns, **(van) Heins) .**
(LXVI, 313-318).

In kol. 316 zijn door een misstelling de gegevens, behorende bij III, 1, b, ***Robert Goes,*** geplaatst achter III, 1, d, ***Daniel Goes.***

Men leze dus de regels 1 t.e.m. 10 van kol. 316 als volgt:

b. ***Robert Goes,*** heer van Boeckhorstenburg, vroedschap van Leiden 1713, envoyé extra-ord. van H.H. Mogenden aan het Deensche Hof 1702-1724, † Kopenhagen 7 April 1724, tr. (ond. 's-Gravenhage 19 Aug. 1685) Johanna ***Hop.*** geb. 11 Oct. 1652, † Leiden 10 Oct. 1706, dr. van Mr. *Cornelis Hop,* raadsheer in den Hoogen Raad, en ***Anthonia Cloeck;***

c. Ermgard Goes, tr. in 1675 N.N.

d. ***Daniël Goes.***

VRAGEN EN ANTWOORDEN.

Aitton. Wie waren de voorouders van ***Bernoldus Aitton.*** die gehuwd was met ***Aletta Stempels*** en te Leiden kinderen liet dopen 175 1 — 1763.

Groningen. A. PATHUIS.

Albinus. (LXVI, 322) [1]). De genoemde personen behoren tot mijn kwartieren. Prof. Dr. ***Bernard Albinus genannt Weiss von Weissenlöw,*** geb. Dessau 7 Jan. 1653, werd in 1680 hoogleraar in de geneeskunde te Frankfurt a/d Oder, was lijfarts van Keurvorst Friedrich Wilhelm van Brandenburg, en werd in 1702 hoogleraar te Leiden; overleden Leiden 7 September 1721. Hij was een zoon van ***Christodorus Weiss von Weissenlöw,*** burgemeester van Dessau, en ***Rebecca Stieler.*** Zie ook „256 Kwartieren en Kwartierwapens van H. W. van Woelderen" door W. Wijnaendts van Resandt, pag. 205, en voor oudere generaties Weiss het aldaar genoemde werk „Historia des Fürstenthums Anhalt".

Prof. Dr. ***Albinus*** huwde te Frankfurt a/d Oder 25 Febr. 1696 met ***Susanna Catharina Ring*** (niet Rincq, zoals de Heer Maris haar noemt), geb. Frankfurt a/d Oder in 1675 en overleden te Leiden 26 Juni 1745. Zij was een dochter van Prof. Dr. ***Thomas Siegfried Ring,*** hoogleraar in de Rechten te Frankfurt a/d Oder, en van ***Susanna Maria von Scholtz,*** die 23 Jan. 1674 te Brieg in Silezië huwden. Laatstgenoemde behoorde tot het, althans kort geleden, nog bestaande Duitse adellijke geslacht ***von Scholtz und Hermensdorf.***

Kort vóór den oorlog bracht de Deutsche Ahnengemeinschaft te Dresden mij in contact met een anderen afstammeling van het geslacht Ring, ni fallor Josua Rogge, die mij oudere generaties verschafte. Deze gegevens zijn echter in November 1945 te Batavia een prooi der extremisten geworden, zodat zij niet meer te mijner beschikking staan.

Kan iemand mij mededelen of de prachtige verzamelingen van de Deutsche Ahnengemeinschaft nog intact zijn en, zo ja, waar zij thans berusten?

De Bilt (U.). W. F. DEL CAMPO HARTMAN.

van Alphen. (LXVI, 322). — 1. ***Govert Meettensz. van Alphen,*** tr. 7 Sept. 1573 ***Catelijn,*** dochter van ***Jan Aertsz. van den Voorbosch,*** die van 1556 tot 1568 tienman in Breda was. Als zijn weduwe gaf zij in Oct. 1599 volmacht aan hare te Thienen wonende nicht Catelijn, dochter van Henrick Veeckens (in 1578 te Breda gehuwd met Maria van den Voorbosch). Zij waren de ouders van:

II. ***Jacob van Alphen,*** geb. te Breda 8 Nov. 1589, st. 21 Oct. 1630, tr. Bergen op Zoom 5 Mei 1613 ***Rosijntken*** (dochter van ***Laureys Adriaensz.),*** geb. Bergen op Zoom 1 Sept. 1590, st. 26 Dec. 1634. Jacob droeg 4 Dec. 1620 het huis 't Haesken te Bergen op Zoom over. Uit dit huwelijk:

[1]) Overeenkomstige antwoorden kwamen in van de Heren F. van Hoogstraten en C. A. van Woelderen.

1. ***Govert,*** volgt onder III.
2. ***Adriaen,*** geb. 20 Nov. 1616, st. ongehuwd 31 Dec. 1691, schout en secretaris van de Hoeven.
3. ***Laureys,*** geb. 12 Juni 1621, st. ongehuwd 9 Oct. 1654, predikant in de Hoeven.
4. *Catelijna,* geb. 21 Aug. 1624, st. 20 Sept. 1657, tr. 2de Paasdag 1652 ***Matthijs Coolen.***
5. ***Levina,*** geb. 4 Juli 1627, st. Rotterdam 26 Febr. 1712, tr. ***Cornelis Dalen,*** uit Zevenbergen, later wonende te Rotterdam.

III. ***Govert van Alphen,*** geb. Bergen op Zoom 21 Juni 1614, st. 8 Dec. 1682, tr. Bergen op Zoom 30 Sept. 1636 ***Catharina Bollaert*** (dochter van van den kruidenier ***Jacob Bollaert*** en ***Elisabeth Veeckens),*** geb. Bergen op Zoom 9 Dec. 1616, st. 30 Oct. 1676. Zij waren de ouders van:

1. ***Johanna Elisabeth,*** geb. 22 Oct. 1638, st. Ginneken 15 April 1697, tr. Jan 1670 ***Adriaen Beens,*** st. Ginneken 8 Juni 1717, secretaris van Ginneken.
2. ***Rosina,*** geb. 13 Mei 1641, st. ongehuwd 26 Aug. 1727.
3. ***Catharina,*** geb. 28 Juni 1643, st. 14 Febr. 1724, tr. 31 Aug. 1666 ***Johannes de Pottere,*** geb. 22 Aug. 1642, st. 26 Sept. 1712, schepen en rentmeester te Bergen op Zoom, zn. van ***Johannes de Pottere,*** schout-ingeland van den polder van Ossendrecht, en ***Matthea de Neve.***
4. ***Jacobus,*** volgt onder IV.
5. ***Levina,*** geb. 30 Aug. 1647, st. ongehuwd 3 Mei 1723.
6. ***Govert,*** geb. 2 Apr. 1650, st. ongehuwd 2 Juni 1711. vendumeester te Bergen op Zoom.
7. *Susanna,* geb. 24 Maart 1653, st. 13 Nov. 1654.
8. ***Laureys,*** geb. 27 Oct. 1655, st. ongehuwd 15 Juni 1738, burgemeester van Bergen op Zoom.
9. ***Adriaen,*** geb. 1 Juli 1658, st. ongehuwd 9 Oct. 1741, burgemeester en ontvanger, schout in de Hoeven en van St. Meertenspolder.

IV. ***Jacobus van Alphen,*** geb. Bergen op Zoom 17 Juni 1645, st. aldaar 20 April 1691, tr. 12 Juni 1674 ***Anna Heynsbergen.*** Uit dit huwelijk:

1. ***Godefridus,*** die gehuwd was, maar geen kinderen naliet.
2. ***Christina,*** geb. 10 Febr. 1678, tr. 1 ◦ 31 Mei 1699 ***Godefridus Adrianus de Pottere,*** geb. 22 April 1669, st. 15 April 1723, schepen te Bergen op Zoom, zn. van ***Johannes de Pottere*** en ***Catharina van Alphen;*** tr. 2" 17 Juni 1725 ***Jacobus de Lij,*** burgemeester van Bergen op Zoom, zn. van ***Andreas de Lij*** en ***Maria Reigersman.***

's-Gravenhage JHR. MR. F. BEELAERTS VAN BLOKLAND.

van Buren-Breukel. Waar huwden ***Krijn van Buren,*** geb. 2 Oct. 1797 te Nieuwenhoorn en ald. overl. 9 Mei 1865, en ***Margriete Breukel,*** geb. omstreeks 1803 te Maassluis(?) en overleden te Nieuwenhoorn 8 Februari 1869.

Poortugaal. J. LINGBEEK JR.

INHOUD VAN DIT NUMMER.

Bestuursberichten. — D. L. Galbreath †, door Mejuffrouw Mr. E. C. M. Prins. — De Heeren van Goye, door Dr. P. G. F. Vermast (vervolg). — Boekbespreking, door Mr. Dr. J. C. Maria van Sandelingenambacht. — Korte mededeling. — Vragen en antwoorden.

LEXICOGRAPHISCH NAAMREGISTER.

Jaargang **1949.**

Het **teken *) wil zeggen dat in het artikel ook aantekeningen van wapenkundigen aard voorkomen.**

A

Aa, bij der 72.
Aare, van der 346.
Abbas 58, 95, 96.
Abberinck (Abbringe) 48, 182.
Abcoude, van 12, 354, 364, 366, 368, 370, 372, 405.
Abeele, van 137.
Ae, van der 6.
Aelst, van 57, 58, 95, 96*, 230, 326.
Agot(h)a 61.
Ahne, de 345.
Aitton 439.
Aken, van 49. 50.
Akerlaken, van 42.
Akker. op den 61.
Alberda 85.
Alberda van **Dijksterhuis** 84.
Alberthoma 207.
Albinus 322, 439.
Alfing 106.
Aller, van 167, 210.
Almay, d' 189.
Almonde, van 319.
Alphen (Alffen), van 322, 324, **439—440.**
Alten, van **78.**
Altena 246.
Altena, van 342, 345.
Amerongen, van 322, 323, 406.
Amerongen, **Borre** van 177.
Amersfoert, van 332.
Ameshoff 91 ***),** 175.
Ameshoff, Hamerster ***)** 91.
Amstel, van 332, 334, 335, 341–343, 351, 357.
Ansloo 325.
Aremberg, d' (Arenberg) 50, **51 *).**
Arenberg (Arenburch) **(, van) 49—51.*)**
Arkel van 334. 337. 340. 341, 343, 351, 356, 358, 363; 364, 366, 4"' 383, 385, 414, 426, 433.
Arler, van '210.
Asperen, van 378, 433, 434.
Asschendorp 77.
Xssemansbrouck, van 138.
Atton, 439.
Avezaet, van 377.

B

Backers 12, 142.
Ba(ec)ke, de 323.
Baer, van 86.
Baer tot Bransenborch, van **86.**
Baerle, van 140.
Baern, van 77.
Baert Verspyck 208.
Bagelaer 324.
Bakker 103, 105.
Balckenende, van 25.
Ballot, Buys 230.
Ban, de 424.
Bannincx 325.
Banning 58.
Barnevelt, van 253.
Bartholotti 173.
Bassewitz, von 58.
Batenburg, van 110.
Batensteyn (Heinsius) 318.
Baving 99.
Bazuin 108.
Beaumont, van 133, 205.
Becke, ter 201.
Bedua, in 90.
Beeck 90.
Beeck, ter 190.
Beeck. van 88.
Beeck, Otten van *) 323.
Beeck, van der *) 249, 250.
Beek, van 186, 188, 208, 252, 253, 323.
Beeldsnijder **207.**
Beens 440.
Beesde, van 377.
Leest, van 24-28 ***),** 94.
Eleest, van Voorst van 28.
Beieren, van 5.
Bellefroid, de 436.
Beloevs. van 137.
Beloys 144.
Bemmel, van 113-115.
Ekmpden, van den 21.
Benemail 422.
Benemale, van 377.
Benscoep, van 353.
Benthem, van **365—367,** 379.
Bentinck 180.
Berchem, van 137, 138.
Berchmans 8 9.
Berenpas, ten 325.
Berge, auf dem (op ten) 87.
Bergen, van 256. (Zie ook: **Bergis,** de)
Berger 226.
Bergh, van den 210.
Berghe, van den 356.
Bergis, de 137, 138.
Beringen, van 87.
Berkhout *) 186.
Bet(h)ouw(e) (Betuwe, Bedua), in de **(ingen)** 87-91.
Betinck 48.
Betincq (Betinck) 142-144.
Beumer 27.
Beveland, van 200.
Beverwerde (Beverwarde), **van 365,** 366.
Beynhem, van 86.
Bicbuyck 59.
Bicker 320.
Bien 14.
Binckhorst, van **110,** 379.
Blanckendael, van 415.
Blanckesteijn, van 253.
Blankenheim, van 385, **400, 402.**
Blankert 186, 324.
Blankerts 186.
Blankevoort, van 186.
Blesis, de 132.
Blochoven, van 16.
Block, 8.
Blocquery, van de 178.
Blocx 12.
Bloecxz 7.
Bloemensteyn, van 339 ***),** 387.
Blois ((van) Belo(e)ys), van **131—150.**
Blois van **Botland** 134.
Blois van Ginderdeuren 132, **139, 150.**
Bloys van **Treslong** 132-150.
Bockhoven, van **60.**
Bodde 104.
Boeckeler 240.
Boeckholt 208.
Boelens 77, 79, 173.
Boermans 88. 89.
Bögel, Nering 230.
Bohlen 230.
Bol(c)k 59, 60.
Bollaert 440.
Bols van Arendonck 414.
Bon 326.
Bondt, de 124.
Bont 243, 244.
Bonte 244.
Bonteman 242-245.
Boom 116.
Boomhoff, 41, 42.
Boots 205.
Borch. ter 25.
Borchers 62.
Borchgrave, de 315.
Borchman 345.
Borck, van 84.
Borgesius 106.
Borre van Amerongen 177.
Borrevelt, van 412.
Borsboom 187.
Borselen, van 5, 382, 405.
Borselen van **Cortgene,** van 137, 405.
Borssele van der Hooghe, van*) **119.**
Bos *) 127.
Bosch 108, 127 ***),** 315, 324, **436.**
Bosch, de *) 127.
Bosch, van den ***)** 127.
Bosinchem, van 332-336, 338. 340, 342, 356, 363, 365, 372, 377, 381, 386, 424.
Boske, van den 370.
Bosscher *) 127.
Both Hendriksen ***)** 174, 175'.
Botland, van 136.
Botterman 6.
Bouchout, van 4.
Bouckhorst, van 136.
Boullenger, le 224.
Bouman 17.
Bourgoengen, van 5.
Bourgondië, van 4.
Bouricius 188.
Bourrichters 90.
Bouw, In de 89.
Bouweri, van de 134.
Bouwmeesters 115.
Bowier 207.
Bowyer 87.
Bra(ec)ke, ter 114, 232.
Braekefelt 59.
Brakel, van 345, 362, 366, 370, 371, 428, 429, 432.
Brande, van den 177.
Brandeling 91.
Brands 231
Brandt 123.
Brawoude, van 371.
Brederode, van 385, 407, 408.
Bref, de *) 30.
Brempt, van 86.
Bresser 59.
Breukel 440.
Brinck 197.
Broeck, van den 60.
Broekhuijsen, van 192, 231.
Broeuck, van den 324.
Bronc(k)horst, van 180, **320.**
Brouerius *) (van Nidek) 176.
Brouwer 187
Bruelis, van 137.
Bruinsma 80.
Brulé 58, 59.
Bruijn, de 53, 253, 324.
Bruyne, de 208.
Buch(u)ane(n) 205.
Bucken 90.
Buckhorst, van 180.
Bueckelaer 240.
Buitendijk 112.
Buiteweg 122, 123.
Bunnic, van 376.
Burchgrave, de 315.
Buren, van **347,** 440.
Burghorst, van 190.
Burlo 386.
Bus 126.
Busch *) 127.
Busche (Haddenhausen), von dem 254, 255.
Busco, de 332.
Bussche, ten ***)** 64.
Busscher *) 128.
Butter 106.
Buyck 64.
Buygers, van 80.
Buys, 141.
Buys, Martini 5.
Buytenhuys 209.
Bygimp 197.
Byla(e)r (Bylert), **van** 168 ***),** 170, 171, **201 *),** 202.
Bijvanck 318.

C

Chatillon, van 133, 136.
Chavonnes, Pasques de 228.
Chijs, van der ***)** 32.

D

Daehne 21.
Daehne van Varick, von **21.**
Daendels 123.
Dalem, van 133, 134, 255.
Dalen 440.
Dalen, van 188.
Dallem, van 255.

Dam, van 87, 186, 252-254 *), 323.
Damalvy Molière 43.
Damassche, van 373.
Damen 324.
Dammer, ten 186.
Darren 50.
Daremberg (van Arenberg) 50, 51.
Darth, van 90.
Das 101.
Dedel 125, 326.
Deken 14.
Del 325.
Delft, van 187.
Delier 94.
Demert, van 62.
Denemarken, van 371.
Devèze (s) 94.
Deynen 15.
Dielitz 314 *), 317.
Diemen, van 10, 11, 57, 58, 95, 96, 230.
Dierman (Diermen, Dyrum), 198. 209
Diest,' van '378, 425—427.
Dillinck 182.
Dobbe 408.
Dobben, van 15.
Doedens 104.
Doelen, van 25.
Doesburg(h) (, van) 186, 255.
Does(s)chate, ten 60, 106.
Dolre, van 17, 351, 361.
Dompseler, van 165.
Domselaar, van 58, 59.
Dona, van 407, 408.
Donck, van der 140.
Don(c)ker 139, 188.
Doomer 186, 187.
Dorenwerde. van 366.
Dorp, van 200, 321.
Dorsschen, van 12.
Dorssen, van 28.
Double 326.
Doubleth 109.
Drakenborch, van 15.
Drent 103.
Dreux 325.
Dreux, de Grient 187, 324.
Driel, van 64.
Driessche, van den 140.
Drin(c)kveld 187.
Drogenhorst, van 207.
Drongelen, van 346.
Drossel(a)er 211.
Druyvesteyn 436.
Duin. van 110.
Duin; van der 188. 325.
Duinen, van 188, 325.
Duits 325.
Dull 79.
Dumonceau 437.
Dun 105.
Durand 93, 94.
During van Rottenburg gen. Hornman 189, 190, 325.
Dusart 208.
Dussen, van der 415.
Duval 209.
Duvenvoerde (Duvenvoorde), van 345. 376, 380, 383, 430, 432.
Duycker 91.
Duyckers 90.
Duyf (f) huys, 24, 26.
Duys 16.
Duyschate, ten 60, 106.
Duytz 190.
Dwerdic, de 274.
Dijck, van 121.
Dijckhuysen, van 121.
Dijk, van 106, 209.
Dijkveld 325.
Dijkveld Stol 325.

E

Ebbinge 101, 103.
Echten, van 86.
Eck, van 21.
Eel, van Thuldel alias 323.
Eeten, van 346.
Egmond, van 382, 384.
Egmond van Meresteyn, van 59.
Eik, van 94.
Eilbracht 322.
Elverigh genaamd Haas, van *) 52.
Embda,d' 77-79, 114.
Emmery 110.
Enckvoort, d' 57.
Engelen 327.
Enloo 188.
Enter 108.
Ernst 63, 125.
Erp, van 85, 86, 168.
Erp genaamd van Warenborch, van 200.
Estveld, van 200.
Everdinghen, van 340, 343, 350, 352, 356.
Everhorst *) 128.
Eyck, van der 147.
Eycke, van der 121.

F

Faes 188.
Falyen 378.
Ferman 324.
Fontaine, de la 61.
Foreest, van 59, 93.
Foumans, 327.
Freidag 87.
Freijse 177.
Fridagh, von 87.
Froom 205.
Fijn 103.

G

Gaesbee(c)k (Gaesbeke), van 12, 15, 373, 405, 409.
Gaesbeek, van 188.
Galbreath 417-419.
Gallema 78.
Garnier 251. 252.
Geerlings 126.
Geesbergen, van 325.
Gehuysen 146.
Gelmers 103.
Gelre, van 133, 180, 335, 342.
Gelven 148.
Gemen, van 180.
Gerlaci 78, 79.
Geroldseck 229.
Gerroltsma 245.
Gersi, de 25.
Gerstmens 12.
Gevers Deynoot 230.
Gey 318.
Geijn, van de 128.
Geytenbeek, van 106.
Gheyne. de (van) Oude 372.
Chisene, de 345.
Ghijs(s)en, van der 174.
Gieskens 58.
Giessen van der (de Ghisene) 345.
Gimmer, de 59, 60.
Ginderdeuren, van 140.
Girerd 59.
Glaviman(s) 60, 255, 256.
Godding *) 251.
Godin 228, 318.
Goding 250.
Goer, van 90.
Goes 315, 438.
Goes, van der 189.
Goes van Absmade 228.
Goir, van 136.
Golt 88.
Goor, van 48, 49, 76, 84.
Gooszen 60.
Gorcum, van 190.
Gordzak 20.
Gorp, van 256.
Gortemaker 103.
Gouckens 188.
Goye, van (uten) 259-313, 330-410 *), 419-435.
Graaf, de 209.
Graef(f), de 110, 187.
Graeff genaamd van Lom 88.
Graswinckel 230.
Gratama 230.
Greve 123.
Grevenbrouck, van 109, 110.
Grient (Dreux), de 324.
Griethuijsen, van 30.
Groels 49.
Groenevelt 353.
Groeningen, van 188.
Groll, van 60.
Groot *) 29.
Groot, de 88, 89, 125, 322.
Grotenhuijs (de) Ve(e)nhuijs, van *) 29, 30.
Grothus 125.
Grouwels 49, 50.
Gruter *) 30.
Gruthuijsen *) 30.
Gru(y)ter 8, 30 *), 85.
Grijp(h) *) 31.
Grijp van Valkenstein *) 31.
Gulden 147, 148.
Guldewagen *) 31, 120—123.
Gulick, van 131.
Gijginck 199.
Gijs, van der *) 31.
Gijse 32.
Gijs(s)en, van der *) 31, 32.
Gijzen, van *) 31.

H

Haack (Haeck) *) 320.
Haaf, ten *) 53.
Haage(n), ten (van) *) 51.
Ha(a)gen (Haeghen), van der *) 55, 326.
Haamstede, van 134.
Haas (Haes) 52 *), 188, 252.
Haas, van Elverigh, genaamd *) 52.
Haas, de *) 52.
Haaselsek 60.
Hackfort 327.
Hackstein van Hemerstein *) 52.
Hadekinck (Hadeking) *) 53.
Haeff, ten *) 53.
Haeften, van 53 *), 179.
Haeften to Verwolde, van *) 54.
Ha(e)ge, In de (in die) *) 54, 55.
Haege, ten 25.
Haeghen, van *) 54.
Haemstede, van 137.
Haerlem, van 14.
Haes, de *) 54.
Haesert 189.
Haestrecht. van *) 224.
Hagen 323.
Hagen, Schultz van *) 128.
Hagenau, van 327.
Hagendyck 187.
Haghen 200.
Haghensteyne, van 348, 355, 360, 370, 375, 376, 380, 402, 419-421, 426, 430.
Hakens 202.
Haksteen *) 52, 53.
Hal(l), van der *) 55.
Halbach 230.
Hallincq 412.
Halmael, van *) 173.
Halmale, van 319.
Hals *) 55-56.
Ham(me), uten 4, 368.
Ham. van *56.
Ham; van den 28, 94.
Hamale, van *) 57.
Hamel, van *) 56, 57.
Hamerster (Ameshoff) *) 91.
Hamme, van *) 56.
Hamminga 78.
Hanecop 187.
Hanegraaf(f) 167-169 *), 198.
Hanegreve 169.
Hanneman *) 91, 92.
Hanselaer *) 92.
Hardenbroeck, van 383.
Harderwijck 83.
Hardus *) 128.
Harenber'g 63.
Harinck 187.
Harn, van 125, 126, 188.
Harpe(n)s(ch)lager(s) 41.
Hars *) 92.
Harskamp 51.
Hartaing, de *) 92.
Hartein *) 92.
Hartgens 325.
Harthals, van den 26.
Harting 92.
Hartjens 325.
Harvant, d' 188.
Hase. die 9, 12.
Hassért 189.
Hatting (van) *) 93.
Hattink *) 93.
Hattum, van *) 93.
Hauck *) 320.
Hauen, van der *) 115.
Havart *) 116.
Have, ten *) 53.
Haven(e), van der *) 115.
Havermans 116 *), 322.
Havreman *) 116.
Hawkins 202.
Haye, de la *) 117.
Haijman, van, de(r) *) 117.
Haijman van s-Gravenpolder *) 118.
Hazard 189.
Haze (de Georgio), de *) 52.
Hazelzet 60.
Hecke, van (den) *) 118.
Heeckeren tot Nettelhorst, van 85.
Heeckeren (genaamd van Rechteren) 87, 172.*)
Heem, van der *) 118.
Heemstede(n), van 17, 134.
Heemstee, van 1 ll.

Heerda, van *) 118.
Heerd(t) (Heerde), van *) 118.
Hees, van *) 92, 119.
Heese, (Heeze, Heze), van *) 92.
Heeswijck, van 7.
Hege, van der *) 119.
Hegeman *) 119-120.
Heinsius (Heyns, (van) Heins) 228 *), 313-318 *), 438.
Heinsius, Batensteyn 318.
Heker, (genaamd van Rechteren), van *) 172.
Helda 48.
Hell, van der 163, 168 *), 170, 199.
Hellemans (Hooft) *) 173.
Hellesloth, van *) 173.
Helling 8.
Helm 252.
Helm, van den *) 173-174.
Helmduynen, van *) 174.
Helmigh 189.
Hem 118.
Hem, van der 118 *), 320.
Hem van Nederstein, van der 118.
Hemerden, van *) 177.
Hemert. van 190.
Henaut' 59.
Hendriks(e) *) 175.
Hendriksen, (Both) *) 174, 175.
Henegouwen, van 131, 133.
Hennekeler. van 209.
Hennin, de' 134.
Herbert (Herbers) *) 175.
Herbranda, van *) 175.
Herdinck *) 176.
Herlaer(e), van 60, 367, 384, 406.
Hermans *) 176. 177.
Hermerden *) 177.
Herre *) 177.
Herrewyn (van Her(re)wijnen) 178 *), 179 *), 186, 324.
Herstal *) 178.
Herta(i)n(gh), de *) 92, 93.
Hertiens 325.
Herve (van Herven) *) 177.
Herwen. van *) 179.
Herwerden *) 179.
Herwijnen (van Herwinen) 178 *), 179 *), 186, 324.
Herzeele, van *) 224.
Hesen, van 189.
Hesselt, van 109, 110.
Hesse(n), van 109, 110, 224 *).
Hestrels *) 224.
Hetterscheijdt, van *) 249.
Hetterschij *) 249.
Heuckelom, van 377, 378, 380, 422.
Heusch *) 224.
Heusden 346.
Heusden, van 13, 225 *).
Heussen, van 55.
Heutz *j 225.
Heuvel, van (den) 42, 225 *), 326.
Heyden, van der 27, 142.
Heijden, van der *) 226.
Heldenrijck *) 226.
Heiiembeke. van *) 227.
Heijenbeeck *) 226.
Heij(i)nck *) 227.
Heijlersigh *) 227.
Heijmbeeck *) 227.
Heijmbeke, van *) 226, 227.
Heijnck(e) *) 227.
Heijning, van *) 228.
Heynsbergen 440.
Heijnsma, à *) 228.
Hildernesse Hildernis(se)) (, de, van) *), 247, 248.
Hilgers *), 248.
Hillen (, van) *), 248, 249.
Hilterscheijt *) 249.
Hilverbeeck *) 249.
Hilverts 74.
Hinkamp 63.
Hinnesda(e)l(e), van *) 210.
Hinnesda(e)l(e), van *) 250. 251.
Hinojossa, van *) 319.
Hochstaden, von 333.
Hodenpijl (van) *) 319.
Hoeff, van *) 319.
Hoek *) 320.
Hoeks 102.
Hoemoet 88.
Hoenselaer 92.
Hoenthorst, van *) 413.
Hoeve. van der 85. 86.
Hoevel, van den *) 320.
Hoeven, van der 87, 321 *).
Hoeven tot de Hoeve, van der *) 85.
Hogenhoeck, van 415.
Hoge(r)mo(r)sch, van *) 321.
Hoising(ius) 52, 322 *).
Holkhusen *) 410-411.
Holland 29.
Hollanders 49.
Hollenz 10.
Hollesloot *) 173.
Holsten 83.
Holtbecker *) 411.
Holte, ten 120.
Holthausen, d' *) 411.
Holthausen (zu den Eijckholt), van *) 411.
Holthu(i)sen(n) (tho Kreckenbeck), van *) 411.
Holthuijsen(n) (tho Aldentrickenbeck), van 411.
Holtkoper 76.
Holtman 103.
Homan 182.
Homberg *) 412.
Homborch (Homburgh), van *) 412.
Homoet *) 412.
Homoesch. van 408.
Hondenpijl *) 319.
Hondertmarc 367.
Honert, van den *) 412.
Honert, van Wesele genaamd van den *) 412.
Honigh *) 412, 413.
Honthorst, van 400, 413 *).
Hooch, de *) 413.
Hoochwerff 189.
Hooff, van *) 414.
Hoofman 31.
Hooft 173 *), 227, 414 *).
Hooft, 't 62.
Hooft, van 231.
Hooft, Hellemans *) 173.
Hoog(e), de *) 413.
Hooge, van der *) 119.
Hoogendijk 58.
Hoogeveen 230.
Hooghe, van der *) 119.
Hooghc, van Borssele van der*) 119.
Hoogwerff *) 189.
Hooieman 116.
Hoolck, van der 58, 95, 96.
Hooreman *) 117.
Hoor(n)man 325.
Hoorn, van 131, 227.
Hoorne, van 254, 375.
Hop 316, 439.
Hopper 113, 114.
Hornman 190.
Hornum genaamd Schram, van 200.
Horst, van der 9.
Horst zu Heshuisen, von der *) 128.
Hout, van den 256.
Houte, van den 140.
Houweel 315.
Houwing 106.
Hove, van 57.
Hovel, van den 225.
Hoven, van der 60.
Hoving(h)e 48, 182.
Hoyting 101.
Huets 90.
Hugo 189.
Huisman 106.
Huisserin 63, 125.
Huls, van 188.
Hunninck 9, 12.
Hunynck 157.
Hupp 130.
Hustaert 189.
Huijbers *) 321.
Huybert, de 318.

I

Ieren, van 106.
Imbyze van Batenburg, van 437.
Imyck. van 197.
Inde Ha(e)ge 54, 55.
Indyck, van 162, 167-169 *), 197.
Isselvelt, van 26.
Ittersum, van 64 *), 232.

J

Jansonius 108.
Janssen 232.
Jippens 102.
Jongh, de 231.
Jonghknecht 121.
Jongkindt 189, 325.
Jonker 106.
Jutfaes, van 12, 13, 17, 332, 377, 378.

K

Caets (Kaets, Cats), van 363, 366, 425.
Kampen 105.
Camphuys 99.
Camoo. de 345.
Canter 81.
Canters 114.
Cats (Catz), van 372, 375, 377, 422, 426.
Catwijck, van 17.
Cave, Conquéré de la 94,
Kegelaar 190.
Keppel, van 87, 191-192.
Ker(c)khof(f), van den 124.
Kerckhoven, ter 140.
Kerkrinck 191.
Ketel 27.
Ketelaer 121.
Keyser, de 95.
Kibbe 12.
Kien 186.
Kievits 60.
Kiggelaar (s) 112, 113.
Killewig 28.
Claes 57.
Clant, van (van der) 86, 109—113, 415.
Clarion 93., 94.
Clem(me)ringh 188.
Clerck 135.
Klerk, de 62.
Cleve, van 434.
Cloeck 85, 316, 439.
Kloe(c)khoff 313, 314, 317.
Cloot 114.
Clop 148.
Cloppenburg 209.
Cluzeau 59.
Knoop 108.
Cobes (Cobus) 49.
Coehoorn 78.
Koek 61.
Coelgeneers 135.
Koelman 190.
Koentz 328.
Coeppens 13.
Coermans 255.
Coets 126.
Coevoet 383.
Collert 210.
Collette *) 251.
Conge, le 324.
Koningh, de 79.
Conquéré de la Cave 94.
Conrad 252.
Constant 58, 95, 96,
Koole 186.
Coolen 440.
Coppens 11.
Corbag 22.
Cordes 82.
Korenkooper 187.
Corlincx 12.
Cornberg auf Lübbeke, von 254.
Corteville, van 137.
Cortland, van 203, 204.
Koster, de 205.
Court, de la 203.
Kovey, van 190, 326.
Craandijk *) 61, 231.
Kraayvanger 230.
Craen, die 15.
Craenen 89.
Craey 26.
Cramer 206.
Cramm, van (von) 229.
Cramm, von Sierstorpff 229.
Krans 101.
Krantz 113.
Krayenhoff 436.
Creke, van der 145.
Cremers 82.
Cril, 145, 146.
Croeck (Croeckenz., Crokenss.) 11. 13.
Kroes 190.
Crommelin 177.
Cronenbergh, van de 88.
Croon 327.
Krouse 99.
Crudop 61, 62 *), 125, 190.
Crul 76.
Cruse 86.
Cruyff, de 26.
Kruyt, van der 109.
Cruyvenz 8.
Criit, van der 110.

Kuilenburg, zie Culenborch.
Kuipers 26.
Culenborch (Culenborg, Culenburch), van 364, 366, 369, 370, 375, 382-384, 431, 432:
Cunsts 95.
Curler, van 200.
Kuvots 350.
Cuyck, van 187, 243-244, 311, 423.
Cuyck van Mierop 316.

L

Laar, van de 113.
Laer, van 86, 197.
Laer, van de 324.
Laer tot Hardenstein, van 87.
Laet, de 88.
Lambeeui 125.
Lambois 62.
Lambooy (Lambooi) 62, 125.
Lamboy 188.
Lange, de 29.
Lange, die 10.
Langherak(e), van 347, 350, 353, 355, 362, 364, 369, 370, 373, 380, 381, 389, 390, 392, 421.
Lansen 8.
Latenhof 192.
Laverdure 188.
Leck van der 360, 380, 421, 422.
Lecke, van der 332, 358, 375, 376, 318, 419, 420, 425, 426, 428.
Lede, van der 331, 356.
Ledebur, von 255.
Ledighe, die 8.
Leemhwis 104.
Leent, van 326.
Leeuwen, van 111, 112.
Leinbeeck, van 26.
Leusden, van 327.
Levin, van 92.
Levinge 79.
Ley, van der 241.
Leydecker 326.
Leijdenberch, van 12.
Leyssius (Leijtsius) 87, 90, 91.
Libenier 95.
Lichtenberch, van 337, 338 *), 340, 364, 371, 377, 380, 382, 383, 384, 409.
Lienden, van 431.
Liens 415.
Limborch 114.
Lindeman 209.
Lipman 22.
Lippe, van der 401.
Lippe-Biesterfeld *) 229.
Lips (Lipsius) 326.
Lith, van 88.
Lobell, de 186.
Lochorst, van 342.
Loder 251, 252.
Loe, Wt der (Uten Loe) 382, 383.
Loeff 60.
Loenerdoot, van 13, 15.
Lolles 80.
Lom, Graeff genaamd van 88.
Lom(me), van 88.
Loo, van 326.
Loockermans 204.
Loon, van 324.
Looyen 26.
Luer. ter 386.
Luxemburg, van 133.
Luxool, van 167—169 *), 197, 198.
Luycx 256.
Lij, de 440.
Lynden, van der 88.
Lysen 8.

M

Maas, van der 187.
Maath, van der *) 192.
Mackay 436.
Made, van der 365, 366, 379.
Maet (Mate, Mathe), van der *) 192.
Mants 17.
Marckspier (Merckx Sper) 91.
Martin 110.
Marijnen 126.
Maskarefi 190.
Masuer 27.
Mauré, van 318.
Maurik 369.
Maurik, van 23.
Mayvart 90.
Mechelen, van 353.
Mecklenburg Schwerin, van *) 229.
Meer, van 411.
Meer, van der 14, 15, 138.
Meerman 8.
Meinsma * 228.
Mekeren, van 125, 326, 327.
Melisdijck 32.
Melsert 27.
Mensens 16.
Mentock. de 323.
Meranus 61.
Merckx Sper (Marckspier) 91.
Merevelt 19, 80.
Merlo, van 366.
Mérode, de 134.
Mersche, van der 386.
Merwede, van der 334, 341-343.
Merweijden, van der 124.
Merwijck, van 248.
Metelen, van 114.
Mettingh 84.
Meulen, ter 17—19 *), 21, 23, 36—45. 230.
Meulen, van der 126.
Meijde, van der 119.
Meyer 24.
Meijknecht 81.
Meijnsma *) 228.
Michel 315, 317.
Middagh 191.
Middendorp 48.
Moerel 94.
Moermans 142.
Moers 49, 50.
Molière, Damalvy 43.
Mollen, ter 19.
Möllens, ter 19.
Mom 114.
Monte, de 331, 369.
Montfoort 415, 416 *).
Montfoort, burggraaf te 4.
Montfoord, Rover van 340.
Mior 21.
Morijn 110.
Mossel 224.
Mostart, van 415.
Mostert' 190.
Moucheron, de 324.
Mulder 106, 101, 255, 256.
Mulert tot Baeckenhagen 321.
Muller 27, 64 ,415.
Mullinck 77.
Münchhausen, von 255.
Munnicx 88.
Munster 83.
Mussingh 89.
Muys van Holy 315.
My, van der 6, 249.
Mye, van der 14.
Mijnden, van 6.

N

Nassau, van 229, 230 *), 348, 350.
Naveghen (Navegeer) 315.
Neander 327.
Nedermeyer van Rosenthal 315.
Neevens 41.
Nering Bögel 230.
Nerijnen, van 125, 126.
Nes, van 125, 126.
Nesle, de 133.
Neve,' de 440.
Nicolai 80, 82.
Nico11 204.
Nidek, Brouerius van 116.
Niel, van 63.
Niepoort, van der 327.
Nieuwenhoven, van 116.
Nieuwenrode, van 366, 319.
Nieuwenvliet, van 135.
Nispen, van 115.
Noggen 191.
Noorderveen 106.
Noordink 94.
Noordink 94.
Norden, van 158.
Noremans 145.
Noria 140.
Noyts 135.
Numan 138.
Nyenrode, van 4, 9, 10.
Nyesen 6.
Nyevelt, van 9.
Nyewenhuys 9.

O

Dckerse 21.
Ockinga, van 80.
Oegstgeest 241.
Oem 14.
Oems 6.
Oest 101.
O(e)sterhem, van 352, 402.
Oestrum, van 15, 401.
Oldenbarneveld (Oldenbarnevelt), van 163, 164. 167, 198, 199, 209, 210, 232 *).
Oldenborch, van 331.
Onsta 83, 84.
Oom van Wijngaerden 240.
Oort, van 191.
Oostbroeck. van 84.
Oostenvelt '41, 48, 74, 180, 182.
Oosterhuizen, van 84.
Oostra 103.
Oostrum, ((de) O(e)sterhem, Oestrum), van 15, 352, 401, 402.
Osterhem, de 352.
Osterwort 352.
Otten 323, 324.
Otten van Beeck *) 323.
Otten alias van Tulden 323.
Oucoeps 7.
Oude Gheyne, de (van) 312.
Oudencoep 6.
Outshoirne, van 368.
Oven, ingen 89.
Over die Vecht 15, 342.
Overlander 414, 415 *).
Ovinck 120.
Oyee 181.

P

Paderborn, de (van) 88-90.
Pad(t)huysen 15 *), 415.
Padthuyzen 72, 19.
Paffenrode, van 118.
Pafraet 168, 201.
Palmeryn 425.
Pan 41, 42 *).
Panser 83.
Pasques de Chavonnes 228.
Pat 74.
Pathuis (Patthusz) 49, 70—85 *), 98-108, 415.
Pathuis, ten 11, 12.
Pathuysen 415.
Patthuys 181.
Pau 25.
Pauly, de 49-51 *).
Pauw 115.
Pauw, de 190, 321.
Pauw, van 112.
Paviljoen 316.
Peacock (Pekock) 255.
Peekstok *) 232.
Peeman 190.
Pecock 255.
Peksto(c) k 205, 206.
Pels 141.
Pels Rijcken 149.
Pennis 43.
Pet 77.
Piek 63.
Pieman 190.
Piepers 113.
Plettenberg, van 317.
Ploeg, van der 242.
Plucqué 25.
Pluym 148.
Poelgheest, van 368.
Polanen, van 375.
Pollaerts 89.
Ponsen 128.
Pooll, de 318.
Poorter 21.
Pothof, van 25.
Pothuis 70.
Pottere, de 440.
Prill, de 318.
Prome, van 143.
Proost 116.
Pupping 187.
Puthake 353, 402.
Puthuis 10.
Pijnappel 126.

Q

Quade alias van Ravesteijn, de 226.
Quarles 431.

R

Rae, ingen 88.
Ragay 128.
Randerode, van 333.
Raterink 60.
Ravekes 126.
Ravesteijn, de Quade alias van 226.

Rechteren, van Heker genaamd van *) 172.
Reigersman 440.
Reinhartz 82.
Renesse, van 4, 63.
Rensselaer (Renseler, Renxeler), van 150-172 *), 194-211.
Rethy, de 57.
Reyers 27.
Reymers 182.
Riebeeck, van 126, 326,
Riem 21.
Rinckhout 187.
Rincq 322.
Rine, van den 365.
Ring 439.
Risewiic, van 364.
Risse 415.
Ritter 207.
Rochel 188.
Rode, de 202.
Roede, die 14.
Roeschen 126.
Roes (e(n)) 126.
Roest 126, 327.
Roest(e(n)) 126.
Rogge 57.
Rogge van der 25.
Rogh 57.
Rol 6.
Rondeboom 40.
Roos, de 26.
Rosa *) 328.
Rosch 126.
Rosenthal, Nedermeyer van 315
Rösing 100.
Rossem 362.
Rossem, van 12.
Ros (s(en)) 126.
Rossum, van 368, 428.
Rost 126.
Rotger 248.
Roubergen, van 413,
Rous(e(n)) 126.
Roust(e(n)) 126.
Rover (van Montfoerde, Montfoord), de(n), 338, 340, 353, 380.
Rovers 128.
Roij, de 319.
Rueel 340.
Rühle von Lilienstern 45.
Rüllmans 317.
Ruschen 126.
Russing 89.
Rustinck 89, 90.
Rutgers 315.
Ruweel, van 337, 351.
Ruwiel (Ruael, Ruweel), van 337, 340, 351.
Ruygrok 136.
Ruys 147.
Ruysch 7; 14, 15, 401.
Ruytenburgh. van *) 122.
Rijcken (, Pels) 149.
Rijn, van 13, 111.
Rijn, van den 361.
Rijthoven, van 135.

S

Sael 85.
Salis, de 248.
Salle, de la 139.
Sallette 94.
Santheuvel, van den 62.
Sarragon 205, 206.
Sart, du 208.
Sas 8.
Scalcwijck 332.
Schadewick, van 401.
Schadick. van 401.
Schaep 86, 325, 413.
Schagen 112.
Schalkwij(c)k(e), van 356, 367, 368, 372.
Schenck 89.
Schenck van Nijdeggen 89.
Schepper, de 317.
Schevichaven. van 59, 60.
Schickhart 84.
Schilders 232.
Schinkel, van de 191.
Scholten 168 *), 170.
Scholtens 26.
Scholtz, von 439.
Scholtz und Hermensdorf, von 439.
Schoock 191.
Schoonbeek 106.
Schoonderwoert *) 191.
Schoonhoven, van 176, 191.
Schoute(n) *) 63, 64, 168.
Schram, van Hornum genaamd 200.
Schrassert 210.
Schreuder 117.
Schröder 117.
Schroot 190, 191.
Schuer, van der 210.
Schultz van Hagen *) 128.
Schuring 103, 104.
Schuyler 202, 204.
Schwarzburg Rudolstadt, van *) 229.
Schijve 142, 143.
Scooc(x) 9, 10.
Selbach, van 76, 77, 84.
Sem 328.
Sesselaar 102.
Seuleyn 255.
Sevender, van 51.
Sevenhoven, van 143.
Sevenster(e)n 48, 114, 115, 182.
Siddré 328.
Siegers 88.
Sierstorpff, von 229.
Sierstorpff-Cramm, von 229.
Sierstorpff-Drihurg, van 229.
Sighers, de 84.
Sircks 73, 74.
Six 21.
Sixma 244.
Slaper 103, 104.
Slenaken 178.
Slichtenhorst, van 202.
Sloet 86, 180.
Sloet tot Tweenijenhuisen 86.
Sloyer 6.
Smaats 62.
Smeding 63. 125.
Smeijers 192.
Smits 7, 28, 86, 206, 253.
Smoye 343.
Smullinck 85, 86.
Snor 125.
Snugge 102.
Snyders 13, 15.
Soevensteern 181.
Soiron 119.
Sompelen, van 137.
Sonius 108.
Soto 125.
Soudenbalch (Zoudenbalch) 14, 17. 386.
Spangen, ‘van 59.
Speelman 415.
Spiegel 118.
Spi(e)rinck 346, 347.
Spiering 191.
Spiering van Aelborg 345.
Spoltman 59.
Spolts 114.
Spronck 146. 148.
Sprungh 357.
Spruyt 7. 9 14. 113, 415.
Staedts 121:
Starckenberch (Starckenbergh, Sterckenborch, Sterckenburch, Sterkenberch), van 366, 380, 382-384. 422.
Stas, de 250, 251.
Stedmg, von 255.
Steenbeeck, van 326.
Steenhouwer 59.
Steenhuis 190.
Steenhuys, van 85.
Steevensz 62.
Stegen, van der *) 178.
Stenvers 19.
Sterckenburch (Starckenberch. Starckenbergh, Sterckenborch, Sterkenberch), van 366, 380, 382-384, 422.
Stertigau 59.
Stieler 439.
Stol, Dijkveld 325.
Stooflant, van 415, 416 *).
Stoop 64.
Straalman 326.
Straaten, van der 141.
Stringe, van der 227.
Strommiger 62.
Stuirwolt *) 128.
Suermondt 230.
Snik 190, 326.
Sulyard 318.
Swaan 29.
Swaefkens 197.
Swan, van der 191, 416.
Swart, de 52, 203, 208.
Swartwolt 73.
Swellengrebel 248.
Swieten, van 4, 5.
Syckera 191.
Sijl, van 16.
Syms 324.

T

Taan 322.
Tabbers 255.
Taets 13.
Taets van Amerongen 327.
Temming 61.
Teyling(h)e(n), van 355, 360, 362, 368, 370, 371, 428.
Thilin, von 190.
Tholen 106.
T(h)omas y Saetoni 189.
Thoor, van 90.
Thuldel alias Eel, van 323.
Thyssens 189.
Tibout 415.
Tielman 105.
Tindal 232.
Tinemans 328.
Tjarda van Starkenborgh 84.
Tollenaer 325.
Tollens 15.
Tols 14.
Tonkens 102, 103.
Tra Kranen 47.
Trappert *) 31, 122.
Trieux, du 187.
Troot van Roesselaer 111.
Tulden, Otten alias van 323.
Twickelo, van 200.
Twiller, van 201 *), 203, 204.
Tijk 40.

U

UtenCampe (de Campo) 345.
Upgoye 262.
UtenGoye 259-313. 330—410 *), 419-435.’
Uten Ham(me) 4, 368.
Uten Loe (Wt der Loe) 382, 383.
Uten Weerde 382.
Uyterwilligen 144.

V

Vaernewijck, van 137.
Valbert, van 114.
Vackenier 224.
Valk 40.
Valkenaer, de 16.
Vanevelt. van 210.
Varick, van 189.
Vechelen, van 116.
Vecht, over die (de Ultra Vegth) 15 342.
Vecht, van der 86.
Vedder 187.
Veeckens 439, 440.
Veen, van (de Veno) 64, 316, 352, 390, 392.
Veen, van der 85.
Veenen, van der 85.
Velde, van de(n) 337, 340, 352. 365, 402.
Veldhuis 101.
Velters (van Waalwijk) 27, 94, 126.
Velthuysen, van 26.
Veltkamp (Veldcamp, Veldkamp, Veltcamp), 191, 192.
Veltwijk, van 138.
Ven. van de 412, .
Venhuis, (Veenhuys), van Grotenhuijs de *) 29., 30.
Veno, de 353.
Verbeeck *) 249, 250.
Verbruggen 91.
Verhorst *) 128.
Verker(c)k 111, 126.
Verlair 197.
Vermaat 64, 192 *).
Vermeer 255.
Vermeulen 112, 256.
Vernenburch, van 369.
Verschoor 112, 126.
Versfelt 207.
Verspyck 28.
Verspyck, Baert 208.
Verwer, die 88.
Verweii 228.
Verwout *) 128.
Verijssel 62.
Vianden, van 332, 333, 342, 343, 367, 394.
Vianen (Vyanen), van (de) 352, 364-366, 369, 376-385, 404, 406, 408, 431.
Vicouse, de 93, 94.
Vincke, von 255.
Vinckenborch (Vinckenborg), 48, 49, 76, 77, 82, 182.
Visboom 189.
Visscher 14.
Visser,, de 25.
Vlaardingerwaard(t) *) 128.
Vlamingh 326.
Vlaminx 361.
Vleck, van 187.
Vleuten, van 26.
Vlierden, van *) 123.
Vlieren, van *) 124.

Vliet(e), van den 353, 354, 361, 366, 367, 378, 379, 431.
Vloten, van 26, 28.
Voern, van 358.
Voet 196, 197.
Vogelers 6.
Vogelsang *) 128.
Voogd, de 104.
Vooght, de 125.
Voogt, de 61.
Voorbosch, van den 439.
Voorst, van 26, 28, 186, 191, 255, 327.
Voort, van der 28.
Vorm, van der 61.
Vortgens 326.
Vos 100, 107, 108.
Vos, de 192.
Vrelants 16.
Vrielinge 77.
Vries, de 80, 81.
Vroem, de 142, 143.
Vroesen 174, 226.
Vrijlinga 77, 79.
Vrytel 11.
Vught, van de 140.
Vuytterhorst (Wttenhorst) 334 ●), 338, 340.

W

Waalkes 100.
Waalwijk (Velters van) 27, 94, 126, 231.
Waarle 192.
Wachmans 140.
Wael, de 13.
Wagenaar *) 31, 120-123.
Walburg, van 24, 26.
Walchren, van 258.
Waldeck en Pyrmont. van ●) 229.
Wale, van den 362, 370, 371. 380, 428.
Walencourt, van 385.
Waller, van 164, 166.
Walraven 231.
Walther *) 128.
Warenborch *) (Warrenberg), van Erp genaamd van 200.
Wartensleben, van 230.
Wassenaar, van 55. 238-247 *).
Wassenaer, van 238, 247 *), 319, 405.
Wateringen (Wateringhe(n)), van de(r) 355, 371, 428.
Waterloo 324.
Wedinchem, van 170.
Weede, van 26.
Weenink 325.
Weerd de 101. 108.
Weerde, Uten 382.
Weert, de 103.
Weien, van der 124.
Weiss von Weissenlöw 439.
Wel, (van) (der) 111.
Weleveld, van 323.
Welvelde, van 180.
Wely, van 202. 203.
Wely, van Leeuwen van 205.
Wenckum, van 164. 168 *), 170, 197, 201, 211, 222.
Wenge, van der 83.
Werckmans 89.
Werconde(n), van 353, 365.
Werdenberch (Weerdenburg), van 353.
Werf, van' der 122, 123 *).
Werve, van de 137.
Wesele, van 412.
Wesele genaamdvan den Honert, van *) 412.
Wesemale, van 342.
Wesselman *) 61.
Westerwyck, Wyten, alias 323.
Westoalm 62.
Westreenen, van 26, 27.
Weswilder 60.
Weveringh 174 .
Wey 103.
Weyden, van der 342.
Weyland 324.
Weynden 15.
Wilde, de 386.
Wilderink 19.
Wildt, de 80.
Wilich 190.
Willegius 21.
Wikkel Te 187.
Wisch, 'van 86.
Wissekerke, van 137.
Wit, de 40, 122, 274.
Witt, de 319, 413.
Witte, de 13.
Woelderen, van 182, 183.
Wo(e)rden, van 336, 350, 351, 353, 357, 363, 378.
Woerdt, van der 25.
Wolfgang 116.
Wolfsen 120.
Wolterincx 325.
Wolters 21, 102.
Worbert 436.
Woudenberch, van 377.
Wrangel, van 316.
Wttenhorst (Vuytterhorst) 334 *), 338, 340.
Wullen, van 316.
Wulven, van (de) 332, 364, 366, 367, 372, 377, 378.
Wurckmans 89.
Wybo 189.
Wijers 59.
Wijert 59.
Wijert, van 27.
Wijk, van 26.
Wijnaendts 230.
Wijnbergen, van 232.
Wijngaarden 63, 240, 245.
Wijs 94.
Wijs, de 211.
Wyten alias Westerwyck 323.
Wijtmans 225.

IJ

IJsselsteyn(e), van 12, 353, 361, 362, 365, 366, 375, 377, 422, 423, 426.

Z

Zeebruggen, van 91.
Zegers 53.
Zelm, van 232.
Zoudenbalch (Soudenbalch) 14, 17, 386.
Zoutelande, van 91.
Zuylen (Zulen), van (de) 5, 332, 366, 373.
Zuylen van Natewisch, van 4.
Zuylen van Nyevelt, van 211.
Zijlen, van 95.
Zijll, van 188.
Zyric, van 352, 353, 361.

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP VOOR GESLACHT- EN WAPENKUNDE

Februari 1949.

Mededelingen aan de Zeden,

Met het oog op de hoge invorderingskosten verzoekt de Penningmeester beleefd de contributie of het abonnementsgeld over het lopende jaar, groot *f* 15.—, te willen storten. op de girorekenning van het Genootschap No. 20910 of per postwissel te willen doen toekomen .aan het adres van den penningmr. Jhr. H. Trip, Floris Grijpstraat 23 te 's-Gravenhage.

Over de contributie die niet vóór 1 April a.s. is overgemaakt, zal na dien datum' met verhoging van inningskosten worden beschikt.

MAANDELIJKSE BIJEENKOMSTEN.

BIJEENKOMST GENEALOGISCHE SOCIETEIT TE ZEIST.

Zaterdag 5 Februari 1949 te **14,30** uur **in Hôtel** Figi te **Zeist.**

In deze bijeenkomst zal Jhr. Mr. Dr. J. R. Clifford Kocq van Breugel spreken over: „Willem van Mechelen, XLIe bisschop van Utrecht".

BIJEENKOMST GROEP NOORD-HOLLAND.

Woensdag 9 Februari 1949 te 20 uur in het American Hôtel te Amsterdam

In deze bijeenkomst zal Dr. G. Kruseman Jr. spreken over: „Brieven van Hendrik .Veeckens. geschreven te Batavia in den Napoleontischen tijd".

BIJEENKOMST GROEP ZUID-HOLLAND.

Zaterdag 14 Februari 1949 te **14,30** uur in **Café-Restaurant Piccadilly, Lange Poten, te 's-Gravenhage.**

In deze bijeenkomst zal de Heer G. F. E. Gonggrijp spreken over: „Verkeerde voorlichting inzake geslachtsnamen"; tevens uitwisseling van gegevens voor kwartierstaten (kwartierstaten medebrengen!).

VAN VRAAG EN AANBOD.

Deze rubriek is uitsluitend bestemd voor leden van het Genootschap en ***niet voor den handel.***

De Hoofdredacteur beslist als enige instantie over het al of niet opnemen van de ingezonden vragen en aanbiedingen.

Ter bestrijding van de kosten van deze rubriek dient vooreerst *f* 0,50 te worden overgemaakt, desgewenst in postzegels, aan den hoofdredacteur: plaatsing **geschiedt** alleen na ontvangst van dit bedrag.

GEVRAAGD.

Gevraagd: Nederland's Adelsboek 1903.
Ned. Leeuw 1894, 1902, 1903.
N. Ned. Biogr. Woordenboek VI t/m X.
Bijdragen en mededeelingen Gelre, deel 11.
Jaarboek Amstelodamum 1 t/m 8, 25, 38.
Jhr. Mr. C. C. van Valkenburg, Graaf Zeppelinlaan 2, Amstelveen.

Gevraagd: Jhr. Mr. C. R. Feith en Mr. P. C. Bloys van Treslong Prins: „Willem Vincent Helvetius van Riemsdijk *en* zijn nazaten". (Uitgave Kolff 6 Co., Batavia 1933).
A. Q. Bakker, Bakenbergseweg 250. Arnhem.

AANGEBODEN.

Ten behoeve van de leden van het Genootschap zijn aan het Bureau verkrijgbaar kwartierstaatformulieren (16 kwartieren) tegen den prijs van ƒ 0.07½ per stuk, 10 stuks ƒ 0.50.

Bijdragen tot eene genealogie betreffende het Amersfoortsche geslacht van IJsselt, door W. E. van Dam van Isselt (51 blz., 1 wapen, 1 stamboom en 3 afbeeldingen van Ridderhofstad (Kapel) van Isselt), ƒ 3.— (bij voorkeur op postrekening no. 186298 van den schrijver, waarna franco toezending volgt).

W. E. van Dam van Isselt, v. Blankenburgstraat 12, 's-Gravenhage.

Aangeboden: Ned. Leeuw 1905. 1908 t/m 1946, in afleveringen.

Wapenheraut, jg. 9 t/m jg. 24.

Nieuwe Drentsche Volksalmanak 1912, 1914, 1916, 1918 t/m 1938 (24 jaargangen).

Sibbe jg. 1 1, 2, 9, 11, 12: jg. 11 1 t/m 4, 6 t/m 12: jg. III 3 t/m 12; jg. IV 1 t/m 8 (niet verder verschenen).

Jhr. Mr. C. C. van Valkenburg, Graaf Zeppelinlaan 2. Amsterdam.

Aangeboden: De Nederlandsche Leeuw 1943 t/m 1948; Nederland's Patriciaat 1944 en 1945.

A. Q. Bakker, Bakenbergseweg 250, Arnhem.

Aangeboden: Frans van Mieris: Groot charterboek der Graaven van Holland, Zeeland en Heeren van Vriesland (723~1436) 4 delen. 1753—1756.

B. Huydecoper: Rymkronijk van Melis Stoke. 3 delen. 1772.

Mr.' J. G. C. Joosting en Mr. S. Muller Hzn: Bronnen voor de geschiedenis van de kerkelijke rechtspraak in het bisdom Utrecht in de Middeleeuwen. dl. VII. 1924,

H. van Riel: Goorspraken van Drenthe. 1563—1565. 1928.

Dr. M. D. Osinga en Dr. W. S. Gelinck: Kenningboek der stad Leiden. le stuk 1928. 2e stuk 1930.

Verslagen en Mededeelingen der Vereeniging tot uitgaaf der bronnen van het Oud-Vaderlandsche Recht. dl. VII no. 6; dl. VIII no. 1, 2 en 3.

Werken van het Historisch Genootschap te Utrecht. 3e serie no. 34, 37, 55 en 70.

F. A. Brekelmans, Borneostraat 7, Nijmegen,.

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP VOOR GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Juni **1949.**

Mededelingen aan de Zeden,

Uiterlijk met het Juli-nummer zullen worden verzonden titel, inhoud en register op de namen, behorende bij den 65sten jaargang van het Maandblad.

Met ingang van de maand Mei zullen de ***zomerbijeenkomsten te 's-Gravenhage*** plaats hebben op den ***eersten Zaterdag*** van de maand in ***Hôtel Wittebrug,*** aanvang ***16 uur.***
De eerstvolgende bijeenkomst zal dus plaats hebben Zaterdag ***2*** Juli **a.s.** te 16 uur.

In verband met de Algemene Vergadering zal de Bibliotheek 25 Juni a.s. gesloten zijn.

Linnen stempelbanden **voor het** Maandblad zijn wederom voorradig: prijs **ƒ 2,75** per stuk. De banden zijn verkrijgbaar aan het Bureau van het Genoptschap of door storting op postrekening no. 20910 van den Penningmeester, waarna toezending volgt.

Naamregister **op den 4den jaargang (1944) Sibbe.**

Van ons medelid, den Heer ***E. J. D. de Munck. Kenaupark 25, Haarlem,*** ontvingen wij bericht, dat door hem is samengesteld een nauwkeurige Klapper op alle persoonsnamen, voorkomenden in den ***vierden Jaargang (1944) van het Maandblad „Sibbe".*** Hij heeft het voornemen, dezen Klapper in boekdruk te doen verschijnen, en wel in hetzelfde formaat als bedoeld Orgaan, zodat hij hierbij kan worden ingeplakt, resp. mede kan worden ingebonden. Voor belangstellenden zal deze Klapper tegen kostprijs, circa ƒ 0.35 beschikbaar zijn, en hij verzoekt dezen, hem even per briefkaart te willen berichten, of men een of meer exemplaren wil ontvangen.

De Heer ***J. H. de Ruyter, Spaarnestraat 47, Amersfoort,*** stelt voor belangstellenden een getijpt ***naamregister op den vierden jaargang van het Maandblad „Sibbe"*** verkrijgbaar tegen ƒ 1,75 per exemplaar, welk bedrag men te voren gelieve te storten op zijn postrekening 177037.

VAN VRAAG EN AANBOD.

Deze rubriek is uitsluitend bestemd voor leden van het Genootschap en ***niet voor den handel.***
De Hoofdredacteur beslist als enige instantie over het al of niet opnemen van de ingezonden vragen en aanbiedingen.

Ter bestrijding van de kosten van deze rubriek dient, vooreerst ƒ 0,50 te worden overgemaakt, desgewenst in postzegels, aan den hoofdredacteur; plaatsing geschiedt alleen na ontvangst van dit bedrag.

GEVRAAGD.

Gevraagd voor de ***Bibliotheek van het Genootschap*** „Overijssel, jaarboek voor cultuur en historie", jaargang 1.

Gevraagd van het Maandblad Ned. Archief voor Genealogie en Heraldiek de nummers: **le** Jaarg., 12; 2e Jaarg., 1, 2, **3,** 4, 5, **7, 8: 3e** Jaarg.; **1, 2, 3 en 4.** Eventuèel de drie complete jaargangen.

C. J. ***A. Begeer, Huize Berbice, Voorschoten.***

Gevraagd: Nederlands Adelsboek 1913, 1935 t/m 1938, **1940, 1943-1948.**

Hoge Raad van Adel, Binnenhof 21-23, 's-Gravenhage.

Gevraagd: 2 jaargangen Ned. Patr. (te kiezen uit: 1938, 1939, 1940, 1944, 1945, 1946, 1947, 1948 of 1949) in ruil voor Goth. Gen. Taschenbuch Freiherrl. Haüser, Teil B 1941, paars, geheel nieuw.

Mr. W. C. J. Alpherts, Rubensstraat 38 B, Amsterdam-Z.

AANGEBODEN.

Aangeboden: Nederland's Adelsboek 1934.
Hoge Raad van Adel, Binnenhof 21-23, 's-Gravenhage.

Van de „Geschiedenis en Genealogie van het Cleefsch-Zutphensche geslacht van Hasselt, van ±1530—1934", door W. Wijnaendts van Resandt, gedrukt bij Mouton en Co., niet in den handel, zijn voor de leden van het Genootschap nog exemplaren beschikbaar.

Franco toezending volgt na ontvangst van ƒ 5.— op ***postrekening 4217 van den Penningmeester der Familie-Vereniging van Hasselt, L. T. Wilhelmy van Hasselt te Wageningen.*** (Gaarne vóór 5 Juli a.s.),

---

Te koop: Gelichtdrukte copie (door J. P. Medema) van de Geslachtsboom ofte de affkomstelingen van Doen Beyense van Driel., (gebonden).

Bestelling door storting, onder vermelding van het verlangde, van ƒ 3,— op ***postrekening 507588 ten name van den comptabele van het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage.***

Bod gevraagd op de jrg. 1-15 van Ned. Patr. en op de jrg. 1904, 1905, 1910 tot en met 1918 van Ned. Adelsboek.
F. J. H. Weyn Banningh, „Banninghof", Groenlo.

Aangeboden: Nederland's Adelsboek 1928 (A-F) in ruil voor exemplaren van 1940 af: Nederland's Adelsboek 1919 t/m 1923 (A—Z) in ruil voor een serie vóór 1912 of exemplaren van 1940 af (zo nodig met bijbetaling).
C. ***W. L. baron van Boetzelaer, Kortenhoef.***

Aangeboden: Nederl. Patriciaat compleet ƒ 1000.d.
G. ***F. E. Gonggrijp, Ruychrocklaan 228, 's-Gravenhage.***

Aangeboden: Ned. Leeuw 1917 t/m 1948, in afleveringen (ook afzonderlijke jaargangen); Wapenheraut jg. 9 t/m 24; Sibbe jg. 11 1 t/m 4, 6 t/m 12; jg. 111 3 t/m 12; jg. IV 1 t/m 8 (niet verder verschenen).
Jhr. Mr. C. C. van Valkenburg, Graaf Zeppelinlaan 2, Amstelveen.